

שבוע פרשת דברים

(11 – 17 July 10)

כ"ט תמוז – ו' מנחם-אב ה'תש"ע

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִּשְׁמָעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לֹאֲהַבְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִגְגָךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לְבִהְמוֹתֶיךָ, וְאָכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמִירוּ לָכֵם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וּסְרַתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת גְּבוּיָם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי גְבוּיָם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְרָהָם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרָתָם אֱלֹהִים וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְגָדֵיהֶם לְדָרְתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתָּם זֵנוּם אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהִייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלִי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ פְּמוֹךְ מְצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תַּפִּילַת שְׁחִירַת כּוֹלָל שִׁיעוֹר תַּהֲלִים כְּפִי שִׁמְחָתֶלֶק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.
יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יֹשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר פֶּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם: וַיְבָרֶךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַגֵּךְ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם: וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, כְּכֹל לְבָבְךָ וּכְכֹל נַפְשְׁךָ וּכְכֹל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ תְּהִדְבָּרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלחוכה נותן צדקה (לבר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קט

חברו דוד בברחו מפני שאול ובאותו פעם היה לו חרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו וחיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לִמְנַצֵּחַ לְדוֹד מְזֻמּוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אֶל־תַּחֲרֹשׁ: ב כִּי פִי רָשַׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פָּתַחוּ דִּבְרוּ אֹתִי לְשׁוֹן שָׂקֶר: ג וּדְבָרֵי שְׁנָאָה סִבְבוּנִי וַיִּלַּחֲמוּנִי חֲנָם: ד תַּחַת־אֲהַבְתִּי יִשְׁטְנוּנִי וְאֲנִי תִפְלָה: ה וַיִּשְׁמְעוּ עָלַי רָעָה תַּחַת טוֹבָה וְשְׁנָאָה תַּחַת אֲהַבְתִּי: ו הִפְקִד עָלַי רָשַׁע וְשָׁטָן יַעֲמֹד עַל־יְמִינִי: ז בַּהֲשַׁפְטוּ יֵצֵא רָשַׁע וְתִפְלָתוֹ תִּהְיֶה לַחֲטָאָה: ח יִהְיוּ־יָמָיו מַעֲטִים פִּקְדָתוֹ יִקַּח אַחֵר: ט יִהְיוּ־בָנָיו יְתוּמִים וְאִשְׁתּוֹ אֶלְמָנָה: י וְגוֹעַ יִנּוּעוּ בָנָיו וְשֹׁאֲלוֹ וְדֹרְשׁוֹ מִחֲרֻבוֹתֵיהֶם: יא יִנְקֹשׁ נִשְׁאָה לְכָל־אֲשֶׁר־לּוֹ וַיִּבְזּוּ זָרִים וַיִּגְעוּ: יב אֶל־יְהִי־לִי מִשְׁךְ חֶסֶד וְאֶל־יְהִי חֹזֶן לִיתוּמָיו: יג יִהְיֶה־אֲחֵרִיתִי לַהֲכָרִית בְּדוֹר אַחֵר וַיִּמַּח שְׁמִם: יד יִזְכֹּר עֵן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטָּאת אִמּוֹ אֶל־תִּפְחַח: טו יִהְיוּ נִגְד־יְהוָה תָּמִיד וַיִּכָּרֶת מֵאֶרֶץ זָכָרם: טז יַעַן אֲשֶׁר לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עֵנִי וְאֶבְיוֹן וּנְכָאָה לִבָּב לְמוֹתָת: יז וַיֵּאָהֵב קָלְלָה וּתְבוֹאָהּ וּלֹא־חָפֵץ בְּבִרְכָּהּ וּתְרַחֵק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבָּשׁ קָלְלָה כְּמָדוֹ וּתְבֹא כַּמִּים בְּקִרְבּוֹ וְכִשְׁמוֹן בַּעֲצֻמוֹתָיו: יט תִּהְיֶה־לּוֹ כְּבֶגֶד יַעֲטָה וְלִמְזוֹחַ תָּמִיד יַחְגֹּרֶה: כ זֹאת פָּעַלְתָּ שְׁטָנִי מֵאֵת יְהוָה וְהַדְּבָרִים רָעַעְתָּ עַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה יְהוָה אֱדֹנִי עֲשֵׂה־אֹתִי לְמַעַן שִׁמְךָ פִּי־טוֹב חֶסֶדְךָ הַצִּילָנִי: כב פִּי־עֵנִי וְאֶבְיוֹן אֲנֹכִי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי: כג בְּצַל־כְּנֻסוֹתָיו נִהְלַכְתִּי נִנְעָרְתִּי בְּאַרְבָּה: כד בְּרַפִּי כָּשָׁלוֹ מֵצוּם וּבִשְׂרִי כִחַשׁ מִשְׁמֵן: כה וְאֲנִי הֵייתִי חֲרָפָה לָהֶם יְרֹאוּנִי יַנְיְעוּן רֹאשָׁם: כו עֲזַרְנִי יְהוָה אֱלֹהֵי הַיְשִׁיעֵנִי כַחֲסֶדְךָ: כז וַיִּדְעוּ פִּי־יָדְדָךְ וְאַתָּה אֵתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָהּ: כח יִקְלְלוּ־הֵמָּה וְאַתָּה תִּבְרַךְ קָמוּ וַיִּבְשׁוּ וַעֲבָדְךָ יִשְׁמַח: כט וַיִּלְבָּשׁוּ שׂוֹטְנֵי פִלְמָה וַיַּעֲמֻ כַּמְעִיל בְּשֵׁתָם: ל אֹדֶה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבְתוֹךְ רַבִּים אֶהְלֹלָנּוּ: לֹא פִי־יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשְׁפָּטִי נַפְשִׁי:

קי

בו יסופר היאך ששאלו לאליעזר עבד אברהם ויספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחילותם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור חולך על אברהם בשביל שהכיר את בוראו בילדותו לכך זכה לשם:

א לְדוֹד מְזֻמּוֹר נָאִם יְהוָה | לְאֲדֹנִי שֶׁב לִימִינִי עַד־אֲשִׁית אֵיבֶיךָ הָדָם לְרוֹגְלֶיךָ: ב מִטָּה עֹזְךָ יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן יָדָה בְּקִרְבִּי אֵיבֶיךָ: ג עָמָךְ נִדְבַת בְּיוֹם חֵילְךָ בַּהֲדַר־יָקָדֵשׁ מִרְחֹם מִשְׁחָר לָךְ טַל יִלְדְּתֶךָ: ד נִשְׁבַּע יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אֶת־הַכֶּהֱן לְעוֹלָם עַל־דְּבָרְתִּי מִלְּפִי־צָדֵק: ה אֲדֹנִי עַל־יְמִינֶךָ מִחֵץ בְּיוֹם־אָפּוֹ מְלָכִים: ו יָדִין בְּגוֹיִם מֶלֶא גִּוִּיּוֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנְחַל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתָּה עַל־כֶּן יָרִים רֹאשׁ:

מתוך פירוש רש"י

קט (ז) בהשפט. לפניך יצא מדינך מחויב ורשע: (ח) **פקודתו.** גדולתו פרבושטיא"ה בלע"ז כמו ויפקד המלך פקידים (אסתר ב ד): (י) **ושאלו ודרשו מחרבותיהם.** הכל ישאלו עליה מה נהיתה בפלוני ופלוני מתוך קול חורבה שיצא עליהם: **ודרשו.** משמע מאת אחרים שהרי נקוד חטף קמץ וכן ושאלו מפני אחרים הוא משמע שישאלו אחרים עליהם, ויש לפתור ושאלו ממשקל חזק יהיו משאלים על הפתחים:

קי (ב) מטה. לשון משען כמו (לעיל ק"ה) כל מטה לחם: **מטה עוזך ישלח ה' מצינו.** כשתשוב מן המלחמה ואנשיך עייפים ורודפים ישלח לך ה' את מלכי צדק מלך שלם להוציא לחם ויין (בראשית י"ד): **רדה.** במלחמה: **בקרוב אויבך.** לבטח:

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	א) סדר הנחת תפילין
יט) שולחן ערוך הלכות שבת	ב) מזמורי תהלים ק"ט ק"י
אדמו"ר הזקן	ג) מאמר ד"ה ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה (עם ביאור בדרך אפשר) ש"פ דברים, ה'תש"ל
כ) שולחן ערוך הלכות בציעת הפת	ד) מכתב כללי
אדמו"ר הזקן	ה) שיחת שבת פרשת דברים שבת חזון, ה'תשמ"ז
כא) לקוטי תורה – ד"ה ושמו בני ישראל	ו) לקוטי שיחות פרשת דברים (בלה"ק) כך יד
אדמו"ר הזקן	ז) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל
כב) מאמרים קונטרסים	ח) שיעור יומי ושנים מקרא ואחד תרגום לפרשת דברים
אדמו"ר האמצעי	ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת דברים
כג) דרך מצותיך – ספר המצוות	י) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע שבת פרשת דברים
אדמו"ר ה"צמח צדק"	יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת דברים
כד) תורת שמואל תרל"ב	יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם
אדמו"ר מוהר"ש	שיעורי רמב"ם – מהדורת וגשל:
כה) קונטרס העבודה	יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת דברים
אדמו"ר מוהרש"ב	יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת דברים
כו) ספר המאמרים ה'תרפ"ז	טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת דברים
אדמו"ר מוהרי"צ	טז) נביאים וכתובים שמואל-א פרק יד, דברי הימים-ב פרק לב
כז) לקוטי דיבורים	יז) עין יעקב מסכת שבת
אדמו"ר מוהרי"צ	יח) מסכת שבועות עם ביאורים מדף יד עד דף כ
כח) ספר הזכרונות	
אדמו"ר מוהרי"צ	
כט) אגרות קודש	
אדמו"ר מוהרי"צ	
ל) ביאורים לפרקי אבות	
פרק ג משנה א	
קנז	
לא) הלכות בית הבחירה	
קנח	
לב) חומש לקריאת התורה פרשת דברים	
ע"פ חומש "תורה תמימה"	
קס	
לג) לוח זמנים לשבוע שבת פרשת דברים	
קסו	
לד) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	
קסז	

ביאור בדרך אפשר

והבחינה התחתונה שבהן היא נפש. וזהו גודל ירידת הנשמה להתלבש בבחינת
נפש דנפש דעשיה¹. ד"ש בנשמה בחינת חיה דהיינו בחינת
חכמה, שבבחינת חכמה שורה קדושה נעלית ביותר,
וכדאימא [מובא] פתניא⁷ שמדריגת החכמה היא בחינת הוא
לבדו הוא ואין זולתו כו'.
כאשר מאיר בנשמה בחינת
חכמה שענינה הוא כח – מה,
הכוח להתבטל, ולכן באמצעות
החכמה מתגלה האלוקות
בנשמה בבחינה פנימית, ואחר
כך יורדת הנשמה למטה
מזה בבחינת שמיצה כמו
שמיעת האדם שיש בה תחושת
אי וודאות בהשוואה לראיה.
שאי אפשר להפריך ולהחליש
את תחושת הוודאות אצל האדם
בנוגע לדבר שראה במו עיניו,
שהרי ראה את עצם הדבר,
בשונה משמיעת האדם אודות
הדבר, שאז יודע הוא אודות
מציאות הדבר אך אין לו כל
הכרה במהות ועצמות הדבר. כך
גם בירידת הנשמה לבחינת
שמיעה, נחלשת אצלה הכרת
האלוקות ואיננה בתוקף כמו
בבחינת הראיה (ופמבאר
בדרושים הקודמים⁸
בענין ההפך בין ראיה
לשמיעה), ועד שירדה
ונתלבשה בבחינת נפש
דנפש דעשיה. וכשם
שהנשמה ירדה בירידה
גדולה, כך גם התורה
ירדה ממקום כבוד
ונסעה וירדה ונתלבשה
בדברים גשמיים⁹ התורה

ביאור בדרך אפשר

ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה¹ פסוק זה מנבואת ישעי'
שקוראים בהפטרות של שבת שלפני תשעה באב, ובפסוק זה מדובר על שתי
בחינות 'ציון' שזקוקות לפדיה: א. על ידי המשפט (לימוד התורה) שייעשה
בה תהיה פדויה מן האומות. וב. על ידי הצדקה שיתנו, תהיה ההשבה מן
הגולה (מצודת דוד), ומביא
על זה בלקוטי תורה² על
הפסוק מה שכתוב³ והיו
הדברים האלה אשר
אנכי מצוץ היום ומפרש
דהיום קאי [מוסב] על כל
יום כי בכל יום יהיו
בעיניך כחדשים⁴ בכחו של
האדם להביא עצמו לידי כך
שבכל יום יהיו דברי התורה
והמצוות בעיניו כחדשים ממש,
כאילו ניתנו היום מהר סיני.
ובאור הענין הוא, דהנה
הנשמה ירדה למטה
להתלבש בגוף, שירידה
זו היא ירידה גדולה
ביותר. שהרי הנשמה
מצד עצמה היא למעלה
מכל הנבראים, ואפילו
למעלה מהמלאכים
וחיות המרפכה,
דהנשמה קדמה לכל
סדר ההשתלשלות, מה
שאין פן במלאכים יש
אומרים שנבראו ביום
השני לבריאת העולם ויש
אומרים בחמישי⁵ כמו
שכתוב⁶ בנוגע ליום החמישי
לבריאת העולם, שהוא יום
בריאת העופות – ועוף יעופף
גו' שהמלאכים נקראים עופות,
ועוף זה מלאך מיכאל,
יעופף זה מלאך גבריאל כו'. ומשם ירדה הנשמה בירידה
אחר ירידה, עד שנתלבשה בבחינת נפש דנפש דעשיה
מדרגה התחתונה בנפש האדם. (עולם העשיה הוא התחתון ביותר מארבע
העולמות: אצילות בריאה יצירה עשיה. ובעשיה עצמה יש גר"ן ח"י (נפש רוח
נשמה חיה יחידה) והבחינה התחתונה שבהן היא נפש. ובנפש יש גר"ן ח"י

בס"ד. ש"פ דברים, שבת חזון, ה'תש"ל (הנחה בלתי מוגה)

ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה¹, ומביא על זה
בלקוטי תורה² על הפסוק מה שכתוב³ והיו
הדברים האלה אשר אנכי מצוץ היום ומפרש דהיום
קאי על כל יום כי בכל יום יהיו בעיניך כחדשים⁴.
ובאור הענין הוא, דהנה הנשמה ירדה למטה להתלבש
בגוף, שירידה זו היא ירידה גדולה ביותר. שהרי
הנשמה מצד עצמה היא למעלה מכל הנבראים, ואפילו
למעלה מהמלאכים ווחיות המרפכה, דהנשמה קדמה
לכל סדר ההשתלשלות, מה שאין פן במלאכים יש
אומרים שנבראו בשני יוש אומרים בחמישי⁵ כמו
שכתוב⁶ ועוף יעופף גו', ועוף זה מיכאל, יעופף זה
גבריאל כו'. ומשם ירדה הנשמה בירידה אחר ירידה,
עד שנתלבשה בבחינת נפש דנפש דעשיה. ד"ש בנשמה
בחינת חיה דהיינו בחינת חכמה, שבבחינת חכמה
שורה קדושה נעלית ביותר, וכדאימא פתניא⁷ שמדריגת
החכמה היא בחינת הוא לבדו הוא ואין זולתו כו',
ואחר כך יורדת למטה מזה בבחינת שמיצה (ופמבאר
בדרושים הקודמים⁸ בענין ההפך בין ראיה לשמיעה),
ועד שירדה ונתלבשה בבחינת נפש דנפש דעשיה.
וכשם שהנשמה ירדה בירידה גדולה, כך גם התורה
ירדה ממקום כבוד ונסעה וירדה ונתלבשה בדברים
גשמיים⁹. וכן הוא גם במצוות, שיש בחינת מצות
שלמעלה מבחינת מצות הוי'¹⁰, ואחר כך ירדו המצוות

(1) ישעי' א, כז – סיום וחותם הפטורת שבת חזון. (2) פרשתנו (דברים) א, א. (3) ואתחנן ו, ו. (4) ראה ספרי ופרש"י עה"פ ואתחנן
שם. פרש"י יט, א. עקב יא, יג. (5) ב"ר פ"א, ג. פד"ר רפ"ד. ספר הבהיר כא"כ. זהר ח"א מו, א. ובכ"מ. (6) בראשית א, כ.
(7) פרק לה בהגהה. (8) ד"ה אראנו ולא עתה די"ב תמוז וד"ה כל המאריך באחד דש"פ בלק. (9) תניא פרק ד (ח, ב). (10) ראה לקו"ת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בחינת מצות ה' (כפי שהן בעולם האצילות), ועד שירדו לעולם
2 הזה ונתלבשו בדברים גשמיים שהן המצוות התלויות בגוף, כי בעולם
3 הזה עוסקות רוב רובן של המצוות בדברים גשמיים, ובמעשים גשמיים.
4 ותכלית הפונה בכל ירידות אלה (ירידת הנשמה וירידת

5 התורה ומצות) הוא

6 כמאמר ירידה צורך

7 עליה, כי דוקא על ידי

8 שהנשמה המלוכשת

9 בגפש דנפש דעשיה,

10 עוסקת בקיום התורה

11 ומצות כפי שנתלבשו

12 בדברים גשמיים, הרי

13 דוקא על ידי זה נמשך

14 עצמותו יתברך. וזהו מה

15 שאומרים בכל יום אלוני

16 נשמה שנתת בי טהורה

17 היא כו' ואתה משמרה

18 בקרבי, דהנשמה מצד

19 עצמה הרי היא בבחינת

20 טהורה היא, שנמשכת

21 מבחינת טהירו עילאה

22 [=טוהר עליון] שלפני

23 הצמצום, ומכל מקום

24 נעשה בה (בנשמה) עילוי

25 על ידי ירידתה למטה,

26 ואתה משמרה בקרבי,

27 שדוקא על ידי ירדת הנשמה

28 למטה נמשך בה בחינת

29 ואתה המורה על, עצמותו

30 ומהותו יתברך בחינת

31 "ואתה" שלמעלה משרש

32 הנשמה, נמשך בנשמה דוקא

33 בהיותה מלוכשת בתוך גוף,

34 ואף שזהו באופן של

35 שומר ומקיף בחינה זו נעלית

36 בכדי להתלבש בנשמה בפנימיות

37 ובגלוי, מכל מקום זהו

38 בקרבי, בפנימיות בדרך

39 שמירה ומקיף על פנימיות

40 הנשמה המלוכשת בפנימיות.

41 אמנם זהו מה שאומרים

42 לפני עבודת היום, ואחר

43 כך על ידי עבודת היום

44 בעסק התורה ומצות,

45 נמשך בה עצמותו

46 ומהותו יתברך ממש.

למטה יותר להיות בחינת מצות הנה, ועד שירדו
ונתלבשו בדברים גשמיים. ותכלית הפונה בכל ירידות
אלה (ירידת הנשמה וירידת התורה ומצות) הוא
כמאמר ירידה צורך עליה, כי דוקא על ידי שהנשמה
המלוכשת בגפש דנפש דעשיה, עוסקת בקיום התורה
ומצות כפי שנתלבשו בדברים גשמיים, הרי דוקא על
ידי זה נמשך עצמותו יתברך. וזהו מה שאומרים בכל
יום אלוני נשמה שנתת בי טהורה היא כו' ואתה
משמרה בקרבי, דהנשמה מצד עצמה הרי היא בבחינת
טהורה היא, שנמשכת מבחינת טהירו עילאה שלפני
הצמצום, ומכל מקום נעשה בה עילוי על ידי ירידתה
למטה, ואתה משמרה בקרבי, שנמשך בה בחינת ואתה,
עצמותו ומהותו יתברך, ואף שזהו באופן של שומר
ומקיף, מכל מקום זהו בקרבי, בפנימיות. אמנם זהו מה
שאומרים לפני עבודת היום, ואחר כך על ידי עבודת
היום בעסק התורה ומצות, נמשך בה עצמותו ומהותו
יתברך ממש.

ובזה מובן מה שאומרים בכל יום יהיו בעיניך
פחדשים, דכיון שלא ברשיעי¹¹ עסקינן, הרי על
ידי שיתבונן האדם בתכלית העילוי שבעבודתו בכל יום
ויום, כולל גם בזמן חושך הפפול והמכופל דזמן
הגלות, שעל ידי עבודתו ממשך עצמותו ומהותו
יתברך, הרי על ידי התבוננות זו יבוא לידי הפרה
והרגשה שזהו באופן דפחדשים, בתכלית ההתחדשות.
ועל ידי זה תהיה מרירות האדם על זה שהגילוי אור
אין סוף אינו ניכר בגלוי עדיין, ושמחת האדם תהיה
על שנמשך האור, וכמו¹² אדם שיש לו תיבה מלאה
אבנים טובות ומרגליות שהוא שמח מאד בהם אף
שאינו רואה אותם כי הם סגורים בתיבה.

אמנם¹³ כל זה הוא כפי שצריך להיות, אף לפעמים
אינו כן, שאינו מרגיש מרירות על העדר
הגילוי, ושמחה על המשכת האור, שזהו ענין של גלות
במדרב ט, ג. ובכ"מ. (11) ראה יומא ו, א. (12) לקו"ת פרשתנו שם, ב.
(13) בהבא לקמן ראה לקו"ת שם בסוף העמוד ואילך.

47 ובה מובן מה שאומרים בכל יום יהיו בעיניך פחדשים,
48 דכיון שלא ברשיעי¹¹ עסקינן [= אין אנו עוסקים ברשעים], הרי
49 על ידי שיתבונן האדם בתכלית העילוי שבעבודתו בכל יום
50 ויום, כולל גם בזמן חושך הפפול והמכופל דזמן הגלות,
51 שעל ידי עבודתו ממשך
52 עצמותו ומהותו יתברך
53 שעל ידי קיום התורה והמצוות
54 נעשה ממש גילוי אור אין סוף
55 בנפשו, הרי על ידי
56 התבוננות זו יבוא לידי
57 הפרה והרגשה שזהו
58 באופן דפחדשים, דפחדשים
59 בתכלית ההתחדשות.
60 ועל ידי זה תהיה מצד אחד
61 מרירות האדם על זה
62 שהגילוי אור אין סוף
63 אינו ניכר בגלוי עדיין
64 כיון שנמצאים בגלות והאלוקות
65 אינה ניכרת בפנימיות ובגלוי,
66 ומצד שני שמחת האדם
67 תהיה על עצם זה שנמשך
68 האור ומונח בקופסא בעולמות
69 עליונים, אף שבעולם הזה אין
70 מרגישים זאת בגלוי, וכמו¹²
71 אדם שיש לו תיבה
72 מלאה אבנים טובות
73 ומרגליות שהוא שמח
74 מאד בהם אף שאינו
75 רואה אותם כי הם
76 סגורים בתיבה ולעיתים לבוא
77 יתגלו לעיני בשר בעולם הזה
78 הגשמי כל האורות שנמשכו על
79 ידי מעשיו ועבודתו כל זמן
80 משך הגלות הסגורים כעת
81 בתיבה.

82 אמנם¹³ כל זה הוא כפי
83 שצריך להיות, אף
84 לפעמים אינו כן, שאינו
85 מרגיש מרירות על העדר
86 הגילוי, ושמחה על
87 המשכת האור ובמקום זאת
88 המרירות אצלו היא מהעדר
89 וחסרון בעיני העולם הזה
90 והשמחה אצלו היא ממילוי
91 החסרון בעיני העולם הזה,
92 שזהו ענין של גלות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הַנִּיצוֹץ הָאֱלֹקִי שֶׁנִּמְצָא בַשְּׂבִיחַ בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה. וּבִזְהָ גּוֹפָא יֵשׁ
 2 שְׁנֵי אוֹפְנִים. דְּבַחֲנִית עֶצֶם הַנֶּפֶשׁ בְּחִי חֶלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל שֶׁלֹּמַעֲלָה
 3 מִהַתְּלַבֵּשׁת בְּגוֹף שָׂבוּ אֵינוֹ בַּשְּׂבִיחַ מִמֶּשׁ בַּעֲצָם הַנִּשְׁמָה אֵין שִׁיךְ עֵינֶיךָ
 4 הַשְּׂבִיחַ ח"ו כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וּכְבוֹדִי לֹאֹחֵר לֹא אֶתֵּן" ש"וּכְבוֹדִי" הַכוֹוֹנָה עַל עֶצֶם
 5 הַנִּשְׁמָה שֶׁבַחֲנִיה זֶה לֹאֹחֵר לֹא
 6 אֶתֵּן הֵינִי שֶׁלֹּא תִהְיֶה בָּהּ שְׂבִיחַ, 1
 7 וְעֶצֶם הַנִּשְׁמָה לְעוֹלָם הִיא 2
 8 בַּתְּהִיָּה, אִפִּילוֹ בְּרִשְׁעֵי גִמְרוֹר 3
 9 אֲלֵא הִיא בְּהֶעֱלָם 4
 10 בְּלִבָּהּ 14 וְעַל דְּרָגָה זֶה יִכְוֹלִים 5
 11 דְּבָרִים לְכַסּוֹת, אֲךָ אֵינָה יִכְוֹלֶה 6
 12 לִהְיוֹת בַּשְּׂבִיחַ, מֶה שְׁאֵין בֶּן 7
 13 כְּחוֹת נֶפֶשׁוֹ כֹּל זְמַן שֶׁדַּעַתוֹ 8
 14 וּבִינָתוֹ עֲסוּקִים בַּעֲנֵי הַעוֹלָם 9
 15 הַזֶּה, הִרִי שֶׁשָּׁכְלוּ וּרְגִישוֹתָיו 10
 16 (הָאֵרֶת הַנִּשְׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בְּגוֹף) 11
 17 הֵם בַּשְּׂבִיחַ. וְעַל זֶה 12
 18 נֶאֱמָר צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט 13
 19 תִּפְדֶּה וּשְׂבִיחָהּ בַּצִּדִּיקָה. 14
 20 דְּצִיּוֹן קָאִי [=מוֹסַב] עַל 15
 21 עֶצֶם הַנֶּפֶשׁ, אֲנֵא סִמְנָא 16
 22 בְּעִלְמָא 15 [= מֵאִמְרוֹ שֶׁל 17
 23 רַשְׁבִּי שֶׁאִמְרָה עַל עֲצָמוֹ אֵין סִמֵּן 18
 24 (לְקַבֵּ"ה) בְּעוֹלָם. שֶׁכֹּל מִצִּיּוֹתָיו 19
 25 חִינָה רַק סִמֵּן וְהוֹרָאָה עַל 20
 26 עֲצָמוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, שְׁאֵינוֹ 21
 27 בַּבְּחִינָה שְׂבִיחָהּ וּשְׁעִבּוֹד. 22
 28 וּבַפְּרָטִיּוֹת יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמֵר, 23
 29 דְּקָאִי [=מוֹסַב] עַל כְּחוֹת 24
 30 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שְׁפִינֵן 25
 31 שֶׁהֵם כְּחוֹת הַנֶּפֶשׁ 26
 32 הָאֱלֹקִית אֵינֶם בַּבְּחִינָה 27
 33 שְׂבִיחָהּ מִמֶּשׁ, אֲבָל מִפֶּל 28
 34 מְקוֹם צְרִיכִים פְּדִיָּה. וְיִמָּה 29
 35 שְׁנִקְרָא כְּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית 30
 36 בְּשֵׁם צִיּוֹן יֵשׁ לוֹמֵר, 31
 37 שְׁזָהוּ כְּמוֹ סִמֵּן, דְּהַסִּמֵּן 32
 38 יֵשׁ בּוֹ ב' קְצוֹת, שְׁמַצֵּד אֶחָד הַסִּמֵּן אֵינוֹ שִׁיךְ כָּלֵל לְעֶצֶם 33
 39 הַדְּבָר, וְאֵינוֹ אֲלֵא סִמֵּן בְּעִלְמָא עָלָיו, וּמִפֶּל מְקוֹם הִרִי הוּא 34
 40 סִמֵּן הַמּוֹרָה עַל הַדְּבָר עֲצָמוֹ וְלֹא עַל חֶלֶק מִמֶּנּוּ. וְהַפְּדִיָּה 35
 41 דְּבַחֲנִית צִיּוֹן הִיא בְּמִשְׁפָּט, דְּהֵינִי עַל יְדֵי הַתּוֹרָה כְּתִרְגוּמוֹ 36

42 עַל פְּסוּק 16 בְּמִשְׁפָּט הָרָאשׁוֹן כְּהִלְכָתָא קְדָמִיתָא [= כְּהִלְכָה
 43 הָרִאשׁוֹנָה] שְׁעִיקָר עֵינֶיךָ הַתּוֹרָה הוּא הַהִלְכָה הַפְּסוּקָה, וּבַפְּרָטִיּוֹת יוֹתֵר
 44 הֵינִי עַל יְדֵי הַמִּשְׁנָיוֹת כְּמִאֲמַר רַז"ל 17 אֵין הַגְּלוּיּוֹת
 45 מִתְּפַנְשׁוֹת [=מִתְּכַנְסוֹת] אֲלֵא בְּזִכּוֹת הַמִּשְׁנָיוֹת שְׁנֶאֱמָר 18 גַּם כִּי
 46 יִתְנוּ בְּגוֹיִם עֵתָה אֲקַבְּצֵם
 47 הֵינִי שֶׁהַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה תְּבוּרָה
 48 וְתִהְיֶה בְּזִכּוֹת עֶסֶק הַמִּשְׁנָיוֹת
 49 (וּבְמִבּוֹאֵר בְּפְרָטִיּוֹת
 50 בְּרִשְׁמִימוֹת אֲדָמוֹר הַצִּמְחָה
 51 צִדִּיק 19 טַעַם הַעֲנִיָּן).
 52 וּשְׂבִיחָהּ הֵינִי בַּחֲנִינָה ב' 20
 53 חֲלָלִי הַלֵּב שֶׁבִּהֶם יִשְׁנוּ
 54 הַמְּרִירוֹת וְהַשְּׂמִחָה
 55 מִעֲנִיָּה עוֹלָם הַזֶּה
 56 (בְּמִקּוֹם שֶׁתִּהְיֶה מִעֲנִיָּה
 57 תּוֹרָה וּמִצְוֹת כְּנ"ל),
 58 שְׁזָהוּ עֲנִיָּן שֶׁל שְׂבִיחָה
 59 מִמֶּשׁ, וְהַפְּדִיָּה מִזֶּה הִיא
 60 עַל יְדֵי צִדִּיקָה כְּפִשּׁוּטָה,
 61 אֵין עֲנִיָּן יוֹצֵא מִיָּדִי
 62 פְּשׁוּטוֹ, דְּאֵין יִשְׂרָאֵל
 63 נִגְאָלִין אֲלֵא בַּצִּדִּיקָה 20
 64 בּוֹזֵן סוֹף הַגְּלוּת, לְקִרְאָה
 65 הַגְּאוּלָּה, עִיקָר הַעֲבוּדָה הִיא
 66 מִצְוֹת הַצִּדִּיקָה, שֶׁעַל יְדֵהּ מְגִיעָה
 67 הַגְּאוּלָּה. וּבְמִבּוֹאֵר בְּאֲגָרָת
 68 הַקֶּדֶשׁ 21 טַעַם הַדְּבָר, כִּי
 69 צִדִּיקָה הִיא בַּחֲנִינָה הִכִּי
 70 תַּחְתּוֹנָה עִיקָר בִּיטוּיָה שֶׁל
 71 הַצִּדִּיקָה הוּא בְּמַעֲשֵׂה הַצִּדִּיקָה,
 72 בְּשׁוֹנָה מִמִּצְוֹת אַחֲרוֹת שֶׁצִּדִּיק
 73 שֶׁתִּהְיֶה נְלוּת לַעֲשִׂיתָן גַּם כּוֹוֹנָה
 74 הָאֵדָם, וְעֵינֶיךָ הַכוֹוֹנָה מוֹדֵשׁ עַד
 75 כְּדִי כֵךְ שְׁחוֹל אוֹמְרִים כִּי מִצְוָה
 76 בְּלֹא כּוֹוֹנָה הִיא כְּגוֹף לֹלָא
 77 נִשְׁמָה. לְעוֹמֶת זֹאת, מַעֲשֵׂה
 78 הַצִּדִּיקָה אֵינוֹ תְּלוּי בַּהֲבִנָּה
 79 וּבְכוֹוֹנָה, מִשּׁוֹם שֶׁעֵינֶיךָ הַצִּדִּיקָה נִפְעַל גַּם לֹלָא כּוֹוֹנָה, וְעַל יְדֵי עֲבוּדָת
 80 הַצִּדִּיקָה שֶׁאֵדָם זּוֹכֵךְ אֵת יִצְרוֹ בְּנִתְנִית הַצִּדִּיקָה נִפְעַל עֲנִיָּן הַתְּשׁוּבָה (כִּי
 81 הִרִי נִתָּן חִי נִפְשׁוֹ לַה'), תְּשׁוּבָה תַּתָּא וְתְשׁוּבָה עִילָאָה כּו'. וְעַל
 82 יְדֵי זֶה נִגְאָלִין מִיָּד, בְּעִגְלָא דִּידָן, בְּגִאוּלָּה הָאֲמִיתִית

(14) ראה גם ד"ה ציון במשפט תפדה תשל"ה (סה"מ מלוקט ח"א ע' קנא ואילך). (15) לשון הזהר ח"א רכה, א. (16) וישב מ, יג. (17) ויק"ר פ"ז, ג. (18) הושע ח, י. (19) אוה"ת פרשתנו ע' לב ואילך. וראה גם אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ע' רמב ואילך. (20) רמב"ם הל' מתנות עניים רפ"י. הועתק בטור יו"ד ר"ס רמז. (21) סימן ט (קיד, א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהִשְׁלִימָהּ. שְׁאֵז לֹא 1
 2 יִשְׁאָר אֶף אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל 2
 3 בְּגִלּוֹת²², וְאֶף נִיצוֹץ לֹא 3
 4 יִשְׁאָר בְּגִלּוֹת, וְיִקְוּיָם 4
 5 פְּסוּק זֶה כְּפִשּׁוּטוֹ, צִיּוֹן 5
 6 בְּמִשְׁפָּט תִּפְדֶּה וְשִׁבְיָהּ 6
 7 בְּצִדְקָה, עַל יְדֵי מְשִׁיחַ 7
 8 צִדְקָנוּ, יְבוּא וְיִגְאֲלֵנוּ 8
 9 קוֹמָמִיּוֹת 9
 10 לְאַרְצֵנוּ, בְּקָרוֹב מִמֶּשׁ. 10

(22) ראה לקו"ש חי"א ע' 1 ואילך.

מכתב כללי

ב"ה, ר"ח מנחם אב,

יום מיתת אהרן כהן גדול, ה'תשמ"ג.

ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל

בכל מקום שהם

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

ידועה תורת הבעש"ט, אשר בכל דבר ודבר אשר האדם רואה או שומע הוא הוראת הנהגה בעבודת השם, וזהו ענין העבודה, להבין ולהשכיל מכל דרך בעבודת השם,

ידועה תורת הרב המגיד ותורת רבנו הזקן – פירושם בדברי חכמים במשנתם: דע מה למעלה ממך – דע אשר כל מה שלמעלה הכל הוא ממך,

ידועה תורת אדמו"ר האמצעי, המובנת גם בפשטות מספרי הח"ן, אשר השם "הוא עצם הטוב ומטבע הטוב להיטיב",

ר"ח: שכולל כל ימי החודש (ראה עט"ר בתחלתו).

יום מיתת אהרן: מסעי לג, לח.

מיתת... כה"ג: אשר אז ישוב מעיר מקלטו אל אחוזתו (מסעי לה, כח), ור' מאיר אומר אף לשרותו (ספרי עה"פ), ואלו ואלו דא"ח. ולכל הדעות – ישוב אל כבוד אבותיו (פרש"י בהר כה, מא) – בדיני עבד – ועד כ"כ שכהן עבד בזמן עבדותו אינו נרצע (קידושין כא, ב. ושי"ט).

וכאו"א מבניי ע"י קבלתו התורה – ה"ה ממלכת כהנים.

תורת הבעש"ט: היום יום ע' נב. כש"ט (הוצאת קה"ת) הוספות סקכ"ח ואילך.

תורת הרב המגיד: או"ת על אגדות חז"ל ד"ה דע (או"ת) (הוצאת קה"ת) קיב, ב.

תורת רבנו הזקן: היום יום ע' נג.

במשנתם: אבות פ"ב, מ"א.

תורת אדמו"ר האמצעי: ד"ה אתה אחד (קה"ת תשכ"ה) ע' ד.

מספרי הח"ן: בד"ה אתה אחד שזהו מאמר הע"ח. לע"ע לא מצאתי בע"ח – ואולי הדיוק "בענין", ולא הלי' ממש. אבל ג"ז צ"ע ממש"כ בהמשך תרס"ו (בתחלתו ובד"ה אם בחוקותי). אין לתרץ ע"פ מש"כ בד"ה יו"ט של ר"ה, תרנ"ט בתחלתו, ובד"ה איתא במדרש תהלים, תרנ"ג (נדפס בספר המאמרים ה'תשי"ח ע' 273) – כי בשני מקומות הנ"ל המדובר במדות שלמטה ממוחין (תורה), וכאן המדובר בענין כל יכול. – נמצא בעמח"מ שי' שעשועי המלך רפ"א. שי' היחוד והאמונה פ"ד. שומר אמונים ויכוח ב' סי' יד. ולהעיר משו"ת ח"צ סי"ח.

אגרות קודש

שמכל זה מובנת ג"כ פרשת ימים אלה, ימי בין המצרים ובתוכם וסיומם – תשעת הימים, אשר חותמם – יום התשיעי במנ"א, ימי אבל,

וכביאור הרמב"ם בספרו, שהוא "הלכות הלכות", אשר אבלות מדרכי התשובה, ובלשונו: יפשפש במעשיו ויחזור בתשובה,

ובפרט כשמצטרף עם תענית – ימי תעניות שבהם, ראשם וסופם, יז בתמוז וט' באב – שמדרכי "התשובה הוא",

והתחלת ט' הימים הרי היא באחד בחדש החמישי, המזכיר, ובלשון הכתוב: וימת שם (אהרן) בחדש החמישי באחד לחדש,

ומובן אשר כוונת ומטרת הזכרון (ובפרט – זכרון הקשור ונכתב בתורתנו תורת חיים, הוראה בחיים אשר נצחיית היא (גם) בתור הוראה) שיהיו ימים אלה נזכרים ונעשים, התשובה שתבוא ע"י ההתבוננות בתוכן ימים אלה – תביא למעשים טובים בהתאם לזה, באותם הימים ובפעולה נמשכת בכל הימים שלאחרי זה, מעשים אשר הורה אהרן הכהן.

מעלות אהרן כה"ג, מעשים ופעולות שלו – הרי מבוארים הם בתוה"ק, תושב"כ ותושבע"פ, בריבוי מקומות.

ומהם קבעו חכמים במשנתם, מה היא הדרך להיות מתלמידיו של אהרן ונצטוונו ע"ז וכלשונם: **הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה,**

ששייכות בזה לימים אלה במיוחד – התבוננות בענין החורבן והגלות וסבתם – שנאת חנם, ותשובה ע"ז ע"י אהבת ישראל ועד לדרגת אהבת חנם, ופדי' מן הגלות ובטולו ע"י, וע"י (הוספה עוד יותר ב) לימוד תורה ובצדקה, וכמשי"נ בנבואת ישעי, שנקרא כן ע"ש הישועה והגאולה; ציון – אלה ישראל – במשפט (תורה) תפדה ושבי' בצדקה (וה"ה באה ומביאה אהבה מזה לזה, של העשיר והעני)

- ועפ"י גם טעם נוסף להבקשה וההתעוררות לעריכת ועשיית סיום מסכת בט' הימים, ומה טוב

בין המצרים: דעקא מי"ז תמוז עד ט"ב (איכ"ר עה"פ א, ג. ועד"ז בפע"ח וכו' במקומו. וראה פי' הבעש"ט (כש"ט קרוב לסופו) לפי שהיו בספק כו').

וכביאור הרמב"ם: ה' אבל פי"ג, הי"ב.

הלכות הלכות: רמב"ם בהקדמתו ליד החזקה.

"התשובה הוא": רמב"ם ה' תעניות בתחלתן (ה"א-ד). שם רפ"ה.

תורתנו . . הוראה: זח"ג נג, ב.

תורתנו . . נצחיית: תניא רפ"ז.

נזכרים ונעשים: ל' הכתוב – מג"א ט, כח. וראה לב דוד (להחיד"א) פכ"ט (ע"פ מש"כ הרמ"ז בס' תיקון שובבים). ולהעיר ממשנה ספ"ג דגיטין. שו"ת הר"י אירגס (בסו"ס מבוא פתחים) ס"ה בארוכה.

במשנתם . . הוי: אבות פ"א, מ"ב. וראה תניא פ' לב.

וסבתם – שנאת חנם: יומא ט, ב.

אהבת ישראל: ראה קונטרס אהבת ישראל. וראה גם ספר מאמרי אדה"י – על פרשיות התורה ומועדים (ח"ב) דרושים ל"ג בעומר ד"ה להבין ענין ל"ג בעומר (ע' תקצא, וראה ע' תקצב ואילך).

נבואת ישעי: ישעי' א, כז.

ישעי' . . הישועה והגאולה: פרש"י ומצו"ד ישעי' מט, א. ובזהר תצוה (קעט, ב): ישעי' שמא גרים לפורקנא. וראה רשימות הצ"צ לאיכה (אוה"ת נ"ך ח"ב ע' אינט) ישעי' מלשון וישע ה' כו' (ובאגה"ק ס"ג: ישועה היא מלשון וישע ה'). וראה ב"ב יד, ב.

ציון – אלה ישראל: ע"פ ירושלמי תענית פ"ד סה"ב. מגילה פ"ג סה"ו. וכ"ה בזח"ג לה, א. וראה ד"ה ציון במשפט תפדה, לקו"ת ר"פ דברים, אוה"ת דברים כרך ה' ע' איתתקפט, אוה"ת לישעי' עה"פ. סה"מ תרס"ט ע' רכב ואילך.

במשפט (תורה): לקו"ת שם סעיף ג' בתחלתו.

בצדקה . . אהבה מזה לזה: ישעי' לב, יז. וראה אגה"ק ס"ב.

סיום-מסכת: להעיר מהנהגת כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע שה' נוהג "לעשות סיומים" בט' ימים שבין ר"ח לט' באב, אף שלא ה' סועד אח"כ בבשר ויין (מסיפורי כ"ק מו"ח אדמו"ר – ס' המנהגים – מנהגי חב"ד ע' 46).

אגרות קודש

בכל יום (ובט' באב – בלימוד המותר) בהשתתפות שומעים רבים ולהזכיר בכל פעם ופעם גם ע"ד אהבת ישראל וצדקה.

ומיתת אהרן כה"ג אוהב "כל בית ישראל", כאו"א מבני ישראל שבכל דור ודור, ועד שהוא ובניו – מברכים את בניי: יברכך גוי יאר גוי ישא גוי וישם לך שלום – פועלת "ישועות בקרב הארץ" ועד לישועה הכללית והאמתית – גאולה האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ויקוים היעוד: אתה (השם) תנחל בכל הגוים,

וגדולה צדקה שמקרבת את הגאולה עוד יותר ויותר – באופן דאחישנה וארו עם ענני שמיא.

בכבוד ובברכה להצלחה בכהנ"ל ואשר
במהרה בימינו ממש יהפכו ימים אלה להיות
ימים טובים וימי ששון ושמחה

כל בית ישראל: חקת כ, כט. וראה פרש"י עה"פ.
ישועות בקרב הארץ: תהלים עד, יב. וראה אגה"ק סכ"ח.
משיח: ראה לקוטי לוי"צ לפסחים (ע' קו) אשר ד' אותיות של השם משיח כנגד ד' מינים, שהם כל סוגי בניי, ונעשים כולם מצוה אחת, ובנדו"ד – תיבה ושם אחד.
אתה . . הגוים: תהלים פב, ח.
וגדולה צדקה . . הגאולה: ב"ב י, א. וראה תניא פל"ז (מח, ב). אגה"ק ס"ד.
דאחישנה: סנהדרין צח, א. ירושלמי תענית פ"א ה"א. זח"א קטז, ב ואילך. שערי אורה ד"ה יביאו לבוש פצ"ו.
דאחישנה . . ענני: ע"ד פתגם הידוע דאדמו"ר מהר"ש – שהשנה מאה שנה להסתלקותו – מלכתחילה אריבער (אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"ץ ח"א מכתב שמ).
וארו . . שמיא: דניאל ז, יג. סנהדרין שם.
יהפכו . . ושמחה: רמב"ם סוף הל' תעניות, וחזקת: והאמת והשלום אהבו.

ב"ה, יום ועש"ק, פ' איכה אשא לבדי, פ' חזון,
ה' מנחם אב, יום הסתלקות האר"י ז"ל,
ה'תשמ"ז, שנת השמיטה. ברוקלין, נ"י.

אל כל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

ביום זה, יום הסתלקות האר"י ז"ל החי,

שעת הכושר היא במיוחד להתבונן בדרכים הישרים אשר – בלי רבנו הזקן באגרת הקודש שלו –
הורנו **מדרכיו** (שלו) ונלכה **באורחותיו** (שלו),

ועש"ק: שהוכפל בו טוב, ועוד יותר, בפעם הב' – טוב מאד (בראשית א, כה. שם, לא).
איכה אשא לבדי: פרשתנו א, יב. וראה איכ"ר (פתיחתא יא בסופה. פ"א א) שייכותה לאיכה ישבה דירמ"י.
וי"ל שהוא ע"ד הקדמת רפואה למכה. ובפרט שירמ"י משבט לוי וכהן (ירמ"י בתחלתו) וניצוץ דנשמת משה (מג"ע אופן פה. קה"י בערכו).
פ' חזון: ראה אוה"ת (להצ"צ) לאיכה בסופו: ומחזון ותחזינה עינינו כו': ושם בהערה תורת הגה"צ וכו' הרב מברדיטשוב נבג"מ בענין שבת חזון.
חזון: ראה תקו"ז תל"ט בסופו (ובתניא פ"ד מהקדמת תקו"ז דילג חזקים). ולהעיר מל"ת להאר"י ז"ל לך עה"פ ותרדמה.
ה' מנחם אב . . האר"י ז"ל: בשנת שלי"ב (שה"ג להחיד"א בערכו. ובכ"מ). וראה תענית (כו, א): בה' באב בני פרעוש בן יודא.
באגרת הקודש: ס"י זך – לנחמם בכפליים לתושי' על פטירת כו' מוהר"ר מ"מ נ"ע (מהאראדאק).
מדרכיו . . באורחותיו: החילוק – ראה זח"ב רטו, א. לקו"ת שה"ש יב, ב.

שהרי ודאי זהו אחד הטעמים שדוקא דרכים ואורחות אלו גילה וגילו תלמידיו ונתפרסמו בכל תפוצות ישראל.

ואף כי "מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו" לאמר שיעבוד עבודת הקודש של "עיר וקדיש מן שמייא נחית הרב הגדול האלקי החסיד" האריז"ל,

"מ"מ הרי אפס קצהו ושמץ מנהו מרוב טובו ואורו מאיר לכללות ישראל בכל דור ודור", וביחד עם גילוי ופרסום הנהגות אלו וההוראות – ה"ז ג"כ נתינת כח וסיוע רב ללכת בדרכים ואורחות אלו, מעין עבודת הקודש האמורה.

והעיקר – שתביא ההתבוננות למעשה בפועל, שהמעשה הוא העיקר.

ואבינו שבשמים ימלא משאלות לבב כאו"א שי' לטובה בגו"ר,

בתוך בקשות ותפלות כאחבנ"י שליט"א בכ"מ שהם, בחו"ל ובאה"ק, "אשר נשבע ה' לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם ולזרעם אחריהם", ארץ אשר "תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה",

כאחבנ"י כולנו כאחד, שהרי הקדמת התפלה היא, כהוראת האר"י, קבלת מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך,

ובפרט ובמיוחד התפלה שלש פעמים ביום זה (ובכל ימי החול דכל השנה כולה): את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח כו' (אשר לזה) קווינו כל היום, ובהמשך אלי' (ובפ"ע – בשו"י"ט):

רצה ה' אלקינו בעמך ישראל כו' והשב העבודה לדביר ביתך כו' **ותחזינה עינינו** בשובך לציון **ברחמים** –

ויהפכו ימים אלה "להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה".

ואף . . לבו : ראה תניא פמ"ד.

עיר וקדיש . . **החסיד** : הרח"ו בהקדמתו לשער ההקדמות הקדמה א.

עיר . . **נחית** : ראה דניאל ד, י. ובל"ת להאריז"ל ובס' הליקוטים (שם ד, יד). פסחים לג, א.

מ"מ . . **ודור** : תניא שם (בנוגע למשה רבנו. וידוע שהאר"י הי' ניצוץ מרע"ה – שה"ג שם. ובכ"מ).

ללכת בדרכים ואורחות אלו : ראה ע"ד ב-ג מדרכים אלו המובאים בכתהאריז"ל – מכתב אור ליום ה' מנ"א היתשלי"ב (לקו"ש ח"ט ע' 252).

שהמעשה הוא העיקר : אבות פ"א מ"ז. תקו"ז תנ"יב (פז, סע"א). ת"ס (צג, ב). ת"ע (קלג, ב. קלד, א).

אשר נשבע . . **אחריהם** : פרשתנו דברים א, ח.

לתת להם : מכאן לתחח"מ מן התורה (סנהדרין צ, ב ובפרש"י שם). וי"ל דכיון שממשיך "ולזרעם אחריהם" – מוכח שע"י הנתינה להם לעת"ל איגלאי מילתא למפרע שקבלוה קודם לזרעם.

ארץ . . **שנה** : עקב יא, יב. וראה או"ת להח"מ (הוצאת קה"ת) הוספות ס' קסד-קסה.

הקדמת התפלה . . **כמוך** : מג"א ואדה"ז שו"ע או"ח רסמ"ו (סי"א) בשם ס' הכוונות. אדה"ז בסידורו. נתבאר בס' מאמרי אדה"ז על פרשיות התורה (כרך ב) ע' תקצא ואילך. סה"ש ת"ש ע' 157. וראה מקומות המצויינים בסו"ס מאמרי אדה"ז הנ"ל (ע' תתקמא טור ב' ד"ה קודם). וראה לקו"ש חכ"ה ע' 374.

ואהבת לרעך כמוך : קדושים יט, יח.

ויהפכו ימים אלה : ע"פ ירמ' לא, יב.

להיות . . **ושמחה** : רמב"ם סוף הל' תעניות. וחותם (ומעתיק גם) : **והאמת והשלום אהבו**.

ימים טובים : כן הוא ברמב"ם דפוס רומי וכו' (מתאים להמשך : וימי ששון), ולא כבדפוסים הרגילים "יום

טוב".

אגרות קודש

וזריזות במעשינו (תורה ומצוות – וזה גמ"ח) ועבודתנו (תפלה) בכלל, ובלימוד פנימיות התורה :
זוה"ק כו' כתבי האריז"ל וכו' בפרט (וכפי שהאריך תלמידו הרח"ו),

ובמיוחד בשנה זו שנת השמיטה, אשר ע"י יעשו את השמיטין" (בכל זמן ובכל מקום, ע"פ המבואר
בשו"ע) מתקיים : רצית השם ארצך שבת שבת יעקב,

תזרז ותביא הגאולה האמיתית והשלמה – גאולם העם בשלימותו, הארץ בשלימותה והתומ"צ
בשלימותו – באופן דאחישנה, וארו עם ענני שמיא,

ותקויים התפלה : הושע עבדך, שמח נפש עבדך, פנה אלי וחנני, עזרתי ונחמתי.

ותחזינה עינינו – עם הנבחר – בבית הבחירה, מקדש אדני-כוננו ידיך, ביהמ"ק הנצחי.

בברכה

מנחם שניאורסאהן

נ.ב. מובן וגם פשוט אשר הנ"ל, השייך במיוחד ליום ההסתלקות דהאריז"ל, בתקפו הוא בכל ימות
השנה, אלא שיום סגולה הוא, ראש ומוסיף כח בהם וכו'.

במעשינו . . ועבודתנו : תניא רפ"ז. וראה לקוטי לוי"צ לתניא שם.

תורה . . גמ"ח . . תפלה : ג' דברים שעליהם העולם עומד (אבות פ"א מ"ב).

ומצוות – וזה גמ"ח : ראה מפרשי המשנה לאבות שם. ובירושלמי פאה פ"א ה"א דצדקה וגמ"ח שקולות
כנגד כל מצוותי של תורה. תניא פל"ז.

ובלימוד פנימיות התורה . . הגאולה : להעיר ממענת משיח להבעש"ט על שאלתו אימתי אתי מר, בעת
שיתפרסם למודך ויתגלה בעולם ויפוצו מעיינותיך חוצה כו' (אגה"ק דהבעש"ט – נדפסה בס' בן פורת יוסף, התחלת
כש"ט).

ובלימוד . . זוה"ק : ובאופן דמיני יתפרנסון בהבנה והשגה (תקו"ז ת"ו בסופו. ובהקדמת מקדש מלך לזהר :
יתפרנסון . . כשיפורש להם אמיתות מאמריו כו'. בכסא מלך לתקו"ז שם).

שהאריך : בהקדמתו על שער ההקדמות הקדמה א' (נדפסה גם בע"ח ווארשא תרנ"א. בקונטרס עץ החיים
לכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בסופו. ועוד). – וראה אגה"ק סכ"ו (קמב, ב). וראה קונטרס עה"ח הנ"ל ע' 49 ואילך.

עשו את השמיטין . . רצית השם ארצך : תהלים פה, ב ובמדרש תהלים עה"פ.

והתומ"צ בשלימותו : כי אז דוקא יהי הלימוד והקיום בשלימות (רמב"ם בסופו. תו"ח ר"פ ויחי. המשך וככה
תרל"ז פ"ז ואילך. ועוד).

דאחישנה : ישע"י ס, כב. סנהדרין צח, א. ירושלמי תענית פ"א ה"א. זח"א קטז, ב ואילך. שערי אורה ד"ה
יביאו לבוש מלכות פצ"ו.

דאחישנה . . ענני שמיא : ע"ד פתגם הידוע דאדמו"ר מהר"ש (אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר מהור"צ נ"ע ח"א
ע' תריז) : מלכתחילה אריבער.

וארו . . שמיא : דניאל ז, יג. סנהדרין שם.

התפלה : תהלים פו, ג-ז.

מקדש . . ידיך : בשלח טו, יז ובפרש"י שם. וראה פרש"י סוכה מא, סע"א. ועוד. יל"ש תהלים רמז תתמח
בסופו.

במיוחד ליום ההסתלקות : ראה אגה"ק סכ"ז-כ"ח.

שיחת שבת פרשת דברים, שבת חזון, ה'תשמ"ז

בלתי מוגה

טז. ...נהוג בכל התועדות דיום השבת קודש ללמוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, משנה בפרקי אבות שלומדים בשבת זה, ענין בהערות אבי אדוני מורי ורבי על הזהר דפרשת השבוע, ענין בשיעור היומי ברמב"ם, ובשבתות ד"בין המצרים", ועל אחת כמה וכמה ב"שבת חזון" שבו "מראין לכל אחד ואחד המקדש דלעתיד" – גם ענין בהלכות בית הבחירה להרמב"ם.
בנוגע לפירוש רש"י, נתעכב (כרגיל) על כמה ענינים שהעירו אודותם, ולפני זה, "קלאץ-קושיא" שלא העירו אודותה:

על הפסוק¹¹⁰ "ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש באחד לחודש". מפרש רש"י: "מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה, ממי למד מיעקב וכו', וכן יהושע לא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה, וכן שמואל, שנאמר¹¹¹ הנני ענו בי, וכן דוד את שלמה בנו".
וצריך להבין:

מצינו ריבוי פעמים לפני זה שמשה רבינו הוכיח את ישראל, ולדוגמא, בעת שהמרו בבואם לים סוף שאמרו "המבלי אין קברים במצרים גו"¹¹² (שעל זה הוכיחן משה ואמר להם 'ה' ילחם לכם ואתם תחרישון'¹¹³), במרה וכו', ועל דרך זה בשאר הנסיונות שניסו את הקב"ה, "וינסו אותי זה עשר פעמים"¹¹⁴, וכן ב"כל המקומות שהכעיסו לפני המקום" שנימנו בתחלת הפרשה¹¹⁵, שהוכיחן מיד בעת מעשה, ואיך אומר רש"י ש"לא הוכיחן אלא סמוך למיתה"?!

וכמו כן יש להתעכב על מה שהעירו בפרש"י זה – בנוגע לדוגמאות שמביא רש"י מיהושע שמואל ודוד שלא הוכיחו אלא סמוך למיתה, שבשמואל מביא רש"י ראייה "שנאמר הנני ענו בי" ואילו ביהושע (לפני זה) ודוד (לאחרי זה) לא מביא רש"י ראייה?

יז. נוסף לזה, נתעכב על עוד פירוש רש"י שהעירו אודותיו:
על הפסוק¹¹⁶ "אחרי הכותו את סיחון מלך האמורי אשר יושב בחשבון ואת עוג מלך הבשן אשר יושב בעשתרות באדרעי" – מפרש רש"י: "סיחון אשר יושב בחשבון, אילו לא היה סיחון קשה והיה שרוי בחשבון, היה קשה, שהמדינה קשה, ואילו היתה עיר אחרת וסיחון שרוי בתוכה, היתה קשה, שהמלך קשה, על אחת כמה וכמה שהמלך קשה והמדינה קשה".

ואילו בנוגע לעוג – כותב רש"י רק "המלך קשה והמדינה קשה", ואינו מקדים "אילו לא היה עוג קשה כו' על אחת כמה וכמה כו'".
וכפי שיתבאר לקמן.

יח. בפרק שלישי דאבות שלומדים בשבת זה, נתבארו כמה וכמה ענינים במספר שלשה, ובהמשך לזה הובאו מאמרים נוספים שיש להם קשר ושייכות לתוכן המאמרים שלפני זה (כפי שמצינו דוגמתו בכמה מקומות), וביניהם – "רבי אלעזר המודעי אומר המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמלכין פני חבירו ברבים והמפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה, אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא"¹¹⁷.

ונתבאר בזה¹¹⁸, שהחומר המיוחד בחמשה דברים אלו הוא – שכולם קשורים עם ביטול דבר שבקדושה שנתחדש על ידי מעשה בני אדם, ולדוגמא, "המבזה את המועדות", לא שבת ש"מקדשא וקיימא"¹¹⁹ (מלמעלה),

גם אתה לא תבוא שם", דקאי על "מי מריבה" (חוקת כ, יג), שהוכיחם משה באמרו להם "שמעו נא המורים" (שם, יו"ד).

(116) פרשתנו א, ד.

(117) משנה יא.

(118) ביאורים לפרקי אבות ס"ע 95 ואילך.

(119) ביצה יז, א.

(110) פרשתנו א, ג.

(111) ש"א יב, ג.

(112) בשלח יד, יא.

(113) שם, יד.

(114) שלח יד, כב.

(115) וכן בהמשך הפרשה (א, לו) "גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר

- 1 כי אם, "מועדות" שקדושתם על ידי ישראל, "ישראל אינהו דקדשינהו לזמנים"¹²⁰, ועל דרך זה בשאר הדברים
2 שנימנו במשנה, אשר, מצד החומר המיוחד שבזה (כמו שנתבאר בארוכה), הרי, "אף על פי שיש בידו תורה
3 ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא".
- 4 אמנם, עדיין לא נתבאר: (א) דיוק הלשון "יש בידו (תורה ומעשים)", ולא "יש לו" וכיוצא בזה, (ב) הקשר
5 והשייכות לבעל המאמר – "רבי אלעזר המודעי".
- 6 וכפי שיתבאר לקמן.
- 7 יט. בנוגע להערות אבי אדוני מורי ורבי, הנה, על הזהר דפרשת דברים אין הערות (מאיזה סיבה שתהיה),
8 ולכן, נתעכב על הערה במסכת כלים¹²¹ שבה נתבאר פסוק בפרשתנו¹²² – "הואיל משה גו'".
9 ומבאר אבי אדוני מורי ורבי: "הואיל משה, הואיל" אותיות אליהו, בחינת דעת דנוקבא, משה בחינת דעת
10 דדכורא, על דרך כמו יוסף, כי משה ויוסף בחדא דרגא קיימי כמו שכתוב בזהר הקדוש פרשת יתרו דף ס"ח
11 עמוד א, וכתב¹²³ ויקח משה את עצמות יוסף עמו".
- 12 וכאן נשאלת שאלה כללית: מהו הצורך ברמז על ענין המפורש במקום אחר, כבנדון דידן, רמז על אליהו
13 ב"הואיל", או הרמז על הקשר דמשה ויוסף ("הואיל משה") כשמפורש הדבר בפסוק "ויקח משה את עצמות
14 יוסף עמו"?
- 15 ועל דרך זה בריבוי מקומות במדרשי חז"ל, ולדוגמא, שבענין פלוני יש רמז למצות צדקה וגמילות חסדים,
16 דלכאורה, מהו הצורך ברמז לקיום מצות הצדקה וגמילות חסדים כשמפורש הדבר בקרא?!
- 17 וכפי שיתבאר לקמן.
- 18 כ. בנוגע ללימוד הרמב"ם, הרי, נוסף על שיעור היומי ברמב"ם, יש להתעכב, כאמור, גם על הלכות בית הבחירה:
19 בריש פרק ז' מהלכות בית הבחירה – כותב הרמב"ם: "מצות עשה ליראה מן המקדש, שנאמר¹²⁴ ומקדשי
20 תיראו, ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו".
- 21 וצריך להבין:
- 22 למאי נפקא-מינה בנוגע לפועל – הלכה למעשה – אם היראה היא "מן המקדש" או "ממי שצוה על יראתו",
23 הרי, היראה "מן המקדש" כשלעצמה (לא רק היראה "ממי שצוה על יראתו") מחייבת ש"לא יכנס אדם להר
24 הבית במקלו או במנעל שברגליו וכו' ולא יעשה הר הבית דרך כו'" (כהמשך ההלכה שלאחרי זה¹²⁵ "ואי זו
25 היא יראתו כו'"), ולמאי נפקא-מינה להלכה ש"לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו"?
- 26 מצינו דוגמתו בסוף הלכות שחיטה בנוגע למצות כיסוי הדם – "וכשמכסה לא יכסה ברגלו אלא בידו או
27 בסכין או בכלי, כדי שלא ינהוג בו מנהג בזיון ויהיו מצוות בזויות עליו, שאין הכבוד לעצמן של מצוות אלא
28 למי שצוה בהן ברוך הוא". אבל, בנוגע לכיסוי הדם נוגע הדבר להלכה, שהרי, דם אין בו קדושה ("וכי דם
29 קדושה יש בו"¹²⁶), ואף על פי כן צריך לנהוג בו מנהג כבוד, מפני ש"אין הכבוד כו' אלא למי שצוה בהן",
30 מה שאין כן בנדון דידן, שהיראה "מן המקדש" כשלעצמה (ללא ההוספה ד"לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי
31 שצוה על יראתו") מחייבת הנהגה של כבוד, כפשוטו.
- 32 וכפי שיתבאר לקמן.
- 33 כא. והנה, הענין ד"לא מן כו' אלא ממי שצוה כו'", נוגע גם להמדובר אודות ההוספה בעניני שמחה בימי
34 "בין המצרים" באופן המותר על פי שולחן ערוך, סיום מסכת וכיוצא בזה – שהשמחה היא לא רק מצד הדבר
35 המשמח, שזכה לעשות "סיום" וכיוצא בזה, אלא עיקר השמחה היא מצד ציווי הקב"ה, "ממי שצוה" לשמח
36 בשמחה זו, אשר, על ידי זה ניתוסף במעלת השמחה (נוסף לכך שעל ידי זה מבטיחים גם שהשמחה תהיה כפי
37 הרצוי. במדידה והגבלה המותרת כו').

(124) קדושים יט, ל.

(125) הלכה ב.

(126) שבת כב, א.

(120) ברכות מט, א.

(121) תורת לוי' צ' ע' שכה.

(122) א, ה.

(123) בשלח יג, יט.

ובהמשך לזה – הרי, כאן הזמן והמקום לחלק המשקה ("גדולה לגימה שמקרבת" ¹²⁷) שהכניסו עבור עניני שמחה, סיום מסכת, בתי חב"ד, וכיוצא בזה.

וכרגיל – יגשו עתה אלו שהכניסו את קנקני המשקה, ויאמרו "לחיים" לכל הקהל, ויכריזו על תוכן המאורע, ויזמינו את כל המסובים כאן להשתתף בהתוועדויות אלו.

והעיקר – כאמור – שיהיה באופן ד"לא מן כו' אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו", ובנדון דידן, ממי שצוה להרבות ולהוסיף בשמחה בכל הזדמנות האפשרית, ממי שצוה לכנס ולאסוף רבים מישראל באופן ד"ברוב עם הדרת מלך" ¹²⁸, וממי שצוה להקים בתי חב"ד בכל מקום ומקום – מלך מלכי המלכים הקב"ה! "לחיים".

[לאחרי חלוקת המשקה – התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "והריקותי לכם ברכה"].

* * *

כב. בנוגע לפירוש רש"י – יש להוסיף עוד "קלאץ-קושיא": בתחלת פרשתנו – "אלה הדברים" – מפרש רש"י: "לפי שהן דברי תוכחות, ומנה כאן כל המקומות שהכניסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירן ברמז, מפני כבודן של ישראל", ואחר כך ממשיך רש"י לבאר את הרמז שבפסוק, "במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תופל ולבן וחצרות ודי זהב", "לא במדבר היו אלא בערבות מואב ומהו במדבר, אלא בשביל מה שהכניסוהו במדבר כו'", ועל דרך זה בנוגע להמשך הכתוב.

וצריך להבין:

(א) מכיון שמדובר אודות "דברי תוכחות" – מהי התועלת להזכירם ברמז, שכאשר רוצים, מבינים את הרמז, וכשלא רוצים, לא מבינים... כפי שיודע הבן חמש למקרא בעצמו; כשרוצים לומר "דברי תוכחות" כדי שיפעלו פעולתם, צריכים לאמרם באופן גלוי?

(ב) לאידך גיסא – מכיון שהכתוב "סתם את הדברים והזכירן ברמז, מפני כבודן של ישראל", היתכן שרש"י מגלה מה שסתם ורמז הכתוב, היפך כבודן של ישראל?!

ועל דרך שמצינו בגמרא ¹²⁹ "מעשה רב" – בנוגע למקושוש: "מקושוש זה צלפחד . . דברי ר' עקיבא, אמר לו ר' יהודה בן בתירא . . התורה כיסתה ואתה מגלה אותו", ועל דרך זה בנדון דידן, שהתורה כיסתה וכתבה בדרך רמז בלבד, ורש"י מגלה את הדבר!

וכפי שיתבאר לקמן.

כג. הביאור בפרש"י – "מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה": כל עניני תוכחה שמצינו עד עתה שמשה הוכיח את בני ישראל על דברים בלתי-רצויים – מכיון שנאמרו בעת מעשה, מובן, שאין זה ענין של תוכחה בלבד, כי אם, ענין הנוגע למעשה בפועל, "לאפרושי מאיסורא".

מה שאין כן "דברי תוכחות" שבפרשתנו – אינם "לאפרושי מאיסורא", שהרי לא מדובר אודות חטא מסויים שאירע בעת ההיא, כי אם, שמשה רבינו מזכיר את כל הענינים הבלתי-רצויים שאירעו במשך ארבעים שנה.

כלומר: (1) לא ענין שאירע עכשיו, אלא, לפני ריבוי זמן, (2) ולא רק ענין אחד, אלא ריבוי ענינים, ועוד וגם זה עיקר (3) שמזכיר כל זה לא לחוטאים עצמם, שכבר "תמו כל אנשי המלחמה למות" ¹³⁰, אלא לדור שנכנסו לארץ,

ונמצא, שאין כאן כי אם "דברי תוכחות" בלבד, ועל זה אומר רש"י שבנוגע ל"דברי תוכחות" (לא לאפרושי מאיסורא, כי אם, "דברי תוכחות" בלבד) – "לא הוכיחן אלא סמוך למיתה", כפי שלמד מיעקב כו'.

כד. הביאור בפירוש רש"י – "המלך קשה והמדינה קשה":

(129) שבת צו, סע"ב ואילך.
(130) פרשתנו ב, טז.

(127) ראה סנהדרין קג, סע"ב ואילך.
(128) משלי יד, כח. וראה אנציק' תלמודית בערכו. וש"נ.

1 טעם החילוק בפירוש רש"י בין "סיחון אשר יושב בחשבון" ל"עוג אשר יושב בעשתרות באדרעי", הוא –
 2 מפני שבנוגע לקושי דסיחון וחשבון יש לרש"י ראייה ומקור ממה שנאמר לפני זה (כדלקמן), ולכן מפרש שכוונת
 3 הכתוב "סיחון מלך האמורי אשר יושב בחשבון", היא, "אילו לא היה סיחון קשה והיה שרוי בחשבון היה
 4 קשה וכו'", מאחר שכבר ידענו על דבר הקושי דחשבון וסיחון, מה שאין כן בנוגע לעוג ועשתרות, אין לרש"י
 5 ראייה ומקור ממקום אחר, ולכן מפרש שפסוק זה ("עוג . . אשר יושב בעשתרות") מלמדנו ש"המלך קשה והמדינה
 6 קשה" (ולא מתאים לכתוב "אילו לא היה עוג קשה והיה שרוי בעשתרות היה קשה וכו'", מכיון שעדיין לא
 7 שמענו אודות הקושי דעוג ועשתרות, אלא שלמדים זאת מפסוק זה).

8 וביאור הדברים:

9 בנוגע ל"חשבון" – מצינו שהכתוב מדגיש כמה וכמה פעמים אודות הכיבוש ד"חשבון", "וישב ישראל בכל
 10 ערי האמורי בחשבון גו' כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי . . על כן יאמרו המושלים בואו חשבון גו' כי אש
 11 יצאה מחשבון גו' אבד חשבון גו'".¹³¹ שמזה מובן, ש"חשבון" היתה עיר חזקה ביותר, עד כדי כך, ש"אילו היתה
 12 חשבון מלאה יתושין אין כל ברי' יכולה לכבשה"¹³², ולכן, מדגיש הכתוב את גודל החידוש וההפלאה בכיבושה,
 13 "מדינה קשה".

14 ומזה מובן גם תקפו של סיחון, "מלך קשה" – כי:

15 על הפסוק¹³³ "כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי היא והוא נלחם במלך מואב הראשון ויקח את כל ארצו
 16 גו'" – מפרש רש"י, "למה הוצרך להכתב, לפי שנאמר¹³⁴ אל תצר את מואב, וחשבון משל מואב היתה, כתב
 17 לנו שסיחון לקחה מהם ועל ידו טהרה לישראל".

18 ומכיון שסיחון כבש את "חשבון" מיד האמורי, אף ש"אין כל ברי' יכולה לכבשה" – מוכח, שסיחון הוא
 19 "מלך קשה".

20 ולכן, כשבאים לפסוק "אחרי הכותו את סיחון מלך האמורי אשר יושב בחשבון" שבפרשתנו – מפרש רש"י,
 21 "אילו לא היה סיחון קשה והיה שרוי בחשבון היה קשה וכו'", כלומר, מכיון שכבר ידענו שסיחון הוא מלך
 22 קשה וחשבון היא מדינה קשה, בהכרח לומר שעיקר ההדגשה בפסוק זה היא, שכל אחד מהם לבדו היה קשה.

23 אמנם, בנוגע לעוג ועשתרות – אין ראייה ומקור (ממה שנאמר לפני זה) על דבר קושי מיוחד כו', ולכן,
 24 מפרש רש"י שמכיון שגם בנוגע לעוג מדגיש הכתוב (בסמיכות ל"סיחון גו' אשר יושב בחשבון") "עוג גו'
 25 אשר יושב בעשתרות", על כן צריך לומר שכוונת הכתוב ללמדנו ש"המלך קשה והמדינה קשה".

26 [ועל דרך זה יש לומר בפסוק¹³⁵ ויזרע יצחק בארץ ההיא גו' בשנה ההיא", ומפרש רש"י "שניהם למה,
 27 לומר שהארץ קשה והשנה קשה" (ולא כתב "אילו לא היתה וכו'") – מכיון שאין לו ראי' ומקור לדבר ממקום
 28 אחר, אלא, ענין זה מוכרח מכתוב זה עצמו].

29 ועל פי זה יש לתרץ גם כמה שינויים בפירוש רש"י, שיש מקומות שמביא ראייה מפסוק, ויש מקומות שלא
 30 מביא ראייה – כי [נוסף לכך שיש מקומות שבהם אין צורך בראיה, מכיון שהדבר מובן מעצמו] במקומות אלו
 31 אין לרש"י ראייה ומקור ממקום אחר, כי אם, שכתוב זה מכריח לפרש כן.

32 כה. הביאור בענין "דברי תוכחות . . סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל", שאף על פי
 33 כן, פירש וגילה רש"י "דברי תוכחות" אלו:

34 הזהירות לסתום את הדברים ולהזכיר ברמז בלבד – נדרשת (בעיקר) בזמנו של משה, שאז נאמרו "דברי
 35 תוכחות" אלו; מה שאין כן כאשר לומדים פסוק זה לאחר ריבוי זמן, בדורו של רש"י – הרי, מכיון שאין זה
 36 "בעידנא דריתחא"¹³⁶, יכולים כבר לפרש ולגלות את הרמז כו' (אף שמדובר אודות ענין שאינו כבודן של
 37 ישראל), ולא עוד, אלא, שצריכים לפרש ולגלות בשביל ביאור הכתובים.

38 ועל דרך זה יש לומר בנוגע לטענת רבי יהודה בן בתירא לרבי עקיבא "התורה כיסתו ואתה מגלה":

(134) פרשתנו ב, ט.

(135) תולדות כו, יב.

(136) ע"ד ל' חז"ל – מנחות מא, א.

(131) חוקת כא, כה ואילך.

(132) פרש"י עה"פ שם, כג.

(133) שם, כו.

- 1 "התורה כיסתו" – בשעת מעשה, שאז, לא היה נוגע מי הוא המקושש, כי אם, שדינו של המקושש כך וכך,
2 ומפני כבודו כיסתו התורה, אבל, בזמנו של רבי עקיבא, לאחר יבוי זמן כו', יכולים לגלות כו',
3 ולא עוד, אלא, שצריכים לגלות, וראיה לדבר – שלמרות טענת רבי יהודה בן בתירא לרבי עקיבא "התורה
4 כיסתו ואתה מגלה", קבע רב אשי בגמרא דברים של רבי עקיבא "מקושש זה צלפחד", שכן, לאחר גילתה רבי
5 עקיבא ש"מקושש זה צלפחד", הרי זה חלק בתורה כו'.
- 6 ואדרבה: טענת רבי יהודה בן בתירא "התורה כיסתו ואתה מגלה" נקבעה בגמרא כדי להדגיש שלמרות שקיימת
7 סברא שאין לגלות מה שהתורה כיסתו, מכל מקום, המסקנא היא שסוף כל סוף בא הזמן שיש לגלות כו'.
- 8 [דוגמא לדבר בכללות התורה – ענינים שנתחדשו בזמן מסויים על ידי "תלמיד ותיק" (אף על פי שניתנו
9 למשה בכללות וברמז כו')¹³⁷, כלומר, מלבד כללות החילוק בין תורה שבכתב ותורה שבעל פה, "התורה
10 בפירושה ניתנה"¹³⁸, אלא, שענין פלוני ניתן בכתב, וענין פלוני בעל פה (דבר הדורש ביאור בפני עצמו), ישנם
11 ענינים שנתגלו ונתחדשו לאחר זמן, עד לחידוש של "תלמיד ותיק"].
- 12 כו. הביאור בפרקי אבות:
- 13 בדיוק הלשון "יש בידו תורה ומעשים טובים" – ב' קצוות: מחד גיסא – ענין של חסרון, היינו, שהתורה
14 ומעשים טובים הם רק בידו, מכיון שלא חדרו בכל מציאותו, כי אם, כדבר נוסף הנמצא בידו; ולאידך גיסא –
15 ענין של מעלה, שנמצא אצלו במזומן, היינו, שכאשר יש צורך ב"תריס בפני הפורענות"¹³⁹, אין צורך לחפש
16 כו', מכיון ש"יש בידו – במזומן – תורה ומעשים טובים".
- 17 ובנוגע לעניננו:
- 18 מכיון שמדובר אודות "המחלל את הקדשים כו' והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה", רחמנא ליצלן – לא
19 יתכן שהתורה ומעשים טובים חדרו בכל מציאותו, כי אם, ש"יש בידו (תורה ומעשים טובים)" בלבד, כדבר
20 נוסף כו'.
- 21 ולאידך, "אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים", במזומן – מכל מקום, "אין לו חלק לעולם הבא".
22 כז. ובביאור הקשר והשייכות לבעל המאמר, "רבי אלעזר המודעי" – יש לומר:
23 רבי אלעזר המודעי נקרא על שם עירו – "מודיעים"¹⁴⁰.
- 24 והנה, ענינה המיוחד של העיר "מודיעים", מצינו בפסחים¹⁴¹ בנוגע לגדר ד"דרך רחוקה" – "איזו היא דרך
25 רחוקה, מן המודיעים ולחוץ".
- 26 ועל פי זה מובן הקשר והשייכות דתוכן המאמר "המחלל את הקדשים וכו'" לרבי אלעזר המודעי – שלהיותו
27 מן העיר מודיעים, לא רק מחוץ לחומת ירושלים¹⁴², אלא בריחוק מקום מירושלים, "דרך רחוקה", גם ברוחניות
28 הענינים, לכן ידע והכיר בתכונת נפשם של אלו הנמצאים במעמד ומצב ד"דרך רחוקה", שאצלם שייך הענין
29 ד"המחלל את הקדשים כו'", וכיוצא בזה.
- 30 כח. ויש להוסיף בזה – בקשר ובשייכות לימי "בין המצרים":
31 מסופר במדרשי חז"ל¹⁴³ שאדריינוס צר על ביתר ג' שנים ומחצה, ורבי אלעזר המודעי ישב על השק ועל
32 האפר והתפלל בכל יום, ואמר, רבון העולמים אל תשב בדין היום.
- 33 ולכאורה, תפלתו של רבי אלעזר המודעי – "אל תשב בדין היום" – דורשת הסבר וביאור:
- 34 (א) בנוגע להגבלת הזמן – "אל תשב בדין היום", מדוע התפלל על יום אחד בלבד? (ב) בנוגע לתוכן התפלה
35 – מדוע התפלל שהקב"ה לא ישב בדין, ולא התפלל שלא תחרב ביתר?!
- 36 ועל כן צריך לומר, שרבי אלעזר המודעי ידע מה נעשה למעלה כו', ומכיון שכן, ידע שמצד גודל הירידה

(142) ומסתבר בפשטות שלא היתה מוקפת חומה כלל, ובכל אופן,
לא הי' בה העילוי דלפנים מן החומה דירושלים, בנוגע לעניני קדשים
כו'.

(143) ירושלמי תענית פ"ד ה"ה. איכ"ר פ"ב, ד.

(137) ראה לקו"ש ח"ט ע' 252 ואילך. וש"נ.

(138) הרמב"ם בהקדמתו לספר הי"ד.

(139) אבות פ"ד מ"א.

(140) ראה פרש"י ד"ה המודעי – ב"ב י"ד, סע"ב.

(141) צג, ב – במשנה.

- 1 דביתר (עד כדי כך ש"הדליקו נרות לחורבן בית המקדש"¹⁴⁴), אין לו מה לבקש על זמן ארוך יותר מיום אחד,
2 שאז, תהיה זו תפלת שוא, כי אם, על יום אחד בלבד, ובנוגע ליום זה עצמו – אין לו מה לבקש שלא תחרב
3 ביתר, מכיון שתפלה זו לא תועיל, כי אם, "אל תשב בדיון היום", שכן, אם הקב"ה ישב בדיון¹⁴⁵, אין סיכוי כו'.
4 ומכאן רואים את גדלותו המיוחדת של רבי אלעזר המודעי – שידע מה נעשה למעלה כו', איזו תפלה תפעל
5 פעולתה וכו'.
- 6 ויש לומר, שנקרא "רבי אלעזר המודעי" (גם) על שם ענין הידיעה, כולל גם – הידיעה בתכונות הנפש, כאמור
7 לעיל בנוגע לידיעה והכרה בתכונת נפשם דהנמצאים "בדרך רחוקה".
- 8 ולהעיר גם מהמאמר הרגיל של ר"ג – "עדיין צריכין אנו למודעי"¹⁴⁶, היינו, שבכמה ענינים שנתבארו על
9 ידי שאר התנאים, לא הי' מספיק בביאורם, ועדיין היו צריכים מישהו שידע עוד יותר – "מודעי".
- 10 כט. הביאור בהערות אאמו"ר:
- 11 החידוש בהרמז על ענין שנתפרש במקום אחר הוא – שלא רק כאשר עוסקים מלכתחילה בענין זה, אלא
12 אפילו כאשר עוסקים בענין אחר, ישנו גם רמז לענין זה. ולדוגמא: נוסף על המפורש על דבר גודל מעלת
13 הצדקה וגמילות חסדים, הרי, אפילו כשמדברים בענין אחר לגמרי, ניתוסף גם רמז על דבר צדקה וגמילות
14 חסדים, וכיצא בזה בשאר ענינים דוגמתם.
- 15 ועל דרך זה בנדון דידן, שאף שהקשר דמשה עם יוסף נתפרש בכתוב "ויקח משה את עצמות יוסף עמו"
16 – ישנו חידוש נוסף בהרמז כאן (במה שכתוב "הואיל משה"), כי:
- 17 בשלמא בעת הליכת בני ישראל ממקום למקום, אזי, היה ניכר הקשר דמשה עם יוסף בכך שמשה לוקח את
18 ארונו של יוסף; אמנם, מכיון שבנדון דידן מדובר לאחר סיום המסעות, מכיון שכבר באו לערבות מואב על
19 ירדן ירחו, הרי, שוב לא נישא ארונו של יוסף על ידי משה, שכן, כבודו של הארון להיות מונח במקום אחד
20 (בעת חנייתם).
- 21 וזהו החידוש בהרמז כאן – שאף על פי שמשה לא נשא את ארונו של יוסף, מכל מקום, מודגש הקשר
22 דמשה עם יוסף.
- 23 ל. הביאור בהלכות בית הבחירה להרמב"ם:
- 24 בהשקפה ראשונה היה נראה לומר שהענין ד"לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו", נוגע
25 [לא להלכה הסמוכה, "ואיזו היא יראתו, לא יכנס אדם להר הבית במקלו כו'", שכן, יראה זו יכולה להיות "מן
26 המקדש" עצמו, כי אם] למה שכתוב בהמשך ההלכות¹⁴⁷ "ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני ה', כמו שנאמר¹⁴⁸
27 והיו עיני ולבי שם כל הימים, ומהלך באימה וביראה ורעה, שנאמר¹⁴⁹ בבית אלקים נהלך ברגש", שענין זה
28 אינו שייך מצד המקדש עצמו, כי אם, מצד "מי שצוה על יראתו".
- 29 אמנם, על פי זה היה צריך הרמב"ם לסמוך את הענין ד"לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו"
30 להלכה ד"יראה עצמו כאילו הוא עומד לפני ה'", ולא להפסיק ביניהם בכמה הלכות.
- 31 ולכן, על כרחך צריך לומר שהענין ד"לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו" נוגע גם להלכה
32 הסמוכה, "ואיזו היא יראתו, לא יכנס אדם להר הבית במקלו כו'".
- 33 וההסברה בזה – בפשטות – שאף שיראה זו יכולה להיות גם "מן המקדש" עצמו, מכל מקום, מובן וגם
34 פשוט, שניתוסף בזה עוד יותר כאשר היראה היא "ממי שצוה על יראתו".
- 35 ואחר כך מוסיף הרמב"ם עוד ענין השייך רק ל"מי שצוה על יראתו" – "ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני
36 ה' כו'", כנ"ל.

(147) הלכה ה.

(148) מ"א ט, ג.

(149) תהלים נה, טו.

(144) איכ"ר ד.

(145) להעיר גם מהענין ד"אלוקים נצב בעדת אל בקרב אלקים
ישפוט" – במשניות שלפנ"ז (פ"ג מ"ו).

(146) שבת נה, ב. מגילה טו, ב. ב"ב י, ב. חולין צב, א.

לא. ויהי רצון שמהלימוד אודות המצוה "ליראה מן המקדש" נזכה לקיום המצוה בפועל ממש – כשיבנה בית המקדש השלישי במהרה בימינו ממש.
ואז, יתוסף גם ביראת המקדש, הן היראה "מן המקדש" עצמו, מכיון שיהיה נעלה יותר מבית ראשון ושני, והן היראה "ממי שצוה על יראתו", דמכיון שיקויים היעוד "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר גו'", יתוסף עוד יותר בענין היראה, כמבואר באגרת הקודש¹⁵⁰ ש"כל הקרוב אל ה' ביתר שאת והגבה למעלה מעלה צריך להיות שפל רוח למטה מטה . . כל שהוא קמי' יותר הוא יותר כלא ואין ואפס".
וכדי למהר ולזרז עוד יותר – יש להוסיף ב"מעשינו ועבודתינו" הפועלים את הגאולה האמיתית והשלימה ובנין בית המקדש דלעתיד, כולל ובמיוחד – בענינים שהזמן גרמא – ההוספה ב"ציון במושפט (תורה) תפדה ושביה בצדקה", עריכת "סיומים", והוספה בעניני שמחה כו' (כמדובר בארוכה בהתוועדויות שלפני זה).
ובכל ענינים הנ"ל – הן באופן השייך ביום השבת עצמו, כולל ובמיוחד – לימוד והפצת פנימיות התורה, שזמנו העיקרי ביום השבת¹⁵¹, והן ע"י קבלת החלטות טובות בנוגע לכל עניני העבודה שלאחרי השבת, כולל גם – ההכנות לחמשה עשר באב, אשר, "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב"¹⁵², וההכנות לשנת הקהל.
ויהי רצון שעצם קבלת החלטות טובות בכל האמור, תפעל כבר שיהפכו ימים אלו לששון ולשמחה ולמועדים טובים¹⁵³, וכסיום הכתוב – "והאמת והשלום אהבו", אהבת ישראל ואחדות ישראל, שעל ידי זה מבטלים את סיבת הגלות, ובדרך ממילא בטל גם המסובב (הגלות), ותיכף ומיד ממש יהפכו ימים אלו לששון ולשמחה ולמועדים טובים.
[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה להשליח ציבור שיחי' לנגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש במהרה בימינו".
אחר כך התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון הקפות לאביו רבי לוי יצחק ז"ל, ועמד מלוא קומתו ורקד על מקומו בשמחה רבה.
אחר כך הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה].

* * *

לד.... ויהי רצון שמהלימוד הלכות אלו נבוא תיכף ומיד לזמן שבו יהיה לימוד זה נוגע הלכה למעשה – כשיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו.
ואז יתגלה גם הענין הפנימי ד"אין להם חלק לעולם הבא" (במשנה הנ"ל) – שלאמיתותו של דבר "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא"¹⁶², ואלו שנאמר עליהם שאין להם חלק לעולם הבא, הרי זה מפני שהם למעלה מעולם הבא, עד כדי כך שעולם הבא אינו ענין של "שכר" עבורם¹⁶³.
וההכנה לכל זה – על ידי מעשינו ועבודתינו בעניני התורה ומצוות, כאמור, "רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר¹⁶⁴ ה' חפץ ("חפץ" דייקא, פנימיות הרצון¹⁶⁵) למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר", אשר, בענין זה נכלל גם השלימות דלימוד התורה – "יגדיל תורה ויאדיר", לא מפני שהלימוד אינו נוגע לפועל מכיון שאי אפשר לקיים את ההלכות (רק באופן ד"כל העוסק כו' כאילו הקריב כו"¹⁶⁶), כבזמן הזה, אלא, מצד ההוספה על הלימוד הנוגע לפועל, באופן ד"דרוש וקבל שכר"¹⁶⁷.
וכן תהיה לנו – שתיכף ומיד ממש, בעיצומו של "שבת חזון", ובפרט לאחר חצות, "רעוא דרעוין", כ"שמראים לכל אחד ואחד המקדש דלעתיד", זוכים לקיום התפלה "ותחזינה עינינו בשוכך לציון", ובהדגשה – "ברחמים", על דרך המוזכר לעיל (סי"א) "בהאי חיבורא דילך דאיהו ספר הזהר . . יפקון ב' מן גלותא ברחמים", גאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, תיכף ומיד ממש.

(162) סנהדרין ר"פ חלק.

(163) ראה עש"מ מאמר חקו"ד ח"ב פ"ח. הנסמן בלקו"ש חכ"ג ע' 102 הערה 60.

(164) ישע' מב, כא.

(165) ראה לקו"ת שלח לח, ג. ראה יח, ג. שה"ש כח, ד. ובכ"מ.

(166) מנחות בסופה. שו"ע אדה"ז או"ח (מהדורת) סוס"א. (מהדור"ק) שם סי"א. הל' ת"ת פ"ב הי"א.

(167) ראה סוטה מד, א. וש"נ.

(150) סימן ב (שיעור דיום שבת זה).

(151) שהרי כל עניני השבת הם בבחינת הפנימיות (וראה גם תניא בסופו), ודוגמתו בתורה – פנימיות התורה. ולהעיר גם מהנהגת האר"י ז"ל שהי' מעיין ו' דרכים בהלכה כנגד ו' ימי המעשה, וא' ע"ד הסוד כנגד יום השבת (טעהמ"צ פ' ואתחנן. וראה אג"ק אדמו"ר מהר"ש ע' כו. קונטרס עה"ח פכ"ה (ע' 53). לקו"ש ח"א ע' 53. ועוד).

(152) תענית כו, ב – במשנה. וראה סה"מ עת"ר ע' ריח ואילך. ועוד.

(153) זכרי' ח, יט. וראה רמב"ם הל' תעניות בסופן.

לקוטי שיחות פרשת דברים כרך יד

1 א. דובר כמה הפעמים¹ כי דרכו של רש"י בפירושו
2 על התורה היא, לפרש כל דבר הקשה ובלתי מובן
3 בפשוטו של מקרא. והענינים הדורשים ביאור (על פי
4 פשטות הכתובים) ואין רש"י מפרשם, הרי זה גופא
5 הוכחה שלדעתו של רש"י מובנים הם בפשטות ועד
6 כדי כך שאין צורך לפרשם² (או שמובנים הם על פי
7 מה שכבר פירש רש"י לפני זה).

8 על פי זה צריך להבין תמי' גדולה המתעוררת
9 בלימוד פשוטם של כתובים בפרשתנו, אשר כמה³
10 ממפרשי התורה משתדלים לתרצה, ודוקא רש"י ראש
11 הפשטנים לא עמד עלי'.

12 בפרשתנו⁴ מספר משה בארוכה על חטא המרגלים
13 ועל הגזירה שנגזרה על ידי זה על דור המדבר "אם⁵
14 יראה איש באנשים האלה הדור הרע הזה את הארץ
15 הטובה גו' (וממשיך) זולתי כלב בן יפונה הוא יראנה
16 גו' יען אשר מלא אחרי ה'", ומפסיק ואומר "גם בי
17 התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבוא שם",
18 ואחרי ההפסק ממשיך עוד לספר בענין המרגלים
19 "יהושע בן נון העומד לפניך הוא יבוא שמה וגו'
20 וטפכם אשר אמרתם לבזי יהיה גו' המה יבואו שמה
21 וגו'".

22 ולכאורה תמוה: למה מפסיק באמצע סיפור מעשה
23 המרגלים במה שאירע למשה רבינו "גם בי התאנף ה'
24 בגללכם לאמר גם אתה לא תבוא שם", כאילו שגם
25 הגזירה על משה שלא יבוא אל הארץ היא בסיבת חטא
26 המרגלים, והרי חטא משה רבינו שבשבילו נגזר שלא
27 יכנס לארץ ישראל מפורש בקרא שהוא חטא מי מריבה,
28 וכמו שנאמר⁶ "יען לא האמנתם בי גו' לכן לא תביאו
29 את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם", ומה ענינו
30 באמצע סיפור מעשה המרגלים? ובפרט שמעשה
31 המרגלים ומי מריבה רחוקים זה מזה כמעט ארבעים
32 שנה: מעשה המרגלים הי' קרוב לצאת בני ישראל
33 מארץ מצרים (ובגללם נגזר "יום לשנה יום לשנה גו' "

34 ארבעים שנה"⁷), ומעשה מי מריבה היה אחרי
35 מיתת מרים⁸, קרוב לסיום הארבעים שנה.

36 והנה הרמב"ן מתרץ שמשה הזכיר כאן חטא מי
37 מריבה "כי רצה להזכיר יחד עונש כל הנמנעים מעבור
38 אל הארץ כי הכל בגרמת עונותיהם כו'".

39 אבל בפשוטו של מקרא קשה לתרץ כן, כי:
40 א) הכתובים לפניו ולאחריו הם בענין המרגלים -
41 ומה טעם להכניס באמצע דוקא סיפור החטא דמי
42 מריבה?⁹

43 ב) אנשי דור המרגלים מתו קודם לחטא דמי
44 מריבה, כמפורש בפירוש רש"י¹⁰ ש"כבר מתו מתי
45 מדבר ואלו פירשו לחיים". ועל פי זה אינו מובן אמרו
46 "ותאמרו נשלחה אנשים גו' בי התאנף ה' בגללכם גו'
47 וטפכם אשר אמרתם גו'" שמשמעותו שהם הם אותו
48 הדור שעליהם מדבר בכל כתובים אלה?

49 ג) לפי זה כתוב זה ("גם בי התאנף גו'") היה צריך
50 להיות בסמיכות לאמירתו שדור המרגלים לא יראו את
51 הארץ, ולא לאחרי שאמר "כלב בן יפונה הוא יראנה
52 גו'" שמדבר באלו שיכנסו אלי'.

53 ב. יש מפרשים¹², ש"גם בי התאנף ה' בגללכם" -
54 הכוונה היא לחטא המרגלים, ובעיקר בסיבת חטא זה
55 נגזר על משה "גם אתה לא תבוא שם".
56 ואף שמשה בעצמו לא השתתף בחטא המרגלים,
57 מכל מקום נענש על זה משום שעל ידו (על ידי "שלח
58 לך - לדעתך"¹³) על כל פנים נגרם חטא המרגלים¹⁴.
59 ולכן אמר "בגללכם", היינו שלא יכנס לארץ לא מצד
60 חטאו הוא, אלא "בגללכם לאמר גם אתה לא תבוא שם"
61 - מכיון שעל כל הדור נגזר שלא יכנסו לארץ, לכן גם
62 משה¹⁵ לא יכנס.

63 [ומה שמבואר בכתוב, כנ"ל, שמשה לא נכנס לארץ
64 בחטא מי מריבה, יש לומר דרק בצירוף שניהם

(7) שלח יד, לר.

(8) חוקת שם, א ואילך. וראה גם פרש"י שם, ב.

(9) כמו שהקשה באוה"ח כאן.

(10) חוקת שם, א.

(11) אבל ראה המשך דברי הרמב"ן שם - הובא לקמן הערה 22.

(12) אברבנאל כאן. וראה אוה"ח כאן. מלבי"ם כאן.

(13) פרש"י ר"פ שלח.

(14) וראה בארוכה אברבנאל כאן.

(15) להעיר ממדול"ל (ברכות לב, א - הובא בפרש"י תשא לב, ז)

כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל (אבל לפי' האברבנאל הנ"ל

- חטא המרגלים נגרם ע"י משה).

(1) ראה לקו"ש ח"י ע' 13 ובהערה 1 שם.

(2) וכשאין ביאור (ע"ד הפשט) - כותב רש"י "איני יודע" וכיו"ב (תולדות כח, ה. ועוד - ראה לקו"ש ח"ה ע' 1 הערה 2 ובהנסמן שם).

(3) ראה אברבנאל, רמב"ן, ספורנו, כלי יקר, אוה"ח. ועוד.

(4) א, כב ואילך.

(5) שם, לה ואילך.

(6) חוקת כ, יב.

36 (א) אין חידוש בזה שחטא מי מריבה הוא חמור
 37 כחטא המרגלים, שהרי חטא מי מריבה גרם לחילול
 38 השם בפני כל בני ישראל, כמו שנאמר "יען לא
 39 האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל", ועד שנגזר על
 40 ידי זה "לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ".
 41 (ב) אם הכוונה היא ללמד חומר חטא מי מריבה,
 42 הוה ליה להזכיר החטא, ולא - רק זה שנגזר על משה
 43 כתוצאה מן החטא.
 44 ד. והביאור בזה:
 45 בכתוב מבאר עונש דור המדבר "אם יראה איש גו'
 46 את הארץ הטובה", ומסיים "זולתי כלב בן יפונה גו'
 47 יהושע בן נון", שאינם כשאר הדור אלא הם יראו את
 48 הארץ.
 49 אמנם הכתוב מחלקם לשנים: תחלה נאמר "כלב
 50 בן יפונה הוא יראנה גו'", ואחר כך בפסוק בפני עצמו
 51 "יהושע בן נון גו' הוא יבא שמה גו'".
 52 והטעם על זה: אף ששניהם באו לארץ, הנה
 53 בבואם לא הי' מצבם דומה זה לזה, כי "כלב בן יפונה
 54 (רק) יראנה ולו אתן את הארץ (חלקו) גו'" ואילו
 55 "יהושע בן נון גו' יבא שמה (ועוד זאת) הוא ינחילנה
 56 את ישראל" - יהיה המנהיג שינחיל את הארץ לבני
 57 ישראל.
 58 ועל פי זה מובן זה שלפני אמרו "יהושע בן נון גו'
 59 הוא ינחילנה את ישראל" הקדים משה לומר גם כי
 60 התאנף ה' גו':
 61 בזה מתרץ, בתור מאמר המוסגר: מה נשתנה מצבו
 62 של כלב ממצב יהושע, אף דמעשה שניהם שווה
 63 "ויהושע²¹ בן נון וכלב בן יפונה גו' קרעו בגדיהם"
 64 ולכן גם שכרם בחדא מחתא נאמר "במדבר הזה יפלו
 65 פגריכם גו' כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון" -
 66 והתירוץ: זה דביהושע ניתוסף, אשר גם "ינחילנה את
 67 ישראל" - הוא מפני כי לאחר כמעט ארבעים שנה
 68 ניתוסף כי "גם בי התאנף ה' גו' גם אתה לא תבא שם"
 69 ולכן - "יהושע בן נון גו' (לא רק) יבא שמה (אלא)
 70 אותו חזק כי הוא ינחילנה את ישראל"²².
 71 ואין רש"י צריך לפרש שהוא מאמר המוסגר, כי
 72 כמה פעמים מצינו בקרא כגון דא [ולדוגמא - לעיל²³:
 73 ואצוה את שופטיכם גו' תקריבון אלי ושמעתיו -

1 יחד נגזר עליו העונש¹², ועל דרך מה שמצינו בחטא
 2 נדב ואביהוא, שכמה טעמים נאמרו במיתתם, ודוקא
 3 בצירוף כולם יחד נענשו בפועל בעונש מיתה¹⁶.
 4 ומשום זה נאמר "גם בי התאנף ה' בגללכם גו'"
 5 באמצע מעשה המרגלים, כי גם זה הוא פרט במעשה
 6 זה, ו"בגללכם" קאי על דור המרגלים שעליו מדובר
 7 בקרא.
 8 אולם שיטת רש"י אי אפשר לפרש כן, כי [נוסף
 9 לזה שעדיין אינו מובן סדר הכתובים, כנ"ל בקושיא
 10 הג', הנה]:
 11 (א) מפורש בפירוש רש"י שעל משה נגזר שלא יכנס
 12 לארץ ישראל אך ורק מפני מי מריבה, וכלשונו¹⁷ "שלא
 13 היתה בהם אלא זו בלבד", "הם (מי מריבה) לבדם אין
 14 בהם עון אחר".
 15 (ב) על פי זה איך אמר "גם בי התאנף ה' - נתמלא
 16 רוגז¹⁸", והרי לא השתתף משה בחטא המרגלים (ורק
 17 ש"בגללכם" לא נכנס לארץ), כנ"ל.
 18 ג. לכאורה היה אפשר לתרץ, שהתורה הסמיכה
 19 חטא מי מריבה לחטא המרגלים - אף שאינו שייך
 20 לכאן ורחוקים זה מזה זמן רב - ללמד על חומר חטא
 21 מי מריבה, דשקול הוא (לפני הקב"ה) כחטא
 22 המרגלים,
 23 ועל דרך מה שפירש רש"י לעיל¹⁰ (ולכן אין צריך
 24 לפרשו כאן עוד הפעם): למה נסמכה מיתת מרים
 25 לפרשת פרה אדומה (שהרי פרשת פרה אדומה נאמרה
 26 בשנה שניה לצאת בני ישראל מארץ מצרים ומיתת
 27 מרים לסוף מ' שנה¹⁹), לומר לך מה קרבנות מכפרין
 28 אף מיתת צדיקים מכפרת.
 29 ועל דרך זה פירש רש"י לקמן בפרשת עקב²⁰: וסמך
 30 משה תוכחה זו (מיתת אהרן) לשבירת הלוחות, לומר
 31 שקשה מיתתן של צדיקים לפני הקב"ה כיום שנשתברו
 32 בו הלוחות וכו'.
 33 וכן נאמר בנדון דידן, שמסמך ב' החטאים ללמד
 34 ששקולים הם בחומרם.
 35 אבל תירוץ זה דוחק הוא, כי:

(16) ראה פרש"י משפטים כד, י. שמיני י, ב. מפרשי רש"י לשמיני שם. אברבנאל כאן.
 (17) פינחס כז, יג. יד. וראה פירש"י חוקת שם, יב.
 (18) פרש"י.
 (19) רא"ם, גו"א ושי"ח לפרש"י חוקת שם, א.
 (20) י, ו (בנדפס הוא בכתוב ז' - אבל בדפוס שני ועוד הוא חלק מד"ה הקודם שבפסוק ו' - ראה לקמן ע' 30 שוה"ג להערה 1).
 (21) שלח יד, ו. שם יד, כט"ל.
 (22) וכ"פ במלבי"ם כאן. וראה רמב"ן כאן: וכדי שיזכיר כאן ענין יהושע כי הוא יעבור מפני שמלא אחרי ה' כחבירו. ויזכיר עוד שינחיל הארץ לדור ה' בעבור שנענש משה ונגזר עליו שלא יעבור.
 (23) א, טז"ז.

1 שהוא מאמר המוסגר. וראה בפרשת בשלח²⁴ בפרשת
 2 המן "ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה גו" –
 3 שאיגו נוגע להמשך הפרשה שם. ועוד].
 4 וכן אין צורך לפרש ש"בגללכם" קאי על דור
 5 שנכנסו לארץ (ולא דור המרגלים) – שהרי כבר פירש
 6 לפני זה, כנ"ל, שהגזירה על משה היתה רק מפני חטא
 7 של מי מריבה.
 8 ושוב אין להקשות מה שנאמר "בגללכם" דהוי
 9 כאילו מדבר על אותם האנשים שמדבר אליהם בקרא
 10 עד עכשיו – כי הרי זה מאמר המוסגר ולא בהמשך
 11 לתוכן הפרשה.
 12 ה. אמנם עדיין קשה: מאחר שכתוב זה הוא מאמר
 13 המוסגר, ונאמר כאן רק בכדי להזכיר שנגזר על משה
 14 "לא תבוא שם" ולכן יהושע גם "ינחילנה את ישראל"
 15 – למה לי' להוסיף ש"(התאנף ה') בגללכם" – למאי
 16 נפקא מינה כאן אם היה "בגללכם" אם לאו?
 17 והביאור בזה: כבר פירש רש"י לעיל בפרשת
 18 פינחס²⁵: "בכל מקום שכתב מיתתם כתב סירחונם, לפי
 19 שנגזרה גזרה על דור המדבר כו' לכך ביקש משה
 20 שיכתב סרחונו שלא יאמרו אף הוא מן הממרים היה".
 21 ולכן כיון שכתוב כאן מיתתו – הוצרך להזכיר
 22 ש"בי התאנף ה' בגללכם" – להזכיר (בדרך אגב)
 23 סרחונו שאינו בו כי אם בגללכם, החטא של מי מריבה
 24 אשר רבו בני ישראל את הוי' מריבת העדה²⁶.

(24) טז, לה. אלא ששם מדבר עכ"פ בהמשך פ' המן, אלא שבפ' המן עצמה הוא מאמר המוסגר. וראה פרש"י שם, לג.
 (25) כז, יג.
 (26) במדבר כ, יג. שם כז, יד. – בכל ג' אלו (וכן בתהלים – הובא לקמן בפנים) מודגש שאין הענין במשה.

25 ועל פי זה (שנאמר "בגללכם" רק בדרך אגב ובתוך
 26 מאמר המוסגר), יובן עוד ענין בפירוש רש"י דילן:
 27 לקמן בפרשת ואתחנן²⁷ נאמר "ויתעבר ה' בי
 28 למענכם" ופירש רש"י: "למענכם – בשבילכם אתם
 29 גרמתם לי, וכה"א²⁸ ויקציפו על מי מריבה וירע למשה
 30 בעבורם".
 31 ולכאורה אינו מובן: אם רש"י צריך להאריך
 32 בפירוש "למענכם" – "אתם גרמתם לי", ולהביא ראיה
 33 ממה שנאמר בתהלים "ויקציפו גו'", היה צריך לפרש
 34 כן בתיבת "בגללכם" שבפרשתנו, שהיא קודם לפרשת
 35 ואתחנן, ולא לסמוך בפרשת דברים על מה שיפרש
 36 אחר כך בפרשת ואתחנן?²⁹
 37 ועל פי הנ"ל שכאן נאמר "בגללכם" רק בדרך אגב
 38 בתוך מאמר המוסגר, מובן שאין צורך לפרשו כאן
 39 בפרטיות, מכיון שבא כאן רק בדרך אגב. ובמקומו
 40 בפרשת ואתחנן (ששם הסיפור בנוגע למשה עצמו) –
 41 יפרשנו ויפרטנו.

(משיחת שבת פרשת דברים תשל"ג)

(27) ג, כו.
 (28) תהלים קו, לב.
 (29) במפרשים לרש"י (ואתחנן שם) כתבו דרש"י בא לשלול שלא לפרש "למענכם" – בעבור שיעשה רצונכם וכו' (רא"ם); "למענכם – בשביל כבודכם וכו' (גו"א) – אבל גם תיבת "בגללכם" יש לפרש כן – וא"כ הו"ל לרש"י לשלול זה כאן, כבפנים.

קידוש לבנה

דוד מלך ישראל חי וקיים¹

בדוד המלך אין שינויים, כי שרשו בכתר מלכות²,
וכתר מלכות נשאר בעולם האצילות ואינו יורד
לעולמות ב"ע לברר בירורים³. מה שאין כן בשאר
הספירות שבמלכות, שלמטה מכתר מלכות, יכולים
להיות שינויים ח"ו, וכמו השינויים בלבנה.

זהו דכתיב⁴ ראש דברך אמת.

דברך — היינו מלכות, עולם הדיבור⁵.

ראש דברך — כתר מלכות.

אמת — בבחינה זו אין שינויים.

(הערות לזהר ב עמ' קג, עמ' קר)

שְׁלוֹם עַלְיֵיכֶם

אומרים שלש פעמים שלום עליכם כנגד שלש
בחינות⁶.

א. התקשרות המשפיע, ז"א, אל המקבל, מלכות,
מלמעלה למטה. והוא על דרך שילוב הוי"ה באדני,
ירידת העליון למטה, יחודא תתאה.

ב. התקשרות המקבל, מלכות, אל המשפיע, ז"א,
מלמטה למעלה. והוא על דרך שילוב אדני בהוי"ה,
עליית התחתון למעלה, יחודא עילאה⁷.

ג. חיבור והתכללות שתי הבחינות יחד.

(הערות לזהר ב עמ' קסג ועמ' שלג)

קידוש ליום טוב

אלה מועדי ה' . . אשר תקראו אותם במועדם⁸

אלה מועדי ה' — ראשי תיבות אמי, כי יום טוב
הוא בחינת אימא, בינה⁹. ומועדים לשמחה, שמחה
היא בבינה, אם הבנים שמחה¹⁰.

אך ביום טוב ממשיכים גם מחכמה לבינה, והוא
מה שיום טוב נקרא מקרא קדש¹¹, שנמשך בו הארה
מחכמה, הנקרא קדש.

אותם במועדם — ראשי תיבות אב¹².

ואמ"י הוא ביו"ד היחס, שמתייחס אלינו, מה שאין
כן א"ב הוא בלי ביו"ד היחס, כי עיקר יום טוב הוא
בינה, המתייחסת אלינו, והמשכת החכמה היא בבחינת
הארה בלבד.

(הערות לזהר ב עמ' שכד, תורת לוי יצחק עמ' ערב)

(1) ראש השנה כה, א.

(2) רמ"ז זח"ג צג, ב.

(3) פרי עץ חיים שער י"ז פ"ב.

(4) תהלים קיט, קס.

(5) הקדמת תיקוני זהר (פתח אליהו).

(6) עיין לקוטי תורה ראה כו, ב.

(7) עיין שער היחוד והאמונה פ"ז. לקוטי תורה דרושים לשבת תשובה

סה, ד.

(8) אמור כג, ד.

(9) לקוטי תורה להאריז"ל פרשת אמור.

(10) תהלים קיג, ט.

(11) בא יב, טז.

(12) לקוטי תורה להאריז"ל שם.

♦ יום ראשון כ"ט תמוז ♦

פֶּעוּר בְּשִׁטִּים, בְּעֶרְבוֹת מוֹאָב. מוֹל סוּף • על מה שהמרו בַּיָּם-סוּף בְּבוֹאֵם לַיָּם-סוּף, שְׁאֲמָרוּ (שם י' א'): "הַמִּבְלִי אֵין קָבְרִים בְּמִצְרַיִם?" וְכֵן בְּנִסְעָם מִתּוֹךְ הַיָּם, שְׁנֶאֱמָרוּ (תהילים קו' ו'): "וַיִּמְרוּ עַל יָם בַּיָּם סוּף", כְּדֹאֲתָא בְּעֶרְכִּין (טו'). **בֵּין-פֶּאָרֶן וּבֵין-תַּפַּל וְלָבֶן** • אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חֲזַרְנוּ עַל כָּל הַמִּקְרָא וְלֹא מִצִּינוּ מְקוֹם שֶׁשָּׂמוּ תַּפַּל וְלָבֶן, אֲלָא הוֹכִיחוֹן עַל הַדְּבָרִים שֶׁתַּפְּלוּ עַל הַכֶּן שֶׁהוּא לָבֶן, שְׁאֲמָרוּ (במדבר כא ח'): "וַנִּפְשְׁנוּ קֶצֶה בַּלָּחֶם הַקָּלָקֶל", וְעַל מַה שֶּׁעָשׂוּ בַּמִּדְבָּר פֶּאָרֶן עַל יְדֵי הַמְּרַגְלִים. **וַחֲצֵרֹת** • בְּמַחֲלָקְתוֹ שֶׁל קִרְחָה (ספרי). דָּבָר אַחֵר, אָמַר לָהֶם: הִיָּה לָכֶם לְלִמּוּד מִמָּה שֶׁעָשִׂיתִי לְמַרְכָּם בְּחֻצְרוֹת בְּשִׁבִּיל לְשׁוֹן הָרֶעִי, וְאַתֶּם נִדְּבַרְתֶּם בְּמִקְוֶם. **וְדִי זָהָב** • הוֹכִיחוֹן עַל הַעֲגֵל שֶׁעָשׂוּ בְּשִׁבִּיל רֹב זָהָב שֶׁהָיָה לָהֶם, שְׁנֶאֱמָר (חושע ב' י'): "וְכִסְף הַרְבִּיתִי לָהֶם וְזָהָב עָשׂוּ לְבַעַל". אור החיים

(ב) **אַחַד עֶשְׂרֵי יוֹם מַחֲרֵב דָּרָךְ** • מִתְחַלֵּף חֹד עֶשְׂרֵי יוֹמִין **הַרְשָׁעִיר עַד קִדְשׁ פְּרִנְעָה** • מַחֲרֵב אֶרֶץ טוֹרָא דְשַׁעִיר עַד רָקֵם גִּיאָה:

כ"ט • **אַחַד עֶשְׂרֵי יוֹם מַחֲרֵב** • אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: רְאוּ מַה

יִשְׂרָאֵל עַל מַה שֶּׁהִמְרוּ עַל יָם בַּיָּם סוּף וַיֵּאמְרוּ הָאוֹמֵר וְהָאֵל אוֹתָם שֶׁהִמְרוּ עַל יָם סוּף כִּבְר מִתּוֹ וַנִּשְׁלֹמוּ בְּט"ו כָּאֵב שֶׁל שְׁנַת הַמ' (פתיחתא איקה רבתי) קִדְשׁ מִאֲמָר זֶה שֶׁל מֹשֶׁה וְאֵם בֵּן אֵלֶּה הַצֵּאֵן מַה עָשׂוּ שְׁמוֹכִיחֵם, לָזֶה אָמַר אֲשֶׁר דָּבָר מֹשֶׁה פ"י אִם הֵיוּ הַדְּבָרִים מִפִּי ה' אֵין מְקוֹם לְדַבֵּר לָהֶם קִשּׁוֹת, אֲבָל מֹשֶׁה הוּא הַמְּדַבֵּר וְכֹל לִיִּסֵּר גַּם אוֹתָם שֶׁהָיוּ אִזְּ פְּחוֹת מִכֵּן עֲשִׂירִים שָׁלֹא נִגְזְרָה גְזָרָה כִּי בֵּית דִּין שֶׁל מֹשֶׁה מַעֲנִישִׁין מִכֵּן י"ג, וְכִנְגַּד אוֹתָן שֶׁהָיוּ בֵּן י"ג בַּיָּם סוּף הוּא שֶׁדָּבָר מֹשֶׁה קִשּׁוֹת: אֵל כָּל יִשְׂרָאֵל. טַעַם אוֹמְרוֹ אֵל כָּל יִשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁדָּבָרִי מֹשֶׁה יֵשׁ ב' עֲנִינִים, א' שֶׁהִתְחַזֵּר לָהֶם הַתּוֹרָה, ב' שֶׁהוֹכִיחֵם עַל מַה שֶּׁכָּבַר עָשׂוּ, וְלִכְלֵל א' צְרִיכִין הַדְּבָרִים לְהִיּוֹת לְכָלֵךְ, לְעֲנִין חֲזָרַת הַתּוֹרָה כְּלוּמַר טַעַם שֶׁהִצְרִיךְ לְהִתְחַזֵּר לָהֶם הַדְּבָרִים מִשּׁוּם שֶׁחָשׁ לֹאֲזַנָּה אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׂכַח אִיזוֹ מִצְוָה מִמִּצְוֹת ה' וְאֵין מִצִּיאוֹת לְהַשִּׁיג דַּעַת בַּעַל הַשְּׁגִיּוֹן מִי הוּא וְהַשְּׁגִיּוֹן מַה הוּא, לָזֶה קִבֵּץ בְּלֹן וְהִתְחַזֵּר לָהֶם הַתּוֹרָה שֶׁבְּאִמְצָעוֹת בֵּן יִהְיֶה בֵּינֵי כָּל א' מַחֲסוּרֵי, גַּם לְעֲנִין הַתּוֹכַחָה אִם יוֹכִיחַ מִקְצָתָן יֵשׁ לָהֶם לְהִתְרַעַם מַה נִּשְׁתַּנּוּ אֵלֶּיךָ מֵאֵל. עוֹד אֶפְשָׁר שֶׁכָּל בְּאִמְצָמָר אֵל כָּל יִשְׂרָאֵל גַּם לֹאֲזַנָּה שֶׁכָּבַר מִתּוֹ שֶׁבְּתוֹכָהוּ דָּבָר עַל הַרְאֻשׁוֹנִים וְעַל הַתּוֹרִינִים עַל דָּרָךְ אוֹמְרוֹ (שָׁעִי' מ) אֲבִיד הָרִאשׁוֹן חָטָא:

בְּעֶבֶר הִיִּדְרָן. נִתְעַבֵּב מִלְּהוֹכִיחֵם עַד שֶׁהָיוּ בְּעֶבֶר הִיִּדְרָן, שְׁרָאוּ שֶׁהִגִּיעוּ לְמַחֲזוֹ חֲפָצָם שֶׁאִזְ

(א) **אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דָּבָר מֹשֶׁה אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר הִיִּדְרָן בַּמִּדְבָּר בְּעֶרְבָה מוֹל סוּף בֵּין-פֶּאָרֶן וּבֵין-תַּפַּל וְלָבֶן וַחֲצֵרֹת וְדִי זָהָב:** וּבְחֻצְרוֹת דָּרָגִיזוֹ עַל בְּשָׂרָא וְעַל דְּעֶבְדוֹ עַגֵּל דְּדָהָב:

כ"ט • **אֵלֶּה הַדְּבָרִים** • (ספרי) לְפִי שֶׁהָיוּ דְּבָרֵי תוֹכְחוֹת, וּמִנֵּה כָּאֵן כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִכְעִיסוּ לִפְנֵי הַמְּקוֹם בָּהֶן, לְפִיכָּךְ סָתַם אֶת הַדְּבָרִים וְהִזְכִּירָן בְּרִמּוֹ מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. **אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל** • אֵלֶּו הוֹכִיחַ מִקְצָתוֹ, הֵיוּ אֵלֶּו שֶׁבְּשׁוּק אוֹמְרִים: אַתֶּם הֵייתֶם שׁוֹמְעִים מִכֵּן עֲמָרִם וְלֹא הִשְׁבִּיתֶם דָּבָר מִכֵּן וְכָּ! אֵלֶּו הֵיִינוּ שָׁם, הֵיִינוּ מְשִׁיבִין אוֹתוֹ; לָכֵן בְּנִסְעָם כָּלֵם וְאָמַר לָהֶם: הִרִי כָלֵם כָּאֵן, כָּל מִי שֶׁיֵּשֶׁב לוֹ תְּשׁוּבָה, יֵשִׁיב. **בַּמִּדְבָּר** • לֹא בַּמִּדְבָּר הָיוּ אֵלֶּא בְּעֶרְבוֹת מוֹאָב, וּמַהוּ "בַּמִּדְבָּר"? אֵלֶּא בְּשִׁבִּיל מַה שֶׁהִכְעִיסוּהוּ בַּמִּדְבָּר, שְׁאֲמָרוּ: (שמות טו) א' מִי יִתֵּן מוֹתֵנוּ וְגו'". **בְּעֶרְבָה** • בְּשִׁבִּיל הָעֶרְבָה, שֶׁחָטָאוּ בְּבַעַל

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אֲלֵיהֶם דְּכֵתִיב בְּעֶשְׂרֵי עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ בָּא' לַחֲדָשׁ וְהוּא נִצְפָן ב'ו' בְּאֶדָר (קדושין ל"ח). הָרִי ל"ו כְּמִסְפַּר אֵלֶּה שֶׁבָּהֶם דָּבָר הַדְּבָרִים שֶׁל הַתּוֹכְחוֹת הָאֲמִירִים בְּעֲנִינֵן:

עוֹד יִרְמֹז עַל דָּרָךְ מַה שְׁאֲמָרוּ בְּגִמ' (ויקרא י"ט): אָמַר רַבָּא וְדִבַּרְתָּ בָּם וְלֹא בַּדְּבָרִים בְּטָלִים ע"כ, מִכָּאֵן שֶׁאֲסוּר לְדַבֵּר זוּלַת בְּדָבָרֵי תוֹרָה וְיִרְאָה, וְהוֹדִיעַ הַכְּתוּב כִּי מֹשֶׁה רַבְּנוּ ע"ה אֵלֶּה הֵם הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דָּבָר כָּל יְמֵי מַעֲצָמוֹ לְבַד הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה מֹה' לְדַבֵּר, הָא לְמַדָּת שְׁקִים וְדִבַּרְתָּ בָּם, וְדִבְרֵי אֵלֶּה כָּל רוֹאֵה יַעֲזִיד כִּי בְּלֵן דְּבָרֵי תוֹרָה וְחֻקָּה וּמוֹסָר: עוֹד יִרְמֹז עַל זֶה הַדָּרָךְ אֵלֶּה פֶּסֶל כָּל הַדְּבָרִים חוּץ מֵאֵלֶּה, שְׁאֵין מְדַבְּרִים שְׁוֶה לְדְּבָרִים אֵלֶּו, וְנִתֵּן הַכְּתוּב טַעַם מַעֲלָתָם, א' אֲשֶׁר דָּבָר מֹשֶׁה מַצֵּד מַעֲלַת הַמִּדְבָּר שְׁאֵין כְּמוֹהוּ עֲלִיּוֹן כְּמוֹ שֶׁהָיָה ה' לָב' אֲחִיו כְּכָתוּב בַּתּוֹרָה (במדבר י"ב ח'), ב' אֵל כָּל יִשְׂרָאֵל מַצֵּד מַעֲלַת הַמִּדְבָּר אֵלֶּו אֲחִיו אֲמָה שֶׁלָּמָּה:

וְרִמּוֹ עוֹד בְּאוֹמְרוֹ אֵל כָּל יִשְׂרָאֵל פ"י לֹא לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ נִמְצָאִים נִגְלִים שָׁם בְּדוֹר הַהוּא לְבַד הֵיוּ הַדְּבָרִים אֵלֶּא לְכָל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שָׁם הָיוּ וְאֲשֶׁר עֲתִידִין לְהִיּוֹת, כִּי תוֹרָה שָׁם מֹשֶׁה בְּדִבְרֵי עֲלִיּוֹנִים אֵלֶּו וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל לְקַם כָּל דְּבָר הַכְּתוּב בַּדְּבָרִים אֵלֶּה, הָרִי שְׁאֵין דְּבָרִים בְּעוֹלָם בְּמִדְּרָגָה שְׁוֶה לְדְּבָרִים אֵלֶּו, וְהוּא מִאֲמָר אֵלֶּה הַדְּבָרִים פ"י וְאֵין דוּמָה לָהֶם:

אֲשֶׁר דָּבָר מֹשֶׁה. פ"י לְפִי שֶׁמִּצִּינוּ שֶׁהוֹכִיחַ

(א) אֵלֶּה הַדְּבָרִים וְגו'. אֵלֶּה מַעַט הַקּוֹדֶם, פ"י לְפִי שְׁאֲמָר אֲשֶׁר דָּבָר מֹשֶׁה שֶׁהֵם דְּבָרֵי עֲצָמוֹ, שֶׁכָּל הַסֵּפֶר תוֹכְחוֹת הֵם מוֹסָר מִמֹּשֶׁה לְעוֹבֵר פ"י ה', וְאֲמָרוּ ז"ל (מגלה ל"א): קָלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תוֹרָה מֹשֶׁה מִפִּי עֲצָמוֹ אֲמָר, וְאֶפְסוֹ מַה שֶּׁחֲזַר וּפָרַשׁ מִמֶּנִּי ה' הַקּוֹדֶם לֹא נִצְטָוָה עֲשׂוֹת כֵּן אֲלָא מַעֲצָמוֹ חֲזַר הַדְּבָרִים, וְחָשׁ הַכְּתוּב לוֹמַר כִּי בְּדָרָךְ שְׁאֲמָר מֹשֶׁה מִפִּי עֲצָמוֹ דְּבָרִים בְּאֵלֶּה כְּמוֹ כֵּן בְּאִמְצָמִים הַקּוֹדֶם לֹא אָמַר מֹשֶׁה מִפִּי עֲצָמוֹ אִיזֶה דָּבָר, לָזֶה אָמַר אֵלֶּה הַדְּבָרִים פ"י אֵלֶּה לְבַד הֵם הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דָּבָר מֹשֶׁה דְּבָרֵי עֲצָמוֹ אֲבָל כָּל הַקּוֹדֶם ב'ד' חֲמִשִּׁים לֹא אָמַר אֶפְסוֹ אוֹת אַחַת מַעֲצָמוֹ אֵלֶּא הַדְּבָרִים שֶׁנִּצְאוּ מִפִּי הַמִּצְוָה בְּצוּרָתָן בְּלֹא שׁוּם שְׁנוֹי אֶפְסוֹ אוֹת אַחַת יִתְרָה אוֹ חֲסֵדָה: עוֹד יִרְצֶה לְהַגִּיד הַכְּתוּב שֶׁכָּל מ' שָׁנָה שֶׁהָיָה מֹשֶׁה רוֹעֶה יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר לֹא דָבָר לָהֶם קִשּׁוֹת זוּלַת אֵלֶּה הַדְּבָרִים הוּא שֶׁדָּבָר קִשּׁוֹת, וְהִגַּם שֶׁמִּצִּינוּ שְׁאֲמָר לָהֶם (במדבר כ') שֶׁמַּעַז גָּא הַמִּרְיָם, לֹא אָמַר דָּבָר זֶה לְכָלֵלֹת יִשְׂרָאֵל אֲלָא לְחֻלָּק א' שֶׁהָיוּ מוֹרִים הוֹדָאָה, וְכֵן אָמַר בְּסִפְרֵי הִזְהָר, אֲבָל לְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא דָבָר קִשּׁוֹת זוּלַת אֵלֶּה, וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדַּק לוֹמַר אֵל כָּל יִשְׂרָאֵל פְּרוּשׁ אֵל כָּלֵם הוּא שֶׁלֹּא דָבָר קִשּׁוֹת אֲלָא אֵלֶּה אֲבָל לְקַצָּתָן יִמְצָא שֶׁדָּבָר קִשּׁוֹת חוּץ מֵאֵלֶּה:

עוֹד יִרְצֶה לְרַמֵּז חֲשָׁבוֹן יָמִים אֲשֶׁר הוֹכִיחַ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם בְּמִסְפַּר אֵלֶּה, וְכֵן מוֹכִיחֵם הַכְּתוּבִים כִּי בָא' לְחֹדֶשׁ שֶׁכָּט הַתַּחֲחִיל לְדַבֵּר

(ד) אַחֲרֵי הַכֹּתוּ אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בַּחֲשֹׁבֹן וְאֵת עֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּעִשְׂתָּרֶת בְּאֲדָרְעִי:
 וְאַחֲרַיִם דְּמָחָא זֵת סִיחֹן מֶלֶכָא דְאֲמֹרָא דִּינְתָב בַּחֲשֹׁבֹן וְזֵת עֹג מֶלֶכָא דִּינְתָב בְּעִשְׂתָּרֶת בְּאֲדָרְעִי:

כ"ז ◀ **אַחֲרֵי הַכֹּתוּ** • אָמַר מֹשֶׁה: 'אִם אֲנִי מוֹכִיחִם קִדְּם שִׁינְסוּ לַקְצֵת הָאָרֶץ, יֵאמְרוּ: מַה לָּזֶה עֲלֵינוּ? מַה הֵיטִיב לָנוּ? אִינּוּ בָּא אֶלָּא לְקַנְתָּר וּלְמַצָּא עֲלֵה, שְׂאִין בּוֹ כַח לְהַכְנִיסוֹ לָאָרֶץ'. לְפִיכָר הַמִּתִּין עַד שֶׁהִפִּיל סִיחֹן וְעֹג לַפְּנִיָּהם וְהוֹרִישֵׁם אֶת אֲרָצָם, וְאַחֲרֵי כֵן הוֹכִיחוּ. סִיחֹן וְגו' אֲשֶׁר יוֹשֵׁב גּוֹ' (ספרי) אֵלּוּ לֹא הֵיָה סִיחֹן קָשָׁה וְהֵיָה שְׂרֹי בַּחֲשֹׁבֹן, הֵיָה קָשָׁה, שֶׁהַמִּדְיָנָה קָשָׁה, וְאֵלּוּ הֵיָה עִיר אַחֲרֵת וְסִיחֹן שְׂרֹי בְּתוֹכָהּ הֵיָה קָשָׁה, שֶׁהַמֶּלֶךְ קָשָׁה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁהַמֶּלֶךְ קָשָׁה וְהַמִּדְיָנָה קָשָׁה. **אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּעִשְׂתָּרֶת** • הַמֶּלֶךְ קָשָׁה וְהַמִּדְיָנָה קָשָׁה. **עִשְׂתָּרֶת** • הוּא לְשׁוֹן צוֹקִין וְקָשִׁי, כְּמוֹ: "עִשְׂתָּרוֹת קְרָנִים", וְעִשְׂתָּרוֹת זֶה הוּא עִשְׂתָּרוֹת קְרָנִים, שֶׁהֵיָה שֵׁם רְפָאִים שֶׁהָקָה אֲמֹרָפֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד): "וַיִּכְּנוּ אֶת רְפָאִים בְּעִשְׂתָּרוֹת קְרָנִים", וְעֹג נִמְלֵט מֵהֶם, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר (שם ג'): "וַיָּבֹא הַפְּלִיט", וְאֹמֵר (לִקְטָן ג'): "כִּי רַק עֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר מִיָּתֶר הַרְפָּאִים". **בְּאֲדָרְעִי** • שֵׁם הַמְּלָכּוֹת (צ"ל מְקוֹם הַמַּלְחָמָה. הַגְרָא) •

(ה) בְּעֶבֶר הִירְדֵן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בָּאֵר אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת לְאָמֹר:
 הַבְּעֵבְרָא דִּירְדָנָא בְּאֶרֶץ מוֹאָב שְׂרִי מֹשֶׁה פִּרְשֵׁי זֵת אֹלְפֵן אוֹרִיתָא הִדָּא לְמִימָר:

כ"ח ◀ **הוֹאִיל** • הַתְּחִיל, כְּמוֹ (בראשית יח): "הִנֵּה נָא הוֹאִלְתִּי". **בָּאֵר** • אֶת-הַתּוֹרָה • בְּשָׁבָעִים לְשׁוֹן פִּרְשָׁה לָהֶם.

אֶת פִּי ה' בְּלֹא דִידְעָה בְּגִדּוּלוֹת אוֹ בְּקִטְנוֹת, אוֹ שְׂמָא מַעַט בְּעִבּוּדָה מִמָּה שֶׁצָּרִיף עֲשׂוֹת: וְ שִׁיָּהִי לוֹ לֵב טְהוֹר וְנָקִי בְּדֶרֶךְ שֶׁהִתְפַּלֵּל דָּוִד (תהלים נא) לֵב טְהוֹר כָּרָא לִי וְגו', וְיִרְחִיק מִמֶּנּוּ שְׂנֵאָת הַבְּרִיּוֹת וְהַקְּנָאָה וְתַחֲרוּת וְהַמְשָׁטָמָה, וְהוּא מַה שֶׁרָּמַז בְּאוֹמְרוֹ וּלְכֹן שִׁיָּהִי לוֹ לֵב טְהוֹר שִׁיָּתַחֲסִי לְשִׁתָּהּ כְּנֵי זֶה שֶׁל לָכֵן:

ח' תַּלְמוּד תּוֹרָה בְּקִבְיּוֹת כִּיֶּעֱקֹב אֲבִינוּ דְּכָתִיב (בראשית כ"ה כ"ו) יֵשֵׁב אֱהִלִּים לֹא לְלִמּוֹד עֲרֵא, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְחֲצִרֹת הֵם תַּחֲרוּת ה' שֶׁהֵם בְּתֵי מִדְּרָשׁוֹת:

ט' שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְהוֹט אַחֲרֵי דְּבָרִים הַנִּדְמִים לְאָהֶב הוֹן עוֹלָם הֵזָה, שֶׁכָּל הַהוֹלֵךְ אַחֲרֵי תַּאֲוֹת לִבּוֹ בְּטֵל הוּא מַעְבּוּדֵת ה', וְצָרִיף הָאָדָם לְהִסְתַּפֵּק בְּהִכְרָתִי, וְהוּא מַה שֶׁרָּמַז בְּאוֹמְרוֹ וְדִי זָהָב שִׁיאִמַר לְזָהָב דִּי. אוֹ יִרְצָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁכָּל מַה שִׁיָּהִי לוֹ יִהְיֶה בְּעֵינָיו דְּבַר מִסְפִּיק בְּאֵלֵי יֵשׁ לוֹ כֹּל זָהָב, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (בְּבֵרָא פ"ה) אִיזְהוּ עֲשִׂירִי הַשְּׂמִיט בְּחִלְקִי, וְכֵּהָנָה יִשָּׂה לְכָבוֹ לְעִבּוּדָה הַעֲלִיּוֹנָה הִיא עֲבֹדָת ה' אֱלֹהִים חַיִּים:

אֹר הַחַיִּים עַל הַתּוֹרָה – מִהֲדוּרֹת בְּלוֹם. אֲבֵרְמוּבִיץ

יִרְצָה אִישׁ עוֹבֵר פִּי ה' וַיֹּאמֶר מִי אֲנִי וּמִי בֵּיתִי לְהוֹכִיחַ אֲנָשִׁים גְּדוֹלִים אֶלָּא צָרִיף לְהוֹכִיחַ לְצַד חַיִּיב בְּעִרְבוּת, וְהוּא מַה שֶׁרָּמַז בְּאוֹמְרוֹ בְּעִרְבוּתָהּ, כָּל ב' דְּבָרִים, א' שֶׁתִּהְיֶה הָעֲנָוָה עֲרֹכָה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (מְשָׁל ג') וּמַצָּא חֵן וְשֶׁכָּל טוֹב וְגו', ב' חַיִּיב הָעִרְבוּת שֶׁיִּצְטָרֵף לְהוֹכִיחַ עַל עוֹן לְקַטֵּן וְגִדּוֹל וְלֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּעֲנָוָה בְּעֵינָיו זֶה:

ח' מֶאֱמָר הַתַּנָּא (אָבוֹת פ"ג) הִסְתַּפֵּל בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים וְכו', וְלֹאן אִתָּהּ הוֹלֵךְ וְכו' וְלִפְנֵי מִי אִתָּהּ עֲתִיד וְכו' וְכֵן אָמַר הַתַּנָּא (שֵׁם פ"ב) שׁוֹב יוֹם אֶחָד כו' וּפִי' שֵׁם שֶׁהַפְּנִיָּה הִיא שִׁינְכֹר תְּמִיד יוֹם מוֹתוֹ וְשֶׁכָּל יוֹם הוּא זְמַן גְּבוּל הַמִּיתָה, וְהוּא מַה שֶׁרָּמַז בְּאוֹמְרוֹ מוֹל סוּף שִׁיָּהִי לְמוֹל עֵינָיו סוּף אָדָם וְתַכְלִיתוֹ: ו' מֶאֱמָר הַחֲסִידִים (יְחוּכִים הַלְכּוֹת שְׁעַר הַפְּרִישׁוֹת שְׁעַר ט') וְז"ל הַפְּרוּשׁ צִהָלְתוּ בְּפִנְיֵי וְדִאֲגָתוֹ בְּלָבוֹ, וְהוּא מַה שֶׁרָּמַז בְּאוֹמְרוֹ בֵּין פֶּאֶרְן וּבֵין תַּפֵּל, כִּנְגֵד צִהָלְתוּ בְּפִנְיֵי אָמַר בֵּין פֶּאֶרְן לְשׁוֹן פֶּאֶר הַפֶּד עֲצָבוֹן שֶׁהוּא פָּנִים רְעוּת, וְכִנְגֵד עֲצָבוֹן הֵלֵב אָמַר וּבֵין תַּפֵּל שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָבוֹ עֶרֶב עֲלִי, וְיִתְעַצֵּב אֶל לָבוֹ מִפְּתַח שְׂמָא עֶבֶר

שֶׁגִּרְמָתָם: אִין לָכֵם דֶּרֶךְ קִצְרָה מִחֲרֵב לְקַדֵּשׁ בְּרַגְעַ דְּדֶרֶךְ הַר שְׁעִיר, וְאַף הוּא מִהֲלֹךְ י"א יוֹם, וְאַתֶּם הַלְכְּתֶם אוֹתוֹ בְּשִׁלְשָׁה יָמִים, שֶׁהָרִי בְּעִשְׂרִים בְּאֵיר נִסְעוּ מִחֲרֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר י"א): "וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּת בַּחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בְּעִשְׂרִים בַּחֲדָשׁ וְגו'", (תענית כט) וּבִכ"ט בְּסִינּוֹן שֶׁלְחוּ אֶת הַמְּרוֹגְלִים מִקְדָּשׁ בְּרַגְעַ. צֹא מֵהֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁעָשׂוּ בְּקִבְרוֹת הַתַּאֲוָה, שֶׁאֶכְלוּ הַבָּשָׂר חֲדָשׁ יָמִים, וְשִׁבְעָה יָמִים שֶׁעָשׂוּ בַּחֲצִירוֹת לְהִסָּגֵר שֵׁם מְרִים, נִמְצָא, בְּג' יָמִים הִלְכוּ כָּל אוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ, וְכָל כֶּף הֵיָה שְׂכִינָה מִתְּלַבֵּט בְּשִׁבְלֵכֶם לְמַהֵר בִּיאֲתֵכֶם לָאָרֶץ, וּבִשְׂבִיל שֶׁקִּלְקַלְתֶּם הִסָּב אֲתֵכֶם סְבִיבוֹת הַר שְׁעִיר אֲרָבָעִים שָׁנָה.

(ג) וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעִשְׂתֵּי־עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאַחֲרֵי לַחֲדָשׁ דְּבַר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֱלֹהִים:
 וַיְהִי בְּאַרְבָּעִין שָׁנִין בְּחֹדֶשׁ יִרְחָא בְּחֹדֶשׁ לִירְחָא מִלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל דִּי פִקִּיד יְיָ יְתֵה לְוִתְהוֹן:

כ"ט ◀ **וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעִשְׂתֵּי־עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאַחֲרֵי לַחֲדָשׁ** • מִלְּמַד שֶׁלֹּא הוֹכִיחוּ אֶלָּא סְמוּךְ לַמִּיתָה. מִמֵּי לְמַד? מִיַּעֲקֹב, שֶׁלֹּא הוֹכִיחַ אֶת בְּנָיו אֶלָּא סְמוּךְ לַמִּיתָה, אָמַר: רְאוּבֵן בְּנִי, אֲנִי אוֹמֵר לָךְ, מִכְּפִי מַה לֹּא הוֹכַחְתִּיךָ כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ? כְּדִי שֶׁלֹּא תִנְחַנְחֵי וְתִלָּךְ וְתִדְבֹק בְּעִשׂוֹ אַחִי. וּמִכְּפִי אֲרָבָעָה דְּבָרִים אִין מוֹכִיחִין אֶת הָאָדָם אֶלָּא סְמוּךְ לַמִּיתָה: כְּדִי שֶׁלֹּא יֵהָא מוֹכִיחוֹ וְחוּצָר וּמוֹכִיחוֹ, וְשֶׁלֹּא יֵהָא חֲבֵרוֹ רּוֹאֵהוּ וּמִתְבַּשֵּׁשׁ מִמֶּנּוּ וְכו' כְּדִיאִיתָא בְּסַפְרֵי, וְכֵן יְהוֹשֻׁעַ לֹא הוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא סְמוּךְ לַמִּיתָה, וְכֵן שְׁמוּאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ש"א ג'): "הִנֵּנִי, עֲנֵנוּ בִּי!" וְכֵן דָּוִד אֶת שְׁלֹמֹה בְּנוֹ (מ"א ג').

יְקַבְּלוּ מוֹסָרוֹ וְלֹא מִקְדָּם שֶׁהֵיָה מִרְחָקִי הַתַּקְוָה וְנִפְשָׁם קִצְרָה וְלֹא יִטּוּ אֲזָנָם לְהִשְׁכִּיל בְּתוֹכָהֶם. וְאֹמְרוֹ בְּמִדְבָּר בְּעִרְבָה וְגו' רְבוּתֵינוּ ז"ל דִּרְשׁוּ (ספרי) שֶׁהוֹכִיחֵם עַל מַה שֶׁעָשׂוּ בְּמִדְבָּר וְגו', וְאַפְשָׁר לְפָרֵשׁ כָּל הַתַּחֲבוֹב דֶּרֶךְ רָמַז בְּאֶפְסֹר אַחֲרֵי, וְהוּא כִּי בְּמִקְרָא מוֹנֵעַ לְמַד מֹשֶׁה כָּל־לוֹת יִרְאֵת ה' וּמִדּוֹת הַהִגְנוּת הַצָּרִיכִין לְהוֹלִיכִים בְּתוֹרַת ה' וְהֵם מִדּוֹת תְּשַׁע־הָ שִׁיָּהִי לִזְכֹּר מִדָּתוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם דְּכָתִיב (בראשית י"ד י"א) לְאַבְרָם הָעִבְרִי, וְהוּא מַה שֶׁרָּמַז בְּאוֹמְרוֹ בְּעֵבֶר:

ב' שִׁיָּהִי מִדּוֹת בְּלָבוֹ תְּמִיד בְּאוֹמְרָם ז"ל (בְּרַכּוֹת ד') טוֹבָה מִדּוֹת אַחַת בְּלָבוֹ שֶׁל אָדָם מִמֶּאֱהָ מִלְּקִיּוֹת, וְהוּא מַה שֶׁרָּמַז בְּאוֹמְרוֹ הִירְדֵן: ג' מִדַּת הָעֲנָוָה בְּאוֹמְרָם ז"ל (עֲרֻכִין נד) לְעוֹלָם יָשִׁים אָדָם עֲצָמוֹ בְּמִדְבָּר, וְעַיִן מַה שֶׁפִּרְשְׁתִּי בְּפִרְשֹׁת יְתוֹר בְּפִסּוֹק וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים (שְׁמוֹת י"ט ב'), וְהוּא מַה שֶׁרָּמַז בְּאוֹמְרוֹ בְּמִדְבָּר: ד' שֶׁתִּהְיֶה הָעֲנָוָה בְּדֶרֶךְ הַנְּאֻת לֹא בְּדֶרֶךְ הַפְּחִיתוּת הַנִּמְאָס, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַרְמְבָּרִם בְּהַלְכוֹת דְּעוֹת (פ"ה), עוֹד תִּנְאִי הָעֲנָוָה שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ לְהִרְחִיק תוֹכָחוֹת עַל עוֹן אִם

שיעור יומי ושנים מקרא ואחד תרגום לפרשת דברים – יום ראשון כ"ט תמוז

(ו) **יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דָּבָר אֱלֹהֵינוּ** וְיִי אֱלֹהֵינוּ מְלִיל עֲמָנָא
בְּחֵרֵב לֵאמֹר רַבְּכֶם שִׁבְתָּ דִּיתְבְּתוֹן בְּטוֹרָא דְהִין:
בְּהַר הַזֶּה:

כ"ט רב לכם שבת • כפשוטו, ויש מדרשי אגדה: הרבה גדלה לכם ושכר על ישיבתכם בהר הזה: עשייתם משכן, מנוחה וכלים, קבלתם תורה, מנייתם לכם סנהדרין, שרי אלפים ושרי מאות •

~ נקודות משיחות קודש ~

רב לכם שבת: עשייתם משכן מנוחה וכלים, קבלתם תורה, מנייתם לכם סנהדרין (א, ו)

משה הזכיר כאן שהיה צווי מיוחד לנסע ממדבר סיני, משום שרצה להבהיר שבפעם היו צריכים להכנס לארץ מיד, שהרי עוד בהיותם בסיני נצטוו ללכת מיד לארץ ישראל. ובהתאם לכך מונה רש"י שלשה דברים המצביעים על כך שכבר היו מוכנים להכנס לארץ, הנינו שלשה דברים המחזקים את העם ועוזרים להם להיות גוי קדוש גם כאשר יעברו לארץ חיים טבעי, ככל העמים. משכן – מקום קבוע להשראת השכינה, דבר המחייב את ישראל להיות גוי קדוש (ורש"י מונה את המנוחה בפני עצמה, כיון שהיא עדות להשראה זו - רש"י אמר כד, ג). תורה – המלמדת איך להיות גוי קדוש. סנהדרין – המלמדים את העם את חקי התורה. (מקוסי שיחות כד עמ' 16)

(ז) **פָּנֵינוּ וְסָעוּ לָכֶם וּבָאוּ הָרַ**
הָאֱמֹרִי וְאֶל־כָּל־שִׁכְנֵינוּ
בְּעֶרְכָּה בְּהַר וּבְשִׁפְלָה וּבְגִבְיָה
וּבְחוּף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי
וְהַלְבִּינוּ עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נָהָר־
פָּרָת:

כ"ט פָּנֵינוּ וְסָעוּ לָכֶם • זו דרך ערך וחרמה. ובאו הר האמורי • כמשמעו. ואל־כָּל־שִׁכְנֵינוּ • עמון ומואב והר שעיר. בְּעֶרְכָּה • זה מישור של יער. בְּהַר • זה הר המלך. וּבְשִׁפְלָה • זו שפלת דרום. וּבְגִבְיָה וּבְחוּף הַיָּם • אשקלון ועזה וקסרי וכו', כדאיתא בספרי. עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל • מפני שזכור עם ארץ ישראל, קוראו גדול, משל הדיוט ואומר: 'עבד מלך, מלך', 'הדבק לשחור וישתחוו לך', (שבועות מז) 'קרב לגבי דהינא ואדהו'.

(ח) **רָאָה נָתַתִּי לְפָנֵיכֶם אֶת־**
הָאָרֶץ בָּאוּ וַיִּשְׁאוּ אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְהוָה לְאַבְתִּיכֶם
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב
לָתֵת לָהֶם וּלְזֶרְעָם אַחֲרֵיהֶם:

כ"ט רָאָה נָתַתִּי • בעיניכם אתם רואים, איני אומר לכם מאמדם ומשמועה. בָּאוּ וַיִּשְׁאוּ • אין מערער בדבר, ואינכם צריכים למלחמה. אלו לא שלחו מרגלים, לא היו צריכים לכלי זין. לְאַבְתִּיכֶם • למה הזכיר שוב לאברהם, ליצחק וליעקב? אלא אברהם כדאי לעצמו, יצחק כדאי לעצמו, יעקב כדאי לעצמו •

~ נקודות משיחות קודש ~

רָאָה נָתַתִּי: בעיניכם אתם רואים, איני אומר לכם מאמדם ומשמועה (ח, א)

לרש"י הקשה, בפסוקים הקודמים כבר נאמר שבגוי ישראל יירשו את ארץ ישראל לגבולותיה, וילשם מה אומר בואו וישאו את הארץ? לכן מפרש שהכתוב מחדש, שבגוי ישראל יכולים לראות במוחש שארץ ישראל כבר נתונה להם, ולא כפי שהיה עד עכשיו, שההבטחה היא בגדר אמר ושמועה. והיכן ראו דבר זה? - בנסיעה הנסית מהר סיני לקדש ברנע, עליו מספר בפסוקים הקודמים, כאשר הלכו בשלשה ימים נסיעה של י"א יום. בנפלאות שראו בנסיעה זו, שבה בקש הקב"ה להביאם לארץ, ראו בחוש שמצד הקב"ה נתונה להם כבר הארץ בפעל. (מקוסי שיחות לד עמ' 5) אור החיים

(ט) **וְאָמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהוּא**
הָיָה לְמִימְרֵי לִית אֲנָא
לֵאמֹר לֹא־אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת
אַתְכֶּם:

כ"ט וְאָמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהוּא לֵאמֹר • מהו 'לאמר'? אמר להם משה: 'לא מעצמי אני אומר לכם, אלא מפי הקדוש ברוך הוא'. לֹא־אוּכַל לְבַדִּי וגו' • אפשר שלא היה משה יכול לדון את ישראל? אדם שהוציאם ממצרים, וקרע להם את הים, והוריד את המן והגיוז את השלל, לא היה יכול לדון? אלא כך אמר להם: "ה' אלהיכם הרבה אתכם", הגדיל והרים אותכם על דעיניכם, נטל את הענש מכם ונתנו על הדיון. וכן אמר שלמה (מלכים א': כ"י) מי יוכל

בגוי גד ובגוי ראוהו לא היתה בכלל השבועה וקמו ששבתתי בפְּרִשְׁת מִשּׁוֹת (פסדור ל"ב ד')

(ט) לאמר לא אוכל וגו'. פרוש לא שאמר להם הדברים ככתבן לא אוכל לבדי וגו' אלא מאמר המובן מקונו שבנתינו לומר לא אוכל:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

באו וישאו את הארץ וגו'. טעם שהצריך לכפל זכרון הארץ ולא אמר אותה ומוכן שחזרו אל הארץ שהזכיר בסמוך, לפי שארץ שהזכיר בסמוך שראו שנתן ה' היא ארץ סיחון ועוג שנתן לבני גד ובני ראובן, לזה כשאמר באו וישאו הצריך להזכיר מה שירשו ואמר הארץ אשר נשבע ה' וגו' פי' כי הארץ אשר נטלו

(ח) ראה נתתי לפניכם וגו'. אומרו בתחלה ראה לשון יחיד וגמר אמר לשון רבים, לפי שבגדר הראיה שרים הם כאיש אחד ואין ההשתנות ביניהם, אבל בערך מה שהם אין גדר פלס שנה, לזה אמר לפניכם, וכמו כן פל מה שאמר בפסוק אחרי כן בלשון רבים באו וישאו וגו' אינו בגדר ההשתנות כאחד:

שיעור יומי ושנים מקרא ואחד תרגום לפרשת דברים – יום שני א' מנחם-אב

הנכם משולים כיום, קמים לעולם כחמה וכלבנה וכוכבים. אור החיים

(יא) יהוה אלהי אבותכם יסוף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם באשר דבר לכם:

כ"י יסוף עליכם ככם אלף פעמים. מהו שוב: "ויברך אתכם באשר דבר לכם"? אלא אמרו לו: 'משה, אתה נותן קצבה לברכתנו? כבר הבטיח הקדוש ברוך הוא את אברהם (בראשית א): "אשר אם יוכל איש למנות וגו'!" אמר להם: 'זו, משלי היא! אבל הוא יברך אתכם באשר דבר לכם'. אור החיים

לשפט את עמך הקבד הזה? אפשר מי שכתוב בו (שם ד): "והנכם מפל האדם", אומר: "מי יוכל לשפט וגו'?" אלא כך אמר שלמה: אין דיני אמה זו כדיני שאר האמות עובדי כוכבים, שאם דן והורג ומכה וחונק ומטה את דינו וגזל, אין בכך כלום, אני אם חיבתי ממונו שלא כדיון, נפשות אני נתבע, שנאמר (משלי כב): "וקבע את-קבעיהם נפש". אור החיים

(י) יהוה אלהיכם הרבה יי אלהיכם אסגי תכון אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרב:

כ"י והנכם היום ככוכבי השמים. וכי ככוכבי השמים היו באותו היום, והלא לא היו אלא ששים רבוא, מהו "והנכם היום"?

♦ יום שני א' מנחם-אב ♦

מחשבות! (ספרים אחרים: מצות וחסבונות). וריבכם. מלמד שהיו רוגזים. אור החיים

(יג) הבו לכם אנשים חכמים ונבנים וידעים לשכטיכם ואשימם בראשיכם:

כ"י הבו לכם. הזמינו עצמכם לדבר. אנשים. וכי תעלה על דעתך נשים, מה תלמוד לומר "אנשים"? צדיקים. חכמים. כסופים. ונבנים. מבינים דבר מתוך דבר. זו היא ששאל אריס את רבי יוסי: 'מה בין חכמים לנבנים?' חכם, דומה לשלחני עשיר, כשמיבאין לו דינרין לראות, רואה, וכשאין מביאין לו, יושב ותוהה.

(יב) איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם:

כ"י איכה אשא לבדי. אם אמר לקבל שחר לא אוכל, זו היא שאמרתי (ספרים אחרים: שאמרנו) לכם, לא מעצמי אני אומר לכם, אלא מפי הקדוש ברוך הוא. טרחכם. מלמד שהיו ישראלי טרחניו: היה אחד מהם רואה את בעל דינו נוצח בדיון, אומר: 'יש לי עדים להביא, יש לי ראיות להביא! מוסיף אני עליכם דיני, ומשאכם. מלמד שהיו (סנהדרין טז) אפיקורסין: הקדים משה לצאת, אמרו: 'מה ראה בן עמרם לצאת, שמא אינו שפוי בתוך ביתו'. אחר לצאת, אמרו: 'מה ראה בן עמרם שלא לצאת, מה אתם סבורים, יושב ויועץ עליכם עצות רעות וחושב עליכם

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הרבה אתכם שהזכיר שמו ית' עליהם כשהזכיר רבוים:

(יב) איכה אשא וגו'. היא גזרת מאמר לא אוכל, אלא שהפסיק בענין להרים מכשול הנמשך מדבור לא אוכל לבדי וגו' כמו שפרשתי, וחזר להשלים הדבור שהתחיל לומר ואמר איכה אשא וגו' הבו לכם וגו':

(ג) הבו לכם וגו'. אמר לכם להקדים טעם מאמר לשכטיכם, כי זה מהנאות לכם כשהיה כל שכט שופטיו ממנו, ועין מה שכתבתי בפרשת פנחס בפסוק יפקד ה' אלהי הרוחת איש על העדה וגו' (במדבר כ"ז ט"ז) ושם תשפיל אפן הנאות שיש בדבר הזה, והוא אומרם לכם:

ואשימם וגו'. פי' הגם שאני אומר לכם הבו לכם שאתם הם הבוחרים אותם, לא יהיה תחת מאמרם ורשיוונם, אני אשים אותם לראשים עליכם לרדותכם במקל וכרצועה:

זמן הוא אומר הרבה אתכם, והב' הוא בזמן שהוא מדבר עמהם בשנת המ' כמו שדקדק לומר והנכם היום וגו', ופרוש אומרם ככוכבי השמים נתפנו על פי דבריהם ז"ל שאמרו (סנהדרין כ"א) אין מנין לרשעים שהגם שיהיה מספרם רב אין רבוים רבוי, הא למדת שמנין הצדיקים יתחסם אליו הרבוי הגם שיהיו מועטים במספר, והוא מה שנתפנו לומר והנכם וגו' ככוכבי פי' שאחר שהרבה אתכם עוד לכם שהנכם היום ככוכבי וגו' פי' ודבר זה הוא גם כן גדר הרבוי שהיהוכם ככוכבים ימנו לרבוים ציוס:

(יא) ה' אלהי וגו' ככם וגו'. פי' צדיקים ככם אלף פעמים, וינגד הרבוי אמר ויברך אתכם באשר דבר וגו', ורבותינו ז"ל אמרו (ספר) זו משלי כו', וכונת המאמר פלו הוא להזכיר שמו יתברך עליהם גם כשהזכיר שבתם במדה טובה היותם צדיקים הדומים לכוכבים, כדרך שפרשנו במאמר ה' אלהיכם

(י) אלהיכם וגו'. קשה הרי לא מצינו שנתרבו ממה שהיו במצרים רבוי שיש בו הפך במובן ממספר ב' של שנה השנית שעל אותו זמן הוא אומר שאמר להם בעת ההוא וגו', ורבותינו ז"ל בספרי אמרו וז"ל הרבה אתכם הגדיל אתכם על דיניהם וכו' ע"כ, ואולי שנתפנו עוד על פי מה שאמרו בזה (ח"א ר"א): שעל ידי הזכרת רבוי טובה יפעיל השלטת כח במשטין להרע, ואמר (שם ר"ב) שכל מקום שמזכיר שם עליון עליו אין כח בכחות הרע לשלט בו, ולפי שאמר משה לא אוכל לבדי וגו' הרי הוא מפליג ברבויים ויש בזה חשש האמור, לזה הזכיר שמו יתברך עליהם ואמר ה' וגו' הרבה אתכם שבזה אין מקום למרע כאמור שם, ולפי זה תתפרש תבת הרבה כפשוטה:

והנכם היום. דקדק לומר היום, להעיר כי המאמר נחלק לב' זמנים, א' הוא בשנה השנית כשאמר להם לא אוכל לבדי ועל אותו

שיעור יומי ושנים מקרא ואחד תרגום לפרשת דברים – יום שני א' מנחם-אב

מביאין לו דורון והוא נושא לנו פנים. לעשות • אם הייתי מתעצל, אתם אומרים: 'עשה מהרה'. אור החיים

נבון, דומה לשלחני תגר, כשמיבאין לו מעות לראות, רואה, וכשאין מביאין לו, הוא מחזר ומביא משלו. וידועים לשבטיכם • שהם נכרים לכם, שאם בא לפני מעטף בטליתו, איני יודע מי הוא ומאיזה שבט הוא ואם הגון הוא, אבל אתם מפירין בו, שאתם גדלתם אותו, לך נאמר: "וידועים לשבטיכם". בראשיכם • ראשים ומקבדים עליכם, שתהיו נוהגין בהם כבוד ויראה. ואשמים • חסר יו"ד (עין הבנת המקרא להר"ו היינדהיים) (שם) למד שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דיניהם, שהיה להם למחות ולכונן אותם לדרך הישרה.

~ נקודות משיחות קודש ~

ונבונים: מבינים דבר מתוך דבר (א, יג)

בפרשת כי תשא (לא, ג) נאמר ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה, ורש"י מפרש ש'תבונה' הינו שמבין דבר מלבד מתוך דברים שלמד. ואולם, לא גרי זה כפרי זה. בפשיטת המשכן היתה הוראה מפרשת בכל פרטי המלאכה, ולכן היה די בהכנת דבר מתוך דבר סתם, שמתוך הדבר ששמע מוסיף פרט שלא שמע - מראית התבונה מבין כיצד לעשותה בפעל. אף במנוי דינים יש צורך בקמה נעלית יותר של הכנת דבר מתוך דבר, שהרי על הדין לדון בשאלות שלא נתפרשו בתורה, ועליו לדמות מילתא למלתא, שזהו בגדר חדוש ממש; על יסוד הדבר ששמע מבין הדין דבר חדש ממש. (לקוטי שיחות לד עמ' 11) אור החיים

(יד) ותענו אתי ותאמרו טוב י ואתבתון יתי ואמרתון הדבר אשר דברת לעשות: פקין פתגמא די מללתא למעבד:

רש"י ותענו אתי וגו'. חלפתם את הדבר להנאתכם, היה לכם להשיב: 'משה רבנו, ממי נאה ללמד, ממך או מתלמידך, (ספרי) לא ממך, שנצטערת עליה?' אלא ידעתי מחשבותיכם שהייתם אומרים: 'עכשו יתמנו עלינו דינין הרבה, אם אין מפירנו, אנו

(טו) ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וירעים ואתן אותם ראשים עליכם שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים ושרי עשרת ושמרים לשבטיכם: טו ודברית ית רישי שבטיכון גברין חכמיין ומדעין ומנתי תהוין רישיין עליכון רבני אלפין ורבני מאותא ורבני חמשיין ורבני עשרותא וסרכין לשבטיכון:

רש"י ואקח את ראשי שבטיכם • משכטים בדברים: אשריכם, על מי באתם להתמנות, על בני אברהם, יצחק ויעקב, על בני אדם שנקראו 'אחים ורעים', 'חלק ונחלה', וכל לשון חבה. אנשים חכמים וירעים • אבל נבונים לא מצאתי. (ספרי) ו אחת מושבע מדות שאמר יתרו למושה, ולא מצא אלא ג': אנשים צדיקים, חכמים וירעים (עין בחזקוני). ראשים עליכם • שתנהגו בהם כבוד, ראשים במקח, ראשים במקמר, ראשים במשא ומתן, נכנס (מביתו לבית הנקסט) אחרון ויוצא ראשון. שרי אלפים • (סנהדרין יח) אחד מקנה על אלף. שרי מאות • אחד מקנה על מאה. ושמרים • מניתי עליכם לשבטיכם, אלו הכופתין והמפין ברצועה על פי הדינין.

(טז) ואצוה את שפטיכם בעת ההוא לאמר שמע בין אחיכם ושפטיהם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו: טז ופקדית ית דיניכון בעדנא ההיא למימר שמעו בין אחיכון ותדונון קושטא בין גברא ובין אחיהו ובין גיירה:

רש"י ואצוה את שפטיכם • (ספרי) אמרתי להם: 'הווי מתונים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בעצמן מה היתה פונתם, וכת הקנטרנית יכאיבו אותם הדברים כפי מה ששנו ובינו כפי ספרי:

(טז) בעת ההיא לאמר. אומר לאמר, כבר כתבתי בהרבה מקומות כל שאינו אומר הדברים עצמן בצורתן. אמר לאמר, כמו כן במה שלפנינו לא שצוה אותם בעת ההוא בלשון זה עצמו אלא מכון הצווי היה לאמר להם שמע וגו', ואולי שנחפז גם כן לרמוז מה שאמרו ז"ל בסנהדרין (ירושלמי פ"ג ה"ח) וז"ל רב הונא פד תיה חזי וכו' לבר נש ולא תיה ידע ליה תיה פתח ליה משום פתח פיה לאלם (משלי ל"א) ע"כ, והוא מה שרמז בכתב לאמר כי עליו לאמר לכל תהיה האמת נגדרת וישפט צדק:

עוד יתבאר על דרך מה שאמרו בסנהדרין (שם) ופקין תרמב"ם בפסוק כ"א מהלכות סנהדרין וז"ל צריך הדין לשמע הטענות

(יד) ותענו אתי וגו'. רבותינו ז"ל אמרו (ספרי) שאמר להם היה לכם לומר רבנו ממי נאה ללמד וכו' ממך שנצטערת עליה וכו' אלא שאני יודע וכו' ע"ש, ואפשר לפרש הכתוב לשבח, שישאל נצטער על הדבר אבל להנאת משה מחלו על עצמם, והוא אומר טוב הדבר להקל מעל רבנו הגם שהוא קשה אצלנו לעשותו ללמד מפי תלמידך, והוא אומר אשר דברת דברים קשים אצלנו לעשות אותם, והגם שהמאמר בא בכלל התוכחות, אולי שהקפיד גם על זה, ואפשר לומר כי משה נתחכם לדבר דברים הנשמע מהם ב' דרכים, א' לגנאי כמו שאמרו בספרי, וא' לשבח כמו שפרשנו, וטעמו כי בישראל היה ב' סוגים א' בת הצדקה וא' בת הקנטרנית וכל א' מהם יודע עצמו וכשאמר הדברים כל אחד לבין את אשר עם לבבו, בת הצדקה דבריו להם בדרבנו כמו שפרשתי כי יודעים

מבעלי דינין ולשנות טענותיהם שנאמר (מלכים א' ג) ויאמר המלך זאת אמרת וגו', והוא מה שנחפז במאמר לאמר שמע פ' שצריך השופט לאמר בפיו מה ששמע מבעלי דינים: שמע בין אחיכם וגו'. קשה מה צריך לצוות לזה אם לא לשמע על מה ידונו, עוד למה אמר בדרך זה ולא אמר שמעו, אכן הכונה היא שהיה מתמידין לשמע ולא יקצו, ודבר זה יתחלק לב' דברים, א' הוא מבעלי דינים עצמן שאם יאמרו עוד יש לנו לטען עוד יש לנו להוכיח לא יקצו מדבריהם, ומה גם כשיגברו להביא ראיות אחר ראיות ולא הועילו לא יאמר הדין שוב אין ראיה ואין טענה אלא שמע בתמידות. והב' שאם הסורחו עליהם בעלי דינין לא יאמרו הרבה טרח טרחנו היום ואין לשמע עוד טוען ונטען עד אחר זמן אלא שמע באין הספק, וכאן נצטוו על דקדוק עניי הדין:

שהטית עלי המשפט. **תקרבון אלי** (ספרי) על דבר זה נסתלק ממנו משפט בנות צלפחד. וכן שמואל אמר לשאול (שמואל א' א'): "אנכי הראה". אמר לו הקדוש ברוך הוא: 'חייך שאני מודיעך שאין אתה רואה', ואימתי הודיעו? כשבא למשוח את דוד (שם טו): "וירא את אליאב ויאמר אף נגד ה' משיחו", אמר לו הקדוש ברוך הוא: ולא אמרת "אנכי הראה"? (שם) "אל-תבט אל-מראהו".

(יח) ואצוה אתכם בעת ההוא את כל-הדברים אשר תעשון: יח ופקדית יתכון בעדנא תהיא ית כל פתגמא די תעבדון:

כז את כל-הדברים אשר תעשון. אלו עשרת הדברים שביי דיני ממונות לדיני נפשות.

(יט) ונסע מחרב וגלף את כל המדבר הגדול והנורא ההוא אשר ראיתם דרך הר האמרי כאשר צוה יהוה אלהינו אתנו ונבא עד קדש ברנע: יט ונטלנא מחרב וכליכנא ית כל מדברא רבא ודחילא ההוא די חזיתון ארץ טורא דאמרא קמא די פקיד יי אלקנא ותנא ואתנא עד רקס גיאה:

כח המדבר הגדול והנורא. שהיו בו נחשים פקורות, ועקרבנים כקשתות.

(ב) ואמר אלכם באתם עד הר האמרי אשר-יהוה אלהינו נתן לנו: ב ואמרית לכון אתיתון עד טורא דאמרא דיי אלקנא יתב לנא:

(כא) ראה נתן יהוה אלהיך לפניך את-הארץ עלה רש כאשר דבר יהוה אלהי אבתוך לך אל-תירא ואל-תחת: כא חזי יתב יי אלקה גדמד ית ארעא סק אחסן קמא די מליל יי אלקה דאבדחך לך לא תדחל ולא תתבר:

בדין, אם בא דין לפניך פעם אחת, שנים ושלוש, אל תאמר: כבר בא דין זה לפני פעמים הרבה, אלא היו נושאים ונותנים בו. **בעת ההוא** (ספרי) משפטים, אמרתי להם: אין עקשו כלשעבר: לשעבר, הייתם ברשות עצמכם, עקשו, הרי אתם משעבדין לצבור. **שמע**. לשון הנה, אודנט בלע"ז (הערה) כמו: "זכור ושמור". **ובין גרו** (ספרי) זה בעל דינו, שאוגר עליו דברים. (סנהדרין ז) דבר אחר: "ובין גרו", אף על עסקי דירה בין חלקת אחים, אפלו בין תנור לכירים. אור החיים

(יז) לא-תכירו פנים במשפט פקטון בגדל תשמעון לא תגורו מפני-איש כי המשפט לאלהים הוא והדבר אשר יקשה מכם תקרבון אלי ושמעתיו: יז לא תשתמודעון אפין דדינא מלי זערא ברבא תשמעון לא תדחלון מן גדם גברא ארי דינא דיי הוא ופתגמא די יקשי מנכון תקרבון לנתי ואשמענה:

כז לא-תכירו פנים במשפט. (ספרי) זה המקנה להושיב הדגנים, שלא יאמר: 'איש פלוני נאה, או גבור, אושיבנו דין, איש פלוני קרובי, אושיבנו דין בעיר', והוא אינו בקי בדין, נמצא מחב את הזכאי ומזכר את החיב, מעלה אני על מי שמנהו כאלו הפיר פנים בדין. **פקטון בגדל תשמעון** (סנהדרין ח) שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה, שאם קדם ונא לפניך לא תסלקנו לאחרון. דבר אחר: "פקטון בגדל תשמעון", כתרוממו, שלא תאמר: 'זה עני הוא וחברו עשיר, ומצוה לפרנסו, אזכר את העני ונמצא מתפרנס בנקיית'. דבר אחר: שלא תאמר: 'היאף אני פוגם בכבודו של עשיר זה בשביל דינך, אזכנו עקשו', וקשיצא לחון אומר לו: 'תן לו, שאתה חיב לו'. לא תגורו מפני-איש (ספרי) לא תיראו. דבר אחר: "לא תגורו", לא תכניס דברך מפני איש, לשון (משלי י) "אוגר בקיץ". כי המשפט לאלהים הוא. מה שאתה נוטל מזה שלא כדין, אתה מזקיקני להחזיר לו, נמצא

אור החיים על התורה – מהדורת בלום. אברמוביץ

עוד ירצה להזהירם להתחכם מתוך הדברים הנאמרים בין הטוענים להכיר אמתות הענין, והגם שעל פי הטענות יזכה הזכאי ויתחייב החיב, אם נכרים מתוך סדר דבריהם ומעקימת שפתיים הפך מה שנתחייב הדין אין לדון אלא מה שעיני רואות, והוא אומר שמוע לשון השכלה בין אחים פרוש מה שיעברו ביניהם מהדברים ומההתנכחות, ושפטם צדק פי כפי מה שיתברר לכם שהוא צדק הגם שהיה הפך משפט הסדר, שהמשפט לא בא אלא לדון שאינו יודע ברור לדבר אין לדון אלא מה שעיני רואות: עוד נתפון. על דרך אומנם במס' מכות משנה בספ"א (א) "וזל שלא תהיה סנהדרין שומעת מפי מתרגמן וכו' ע"כ, והוא אומר שמוע בין אחים ולא מהמתרגמן: עוד ירצה שלא יהיה השופט מצהיל פניו

ונושא עיניו באחד מהם ומשפיל עיניו מאחד מהם אלא שתהיה דרך השמיצה שנה ביניהם, והוא אומר שמע פי' דרך השמיצה תהיה בין אחים אם אתה תשא עיניך תשא לשניהם ואם תשפיל תשפיל לשניהם, או אפשר שיצו ה' שלא ישא עיניו כל עקר בהם כי אפשר שיטעה אחד מהם במין הראיה שהוא עין יפה יותר ממנו ויסתתמו טענותיו, ושמעתי מפי חכם גדול חסיד וגדול בישראל חביב עלי כרוח ה"ה הרב ר' משה ברדוגו זלה"ה שהיה מדקדק בשעת הדין שהיה עיניו למטה ולא היה נושא עיניו כל עקר ושהיה מרגיש שאם היה נושא עיניו לצד ההכרח באיה א' מבצלי הדין היה מתבלבל שנגדו, והוא אומר שמוע בין אחים שלא יעשו אלא השמיצה והדברים באים מהטוענים לפניהם באין השמנות לאחד מהם וכזה ושפטם צדק:

עוד ירצה להזהירם להתחכם מתוך הדברים הנאמרים בין הטוענים להכיר אמתות הענין, והגם שעל פי הטענות יזכה הזכאי ויתחייב החיב, אם נכרים מתוך סדר דבריהם ומעקימת שפתיים הפך מה שנתחייב הדין אין לדון אלא מה שעיני רואות, והוא אומר שמוע לשון השכלה בין אחים פרוש מה שיעברו ביניהם מהדברים ומההתנכחות, ושפטם צדק פי כפי מה שיתברר לכם שהוא צדק הגם שהיה הפך משפט הסדר, שהמשפט לא בא אלא לדון שאינו יודע ברור לדבר אין לדון אלא מה שעיני רואות: עוד נתפון. על דרך אומנם במס' מכות משנה בספ"א (א) "וזל שלא תהיה סנהדרין שומעת מפי מתרגמן וכו' ע"כ, והוא אומר שמוע בין אחים ולא מהמתרגמן: עוד ירצה שלא יהיה השופט מצהיל פניו

♦ יום שלישי ב' מנחם-אב ♦

ואקח מכם • מן הברורים שבכם, מן המסלתיים שבכם. שנים עשר אנשים איש אחד לשבט • (ש) מגיד שלא היה שבט לוי עמקם.

~ נקודות משיחות קודש ~

וייטב בעיני הדבר: ולא בעיני המקום. ואם בעיני משה היה טוב, למה אמרה בתוכחות (א, כג)

ש' לתמוה, לכאורה הקשיא העקרית אינה למה הוכיח משה על שלוח המרגלים, כיון שהיטב בעיניו, אלא למה שלח אותם בכלל, כיון שלא היטב בעיני המקום? ויש לומר, שמה שלא היטב בעיני המקום הוא שלוח מרגלים כדי לחפור את הארץ, לידע מהיכן היא נוחה ליפכש, שכן דבר זה אינו שייך בכבדוּש הארץ על ידי הקב"ה, כפי אשר הענין הולך לפניו ומראה להם את הדרך. ומה שהיטב בעיני משה הוא שלוח מרגלים לראות את טיב הארץ, כי כאשר ידעו ויפירו את טובתה ואת מצלותיה, יעלו אליה בריצון רב. (ספר השיחות תנש"א ב עמ' 622) אור החיים

(כד) ויפנו ויעלו ההרה ויבאו עד-נחל אשבל וירגלו אותה: ואתו עד נחל דאפתלא ואיליו יתה:

כ"א <עד-נחל אשבל • (ש) מגיד שנקרא על שם סופו. וירגלו אותה • (ש) מלמד שהלכו בה ארבעה אמנין שתי וערב. אור החיים

(כה) ויקחו בידם מפרי הארץ ויורדו אלינו וישבו אתנו דבר ויאמרו טובה הארץ אשר יהיה אלהינו נתן לנו: כה ונסיבו בידיהון מאבא דארעא ואחיתו לנא ואחיתו יתנא פתגמא ואמרו טבא ארעא דיי אלהנא יתב לנא:

האנשים הרשעים לרעה אמר ויקחו וגו' וישבו אתנו דבר פרוש לא רצה משה ע"ה לחזר הדברים הרעים שלא לעורר הדין על שגבר מחו ואמר הענין סתם שהשיבו דבר, ולתעורר ששל עשרה מרגלים הוא אומר אמר ויקחו בידם, פי' על דרך אומרים ז"ל (סוטה ל"ד) ח' מרגלים נטלו אשכול, אחד נטל תאנה וא' נטל רמון, אבל יהושע וכלב לא נטלו כלום כמאמר בדבריהם ז"ל, והוא מה שדדק במאמר ויקחו בידם לומר שהם העשרה שלקחו בידם מפרי הארץ, וישבו אתנו דבר מה שהשיבו, גם אפשר לדון גזרה שהיה דבר מדבר האמור בפרשת שלח דכתיב (במדבר י"ג) וישבו אתם דבר, והגם שאין אדם דן גזרה שהיה אלא אם כן קבלה מרוב, כפיצא בזה לגלות פשטי הפתובים הודיענו רבותינו

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ומעת שהתחילו ללכת בשליחות זה הרשיעו ופנו מדרך השכל, ועין מה שפתיבתי בפסוק וילכו ויבאו (במדבר י"ג כ"ו):

וירגלו אותה. פרוש לא כמו שאמרו ישראל למשה ויחפרו לנו אלא רגלו אותה לדעת מה היא ומה אנשיה ולא בקשו לדעת תפירות המטמוניות:

(כה) ויקחו בידם וגו'. צריך לדעת א' למה הצריך לומר ויקחו בידם שלא היה צריך לומר אלא ויורדו אלינו מפרי הארץ, ב' למה אמר וישבו אתנו דבר ויאמרו וגו' שלא היה צריך לומר אלא וישבו אתנו טובה. אכן הפונה היא לפי שהיו במרגלים שתי הדגות, אחת רעה היא תשובת עשרה מרגלים, ואחת טובה היא תשובת יהושע וכלב, ובדבריו כאן אמר שתי התשובות, כנגד מה שהשיבו עשרה

(כב) ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישבו אתנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהן: כב ויקרבון לנתי כלכון ואמרתון נשלח גברין קדמנא ויאכלון לנא ית ארעא ויחפרון יתנא פתגמא ית ארעא די נסק בה וית קרנא די נעול להן:

כ"א <ותקרבון אלי כלכם • בערבוביא, ולהלן הוא אומר (דברים ה): "ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם ותאמרו הן הראנו וגו'", אותה קריבה היתה הוגנת: ילדים מכבדים את הזקנים ושלחום לפניהם, וזקנים מכבדים את הראשים ללכת לפניהם, אבל כאן: "ותקרבון אלי כלכם", בערבוביא, ילדים דוחפין את הזקנים, וזקנים דוחפין את הראשים. וישבו אתנו דבר • (ספרי) באיזה לשון הם מדברים. את הדרך וגו' • אין דרך שאין בה עקמימות. ואת הערים אשר נבא אליהן • תחלה לכבש.

(כג) וייטב בעיני הדבר ואקח מכם שנים עשר אנשים איש אחד לשבט: כג וישפר בעיני פתגמא וידברית מנכון תרין עשר גברין גברא חד לשבטא:

כ"א <וייטב בעיני הדבר • בעיני ולא בעיני המקום, ואם בעיני משה היה טוב, למה אמרה בתוכחות? משל לאדם שאומר לחברו: 'מכר לי חמורך זה'. אמר לו: הן'. נותנו אתה לי לנסיון? אמר לו: הן'. בזהים וגבעות? אמר לו: הן'. כיון שראה שאין מעכבו כלום, אמר הלוקח בלב: 'בטוח הוא זה שלא אמצא בו מום', מיד אמר לו: 'טל מעותיך, ואיני מנסהו מעתה', אף אני הודיתי לדבריהם, שמוא תחזרו בכם כשתראו שאיני מעכב, ואתם לא תחזרו בכם.

רמב"ם בתחלת הפרק ג'. על פי מה שאמרנו בפרק שבעת העדות (ל) וז"ל תנו רבנן בצדק תשפט עמיתך שלא יהיה א' יושב וא' עומד וכו', והוא אומר וכן גרו פי' שהיה מתגורר במותו או שניהם בישיבה או שניהם בעמידה שזולת זה אין כאן משפט צדק:

(כג) וייטב בעיני הדבר. פי' לפי טעם שאמרנו ויחפרו לנו, ואמרו ז"ל (נלקט שלח) שהפונה היא שישלחו המרגלים לראות תפירות שטומנים הנפגעים ממונם בהם, ואמרו בעיני, פי' אני שעיני בשר לי אבל בעיני בוחן לבות לא, ועין מה שפתיבתי בפרשת שלח לך:

(כד) ויפנו ויעלו וגו'. אמרו ויפנו, פי' שפנו מדרך שהיו בה, כי קדם שהתחילו השליחות היו צדיקים כאמרו כלם אנשים

כ"י – ויורדו אלינו • מגיד שארץ ישראל גבוה מכל הארצות.
ויאמרו טובה הארץ • (שם) מי הם שאמרו טובה? יהושע וכלב.
אור החיים

(כז) וְלֹא אֲבִיתֶם לַעֲלֹת כִּי וְלֹא אֲבִיתוֹן לְמַסַּק וּתְמַרּוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: וסרבתון על מִמְרָא דִּי אֱלֹהֵינוּ:
כ"י – וּתְמַרּוּ • לשון התרסה, התרסותם כנגד מאמרו. אור החיים

(כח) וְתִרְגְּנוּ בְּאֵלֵיכֶם וּתְאֹמְרוּ בְּשִׁנְאֵת יְהוָה אֲתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְתֵת אֲתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידָנוּ: כו וְאֵתְרַעְמְתוֹן בְּמַשְׁכְּנֵיכֶון וְאֶמְרֵתוֹן בְּדִסְיֵי יְיָ וְתֵנְא אֶפְקָנָא מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם לְמַמְסַר יְתֵנְא בְּיָדָא דְּאֶמְרָאָה לְשִׁצְיֹתֵנְא:
כ"י – וְתִרְגְּנוּ • לשון הרע, וכן (משלי יח): "דברי נרעו", אדם המוציא דבה. בְּשִׁנְאֵת ה' אֲתָנוּ • והוא היה אוהב אתכם, אבל אתם שונאים אותו, משל הדייט אומר: מה דבלבך על רחמך, מה דבלביה עלך. בְּשִׁנְאֵת ה' אֲתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם • הוצאתו לשנאה היתה, משל למלך בשר ודם, שהיו לו שני בנים, ויש לו שתי שדות: אחת של שקנא ואחת של בעל, למי שהוא אוהב נותן של שקנא, ולמי שהוא שונא נותן לו של בעל. ארץ מצרים של שקנא היא, שנילוס עולה ומשקה אותה, וארץ כנען של בעל, והוציאנו ממצרים לתת לנו את ארץ כנען.

כ"י – וּבְמִדְבָּר אֲשֶׁר רִאִיתָ • מוסב על מקרא של מעלה הימנו: "ככל אשר עשה אתכם במצרים"; ועתה, אף "במדבר אשר ראית פי נשאך וגו'". כַּאֲשֶׁר יִשְׂאֵאִישׁ אֶת־בְּנוֹ (שמות יד) "ויסע מלאך האלהים ההלך לפני מנשה ישראל וגו'", משל למהלך בדבר ובנו לפניו ובאו לסטים לשבותו וכו'.

(כט) וּבְדִבְרֵי הַזֶּה אֵינְכֶם מֵאֲמִינִים בִּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: לב ובפתגמא דדין ליתכון מהימנין במימרא דִּי אֱלֹהֵינוּ:

כ"י – וּבְדִבְרֵי הַזֶּה • שהוא מבטיחכם להביאכם אל הארץ, אינכם מאמינים בו. אור החיים

(ל) הַהֲלֹךְ לִפְנֵיכֶם בְּדֶרֶךְ לְתוֹר לָכֶם מְקוֹם לְחַגְתְּכֶם בְּאֵשׁ לֵיָלֵה לְרֹאשְׁתְּכֶם בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תִּלְכוּ־בָהּ וּבְעֵנִי יוֹמָם: לג די מדבר קדמיכון בארשא לאתקנא לאתקנא בית מישרי לאשריתכון בעמדה דאשתא בלילא לאשריתכון בארשא די תכון בה ובעמודא דעננא ביממא:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ישראל אלא במתנה מה', כמו שדיקנו בפרשת שלח (שם י"ג ב') ממאמר אשר אני נתן כי הוא יורש מקניהם יושבי הארץ, כמו שאמר גם כן בסמוך ה' וגו' הוא ילחם לכם, ואין במאמר זה סתירה להכחיש הפלאת תקף העיר ואנשיה שאמרו המרגלים, ובזה לא קשה קשיט רמב"ן:

(לב) ובדבר הזה וגו'. צריך לדעת פונת אומר ובדבר הזה, ורש"י ז"ל פ' על הבטחת ביאת הארץ הוא מדבר, ואין נראה כן אלא כפשוט הפתח שעל נסי מדבר הוא אשר

ז"ל שיכולין לגלות בגזרה שנה כזו, וזה פשוט להולכים באור החיים, וינגד יהושע וכלב אמר ויאמרו טובה הארץ, וכפי זה יש טעם נכון לפסל וישבו וגו' ויאמרו וגו', גם נחשב דברי משה שאמר דבריו סתומים ויאמרו טובה הארץ שמשמעות הדברים יגיד על פלן, ולדברנו הרי חלק דברי המרגלים לב, רעים וטובים:

(כו) ולא אביטם וגו'. והגם שעשרה אמרו עדות כמו שאמר בסמוך אחינו המסו וגו', כבר אמר להם ה' שאין הורשת העיר מצד גבורת

(חולין צ)

(כט) וְאָמַר אֲלֵכֶם לֹא־תַעֲרֹצוּן וְלֹא־תִירְאוּן מֵהֶם:

שיעור יומי ושנים מקרא ואחד תרגום לפרשת דברים – יום רביעי ג' מנחם-אב

אֲשֶׁר דִּרְךָ-בָּהּ וּלְבָנֶיךָ יָעֵן **אֲשֶׁר מֵלֵא אַחֲרֵי יְהוָה:**
די אשלים בְּתַר דְּחִלְתָּא
דיי:

כס"י ◀ **אֲשֶׁר דִּרְךָ-בָּהּ • תְּבָרוֹן, שְׁנַאמֶר** (במדבר יג): "וַיָּבֹא עַד תְּבָרוֹן" •
אור החיים

(לו) **גַּם-בִּי הִתְאַנֵּף יְהוָה**
בְּגַלְגַּלְכֶם לֵאמֹר גַּם-אַתָּה לֹא-
תִּבָּא שָׁם:
לו אף עלי הוה רגז מן גְּדָם
זי בְּדִילְכוֹן לְמִימֶר אף אַתָּה
לא תַעֲוֹל תִּפְּוֹן:

כס"י ◀ **הִתְאַנֵּף • נִתְמַלֵּא רָגְזָא** • אור החיים

(לח) **יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נוּן הָעַמִּיד**
לְפָנָיִךְ הוּא יָבֹא שָׁמָּה אִתּוֹ
חֹזֶק בִּי-הוּא יִנְחַלְנָה אֶת-
יִשְׂרָאֵל:
לו יהושע בר נון דְּקָאָם
גְּדָמָךְ הוּא זַעוּל תִּפְּוֹן זְתָה
תִּפְּוֹן אַרִי הוּא יִחְסַנְנָה
לִישְׂרָאֵל:

כס"י ◀ **לְרִאשֹׁתֶכֶם •** כְּמוֹ לְהִרְאֹתְכֶם, וְכֵן (שמות יג) "לְחַזְקֶתֶם הַדֶּרֶךְ",
וְכֵן (תהילים כו): "לְשִׁמְעֵי בְּקוֹל תְּהוֹדָה", וְכֵן (מלכים ב ט): "לְלַקֵּת לְגִיד
בִּין-רַעְאֵל" •

(לד) **וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת-קוֹל**
דְּבָרֵיכֶם וַיַּקְצֵף וַיִּשְׁבַּע
לֵאמֹר:
לו ושמיע גְּדָם זי ית קל
פְּתַגְמִיכוֹן וַרְגִּז וְקַסֵּם
לְמִימֶר:

(לה) **אִם-יִרְאֶה אִישׁ בְּאַנְשִׁים**
הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרַע הַזֶּה אֵת
הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
לָתֵת לְאַבְתִּיכֶם:
לו אם יחזי גְּבַר בְּגִבְרַיָּא
הָאֵלִין דְּרָא בִישָׁא דְּהַרְוִין ית
אַרְעָא טַבְתָּא דִּי קִימִית
לְמַתָּן לְאַבְתְּהִיכוֹן:

(לו) **וּלְתִי פֶלֶב בֶּן-יִפְנֶה הוּא**
יִרְאֶנָּה וְלֹא-אֶתֶּן אֶת-הָאָרֶץ
לו אֵלֶיךָ פֶּלֶב בֶּר יִפְנֶה הוּא
יִחְסַנְנָה וְלֹא אֶתֶּן ית אַרְעָא
דִּי דִּרְךָ בַּת וּלְבִנְהֵי חִלָּף

♦ יום רביעי ג' מנחם-אב ♦

(מא) **וַתַּעֲנוּ ׀ וַתֹּאמְרוּ אֵלֵינוּ**
חֲטֵאֵנוּ לַיהוָה אֲנַחְנוּ נַעֲלָה
וְנִלְחַמְנוּ בְּכָל אֲשֶׁר-צִוָּנוּ יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ וַתַּחֲזְרוּ אִישׁ אֶת-כְּלִי
מִלְחָמָתוֹ וַתַּחֲזְרוּ לַעֲלֹת
הַהָרָה:
מא וַתַּעֲתָנוּן וַתֹּאמְרוּן
חֲטֵאֵנוּן לַיהוָה אֲנַחְנוּן נַעֲלָה
וְנִלְחַמְנוּ בְּכָל אֲשֶׁר-צִוָּנוּ יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ וַתַּחֲזְרוּ אִישׁ אֶת-כְּלִי
מִלְחָמָתוֹ וַתַּחֲזְרוּ לַעֲלֹת
הַהָרָה:

כס"י ◀ **וַתַּחֲזְרוּ •** לָשׁוֹן (במדבר יד): "הִנֵּנוּ וְעֵלֵינוּ אֶל הַמָּקוֹם!" זֶה הַלָּשׁוֹן
שְׁאִמְרָתֶם, לָשׁוֹן 'הו', כְּלוֹמֵר נִזְדַּמְנְתִּים •

(מב) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלֵינוּ**
לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא-תִלְחַמּוּ
כִּי אֵינִי בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִגְנְפוּ
לִפְנֵי אֵיבֵיכֶם:
מב וַיֹּאמֶר זי לי אָמֵר להוֹן
לא תַסְקוּן וְלֹא תִגִּיחוּן
קִרְבִּי לִית שְׁכַנְתִּי
שְׁרִינִי בִינִיכוֹן וְלֹא תִתְבָּרוּן
גְּדָם בְּעֵלִי דְבִיכִיכוֹן:

(לט) **וַיִּטְפְּכֶם אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם**
לְבֹי יְהוָה וּבְנִיכֶם אֲשֶׁר לֹא-
יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב וְרָע הַמָּה
יָבֹאוּ שָׁמָּה וְלָהֶם אֶתְנַנָּה וְהֵם
יִירָשׁוּהָ:
לט וַיִּטְפְּכוּן דִּי אִמְרָתוֹן
לְבֹא יְהוֹן וּבְנִיכוֹן דִּי לֹא
יָדְעוּ יוֹמָא דִּין טַב וּבִישׁ
אֲנוּן זַעוּל לְתַפְּוֹן וְלִהוֹן
אֶתְנַנְנָה וְאֲנוּן יִירָשְׁנָה:

(מ) **וְאַתֶּם פָּנֵינוּ לָכֶם וּסְעוּ**
הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם-סוּף:
מ וְאַתָּנוּן אֶתְפַּנְיוּ לָכוֹן
וְסוּלוּ לְמִדְבָּרָא אֶרֶץ יָמָא
דְּסוּף:

כס"י ◀ **פָּנֵינוּ לָכֶם •** אִמְרָתִי לְהַעֲבִיר
אַתְכֶם דֶּרֶךְ רַחֲבַת אֶרֶץ אֲדוֹם לְצַד צָפוֹן לִיכְנֵס לְאֶרֶץ, קוֹלְקוֹלְתֶם
וּגְרַמְתֶּם לָכֶם עֲכוֹב • **פָּנֵינוּ לָכֶם •** לְאַחֲזִירְכֶם וּתְלִיכוֹ בְּמִדְבָּר לְצַד יַם
סוּף, שְׁהַמְדָּבָר שְׁהִיוּ הוֹלְכִים בּוֹ לְדְרוֹמָה שֶׁל הַר שְׁעִיר, הִיָּה מִפְּסִיק
בֵּין יַם סוּף לְהַר שְׁעִיר, עֲתָה הַמְּשִׁכּוֹ לְצַד הַיָּם וּתְסוּבְבוּ אֶת הַר
שְׁעִיר, כָּל דְּרוֹמוֹ מִן הַמְּעַרְב לְמִזְרַח •

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

בְּתוֹף הַעֲנִין בְּשִׁלָּא כְּעֵנִין, וּמָה שְׁהִלִּין תִּבְרַב
שְׁרָצָה לְהַזְכִּיר יַחַד הַנִּמְנָעִים מִעֲבֹר הָאָרֶץ
שֶׁהֵם הָיוּ גִרָמָא לְזָה, לֹא יִדְעִיתִי מָה הַנָּאָה
זֶשׁ בְּנָה:

וְהַעֲנִין הוּא עַל פִּי דְבִרְיָהֶם ז"ל (תַּעֲנִית כ"ט).
שְׁאִמְרוּ בְּפִסְטִיק (פְּסוּדֶר י"ד א) וַיִּכְבּוּ
הָעָם בְּלִילָה וְגו' קִבְּעוּ בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת כִּי לִיל
תַּשְׁעָה בָּאָב הִיָּתָה שְׁבוּ נְחִירֵי הַבֵּית, וְאִמְרוּ
עוֹד (סוּטָה ט). שְׁאֵם הִיָּה נִכְנָס מִשָּׁה לְאֶרֶץ
וְהִיָּה בּוֹנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לֹא הִיָּה הַבֵּית נְחִירֵי
שְׁאִין אָמָה וְלָשׁוֹן נִבְנְעַת בּוֹ, וְאִמְרוּ עוֹד (מִדְּרַשׁ
תַּהֲלִים ע"ט) בְּפִסְטִיק מְזִמּוֹר לְאֶסָף אֱלֹהִים בָּאוּ

מְכַלֵּל גְּזוּרַת אִם יִרְאֶה אִישׁ וְגו' וְכָל מְנַאֲצֵי
לֹא יִרְאֶה (שֵׁם י"ד כ"א), וְכִנְגֵּד שְׁמֵלֵא אַחֲרֵי
ה' נָסַן לוֹ אֶת הָאָרֶץ, וְהוּא אוֹמְרוּ וְלוֹ אֶתֶּן
אֶת הָאָרֶץ וְגו' יַעֲן אֲשֶׁר מֵלֵא אַחֲרֵי ה':
(ז) גַּם בִּי הִתְאַנֵּף ה' בְּגַלְגַּלְכֶם וְגו'. קִשָּׁה וְחֵלֵא
לֹא מְצִינוּ שְׁהִתְאַנֵּף ה' עַל מִשָּׁה בְּעוֹן
הַמְּרָגְלִים, וְרַמְבַּ"ן פ"י וְאִמְרוּ עוֹד הוֹסַפְתֶּם
לְהַרְע פַּעַם אַחֲרֵת עַד שְׁגַרְמַתְכֶם לְהִתְאַנֵּף בִּי
ע"כ, וְאִין דְּבִרְיוֹ נִרְאִים כִּי רֹאשֵׁי שְׁעִדִין הוּא
מְדַבֵּר בְּעֵנִין הַמְּרָגְלִים שְׁפֹן אָמֵר הַכְּתוּב אַחֵר
זֶה וַיִּטְפְּכֶם אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם וְגו' עַד סוּף הַפ' וְהוּא
מְדַבֵּר בְּעֵנִין הַמְּרָגְלִים וְלָמָּה הַפְּסִיק

(לו) הוּא יִרְאֶה וְלוֹ אֶתֶּן וְגו'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה
הַצָּר לִוְמֵר יִרְאֶה בֵּין שְׁמִכְתִּים לְתַתָּה
לו בְּכָלֵל מֵאִתִּים מְנָה, וְנִרְאֶה שְׁנַתְּפוֹן ה' לִוְמֵר
שְׁב' זְכוִיּוֹת הָיוּ בִּיד פֶּלֶב בְּעֵנִין זֶה וּבִשְׁבִילֵם
זָכָה לְב' דְּבָרִים, א' שְׁפָנָה עֲצָמוּ מַעֲצַת
הַמְּרָגְלִים וְלֹא אָמֵר רַע, ב' שְׁאִדְרָבָה הִיָּה
סוּתֵר דְּבָרֵי הַמְּרָגְלִים לְמִלְאוּת אַחֲרֵי ה' דְּכַתִּיב
(פְּסוּדֶר י"ג ל') וַיַּחֲסֵם פֶּלֶב וְגו', וַיַּעֲד לוֹ ה' ב' דְּבָרִים
טוֹבִים, כְּנִגֵּד מָה שְׁפָנָה עֲצָמוּ מַעֲצַת
הַמְּרָגְלִים עָלָה בִּידוֹ זְכוּת שְׁלֹא יָמוּת בְּגִזְרָתֶם,
וְהוּא מָה שְׁסִמֵּן לִוְמֵר כֵּן פָּנָה הוּא יִרְאֶה
פ' בְּשִׁבְלִי שְׁפָנָה עֲצָמוּ מַעֲצַת הַמְּרָגְלִים זָכָא

כ"י • לא תעלו • לא עליה תהא לכם, אלא ירידה.

(מו) ותשבו בקדש ימים רבים
סגיאין קיימא די יתבתון:
פימים אשר ישבתם:

כ"י • ותשבו בקדש ימים רבים • י"ט שנה, שנאמר: "כמים אשר ישבתם" בשאר המסעות, והם היו ל"ח שנה, י"ט מהם עשו בקדש, וי"ט שנה הולכים ומטרפים וחזרו לקדש, כמו שנאמר (במדבר לב): "ויניעם במדבר", כך מצאתי בסדר עולם (פ"ח) •

(א) ונפן ונסע המדבר הרך
יס-סוף פאשר דבר יהוה אלי
ונסב את-הר-שעיר ימים
רבים:
א ואתפניא ונטלנא
למדברא ארח זמא דסוף
כמא די מליל יי עמי
ואקפנא ית טורא דשעיר
ימין סגיאין:

כ"י • ונפן ונסע המדבר • אלו לא חטאו, היו עוברים דרך הר שעיר ליכנס לארץ מן דרומו לצפון, ובשביל שקלקלו, הפכו לצד המדבר, שהוא בין ים סוף לדרומו של הר שעיר, והלכו אצל דרומו מן המערב למזרח, דרך ים סוף, דרך יציאתו ממצרים, שהוא במקצוע דרומית מערבית, משם היו הולכים לצד המזרח. ונסב את-הר-שעיר • כל דרומו עד ארץ מואב.

(מו) ואדבר אליכם ולא
שמעתם ותמרו את-פי יהוה
ותזדו ותעלו ההרה: אור החיים
(מו) ויצא האמרי הישב בחר
ההוא לקראתכם וירדפו
אתכם פאשר תעשינה
הדברים ויפתו אתכם בשעיר
עדר-חרמה:

כ"י • פאשר תעשינה הדברים • מה הדבורה הזאת כשהיא מכה את האדם, מיד מתה, אף הם כשהיו נוגעים בכם, מיד מתים.

(מו) ותשבו ותבכו לפני יהוה
ולא-שמע יהוה בקלכם ולא
האזין אליכם:

כ"י • ולא-שמע ה' בקולכם • כבכול, עשיתם מדת רחמיו כאלו אכזרי • אור החיים

• יום חמישי ד' מנחם-אב •

(ד) ואת-העם צו לאמר אתם
עברים בגבול אחיכם בני-
עשו הישבים בשעיר ויראו
מכם ונשמרתם מאד:
ד וית עמא פקד למימר
אתון עברין בתחום
אחוכון בני עשו דיתבין
בשעיר וידחלון מנכון
ותסתמרון לחדא:

כ"י • ונשמרתם מאד • ומהו השמירה? "אל תתגרו בם" •

(ב) ויאמר יהוה אלי לאמר:
(ג) רב-לכם סב את-ההר הזה
פנו לכם צפנה:
ב ואמר יי לי למימר:
ג סגי לכון דאקפתון ית
טורא דדין אתפניו לכון
צפונא:

כ"י • פנו לכם צפנה • סובו לכם לרוח מזרחית מן הדרום לצפון, פניכם לצפון, נמצאו הולכים את רוח מזרחית, וזהו שנאמר (שופטים א): "ויבא ממזרח-שמש לארץ מואב" •

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

שהיה להם בה' עד שאמרו שאינו יכול ח"ו להצילם ולהוריש העמים, אלא בדון עשיתם הדבר בלא מרדות ונכנעה ובקשת תקון לפני ה', לזה ויצא האמרי וגו':
(מה) ותשבו ובכו וגו' ולא שמע ה' וגו'. צריך לדעת פונת הפתוב, אם הפונה בזה ששבו מהמלחמה ויכבו על מה שהפכו מהם האמוריים אין ידוע מכון הספור בזה, גם אמרו ולא שמע וגו' ולא האזין וגו' אם הפכי היה על צרה שעברה עליהם מה מקום למאמר זה. אכן נראה שפונת הפתוב הוא שאחר שהכוח האמוריים נכנעו לפני ה' ושבו בתשובה גם בבכי על עון כמשפט השבים, ואף על פי כן גדלה צחנתם שלא שמע ה' תשובתם ולא האזין לבקבתם:

האזינו, ואם תאמר והלא רואני שמית משה היה על מי מריבה, כבר כתבתי שם שאם משה היה מקדש שמו יתברך היה ישראלי חוזרים לטהרתם שהיו בו קדם חטא המרגלים באמצעות קדוש ה' הגדול והיה ה' מתיר שבועת משה והיה נכנס לארץ ובונה בית המקדש מכוון לשבת עולמים:
(ג) ומרו וגו' ומדוד. פרוש המרו פי ה' שאמר להם שלא לעלות, ועוד שהיה ענין שמתששו ביותר שלא להמרות כי הוא הגשתכם לפני אויביכם וזה יגיד ודון לבבכם, והוא אמרו ותזדו וגו', עוד ירצה לומר שלא עשו העליה להר לעצם ההבטחה בה' כדי שהיה להם תקון למעוט הבטחה ואמונה

וגו' וז"ל קינה מבצי ליה אלא על שהשליך חמתו על עצים ואבנים, מעתה אם היה נכנס משה לארץ והיה בונה בית המקדש ולהשליך חמתו עליו לא אפשר בנזכר ויחר אף ה' בשונאי ישראל ויהיה כליונם במקום חרפן הפית, לזה גזר ה' בגזרת המרגלים גם על משה שימות במדבר, והוא אמרו גם בי התאנף ה' בגללכם פרוש בגלגול דברים שלכם כי אם לא היה עון המרגלים והיו נכנסים אפשר שהיה נכנס משה עמהם והגם שיקנה בית המקדש אין מחוש פי לא נתגבר בחינת הרע והיו עומדים בצדקם בארץ, אלא מאמצעות עון מרגלים עברה יד רשעה וידע ה' כי לא יעמדו בצדק וצא ולמד משירת

שיעור יומי ושנים מקרא ואחד תרגום לפרשת דברים – יום חמישי ד' מנחם-אב

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל־תֵּצֵר אֶת־מוֹאָב וְאֶל־תִּתְּנֶה בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא־אֶתֶּן לָךְ מֵאֶרְצוֹ יְרֵשָׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נָתַתִּי אֶת־עַר יְרֵשָׁה:

ט ואמר יי לי לא תצור על מואבאי ולא תתגר למעבד עמהון קרב ארי לא אתן לך מארעה ירפא ארי לבני לוט יקבית ית לחית ירפא:

(ה) אֶל־תִּתְּנֶהוּ בָּם כִּי לֹא־אֶתֶּן לָכֶם מֵאֶרְצָם עַד מִדְּבַר כַּף רֶגֶל כִּי־יִרְשָׁה לַעֲשׂוֹ נָתַתִּי אֶת־הָעָרִי שְׁעִיר:

ה לא תתגורן בהון ארי לא אתן לכן מארעהון עד מדבר פרסת רגלא ארי ירפא לעשו יקבית ית טורא דשעיר:

כ"י א עד מדבר כף רגל • אפלו מדבר כף רגל, כלומר, אפלו דריסת הרגל איני מרשה לכם לעבור בארצם שלא ברשות. ומדרש אגדה: עד שיבא יום דריסת כף רגל על הר הזיתים, שנאמר (זכריה יז): "ועמדו רגליו וגו'". ירשה לעשו • מאברהם, עשרה עממים נתתי לו: שבועה לכם: וקניי, וקניזי וקדמוני, הן עמון, ומואב ושעיר, אחד מהם לעשו והשתיים לבני לוט בשכר שהלך אתו למצרים ושתק על מה שהיו אומרים על אשתו 'אחותו היא', עשאו כבנו. אור החיים

כ"י א ואל־תתגר וגו' • לא אסר להם על מואב אלא מלחמה, אבל מייראים היו אותם ונראים להם פשהם מצינים. לפיכך פתיב (במדבר כב): "ויגר מואב מפני העם", שהיו שוללים ובוזזים אותם, אבל בבני עמון נאמר: "ואל תתגר בם", שום גרוי, בשכר צניעות אמן, שלא פרסמה על אביה כמו שעשתה הבכירה שקראה שם בנה מואב. ער • שם הפדינה.

(ו) אֶכֶל תִּשְׁבְּרוּ מֵאֲתָם בַּבֶּסֶף וְאֶכְלֵתֶם וְגַם־מִים תִּכְרוּ מֵאֲתָם בַּבֶּסֶף וּשְׂתִיתֶם:

ו עבירא תזבנון מנהון בבספא ותיכלון ואף מיא תכרון מנהון בבספא ותשתון:

(י) הָאֲמִים לִפְנֵים יֵשְׁבוּ בָּהּ עִם גְּדוֹל וְרֹב וְרַם כְּעֲנָקִים:

י אימתי מלקדמין יתיבו בה עם רב וסגי ותסוף כגברא:

כ"י א תכרו • לשון מקח, וכן (בראשית ו): "אשר כריתי ליי", (ר"ה כו) שכן בכרפי הים קורין למכירה 'כירה'.

כ"י א הָאֲמִים לִפְנֵים יֵשְׁבוּ וגו' • אתה סבור שזו ארץ רפאים שנתתי לו לאברהם, לפי שהאמים שהם רפאים ישובו בה לפנים, אבל לא זו היא, כי אותן רפאים הורשתי מפני בני לוט והושבתים תחתם.

(ז) כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ בְּכָל מַעֲשֶׂה יָדְךָ יִדַּע לִכְתוֹב אֶת הַמִּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה וְהָאֲרָבָעִים שָׁנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עֹמֵד לֹא חִסְרֹת דְּבָר:

ז ארי יי אלהך ברכך בכל מעשה ידך ידע לכתוב את המדבר הגדל הזה והארבעים שנה יהוה אלהיך עמד לא חסרת דבר:

(יא) רָפָאִים יִחְשְׁבוּ אֶף־הֵם כְּעֲנָקִים וְהַמָּאֲכִים יִקְרְאוּ לָהֶם אֲמִים:

יא גבראי מתחשבוין אף אנון כגבראי ומואבאי קרן להון אימתי:

כ"י א כי יי אלהיך ברכך • לפיכך לא תכפו (ספרים אחרים: תכפרו) את טובתו, לראות כאלו אתם עניים, אלא הראו עצמכם עשירים.

כ"י א רָפָאִים יִחְשְׁבוּ וגו' • רפאים היו נחשבים אותם אמים כענקים הנקראים רפאים, על שם שקל הרואה אותם, ידיו מתרפות. אמים • על שם שאימתם מטלת על הבריות, וכן "ובשעיר ישובו החוזרים" ונתתם לבני עשו. אור החיים

(ח) וַנַּעֲבֹר מֵאֵת אֲחֵינוּ בְּנֵי עֲשׂוֹ הַיִּשְׂבִּיבִים בְּשַׁעֲרֵי מִדְּבַר הָעֲרָבָה מֵאִילַת וּמַעֲצֵינֵי גִבֹר וַנִּפֹּן וַנַּעֲבֹר דֶּרֶךְ מִדְּבַר מוֹאָב:

ח ועברנא מקדם אחינו בני עשו דיתבין בשערי מארח מישרא מאילת ומעצין גבר ואתפנינא ועברנא ארח מדברא דמואב:

(יב) וּבְשַׁעֲרֵי יִשְׁבוּ הַחֲרִים לִפְנֵים וּבְנֵי עֲשׂוֹ יִירָשׁוּם וַיִּשְׁמְדוּם מִבְּנֵיהֶם וַיִּשְׁבּוּ תַּחְתָּם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לָאֶרֶץ יִרְשָׁתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה לָהֶם:

יב ובשעיר יתיבו חראי מלקדמין ובני עשו יירשום וישמדו מבניהם וישבו תחתם כאשר עשה ישראל לארץ ירשתו אשר נתן יהוה להם:

כ"י א ונפן ונעבר • לצד צפון, הפכנו פנים להלך רוח מזרחית. אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת ב"ס. אברמוביץ

ה' לאברהם לתת לנו (בראשית ט"ו יח) הזכיר הרפאים שהוא אחד מעשרה, והודיע הכתוב כי ער שנתן ירשה לבני לוט היא הרפאים אשר אמר ה' לאברהם, והוא אומר האמים לפנים ישובו בה וגו', ופי' לפנים הוא קדם שפנת ה' ברית עם אברהם, והפנה בזה שתעמד לזכותנו:

אותם לכל יתגורו בם ונסעו מהם באחיה. עוד קראם אחינו לפי שנהגו עם ישראל באחיה שמכרו להם ומים ומזון, דכתיב (פסוק כט) כאשר עשו לי בני עשו וגו'.

(יא) רפאים יחשבו וגו'. צריך לדעת לאיזה ענין מודיענו הכתיב שרפאים יחשבו וגו', ונראה כי לפי שבעממים אשר אמר

ה' לא אתן וגו' מדבר כף וגו'. פרוש אין אני נותן לך לעבר בארצם כדי שתוכל לכפם עליו, אבל אם בני עשו יתנו להניחם לעבר בארצם אין ה' אוסר עליהם הדבר, ולזה שלחו מלאכים בדברי אחיה ורצוי, אם ירצו לתת להם מדבר כף ורגליהם לעבר בארצם: (ח) ונעבר מאת אחינו וגו'. טעם שהזכירם באחיה, לומר שקימו מאמר ה' שצוה

וישוב הדעת, ללמדך שאין השכינה שורה על הנביאים אלא בשביל ישראל. אנשי המלחמה. מכן עשרים שנה היוצאים בצבא.

(יח) אתה עבר היום את-גבול מואב את-ער: יח את עבר יומא דין ית תחום מואב ית לחית:

(יט) וקרבת מול בני עמון אל תצרים ואל-תתגר בם כי לא אתן מארץ בני-עמון לך ירשה כי לבני-לוט נתתיה ירשה:

כ"י אתה עבר היום את-גבול מואב וגו' וקרבת מול בני עמון. מכאן שארץ עמון לצד צפון.

(כ) ארץ-רפאים תחשב אף הוא רפאים ישבו בה לפנים והעמנים יקראו להם ומזמים:

כ"י ארץ-רפאים תחשב. ארץ רפאים נחשבת אף היא, לפי שהרפאים ישבו בה לפנים, אבל לא זו היא שנתתי לאברהם. אור החיים

(כא) עם גדול ורב ורם בענקים וישמידם יהוה מפניהם וירשם וישבו תחתם:

(כב) באשר עשה לבני עשו הישבים בשעיר אשר השמיד את-החרי מפניהם וירשם וישבו תחתם עד היום הוה:

באה, אחר שאמר הכתוב על ארץ עמון ומואב שרפאים ישבו בה וה' נתן לאברהם הרפאים בדרך כלל. ועוד תבת שהוא יקרא לא מעטה אלא הקריאה שאינה נקראת בן היום ארץ רפאים אלא ארץ סיחון ועוג ולא ארץ עמון ומואב, גם שתחשב ארץ זו מערי הרפאים שאמר ה' לאברהם, לא היתה נקראת באותו זמן ארץ רפאים, לפי שנתנה ה' לבני לוט משעם גלגול דברים של אברהם, כאמור בדבריהם (רש"י פסוק ה') ומשל אברהם נתנו לוט:

ויכפי זה ידעך על נכון למה בארץ סיחון

כ"י יירשום. לשון הנה, כלומר נתתי בהם כח שהיו מורשישם אותם והולכים.

(יג) עתה קמו ועברו לכם את-נחל זרד ונעבר את-נחל זרד:

(יד) והימים אשר-הלכנו מקדש ברנע עד אשר-עברנו את-נחל זרד שלשים ושמנה שנה עד-תם כל-הדור אנשי המלחמה מקרב המחנה באשר נשבע יהוה להם:

(טו) וגם יד-יהוה היתה בם להם מקרב המחנה עד תמם:

כ"י היתה בם. למהר ולהקדם בתוך מ' שנה, שלא יגרמו לבניהם עוד להתעכב במדבר. אור החיים

(טז) ויהי כאשר-תמו כל אנשי המלחמה למוות מקרב העם:

כ"י ויהי כאשר-תמו וגו'.

(יז) וידבר יהוה אלי לאמר:

כ"י וידבר ה' אלי וגו'. אבל משלוח המרגלים עד כאן לא נאמר בפירוש (זו) וידבר, אלא "ויאמר", ללמדך שכל ל"ח שנה שהיו ישראל נזופים, לא נתחדש עמו הדבור בלשון חבה פנים אל פנים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אני רואה הקרבן לדרך, כי היכן מצינו שאמר ה' שאין רפאים אלו בכלל. ועוד כיון שלא פ' ה' לאברהם מין רפאים אלא סתם, כל רפאים במשמע. וראיתי שפלה זיניה במה שאמר הכתוב שהוא יקרא ארץ רפאים, מאמרו שהוא העירנו שאחרת תגם שנקראת רפאים אינה כפי האמת רפאים, וכן גלה דעתו בסוף פרק אלו טרפות (חל"ו) ואין הקרבן לזה, ותבת שהוא מי יאמר שכל לשלל רפאים אחרים, דלמא בא לשלל חבל ארגב אחר שאינו נקרא ארץ רפאים כי אם שהוא, וכן הדעת נוטה כשאמר שתבת שהוא לדידך

(טו) וגם יד ה' וגו' להקדם. פ' מלבד המיתה עצמה עוד להם שלא היה להם נחת רוח במדבר, כמאמרם ז"ל (במ"ר פ' י"ט) שהיו הומים אסטורדידוס בל"ס והיו הומים והולכים בתחלואים עד שתמו. ואמרו מקרב המחנה פ' שהפליא ה' בין אותם שנגזרה עליהם ובין שאר המחנה, שאותם שנגזרה גזרה עליהם גזרה היו הומים ומתמעטים והולכים, אשר לא כן שאר המחנה שהיו בתוכם:

(כ) ארץ רפאים תחשב וגו'. פ' רש"י וז"ל אבל לא זו היא שנתתי לאברהם. ואין

כ"א ◀ ממדבר קדמות • אף על פי שלא צונו המקום לקרא לסיחון לשלום, למדתי ממדבר סיני, מן התורה שקדמה לעולם: קשבא הקדוש ברוך הוא לתנה לישראל, חזר אותה על עשו וישמעאל, וגלוי לפניו שלא יקבלוהו, ואף על פי כן פתח להם בשלום, אף אני קדמתי את סיחון בדברי שלום. דבר אחר: ממדבר קדמות, ממך למדתי שקדמת לעולם. וכל היית לשלח ברק אחד ולשרף את המצריים, אלא שלחתי מן המדבר אל פרעה לאמור: "שלח את עמי!" במתון.

(כו) אַעֲבֹרָה בָּאֶרֶץ בְּדֶרֶךְ בְּדֶרֶךְ אֵלֶיךָ לֹא אֶסּוּר יָמִין וְשִׁמּוּאֹל:
 כו אעבר בארץ בדרך בדרך אלך לא אסור ימין ושמאל:

(כח) אֶכֶל בִּפְסֵף תִּשְׁבְּרֵנִי וְאֶכְלֵתִי וּמִים בִּפְסֵף תִּתֶּן-לִי וְשִׁתִּיתִי רַק אַעֲבֹרָה בְּרִגְלִי:
 כח אכיל בפספ תשבירני ואכלתי ומים בפספ תתן לי ושתיתי רק אעברה ברגלי:

(כט) כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ-לִי בְּנֵי עִשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשִׁעִיר וְהַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעַר עַד אֲשֶׁר-אֶעֱבֹר אֶת-הַיַּרְדֵּן אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יִהְיֶה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ:
 כט כמא די עבדו לי בני עשו דיתבין בשעיר ומואבא דיתבין בלחית עד דאעבר ית ירדנא לארעא ד?? אלהנא יחב לנא:

כ"א ◀ כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ-לִי בְּנֵי עִשָׂו • לא לענין לעבר בארצם, אלא לענין מקר אכל ומים. עד אשר-אעבר את הירדן • מוסב על "אעברה בארץ".

(ל) וְלֹא אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חֲשָׁבוֹן הַעֲבֵרְנוּ בּוֹ כִּי-הִקְשָׁה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת-רוּחוֹ וְאִמְצָן אֶת-לִבּוֹ לְמַעַן תִּתֶּנוּ בְּיָדְךָ בַּיּוֹם הַזֶּה:
 ל ולא אבה סיחון מלך חשבון העברנו בו כי-הקשה יהוה אלהינו את-רוחו ואמצן את-לבו למען תתנו בידך ביום הזה: אור החיים

ועזג אמר יקרא ובארץ בני לוט אמר תחשב, פי ארץ סיחון ועזג עוד שמה עליה לפי שהיה עזג בה, אכל ארץ בני לוט אינה נקראת ארץ רפאים הגם שהיא נחשבת ארץ רפאים ובכלל רפאים שאמר ה' לאברהם היא נכללת, והעקר שאני חושב בזה הוא שקל שיאמר הפתוב שתקרא ארץ רפאים היא בכלל מתנת אברהם, ולפי דברי ברימא

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

של ספרי (ח"ב ר"ב ט"ז) שבהבאתי בפרשת מטות שארץ סיחון ועזג אינה בכלל הארץ שברת ה' עם אברהם, ודיק מ"ש הפתוב שהוא יקרא ארץ רפאים על זה הדרך שהוא יקרא ולא יחשב פ' שהעולם קוראים אותו ארץ רפאים אכל כפי האמת אינה נחשבת רפאים בשביל שמה שקורין אותה בני אדם ארץ רפאים לא תפגם בכלל הרפאים שנתן ה',

(כג) וְהַעֲנוּם הַיֹּשְׁבִים בְּחֻצֵּימָה עַד-עֶזְרָה בְּפִתְרֵימָה הַיְצְאִים מִכְּפַתֵּר הַשְּׂמִירָה וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם:
 כג ונענו הישבים בחצריה עד עזרה כפותראי דנפקו מקפותרא שצננו ויחיבו באתריהון:

כ"א ◀ וְהַעֲנוּם הַיֹּשְׁבִים בְּחֻצֵּימָה • (חולין ט) ענים מפלשתיים הם, שעמהם הם נחשבים בספר יהושע (א), שנאמר: "חמשת סרני פלשתיים: העזתי, והאשדודי, והאשקלוני, הגתי, והעקרוני והעונים". ומפני השבועה שנשבע אברהם לאבימלך, לא יכלו ישראל להוציא ארצם מידם, והבאתי עליהם פפתורים והשמידים וישבו תחתם, ועקשו, אותם מתרים לקחתה מידם.

(כד) קִימוּ סֵעוּ וְעָבְרוּ אֶת-נַחַל אֲרִנֹן רֵאָה נָתַתִּי בְיָדְךָ אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ-חֲשָׁבוֹן הָאֲמֹרִי וְאֶת-אֲרָצוֹ הַחֵל רֶשֶׁת וְהַתָּנָר בּוֹ מִלְחָמָה:
 כד קימו סעו ועברו את נחל ארנן ראה נתתי בידך את סיחון מלך חשבון האמורי ואת ארצו החל רשת והתנר בו מלחמה:

(כה) הַיּוֹם הַזֶּה אֶחָל תֵּת פַּחַדְךָ וַיִּרְאֶתְךָ עַל-פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת כָּל-הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֶךָ וְרִגְזוּ וַחֲלוּ מִפְּנֶיךָ:
 כה יומא הדין אשרי למתן זעתך ודחלתך על אפי עממיא די תחת כל שמיא די ישמעון שמעך וירגעון וידחלון מן פניך:

כ"א ◀ תַּחַת כָּל-הַשָּׁמַיִם • (תענית כ ו"ז כה) למד שעמדה תחמה למשה ביום מלחמת עוג (ספרים אחרים: סיחון) ונודע הדבר תחת כל השמים.

(כו) וְאֶשְׁלַח מַלְאָכִים מִמִּדְבָּר קְדָמוֹת אֶל-סִיחֹן מֶלֶךְ חֲשָׁבוֹן דְּבַרִּי שְׁלֹם לְאֹמְרוֹ:
 כו ושלחתי מלכא קדמות לות סיחון מלכא דחשבון פתגמי שלמא למימר:

ועזג אמר יקרא ובארץ בני לוט אמר תחשב, פי ארץ סיחון ועזג עוד שמה עליה לפי שהיה עזג בה, אכל ארץ בני לוט אינה נקראת ארץ רפאים הגם שהיא נחשבת ארץ רפאים ובכלל רפאים שאמר ה' לאברהם היא נכללת, והעקר שאני חושב בזה הוא שקל שיאמר הפתוב שתקרא ארץ רפאים היא בכלל מתנת אברהם, ולפי דברי ברימא

♦ יום שישי ה' מנחם-אב ♦

אֲשֶׁר שׁוֹנְבָה מִמֶּנּוּ אֶת־הַכֹּל
נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ:
 (לו) **רַק אֶל־אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לֹא**
קָרַבְתָּ כְּלַיִד נָחַל יַבֵּק וְעָרֵי
הַחֵר וְכָל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ:

כס"י • כַּל־יָד נַחַל יַבֵּק • כַּל אֶצֶל נַחַל יַבֵּק • וְכָל אֲשֶׁר־צִוָּה ה' • שְׁלֹא
 לַכְבֵּשׁ, הַנְחִינוּ.

(א) **וַנִּפֶן וַנַּעַל דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא**
עֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתֵנוּ הוּא
וְכָל־עַמּוֹ לְמַלְחָמָה אֲדָרְעִי:
 כס"י • **וַנִּפֶן וַנַּעַל** • כַּל צַד צָפוֹן הוּא עָלֶיהָ.

(ב) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל־תִּירָא**
אֹתוֹ כִּי בִידֶךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־
כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אֶרְצוֹ וְעַשִׂיתָ לוֹ
כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ
הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחִשְׁבוֹן:

כס"י • **אֶל־תִּירָא אֹתוֹ** • וּבִסְיִחוֹן לֹא הִצֵּרָה לּוֹמֶר "אֵל תִּירָא אֹתוֹ",
 אֵלָּא מִתִּירָא הָיָה מִשֶּׁה שְׁלֹא תַעֲמֹד לוֹ זְכוּת שֶׁשָּׁמַשׁ לְאַבְרָהָם
 שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד): "וַיָּבֹא הַפְּלִיט", וְהוּא עֹג.

(ג) **וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ גָם**
אֶת־עֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן וְאֶת־כָּל־
עַמּוֹ וַנִּצְּבֵהוּ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־
לוֹ שְׂרִיד: אור החיים

(ד) **וַנִּלְכֹּד אֶת־כָּל־עָרָיו בְּעֵת**
הַהוּא לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר
לֹא־לָקַחְנוּ מֵאֲתָם שְׂשִׁים עֵיר
כָּל־חֶבֶל אֲרָגָב מִמְּלַכֶּת עֹג
בְּבָשָׁן:

בַּר תִּלְתָּא פְּרָסִי וְאִיתִי עַל גִּישִׁיהּ וְכו', מִשֶּׁה
 פְּמָה הָיָה וְכו' שׁוֹר וּמִכְנִיָּה בְּקִרְסָלִיהּ וְקִטְלִיהּ
 ע"כ, וְהָיָה אוֹמְרוֹ וַיִּתֵּן ה' פִּי עַל יְדֵי תַקִּיעַת
 הָהָר בְּצִוְּאוֹ, וְאוֹמְרוֹ בִּידְנוּ שֶׁהֲרֹגוּ בִּידוֹ מִשֶּׁשׁ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ
 וְלִזְהָ הַתַּחֲמוֹן לַה' בְּחִשְׁבוֹ שֶׁהִתְרַגְּסוּ בְּקִרְסָם
 ז"ל (ספרי ר"פ וְאֶתְמוֹן):
 (ג) וַיִּתֵּן ה' אֱמֹר בִּידְנוּ, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם
 ז"ל בְּפֶרֶק הַרְוָאָה (פְּרָכּוֹת נד): דַּעֲקָר טוֹרָא

(א) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רֹאֵה**
הַחֲלֵתִי תֵת לְפָנֶיךָ אֶת־סִיחֹן
וְאֶת־אֶרְצוֹ הַחֵל רֶשֶׁת לְרֶשֶׁת
אֶת־אֶרְצוֹ:

כס"י • **הַחֲלֵתִי תֵת לְפָנֶיךָ** • כֶּפֶה שֶׁר שֶׁל אֲמוֹרִיִּים שֶׁל מַעֲלָה תַחַת
 רִגְלָיו שֶׁל מֹשֶׁה, וְהִדְרִיכוֹ עַל צִנְאוֹר • אור החיים

(ב) **וַיֵּצֵא סִיחֹן לִקְרָאתֵנוּ הוּא**
וְכָל־עַמּוֹ לְמַלְחָמָה יְהֻצָּה:
 כס"י • **וַיֵּצֵא סִיחֹן** • לֹא שָׁלַח בְּשִׁבִּיל עֹג לַעֲזֹר לוֹ, לְלַמְּדוֹךְ שְׁלֹא הָיוּ
 צְרִיכִין זֶה לָזֶה.

(ג) **וַיִּתְּנֵהוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ**
לְפָנֵינוּ וַנִּקֵּד אֹתוֹ (כְּתִיב וְאֵת־
בְּנוֹ קָרִי וְאֶת־בְּנוֹ וְאֶת־כָּל־
עַמּוֹ:

(ד) **וַנִּלְכֹּד אֶת־כָּל־עָרָיו בְּעֵת**
הַהוּא וַנַּחֲרֵם אֶת־כָּל־עִיר
מֵתָם וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף לֹא
הִשְׁאֲרָנוּ שְׂרִיד:

כס"י • **וְאֶת־בְּנוֹ** • בְּנוֹ כְּתִיב, שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן גְּבוֹר כְּמוֹתוֹ.

(ה) **וַנִּלְכֹּד אֶת־כָּל־עָרָיו בְּעֵת**
הַהוּא וַנַּחֲרֵם אֶת־כָּל־עִיר
מֵתָם וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף לֹא
הִשְׁאֲרָנוּ שְׂרִיד:

כס"י • **מֵתָם** • אֲנָשִׁים, בְּבִזָּת סִיחֹן נֶאֱמַר: "בִּזְזֵנוּ לָנוּ", לְשׁוֹן בִּזְזָה,
 שֶׁהָיְתָה חֲבִיבָה עֲלֵיהֶם, וּבִזְזִים אִישׁ לוֹ, וְכִשְׁבָּאוּ לְבִזָּת עֹג כְּכֹר הָיוּ
 שְׂבָעִים וּמֵלָאִים, וְהָיְתָה בִּזְזִיָּה בְּעֵינֵיהֶם וּמִקְרָעִין וּמִשְׁלִיכִין בְּהִמָּה
 וּבַגָּדִים, וְלֹא נָטְלוּ כִּי אִם כֶּסֶף וְזָהָב, לִקְרָ נֶאֱמַר: "בִּזְזֵנוּ לָנוּ", לְשׁוֹן
 בִּזְזִין, קֶר נִדְרַשׁ בְּסִפְרֵי בְּפֶרֶשֶׁת (במדבר כה) "וַיֹּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשִׁטִּים".

(ו) **רַק הַבְּחֵמָה בְּזִנּוּ לָנוּ**
וַיִּשְׁלַל הָעָרִים אֲשֶׁר לְכַנְנוּ:

(ז) **מִעֲרַעַר אֲשֶׁר עַל־שַׁפְתֹּ**
נָחַל אֲרָגָן וְהָעִיר אֲשֶׁר בְּנַחֲלֹ
וְעַד־הַגִּלְעָד לֹא הָיְתָה קִרְיָה:

(א) רֹאֵה הַחֲלֵתִי וְכו'. אֲמַר הַחֲלֵתִי לְשׁוֹן עֶבֶר,
 חוֹזֵר אֶל מֵאֲמַר הַקִּשָּׁה ה' אֶת רִחוֹ לְמַעַן
 תִּתֵּן בְּיָדִי, וּמֵאֲמַר הַחֲלֵתִי חוֹזֵר לְנִתְיָנָה לֹא
 לְמֵאֲמַר לְפָנֶיךָ, וּמִשֶּׁה הֵבִין שְׁחוֹזֵר לְכָל הָאֲמֹר

שיעור יומי ושנים מקרא ואחד תרגום לפרשת דברים – יום שישי ה' מנחם-אב

ואדרעי ערי ממלכת עוג
סלכה ואדרעי קרוי
מלכותא דעוג במתנן:
בבבשן:

(יא) כי רכע עוג מלך הבשן
נשאר מיתר הרפאים הנה
ערשו ערש ברזל הלה הוא
ברכת בני עמון תשע אמות
ארפה וארבע אמות רחבה
באמת-איש:

כ"י • **מיתר הרפאים** • שהרגו אמרפל וחקביו בעשתרות קרנים, והוא פלט מן המלחמה, שנאמר (בראשית ד'): "ויבא הפליט", זהו עוג. • **באמת-איש** • באמת עוג.

(יב) ואת-הארץ הזאת ירשנו
בעת ההוא מערער אשר
על-נחל ארנן ונחצי הר
הגלעד ועריו נתתי לראובני
ולגדי:

כ"י • **ואת-הארץ הזאת ירשנו בעת ההוא** • האמורה למעלה: "מנחל ארנן ועד הר חרמון". • **מערער אשר-על-נחל ארנן** • אינו מחבר לראשו של מקרא אלא לסופו, על "נתתי לראובני ולגדי", אבל לענין ירשה עד הר חרמון היה.

(יג) ויתר הגלעד וכל-הבשן
ממלכת עוג נתתי לחצי שבט
המנשה כל חבל הארנב
לכל-הבשן ההוא יקרא ארץ
רפאים:

כ"י • **ההוא יקרא ארץ רפאים** • היא אותה שנתתי לאברהם. • **אור החיים**

(יד) יאיר בן-מנשה לקח את
כל-חבל ארנב עד-גבול
הגשורי והמעבתי ויקרא
אתם על-שמו את-הבשן
חנות יאיר עד היום הזה:

כ"י • **חבל ארנב** • מתרגמין: 'בית פלך טרכונא', וראיתי תרגום ירושלמי במגלת אסתר קורא לפלסין 'טרכונין'. למדתי חבל ארנב, הפרקיא, היכל מלך, כלומר שהמלכות נקראת על שמה, וכן "את הארנב" דמלכים, אצל היכל מלך הרגו פקח בן רמליהו לפקחיה בן מנחם, למדתי שפך נקראת שם ההפרכיא.

(ה) כל-אלה ערים בצרת
חומה גבהה דלתים ובריח
לבר מערי הפרזי הרבה
מאד:

כ"י • **מערי הפרזי** • פרזות ופתוחות בלא חומה, וכן (זכריה ב) "פרזות תשוב ירושלים".

(ו) ונחרם אותם כאשר עשינו
לסיחן מלך חשבון החרם
כל-עיר מתם הנשים והתף:

כ"י • **החרם** • לשון הנה, הלך וכלות.

(ז) וכל-הבהמה ושלל הערים
בזונו לנו:

(ח) ונקח בעת ההוא את
הארץ מיד שני מלכי האמורי
אשר בעבר הירדן מנחל ארנן
עד-הר חרמון:

כ"י • **מיד** • מרשות.

(ט) צידנים וקראו לחרמון
שרון והאמורי וקראו-לו שניר:

כ"י • **צידנים וקראו לחרמון וגו'** • ובמקום אחר הוא אומר: "ועד-הר שיואן הוא חרמון", הרי לו ארבעה שמות, למה הצרכו לכתב? להגיד שבח ארץ ישראל, שהיו ארבעה מלכויות מתפצרות בקר: זו אומרת על שמי קרא, זו אומרת על שמי קרא. • **שניר** • הוא שלג בלשון אשכנזי ובלשון כנעני.

(י) כל ערי המישר וכל-
הגלעד וכל-הבשן עד-סלכה

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ
אשר ה' אלקיך נותן לך פרט לעבר הירדן
שנשלט מעצמך ע"כ, ונחל בכלל מה שנתן
ה' היא, ומה גם לדברי רבותינו ז"ל שאמרו
הכונה היא תקרא ולא תחשב כפי האמת,
שאם אינך אומר בן והיא בכלל הרפאים מה
שנתן ה' לישראל תקשה בריאת דספרי שאמרו
ואמר לשון רבים כמו (בראשית א' כו) נעשה
אדם, גם יד משה יד כל ישראל תחשב:
(יג) ההוא יקרא ארץ רפאים. פרשתי למעלה כי

♦ יום שביעי ו' מנחם-אב ♦

הם היו הולכים לפני ישראל למלחמה, לפי שהיו גבורים, ואיבים נופלים לפניהם, שנאמר (דברים ל): "וטרף זרוע אף קדקד".

~ נקודות משיחות קודש ~

לפני אחיכם: הם היו הולכים לפני ישראל למלחמה (ג, יח) כאן מפרש שהלכו לפני העם (הינו שכל החלוצי הראשון היה של בני גד ובני ראובן), ואלו בפרשת מטות (לב, יז) פרש שהלכו בראשי גייסות (הינו שלא היו גיס וצבא מיוחד, אלא שהלכו בראשי גייסות ישראל). ויש לבאר, דהנה כשהתנה משה את התנאי עם בני גד ובני ראובן עדין קיוה שיזכה להקנס לארץ. לכן הסכים שילכו בראשי גייסות, כי כל מלחמותיו היו בדרך גס, וגם הצבת גבורים בראשי גייסות היא בדרך הכנה טבעית לנצחון נסי. אף בראש חדש שבט, כשהתחיל לומר משנה תורה, כבר ידע בברור שהיושע יכניס את העם לארץ, ומלחמותיו הרי היו בדרך הטבע; לכן צוה שכל הפלגה הראשונה תהיה של גבורים. (לקוטי שיחות ט עמ' 8)

(יט) רַק וְשִׁיכֶם וְטַפְכֶם
ומקנכם ידעתי כימקנה רב
לכם ישובו בעריכם אשר
נתתי לכם:

(כ) עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה
לאחיכם ככם וירשו גם-הם
את-הארץ אשר יהוה
אלהיכם נתן להם בעבר
היָרְדָן וּשְׁבַתָם אִישׁ לִירֻשָּׁתוֹ
אשר נתתי לכם:

עשר הדרגות קדשה בארץ עצמה במקומותיה, ומהיה ארץ סיחון ועוג פחותה למשה, והגם שנתן ה' אותה לאברהם תהיה לשלל עמה וגוף הארץ תהיה כשאר השלל או לשמה אכל לא לדירה:

והוא מה שאמרו בספרי לתת לנו פרט לעבר הירדן שם דקדק הכתוב לומר באתי אל הארץ אשר אשר נשבע ה' לתת לנו פ' הארץ אשר נשבע ה' שיתן לנו לדירתנו, למעט שאר הארצות שהגם שנתנם לנו לא נתן הארץ לדירה מפני שאינה ראויה לקדשה, ותמצא שנתן גם בן עמון ומואב ואדום שהם הקניזי והקניזי והקדמוני וכתוב (דברים מ"ט) והיתה אדום לשמה, וכמו כן היתה ראויה להיות ארץ סיחון ועוג, אבל ארץ ישראל

(טו) וְלַמָּכִיר נָתַתִּי אֶת־
טו ולמכיר יהבית נת
הגלעד:

(טז) וְלִרְאוּבֵנִי וְלִגְדִי נָתַתִּי מִן־
הגלעד ועד-נחל ארְגֵן תּוֹף
הנחל וגבול ועד יַבֵּק הַנַּחַל
גבול בני עמון:

כז"י תוף הנחל וגבול. כל הנחל ועד מעבר לשפתו, כלומר עד ועד בכלל ויותר מקאן.

(יז) וְהָעֵרְכָה וְהִירְדֵן וְגִבּוֹל
מִכְנָזֵת וְעַד יַם הָעֵרְכָה יִם
הַמִּלַּח תַּחַת אֲשֶׁר־תַּפְסֶנָּה
מזרחה:

כז"י מִכְנָזֵת. מעבר הירדן המערבי היה, ונחלת בני גד מעבר הירדן המזרחי, ונפל בגורלם רחב הירדן כנגדם. ועוד מעבר לשפתו, עד כנרת, וזהו שנאמר: "והירדן וגבול", הירדן ומעבר לו.

(יח) וְאַצּוּ אֶתְכֶם בַּעַת הַהוּא
לאמר יהוה אלהיכם נתן
לכם את-הארץ הזאת
לרשתה חלוצים תעבדו לפני
אחיכם בני-ישראל כל-בני
חיל:

כז"י וְאַצּוּ אֶתְכֶם. לבני ראובן וגד היה מדבר. לפני אחיכם.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום. אברמוביץ

הראשון ויסקח את כל ארצו מידו וגו', הרי שארץ סיחון מואבית היא, אלא שזכה בה סיחון ונקראת אמורי בשביל סיחון שהיה מלך על האמורי ולעולם לא באה בכלל מתנת שבועה אמות שהגיע זמנם:

עוד נראה כי לעולם כל אשר בשם רפאים יכנה נכלל במאמר ה' לאברהם ואת הרפאים, וארץ סיחון ועוג בכלל אשר נתן ה' היא שהרי קראה הכתוב ארץ האמורי וארץ עוג גם בן הרי קראה רפאים שהם החי, ופרוש בריתא של ספרי שאמר פרט לעבר הירדן הוא על ישיבת הארץ, כי הגם שנתן ה' ז' עממין לאברהם לא כל הארצות שוות בענין זה שהיו ראויים לדור בהם, ויהיה זה בענין קדשת הארץ עצמו שמצינו

ברבות (כ"ר פמ"ד) שהרפאים זה חיי ומצינו שמנאו הכתוב בכלל זה שנתן להם בעלותם מארץ מצרים דכתיב ואמר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הפנעני וגו' ורחמי וגו', אלא ודאי שאין ארץ עוג נחשבת רפאים אלא שנטולה מעמון:

וא"ת והלא מצינו שהאמורי גם בן נזר בשבועה עממין אשר אמר ה' שיתן להם בעלותם מארץ מצרים והוא סיחון דכתיב (פמדבר כ"א כ"א) מלך האמורי וכתוב (שם כ"ה) וישב ישראל בערי האמורי וחזרה קשיחנו לדברי ספרי, זו אינו קשיא, כי ערי האמורי האמורים בסיחון אינם מה שנתן ה' לאברהם כמו שגלה הכתוב בפ' שם (שם כ"ו) כי חשבון עיר סיחון וגומר והוא נלחם במלך מואב

שיעור יומי ושנים מקרא ואחד תרגום לפרשת דברים – יום שביעי ו' מנחם-אב

(כא) וְאֶת־יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הֲרֹאת אֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיכֶם לְשָׁנִי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה בְּיַעֲשֵׂה יְהוָה לְכָל־

כא וְאֶת יְהוֹשֻׁעַ פָּקְדִיתָ בְּעֵדָנָא הֵהִיא לְמִימְרָא עֵינֶיךָ הֲרֹאתָ יְת כָּל דִּי עֲבַד יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְתַרְגֵּין מְלָכֵינוּ הָאֵלִין בְּן יַעֲבַד יְיָ לְכָל

הַמְּלָכֹת אֲשֶׁר אָתָּה עֲבַר מִלְּפָנֶיךָ לְמַעַן יֵדְעוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יְהוָה הוּא הַנֶּלְחָם לָכֶם:

שְׁמָה: אור החיים

(כב) לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנֶּלְחָם לָכֶם:

כב לֹא תִירָאוּם מִפְּנֵי אֲרִי יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִימְרָה יְגִים לְכֹון: ס ס ס

אור החיים

הַיָּדֵינוּ יְהִיו כָּל־מַעֲשֵׂי הַנֶּלְחָם לָכֶם, דַּקְדַּק לומר
הוא למעט מחוש הנשקע ממציאות בגי' ג'ד
ובגי' ראובן חלוצים תעברו, וטעם שהצריך
לחלוצת בגי' ג'ד ובגי' ראובן פרשתי בפרשת
מטות, וצ"ל בסמוך בפסוק את כל:
בעת ההיא לאמר. טעם אומר בעת ההיא, פי'
בעת שראה התנאי שהתגיתי עם בגי' ג'ד
ובגי' ראובן יעור המחוש על דרך שפרשתי
בפסוק הקודם לזה, ואומר לאמר, אפשר
שלא אמר לו בעת ההיא לשון זה עצמו לזה
אמר לאמר פי' מבין המאמר הוא זה. עוד
ירצה שצוהו לאמר לישראל בזמן שניכנסו
למלחמת ז' צממין להסיר מן מלכם:
את כל אשר עשה וגו' בן יעשה וגו'. במאמר
זה כלל טעם מצותו לבגי' ג'ד ובגי' ראובן
לעבר עם ישראל את הירדן. כי כדרך שעשה
ה' לב' מלכי האמורי בן יעשה לכל המלכות
וגו' וכשם שמעשה שני מלכי האמורי היו
יחד שבטי ישראל שנים עשר כמו בן בעבר

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הוא מה שנשבע ה' לתת לישראל לשכן שם.
ושמור לך כלל זה גם בן שהגם שלא נתן
ה' הארץ לדור בה, וגם שלא נתן עמה
לאברהם ובקשוה רב ישראל יש לנהוג בה
דין גדשה בשביל שנקבשה לפני ה':
(כא) וְאֶת יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי וגו'. פרש צויתי לכל
י"א מהעמים, כמו שאמר בסמוך לא
תיארום, ואינו חוזר על מאמר עיניך הרואת
כי בזה לא יצדק לשון צווי, וטעם שלא סמך
מאמר זה למאמר נפילת סיחון ועוג וכתבו
אחר הנחלת ארצם לבגי' ג'ד ובגי' ראובן
ותנאיהם, לפי שמאמצעות תנאי זה שהתנה
משה עם בגי' ג'ד ובגי' ראובן יולד המחוש
ממה שמבקש עור בגבורים, וה' הוא הלוותם
מה צריך בחלוצי בגי' ג'ד ובגי' ראובן, אשר
על בן סמך מאמר וְאֶת יְהוֹשֻׁעַ וגו' למאמר
חלוצת בגי' ג'ד ובגי' ראובן לומר שלא תחשב
שצריך גבורת חוגרים ותבוא בלבך יראה, כי
אינכם צריכים למלחמה, והוא מה שאמר אמר

פה שאמר לבגי' ג'ד וראובן:
(כב) לא תִירָאוּם. הגם שמדבר ליהושע אמר
לשון רבים לכלל גם כל ישראל לומר
שלא יהיה אפלו אחד מִיִּשְׂרָאֵל ירא מהם כי
ה' נלחם להם, ולמה שפרשתי לאמר לישראל,
אמר לשון שיידבר בו לישראל שיקטחו
באלהים חיים:
תפלת פרשת דברים

הפמרת דברים נרפס בעמוד קסד

אגרות קודש

ב"ה, ג' מני"א, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מד' מסעי, וכבקשתו הנני עונה עליו יוצא מהתור.

ותוכנו שמציעים לו שידוך שכל הפרטים בזה מתאימים וכנראה שמשני הצדדים כן הוא אלא
שממקום שהוא בא היו אנשים כאלה שנוהרו מלחשתדך עם גרושה.

הנה למרות המובא עד"ז בכמה ספרים הנה גם בזמנים ההם רק במקרים יוצאים מן הכלל
מיוחדים נזהרו בהנ"ל ובפרט בזמננו זה ובפרטי פרטית שאשה כשרה היא וכו' ולכן לדעתי יש לקרב הדבר
וכיון שאמרז"ל שזיווג שני הוא לפי מעשיו הרי עליו להוסיף בלימוד התורה בנגלה דתורה ובפנימיות
התורה זוהי תורת החסידות ובקיום המצות בהידור, וליתן - עד לאחר החתונה בשעה טובה ומוצלחת -
בכל יום מימות החול קודם התפלה איזה פרוטות לצדקה, והשי"ת יצליחו לבנות ביתו לבנין עדי עד בית
יהודי חסידותי. - וידוע ספור רז"ל (ב"ר ספ"ז) בחסידה שנתגרשה ואח"כ נישאת כו' שאפילו לכוה - ל"ע
- עשאתו צדיק.

בברכה.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת דברים

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מניין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו עניין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ט תמוז מפרק קמ עד פרק קנ	יום רביעי - ג' מנחם-אב מפרק יח עד פרק כב
יום שני - א' מנחם-אב מפרק א עד פרק ט	יום חמישי - ד' מנחם-אב מפרק כג עד פרק כח
יום שלישי - ב' מנחם-אב מפרק י עד פרק יז	יום שישי - ה' מנחם-אב מפרק כט עד פרק לד
שבת קדש - ו' מנחם-אב מפרק לה עד פרק לח	

יום ראשון כ"ט תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ק, ומה שמשבחים ומברכים... עד עמ' 200, היא מיד.

אגרת התשובה

ומה שמשבחים ומברכים

את ה' חנון המרבה לסלוח המרבה דייקא וכמ"ש בעזרא ורב לסלוח. דהיינו שבמדת ב"ו אם יחטא איש לאיש וביקש ממנו מחילה ומחל לו ואח"כ חזר לסורו קשה מאד שימחול לו שנית ומכ"ש בשלישית ורביעית. אבל במדת הקב"ה אין הפרש בין פעם א' לאלף פעמים כי המחילה היא ממדת הרחמים ומדותיו הקדושות אינן בבחי' גבול ותכלית אלא בבחי' א"ס כמ"ש כי לא כלו רחמיו. ולגבי בחי' א"ס אין הפרש כלל בין מספר קטן לגדול דכולא קמ"י כלא ממש חשיב ומשוה קטן וגדול וכו'. ולכן מעביר אשמותינו בכל שנה ושנה וכל החטא' שמתוודים בעל חטא מדי שנה אף שחזר ועבר עליהם חוזר ומתודה עליהם ביוה"כ בשנה הבאה וכן לעולם. ובכל שנה ושנה לאו דוקא אלא כמו כן בכל יום ויום ג"פ מברכי' בא"י חנון המרבה לסלוח וכמאדו"ל תפלה כנגד תמידין תקנות. ותמיד של שחר ה' מכפר על עבירות הלילה ותמיד של בין הערביים על של יום וכן מדי יום ביום לעולם. אלא שיוה"כ מכפר על עבירות חמורות. והתמיד שהוא קרבן עולה מכפר על מ"ע בלבד. וכן התפלה בזמן הזה עם התשובה כנ"ל. ואין זה אחטא ואשוב. כי היינו דוקא שבשעת החטא היה יכול לכבוש יצרו אלא שסומך בלבו על התשובה ולכן הואיל גם זאת אין מספיקין דייקא. אבל אם דחק ונתחזק

ומה שמשבחים ומברכים את ה' חנון המרבה לסלוח - כל השבחים שמשבחים בהם את הקב"ה ב"שמונה עשרה" הם הרי דברים שרק הקב"ה עושה אותם ולא האדם, ואם משבחים את הקב"ה שהוא מרבה לסלוח הרי הכוונה היא גם שרק הוא עושה כך; וכיוון שאנו אומרים, שגם מדתו של אדם היא כך, שעליו למחול כשמבקשים ממנו מחילה, איזה שבח יש בכך להקב"ה? - אלא, השבח להקב"ה מתבטא בכך שהוא "המרבה" - לסלוח, דייקא, - דוקא, וכמו שכתוב בעזרא: "רב לסלוח", דהיינו שבמדת ב"ש ודם, אם יחטא איש לאיש וביקש ממנו מחילה ומחל לו ואחר כך חזר לסורו - וחטא שוב כנגדו, קשה מאד שימחול לו שנית, ומכל שכן בשלישית ורביעית, - אם מחל לו והוא שוב חטא נגדו, בודאי שקשה הדבר מאד למחול לו שוב בפעם השלישית ובפעם הרביעית. אבל במדת הקדוש-ברוך הוא אין הפרש בין פעם אחת לאלף פעמים, כי המחילה - שמוחל הקב"ה, היא ממדת הרחמים, ומדותיו הקדושות - של הקב"ה, אינן בתכלית, אלא בבחינת אינסוף, - בלי גבול ותכלית, כמו שכתוב: "כי לא כלו רחמיו", - שמדת הרחמים של הקב"ה היא בלי סוף. ולגבי בחינת אינסוף אין הפרש כלל בין מספר קטן לגדול, דכלא קמיה בלא ממש חשיב, - שכן, הרי לפנינו אינו נחשב לכולם, ומשוה קטן וגדול וכו'. - הרי שאין הבדל כלל אם שהוא מוחל בפעם הראשונה או הרבה פעמים, ולכן "מעביר אשמותינו בכל שנה ושנה", וכל החטאים שמתוודים - עליהם, ב"על חטא" מדי שנה, אף שחזר ועבר עליהם - חוזר ומתודה עליהם ביום הכפורים בשנה הבאה, וכן לעולם. ו"בכל שנה ושנה" לאו דוקא, אלא כמו כן בכל יום ויום ג' פעמים מברכים: "ברוך אתה ה' חנון המרבה לסלוח"; - על המחילה

שהקב"ה מוחל אז, וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה: תפלה כנגד תמידין תקנות, ותמיד של שחר ה' מכפר על עבירות הלילה, ותמיד של בין הערביים - היה מכפר, על - עבירות, של יום, וכן מדי יום ביום לעולם; - היתה המחילה שמחל הקב"ה על העבירות על ידי קרבן התמיד (ועתה על ידי תפלה ותשובה). אך, במה מתבטא ההבדל בין המחילה שבכל יום, למחילה של יום כיפור, שאנו אומרים "מעביר אשמותינו בכל שנה ושנה" - המוסב על יום כיפור? - אלא שיום הכפורים מכפר על עבירות חמורות, והתמיד, שהוא קרבן עולה, מכפר על מצות עשה בלבד, וכן - גם, התפלה בזמן הזה - כשאין אפשרות להקריב קרבנות, עם התשובה, - שבשעת התפלה, תפלה היא הרי במקום קרבנות התמיד - היא גם כן מכפרת רק על מצות עשה בלבד, כנזכר לעיל. - שבשעת התפלה מברכים "חנון המרבה לסלוח" - על המחילה שמוחל אז הקב"ה. ואין זה - ענין של "אחטא ואשוב", - שחכמינו ז"ל אומרים¹¹ על האומר כך: "אין מספיקין בידו לעשות תשובה", שלכאורה קשה: אם שלש פעמים ביום אומרים "חנון המרבה לסלוח" מפני שעושים אז תשובה, ובינתיים ישנו שוב ענין החטאים, הרי שהוא עוסק תמיד בחטא ובתשובה על החטא? כי - "אחטא ואשוב", היינו דוקא שבשעת החטא היה יכול לכבוש יצרו, אלא שסומך בלבו על התשובה, - שיעשה לאחר מכן, ובגלל כך אין הוא כובש את יצרו הרע וחוטא, ולכן הואיל והתשובה גורמת לו לחטא - שהרי הוא סומך על התשובה, ולכן הוא חוטא, "אין מספיקין וכו'". - בידו לעשות תשובה, ואף גם זאת - בשעה שהוא סומך על תשובתו המאוחרת, וזה גורם לו לחטא, הרי, "אין מספיקין" דייקא, - חכמינו ז"ל משתמשים בלשון "אין מספיקין" דוקא, שלא עוזרים לו בכך, על ידי מתן אפשרות לעשות תשובה, אבל אם דחק ונתחזק ונתגבר על

- 1 יצרו ועשה תשובה - מקבלין תשובה. - כל האמור הוא
2 בשעה שישנו הענין של "אחטא ואשוב", כי בשעת החטא הוא
3 סומך על התשובה, אבל אנו שמבקשים בכל יום: "סלח לנו"
4 - אנו מקדימין לבקש:
5 "והחזירנו בתשובה
6 שלמה לפניך", -
7 שהתשובה תהיה שלימה,
8 דהיינו שלא נשוב עוד
9 לבטלה, - שלא נחטא עוד,
10 וכן ביום הכפורים
11 מבקשים: "הי רצון
12 מלפניך שלא אחטא עוד" -
- 13 - הרי שאין הוא סומך על התשובה, באופן שתגרום לו לחטוא -
14 ולכן מקפידין ומספיקין, - מעניקים ומעניקים לו ההזדמנות
15 לחזור בתשובה, במאמר רבותינו זכרונם לברכה¹²: "הבא
16 לפהר מסייעין אותו" -
17 "הבא" דיקא, - דוקא,
18 לשונם של חכמינו ז"ל
19 "הבא לטהר" מדויק הוא,
20 והכוונה היא מיד שבה -
21 לעשות תשובה - עוזרים לו
22 מיד, ואי לואת, גם
23 הפליחה והמחילה היא
24 מיד.

אגרת התשובה

ונתגבר על יצרו ועשה תשובה מקבלין תשובה. אבל
אנו שמבקשים בכל יום סלח לנו אנו מקדימין לבקש
והחזירנו בתשובה שלימה לפניך דהיינו שלא נשוב
עוד לכטלה וכן ביום מבקשים יהי רצון מלפניך
שלא אחטא עוד מספיקין ומספיקין כמארו"ל הבא
לטהר מסייעין אותו הבא דיקא מיד שבה ואי לואת
גם הסליחה והמחילה היא מיד.

יום שני א' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 200, ומ"ש וחטאתי... עד עמ' קא, פשעיו.

- 25 ומה שכתוב¹³: "וחטאתי נגדי תמיד" - אין המכון להיות
26 תמיד עצב נבזה חס ושלום, - להיות שריו בעצבות תמידית
27 מפאת חטאיו, דהא בתיב בתריה¹⁴: - שהרי כתוב לאחר מכן:
28 "תשמיעני ששון ושמחה וגו' ורוח נדיבה תסמכני וגו'¹⁵,
29 ומשום שצריך להיות כל
30 ימיו בתשובה עלאה,
31 שיהיה - התנועה של
32 "תשובה עילאה" היא
33 בשמחה רבה בנזק
34 לעיל. - הרי מה שחכמינו
35 ז"ל אומרים¹⁶ שעל אדם
36 להיות "כל ימיו בתשובה",
37 הכוונה היא ל"תשובה
38 עילאה" הנעשית בשמחה
39 גדולה, שלכן מבקשים
40 "תשמיעני ששון ושמחה",
41 להיות שריו בשמחה
42 מתשובה זו, אלא - הכוונה
43 במה שכתוב "וחטאתי נגדי"
44 תמיד" היא, "נגדי" דיקא, -
45 ממולי דוקא, כמו: "ואתה
46 תתיצב מנגד"¹⁷,
47 סביב לאהל מועד יתנו¹⁸, ופרש רש"י - "מרחוק". - כר,
48 שהכוונה היא, שמרחוק, במחשבתו, יזכור תמיד על חטאו. והמכון,
49 - והכוונה בכך היא רק לבלתי רום לבבו, ולהיות שפל רוח
50 בפני כל האדם, כשהיה לזכרון בין עיניו שחטא נגד ה'. -
51 בודאי שלא ירום לבבו, ויהיה שפל רוח בפני כל אדם (כפי שמוסבר
52 בפרק ל', בחלק הראשון, שגם לגבי קל שבקלים הוא יכול להיות
53 שפל רוח, בהתבוננו במעמד ובמצב של אותו קל שבקלים ובמעמד
54 ובמצב שלו). ולא זו בלבד, שהזכרון מרחוק של חטאיו, לא ישפיע

אגרת התשובה

ומ"ש וחטאתי נגדי
תמיד אין המכון להיות תמיד עצב נבזה ח"ו דהא
כתיב בתרי' תשמיעני ששון ושמחה וכו' ורוח נדיבה
תסמכני וכו' ומשום שצ"ל כל ימיו בתשובה עילאה
שהיא בשמחה רבה כנ"ל אלא נגדי דיקא כמו ואתה
תתיצב מנגד מנגד סביב לאהל מועד יחנו ופרש"י מרחוק.
והמכון רק לבלתי רום לבבו ולהיות שפל רוח בפני
כל האדם כשהיה לזכרון בין עיניו שחטא נגד ה'.
ואדרבה לענין השמחה יועיל זכרון החטא ביתר שאת
בכדי לקבל בשמחה כל המאורעות המתרגשות ובאות
בין מן השמים בין ע"י הבריות בדיבור או במעשה
(וזו עצה טובה להנצל מכעס וכל מיני קפידא וכו')
וכמארו"ל הנעלבים ואינן עולבין שומעי' חרפתם ואין
משיבי' עושים מאהבה ושמחי' ביסורי' וכו' וכל
המעביר על מדותיו מעבירי' לו על כל פשעיו:

- עליו עצבות, אלא אדרבה, זה יעזור לו להיות בשמחה, שכן -
ואדרבה, לענין השמחה יועיל זכרון החטא ביתר שאת, בכדי
לקבל בשמחה כל המאורעות המתרגשות ובאות, בין מן
השמים, בין על ידי הבריות, בדיבור או במעשה - שמצעים
אותו על ידי דיבורים, או
שעושים לו רע במעשים -
יקבל כל זאת בשמחה,
בידעו שהוא חטא אי פעם,
ובצער שמצעים אותו יש
משום יסורים העוזרים
לכפרתו. (וזו - זכרון
החטא, עצה טובה להנצל
מכעס - על הזולת, וכל
מיני קפידא וכו'). - על
הזולת, מפני שכשהוא זוכר
שהוא חטא אין הוא כועס
על מי שהעליב אותו.
ובמאמר רבותינו זכרונם
לברכה¹⁹: "הנעלבים ואינן
עולבין, שומעים חרפתם
ואין משיבים, עושים
מאהבה ושמחים ביסורים
וכו'", - עליהם אומר הכתוב²⁰: "ואודהיו כצאת השמש בגבורתו".
חכמינו ז"ל מונים כאן שלש מדריגות; אלה שנעלבים ואינם
עולבים, הם מתרצים את עצמם, אבל אינם עולבים את הזולת;
שומעים חרפתם ואינם משיבים כלל; לא זו בלבד שאינם עולבים
את מעליביהם, ואף אינם עונים להם כלל, אלא הם גם שמחים
ביסורים שמייסרים אותם; מחמת שהם זוכרים, שהם חטאו אי פעם,
הם שמחים ביסורים המהווים כפרתם. ו"כל המעביר על מדותיו
- מעבירים לו על כל פשעיו"²¹:

12. שבת קד, א. יומא לח, ב. 13. תהלים שם, ה. 14. שם, י. 15. שם, יד. 16. ראה שבת קנ"ג, א. 17. שמואל ב יח, יג. 18. במדבר ב, ב. 19. שבת פח, ב. גיטין לו, א. 20. שופטים ה, לא. 21. ראש השנה יז, א.

יום שלישי ב' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קא, פרק יב וטעם השמחה... עד עמ' 202, ימצא טוב.

1 **פֶּרֶק יב.** בפרק הקודם, פרק יא, הסביר רבנו חזקן, שמה שעל בעל תשובה
2 לזכור תמיד שחטא, "וחטאתי נגדי תמיד", אין הכוונה שהדבר ישפיע עליו
3 עצבות ובושה תמידיים, המהווים הפרעה לעבודה בשמחה, אלא הכוונה היא
4 שהזכרון יהיה מרחוק בלבד, כעומד לנגד עיניו מה שחטא בעבר, וזה משפיע
5 שלא יגבה לבו ויהיה שפל בפני
6 כל אדם.

7 זאת ועוד – זכרון החטא יהיה בו
8 מעלה בנוגע לענין השמחה,¹
9 שכן, על ידי כך יקבל בשמחה²
10 כל מה שיראה לו, הן אירועים³
11 מן השמים והן אירועים על ידי⁴
12 בני אדם העולים בו בדיבור או⁵
13 עושים לו רע במעשה – יקבל⁶
14 כל היסורים הללו בשמחה, מפני⁷
15 שהוא זוכר את החטא שחטא⁸
16 נגד הקב"ה.

17 בפרק הנוכחי, יסביר רבנו חזקן
18 טעמו של דבר, מדוע היסורים¹¹
19 שהוא סובל – יביאו לו שמחה.¹²
20 **וַיִּטַּע הַשִּׁמְחָה:** – שישמח,¹³
21 בַּיְסוּרֵי הַגּוֹף, לִפְנֵי שְׂהִיא –¹⁴
22 היסורים ההם מוֹכֵחַ גְּדוֹלָה¹⁵
23 וְעֲצוּמָה: לִנְפֶשׁ הַחַוְצָתָא,¹⁶
24 לְמַרְקָה בְּעוֹלָם הָהָא¹⁷
25 וְלַהֲצִילָהּ¹⁸ מִהַמְרוֹק¹⁹
26 בַּגִּיהֶנֶם (בִּפְרָט בְּדוֹרוֹתֵינוּ)²⁰
27 אֵלֶּה, שְׂאִין בִּיכָלֶת²¹
28 לְהַתְעִנּוֹת כִּפִּי מִסַּפֵּר כָּל²²
29 הַצּוּמוֹת שֶׁבִּתְקוּנֵי תְשׁוּבָה²³
30 מִהֶאָרִי וְלֵל, – כְּנוֹזֵכַר לַעֲלִי

31 בפרק ג', הַצָּרִיכוֹת לְמִרוֹק הַנֶּפֶשׁ, לְהַצִּילָהּ מִהַמְרוֹק (בַּגִּיהֶנֶם).
32 וְכִמּוֹ שֶׁכָּתַב הַרַמְבַּ"ם וְלֵל בְּהַקְדָּמָה לְפָרוֹשׁ אִיּוֹב, שֶׁאִפְלוּ
33 יִסּוּרִים שֶׁל אִיּוֹב ע' שָׁנָה – אֵין לָהֶן עֶרֶךְ כָּלֵל לְיִסּוּרֵי הַנֶּפֶשׁ
34 שֶׁעָה אַחַת בַּגִּיהֶנֶם, – שְׁעָה אַחַת שֶׁל יִסּוּרֵי הַנֶּפֶשׁ בַּגִּיהֶנֶם, גְּרוּעָה
35 בַּהֲרַבָּה מִיִּסּוּרֵי אִיּוֹב שִׁבְעִים שָׁנָה בַּעוֹלָם הַזֶּה, כִּי אֵשׁ אַחַת מִשְׁשִׁים
36 וְכוּ'. – מִגִּיהֶנֶם, אֵלֶּה לִפְנֵי שְׂעוֹלָם הָהָא "חֶסֶד יִבְנֶה", – הֵרִי לָכֵן,
37 וּבִיִּסּוּרֵינוּ קָלִין בְּעוֹלָם הָהָא נִצּוֹל מִדִּינֵים קָשִׁים שֶׁל עוֹלָם הַבָּא,
38 כְּמִשְׁלַל הַלּוֹךְ וְהַתְקַת הַצֵּל בְּאַרְצָן טַפַּח – בּוֹמֵן שֶׁהִצֵּל זֶה בְּאַרְצָן
39 מִרְחָק שֶׁל טַפַּח, הֵרִי לִפְנֵי הַלּוֹךְ גִּלְגָּל הַשִּׁמְשׁ בְּרָקִיעַ – הַהִילּוֹךְ

40 הוא שם או אֲלָפִים מִלִּין וְכוּ'. – בשעה שהשמש זוה ברקיע מרחק
41 של אלפי מילין, זו הצל בארץ מרחק של טפח אחד בלבד, וְיִתְרָה עַל
42 כֵּן לֵאמֹר קֵץ הוּא בְּנִמְשָׁל, בְּבַחֲנִית הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת –
43 ממדרגה למדרגה, מִרוֹם הַמַּעֲלוֹת עַד עוֹלָם הָהָא הַנִּשְׁמִי, – הֵרִי
44 זה הרבה למעלה מזה, ולכן

45 פעולה שנעשית כאן בעולם
46 הזה, באה אחרי שדבר זה
47 נעשה באופן נעלה ביותר
48 בעולמות העליונים, וממילא
49 – השפעת פעולה בעולם
50 הזה, יש לה השפעה גדולה
51 בהרבה בעולמות העליונים.
52 וְכַנּוּדֵעַ מִמָּה שֶׁכָּתוּב
53 בְּיִתְרָה הַקְדוּשָׁה, מִעֲנִין
54 עֲלִיּוֹת עוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים
55 בְּאַתְּרוֹתָא דְלִתְמָא, –
56 בהתעוררות מלמטה,
57 מעולם זה, בְּהַקְרַבַת עוֹף
58 אֶחָד בֶּן יוֹנָה אוֹ תוֹר עַל
59 גִּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ אוֹ קִמִּין
60 מְנַחֵה. – שעל ידי הקרבת
61 משהו ממין החי (עוף) או
62 ממין הצומח (קומץ מנחה)
63 נגרמת למעלה עליה
64 בעולמות העליונים, וְכֵן
65 הוּא כָּל הַמַּעֲלוֹת
66 מַעֲשִׂיּוֹת, – שעושים למטה
67 בעולם זה בדברים גשמיים,
68 ציצית בצמר גשמי, תפילין
69 בקלף גשמי, וכדומה, יש
70 לפעולות גשמיות אלו בעולם הזה השפעה חזקה בעולמות
71 העליונים, בְּכַנּוּדֵעַ מִהֶאָרִי וְלֵל. וְהוּא שֶׁאִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְכַרְוִנָם
72 לְבִרְכָּהּ עַל פְּסוּקֵי: "וְהַתְקַדְּשֶׁתָּם וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים" – אֲדָם
73 מְקַדֵּשׁ עֲצָמוֹ מַעַט (כ"ק אדמו"ר שליט"א: כמות) מִלְּמִטָּה, (כ"ק
74 אדמו"ר שליט"א: איכות) מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ תְּרַבָּה מִלְּמַעְלָה וְכוּ' –
75 פעולתו הפעוטה של האדם למטה בקידוש עצמו – גורמת קדושה
76 רבה ביותר עליו מלמעלה, (וְכִמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר לְעִיל – בפרק י'
77 ב"אגרת התשובה" ובפרק מ"ו בחלק הראשון, בְּעֲנִין "אֲשֶׁר קִדְּשֵׁנוּ
78 בְּמִצְוֹתֵינוּ" וְכוּ', – ש"קדשנו" מלשון "קדש" היינו בְּחִינַת "סוֹכֵב

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הנקודה בכ"ז שהחילוק והטובה בשנים בכמות ובאיכות; יסורי הגוף (הנפש), אש דעוה"ז (דגיהנום) א' מששים צל (גלגל השמש), טפח (אלפים מילין)". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב' הלי' – י"ל כמות, איכות". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ובמילא צאתו מעוה"ז – כביאתו". 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משמע שזה עוד ענין". 5. ברכות נז, ב. 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "סתם כמ"ד גלגל חוזר ומזל קבוע (פסחים צד, ב. וידוע השקו"ט בסוגיה זו. ואכ"מ). וראה אוצר הגאונים לפסחים שם". 7. יומא לט, א. 8. קדושים כ, ז.

- 1 כָּל עֲלָמִין, וְכו'). - שלמעלה מעולמות, ואין באפשרותה
2 להתלבש בהם בפנימיות, רק בבחינת סובב ומקיף על העולמות; הרי,
3 שעל ידי מצוה בפעולה גשמית למטה, ממשיך יהודי על עצמו
4 קדושה לא רק מהעולמות העליונים ביותר, אלא ממדרגה שהיא
5 למעלה מכל העולמות.
6 וְכָכָה מִמֶּשׁ הוּא פְּעֻנָּן
7 שְׂכָר וְעֵנֶשׁ, - ששכר
8 המצוה הוא לאין ערוך נעלה
9 מהפעולה של המצוה כאן
10 למטה, כך גם בענין העונש.
- אגרת התשובה**
- סוכ"ע וכו') וככה ממש הוא בענין שכר ועונש
כמארו"ל שכר מצוה מצוה וכו' וכמ"ש במ"א. ודעת
לנבון נקל ומשכיל על דבר ימצא טוב:
על דבר ימצא טוב:

יום רביעי ג' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קב, א פותחין בברכה... עד עמ' 204, שבנפש.

- 21 **אגרת הקדש**
22 א. בהסכמתם לספר ה"תניא", מציינים הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע
23 (נדפסה ב"מבוא" ל"תניא"), שכל סימני "אגרת הקדש" (כולל גם ה"קונטרס
24 אחרון" הבא אחרי "אגרת הקדש" ואגרות הקדש שלאחריו). נכתבו בכתב
25 יד קדשו ובלשונו הקדוש של
26 רבנו הזקן. השם "אגרת הקדש"
27 ניתן, מפני שרוב הסימנים
28 שבחלק זה, הם אגרות שנשלחו
29 על ידי רבנו הזקן (אל חסידים)
30 "להורות לעם ה' הדרך ילכו בה"
31 והמעשה אשר יעשו", ובגלל זה
32 מצאו הרבנים, בני הגאון המחבר, לנכון לצרף אגרות קודש אלו לספר
33 ה"תניא".
34 בתחילת האגרת הראשונה, מדובר אודות המנהג שנתקן באותם הימים בין
35 חסידים (מנהג שנהוג עד לימינו אנו), שבכל עיר או "מנין" של חסידים,
36 מחלקים את הש"ס (וכפי שמובא בסוף "קונטרס אחרון" - שם דן רבנו הזקן
37 שוב בענין זה - שבאם אין ב"מנין" אחד מספיק אנשים לכך, מצרפים אליהם
38 אנשים מ"מנין" אחר), על מנת ללמוד אותו במשך השנה. ונהוג שאת הסיום
39 והחלוקה מחדש לקראת השנה הבאה - עורכים ב"ט בכסלו או בכ"ד בשבט.
40 והרבי שליט"א דיבר כבר פעמים רבות (בשעת סיום הש"ס), שכשם
41 שבמלאכה הנעשית בשבת על ידי שני אנשים, הרי אם אין אותה מלאכה
42 יכולה להיעשות על ידי אחד מהם, נקרא הדבר שכל אחד מהם עשה את כל
43 המלאכה² - כך הדבר גם לגבי ענין זה, שכיוון שלימוד וסיום הש"ס נעשים
44 על ידי כל אלה המשתתפים בחלוקה (ומן הנמנע שכל אחד ילמוד את כל
45 הש"ס בשנה אחת), הרי זה כאילו כל אחד למד והשלים את כל הש"ס.
46 באגרת זו מסביר רבנו הזקן, שלימוד ההלכות שבתורה שבעל פה, מוסיף
47 עילוי (התעלות) בנפשו של יהודי גם בעבודתו הפנימית בהשגה ובהתבוננות
48 בגדלות הוי', ובהתעוררות של אהבת ה' ויראת ה' שלו, וזה אזור את הנשמה
49 בנבורה ומייצב גם את ראשו ולבו של יהודי, שכלו ומדותיו.
50 אודות אגרת זו, סיפר הרבי הרי"צ נ"ע באחת משיחותיו (ב' בניסן תש"ח):
- בשנת תרמ"ח, בהתועדות שמחת בית השואבה, אמר הוד כ"ק אאמור'
הרה"ק, שאת אגרת הקדש "פותחין בברכה" כתב רבנו הזקן בשלושה חלקים
בשנים שונות. בפעם הראשונה - כשהוד כ"ק רבנו הזקן החליט ללכת
למזריטש, אז נתן למחונכיו פתק-התעוררות "פותחין בברכה" עד "זהו בחינת
הזרועות והגוף שבנפש". בפעם
השנייה - כשהוד כ"ק רבנו הזקן
שב ממזריטש ורבו הוד כ"ק
המגיד ממזריטש, בפקודת מורנו
הבעל-שם-טוב ובברכת מורו
הקדוש חז"י⁴, גילה מי הוא - הוד
כ"ק רבנו הזקן - מטרת ירידת
נשמתו הקדושה והאחריות הגדולה וסכנות נפשות רוחניות הקשורות בכך -
כתב הוד כ"ק רבנו הזקן את חלקה השני של אגרת הקדש מ"אך מי הוא
הנותן" עד "עד מיצי הנפש".
הוד כ"ק רבנו הזקן מספר לבנו, הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי, ולנכדו, הוד כ"ק
אאמור' הרה"ק "צמח צדק", את חוויותיו הפנימיות בשנים הראשונות מאז
הודיע ומסר לו מורו הרב המגיד השליחות של מורו רבנו הבעל-שם-טוב.
האמונה הפשוטה, אומר הוד כ"ק רבנו הזקן, שהיתה לנו, תלמידי הרב המגיד,
בכ"ק הרב המגיד, יחד עם ההתמסרות של מסירות נפש אליו, העניקה לי
תוקף עז, לבצע את כל ציוויי של רבנו המגיד בדיוק גמור ובמסירות נפש
פנימית ועצמונית. כעבור כמה שנים, כשהאברכים, תלמידי, התיישבו
בעיירות ובישובים שונים, הרי לרגלי המעמסה שהטיל עלי כ"ק רבנו המגיד,
וכדי לבצע, בעזרת השם יתברך, את הכוונה הפנימית של ירידת נשמתי
לעולם זה - הוספתי באגרת "פותחין בברכה" את הקטע "ועתה הפעם כו' נא
ונא. אך בשבתות כו' וכגון דא כו' ואין טוב אלא תורה וכו'".
פּוֹתְחִין בְּבִרְכָּה, לְכַרֵּךְ וּלְהוֹדוֹת לַה' בִּי טוֹב. שְׂמוּעָה טוֹבָה
שְׂמֻעָה וְתַחִי נַפְשִׁי, - שְׂמַעְתִּי שְׂמוּעָה טוֹבָה שֶׁהַיִּחִיטָה אֶת נַפְשִׁי,
אֵין טוֹב אֶלָּא תוֹרָה, - כְּשֶׁאֲמַרְמִים "טוֹב" הַכוּנָה הִיא לַתּוֹרָה,
כמאמר המשנה במסכת אבות⁵, ועל איזה טוב של תורה אנו
מדברים כאן? - "תוֹרַת ה' תְּמִימָה"⁷ - שעל תורת ה' כפי שהיא

9. אבות פ"ד מ"ב. 1. הרבי שליט"א מעיר, שלכאורה היה צריך להיות שם חלק זה "אגרות קודש", לשון רבים - "ואולי הוא אגב דהשם
"אגרת התשובה". וצ"ע. 2. שבת צג, א. ראה לקוטי שיחות ח"י ע' 267. 3. ספר המאמרים ה'תש"ח ע' 170. 4. אחי' השילוני. 5. הערת כ"ק
אדמו"ר שליט"א: "בקשר ועל הבשור"ט שמודים ע"ז (פרש"י חיי שרה כד, נב. והוא מב"ר פנ"ח, ו"א"). 6. פ"ו מ"ג. 7. תהלים יט, ח.

1 "תמימה" הרי כתוב שהיא "משיבת נפש", היא מחיה ומרעננת את
2 הנפש, זו השלמת כל הש"ס כל"י – סיום כל הש"ס כולו¹⁰, ב"ר
3 עירות ומנינים מאנ"ש, – חסידים, הודאה על העבר – תורה על
4 שעשו זאת בעבר, ובקשה על העתיד, – ובקשה לעשות זאת גם

5 בעתיד, כה יתן – ה', וכה
6 יוסיף ה' לאמין לבם

7 בגבורים¹¹, מדי שנה

8 בשנה, בגבורה של תורה. 2

9 – כך יתן ויוסיף ה' (ותוספתו 3

10 של השי"ת היא הרי הוספה 4

11 יותר מאשר העיקר עצמו¹²), 5

12 לחזק ולייצב את לבוניהם 6

13 בין החזקים (שגם ביחס 7

14 לחזקים יהיה זה חזק) 8

15 בגבורה ובחזק שהתורה 9

16 מעניקה. ולהודיע לבני 10

17 אדם גבורתה של תורה 11

18 שבעל פה¹³ ובה עז, – 12

19 גבורה של תורה, הכונה 13

20 לתורה שבעל פה דוקא, 14

21 שכן הדבר בשורש התורה

22 (בספירות העליונות), שתורה שבכתב היא ב"חכמה", וספירת

23 החכמה היא הרי בקו הימין (חסד), ואילו תורה שבעל פה היא

24 ב"בינה"¹⁴, וספירת הבינה (אני בינה לי גבורה¹⁵) היא בקו השמאל

25 (גבורה¹⁶). וכדי להודיע ענין הגבורה שמעניקה תורה שבעל פה

26 לנשמתו של יהודי – פירש – פירט והסביר, שלמה המלך עליו

27 השלום¹⁷: "חגרה בעז מתניה כו" – "אשת חיל", כנסת ישראל

28 ונשמות ישראל, חוגרת את מתניה ב"עוז" של תורה, ("עוז" היינו

29 תורה¹⁸, "אין עוז אלא תורה"¹⁹, שהתורה מחזקת מתניה של נשמה,

30 כשם שגבור מחזק את עצמו על ידי שחוגר עצמו בחגורה. מה הוא,

31 איפוא, ענין ה"מתניים" ביחס לנשמה, שהתורה חוגרת ומחזקת

32 אותם? – "מתנים", הם דבר המעמיד כל הגוף עם הראש הנצב

33 ועומד עליהם, והם המולכים ומביאים אותו – את הגוף

34 והראש, למחוז חפצו. וכמו שהוא בגשמייות הגוף, –

35 שה"מתניים" מעמידים ומייצבים את כל הגוף ומביאים אותו למקום

אגרת הקדש

זו השלמת כל הש"ס כולו ברוב עירות ומנינים
מאנ"ש. הודאה על העבר ובקשה על העתיד. כה
יתן וכה יוסיף ה' לאמין לבם בגבורים מדי שנה
בשנה בגבורה של תורה. ולהודיע לבני אדם גבורתה
של תורה שבע"פ וכחה עז. פי' שלמה המלך ע"ה
חגרה בעוז מתניה כו'. מתנים הם דבר המעמיד
כל הגוף עם הראש הנצב ועומד עליהם. והם
המולכים ומביאים אותו למחוז חפצו. וכמו שהוא
בגשמייות הגוף כך הוא בבחי' רוחניות הנפש
האלהית האמונה האמיתית בה' אחד א"ס ב"ה דאיהו
ממכ"ע וסוכ"ע ולית אתר פנוי מיניה למעלה עד אין
קץ ולמטה עד אין תכלית וכן לד' סטרין בבחי' א"ס
ממש. וכן בבחי' שנה ונפש כנודע. הנה אמונה זו
נק' בשם בחי' מתנים דבר המעמיד ומקיים את הראש

שלא יהיה מצוי שם, למעלה עד אין קץ – אין סוף וקץ לבחינת

ההתעלות שלו והיותו נעלה מהעולם, ומהיותו "מופשט" מהעולם,

ולמטה עד אין תכלית, – שאין סוף וקץ לבוח ירידתו מטה מטה

ולתחלשותו בעולם באופן שהעולם מסתיר על האלקות – הרי,

שה"אין ספיות" שלו היא גם למעלה וגם למטה. וכן לד' סטרין –

וכך הדבר כלפי ארבעת הצדדים, מזרח, מערב, דרום וצפון,

בבחינת אין-סוף ממש, – כל האמור הוא ביחס ל"מקום", בשש

הקצוות של מקום: מעלה, מטה וארבע רוחות. וכן – וכך הדבר גם

בבחינת שנה ונפש, בגודע – שכן, הבריאה מתחלקת ל"עולם",

"שנה" ו"נפש" (כפי שכתוב בספר יצירה²⁰): עולם – מקום (מעלה,

מטה וד' רוחות), שנה – זמן (עבר, הווה ועתיד) ונפש – חיות. הרי,

כשם שהוא "אחד" ו"אין סוף" ב"עולם" (במקום), כך הדבר גם

ב"שנה" (בזמן) וב"נפש". הנה אמונה זו נקראת בשם בבחינת

"מתנים"²¹, – המתנים של הנפש²², דבר המעמיד ומקיים את

8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מכאן דחלוקת הש"ס צ"ל גם המס' שאין בהם גמרא". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הכוונה לשלול
רובו ככולו (עיין ט"ז ואחרונים בשו"ע או"ח סתקפ"ב ס"ז), גם זרעים וטהרות (כנ"ל), גם תמיד ומדות (ואף שאינן אלא סיפור – ראה פיהמ"ש,
הועתק בתרי"ט שם)". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שאז 'תמימה' גם במובן זה". 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הכוונה בזה
– שבנוד"ד ה"ז ת"ת דרבים, שעי"ז הלימוד דכאור"א (בהיותו חלק מהרבים) ותוצאותיו (לאמין הלב) ביותר". 12. ב"ר פס"א, ד. 13. הערת כ"ק
אדמו"ר שליט"א: "דבה עסקינן – הש"ס". 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפמ"ש כ' אגה"ק סוסכ"ט". 15. משלי ג, ב. 16. הערת כ"ק אדמו"ר
שליט"א: "יותר נ"ל: תושב"כ ותושבע"פ – זו"ן רובו חסידים או גבורות". 17. משלי לא, יז. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה תו"א
(ואוה"ת) ס"פ יתרו". 19. ספרי האזינו לב, ב. ובכ"מ. 20. פ"ג מ"ג. ובכ"מ. 21. על השאלה, כיצד מתאים 'מתנים' ל' רבים למה שאמונה היא
אחת, כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: (1) 'גם מים חיים וכו' וכו' – ל' רבים. (2) עיי"ש [באוה"ת] עה"פ והי' צדק איזור מתניו דחלק הגוף למטה
מהלב זהו 'מתנים' ואולי י"ל דנק' ל' רבים מפני ש'נמשך' בשני ירכים, וכן ממש ואולי עוד יותר באמונה דהיא אחת אבל גם שתיים אנכי ולא
יהי' לך. ויל"פ עפ"ז הטעם למה גם בזה אחת דיבר אלקי' שתיים זו שמעתי. ולהעיר ג"כ מתניא רפ"כ – לביאור הנ"ל וק"ל". 22. על השאלה,
מדוע אין רבנו הזקן מביאר בנמשל (אמונה) הענין מה שהמתנים מולכים את הגוף למחוז חפצו, כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיקר כוונת אגה"ק
זו – אף שמחזק לימוד הש"ס וכו' – בנוגע לתפלה ועניני'. וגם פי' הכתוב חגרה בעוז בא לבאר זה כו' (ולא כ"כ – לבאר הכתוב מצ"ע). ולכן
מביאר בנוגע לזרועות – דו"ר – שזהו ענין התפלה, בקיצור עכ"פ ע"ד ראש – התבוננות, אבל הגוף (מצות – כמובן בספ"מ) אין ענין ביאורו כאן.

1 ה'ראש, - של הנפש, הוא השכל המתבונן ומעמיק דעת מַגְדֵּלֶת
2 אִינְסוֹף בְּרוּךְ-הוּא בְּחִינַת עוֹלָם-שְׁנֵה-נֶפֶשׁ, - כפי שהוא
3 אִינְסוֹפִי בַּמָּקוֹם, זמן וחיות של כל הנבראים. אמונה זו מקיימת
4 ומחזיקה את הראש, השכל, שכן היסוד עליו עומד ומתקיים השכל
5 וההבנה בגדלות ה' הוא
6 האמונה באחדות הוי'.
7 וההתבוננות היא גם וְכֵן
8 חֶסֶד וְנִפְלְאוֹתָיו עֲמָנוּ, 2
9 לְהוֹיֹת "עַם קְרוֹב", - עם
10 שהוא קרוב אליו, וְלִדְבָקָה
11 בו - יתברך, מִמֶּשׁ, בְּנוֹדָע - 5
12 וכפי שידוע, מִמֶּאֱמָר - 6
13 חכמינו ז"ל²³: "אִפְּהָ שְׁעָה
14 אַחַת בְּתַשׁבּוּחַ וּמַעֲשִׂים
15 טוֹבִים בְּעוֹלָם הָיָה מִכָּל
16 תְּנִי עוֹלָם הָבָא", - זאת
17 מדוע? משום, שְׁהוּא -
18 העולם הבא, הוא רק זֵו
19 וְהָאֵרָה בְּחִינַת הַנִּקְרָאִת
20 "שְׁכִינָה" - והוא נקרא
21 "שְׁכִינָה" מפני שהוא הַשׁוֹכֵן
22 בו', - בנבראים ומחיה
23 אותם. ואם כן הרי זו בחינה
24 ומדרגה שיש לה שייכות לנבראים, שכן הגילוי בגן עדן, שאליו
25 מתכוונים כאן במשמעות "עולם הבא", הוא רק - הארה מבחינת
26 "שְׁכִינָה", וְנִבְרָא - והעולם הבא וגן העדן נבראו, בְּיָד אַחַת -
27 באות אחת, יו"ד, מִשְׁמֹו יִתְבָּרֵךְ - כמאמר חכמינו ז"ל²⁴ על הפסוק²⁵:
28 בִּי"ה ה' צוֹר עוֹלָמִים, בו', אָבֵל - ואילו, תַּשׁבּוּחַ וּמַעֲשִׂים טוֹבִים
29 מִקְרִבִּין יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם שְׂבָשְׁמִים מִמֶּשׁ, לְמַהוּתוֹ וְעֲצָמוּתוֹ
30 בְּבִכּוֹל, - למהות ולעצמות הקב"ה עצמו, שהוא בְּחִינַת אִינְסוֹף
31 מִמֶּשׁ, וְכֵמוֹ שְׁבִתוֹב²⁶: "הוֹדוּ - בלבד, הוא עַל אֶרֶץ וְשָׁמַיִם, -
32 החיות של ארץ ושל שמים היא הוד וזיו בלבד ממנו יתברך, וְיָרֵם
33 קֶרֶן לְעַמּוֹ בו'", - ולעמו ישראל ההמשכה היא מ"קֶרֶן", מ"עצמות".
34 "קֶרֶן"²⁷ הוא הרי עצם הדבר, ו"ירם קרן לעמו" היינו, שלבני ישראל
35 (עמו) ההמשכה היא עצמית מ"אין סוף", "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצּוֹתָיו
36 וְצִוָּנוּ בו'". - כלומר, שבמצוות העלה אותנו להתעלותו הוא,
37 לקדושה זו שהוא קדוש ומובדל מהעולם, בחינת "סובב כל עלמין",

אגרת הקדש

הוא השכל המתבונן ומעמיק דעת בגדולת א"ס ב"ה
בבחי' עולם שנה נפש. וברוב חסדו ונפלאותיו עמנו
להיות עם קרובו ולדבקה בו ממש כגודע ממאמר
יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל חיי
עוה"ב שהוא רק זיו והארה מבחי' הנק' שכינה השוכן
בו' ונברא ביו"ד א' משמו ית' בו' אבל תשובה
ומעשים טובים מקרבין ישראל לאביהם שבשמים
ממש למהותו ועצמותו כביכול בחי' א"ס ממש וכמו"ש
הודו על ארץ ושמים וירם קרן לעמו בו' אקב"ו בו'
וכמים הפנים בו' להוליד מתבונה זו דו"ר שכליים או
טבעיים להיות בחי' צעק לבם אל ה' או בחי' רשפי
אש ושלחבת עזה בבחי' רצוא ואח"כ בבחי' שוב
להיות פחד ה' בלבו וליבוש מגדולתו בו' והוא בחי'
שמאל דוחה כמו"ש במ"ת וירא העם וינועו ויעמדו
מרחוק בו' והן בחי' הזרועות והגוף שבנפש:

38 כנזכר לעיל בפרק האחרון של "אגרת התשובה", ולפני כן בחלק
39 הראשון, וכשאדם מתבונן בחסדו הגדול של הקב"ה אתנו, להיות עם
40 קרובו ודבוקים בו יתברך ממש, צריך הרי הדבר לגלות ולעורר -
41 וְכַמִּיּם הַפָּנִים בו"²⁸, לְהוֹלִיד מִתְבּוֹנָה זו - שהוא מבין גדלותו
42 של הקב"ה וחסדו הגדול
43 אתנו, דְּחִילּוֹ וּרְחִימּוֹ -
44 יראה ואהבה, שְׂכָלִיּים -
45 הנולדות באמצעות השכל, או מִכְּעֵיּים, - האהבה
46 והיראה שישנן בטבע בכל
47 נשמה של יהודי, והשכל
48 וההתבוננות מגלים אותן
49 בלבד²⁹, לְהוֹיֹת - אצלו,
50 בְּחִינַת "צֶעֶק לָבָם אֶל ה'",
51 - לבם צעק והתגעגע
52 להקב"ה לדבקה בו. זוהי
53 אהבה באופן של "צעקה",
54 געגועים ודביקות. או -
55 שההתבוננות תעורר בו
56 בְּחִינַת - אהבה של רִשְׁפֵי
57 אֵשׁ וְשִׁלְחַבַּת עֶזָה,
58 בְּבִינַת "רִצּוֹא", - צמאון
59 וכליון להקב"ה, וְאַחֵר כָּךְ -
60 אחרי שהתעורר ב"רצוא", שהוא רוצה להיכלל בהקב"ה,
61 עליו להיות לאחר מכן בְּבִינַת "שׁוֹב", - לשוב אל מקומו, נשמה
62 בגוף תוך ביטול אל הקב"ה, לְהוֹיֹת - כך שיהיה, פָּחַד ה' בְּלָבוֹ
63 וְלִבּוֹשׁ מַגְדֵּלֶתוֹ בו', - שהיראה תהיה בבחינתה הנעלית, להתבייש
64 בפני גדלותו של הקב"ה, בושה המונעת אותו מלעשות דבר שהוא
65 רע בעיני הקב"ה, וְהוּא - הבחינה של יראה, פחד ובושה, היא
66 בְּחִינַת "שְׁמָאל דּוֹחָה", - בחינת שמאל וגבורה שלמעלה, הדוחה
67 שלא לעמוד בקרוב של אהבה (הבאה מ"יימין תחבקני"³⁰) אלא
68 בפחד ובושה, כְּמוֹ שְׁבִתוֹב בְּמִתֵּן תּוֹרָה³¹: "וִירָא הָעָם וַיִּנְעוּ
69 וַיַּעֲמֵדוּ מֵרָחֵק - ההתגלות של מותן תורה פעלה בבני ישראל יראה
70 וביטול המתבטאים בנסיגה לאחור, שירא לגשת אל הקודש, בו",
71 וְהָן - האהבה והיראה, הן בְּחִינַת הַזְרָעוֹת וְהַגּוֹף שְׂבָשְׁמִים: אהבה
72 - חסד, היא "דרועא ימינא" (זרוע ימין), ויראה - גבורה, היא "דרועא
73 שמאלא" (זרוע שמאל)³².

וכמובן ג"כ מההמשך בנוגע "עת וזמן - שעת תפלת בו" - שמשמיט "הגוף". עפ"ז יל"פ ג"כ הנמשל דענין דמולכים ומביאים אותו למחוז חפצו
שהרי התפלה ענינה הליכה בסולם המוצב בו". 23. אבות פ"ד מ"ז. 24. מנחות כט, ב. 25. ישעי' כו, ד. 26. תהלים קמה, יג. 27. הערת כ"ק
אדמו"ר שליט"א: "ע"ד ה' קרן וחומש". 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמשנת ח"א פמ"ט". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:
"וכמשנת ח"א פמ"ד". 30. שה"ש ח, ג. 31. יתרו כ, טו. 32. תקו"ז בהקדמה (פתח אליהו).

יום חמישי ד' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 204, אך מי הוא הנותן... עד עמ' 204, הנפש כו'.

1 אך מי הוא הנותן כח ועוז לַבְּחִינָה "מְתַנִּים", - לאמונה הנקראת
2 "מתנינים" כנזכר לעיל בתחילת האגרת, לַהֲעֲמִיד וְלִקְנִים הָרָאשׁ
3 וְהַזְרָעוֹת - מי נותן את הכוח לאמונה זו להעמיד ולהחזיק את
4 השכל המתבונן בגדלות ה', ה"ראש" שבנפש, ואת אהבת השם
5 ויראת השם, ה"זרועות"
6 שבנפש? גם כשיש לאמונה
7 ה"מזון" שלה, כמו שכתוב³³:
8 "ורעה אמונה", וממילא היא
9 בגילוי - מה נותן כוח ועוז
10 לאמונה זו להעמיד וכו' את
11 ה"ראש" וה"זרועות" בבחינה
12 שלמעלה מאמונה? הוא -
13 הרי זה, עֵסֶק וְלִמּוּד הַלְכוּת
14 בַּתּוֹרָה שֶׁבַע פָּה, - תורה
15 היא הלחם והמזון לאמונה
16 של הנשמה, כפי שכתוב³⁴:
17 "לכו לחמו בלחמי",
18 שהכוונה היא לתורה,
19 ובמיוחד ללימוד תורה
20 שבעל פה, שֶׁהֵיא - תורה
21 שבעל פה, היא בְּחִינַת גִּלּוּי

אגרת הקדש

אך מי הוא הנותן כח ועוז לבחי' מתנים להעמיד ולקיים הראש והזרועות הוא עסק ולימוד הלכות בתורה שבע"פ שהיא בחי' גילוי רצון העליון דאורייתא מחכמה היא דנפקת אבל מקורה ושרשה הוא למעלה מעלה מבחי' חכמה והוא הנקרא בשם רצון העליון ב"ה וכמ"ש כצנה רצון תעטרנו כעטרה שהיא על המוחין שבראש וכנודע מו"ש ע"פ אשת חיל עטרת בעלה. וכל השונה הלכות בכל יום כו'. וזהו חגרה בעוז מתניה אין עוז אלא תורה שהיא נותנת כח ועוז לבחי' מתנים החגורים ומלוכשים בה לחזק ולאמץ זרועותיה הן דו"ר שכליים או טבעיים כל חד לפום שיעורא דיליה. (ועל העמדת וקיום בחינת הראש שבנפש הוא השכל המתבונן כו' אמר טעמה כי טוב סחרה כו' ומבואר במ"א): אך עת זומן החיזוק

22 רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, - הרצון העליון הוא באופן של "גילוי", כשהוא
23 מתגלה בבחינות על כל פרטיו - זהו דוקא בתורה שבעל פה, שכן,
24 מן התורה שבכתב לא יודעים בבחינות ובדיוק מהו הרצון העליון
25 במצוה מסויימת. כגון במצות תפילין: מן התורה שבכתב, בה כתוב
26 רק "וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך"³⁵, לא יודעים
27 עדיין מה לקשר, כיצד הן הטוטפות והיכן הוא "בין עיניך", רק
28 בתורה שבעל פה מתבהר בצורה ברורה מה הוא רצונו של הקב"ה
29 במצות תפילין על כל פרטיו. וכך הדבר בשאר המצוות, שהתורה
30 שבעל פה היא הגילוי של הרצון העליון (כפי שהדבר מתבאר
31 בפרוטרוט להלן ב"אגרת הקדוש" סימן כ"ט). למרות שעל תורה
32 בכלל הרי אומרים³⁶ "אורייתא מחכמה נפקת", שתורה היא בחינת
33 חכמה שלמעלה, כיצד, איפוא אומרים כאן, שהוא רצון העליון
34 שלמעלה מ"חכמה"? - על כך אומר רבנו הזקן: דְּאֻרִיטָא מִחֲכָמָה
35 הֵיא דְּנִפְקָת, - יציאתה והתגלותה של התורה היא מבחינת
36 "חכמה" שלמעלה, אֲבָל מְקוֹרָהּ וְשִׁרְשָׁהּ - של התורה, הוא
37 לְמַעְלָה מֵעֵלָה מִבְּחִינַת חֲכָמָה, וְהוּא הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "רְצוֹן
38 הָעֲלִיּוֹן" בְּרוּךְ הוּא, - רצון הוא למעלה מחכמה והוא מקיף (סובב)
39 ונותן כוח בחכמה, וְכִמּוֹ שֶׁכָּתוּב³⁷:
40 פועלת בנשמה: "בַּצֵּנָה רְצוֹן תַּעֲטְרוּנוּ"³⁸, - פעולתה של התורה
41 על הנשמה הלומדת תורה היא עטרה ומחסה, כְּעֵטְרָה שֶׁהֵיא עַל

42 הַמּוֹחִין שֶׁבְּרָאשׁ, - לכן יש בכוחה להעניק חזק ועוז "למתנינים"
43 המעמידים את המוחין שבראש - השכל המתבונן, וכן ה"זרועות",
44 האהבה והיראה שהשכל מוליד או מגלה. כל זה מתחזק על ידי
45 לימוד ההלכות של תורה שבעל פה, שכן, בדרך מתבטא בגילוי הרצון
46 העליון, בחינת ה"כתר"
47 שלמעלה מבחינת "חכמה",
48 וְכִנּוּדָּע - וכמו שידוע, מֶה
49 שֶׁפָּרְשׁוּ עַל פְּסוּקִים³⁹: "אֵשֶׁת
50 חֵיל עֲטָרַת בְּעֵלָה"; - כפי
51 שמסביר רבנו הזקן להלן
52 ב"אגרת הקדוש" סימן כ"ט,
53 ש"אשת חיל" היינו תורה
54 שבעל פה, "מלכות פה תורה
55 שבעל פה קרינן לה"⁴⁰,
56 וההלכות המרובות שבתורה
57 שבעל פה שהן בלי מספר,
58 כמו שכתוב⁴¹: "ועלמות אין
59 מספר" שהם ההלכות⁴² - הן
60 "עטרה" וכתר ל"בעלה",
61 בחינת חכמה ומוחין. וְכָל
62 חֲשׂוֹנָה הַלְכוּת כָּכָל יוֹם
63 כו'⁴³. - מובטח לו שהוא בן עולם הבא", שכן, מה נותן את הכוח
64 לקלוט את ההתגלות האלקית של עולם הבא? - הרי זה דוקא
65 ההלכות של תורה שבעל פה, שמחן נוצר לבוש לנשמה, שתוכל
66 לקלוט את ההתגלות האלקית, כפי שרבנו הזקן מסביר בפרוטרוט
67 להלן בסימן כ"ט. וְזֶהוּ - מה שכתוב: "הַתּוֹרָה בְּעוֹ מְתַנֶּיחָ" - "אין
68 עוֹ אֵלָּא תּוֹרָה"⁴⁴, - התורה נקראת "עוז", חזק, שֶׁהֵיא - מפני
69 שהיא, נּוֹתֶנֶת כֹּחַ וְעוֹז לַבְּחִינַת מְתַנִּים - של הנשמה, הַחֲגוּרִים
70 וּמְלֻכָּשִׁים בָּהּ, - בתורה שבעל פה, לְחַזֵּק וְלִאֲמֹץ וְזוֹעֲזוֹתֶיהָ, -
71 של הנשמה, שֶׁהֵן דְּחִילוֹ וְרַחֲיוּמוֹ - יראה ואהבה, שֶׁכָּלִיִּים -
72 שהשכל מוליד אותן, או מְכַעֲיִים, - יראה ואהבה שהן בטבע
73 בנשמה והשכל מגלה אותן בלבד, כָּל חֵד לְפִי שֶׁעוֹרָא דִּילָהּ -
74 כל אחד בהתאם ל"שיעורו" הוא, אם הוא שייך ליראה ואהבה
75 "שכליים", או שהוא שייך ליראה ואהבה "טבעיים" בלבד, כל זה
76 מתחזק על ידי לימוד ההלכות של תורה שבעל פה. לכן אומר
77 הפסוק "חגרה בעוז מתני", כמו שהגבור על ידי שהוא חוגר את
78 מתניו - הוא מתחזק על ידי זה, כך מתחזקת הנשמה על ידי
79 ה"חגירה" וה"אור מקיף" הנמשך עליה מהרצון העליון שבגילוי
80 בהלכות של תורה שבעל פה. (וְעַל הַעֲמִידָה וְקִיּוּם בְּחִינַת הָרָאשׁ
81 שֶׁבַּנְּפֶשׁ, הוּא הַשִּׁכְל הַמִּתְבּוֹנֵן כו', - כמוסבר לעיל, אֲמַר - על
82 כך שלמה המלך: "טַעֲמָהּ כִּי טוֹב סַחְרָהּ כו'", - היא "טעמה"

33. תהלים לז, ג. 34. משלי ט, ה. 35. ואתחנן ו, ח. 36. זח"ב קכא, א. ועוד. 37. תהלים ה, יג. 38. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דצינה בכ"מ - מגן המגין על הגוף מג' צדדים ובכ"ז מסיים תעטרנו (ולא תסובבנו - ראה פרש"י כאן) - היינו שגם ענין דעטרה כאן". 39. משלי יב, ד. 40. הקדמת התקו"ז. 41. שה"ש ו, ה. 42. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדאיאתא בשהש"ר (שם)". 43. סוף נדה, וש"נ. 44. ספרי האזינו שם. ובכ"מ.

1 שה"מסחר" שלה טוב, וּמְבַאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר: - שכן, כאן מתכוון
 2 רבנו הזקן בעיקר להסביר ענינה של עבודת התפלה, אהבת השם
 3 ויראת השם, כפי שהוא מציין להלן, שהזמן לחיזוק וייצוב
 4 ה"מתנייים" (אהבת השם ויראת השם) הוא זמן התפלה, לכן הוא
 5 מזכיר כאן בקיצור בלבד את
 6 ענין ה"ראש", השכל
 7 המתבונן, שגם הוא מתחזק
 8 על ידי לימוד ההלכות של
 9 תורה שבעל פה. אַךְ עַתָּה
 10 וְזָמַן הַחֲזוֹק וְאִמּוּן
 11 הַזְרוּעוֹת וְהִירָאשׁ, -
 12 האהבה והיראה, והשכל
 13 המתבונן, הֵיא שְׁעַת תְּפִלָּה
 14 הַשָּׁחַר, שֶׁהִיא שְׁעַת
 15 רַחֲמִים וְעַת רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן
 16 לְמַעֲלָה. - אז מאיר ומתגלה הרצון העליון; וכיוון שהרצון הוא הרי
 17 מחזק את ה"זרועות", אהבת השם ויראת השם, ואת ה"ראש", השכל
 18 המתבונן, לכן השעה בה מאיר הרצון העליון, הוא הזמן לחיזוק
 19 ה"זרועות" וה"ראש", שבשעת התפלה מתבונן יהודי בגדלות השם
 20 ויוצר או מגלה בתוכו יראת השם ואהבת השם. וְלִזְמַנָּהּ, - ולכן,
 21 אומר רבנו הזקן, אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ מִמְּבַקְשֵׁי ה', שִׁיבִינוּ וְיִשְׁכְּלִילוּ

אגרת הקדש

ואימוץ הזרועות והראש היא שעת תפלת השחר
 שהיא שעת רחמים ועת רצון העליון למעלה. ולזאת
 אותה אבקש ממבקשי ה' יבינו וישכילו יחדיו ולהיות
 לזכרון בין עיניהם כל מה שכתבתי אליהם אשתקד
 בכלל. ובפרט מענין כוונת התפלה מעומקא דלבא
 יום יום ידרשון ה' בכל לבם ובכל נפשם ונפשם
 תשתפך כמים נוכח פני ה' וכמארו"ל בספרי עד
 מיצוי הנפש כו':

22 יַחֲדוּ, וְלִהְיוֹת - ושיהיה, לְזָכְרוֹן בֵּין עֵינֵיהֶם כֹּל מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי
 23 אֲלֵיהֶם אֲשֶׁתִּקְדֶּה⁴⁵ בְּכָל־לַיְלָה, וּבִפְרָט - מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי, מֵעֵנִין בְּזִמְנָה
 24 הַתְּפִלָּה מֵעֻמָּקָא דְלִבָּא, - מְעוֹמֵק הַלֵּב, יוֹם יוֹם יִדְרֹשׁוּן ה' -
 25 לִהְיוֹת קְרוֹב אֶל הַקִּבְלָה וּלְדַבָּקָה בּוֹ, בְּכָל לֵבָם וּבְכָל נַפְשָׁם,
 26 וְנַפְשָׁם תִּשְׁתַּפֵּךְ כַּמַּיִם
 27 נֹכַח פְּנֵי ה', - תפלה הרי
 28 נקראת שפיתת הנפש⁴⁶,
 29 וּבְמֵאמָר רַבּוֹתֵינוּ וְזָכְרוֹנָם
 30 לְבָרְכָהּ בְּסִפְרֵי - על
 31 הפסוק⁴⁷ "ובכל נפשך" שעל
 32 התפלה להיות "עד מִצְוֵי
 33 הַנֶּפֶשׁ כּו'": - שהנפש
 34 מתפרצת ומתבטאת
 35 בהשתפכות של אהבת
 36 השם. המלה "מיצור"
 37 מתפרשת לעתים, כמו למשל חבית כשהיא מלאה ואין בה מקום
 38 יותר לקלוט את היין או שאר משקין, מתפרץ - דרך הסדקים -
 39 החוצה קצת מהמשקה, שלמרות שמדובר במשהו מהמשקה, הרי זה
 40 נוצר ממה שהעצם דוחק זאת החוצה מפאת גדישותו. כך גם מובן
 41 שבשעה שעצם הנפש משתפך באהבה, הרי בהתגלות, בחיצוניות,
 42 יוצא מכך משהו בלבד, המתפרץ עד שהוא נראה בחיצוניות.

יום שישי ה' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קג, ועתה הפעם הנני... עד עמ' קג, תורה וכו'.

43 וְעַתָּה הַפַּעַם, הִנְנִי יוֹסִיף שְׁנִית יְדֵי בְּתוֹסֶפֶת בָּאוֹר, וּבִקְשָׁה
 44 כְּפִילָה שְׂמוּחָה וּפְרוּשָׁה לִפְנֵי כָל אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמִים הַקְּרוֹבִים
 45 וְהַרְחוּקִים, לָקִים עֲלֵיהֶם,
 46 - ולהנהיג ביניהם, שְׁכָל יָמֵי
 47 הַחַל לֹא יִרְדּוּ לִפְנֵי הַתֵּבָה
 48 הַבְּעָלִי עֲסָקִים שְׂאִין לָהֶם
 49 פְּנָאֵי כָל כָּהֵן, רַק אוֹתָם
 50 שִׁישׁ לָהֶם פְּנָאֵי, - ירדו
 51 לפני התיבה, או הַמְלַמְדִּים,
 52 או הַסְּמוּכִים עַל שְׁלֹחַן
 53 אֲבִיהֶם, שִׁיכּוּלִים לְהֵאָרִיךְ
 54 בְּתִפְלַת הַשָּׁחַר עֶרֶךְ שְׁעָה
 55 וּמִחֲצָה לַפְּחוֹת⁴⁸ כָּל יְמוֹת
 56 הַחֹל⁴⁹, מֵהֶם יִהְיֶה הַיּוֹרֵד
 57 לִפְנֵי הַתֵּבָה, עַל פִּי
 58 הַגּוֹרֵל, - שיעלו בגורל מִי
 59 יתפלל לפני העמוד, או עַל
 60 פִּי רְצוֹי הָרֵב. - של
 61 המתפללים, ייקבע מי יהיה

הבעל-תפלה. והוא - הבעל-תפלה, יֵאֱסֹף אֵלָיו בְּסָבִיב לוֹ כָּל
 הַסְּמוּכִים עַל שְׁלֹחַן אֲבִיהֶם, או מְלַמְדִּים שִׁיכּוּלִי לְהֵאָרִיךְ -
 בתפלה, כְּמוֹהוּ, - שיעמדו
 סביבו, כְּדֵי שֶׁלֹא יִבְלַל
 אוֹתוֹ מִי שֶׁמִּמְהָר, בְּכָל
 יְשָׁנָה - שלא ישנו את
 הדברים אלא, כִּי יַעֲשֶׂה,
 נָא וְנָא:
 אַךְ בְּשִׁבְתוֹת וַיָּמִים
 מְזִכִּים, שְׁנֵם כָּל בְּעָלִי
 עֲסָקִים יֵשׁ לָהֶם פְּנָאֵי
 וְשְׁעַת הַפֶּשֶׁר - היא אז,
 לְהֵאָרִיךְ בְּתִפְלָתָם בְּכּוֹנֵת
 לָבָם וְנַפְשָׁם לָהּ, וְאִדְרָבָה
 עֲלֵיהֶם - על בעלי העסקים,
 מִטָּל בִּיתֵר שְׂאֵת וְיֵתֵר עֵז,
 - להאריך בכוונת תפלת
 שבת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּשִׁלְחַן
 עֶרֶךְ אֶרֶץ חֲמִישִׁי⁵⁰, - שעל

45. באגה"ק ד"ה הוכח תוכיח - שבסוף הקו"א. 46. שמואל א' א, טו. 47. ואתחנן ו, ה. 48. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולהעיר מזח"א סב, ב ובמפרשי שם. ואגה"ק בס' מאה שערים ב, ב ובהנסמן שם. וראה מאה שערים ט, ב". 49. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ומש"כ (ברכות לב, ב) דאפילו חסידים הראשונים היו מאריכים בתפלה עצמה שעה אחת - שם הכוונה לתפלת העמידה". 50. סר"צ ס"ב בהגהה.

21 פִּי הַגּוֹרֵל – מִי יִהְיֶה הַבַּעַל־תַּפְלָה, אוֹ פְּרִצוֹי הָרֶב, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי
22 אֲשֶׁתְּקַד:

23 וּבְגִזָּן דָּא צִרִיךְ לְאֹדוּעִי, – וּבְכַנּוּן זֶה יֵשׁ לַהֲדוּעִי, שְׂבָרָעְתִּי, אִם
24 יִרְצָה ה', לְשַׁלַּח לְכָל

25 הַמְּנִינִים מְרַגְלִים בְּסִתְרִי,
26 לִידַע וּלְהוֹדִיעַ, – אוֹדוֹת,

27 כָּל מִי שֶׁאֲפָשֶׁר לוֹ וְכָל מִי
28 שִׁישׁ לוֹ פְּנָאִי לְהֶאֱרִיךְ

29 וּלְעֵזֵן בְּתַפְלָה – לַהֲתַפְּלָל
30 בְּאִרְיֻכּוֹת וּמִתּוֹךְ כּוֹנֵה,

31 וּמִתַּעֲצֵל – וְיִהְיֶה נִדּוֹן
32 בְּרִחוּק מְקוֹם, לְהִיּוֹת

33 נִדְחָה בְּשִׁתֵּי יָדַיִם בְּבֹאוֹ
34 לָפָה – אֵל רַבְּנוּ הַזֶּקֶן,

35 לְשִׁמּוּעַ "דְּבָרֵי אֱלֹהִים
36 חַיִּים", – דְּבָרֵי חֲסִידוֹת,

37 וּמְכַלֵּל לָאוֹ – אֲתָה שׁוֹמֵעַ
38 הֵן. – מִה"לֹאֹ אֲתָה שׁוֹמֵעַ

39 "הֵן", שְׁמִי שִׁיאֲרִיךְ בַּעֲבוּדַת הַתַּפְּלָה יִקְרְבוּהוּ וְכו', וְלִשְׁמוּעֵי יָנֵעַם,
40 וְתֵבֵא עֲלֵיהֶם בְּרַבֵּת טוֹב, וְאֵין טוֹב אֱלָא תוֹרָה וְכו':

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

1 בעלי העסקים העסוקים כל השבוע, להקדיש בשבתות זמן רב יותר
2 לתורה ולתפלה, וכמו שכתוב בתורת משה⁵¹: "ששת ימים

3 תַעֲבֹד כו' וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת לַה' אֱלֹהֶיךָ" דִּיקָא – שכל השבת
4 צריך להיות לה' אלקיך,

5 לענינים של ה' אלקיך, שלא
6 כמו ביום טוב שנאמר בו גם

7 "לכם", שצריך להיות גם
8 לכם, ואילו בשבת צריך

9 להיות בְּלֹא לַה', – למסור
10 הכל לענינים של ה' אלקיך.

11 מכיוון שכל זה הוא מפני
12 שזה בא אחרי "ששת ימים

13 תַעֲבֹד", אחרי שבששת ימי
14 החול עובדים בענינים

15 גשמיים, הרי בבעלי עסקים
16 וכדומה, שבכל ימי השבוע

17 הם עסוקים ב"תַעֲבֹד",
18 בעבודה בענינים גשמיים,

19 בודאי שצריך להיות אצלם שכל השבת תהיה לה'. וְלִזְמַת – ולכן,
20 גם הם – בעלי העסקים, יִרְדּוּ לַפְּנֵי הַתְּכַבָּה בְּשָׁבַת יוֹם טוֹב, עַל

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

יום שבת קודש ו' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 206, ב קטנתי מכל... עד עמ' קד, הפנים וגו'.

62 "קטנתי מכל החסידים ומכל כו"¹ – מילים אלו אמר יעקב אבינו
63 בתור הקדמה לבקשתו, שהקב"ה יציל אותו מעשו. למרות שהקב"ה

64 הרי הבטיח לו² "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך", הרי
65 שלא היה לו ממה לפחד? אלא כיון ש"קטנתי מכל החסידים" – בגין

66 כל החסידים שעשה אתו
67 הקב"ה, נעשה יעקב קטן

68 יותר והוא מפחד שהוא נתון
69 במצב שהוא זקוק לבקש

70 מחדש "הצילני נא",
71 שהקב"ה יציל אותו. ומה

72 שרבנו הזקן מביא מהפסוק רק המילים "מכל החסידים", ואת המילים
73 "מכל האמת" אין הוא מביא בפירושו, רק המלה "ומכל" ו"וגומר" –

74 הסביר פעם הרבי שליט"א, שלפי פירוש רש"י, הכוונה ב"חסידים"
75 היא שהקב"ה עשה אתו חסידים שלא הבטיח לו, והכוונה ב"אמת"

76 מה שהקב"ה אימת וקיים ההבטחה שהבטיח לו במפורש. ואילו
77 בגאולתו של רבנו הזקן, היו אמנם "חסידים" בגלוי, אבל "אמת" –

78 קיום הבטחה גלויה לרבנו הזקן – הרי לא היה, שהרי לא היתה שום
79 הבטחה גלויה לגאולתו. לכן אין רבנו הזקן מביא בפירושו ("ומכל")

80 האמת. ומה שהוא מביא את המלה "ומכל" וגם מרמו על ה"אמת"
81 ב"וגו", הרי זה מפני שלאמיתו של דבר, קיימת הבטחה שהובטחה

82 לכל אחד מישראל ההולך בדרך התורה והמצוות, ש"אם בחוקותי

41 אחר ביאתו מִפְּטֻרְבוֹרָג

42 ב. – אגרת זו כתב רבנו הזקן לאחר ששב מפטרבורג, (שם היה כלוא במאסר
43 כתוצאה מהלשנה שהוגשה נגדו בגין פרסמו תורת ושיטת החסידות. שחרורו

44 מהמאסר הביע (גם) הסכמה מצד הממשלה להתפשטות תורת החסידות.

45 כיוון שהמאסר היה הרי
46 (כמאמר הרביים¹) תוצאה

47 מקטרוג למעלה על שיטתו של
48 רבנו הזקן, "להוריד" את תורת

49 החסידות בשכל ובהבנה, כפי
50 שהדבר מתבטא בחסידות חב"ד,

51 ולהפיצה באופן שתגיע אל כל אחד מישראל, הרי מובן, שהשחרור למטה בא

52 כתוצאה מביטול הקטרוג למעלה, ואדרבה – ניתנה הסכמה וניתן כוח לפרסם

53 את תורת החסידות לפי שיטתו של רבנו הזקן) – אז כתב רבנו הזקן אגרת

54 קודש זו סימן ב. דבר המרמז, שאז החלה התקופה השנייה בהתפשטות תורת

55 ושיטת החסידות. מעניין לציין, שכאן כתוב "פרק ב" אחרי שציין שזה נכתב

56 "אחר ביאתו מפ"ב".

57 בסימן כ"ז של "אגרת הקודש", שם מובאת, לפני הפנים של האגרת, הקדמה

58 (המסבירה את המאורע שבגללו כתב רבנו הזקן אותה אגרת). כתוב בתחילה

59 "סימן כ"ז", ולאחר מכן ההקדמה לאגרת. ואילו באגרת שלפנינו מובאת

60 בתחילה ההקדמה ולאחריה "סימן ב", וזאת מפני שסימן ב' – התקופה השנייה

61 (או בלשון החסידות² "גדלות שני") החלה אחרי ביאתו מפטרבורג.

הערות כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה תו"א ד"ה מי יתנן". 51. יתרו כ, ט. 1. ראה לקוטי שיחות ח"א ע' 74. 2. ראה אור התורה במדבר ע' שסז ואילך. 3. וישלח לב, יא. 4. ויצא כח, טו.

צריך הדבר לפעול על האדם הרגשה של "מרחוק", להחזיק עצמו
ברחוק ובנמיכות, או שהכוונה היא, שהכלי לקלוט את "ה' נראה
לי" – הוא כשהאדם מחזיק עצמו "מרחוק" ובנמיכות. **וְכַנֹּדֶעַ,**
דְּכָלָא "קַמִּיָּה" דְּיָקָא - בְּלֹא חֲשִׁיב, – וכידוע שהכל נחשב לגבי

דוקא ככלום, אפילו

המדריגה הנעלית ביותר,

להיות "קמיי", להיות לפניו,

קרוב אליו יתברך, היא

"כלא חשיב", היא בטלה

וכאילו איננה קיימת כלל

(שכן, לגבי לא נחשב ולא

קיים שום דבר). **וְאִם בֶּן כָּל**

שְׁהוּא "קַמִּיָּה" יוֹתֵר – כל

מי שהוא יותר "לפניו", קרוב

יותר אליו יתברך, הוא יוֹתֵר

כָּלָא וְאִין וְאָפֶס. – כל

אחת משלש המילים –

"כלא", "אין" ו"אפס" –

מבטאת אופן התבטלות

מיוחד הבא מצד ה"קמיי",

מצד הקירוב אליו יתברך,

וְזוֹ – היא בְּחִינַת יָמִין

שֶׁבְּקִדְשָׁה וְחֶסֶד – הַנִּמְשָׁךְ לְאַבְרָהָם, – כלשון הפסוק¹²: "תתן אמת

ליעקב חסד לאברהם", הרי זה בבחינה ובאופן של ביטול. **שְׁאֲמַרִּי:**

– אברהם אבינו: **"וְאִנְכִי עֹפֵר וְאֶפֶר."** – החסד "פעל" על אברהם

אבינו את תכלית הביטול, עד שהחזיק עצמו ל"עפר ואפר", שכן,

כיוון שהימין שבקדושה למעלה הוא כך – שענין החסד הוא ביטול

– לכן פועל הדבר גם במי שנמשך אליו החסד – ענין ההתבטלות,

וְזוֹ הִיא גַם בֶּן מִדְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. – שהחסד פעל בו תכלית

ההתבטלות. **וְכֹזֶאת הַתִּנְצָל** – יעקב, **עַל יִרְאָתוֹ מִפְּנֵי עֲשׂוֹ, וְלֹא**

– היה, **דִּי לוֹ בְּהִבְטָחָתוֹ**¹⁴ – של הקב"ה אליו: **"וְהָיָה אֲנִי עִמָּךְ**

כֹּחַ" – "ושמרתך בכל אשר תלך", **מִפְּנֵי הֵיכָן קָמֶן יַעֲקֹב בְּמֹאֵד**

מֹאֵד בְּעֵינָיו, מִחֲמַת רִיבּוֹ הַחֲסִדִּים – כפי שאמר¹⁵: **"כִּי בְּמִקְלִי**

כֹּחַ" – "עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות", וסבר ש–

וְאִין רְאִי וּבְדָא כָּלָל לְהַנְצֵל כֹּחַ, וְכִמְאֹמֶר רְבּוּתִינוּ וְכִרְוֹנָם

לְבָרְכָהּ¹⁵ – שיעקב פחד, **"שְׁמָא יִגְרַם תַּחֲטָא"** – שלא יינצל,

שְׁנִדְמָה בְּעֵינָיו שְׁחָטָא. – עד כדי כך פעל בו החסד ביטול

והתקטנות, להחזיק עצמו במצב של חוטא. זה פירוש "קטנתי מכל

החסדים", שריבוי החסדים פעל בו "קטנתי", להרגיש עצמו קטן

ונמוך, עד לידי פחד שמא חטא, וזקוק הוא לכן לבקש מחודש

"הצילני נא", למרות שכבר הובטח לו "והנה אנכי עמך ושמרתך

בכל אשר תלך" וכו'. ההוראה מהאמור לכל אחד מישראל היא,

שכל חסד שהקב"ה עושה אתו, צריך הדבר לפעול בו "קטנתי",

להחזיק עצמו קטן ונמוך. מה שרבנו הזקן אומר "שבכל חסד וחסד",

1 תלכו" יחולו עליו כל הברכות הכתובות לאחר מכן בפרשה⁵,
2 ובמיוחד לנשיא בישראל המוסר נפשו לפרסם שיטת החסידות.
3 אלא, כיוון שלא היתה זו הבטחה מפורשת לרבנו הזקן בפרט, הרי
4 ביחס אליו בפרט, ההבטחה היא באופן של העלם (לא בגלוי,
5 שהכוונה היא אליו), לכן גם
6 רבנו הזקן מרמז זאת באופן
7 של העלם במלה "וגו'".¹
8 **פִּירוּשׁ,** – שהרי רש"י²
9 מפרש, שה"קטנתי" בא
10 כתוצאה מכל החסדים וכל
11 האמת, כלומר, ש"נתמעטו
12 זכויותי על ידי החסדים
13 והאמת שעשית עמ'". על
14 כך אומר הרמב"ן "ואינו נכון
15 בלשון הכתוב", שהרי
16 בפסוק כתוב "קטנתי", אני
17 נעשיתי קטן יותר ולא
18 שהזכויות נתקטנו, מיעוט
19 באיכות ולא מיעוט בכמות,³
20 והרמב"ן מפרש באופן אחר⁸
21 את ה"קטנתי", שאני קטן
22 מדי לקלוט את כל החסדים

אגרת הקדש

עושה לאדם צריך להיות שפל רוח במאד. כי חסד
דרועא ימינא. וימינו תחבקני. שהיא בחי' קרבת
אלהים ממש ביתר שאת מלפנים. וכל הקרוב אל
ה' ביתר שאת והגבה למעלה מעלה. צריך להיות
יותר שפל רוח למטה מטה כמ"ש מרחוק ה' נראה
לי. וכנודע דכולא קמ' דווקא כלא חשיב. וא"כ
כל שהוא קמ' יותר הוא יותר כלא ואין ואפס וזו
בחי' ימין שבקדושה וחסד לאברהם שאמר אנכי
עפר ואפר. וזו היא ג"כ מדתו של יעקב. ובזאת
התנצל על יראתו מפני עשו ולא די לו בהבטחתו
והנה אנכי עמך כו'. מפני היות קמן יעקב במאד
מאד בעיניו מחמת ריבוי החסדים כי במקלי כו'.
ואינו ראוי וכדאי כלל להנצל כו'. וכמאורו"ל שמא
יגרום החטא שנדמה בעיניו שחטא. משא"כ בולע"ז

23 והאמת. בהתאם לפירושו זה של הרמב"ן, הרי ה"קטנתי" אינו
24 תוצאה מהחסדים והאמת, כי אם שהוא קטן מדי ואינו זכאי לכל
25 החסדים והאמת. ברם, רבנו הזקן מפרש בפירוש רש"י, שה"קטנתי"
26 הוא תוצאה מהחסדים והאמת, כפשטות הפסוק "קטנתי מכל
27 החסדים", שמהחסדים והאמת נעשה "קטנתי". אלא שרבנו הזקן
28 יפרש זאת באופן שה"קטנתי" מוסב אכן על האדם עצמו, שהוא
29 עצמו התקטן כתוצאה מריבוי החסדים והאמת (ולא שהזכויות
30 נתקטנו ונתמעטו ובגלל כך נתקטן גם הוא⁹, אלא שה"קטנתי" הוא
31 תוצאה ישירה מהחסדים והאמת). זה מה שרבנו הזקן אומר
32 "פירוש", כלומר, "קטנתי" מוסב אכן על האדם, ובכל זאת זה בא
33 כתוצאה מהחסדים והאמת, **שֶׁבְּכָל חֶסֶד וְחֶסֶד שֶׁחֲקִדְשִׁי-בְּרֹדֶךְ**
34 **הוא עוֹשֶׂה לְאָדָם צָרִיד** – האדם לעצמו, **לְהֵיכָן שֶׁפֶל רוּחַ בְּמֹאֵד.**
35 – להחזיק עצמו נמוך ביותר כתוצאה מהחסד שעשה אתו הקב"ה,
36 **כִּי חֶסֶד** – למעלה, בספירות העליונות, **דְּרֹעָא יְמִינָא,** – הוא
37 הבחינה של זרוע הימין, ענין של ימין וקירוב, **"וְיָמִינוּ תִּחְבְּקֵנִי"**¹⁰,
38 – הימין שלמעלה מקיף את האדם, **שְׁהִיא בְּחִינַת קְרִיבַת אֱלֹהִים**
39 **מִמֶּשׁ בֵּיתֵר שְׁאֵת מִלְּפָנֶיךָ,** – בחסד שעושה הקב"ה עם האדם,
40 נעשה האדם קרוב יותר אל הקב"ה מאשר היה לפני שנעשה אתו
41 החסד, **וְכָל הַקְּרִיב אֶל ה' בֵּיתֵר שְׁאֵת וְהַגְבָּה לְמַעְלָה מִעֲלָה** –
42 **צָרִיד לְהֵיכָן** – בתוך עצמו, **יוֹתֵר שֶׁפֶל רוּחַ לְמַטָּה מִמָּה,** – עליו
43 להחזיק עצמו נמוך מאוד מאוד, **כְּמוֹ שֶׁבְּתוֹבֵי:**¹¹ **"מִרְחוֹק ה' נִרְאָה**
44 **לִי".** – כשהקב"ה נראה לאדם על ידי החסד שהוא עושה אתו –

5. בחוקתי כו, ג. 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מיוסד בש"ס שבת לב, א". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה חדא"ג שם". 8. הערת

כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכן הוא בב"ר כאן". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כבחדא"ג שם". 10. שיר השירים ב, ו. 11. ירמיה לא, ב. 12.

מיכה ז, ב. 13. וירא יח, כז. 14. וישלח שם. 15. ברכות ד, א.

1 פירש פעם הרבי שליט"א, שהכוונה היא לשני סוגי חסדים: ישנו חסד
2 של סדר ההשתלשלות הבא בענין של חסד הנעשה עם האדם על
3 פי הטבע, וישנו חסד שלמעלה מהשתלשלות הבא בענין של חסד
4 הנעשה עם האדם באופן שלמעלה מן הטבע. לכן הוא אומר גם
5 הטעם "כי חסד דרועא
6 ימינא", שזה ענין אחד,
7 ו"ימינו תחבקני", שזה ענין
8 שני, שכן "חסד דרועא
9 ימינא" הוא חסד של
10 הספירות העליונות, חסד
11 של סדר ההשתלשלות, שזה
12 אור בכלי, כמו הזרוע שהוא
13 חיות וכוח באבר. ו"ימינו
14 תחבקני" הוא ימין וחסד
15 עליון שלמעלה
16 מהשתלשלות, שמחבק
17 (סובב) בלבד את האדם
18 באופן של מקיף (ואינו
19 מתלבש בפנימיות כמו חיות
20 הזרוע באבר), מפני שזה
21 למעלה מהתלבשות אורות בכלים. מה שאין בן פנה לעמת זה,
22 – הצד הנוגד לחסד של קדושה, הוא ישמעאל חסד דקלפה, –
23 שכן, הניגוד לחסד של קדושה, לאברהם, הוא ישמעאל, חסד של
24 "קליפה", והניגוד ליצחק, גבורה של קדושה, הוא עשו, גבורה של
25 קליפה, שלגביו, אצל מי שהוא בבחינת ישמעאל – כל שחשד
26 גדול – הוא הולך וגדל בגובה ונסות הרוח ורחב לבו. – ועל
27 יהודי להישמר ולהזהר מאופן חסד זה של ישמעאל, שחסד זה לא
28 יפעול ח"ו עליו גדלות וגסות הרוח, אלא עליו להשתדל שהחסד
29 יהיה אצלו באופן של חסד של קדושה, כמו שהיה אצל אברהם
30 ואצל יעקב, שהחסד פועל ביטול וענוה. ולזאת – ולכן, באתי מן

אגרת הקדש

הוא ישמעאל חסד דקליפה. כל שהחסד גדול
הוא הולך וגדל בגובה וגסות הרוח ורוחב לבו.
ולזאת באתי מן המודיעים מודעה רבה לכללות
אנ"ש על ריבוי החסדים אשר הגדיל ה' לעשות עמנו
לאחוז במדותיו של יעקב שאר עמו ושארית ישראל
שמושים עצמו כשיריים ומותרות ממש שאין בו שום
צורך. לבלתי רום לבנם מאחיהם כו' ולא להרחיב
עליהם פה או לשרוק עליהם ח"ו. הם מלהזכיר
באזהרה נוראה רק להשפיל רוחם ולבם במדת אמת
ליעקב מפני כל אדם בנמיכות רוח ומענה רך משיב
חימה. ורוח נכאה כו'. וכולי האי ואולי יתן ה' בלב
אחיהם כמים הפנים וגו':

31 המודיעים מודעה רבה לכללות אנ"ש, – לכל החסידים, על רבוי
32 החסדים אשר הגדיל ה' לעשות עמנו, – שבחינת חסד הרי
33 נקראת בשם "גדולה" (המדות העליונות כפי שהן מנויות בפסוק¹⁶:
34 "לך ה' הגדולה והגבורה" וכו', הרי הכוונה ב"הגדולה" היא למדת
35 החסד, וגדולה מבטאת
36 מדריגה גבוהה יותר בחסד
37 מאשר חסד סתם, לכן אומר
38 רבינו הזקן "אשר הגדיל ה'
39 לעשות עמנו", החסד הגדול
40 שעשה ה' אתנו – חסידים –
41 בגאולתו של רבינו הזקן –
42 יפעול חסד זה לאחוז
43 במדותיו של יעקב –
44 "אשר עמו" ו"שארית
45 ישראל", – בני ישראל
46 נקראים הרי "שאר עמו"¹⁷
47 ו"שארית ישראל"¹⁸, שיש
48 בהם המדה של "שאר" ושל
49 "שארית", שמושים עצמו –
50 ומחזיק עצמו, כשירים
51 ומותרות¹⁹ – דבר שאין הוא עיקר כלל, אלא שיריים מדבר שהוא
52 מיותר, ממש שאין בו שום צורך, לבלתי רום לבנם מאחיהם
53 כו', – המנגדים שגרמו למאסרו של רבינו הזקן, ולא להרחיב
54 עליהם פה, – שלא לדבר אליהם בהרחבה ובתנועה של ניצחון,
55 או לשרק עליהם חס ושלום, הם מלהזכיר באזהרה נוראה, –
56 שלא לעשות זאת, רק להשפיל רוחם ולבם, במדת אמת
57 ליעקב, מפני כל אדם, בנמיכות רוח, ומענה רך משיב חמה,
58 "ורוח נכאה כו"²⁰, וכלי האי ואולי – ועל ידי כל זה, ואולי, יתן
59 ה' בלב אחיהם – המנגדים, "כמים הפנים וגו"²¹ – שזה יבטל
60 התנגדותם וגם הם יתנהגו באופן כזה.

16. דה"א כט, יב. 17. ראה ישע' יא, יא. 18. ראה ירמ' ו, ט. לא, ו. ועוד. 19. ראה ר"ה יז, א. 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מובן: (1) מה מוסיף בזה. (2) למה מרמז בכותבו גו' דכל ג' הכתובים (משלי טו, יג. יז, כב. יח, יד) המדברים ברוח נכאה לכאורה אין שייכים לכאן כלל (ואדרבא אינם לטוב). (3) לפני זה בהכתוב מענה גו' מביא כל הענין וכאן מרמזו ב"גו'". וי"ל דכוונתו למשלי (יז, כב) ורוח נכאה תיבש גרם. דגרם ענינו תוקף וקשה להתפייס (ב"ר ספ"ז. וי"ג וכן גם באדר"נ פ"ט – עה"פ עצם מעצמי) ועי' רוח נכאה יהי' לא רק משיב חמה כ"א גם שיתפייסו ועוד יותר וכולי האי כו' כמים הפנים וגו'. וכיון דפשוטו דהסיום הכתוב אינו בטוב לכן רק רמזו ב"גו'". 21. משלי כז, יט.

יום ראשון כט תמוז ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קמ"ק.
תניא: פרק ט. וביאור . . . דר"ה.

מִצְאוּ פֶתַח קֶתֶב יָד קֹדֶשׁ הַ"צִּמְחָה צֶדֶק", וְתִכְנֶנָּה, שֶׁהַחֲלִיט לְלַמֵּד בְּכָל יוֹם שֵׁשׁ שָׁעוֹת בְּלִילָה בְּעִמּוּדָה נְגִלָּה, וְתוֹדָה לַה' שְׁקִים וְעֵבֶר עַל שֵׁם בְּבִלִי וִירוּשָׁלַיִם וְאַרְבָּעָה חֲלָקֵי שִׁלְחַן עֲרוּךְ בְּעִיּוֹן.

יום שני א מנחם אב, ראש חודש ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, שני עם פירש"י.
תהלים: א"ט.
תניא: פרק י. והנה . . . דומרה כנודע.

מַעֲלַת הַמְּשִׁיחַ, שִׁיחָה עָנּוּ. דְּהִגֵּם שִׁיחָה בְּתַכְלִית הַגְּדֻלוֹת, וְיִלְמַד תּוֹרָה עִם הָאֲבוֹת וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם, בְּכָל זֶה יִהְיֶה בְּתַכְלִית הַעֲנָוָה וְהַבְּטוּל לְלַמֵּד גַּם עִם אֲנָשִׁים פְּשוּטִים.

יום שלישי ב מנחם אב ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, שלישי עם פירש"י.
תהלים: י"ז.
תניא: ומאחר שהתפלה . . . עילאה.

הוֹרָאָה לְרַבִּים: מִתְחִילִין לְהִנִּיחַ תַּפְלִין שְׁנֵי חֲדָשִׁים קֹדֶם הַבֶּר מִצְוָה. בְּתַחֲלָה בְּלֹא בִּרְכָּה, וְכַעֲבוּר אֵינָה שְׁבוּעוֹת בְּבִרְכָּה.

יום רביעי ג מנחם אב ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, רביעי עם פירש"י.
תהלים: יח"ב.
תניא: פרק יא. ואמנם . . . ק לאין קץ.

מְשִׁיחַת אַאמו"ר: יַעֲמָאֵלְט ווען משיח וועט קומען בב"א וועט מען ערשט ביינקען נאך די גלות טעג. יַעֲמָאֵלְט וועט ערשט פארדריסען פאר וואס מ'האט נישט געטאן אין עבודה. מען וועט ערשט דערהערען דעם גרויסען ווייטאג פון העדר העבודה. איצטער אין די ימי הגלות, איז די ימי העבודה צו מכין זיין זיך צו ביאת המשיח בב"א.

מְשִׁיחַת אֲדֹנֵי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרש"ב]: אֲזִי, כְּאֲשֶׁר מְשִׁיחַ יָבֵא בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן, יִתְגַּעְגַּעוּ לִימֵי הַגְּלוּת; אֲזִי יִצְטָעְרוּ, מִדּוּעַ לֹא עָסְקוּ ב'עֲבוּדָה'. אֲזִי יִחוּשׁוּ אֶת הַצָּעַר הַגָּדוֹל שֶׁל הָעֵדֶר ה'עֲבוּדָה'. כָּעֵת בִּימֵי הַגְּלוּת, הֵם יָמֵי הָעֲבוּדָה לְהִכִּין עֲצָמוֹ לְבִיאַת הַמְּשִׁיחַ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן.

יום חמישי ד מנחם אב ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, חמישי עם פירש"י.
תהלים: כג"כח.
תניא: ומה שמשבחים . . . 200 היא מיד.

מיט דער גרעסטער האָרעוואניע קען מען נישט פארדינען קיין איין סענט מעהר וויפיל השי"ת האָט אָפּגעשטעלט, אז דער און דער מענש זאָל פארדינען. מען בעדארף טאָן וויפיל עס איז נויטיג,

אָבער מען מוז געדיינקען, אז די גאנצע ארבעט, איז מער ניט ווי א טפל, דער עיקר איז די ברכה פון השי"ת, און די ברכה פארדינט מען ווען מען איז א ערליכער איד: תפלה בצבור, שמירת שבת בהידור, כשרות בהשגחה גדולה, חינוך הבנים בא מלמדים ערליכע אידען.

ביגיעה הגדולה ביותר, אי אפשר להרויח אפילו אגורה אחת יותר, מאשר הקדוש ברוך הוא קבע, שאדם פלוני ירויח. צריך לעשות כמה שנהוץ, אף תיבים לזכר, שכל העבודה אינה אלא טפל, העקר הוא ברכת ה' יתברך, ואת הברכה מרויחים כאשר הננו יהודים יראי שמים: [מקפידים על] תפלה בצבור, שמירת שבת בהידור, כשרות בהשגחה גדולה, חנוך הבנים אצל מלמדים [שהם] יהודים יראי שמים.

יום שישי ה מנחם אב ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, ששי עם פירש"י.
תהלים: כט-לד.
תניא: ומ"ש וחטאתי . . . פשעיו.

סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו, האט דער בעש"ט געזאגט: אין יעדער דבר גשמי פון דברים המותרים זיינען פאראן טוב ורע: דער גשמי איז רע און דער חיות אלקי וואס איז מחי' דעם גשמי איז טוב. באדארף דער מענש וואס באנוצט דעם גשמי זיין א סור מרע, ניט וועלען דעם תענוג וואס איז פאראן אין דעם גשמי, און זיין ועשה טוב וועלען געשפייזט און געהאלפען ווערען פון דעם חיות אלקי וואס איז אין דעם דבר הגשמי. בקש שלום ורדפהו דער מענש וואס איז א סור מרע און א ועשה טוב, באדארף זוכען און נאכלויפען צו מאכען שלום צווישען דעם גשמי און חיות אלקי וואס איז איהם מחי'.

"סור מרע ועשה טוב, בקש שלום ורדפהו". פרש הפעל שם טוב: בכל דבר גשמי מהדברים המותרים נמצאים טוב ורע: הגשמי הוא רע, והחיות האלקי המחיה את הגשמי הוא טוב. האדם המשתמש בגשמי, צריך להיות 'סור מרע', לא לרצות את התענוג הנמצא בגשמי, ולהיות 'ועשה טוב', לרצות להיות גזון ולהושע מהחיות האלקי שבדבר הגשמי. 'בקש שלום ורדפהו', האדם שהוא 'סור מרע ועשה טוב', צריך לבקש ולרדף לעשות שלום בין הגשמי לבין חיות האלקי שמחיהו.

שבת ו מנחם אב ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, שביעי עם פירש"י.
תהלים: לה-לח.
תניא: פרק יב. וטעם . . . ימצא טוב.

דער רבי (רבינו הזקן) בעת ער איז געקומען פון פעטערבורג, האט ער געזאגט פאר'ן מיטעלען רבי'ן א מאמר – אינגאנצען עטליכע שורות: שאו ידיכם קדש – זהו העלאת המדות במוחין והארת המוחין במדות, וברכו את ה' – שממשיכים על ידי זה שם הוי' דלעילא, שעי"ז פועל שיהי' – יברכך ה' מציון – המשכת שם הוי' מעצמיות הנשמה, עושה שמים וארץ – שעי"ז הוא קיום העולמות.

הרבי (רבינו הזקן), כאשר בא מפטרבורג, אמר לפני אדמו"ר האמצעי מאמר, – רק כמה שורות: "שאו ידיכם קדש" – זהו העלאת המדות במוחין והארת המוחין במדות, "וברכו את ה'" – שממשיכים על ידי זה שם הוי' דלעילא, שצל ידי זה פועל שיהיה "יברכך ה' מציון" – המשכת שם הוי' מעצמיות הנשמה, "עשה שמים וארץ" – שצל ידי זה הוא קיום העולמות.

יום ראשון כ"ט תמוז ה'תש"ע

גירוש אשה בעל כרח

ה'נודע ביהודה' (מהר"ק סי' ע"ה) שאין כאן גירושין, כיון שעבר על 'חרם דרבינו גרשם' ואין שליח לדבר עבירה, כדברי התוספות (ב"מ י, ב, ד"ה דאמר) ששליח שעשה שליחותו בעבירה, בטלים המעשים שעשה מכח השליחות.

אך לדעת ה'קצות החושן' (סי' קפ"ב), כיון שלא אמר לשליח לגרש את האשה בעל כרח, אלא מינהו סתם לגרש את האשה, אם כן, אף שהשליח נתן את הגט תוך עבירה על 'חרם דרבינו גרשם', הרי עשה את העבירה מעצמו ומעשה השליחות אינו בטל.

והגרמ"מ אפשריין מצדיק את דברי ה'נודע ביהודה': בפועל, האשה אינה רוצה להתגרש, ולכן אף שהבעל לא אמר לשליח לגרשה בעל כרח הרי לכך מינהו, ואם כן הרי זו שליחות לדבר עבירה ומעשיו בטלים (לבוש מרדכי ב"ק סי' לד).

הלכות גירושין פרק א הלכה ב: האשה מתגרשת בג' צדקה ושלם בג' צדקה.

כך נפסק גם ב'שולחן ערוך' (אה"ע סי' י"ט, ו). וכתב הרמ"א (שם) על זה: "וכל זה מדינא, אבל רבינו גרשם החרים שלא לגרש אשה שלא מדעתה, אם לא שעברה על דת". וטעם הדבר, שראה רבינו גרשם שהדור פרוץ ומזלזלים בבנות ישראל בנתינת גט בעל כרח, לכן תיקן להשוות כח האשה לכח האיש, וכשם שהאיש אינו מוציא אלא לרצונו כך האשה אינה מתגרשת אלא לרצונה (שו"ת הרא"ש כלל מב, א).

ואם קיבלה גט מרצונה, ואחר כך נמצא בו פסול, יכול הבעל לגרשה בעל כרח (רמ"א שם). ומבאר ה'צמח צדק' (שו"ת אה"ע סי' ה): כיון שנתרצתה האשה להתגרש, שוב אינה חוזרת בה. ומעשה במי שגירש אשתו בעל כרח על ידי שליח, פסק

יום שני א' מנחם-אב ה'תש"ע

כיצד יתכן לבטל גט?

השליחות שנעשתה בדיבור, כי "אתי דיבור ומבטל דיבור". אמנם, לפי זה הבעל יכול לבטל את הגט רק אם הסופר אכן כתב את הגט בשליחותו, אבל כאשר הבעל בעצמו כתב את הגט, הוא לא יוכל לבטלו, ולא מצינו הגבלה זו בשום מקום (גט מקדש, למהר"ט אלגאזי, סימן ו).

ובאחרונים כתבו לבאר באופן אחר (קובץ הערות סי' עו, ברכת-שמואל גיטין סי' לט):

כתיבת גט לפי כל התנאים, 'לשמה' וכו', פועלת שלגט יהיה תוקף, ולולי זאת הוא נייר בעלמא. לכן, אם הבעל מבטל את הגט, אפילו בדיבור, הרי הוא בעצם מסיר את הייחוד 'לשמה' שבגט ו"הרי הוא כחרש הנשבר".

הלכות גירושין פרק ו, הלכה כ"א: אם היה הגט ביד הפעל ובמלו, בגין שאמר: גט זה בטל הוא – אינו מגרש בו לעולם, והרי הוא פתור מן השפך. ואם גרש בו – אינה מגרשת.

לכאורה, דברי הרמב"ם שהבעל יכול לבטל את הגט ע"י אמירת "בטל הוא", תמוהים שהרי "לא אתי דיבור ומבטל מעשה" (קדושין נט, א), "הא למה דומה למי שכתב ס"ת לשמה וחזרו ומבטלו, שלא כל הימנו לפסול מה שנעשה דבר בהכשר" (ריטב"א, גיטין לב, ב).

יש שכתבו (תורת-גיטין שם, מחנ"א ה' גירושין פ"ג הט"ח), שהדבר מבואר ע"פ הדיעה (הובא בב"ש, "אה"ע קכ סק"א) שאין הסופר יכול לכתוב את הגט אלא כשנתמנה להיות שליח הבעל לכך, ואם כן גם לאחר שהגט נכתב יכול הבעל לבטל למפרע את

יום שלישי ב' מנחם-אב ה'תש"ע

שנים שהביא גט

עדיו.
ואף שהם מעידים על-עצמם (שהבעל שלחם) נאמנים במיגו שיכלו לומר "בפנינו נתגרשה" והיו נאמנים על-כך (חי' חת"ס שם). וזהו שממשיך הרמב"ם: "שאלו אמרו השנים 'בפנינו נתגרשה' הרי זו מגורשת אע"פ שאין שם גט".
ויש מי שביאר באופן אחר:

בשליח אחד שהביא גט, מעשה הגירושין נפעל על-ידי עדי החתימה, ולכן יש צורך שהשליח יעיד על כשרותו ("בפנינו-נכתב ובפנינו-נחתם") אבל כאשר שנים מביאים את הגט, מעשה הגירושין מתבסס על שני השלוחים עצמם, המהווים 'עדי מסירה'. ולכן אין צורך שיאמרו "בפנינו-נכתב ובפנינו-נחתם".

לפי זה יומתק לשון הרמב"ם: "שאלו אמרו השנים 'בפנינו נתגרשה' הרי זו מגורשת אע"פ שאין שם גט" – היינו שאין צורך בקיום הגט כי יש כאן עדות על מעשה הגירושין עצמו (חי' הגר"ח על הש"ס שם. ברכת-שמואל שם).

הלכות גירושין פרק ז, הלכה י"ד: שנים שהביאו גט בחוצה לארץ, אף על פי שלא נכתב ונחתם בפניהם – הואיל ונתנו להם הפעל לתנו לאשתו, הרי אלו נותנין לה ונתנה מגרשת. שהרי אין הפעל יכול לערער בגט זה אף על פי שאינו מקום, שהרי שלוחיו הם עדי. שאלו אמרו השנים: בפנינו נתגרשה – הרי זו מגרשת אף על פי שאין שם גט.

שליח המביא גט מחו"ל צריך לראות את כתיבת הגט וחתימתו ולהעיד "בפנינו-נכתב ובפנינו-נחתם" (לעיל ה' ה). ואינו מובן, מה נשתנה דינם של שנים המביאים גט מחו"ל שיכולים להביא את הגט "אע"פ שלא נכתב ונחתם בפניהם"?
ויש לבאר:

העדות "בפנינו-נכתב ובפנינו-נחתם" באה לאשר את כתיבת הגט ומסירתו לידי השליח כדי למנוע חשש שהבעל יערער, אך כאשר שנים הביאו את הגט, הם עדים שהבעל שלח אותם, ושוב לא יוכל לערער (תוד"ה דאיתיהו גיטין ב, ב), כלשון הרמב"ם "שהרי אין הבעל יכול לערער בגט זה... שהרי שלוחיו הם

נישואי הקב"ה עם כנסת ישראל

יום רביעי ג' מנחם-אב ה'תש"ע

ישראל, והרי לפי ההלכה "לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה"? ביאור הענין:

הנבואה שנאמרה בתורה, שבני ישראל יגלו מארצם, אינה קביעה מוחלטת, שכן יהיה ולא אחרת – שהרי כבר כתב הרמב"ם (יסודות פ"י ה"ד), שנבואות של פורענות שניבא נביא יכולות להתבטל, כי "אפשר שעשו תשובה ונסלח להם". ומכיון שכן, נבואה זו נאמרה כדי לעורר את עם ישראל לשמור את דרך התורה ללא כל סטיות. מובן, אפוא, שנשואי הקב"ה וכנסת ישראל לא היו באופן של 'דעתו לגרשה', אלא אדרבה, מטרת הנבואה היתה שנשואין אלו יהיו לנצח.

(יין מלכות סימן טט)

הלכות גירושין פרק י, הלכה כא: לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה.

בדרך החסידות מתפרשת הלכה זו בקשר לענין הגלות. גלות עם ישראל מארצו היא גירושין בין כנסת ישראל לקב"ה, וכלשון הכתוב: "אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה" (ישעיה נ).

כי הנה, בעת מתן תורה נערכו נישואי הקב"ה כביכול עם ישראל, וכדברי המשנה (תענית כו, ב): "ביום חתונתו – זה מתן תורה".

ונשאלת השאלה: הקב"ה ידע מראש שעם ישראל יגלה מארצו, ואף נאמרו הדברים בתורה (ואתחנן ד, כה) "והפיץ ה' אתכם בעמים". אם כן, איך יכלו לחול נישואי הקב"ה עם

יבום או חליצה – מה קודם?

יום חמישי ד' מנחם-אב ה'תש"ע

השולחן ערוך (אהע"ז סי' קס"ה ט"א) לא הכריע במפורש בין הדעות, אך ממשמעות דבריו נראה כשיטת הרמב"ם, שיבום קודם ואם אינה רוצה להתייבם, ואין לה נימוק מספק לסירובה - דינה כמורדת ומפסידה כתובתה. והרמ"א (שם) פסק שחליצה קודמת, ואם אינה רוצה להתייבם, אין דינה כמורדת.

וכתב ה'ערוך השולחן' (אהע"ז סי' קס"ה ט"ו) שבארצות המזרח נהגו לייבם, ובמדינות אשכנז אין נוהגים לייבם, אמנם אם נראה שמתכוונים למצוה מתירים את הייבום.

ובארץ ישראל קבעו הרבנים בשנת השי"ת, תקנה האוסרת יבום, כי בזמננו ברור שרוב היבמים אינם מכוונים לשם מצווה, ומשום דרכי שלום שלא תהא התורה כשתי תורות יש לחלוץ ולא לייבם (היכל יצחק אהע"ז סי' ה'). אך בשו"ת 'יביע אומר' (ח"ו סי' י"ד) כתב שתקנה זו אין לה תוקף לספרדים שקיבלו עליהם הכרעת השולחן ערוך, שיבום קודם לחליצה. ואם כל קהל נוהג כמנהג אבותיו, הרי זה כשני בתי דין בעיר אחת שמותר לכל קהל להתנהג על פי בית דינו ואין לחשוש שעל ידי כך תהיה התורה כשתי תורות.

הלכות יבום וחליצה פרק א, הלכה ב: ... מַצוֹת יָבוּם קוֹדֶמֶת לַמַּצְוֹת חֲלִיצָה.

נחלקו תנאים בדבר (יבמות לט, ב): לדעת אבא שאול "הכונס את יבמתו לשם נוי ולשום אישות ולשום דבר אחר [לרשת נכסי אחריו] כאילו פוגע בערוה", כי לא הותר איסור אשת אח אלא למצוות יבום, ויבם שכוונתו לא לשם מצוה, פוגע באיסור אשת אח. ולכן, אף שמעיקר הדין יבום קודם לחליצה (בכורות יג, א), עכשיו, כיון שאין מתכוונים ביבום לשם מצוה, חליצה קודמת ליבום. אך לדעת חכמים "יבמה יבוא עליה - מכל מקום", ואף אם אינו מתכוין לשם מצוה אין בכך איסור, ולכן גם עכשיו יבום קודם לחליצה.

וגם הפוסקים נחלקו: הרי"ף (יבמות שם) והרמב"ם (כאן, ובפירוש המשניות בכורות שם) פסקו כחכמים, כי לדעת חכמים לאחר שמת בעלה בלא בנים נסתלק מהיבמה איסור אשת אח ומותרת ליבם אפילו נתכוון לא לשם מצוה, ולכן, "מצות יבום קודמת למצות חליצה בכל זמן", אך לדעת רש"י ור"ת (יבמות שם ד"ה אמר רב), הלכה כאבא שאול.

נאמנות האב לומר 'זה בני'

יום שישי ה' מנחם-אב ה'תש"ע

זה ספק, כי חוששים שמא כשם שזינתה איתו זינתה עם אחרים, ולכן אי אפשר לחייב אותה ביבום.

ה'לחם משנה' מביא את שאלת הרא"ש: מה טעם החילוק בין ירושה ליבום שביחס לירושה נאמן האב לומר זה בני ולגבי יבום אינו נאמן? ואמנם הרמב"ם אומר שהטעם הוא שמא "כשם שזינתה איתו כך זינתה עם אחר", אבל מדוע סברא זו אינה יוצרת ספק גם לגבי הירושה?

והביאור:

אחד ההסברים בתוספות (כ"ב שם) לנאמנות של האב לומר על בנו שהוא בן גרושה, הוא: "דיכיר נמי קאי אבן השנואה, כלומר, בן השנואה יכיר דנאמן לומר שהוא בן שנואה דהיינו שנואה בנישואיה". ואם כן, יש שתי נאמנויות נפרדות אותן

הלכות יבום פרק ג, הלכה ד: מי שזנה עם אשה, בין פנויה בין אשת איש, ונתעברה, ואמר: זה העבר ממני הוא, ואפלו היא מודה לו – אף על פי שהוא בנו לענין ירושה, הרי זה ספק לענין יבום.

שנינו (כ"ב קלג, ב): "האומר זה בני, נאמן". ושואלת הגמרא: "למאי הלכתא?" ועונה: "לירושו, ולפטור את אשתו מן היבום".

מכאן שדין 'יכיר' לא בא רק לקבוע מיהו הבכור, אלא גם לקבוע מיהו בנו (רמב"ם הלכות נחלות פרק ב' הלכה י"ד: שולחן ערוך חושן משפט, סימן רע"ז סעיף י"ב).

והנה, לדברי הרמב"ם כאן מי שזינה עם אשה ואומר שבנה הוא ממנו, הרי לענין ירושה העובר כבנו אבל לענין יבום הרי

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

לפוסלו - שהרי ודאי לא יהיה נאמן לומר על אדם מהשוק שהוא בנו, ואחר כך לומר עליו שהוא ממזר. מעתה נבין את שיטת הרמב"ם: מי שזינה עם אשה ואומר שבנה הוא ממנו נאמן לגבי ירושה, למרות שיש חשש שזינתה עם אחר, כי האב הוא הבעלים על ממנו ואם נאמנות זו מועילה נגד עדים, קל וחומר שתועיל לסלק את החשש שהאשה זינתה עם אחר; אבל ביחס ליכום אין להתעלם מהחשש שזינתה עם אחר ולכן זהו ספק.

מחדש הכתוב, והסבירו האחרונים (ראה אמרי משה ב"ב שם) שהתורה מלמדת למעשה שתי הלכות נפרדות: הנאמנות לירושה מבוססת על סברא, וכיון שהאב בעלים על ממנו, התורה נתנה לו נאמנות בדבר אפילו נגד עדים. אבל הנאמנות ליוחסין היא גדר אחד, כשם שהאב נאמן לומר קידשתי את בתי, ובזה יתכן שהאב לא יהיה נאמן נגד עדים. וכן מה שכתב הרמב"ם שמדין יכיר יש לאב נאמנות לומר על אדם מהשוק שהוא בנו היינו רק לגבי דין הירושה, אבל לא

שבת קודש ו' מנחם-אב ה'תש"ע

כוונות של קטן

ולפי זה מובן מדוע לא יועיל כשגדול עומד על גבם, כי הדבר מועיל רק כאשר צריך לכוון על המעשה, כגון כתיבת גט שהמחשבה באה להורות שמעשה הכתיבה הוא לשם גירוש האשה, ולכן כתיבת גט על ידי שוטה מועילה כשגדול עומד על גביו ומלמדו. מאידך, לא מצאנו שקטן עצמו יוכל לגרש כשגדול עומד על גביו, כי רצון הבעל הוא הפועל את הגירושין וצריך שתהא המחשבה מכוחו ולא מכוח הגדול. וכך גם לגבי כוונת הקריאה בחליצה, שהרי באמירתו "לא חפצתי לקחתה" עליו להבין את משמעות הענין וכן על היבמה להבין את משמעות האמירה "מאן יבמי".

ולפי זה לא תועיל עמידת הגדול גם בטוויית הציצית, כי בשונה מלישת המצות שהכוונה בה היא להורות שהמעשה הוא לשם מצוה, בטוויית החוטים יש ענין בכוונה עצמה, לייחד את הצמר לשם מצוה, ולזה אין הגדול שעל גביו מועיל.

(עונג יר"ס סי' ב')

הלכות יבום וחליצה פרק ו', הלכה ו': וְאִלּוּ שְׁמַתְנָמֹת וְלֹא חוֹלְצוֹת: תַּחֲרֹשֶׁת וְהַשְׁוֵטָה וְתַקְטִינָה; לְפִי שְׁאִין בְּהֵן דַּעַת לְקָרוֹת וּלְהִבִין.

כתב ה'מגן אברהם' (או"ח סי' יא) שלדעת הסוברים כי לישת מצות מצוה כשרה על ידי קטן, כאשר גדול עומד על גביו ומלמדו לשמור לשם מצוה, גם טוויית הציצית כשרה בקטן כשגדול עומד על גביו.

אך יש המחלקים בין הנושאים, לפי דברי הרמב"ם שחליצת חרש וחרשת פסולה לפי שאין בהם דעת, כי בגמרא נאמר שטעם הפסול הוא משום שאינן בני קריאה. וכתבו התוספות, כי אין לפסול מצד שאינם בני דעת שהרי לכך מועיל שגדול עומד על גבם.

אך הרמב"ם דייק לכתוב "לפי שאין בהם דעת לקרות להבין", ולא שאין בהם דעת לעצם החליצה, וכנראה שכך פירש את דברי הגמרא "לפי שאינן בני קריאה" היינו שאין בהם דעת להבין את ענין הקריאה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט תמוז, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו בקשת ברכה אודות מר... שי' וב"ב שי' ואזכירו להמצטרך לו בהיותי על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע. ומה ששואל אם יעתיקו למדינה אחרת, הנה כבר ידוע פסק אדונו ומורנו ראש כל בני הגולה הרמב"ם והוא בידו החזקה ה' דיעות ריש פרק ששי, צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כו' ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כדי שלא ילמוד ממעשיהם כו' ואם כו' אינו יכול ללכת למדינה שמנהגי טובים כו' ישב לבדו יחידי כו' יצא למערות ולחוחים ולמדבריות.

ובמילא מובן שבאם יש מקום לומר כפי שכותב במכתבו שע"י העתקה למקום חדש יהיו בסביבה או בהשפעת אנשים כנ"ל הרי מובן שטוב יותר לישיב יחידי או לילך למדבר מאשר להעתיק לשם, והשי"ת הזן ומפרנס לכל ימצא להם פרנסתם בכשרות ובמנוחה ויוכלו להוסיף אומץ בלימוד תורתנו הק' ובקיום מצותיו בהידור.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – כ"ט תמוז' מנחם-אב ה'תש"ע

יום ראשון כ"ט תמוז ה'תש"ע

הלכות גירושין

יש בכללן שתי מצות. אחת — מצות עשה. והיא: שיגרש המגרש בספר. ואחת — מצות לא תעשה. והיא: שלא יחזיר גרושתו משנשאת. ובאור שתי מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

א. אין האשה מתגרשת אלא בכתיב¹ שיגיע לה. וכתיב זה הוא הנקרא גט². ועשרה דברים הן עקר הגירושין מן התורה, ואלו הן: (א) שלא יגרש האיש אלא ברצונו³. (ב) ושיגרש בכתיב ולא בדבר אחר⁴. (ג) ושיהיה ענין הכתיב שגרשה והסירה מקנינו⁵. (ד) ושיהיה ענינו דבר הפורת בינו לביתה⁶. (ה) ושיהיה נכתב לשמה⁷. (ו) ושללא יהיה מחסר מעשה אחר כתיבתו⁸ אלא נתינתו לה [בלבד]. (ז) ושיתנהו לה⁹. (ח) ושיתנהו לה בפני עדים. (ט) ושיתנהו לה בתורת גירושין¹⁰. (י) ושיהיה הפעל או שלוחו הוא שנותנו לה¹¹. וישאר הדברים שבגט, כגון הזמן¹² ונתימת העדים¹³ וכיוצא בהן — הכל מדברי סופרים¹⁴.

ב. ומניין שעשרה דברים אלו מן התורה? שנאמר: והיה אם לא תמצא חן בעיניו, וכתב לה ספר פרישת ונתן בידה ושלחה מביתו. אם לא תמצא חן בעיניו — מלמד, שאינו מגרש אלא ברצונו¹⁵. ואם נתגרשה שלא ברצונו¹⁶ — אינה מגרשת¹⁷. אכל האשה מתגרשת ברצונה ושללא ברצונה¹⁸.

ג. וכתב' — מלמד, שאינה מתגרשת אלא בכתיב¹⁹. 'לה'

— לשמה²⁰. 'ספר פרישת' — דבר הפורת בינו לביתה, שלא ישאר לו עליה רשות. ואם עדין לא נכתב בינו לביתה²¹ — אינה מגרשת, כמו שיתבאר. ונתן בידה' — מלמד, שאינה מתגרשת עד שיתנת הגט בידה או ביד שליחה, שהוא בידה, או לחצרה, שהכל בידה כמו שיתבאר. ושלחה' — ושלחה ענין הגט שהוא המשלח אותה, לא שישלח עצמו ממנה.

ד. כיצד? כתב לה: הרי את משלחת, הרי את מגרשת, הרי את לעצמך, הרי את מתרת לכל אדם, וכיוצא בזה הענין — הרי זו מגרשת. וגופו²² של גט: הרי את מתרת לכל אדם. אכל אם כתב לה: איני בעלה, איני ארוסה, איני אישך — אין זה גט. שנאמר: ושלחה — ולא שישלח את עצמו²³. וכן הפותב לאשתו: הרי את בת חורין — אינו גט²⁴.

ה. זה שנאמר בתורה ושלחה מביתו' — אין ענינו שלא יגמרו גרושיה עד שתצא מביתו; אלא כשמגיע גט לידה גמרו גרושיה²⁵ ואף על פי שעדין היא בביתו, כמו שיתבאר. שלא נאמר ושלחה, אלא שאם גרש ולא הוציאה מביתו²⁶ — הרי זה כמי שגרש והחזיר גרושתו²⁷; לפיכך צריכה ממנו גט²⁸, כמו שיתבאר²⁹.

ו. ומנין שלא יהיה מחסר מעשה אחר כתיבתו? שנאמר: וכתב ונתן — מי שאינו מחסר אלא כתיבה ונתינה הוא הגט הנפטר. יצא דבר שמחסר קציעה אחר הכתיבה. לפיכך, אם כתב גט על קרן הפרה — נותן לה הפרה³⁰. ואם חתך הקרן אחר שכתבו, ונתנו לה — אינו גט. וכן אם כתב במקבץ³¹, אף על פי שחתמו בו העדים אחר שתלשו, ונתנו לה — אינו גט³².

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) "שאלו היו הגירושין בדיבור בלבד, הייתה האשה אומרת כשיזנה עמה איש - כי הייתה גרושה מקודם, ועל כן נצטוונו שלא ישלמו גירושין אלא בכתב מעיד לה כמו שנאמר וכתב לה ספר כריתות". (2) שם גט נופל על כל שטר ותעודה שהיא (וכן כתב בערוך ערך גט), ותרגום "ספר כריתות" "גט פטורין" ורגילים לקרוא לגט אשה "גט" סתם. (3) שאין האשה יכולה לכוף את בעלה לגרשה. (4) כגון כסף וכדומה, בניגוד לקידושין שהאשה מתקדשת בכסף ובשטר. (5) ולא ישלח את עצמו ממנה. (6) שלא תהא קשורה ותלויה בו לאחר הגירושין. (7) לשם אשה זו המתגרשת. (8) פרט לדבר שמחוסר קציעה אחר הכתיבה. (9) או ליד שלוחה או לתוך רשותה. (10) ולא בתורת שטר חוב או מזוזה. (11) ולא שתיקח היא מעצמה. (12) תאריך כתיבת הגט. (13) על הגט. (14) תקנת חכמים. (15) ונתן - מדעתו משמע. (16) על כורחו. (17) ומי שהדין נותן שכופים אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש, בית דין מכה אותו עד שיאמר רוצה אני והגט כשר, והטעם שכפייה זו נקראת "מרצונו" - כי זהו רצונו האמיתי. (18) על כורחה. אולם "רבנו גרשום מאור הגולה החרים שלא לגרש אשה שלא מדעתה אם לא שעברה על דת". (19) ולא בכסף. (20) לשם האשה המתגרשת. (21) כגון שאמר לה: "הרי זה גיטך על מנת שלא תשתי יין לעולם" - אין זו כריתות, שכל ימיה היא קשורה אליו לקיים תנאי זה מחמתו. (22) עיקר כתב הגט כך יכתבו בו. (23) ממנה. (24) שאין זו לשון גירושין, אלא לשון שחרור מעבדות. (25) והרי היא פנויה וחלים בה קידושי אדם אחר. (26) ונתייחד עמה. (27) בקידושי ביאה, ואף על פי שלא ראוה שנבעלה, עדי היחוד הם-הם עדי ביאה. (28) ובכתב-יד התימנים: גט שני. (29) ושיעור דברי רבנו כך הם: עצם הגירושין נגמרו עם הגעת הגט לידה, אלא אם שהתה בביתו כדי יחוד, יש לחוש שקידשה שנית בביאה, ועדי היחוד הם עדי קידושיה, וממילא צריכה גט שני לקידושיה השניים. (30) יחד עם קרנה כשהיא מחוברת. (31) לקרקע, כגון על עלה כאשר הוא מחובר לעץ. (32) הואיל ותורף הגט נכתב במחובר. וכתוב ב"הגהות מיימוניות" בשם הגאונים, צריך שיחתוך הקלף כשיעור הגט מן היריעה ואחרי כן יכתוב עליו נוסח הגט, שאם כתבו תחילה על היריעה ואחרי כן חתך ממנה כשיעור הגט פסול, מטעם "מחוסר קציעה". וכן אם לאחר שנכתב מקצתו אירעה טעות בכתיבה ורוצה לחזור ולהתחיל גט אחר באותו קלף יחתוך תחילה את הראשון המוטעה.

1 ושלפנתו ממנו; אף על פי שאמר לה אחר שבא לידה: הרי
2 זה גטך — אינו גט; שנאמר: ונתן בידה — לא שתקח
3 היא מעצמה, והרי לא נתן לה לא הוא ולא שלוחו. אבל
4 אם הרבין⁴⁸ לה בגופו או הטה ידו עד ששילפה הגט מעליו,
5 ואמר לה: הרי זה גטך — הרי זה גט.
6 יג. ומניין שיתננו לה בפני עדים? הרי הוא אומר: על פי
7 שנים עדים או שלשה עדים יקום דבר, ואי אפשר שתהיה
8 זו היום ערוה והבא עליה במיתת בית דין ולמחר⁴⁹ תהיה
9 מתרת בלא עדים⁵⁰. לפיכך, אם נתן לה גט בינו לבניה,
10 ואפילו בעד אחד — אינו גט כלל.
11 יד. במה דברים אמורים? כשהיה הגט בכתב יד סופר⁵¹;
12 אבל אם כתב הבעל הגט בכתב ידו⁵², וחתם עליו עד אחד,
13 ונתנו לה — הרי זה גט פסול⁵³ [ופוסל לכהנה⁵⁴].
14 טו. תקנת חכמים היא שיהיו העדים חותמין על הגט⁵⁵.
15 שמה יתן לה גט בפני שנים וימותר⁵⁶, ונמצא הגט שבידה
16 כהרס מחרסי אדמה, שהרי אין בו עדים, לפיכך תקנו
17 שיעידו מתוכו⁵⁷. ואף על פי שהעדים בתוכו, נותנו לה
18 בפני שנים, בין בפני אותן העדים החתומין עליו בין בפני
19 שנים אחרים, ששקרו הגרושין בעדי מסירה⁵⁸.
20 טז. חתמו בו שנים ועבר ונתנו לה בינו לבניה⁵⁹, או
21 שנמצאו עדי מסירה פסולין⁶⁰ — הרי זה פשוט; הואיל
22 ועדים שבו⁶¹ פשוטין, והרי הגט יוצא מתחת ידיה⁶². ויש
23 שהורה מן הגאונים שהוא פסול⁶³.

1 ז. אין כותבין במחבר³³ אפילו טפס הגט³⁴. כתב הטפס
2 במחבר, ותלשו, ואחר כך כתב שם האיש ושם האשה והזמן
3 ו'הרי את מתרת לכל אדם'³⁵, וחתמו, ונתנו לה — פשוט³⁶.
4 ח. כתב כל הגט על העלה הנורע בעצין נקוב³⁷, אף על
5 פי שנתן לה העצין בלו — הגט פסול, גזרה שמה קטם³⁸.
6 אבל כותב הוא על חרסו של עצין ונותן לה³⁹.
7 ט. ומניין שאינו נותנו לה אלא בתורת גרושין? שנאמר:
8 ספר כריתת ונתן בידה — שיתן אותו בתורת ספר כריתות.
9 אבל אם נתנו לה בתורת שהיא שטר חוב⁴⁰ או מזוזה; או
10 שנתנו בידה והיא ישנה⁴¹, ונעורה והרי היא בידה — אינו
11 גט. ואם אמר לה אחר כך: הרי הוא גטך — הרי זה גט⁴².
12 י. אמר לעדים: ראו גט שאני נותן לה, וחזר ואמר לה:
13 כנסי שטר חוב זה — הרי זה פשוט; שהרי הודיע את
14 העדים שנתנו בתורת גרושין⁴³. וזה שאמר לה 'שטר חוב',
15 מפני שנקבלם ממנה⁴⁴.
16 יא. המגרש צריך שיאמר לה כשיתן לה הגט⁴⁵: הרי זה
17 גטך, או: הוא גטך, וכיוצא בזה. ואם נתן בידה ולא אמר
18 כלום — הרי זה גט פסול⁴⁶. במה דברים אמורים? בשלא
19 היה מדבר עמה על עסקי גטה; אבל אם היה מדבר על
20 עסקי גטה, ונטל הגט ונתן בידה ולא אמר כלום — הרי
21 זה גט פשוט⁴⁷.
22 יב. גט שהיה מנח על הארץ, ואמר לה: טלי גטך מעל
23 גבי קרקע, ונטלתו; או שהיה קשור על ידו או על ירכו,

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(33) לקרקע, משום שמחוסר קציצה. ואפילו רצה לתת לה אותו המחובר אינו גט, משום שנאמר "ונתן בידה" דבר הניתן מיד ליד ומחובר אינו ניתן מיד ליד. (34) טופס הגט הוא הנוסח הכללי האחיד לכל הגיטין ובו מקומות פנויים למילוי פרטים שהם עיקר הגט, כגון שם האיש והאשה, זמן הכתיבה וכו'. (35) שכל אלה הם עיקר הגט ונקראים "תורף הגט". (36) כלומר, לכתחילה אסור לכתוב במחובר אפילו את טופס הגט, גזירה שמה יכתוב את התורף במחובר ואז הוא בטל לגמרי, אבל אם כבר כתב הטופס במחובר ותלשו, ואחרי כן כתב עליו התורף הרי זה גט כשר. (37) בתחתיתו, והריהו יונק מן הקרקע ודינו כמחובר. (38) יתלוש העלה מהעצין ויתן לה והרי זה קציצה מהמחובר. (39) את העצין כמו שהוא, ואין לחוש שמה ישבור העצין וייתן לה חתיכת חרס, שבוודאי לא יפסיד את העצין. (40) שאמר לה: כנסי שטר חוב זה. (41) ואין הגט משתמר בידה. (42) הרי זה כנתינה חדשה הואיל והגט בידה בשעת אמירתו. (43) ובידיעתה אין צורך, שהרי גם חרשת שהשיאה אביה, שקידושה קידושין גמורים, מתגרשת, אף על פי שאין בה דעת. (44) אבל לא התכוין לבטל את הגט. (45) גם אם אמר לה אחר הנתינה - הרי זה גט אלא שלכתחילה טוב יותר שיאמר לה בשעת נתינה. (46) ולעיל בהלכה ט' כתב רבנו: "אינו גט" כי שם נתנו לה בתורת שטר חוב, אבל כאן נתן הגט בסתם ושתק, ולפיכך הריהו "גט פסול" והבדל יש בין גט פסול, לבין גט בטל, או "אינו גט", שבראשון אינו אלא פסול מדברי חכמים, ולא תינשא בו לכתחילה ואם נשאת לא תצא מבעלה השני, ואילו ב"גט בטל" או "אינו גט" הרי זה גט בטל מן התורה, ועדיין היא אשת איש ואף על פי שבקידושין אם לא דיבר עמה על עסקי קידושין ונתן לה כסף ולא אמר לה "הרי את מקודשת לי" - אין חוששין כלל לקידושו - כאן, שכתובים ענייני הגירושין בגט והכול תלוי בבעל אין זה אלא גט פסול. (47) וגם לכתחילה יכול לעשות כן. (48) היטה. (49) אחרי מסירת הגט. (50) וכן אמרו: "הכא (=כאן, בגט) דאיתחזק איסורא דאשת איש הווי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משניים". (51) ולא חתם הסופר עליו. (52) וכתב ידו דומה כמאה עדים. (53) מדבריהם, ואם נישאת לא תצא והוולד מהבעל השני כשר, והוא הדין אפילו אין עליו עדים כלל גם כן אינו פסול אלא מדבריהם, אלא שרבנו משמע חידוש, שאפילו חתום עליו עד אחד אינו כשר להינשא בו לכתחילה. (54) בכתב יד התימנים תיבות אלו אינן, וכן בספר כתיבת יד שהיה בידי בעל הכסף-משנה. וכן נכון, שהרי אם אתה אומר פסול מדבריהם, ואם נישאת לא תצא, וודאי שהוא גט לפוסלה להינשא לכהן, שאפילו ריח הגט פוסל לכהונה. (55) אף על פי שמדין תורה עדי מסירת הגט מידי הבעל לאשה הם עיקר עדי הגירושין ואין צורך כלל בחתימות העדים. (56) או ילכו למדינת הים [=לחור"ל], והבעל יערער ויאמר לא גרשתיה. (57) ואפילו ימותו עדי החתימה אפשר להכיר ולזהות חתימת ידם. (58) הרואים את מסירת הגט ונתינתו מידי הבעל לידי האשה. (59) ללא כל עדי מסירה. (60) קרובים קרבת משפחה זה לזה או שעברו עבירה מדברי תורה. (61) החתומים בתוכו. (62) ואפשר לזהות חתימת יד העדים ואין הבעל יכול לערער לומר לא גרשתיה, שאינו נאמן להכחיש חתימת העדים. (63) מדבריהם.

1 יז. ה'יו עדין מתוכו⁶⁴ פסולין, אפלו אחד פסול ואחד פשר, 2 ונתנו לה בפני שני עדים פשרין — הרי זה פסול, שנמצא 3 כמזיף⁶⁵ מתוכו. 4 יח. הרחיק את העדים מן הכתב⁶⁶ מלא שני שיטין⁶⁷ — 5 פסול. וכמה ירחיק את העדים מן הכתב⁶⁸? פחות מפרדי 6 שני שיטין, כדי שיהיו נקראין עמו⁶⁹. במה דברים אמורים? 7 פשהה הגט יוצא מתחת ידה ולא היו שם עדי מסירה; 8 אבל אם מסרו לה בעדים, אף על פי שהן מרחקין הרבה 9 ואין נקראין עמו ואף על פי שאין חתום עליו עד כלל — 10 הרי זה פשר, שעקר הגרושין בעדי מסירה. 11 יט. העדים, שנותן את הגט בפניהם, צריכין לקרותו⁷⁰ 12 ואחר כך יתנו לה. ואם נתנו לה בפניהם תחלה — חוזרין 13 ונקראין אותו אחר שנתנו לה. קראוהו והוא ביד הבעל או 14 ביד שלוחו, והחזירוהו לו, וחזר הוא והכניסו לתוך ידו, 15 ונתנו לה — חוזרין ונקראין אותו⁷¹. 16 כ. לא קראוהו, אלא נטלתו ונתתו לים או לאש — הרי 17 זו מגרשת. הואיל וקראוהו תחלה, אין חוששים לו 18 שהחליפו. ולא עוד, אלא אפלו אמר הבעל: שטר אחר היה 19 ולא היה הגט שקראתם — אינו נאמן והרי היא מגרשת. 20 כא. הרי שלא קראו הגט בתחלה, ונתן לה הגט בפניהם, 21 ונתתו לאור או לים — אף על פי שהבעל אומר: גט פשר 22 היה, הרי זו ספק מגרשת⁷². 23 כב. זרק לה הגט להצרה לבין החביות בפני עדים⁷³, 24 ובקשו ומצאו מזונה או שטר אחר — אין חוששין לה⁷⁴;

1 שנה שנמצא הוא שזרק⁷⁵. נמצאו שם שנים שלש מזוזות 2 או שטרות⁷⁶ — חוששין שמה גט שזרק גרושה עכברים 3 והרי זו ספק מגרשת. 4 כג. העדים שחוקמין על הגט צריכים להיותם יודעים 5 לקרות ולחתם. ואם אינם יודעים לקרות קוראים בפניהם 6 וחוקמם. והוא שיעבירו לשון הגט⁷⁷. ואם אינם יודעים 7 לחתם — רושמין להם הנזיר ברק וכיוצא בו מדבר שאין 8 רשומו מתקנים⁷⁸, והן כותבין על הרשם. ואין עושין כך 9 בשאר שטרות. קל הוא שהקלו בגטי נשים, כדי שלא יהיו 10 בנות ישראל עגונות⁷⁹; הואיל וחתמת העדים בגט 11 מדבריהם, כמו שבארנו. 12 כד. אף על פי שחתמת העדים בגט מדבריהם⁸⁰, התקינו 13 שיהיו העדים מפרשין שמותיבן בגט⁸¹. וכן התקינו בעדי 14 הגט שאין חותמין אלא זה בפני זה⁸². ואם חתמו זה שלא 15 בפני זה — הרי זה גט פסול. וכן התקינו חכמים שייכתב 16 זמן בגט ומקום כתיבתו, כשאר השטרות. שמה תהיה 17 אשתו קרובתו, ותזנה כשהיא תחתיו⁸³, וייכתב לה גט אחר 18 הנזות ויתן לה⁸⁴; ואם לא יהיה בו זמן, יכולה לומר: קדם 19 הנזות נתגרשתי⁸⁵, וליפיה תקנו זמן בגטין. 20 כה. גט שיש עליו עדים ואין בו זמן, או שהיה מקדם⁸⁶ 21 או מאחר⁸⁷, או שנכתב ביום ונחתם בלילה שלאחריו⁸⁸, אף 22 על פי שצווקין באותו הענין⁸⁹, או כתב את הגט בירושלים 23 וטעה⁹⁰ וכתב 'בלוד' — כל אלו פסולין⁹¹, עד שייחתמו בו 24 בזמן פתיבתו⁹² ובמקום פתיבתו⁹³.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(64) החתומים בו. (65) "כמזוייף, לא מזוייף וודאי, והואיל ונמסר בעדי מסירה כשרים הרי זה פסול מדבריהם". (66) הרחיק את חתימת העדים מהשורה האחרונה של נוסח הגט. (67) מלוא שתי שורות. (68) ויהא הגט כשר לכתחילה. (69) שלא יהא הפסק בין העדים לשטר כדי שיהא ניכר לכל שהם חתומים על השטר. (70) לראות מה כתוב בו אם גט כשר הוא או שטר אחר הוא, שכיוון "שעיקר הגירושין בעדי מסירה" צריכים הם לקרותו. (71) שמה החליפו בשטר אחר. (72) כשם שאינו נאמן לאוסרה, כך אינו נאמן להתירה, והרי זו לא תינשא, ואם נישאת תצא, כדין כל ספק מגורשת. (73) ולא קראוהו תחילה. (74) שתהיה ספק מגורשת. (75) מזוזה בין חביות אינה מצוייה וכמו כן שטרות אחרים אינם מצויים שם ובוודאי הוא זרקה כעת. (76) והרי הוא לא זרק אלא שטר אחד, ועל כורחך היו שם מזוזות ושטרות מקודם. (77) אבל אם אינם מכירים לשון הגט אינו מועיל שיתרגמו אותו ללשונם, שהרי זה כעד מפי עד. (78) כי אם רישומו מתקיים אסור להם לחתום, שאין כתב על גבי כתב. (79) הקלו שלא יצטרכו לחזר אחרי עדים הבקיים לחתום, שמה בתוך כך יפליג בעלה לים או ימות ותיזקק לזבם. (80) ויהלכה היא אין גוזרין גזירה לגזירה - בכל זאת חיזוקו כאן תקנה זו בכמה דברים כדלהלן. (81) ראובן או שמעון, שמתחילה היה כותב: אני פלוני חתמתי עד, ולא היה נוקב שמו, ולא היו יודעים לבקש עדים המכירים אותו להעיד על חתימתו, והיו צריכים לחזר אחר שטרות אחרים שחתמתם דומה לזו בכדי לקיים חתימתם, עמדו והתקינו שיפרשו את שמותיהם וזוהי יהיה אפשר לחזר אחרי מכיריהם שיעידו על כתב ידם. (82) גזירה משום "כולכם", שמה יאמר לעשרה: כתבו כולכם גט לאשתי, ודינו שאחד יכתוב וכולם יחתמוהו, ואם אחד מהם יחסר הרי זה פסול, ואם יחתמוהו זה שלא בפני זה שמה יחתמו רק שניים ותיטול הגט ותחשוב שהיא מגורשת, ועדיין לא נתקיים תנאו, לפיכך התקינו שיהיו כל העדים נוכחים בשעת החתימה אפילו כאשר לא התנה "כולכם". (83) כלומר: בעודה אשתו. (84) לחפות עליה שלא תיענש עונש מוות. (85) ופנויה הייתי. (86) שנכתב ונחתם במרחשון וכתבו בו זמן של תשרי שלפניו, והרי יש לחוש שהקדימוהו לחפות על זנותה. (87) שנכתב ונחתם בתשרי וכתבו בו זמן של מרחשון שלאחריו, וגם זה פסול, כי אם נתיר שטר מאוחר יבואו להחיר גם המוקדם, וגם אפשר שאחרוהו כדי להפסיד את האשה פירות נכסיה שמכרם הבעל משעת נתינת הגט עד הזמן הכתוב בו, שלמעשה הם שלה ולפי זמן הגט הם של הבעל. (88) הרי זה גט מוקדם, שכתוב בו זמן היום שלפניו. (89) מהכתיבה ועד שעת החתימה, שבשאר שטרי חוב הרי זה כשר. (90) הסופר. (91) מדבריהם, ולא תינשא בו לכתחילה, אבל אינו "בטל". (92) דקדק לכתבו "בזמן כתיבתו", כלומר בזמן הכתוב בגט, ולא - "ביום כתיבתו", כלומר ביום שנכתב הגט, ולפי זה אם כתבוהו בתשרי ואחרו את זמנו למרחשון ונתעכבה חתימת העדים עד למרחשון כזמן הכתוב בגט - הריהו כשר שהרי חתמו בזמן הכתוב בו, אף על פי שלא נחתם ביום הכתיבה. (93) עיקר ההקפדה הוא על חתימת העדים שתהיה במקום המסומן בגט, אבל אם כתבו הסופר בירושלים וכתב בו שנכתב בלוד והעבירו ללוד ושם חתמו עליו העדים הרי זה כשר, הואיל וחתמו העדים באותו מקום המוזכר בגט.

ד. ובשעת הספנה כותבין ונותנין אף על פי שאין מכירים. 38
והאשה נותנת שכר הסופר בכל מקום. 39
ה. וצריך שיאמר הבעל עצמו לסופר: כתב, ולעדים: 40
חתמו. הרי שאמרו לו בית דין או שנים: נכתב גט לאשתך, 41
ואמר להם: כתבו, וכתבו הן עצמן וחתמו בו — הרי זה 42
כשר. אבל אם אמרו הם לסופר וכתב ולעדים וחתמו, אף 43
על פי שחזרו ונתנוהו לבעל וחזר ונתן גט זה לאשתו בפני 44
עדים — הרי זה גט בטל; שהרי כתבו מי שלא אמר לו 45
הבעל לכתבו. 46
ו. אמר לשנים או לשלשה: אמרו לסופר וכתבו גט לאשתי 47
ואמרו לעדים וחתמו, ואמרו לסופר וכתב ולעדים וחתמו; 48
או שאמר לשנים: אמרו לסופר וכתבו גט לאשתי ואתם 49
חתמו — הרי זה גט פסול. ומתישבין בדבר זה הרבה, 50
מפני שהוא קרוב להיות גט בטל. 51
ז. ומה בין פסול לבטל? שכל מקום שנאמר בכתבו זה 52
בגט שהוא בטל, הוא בטל מן התורה; ובכל מקום שנאמר 53
פסול, הוא פסול מדברי סופרים. 54
ח. הבעל שהביא גט בידו חתום, ואמר: תנו גט זה לאשתי 55
— הרי אלו יתנו לה. אמר לאחרים לכתב גט ולחתום בו 56
ולתנו לאשתו, וכתבו וחתמו ונתנו לה, ונמצא הגט בטל 57
או פסול — הרי אלו כותבין גט אחר, אפילו מאה, עד 58
שיגיע לידה גט כשר. 59
ט. אמר להם הבעל: כתבו וחתמו ותנו לשליח להוליך לה, 60
וכתבו וחתמו ונתנו לשליח, ונמצא הגט בטל או פסול — 61
אין כותבין אחר עד שימלכו בפעל; שהרי לא עשה אותן 62
שלושים לגרושין, ושמא לא רצה אלא שיכתבו ויתנו 63
לשליח בלבד, ולא ישאר להם בו מעשה אחר, והרי כתבו 64
ונתנו, לפיכך לא יכתבו אחר. ואם כתבו גט אחר כשר, 65
וניתנוהו לשליח (וניתנו לה) — הרי זו ספק מגרשת. 66
י. האומר לשנים או ליתר משנים: כתבו גט ותנו לאשתי, 67
גרשה, שלחה, שבתה, תכונה, כתבו אגרת ותנו לה — 68
הרי אלו יכתבו גט כשר ויתנו לה. אמר להם: פטרוה, 69
פרנסוה, עשו לה פדת, עשו לה פנימוס, עשו לה פראוי — 70
לא אמר כלום. ואם כתבו גט ונתנו לה — הרי זה גט בטל. 71
יא. אמר להם: הוציאוה, עזבוה, התירוה, הניחוה, 72
הוצילוה — הרי זה ספק אם משמע מלות אלו גרושין או 73
ענין אחר. לפיכך אין כותבין לה. ואם כתבו גט ונתנו לה 74
— הרי זו ספק מגרשת. 75

כו. חתן ממנו הזמן⁹⁴ ונתנו לה; או שלא כתב שם היום, 1
אלא: בשבת⁹⁵ ראשונה או שניה מחדש פלוני, או: בחדש 2
פלוני, או: בשנה פלונית, ולא הזכיר החדש, אפילו כתב: 3
בשבוע⁹⁶ פלוני — כשר⁹⁷. וכן אם כתב בו: היום גרשתיך 4
— כשר; שמשמעו: היום הזה שיצא בו הגט. 5
כז. וכן תקנו שיהיו מונין בגטין למלכות אותו הזמן⁹⁸, 6
משום שלום מלכות⁹⁹. כתב לשם מלכות שאינה מלכות 7
אותה המדינה, או לבנין הבית¹⁰⁰, או לחרבן הבית: אם 8
דרך אנשי אותו מקום למנות בו — הרי זה כשר¹⁰¹; ואם 9
אין דרך למנות בו — הרי זה פסול¹⁰². ויכרך נהגו כל 10
ישראל למנות בגטין או ליצירה¹⁰³ או למלכות אלכסנדרוס 11
מקדון שהוא מנין שטרות. ואם כתב לשם מלכות אותו זמן 12
במדינה שיש בה רשות אותה מלכות — הרי זה כשר¹⁰⁴. 13
כח. האומר לשנים: כתבו וחתמו ותנו גט לאשתי, ונתאחר 14
הדבר ימים או שנים; או שנמצא הגט בטל והצרכו לכתב 15
לה גט אחר כשר אחר כמה שנים, כמו שיתבאר — הרי 16
אלו כותבין זמן הכתיבה ומקום הכתיבה, לא הזמן שאמר 17
להן הבעל בו 'כתבו' ולא אותו המקום. כיצד? היו 18
בירושלים כשאמר להן והיו עומדין בתשרי, ונתאחרו עד 19
ניסן והרי הן בלוד — כותבין זמן הגט מניסן ובלוד ששם 20
נכתב הגט, כשאר שטרות¹⁰⁵. 21

פרק שני

א. זה שנאמר בתורה: וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה — 22
אחד הכותב בידו או שאמר לאחר לכתב לו, ואחד הנותן 23
בידו או שאמר לאחר לתן לה. לא נאמר 'וכתב' אלא להודיע 24
שאינ מתגרשת אלא בכתב, 'ונתן' — שלא תקח מעצמה. 25
ב. אמר לשנים: כתבו גט וחתמו ותנו לאשתי — הרי אלו 26
כותבין וחותמין ונותנין לה, והן הן שלוחיו והן הן עדיו. 27
וכן אם אמר לסופר: כתב לי גט לאשתי, ואמר לעדים 28
לחתם — כותבין וחותמין ונותנים לו, והוא מגרש בו 29
בכל עת שירצה. 30
ג. וכותבין גט לאיש אף על פי שאין אשתו עמו. והוא, 31
שהיו העדים והסופר שכתבו וחתמו בו מכירין ויודעים 32
שזה הוא פלוני ואשתו היא פלונית. ואם היו באותו מקום 33
שנים ששמותיהם שונים ושמות נשותיהם שונים — אין 34
מגרש אחד מהם אלא במעמד חברו; שמא יכתב גט 35
ויוליכו לאשת חברו ויאסנה עליה. 36

94) לאחר שכתב הזמן וחתמו בו עדים. 95) שבוע. 96) שמיטה פלונית של יובל. 97) להינשא בו לכתחילה. כי חתיכת זמן מהגט היא מעשה רמאות, וכולם ידעו שחתכו כדי לחפות על קרובתו או כדי למכור פירות אשתו אחרי הגט להפסידה ויבואו לבדוק אחרי בראיות ברורות. 98) המלכות [=המלך] השולט בזמן סידור הגט. 99) "שיהא לנו שלום עמהם, שיאמרו חשובים אנו בעיניהם שכותבים שטרותיהם בשמנו". 100) כך וכך לבנין בית המקדש. 101) שהרי אין המלכות מקפידה על כך. 102) כי המלכות מקפידה על כך, וחושדת שמרדו בה ומחשיבים מלכות אחרת יותר ממנה. 103) לבריא העולם. 104) כלומר, אחרי שנהגו לכתוב ליצירה, אם כתב היום לשם מלכות אותה מדינה הרי זה כשר. 105) וכתוב ב"הגהות מיימוניות": "כל שכן העדים - יש לכתוב מקום שעומדים שם בשעת כתיבת הגט וחתמתו אף על פי שאינו עיקר דירתם, כי אם לא יהיו שם עדים, יבואו לומר: אחרים חתמו כשם ומזויף, שהרי לא היו שם".

יט. קדשה אביה כשהיא קטנה, ומת: אם מבחנת בין גטה
לדבר אחר — הרי זו מתגרשת משיגיע הגט לידה; ואם לאו
— אינה מתגרשת עד שתבחין. ואם גרשה — אינה מגרשת.
כ. מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה
לגרש — בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין
אותו עד שיאמר: רוצה אני, ויכתב הגט. והוא גט כשר. וכן
אם הכוהן עכ"ם ואמר: לו: עשה מה שישראל אומרין לך,
ולחצו אותו ישראל ביד העכו"ם עד שיגרש — הרי זה
כשר. ואם העכו"ם מעצמן אנסוהו עד שכתב — הואיל
והדין נותן שיכתב, הרי זה גט פסול. ולמה לא בטל גט זה,
שהרי הוא אנוס בין ביד עכו"ם בין ביד ישראל? שאין
אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו
מחייב בו מן התורה, כגון מי שהכה עד שמכר או עד שנתן;
אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עברה,
והכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר
האסור לעשותו — אין זה אנוס ממנו, אלא הוא אנוס עצמו
בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא
רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות
ולהתרחק מן העברות, ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהכה עד
שתשש יצרו, ואמר: רוצה אני — כבר גרש לרצונו. לא
היה הדין נותן שכופין אותו לגרש, וטעו בית דין של
ישראל או שהיו הדייטות ואנסוהו עד שגרש — הרי זה
גט פסול. הואיל וישראל אנסוהו, יגמרו ויגרשו. ואם העכו"ם
אנסוהו לגרש שלא כדיון — אינו גט. אף על פי שאמר
בעכו"ם: רוצה אני, ואמר לישראל: כתבו וחתמו — הואיל
ואין הדין מחייבו להוציא והעכו"ם אנסוהו, אינו גט.

פרק שלישי

א. כל גט שלא נכתב לשם האיש המגרש ולשם האשה
המתגרשת — אינו גט. כיצד? סופר שכתב גט ללמד או
להתלמד, ובא הבעל ומצא שם שנכתב בגט זה בשמו, ושם
האשה בשם אשתו, ושם העיר בשם עירו, ונטלו וגרש בו
— אינו גט.
ב. יתר על זה: כתב לגרש את אשתו ונמלה, ומצא בן עירו
ואמר לו: שמי בשמך ושם אשתי בשם אשתך, ונטלו ממנו
וגרש בו — אף על פי שנכתב לשם גרושין, אינו גט.
ג. יתר על זה: מי שיש לו שתי נשים ששמותיהן שוות,
וכתב לגרש את הגדולה, ונמלה וגרש בו את הקטנה —
אינו גט. אף על פי שנכתב לשם האיש המגרש, לא נכתב
לשם זה שנתגרשה בו.
ד. יתר על כן: אמר לסופר: כתב ואי זו שארצה אגרש בו,
וכתב הסופר על דעת זו, וגרש בו אחת מהן — הרי זה
ספק גרושין. וכל גט שכתבו שלא לשמה, אף על פי
שהעביר עליו קולמוס לשמה — אינו גט.
ה. מי שכתב [גט] לגרש את אשתו, ונמלה ולא גרשה,
ונתיחד עמה אחר שכתבו — לא יגרשנה באותו הגט פעם
אחרת כשיגרשה לגרשה. ואם גרשה באותו הגט הישן —
הרי זה מגרשת, ותנשא בו לכתחלה; שהרי נכתב לשמה,

יב. האומר: כתבו גט לאשתי — הרי אלו כותבין וחותמין
ונותנין לבעל בידו, ואין נותנין לאשתו עד שיאמר להם
לתן לה. ואם נתנו לה — אינו גט. במה דברים אמורים?
בבריא; אבל במקפץ, והוא אדם שקפץ עליו החלי במהרה
והכביד עליו חליו מיד, והיציא בקולר אפלו על עסקי
ממון, והמפרש בים, והיציא בשיצא, ואמר: כתבו גט
לאשתי — הרי אלו יכתבו ויחתמו ויתנו לה; שהדבר ידוע
שלא נתפסו זה אלא לכתב ולתן לה.
יג. בריא שאמר: כתבו גט לאשתי, וכתבו וחתמו ונתנו
לה, והרג עצמו מיד, כגון שהשליך עצמו מן הגג או הפיל
עצמו לים — הרי זה גט כשר. עלה לגג ודחפתו הרוח
ונפל ומת — אינו גט. ספק הפיל עצמו ספק דחפתו הרוח
— הרי זה גט, עד שיודע לך בודאי שהרוח דחפתו. וכן
מי שהיה משלף בבור, ואמר: כל השומע קולי יכתב גט
לאשתי — הרי אלו יכתבו ויתנו לה. והוא, שיודעו אותו.
ואף על פי שהעלוהו ולא הכירוהו — הרי זה כשר; שזה
כשעת הסכנה הוא, שכותבים ונותנים אף על פי שאין
מכירין. וכן מי שנפל בו מכות רעות שאי אפשר שיהיה
מהן, אפלו נשחטו בו רב סימנין, ורמז ואמר: כתבו גט
לאשתי — הרי אלו יכתבו ויתנו; שהרי עתה חי הוא, אף
על פי שסופו למות.
יד. מי שהיתה רוח רעה מבעתת אותו, ואמר כשהתחיל
בו החלי: כתבו גט לאשתי — לא אמר כלום; מפני שאין
דעתו נכונה ומישיבת. וכן שכור שהגיע לשכרותו של לוט.
ואם לא הגיע — הרי זה ספק.
טו. אמר כשהוא בריא: כתבו ונתנו גט לאשתי, ואחר כך
נבעת — ממתינין עד שיבריא וכותבין ונותנין לה. ואין
צריך לחזור ולהמלה בו אחר שהבריא. ואם כתבו ונתנו קדם
שיבריא — הרי זה פסול.
טז. מי שנשתתק והרי דעתו נכונה, ואמר לו: נכתב גט
לאשתך, והרפין בראשו — בודקין אותו שלש פעמים
בסריגין; אם אמר להם על לאו לאו ועל הן הן — הרי
אלו יכתבו ויתנו. וצריכין לבדקו יפה יפה, שמא נטרפה
דעתו. וכן אם כתב בידו: כתבו ונתנו גט לאשתי — הרי
אלו כותבין ונותנין לה, אם היתה דעתו מישיבת עליו;
שאין דין מי שנשתתק בדין החרש.
יז. מי שנשא כשהוא פקח ונתחרש, ואין צריך לומר
נשתטח — אינו מוציא לעולם עד שיבריא. ואין סומכין
על רמיזת החרש ולא על כתבו, אף על פי שדעתו נכונה
ומישיבת עליו. אבל אם נשא אשה כשהוא חרש — מגרש
ברמיזה; שאין קדושי קדושי מן התורה, כמו שבאנו,
וכשם שכוונס ברמיזה כך מוציא ברמיזה.
יח. המקדש קטנה על ידי אביה, וגרשה כשהיא קטנה —
אביה מקבל גטה, ומשיגיע גט ליד האב נתגרשה. גרשה
כשהיא נערה, אם הגיע הגט לידה או ליד אביה —
נתגרשה. ואין עושה נערה המארסה שליח לקבל גטה מיד
בעלה בחיי אביה; אבל האב עושה שליח לקבל הגט לבתו
המארסה בין קטנה בין נערה.

ואומר: איש פלוני וכל שם שיש לו גרש אשה פלונית וכל
שם שיש לה. ואם כתב חניכתו וחניכתה — פשר.
יד. כתב השם שאינם ידועים בו ביותר, וכתב: כל שם
שיש לו — הרי זה פסול. שנה שמו או שמה ושם עירו
או שם עירה, אף על פי שכתב: כל שם שיש לו וכל שם
שיש לה — אינו גט.
טו. הכל פשרין לכתב את הגט, חוץ מחמשה: עכו"ם
ועבד וחרש ושוטה וקטן. אפלו אשה עצמה כותבת את
גטה. ישראל שהמיר לעכו"ם או שהוא מחלל שבתות
בפרהסיא — הרי הוא פסול לכתב דבריו.
טז. ולמה אין כותבין אלו החמשה? מפני שצריך הכותב
לכתב לשם האיש המגרש ולשם האשה המתגרשת, והעכו"ם
על דעת עצמו הוא כותב, וחרש שוטה וקטן אינן ידעו,
והעבד אינו בתורת גטין וקדושין, לפיכך הוא פסול לעכו"ם
לכל דבריו. ואם כתב הגט אחד מחמשה אלו — אינו גט, אף
על פי שחתמו בו עדים כשרים ונקמסר לה בכשרים.
יז. כתב אחד מחמשה אלו טפס הגט והניח מקום התרה,
שהוא מקום האיש ומקום האשה ומקום הזמן ומקום 'הרי זה
את מתרת לכל אדם', וכתבן הפקח הגדול הישראלי לשמו
— הרי זה גט פשר.
יח. מתר להניח חרש שוטה וקטן לכתב טפס הגט
לכתחלה. והוא, שיהיה גדול הפקח עומד על גבן. אבל
העכו"ם והעבד אין כותבין הטפס לכתחלה ואפלו ישראל
עומד על גבן; שלא התירו לכתב טפסי גטין שלא לשמה
לכתחלה אלא מפני תקנת סופר, כמו שבארנו.
יט. הכותב גט בשבת או ביום הכפורים בשגגה ונתנו לה
— הרי זה גט פשר. כתבו וחתמו בו ביום בודון ונתנו לה
— אינה מגרשת, שהרי העדים פסולין מן התורה. כתבו
ביום טוב בודון ונקמסר לה בפני עדים כשרים ביום טוב
— הרי זה גט פסול.

יום שני א' מנחם-אב ה'תש"ע

פרק רביעי

א. אין כותבין את הגט אלא בדבר שרשמו עומד, כגון
דיו וסקרא וקומוס וקנקנתום וכיוצא בהן. אבל אם כתבו
בדבר שאינו עומד, כגון משקין ומי פרות וכיוצא בהן —
אינו גט. כתבו באבר בשחור ובשיחור — פשר, ואין
כותבין בהן לכתחלה.
ב. כותבין במי עפצא לכתחלה על גב הנזר והעור וכיוצא
בהן; אבל לא על גבי מגלה עפוצה, מפני שאינו נכר.³ ואם
כתב — אינו גט. וכן כל פיוצא בו. על הכל כותבין את
הגט, ואפלו על אסורי הנאה.⁴ וכותבין על דבר שיכול
להידיף. והוא, שיתנו לה בעדי מסירה.

והרי נתן לה עתה בעדים כהלכתו. ולמה לא יגרשנה בו
לכתחלה? גזירה שמה יאמרו: גטה קודם לבנה.
ו. אמר לסופר: כתב גט לפלונית ויהיה עמי, לכשאשאנה
אגרשנה בו, ונכתב ונשאנה וגרשה בו — אינו גט; מפני
שלא היתה בת גרושין ממנו כשנכתב גט זה, ונמצא
שנכתב שלא לשם גרושין. אבל אמר לו: כתב אותו
לארוסתי, לכשאשאנה אגרשנה, ויכנסה וגרשה בו — פשר.
כתבו ליבתו, ואחר שיקמה גרשה בו — הרי זה ספק
גרושין, הואיל ואינה אשתו גמורה כשכתבו.
ז. מפני תקנת סופר התירו חכמים לסופר שיכתב טפסי גטין,
ויהיה מקום האיש ומקום האשה ומקום הזמן ומקום 'הרי זה
את מתרת לכל אדם' כדי שיכתבם לשם האיש המגרש ולשם
האשה המתגרשת, ואחר כך יחתמו העדים לשמו ולשמה.
ח. סופר שכתב הגט לשמו ולשמה כהלכתו, וחתמו העדים
שלא לשמה — הואיל ומסרו לה בעדים, הרי זה גט. (אלא
שהוא פסול. ולמה אינו בטל?) לפי שאין העדים חותמין על
הגט אלא מפני תקון העולם. ויש מי שאומר, שאם חתמו
העדים שלא לשמה — הואיל והוא כמזיף מתוכו, הרי זה
גט בטל. וכן אם היה אחד מעדיו פסול, או שהיה בו עד
אחד בלבד פשר, אף על פי שנמסר בעדים — הרי זה גט
בטל. ולא יראה לי דבר זה. אלא כמזיף, לא מזיף ודאי.
והואיל ונקמסר בעדי מסירה פשרין, הרי זה פסול מדבריהם.
ט. המביא גט ואבד ממנו ומצאו: אם אבד ממנו במקום
שאין השירות מצויות, אפלו מצאו לאחר זמן מרבה —
הרי זה בחזקת שהגט שאבד ממנו הוא הגט שנמצא
ותתגרש בו; אבל במקום שהשירות מצויות, אם מצאו מיד
ועדין לא שהה אדם שם מן העוברים, או שמצאו בפלי
שהניחו בו ויש לו טביעות עין בארכו ורחבו של גט שהיה
ברוף — הרי הוא בחזקתו ותתגרש בו.
י. החזק באותו המקום איש אחד ששמו כשמו שבגט —
חוששים שמה גט זה הנמצא של אותו האיש האחר הוא,
והואיל ועבר אדם שם ואף על פי שלא שהה. ואם נתגרשה בו
— הרי זה ספק מגרשת. אבל אם לא עבר אדם שם — הרי
זה בחזקתו, אף על פי שהחזקו שם שנים ששמותיהן שוין.
יא. היו לעדים בגט סימן מבהק, כגון שאמרו: נקב יש בו
בצד אות פלוני, או שאמרו: מעולם לא חתמנו אלא על גט
אחד שיש בו שמות בשמות אלו — הרי זה בחזקתו
ותתגרש בו, ואף על פי שמצאו אחר זמן מרבה ובמקום
שהשירות מצויות והחזקו שם שנים ששמותיהן שוין.
יב. שנים ששלחו שני גטין ונתערבו — נותנין שניהן לזו
ושניהן לזו בעדי מסירה. לפיכך, אם אבד אחד מהן —
הרי השני בטל.
יג. מי שהיו לו שני שמות, וכן אשה שיש לה שני שמות —
כשמגרש כותב שמו ושמה שהן רגילין בו ויודעין בו ביותר,

ח. אחד מן העדים חתם בכתב (לשון אחת) והעיד השני
בכתב לשון אחרת — פשר. אבל אם היה מקצת הגט
כתוב בלשון אחת ומקצתו בלשון אחרת — פסול³⁰.
ט. כל לשון שיכתב בה הגט, צריך שיזהר הסופר בדברי
הגט שלא יהא משמעון שני ענינים, עד שנמצא הקורא
אומר: שמה לכך ולכך נתפנו שאין משמעו לשון גרושין,
או שמה לענין זה נתפנו שמשמעו לשון גרושין; אלא יהיו
הדברים שאין בהן ספק באותו הלשון, אלא משמעון ענין
אחד, שגשר ושלח פלוני את פלונית.
י. וכן צריך שיזהר אותו הכתב מבאר היטב באותו הכתב
שיכתב בו, עד שיגיעו הקטנים לקרותו שמפירים אותו כתב
שאינו לא נבונים ולא סכלים (ולא בקטנים) אלא בינונים.
ולא יהיה כתב מעצם ומבלבל, שמה תדמה אות לאות
ונמצא הענין משתנה.
יא. היה בו משמעות שני ענינים, או שהיה בכתבו עקום
או בלבול עד שאפשר שיקרא ממנו ענין אחר — הואיל
ונקרא לענין הגרושין ויש בו משמע גרושין, הרי זה
פסול³¹. כבר נהגו כל עם ישראל לכתב הגט לשון ארמי³²
וכנסח זה, אף על פי שמתר לכתבו בכל לשון לכתחילה.
יב. וזה הוא נסח הגט:
בכך בשבת, בכך וכך לירח פלוני, בשנת כך וכך ליצירה
או לשטרות, למנינא דגילנא למימני ביה הכא במקום
פלוני. (אין) אגא פלוני בר פלוני דמקום פלוני, וכל שום
אחרון וחניכה דאית לי ולאבקהתי ולאיתי ולאיתריהון
דאבקהתי, צביתי בפרעות נפשי בדלא אניסנא ופטטית
ושבקותי ותרוכותי יתיכי ליכי אנת פלונית בת פלוני דמקמא
פלונית, וכל שום אחרון וחניכה דאית ליכי ולאבקהתיכי

ג. כיצד? כותב (אותו) על הנר המחוק⁵, על הדפטר⁶ ועל
החרס ועל העליון, ועל ידו של עבד ועל קרן של פרה,
ומוסר לה העבד והפרה⁷ או הנר המחוק והדפטר וכיוצא
בו בפני עדים⁸.
ד. היה הגט חקוק על ידו של עבד בכתבת קצקע⁹, והיה
יוצא מתחת ידה¹⁰, והיו העדים חקוקים על ידו — הרי זו
מגרשת אף על פי שאין לה עדי מסירה, שהרי אין יכול
להדיף¹¹. אפלו היו מחזקין בעבד שהוא שלו, וגט חקוק
על ידו, והוא יוצא מתחת ידה, והיא אומרת: בעדים נמסר
לי¹² — הרי זו ספק מגרשת, שמה מעצמו נכנס לה,
שהגדרות אין להן חזקה¹³.
ה. היה הגט חקוק על הטבלא¹⁴ והעדים עליו, והוא יוצא
מתחת ידה¹⁵, אף על פי שהן מחזקין בטבלא שהוא שלה
— הרי זו מגרשת, שהאשה עצמה כותבת את גטה¹⁶;
שאיין קיום הגט אלא בחותמיו¹⁷, אם אין שם עדי מסירה¹⁸.
ו. חקק הגט על הלוח או על האבן או על טס של מתכת,
אם חפר ירכי¹⁹ האותיות — פשר, שזה כתב הוא. הרי הוא
אומר: כתובה בעט ברזל. כלומר, שהוא חפרי²⁰. וכן אם
חקק הירכות מאחורי הטס²¹ עד שבלטו בפני הטס. אבל
אם חפר תוף האות²² עד שגראו הירכות גבוהות מפאן
ומפאן²³, בכתב דינר זהב שהכתב בולט²⁴ — אינו גט,
שאיין זה כתב²⁵.
ז. המקרע על העור תבנית כתב²⁶, או שרשם על העור
תבנית כתב²⁷ — הרי זה פשר²⁸. כותבין את הגט בכל כתב
ובכל לשון. גט שנכתב בכתב מן הלשונות, ועדיו חתומין
בכתב אחר — פשר. והוא, שיהיו העדים מפירין לשון
הכתב והפתיכה²⁹.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

שהרי הוא נהנה מעבודה זרה בזה שמסדר עליו את גיטו וחוסך נייר, אלא הכוונה שמצד הלכות גיטין הגט כשר ואפשר לכתוב
עליו, אבל מצד הלכות עבודה זרה בוודאי יש בזה איסור. וכן דעת התוספות בגיטין: שאסור לכתחילה לכתוב גט על איסורי הנאה.
(5) שנכתב עליו איזה כתב ונמחק. (6) עור שאינו מעובד כל צרכו, מלוח וקמוח ואינו עפוף, ואין המחק שלו ניכר. (7) ואינו
חותך את הקרן לאחר הכתיבה. (8) אלה הם "עדי מסירה". (9) חרותה בעור בצבע שאינו נמחק. (10) שהביאתו לפנינו ואומרת
בעלי גרשני בו. (11) כי כתובת קצקע אינה נמחקת. (12) ואינם לפנינו. (13) בהמות וכל בעל חי נקראים "גודרות" על שם
"גדרות צאן נקנה למקננו" ואדם שתפשו אינו יכול לטעון לבעליהן: מכרת לי (אם אין לו שטר מכירה), כי יש לומר שמעצמן
באו אליו. (14) לוח. (15) וטוענת בעלי גרשני בזה. (16) והיא מקנתו לבעלה שיהא שלו לקיים בו: "ונתן בידה" - משלו, כי
אילו לא הקנתה לו איך היא יכולה להתגרש, הרי לא נתן לה כלום. (17) בעדים החתומים בו ובוודאי הקפידו שתקנה לו את
הקלף לפני הכתיבה. (18) כי אילו היו לפנינו עדי מסירה, הרי היו יודעים אם הקנתה לו או לא. (19) גופי. (20) הרי שכתובה
שוקעת שמה כתיבה. (21) אף על פי שחקיקת האותיות (מאחורי הטס) נעשית באופן הפוך - הרי נראות כסדרן בפני הטס.
(22) החלק הפנימי של האות, החלל שלו. (23) שגם מצדי האותיות שמבחוץ חקק, ונמצאת האות עשויה מאליה. (24) על ידי
הכאת חותם המטבע בקורנס על הדינר. (25) כי לא עשה מעשה בגוף האות. (26) שחורץ ומסרט בעור ואינו ממלאו בדיו אלא
סריטתו זוהי כתיבתו. (27) אף על פי שרישום על עור אינו מתקיים, כי אפשר לנגבו ולהסירו מהר. (28) הואיל ורישום [=כזה]
מתקיים על דבר אחר, וכאן אינו מתקיים מצד גריעות העור [=לא הרישום עצמו] הרי זה כתב גמור. (29) ואף על פי שלעיל
כתב רבנו: "ואם אינם יודעים לקרות קוראים בפניהם וחותמים והוא שיכירו לשון הגט", הרי שאינם צריכים להכיר אלא את הלשון
ולא את הכתיבה, - אך כאן, הואיל והעדים חתמו בכתב אחר אין ההקראה מספקת, אלא צריכים שהם עצמם יכירו כתיבת הלשון.
(30) "גט שכתבו בחמש לשונות וחתמו עליו חמשה עדים בחמש לשונות פסול". וסובר רבנו שאפילו חתום בלשון אחת, כל שלא
נכתב בלשון אחת פסול, הואיל והגט הוא עניין לעצמו צריך שלא יהיו בו חילופים ושינויים לשוניים, אבל חתימת העדים יכולה
להיות בשתי לשונות כי כל חתום הוא עניין בפני עצמו. אבל מקצתו לשון הקודש ומקצתו ארמית כשר, כי שתייהן ניתנו בסיני
וכלשון אחת הן, ולכן נוהגים עכשיו לכתוב גט מקצתו בלשון הקודש ורובו ארמית. (31) רק מדבריהם. ואינו בטל מן התורה.
(32) וגם במשנה הוא מנוסח בארמית.

או נשטשטש ובבואה שלו קימת: אם יכול לקרות — פשר, 35
ואם לאו — אינו גט. 36
יז. במה דברים אמורים? פשהה הגט יוצא מתחת ידה 37
בעדי חתימה ואין שם עדי מסירה; אבל אם יש שם עדים 38
שנמסר לה הגט בפניהם והיה פשר⁴² — הרי זה פשר, אף 39
על פי פשהה תרף הגט על המחוק או בין השיטין או פשהה 40
קרוע שתי וערב פשנתן לה בפניהם⁴³. 41
יח. חמשה שפכתו גט אחד לחמש נשותיהן: אם פכתוהו 42
בכלל⁴⁴, כגון שפכתו: בכף בשבת גרש פלוני לפלונית 43
ופלוני לפלונית, וכן אמר כל אחד מהן לאשתו 'ליכי די 44
תהוין', וכל טפס הגט, ושני עדים חותמין מלמטה — הרי 45
זה גט פשר, וינתן לכל אחת מהן בעדי מסירה; ואם אין 46
שם עדי מסירה כלל — כל מי שתצא מגלה זו מתחת ידה 47
מגרשת. אבל אם כתב: בכף בשבת גרש פלוני לפלונית, 48
והשלים הגט, והתחיל תחתיו גט אחר באותה מגלה וכתב: 49
וביום זה או בכף בשבת גרש פלוני לפלונית, והשלים הגט 50
השני, וכן עד שהשלים כל הגטין, והעדים מלמטה: אם 51
נתנה מגלה זו לכל אחת מהן בעדי מסירה — הרי כלן 52
מגרשות; ואם אין שם עדי מסירה, והיתה מגלה זו יוצאה 53
מתחת יד אחת מהן: אם היתה זו שגטה באחרונה שהעדים 54
נקראין עמו — הרי זו מגרשת, ואם היתה המגלה יוצאה 55
מתחת יד אחת מן הראשונות — הרי זו ספק מגרשת⁴⁵. 56
יט. כתב: אנו פלוני ופלוני גרשנו נשותינו פלונית 57
ופלונית, והשלים הגט — אף על פי שנמסר לכל אחת 58
מהן בעדי מסירה, אינו גט. שאין שתי נשים מתגרשות בגט 59
אחד, שנאמר: וכתב לה — ולא לה ולחברתה. חזר ופרטן 60
בתוך הגט, וכתב: פלוני גרש פלונית ופלוני גרש פלונית 61
בזמן פלוני⁴⁶ — הרי אלו פשרים⁴⁷. 62
כ. כתב שני גטין בשני דפין⁴⁸ במגלה אחת זה בצד זה: 63
אם יש שם שני עדים נקראים בסוף גט זה ושני עדים בסוף 64
גט זה — הרי זה פשר, וכל שתצא מגלה זו מתחת ידה 65
— מגרשת⁴⁹. 66
כא. היו שם שני עדים בלבד באים מתחת גט זה לתחת 67
גט זה⁵⁰: אם יצא מתחת יד זו שהעדים נקראים עם גטה⁵¹ 68

ולא תריכי ולא תריהון דאבהתיכי, די הוית אנתתי מן קדמת 1
דנא, וכדו פטרית ושבקית ותרובית תיכי ליכי, דיתהוין 2
רשאה ושלטאה בנפשכי למקח להתנסבא לכל גבר 3
דיתהוין, ואינש לא ימחה בידכי מן שמי מן ימא דנן 4
ולעלם. והרי את מותרת לכל אדם. ודן די יהוי ליכי מנאי 5
ספר תרוכין וגט פטורין ואגרת שבוקין כדת משה וישראל. 6
והעדים חותמים למטה כמו שבאנו: פלוני בן פלוני עד. 7
פלוני בן פלוני עד. 8
יג. כשיכתב הגט בלשון הזה ובנסח זה, לא יכתב 'ודין' 9
ביו"ד, שמא יקרא הקורא 'ודין'. כלומר, משפט יהיה ביני 10
וביניך. ולא יכתב 'ואיגרת' ביו"ד, שמא יקרא הקורא 'ואי 11
גרת'. כלומר, אם זנית. לא יכתב 'לימהך' ביו"ד, שמא 12
יקרא הקורא 'לי מהך'. וכן יחזיק רגל ה"א מגנה, שמא 13
יקרא 'למהך'. כלומר, לשחוק. ולא יכתב 'תהוין' 14
'ותצבין' בשני יודין, שמא יקרא הקורא 'תהוין' 15
'ותצבין'. כלומר, שהוא מדבר עם שתי נשים. ונמצא 16
שאינו מגרש לזו, אלא לשתיים אחרות. וכן יאריך לר"ו 17
ד'וכדו', שמא תדמה ליו"ד ויהיה משמעו 'וכדו'. כלומר, 18
בתנאי זה אפטור אותך. וכן יאריך לר"ו ד'תרוכין' 19
'ושבוקין', שמא תדמה ליו"ד ויהיה משמע 'תריכין' 20
'ושבוקין'. כלומר, שהוא אומר לה שהיא שבקה וגרשה 21
אותה. ועל דרך זה צריך להזהר בכל לשון ובכל כתב 22
שיכתב, שלא יהיה בו משמע שתי ענינות. 23
יד. הרי שפכת בנסח זה ולא האריך ור"ו אלו, או לא כתב 24
היודין היתרות, או שפכת היודין שאמרנו שלא יכתבו — 25
הרי זה גט פסול³³. וכן כל פיוצא בזה בכל לשון — פסול³⁴. 26
טו. גט שמחק בו אות או תבה³⁵, או שתלה בין השיטין³⁶: 27
אם מטפס³⁷ הגט — הרי זה פשר, ואם מן התרף³⁸ — 28
אינו גט³⁹. ואם חזר ופרש בסוף הגט⁴⁰ שאות פלונית תלויה 29
או על מחק — אפלו מתרף הגט פשר, כשאר שטרות. וכן 30
גט שנמצא קרוע שתי וערב⁴¹, שהוא קרע של בית דין — 31
הרי זה גט בטל, כשאר השטרות. אבל אם נקרע ואינו קרע 32
של בית דין — פשר. 33
טז. נמוק או שהרקיב או שנעשה ככברה — פשר. נמחק 34

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(33) כיון שאמרו חכמים לא לשנות והוא שינה ממטבעם הרי זה פסול ולא תינשא בו לכתחילה. (34) וכתב הראב"ד בשם גאון: "כל אלו הדקדוקים, כשהבעל עומד ומערער" כלומר, כשהבעל בעצמו כתב הגט או הכתיב לסופר מפיו ואחרי כן ערער וטוען שבכוונה כתבו כך כדי לפסלו ולקלקלה, אזי יש בדבריו ממש. אבל כאשר אמר הבעל לסופר לכתוב הגט סתם, וטעה הסופר באחד מאלה הדקדוקים, ואין הבעל מערער - הגט כשר, ואפילו כשהבעל מערער אבל עדים מעידים שזוהי טעות סופר אין ערעורו ערער, והגט כשר. (35) ונשאר במקומן מקום חלק, או שכתב על מחק. (36) בין השורות. (37) מהמלים שהם נוסח אחד וכללי בכל הגיטין. (38) מהמלים המיוחדים לגט זה, כגון: שם האיש והאשה ומקום מגוריהם וכן הזמן וכו'. והמלים "הרי את מותרת לכל אדם". (39) שמא במקום המחק היה איזה תנאי והוא מחק. (40) לפני חתימת העדים. (41) לאורכו ולרחבו. (42) שלא היה מטושטש. (43) שהרי אפילו אם כתבו כולו על נייר מחוק כשר כשנתנו לה בעידי מסירה. (44) בצורה כוללת ובנוסח אחד לכולן. (45) שיש לחוש שחתימת העדים אינה אלא על הגט האחרון. (46) באותו הזמן האחד לכולן. (47) כל שהזוג מודגש בנפרד אין לו דין של שתי נשים מתגרשות בגט אחד. (48) טורים. (49) ואין השנייה מתגרשת עד שתביא עדי מסירה. (50) כגון שחתום תחת הראשון: ראובן בן, ותחת הגט השני: יעקב עד. (51) זה הראשון שחתום בו: ראובן בן (כי "יעקב עד" אינו אלא המשך של החתימה הקודמת), אבל אילו היה חתום תחת הראשון ראובן, ותחת השני: בן יעקב עד, שניהם כשרים, כי אלו הם שני עדים נפרדים, הראשון חותם: ראובן והשני חותם עצמו: בן יעקב עד.

וְזָרְקוּ לָהּ לַמַּעֲלָה — בִּינוֹן שֶׁהִגִּיעַ לְאוֹר מַחֲצוֹת הַמַּעֲקָה
אוּ לְפָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה טַפָּחִים סָמוּךְ לַגַּג נִתְגַּרְשָׁה. וּבִלְבָד
שִׁינּוּחַ. אָבָל אִם נִמְחָק אוּ נִשְׁרַף קֹדֶם שִׁיגִיעַ לָהּ, אִף עַל פִּי
שִׁנְמָחָק לְאַחֵר שֶׁהִגִּיעַ לְאוֹר מַחֲצוֹת אוּ אַחֵר שֶׁהִגִּיעַ
לְפָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה טַפָּחִים סָמוּךְ לַגַּג, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׂכְּהָ הַרוּחַ
וְהַעֲלֵתָהּ וְנִמְחָק אוּ נִשְׁרַף — הוּאִיל וְאִינוּ הוֹלֵךְ לְנוֹחַ, אִינוּ
גֹּט וְלֹא נִתְגַּרְשָׁה.
ד. הִיָּה הִגָּ שָׁלוּ, וְהוּא מִלְמַעְלָה בּוֹ, וְהִיא מִלְמַטָּה בְּחֻצָּר
שָׁלָה, וְזָרַק לָהּ גִּטָּה — בִּינוֹן שֶׁיֵּצֵא הִגָּט מִמַּחֲצוֹת הִגָּ
וְהִגִּיעַ לְמַחֲצוֹת מְקוּמָה שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בּוֹ נִתְגַּרְשָׁה.
ה. זָרְקוּ לְרִשְׁוֹתָהּ לְתוֹךְ הָאֵשׁ וְנִשְׁרַף אוּ לְתוֹךְ הַמַּיִם [וְנִמְחָק
אוּ] נֶאֱכָד — אִינוּ גֹט. אָבָל אִם הִגִּיעַ לְרִשְׁוֹתָהּ [וְנָח] וְאַחֵר
כֶּף בָּא הָאֵשׁ וְיִשְׂרָפָתָהּ — הָרִי זֶה גֹט.
ו. זָרְקוּ עַל גִּבִּי קֶנֶה אוּ רִמָּח הַנְּעוּצִים בְּרִשְׁוֹתָהּ — אִינוּ
גֹט, עַד שִׁינּוּחַ בְּמָקוֹם הַמְשַׁתְּמָר בּוֹ. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זֶה לְפָנִים
מִזֶּה, הַפְּנִימִית שָׁלָה וְהַחֲצִינָה שָׁלוּ, וְכִתְלֵי הַחֲצִינָה גְבוּהוֹת
עַל הַפְּנִימִית — בִּינוֹן שֶׁזָּרַק הִגָּט לְתוֹךְ אוֹר מַחֲצוֹת
נִתְגַּרְשָׁה; שֶׁהַפְּנִימִית בְּכִתְלֵי הַחֲצִינָה מְשַׁתְּמָרֶת. מִה שֶׁאֵין
בָּן בְּקָפוֹת.
ז. בֵּיצָד? שְׁתֵּי קָפוֹת זֶה לְפָנִים מִזֶּה, הַפְּנִימִית שָׁלָה
וְהַחֲצִינָה שָׁלוּ, וְזָרַק לָהּ גִּטָּה בְּתוֹכָן, אֶפְלוּ הִגִּיעַ לְאוֹר
הַפְּנִימִית — אִינָה מִגְרָשָׁתָּה, עַד שִׁינּוּחַ עַל צֵד הַקֶּפֶה
הַפְּנִימִית. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁהֲיוֹתָ מִטָּה עַל צֵדָה
וְאֵין לָהּ שׁוּלִים; אָבָל יֵשׁ לָהּ שׁוּלִים, אֶפְלוּ נָח בְּקִרְקָעִיתָהּ
— אִינָה מִגְרָשָׁתָּה. שְׂכָלִי הָאִשָּׁה בְּרִשְׁוֹת הַבַּעַל אִינוּ קוֹנָה
לָהּ הִגָּט אֲלָא אִם כֵּן אִינוּ מְקַפִּיד עַל מְקוֹמוֹ.
ח. זָרַק לָהּ גִּטָּה וְהִיא בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ אוּ בְּתוֹךְ חֲצֵרוֹ — אִינָה
מִגְרָשָׁתָּה, עַד שִׁיגִיעַ הִגָּט לְבֵיתָהּ אוּ לְכָלִי מִן הַכִּלִּים שָׁלָה
שֶׁאֵין הַבַּעַל מְקַפִּיד עַל מְקוֹמוֹ, כְּגוֹן צְלוּחִית אוּ כְּפִיפָה
קִטְנָה אוּ כִּיּוֹצָא בֶּהֱן. וְכֵן אִם הִגִּיעַ לְמִטָּה שָׁלָה שֶׁהִיא
יוֹשֶׁבֶת עָלֶיהָ, וְהִתָּה גְבוּהָ עֲשָׂרָה טַפָּחִים — הָרִי זֶה
מִגְרָשָׁתָּה; שֶׁהָרִי חֲלָקָה רְשׁוּת לְעֲצָמָהּ, וְאֵין הַבַּעַל מְקַפִּיד עַל
מְקוֹם כְּרַעֲי הַמִּטָּה.
ט. הַשָּׂאִיל לָהּ הַבַּעַל מְקוֹם בְּחֻצָּרָהּ וְלֹא יִחְדוּ [לָהּ], וְזָרַק
לָהּ גֹט וְהִגִּיעַ לְאַרְבַּע אַמּוֹת שָׁלָה שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בֶּהֱן —
הָרִי זֶה מִגְרָשָׁתָּה. נִתְגַּלְגַּל וְנָפַל עַל גִּבִּי קוֹרָה אוּ עַל גִּבִּי סָלַע
רְחוֹק מִמֶּנָּה: אִם הִמְקוֹם שֶׁנָּפַל עָלָיו אֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת
עַל אַרְבַּע אַמּוֹת וְאִינוּ גְבוּהָ עֲשָׂרָה וְאֵין לוֹ שֵׁם לָרִי — הָרִי
זֶה לֹא חֲלָק רְשׁוּת לְעֲצָמוֹ, וְכֹאֵלוּ הוּא וְהִיא בְּמָקוֹם אֶחָד;

1 — הָרִי זֶה מִגְרָשָׁתָּה; וְאִם יֵצֵא מִתַּחַת יָד שְׁנֵיהֶם שֶׁאֵין הָעֵדִים
נִקְרָאִים עִמּוֹ — אִינוּ גֹט עַד שִׁימָסֵר לָהּ בְּעֵדִים.
3 כב. כָּתַב שְׁנֵי גִטִּין בְּשְׁנֵי דְפִין זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, וְהָעֵדִים
4 בֵּין שְׁנֵי הַגִּטִּין, שִׁנְמָצָאוּ בְּסוֹף הָרִאשׁוֹן וְלְמַעְלָה מִן הַשֵּׁנִי,
5 אִם הִיָּה יוֹצֵא מִתַּחַת יָד זֶה שֶׁהָעֵדִים נִקְרָאִין בְּסוֹף גִּטָּה —
6 הָרִי זֶה מִגְרָשָׁתָּה, וְזֶה שֶׁהָעֵדִים נִקְרָאִין בְּרִאשׁ גִּטָּה מִלְמַעְלָה
7 אִינָה מִגְרָשָׁתָּה⁵². הָעֵדִים שֶׁחֲתָמוּ בְּרִאשׁ הַדֶּף שָׁל גֹּט אוּ
8 מִצְדוֹ אוּ מֵאַחֲרָיו⁵³ — אִינוּ גֹט; וְאִם נִמָּסֵר לָהּ בְּעֵדִים —
9 כְּשֶׁרָשָׁה.
10 כג. הָקִיף⁵⁵ רֹאשׁ הַדֶּף זֶה לְרֹאשׁ דֶּף זֶה וְהָעֵדִים בְּאַמְצָע⁵⁶,
11 שִׁנְמָצָאוּ הָעֵדִים בְּרִאשׁ שְׁנֵי הַגִּטִּין — שְׁנֵיהֶם בְּטָלִין⁵⁷; וְאִם
12 נִמָּסְרוּ לָהּ בְּעֵדִים — שְׁנֵיהֶם כְּשֶׁרִים.
13 כד. שִׁיר מְקַצֵּת הִגָּט וְכִתְבוּ בְּדֶף הַשֵּׁנִי, וְהָעֵדִים מִלְמַטָּה
14 בְּסוֹף הַדֶּף הַשֵּׁנִי — כְּשֶׁרִי. וְהוּא, שִׁיִּהֲיָה נֶכֶד בְּמַגְלָה שֶׁלֹּא
15 נִחְתָּף⁵⁸ וְשִׁלְכָהּ נִתְפַּן הַסּוֹפֵר שִׁשְׁלִים בְּדֶף הַשֵּׁנִי; אָבָל אִם
16 אִינוּ נֶכֶד, אִף עַל פִּי שִׁנְמָסֵר בְּעֵדִים — הָרִי זֶה סֶפֶק מִגְרָשָׁתָּה,
17 שֶׁמָּא שְׁנֵי גִטִּין הֵיוּ וְנִחְתָּף מְקַצֵּת זֶה מְסוֹף הַדֶּף⁵⁹ וּמְקַצֵּת
18 הַשֵּׁנִי מִרֹאשׁ הַדֶּף⁶⁰.
19 כה. הָרִי שֶׁכָּתַב הִגָּט, וְאַחֵר שֶׁגָּמַר כָּתַב: שֶׁאֵלוּ בִּשְׁלוֹם
20 פְּלוֹנִי, אוּ: שְׁלוֹם עָלֶיךָ פְּלוֹנִי רַעִי, וְכִיּוֹצָא בְּזֶה, וְחֲתָמוּ
21 הָעֵדִים מִלְמַטָּה, וְהָרִי גֹט זֶה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ — הָרִי זֶה
22 סֶפֶק מִגְרָשָׁתָּה, שֶׁמָּא לֹא חֲתָמוּ הָעֵדִים אֲלָא עַל שֶׁאֵילֵת
23 שְׁלוֹם. אָבָל אִם כָּתַב: וְשֶׁאֵלוּ בִּשְׁלוֹם פְּלוֹנִי, אוּ: שְׁלוֹם
24 עָלֶיךָ רַעִי, וְכִיּוֹצָא בְּזֶה, שֶׁהָרִי לָהּ דְּבָרִים אֵלוּ עַל דְּבָרֵי
25 הַגִּטָּה⁶¹ וְעַל שְׁנֵיהֶם חֲתָמוּ — הָרִי זֶה מִגְרָשָׁתָּה. וְאִם נִמָּסֵר לָהּ
26 בְּעֵדִים — בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף הָרִי זֶה גֹט כְּשֶׁרָשָׁה⁶².

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

27 א. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה 'וַיִּתֵּן בְּיָדָהּ', אֵין עֲנִין הַפְּתוּב אֲלָא
28 שִׁיגִיעַ הִגָּט לָהּ, וְאַחֲד יָדָהּ אוּ חִיקָה אוּ חֲצָרָה אוּ שְׁלוּחָה
29 שֶׁעֲשָׂתָה יָדוֹ בְּיָדָהּ — הַכֹּל אֶחָד הוּא. וְאַחֲד חֲצָרָה הַקְּנוּיָה
30 לָהּ אוּ חֲצָרָה הַמְשַׁבָּרֶת אוּ שֶׁאֵוֹלָה לָהּ — הַכֹּל רְשׁוּתָהּ
31 הוּא, וּמִשְׁיִגִּיעַ גֹּט לְרִשְׁוֹתָהּ נִתְגַּרְשָׁה.
32 ב. הַזָּרִיק גֹּט לְאַשְׁתּוֹ לְתוֹךְ חֲצָרָה: אִם הִתָּה עוֹמֶדֶת שָׁם
33 בְּצֵד חֲצָרָה — נִתְגַּרְשָׁה; וְאִם לֹא — לֹא נִתְגַּרְשָׁה, עַד
34 שֶׁתַּעֲמֹד בְּצֵד חֲצָרָה. וְאִף עַל פִּי שֶׁהִיא חֲצֵר שִׁשְׁשֹׁתָּהּ הִגָּט
35 בְּתוֹכָהּ. שְׁחֹב הִיא לָהּ הַגְּרוּשִׁין, וְאֵין חֲבִין לְאָדָם אֲלָא
36 בְּפָנָיו.
37 ג. הִתָּה עוֹמֶדֶת בְּרִאשׁ הִגָּט שָׁלָה וְהוּא מִלְמַטָּה בְּחֻצָּרָה,

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(52) שצריך שיהיה גג החתימה מכון כלפי רגלי הכתב כדרך החותמים. (53) מעבר לדרך. (54) שאין זה גרוע מגט שלא חתמו עליו כלל ונמסר בעדים, שהוא כשר. (55) חיבר. (56) שהתחיל לכתוב גט מאמצע הקלף ועד סופו, וחזר וכתב גט אחר מאמצע הקלף ועד סופו השני. (57) שאין החתימה נקראת לא עם זה ולא עם זה. (58) לא מלמעלה ולא מלמטה. (59) מפני תנאי שהיה בו. (60) ונמצא מגרשה בגט שאינו שלו, וגם העדים לא חתמו על גט שלו כי אם על השני שהוא גט של אדם אחר וגם עדי מסירה לא יועילו כאן, שהרי הגט השני לא נכתב לגמרי בשביל זה, אם לא שיעידו, שגט אחד היה מתחילתו. (61) וא"ו החיבור מוספת על עניין ראשון. (62) שאפילו לא חתמו העדים אלא על שאילת שלום בלבד, הרי יש לפנינו עדי מסירה והם העיקר.

עדים שיעידו שהגיע הגט ליד שלושה. ואפלו הם
הראשונים או אחד מן הראשונים — הרי זו עדות גמורה.
ב. במה דברים אמורים? בשאבד הגט או נקרע; אבל אם היה
הגט יוצא מתחת ידי שליח קבלה — אינו צריך עדים. בין
שנתנו לו הפעל בינו לבינו בין שנמסר לו בעדים — יציאתו
מתחת ידו ביציאתו מתחת ידי האשה. ואף על פי כן לא יתן
לו הגט לכתחלה אלא בעדי מסירה, כמו האשה עצמה.
ג. הפעל אינו יכול לעשות שליח לקבל גט לאשתו, אבל
יכול לעשות שליח להוליד הגט לאשתו. וזה הוא הנקרא
שליח הולכה.
ד. וכן האשה שולחת שליח להביא לה גט מיד בעלה. וזה
הוא הנקרא שליח הבאה. ואין שליח הולכה והבאה צריך
עדים.
ה. ואין האשה מתגרשת בגט ששלח הפעל או שהביא לה
שליח הבאה עד שיגיע גט לידה. וכל מקום שנאמר בענין
גטין שליח סתם, הוא שליח הולכה או שליח הבאה.
ו. הכל כשרין לשליחות הגט, בין לשליח קבלה בין
לשליח הולכה והבאה, חוץ מן הממשה: העכו"ם, והעבד,
והחרש, והשוטה, והקטן. ואם קבל או הביא אחד מהן —
אינו גט.
ז. אבל הנשים והקרובים — פשרים. ואפלו הפסולין
מדברי סופרים בעברה — כשרין לשליחות גט. אבל
הפסולין בעברה מדברי תורה — פסולין להבאת הגט;
ואם הביאו — הרי זה פסול. במה דברים אמורים?
כשנתקנים הגט בחותמיו; אבל אם לא נסמך בו אלא על
דברי פסול בעברה מן התורה — אינו גט.
ח. היה השליח קטן כשנתן לו הגט וגדל כשהביאו, חרש
ונתפסק, שוטה ונשתפה, עכו"ם ונתגזר, עבד ונשתחרר —
הרי זה בטל. אבל אם נתן לו הגט והוא פקח, ונתחרש
וחזר ונתפסק; היה שפוי כשנתן לו הגט, ונשתמש וחזר
ונשתפה כשהביא הגט ליד אשה — הרי זה גט כשר, מפני
שתחלתו וסופו בדת.
ט. האשה שעשתה שליח בעדים, ואמרה לו: טל לי גטי
ויהא לי בידך — הרי זה שליח לקבלה, וכאלו אמרה לו
ההתקבלי גטי. ויש לאשה לעשות שליח קבלה לקבל לה
גטה מיד שלוחו של בעלה. וקטנה אינה עושה שליח
לקבלה, אף על פי שחצרה קונה לה גטה כגדולה. מפני
ששליח קבלה צריך עדים, ואין מעדין על הקטן, שאינו
בן דעה גמורה.
י. האשה שעשתה שליח לקבלה, ואמר לו הפעל: אין רצוני
שתקבל לה גטה, אלא הרי זה גטה הולך אותו לה —
הרשות ביד הפעל, ונעשה זה שליח להולכה ולא שליח
לקבלה. אבל אם אמר לו: התקבל לה גטה, [או: הא לך],
או: זכה לה — לא עקר שליחות הקבלה. אבל אם אמר לו:
הולך לה — עקר שליחות הקבלה, ונעשה שליח הפעל.
וכן אם אמר לו: הולך ותן לה — עקר שליחות הקבלה.
יא. שליח האשה שבא לקבל גט מן הפעל, ואמר לו:
שליח קבלה אני, ואומר לו הפעל: הולך גט זה כמו

ואם יש שם אחד משלשה דברים אלו — חלק רשות
לעצמו, ומקום אחד השאל לה, שני מקומות לא השאל
לה, ואינה מגרשת עד שיגיע הגט לידה.
י. ורק לה גטה לרשותה, ועבר בתוך רשותה שהיא עומדת
בה ונפל חוץ לרשותה, אף על פי שעבר בפחות משלשה
סמוך לארץ — אינה מגרשת, עד שיגיע ברשותה.
יא. היתה עומדת על גגה (זו) וירקו לה ונפל בגג אחר
סמוך לו, אם יכולה לפשט ידה ולטלו — הרי זו מגרשת.
שאף על פי שדירין חלוקין למעלה כשם שהן חלוקין
למטה, אין בני אדם מקפידין על מקום פיוצא בזה.
יב. היתה ידה קטפרס, וירק הגט על ידה ונפל לארץ: אם
נפל לתוך ארבע אמות שלה ונתן — הרי זו מגרשת; נפל
לתוך הים או לתוך האש — אינה מגרשת. והוא, שהיתה
עומדת על גבי המים או סמוך לאש, שמתחלת נפילתו
לאבוד היה עומד.
יג. וירקו לה ברשות הרבים או ברשות שאינה של שניהם:
קרוב לו — אינה מגרשת; היה הגט מחצה למחצה
וממחצה למחצה עד שיהיה קרוב לה — הרי זו ספק
מגרשת; היה קרוב לה כדי שתשם ותסלנו — הרי זה
פסול, עד שיגיע גט לידה ואחר כך תנשא בו לכתחלה.
יד. ביצד הוא קרוב לו? היה הוא יכול לשמרו, והיא אינה
יכולה לשמרו — זה הוא קרוב לו; שניהם יכולים לשמרו
או ששניהם אין יכולין לשמרו — זה הוא מחצה למחצה.
טו. בא הוא תחלה ועמד, ואחר כך עמדה היא כנגדו,
וירקו לה, אם היה הגט בתוך ארבע אמות שלו — אינה
מגרשת, אף על פי שאם תשם תסלנו. עמדה היא תחלה,
ובא הוא ועמד כנגדה, וירקו לה, אף על פי שהוא מחצה
למחצה, הואיל והוא לתוך ארבע אמות שלה — הרי זה
גט פסול, עד שיגיע הגט לידה.
טז. ורק הגט לידה, והיה קשור במשיחה, וקצת המשיחה
בידו: אם יכול לנתקו ולהביאו אצלו — אינה מגרשת, עד
שתפסק המשיחה; ואם אינו יכול לנתקו — הרי זו מגרשת.
יז. נתן הגט ביד עבדה והוא נעור והיא משמרתו: אם היה
כפות — הרי זה גט, וכאלו הגיע לחצרה שהיא עומדת
בצדה; ואם אינו כפות — אינו גט. נתנו ביד העבד והוא
ישן והיא משמרתו — הרי זה פסול. ואם היה כפות —
הרי זו מגרשת.
יח. כתב הגט ונתנו ביד עבדו, וכתב לה שטר מתנה עליו
— כיון שכתבה בעבד זכתה בגט ונתגרשה, אם היה כפות.
ואם אינו כפות ונעור — קנתה העבד, ואינה מגרשת עד
שיגיע הגט לידה. וכן אם נתן הגט בחצרו, ומכר לה החצר
או נתנו לה — כיון שקנתה החצר בשטר או בכסף או
בחזקה נתגרשה.

פרק שש

א. השליח שעושה האשה לקבל לה גטה מיד בעלה, הוא
הנקרא שליח קבלה, ומשיגיע הגט ליד שלושה תתגרש
כאלו הגיע לידה. וצריכה לעשותו בשני עדים. וצריכה שני

אם אמר בפני שנים: כל גט שאכתב לפלונית אשתי בטל
הוא, וכל דבר שאבטל בו מודעא זאת הרי הוא בטל, וכתב
אחר כך ונתנו לה, אף על פי שבטל המודעא קדם שיכתב
הגט — הרי הגט בטל.

כ. אם כן, מהו תקנת דבר זה? שיאמרו לו העדים קדם
כתיבת הגט: אמר בפנינו שכל הדברים שמסרת, שגורמין
כשיתקנימו אותן הדברים לבטל גט, הרי הן בטלים. והוא
אומר: הן. ואחר כך אומר להם לכתב ולחתם ולתן לה.
ולא יניחוהו לילך עד שיגיע הגט לידיה, כדי שלא יצא
ויבטלו. ואין המוסר מודעא ולא המבטל מודעא צריך קנין.

כא. השולח גט ביד השליח ובטל הגט — הרי חוזר
ומגרש בו כשיצא; שלא בטלו מתורת גט אלא מתורת
שליחות. לפיכך, אם היה הגט ביד הבעל ובטלו, כגון
שאמר: גט זה בטל הוא — אינו מגרש בו לעולם, והרי
הוא פתור הנשבר. ואם גרש בו — אינה מגרשת. וכן אם
פרש בעת שבטלו והוא ביד השליח ואמר: גט ששלחתי
הרי הוא בטל מלהיות גט — אין מגרש בו לעולם.

כב. באי זה לשונות מבטל הגט? אמר: בטל הוא, אי
אפשי בו, גט זה לא יועיל, לא תיר, ולא יעזב, ולא ישלח,
ולא יגרש, יהי פתור, יהי חרס, הרי הוא פתור. ואם אמר
אחד מאלו וכל הדומה להן — הרי זה בטל.

כג. אבל אם אמר: גט זה אינו גט, פסול הוא, אינו מועיל,
אינו מתיר, אינו משלח, אינו מגרש, חרס הוא — לא אמר
כלום. שאין זה לשון מבטל, אלא לשון מודיע אמתת
הדבר, והרי הודיע לנו דבר שאינו כן, כמי שאומר על דבר
אסור שהוא מותר או על דבר הטמא שהוא טהור.

כד. אמר: גט זה בטל, שמשמעו פעל שעבר, כגון: חמק
עבר — הרי זה ספק. לפיכך, אם נתגרשה בגט זה — הרי
ספק מגרשת.

כה. מי ששלח גט לאשתו, ובא שליח ואמר לו: לא
מצאתיה, או: לא רצתה לקח, ואמר הבעל: ברוך הטוב
והמטיב, או פיוצא בדברים אלו שמשמעין שאין בדעתו
לגרשה, שהרי שמח בעכוּב הגט — לא בטל הגט, אלא
יתן ותהיה מגרשת, עד שיאמר לו בפירוש: לא תתן לה, או
יבטל בפירוש.

כו. מי ששלח גט לאשתו וְחזר ובטלו בפני שנים אחרים,
וכן מי שמסר מודעא על הגט — מפני אותו מפת מרדות,
מפני שגורם להיות ממזרים. שהרי יגיע גט לידיה ותנשא
בו, ואחר זמן יצאו עדים שבטל בפניהם או שמסר מודעא
בפניהם קדם שיכתב הגט, ונמצא הולד ממזר.

כז. שליח שהביא גט ונתנו לאשה — אין אומרים שמא
בטלו הבעל, אלא נותנין אותו לה בחזקת שהוא כשר
ותנשא בו. ואם נמצא אחר כן שבטלו — תצא והולד
ממזר. וכן הכותב גט ונתנו לאשתו — אין אומרים שמא
מסר מודעא על גט זה, אלא הרי הוא בחזקת כשרות
ותנשא בו.

כח. וכן המביא גט והניח הבעל חולה או שהיה זקן —
נותנו לה בחזקת שהוא קטן. אבל אם הניחו גוסס, שרב

שאמרה, כלומר: איני עוקר שליחותך, אלא בין שעשתה
אותך שליח קבלה או שליח הבאה הרי אתה כמו שאמרה,
והביא את הגט, ואמרה לו: לא [שליח לקבלה] שמתיד
אלא שליח הבאה — אפלו הגיע לידיה, אינה מגרשת;
שהרי עקר השליח שליחות שאמרה היא, ואמר לבעל:
מעולם לא נעשיתי שליח הבאה לה.

יב. אמר שליח לבעל: שליח הבאה אני, ואמר לו הבעל:
הולך כמו שאמרה, והביא את הגט, ואמרה לו: שליח
לקבלה שמתיד — כיון שהגיע גט לידיה מגרשת; שהרי
לא עקר שליחות שאמרה, אלא גרע אותה. שהרי היא
אומרת לקבלה, והוא אומר לבעל להבאה בלבד.

יג. הבעל ששלח גט לאשתו, בא שליח לתנו לה ולא
נטלתו, אלא אמרה לו בפני עדים: יהיה (לי) גט זה פקדון
אצלי, או שאמרה לו: הרי את שליח לקבלו לי — הרי זו
מגרשת בספק עד שיגיע גט לידיה, ומשיגיע הגט לידיה
תתגרש ודאי.

יד. שליח שהביא גט, כשהוא נותנו לה נותנו לה בפני
שנים. ואותן השנים צריכין לקרותו, ואחר כך ינתן לה
בפניהם. שדין השליח עם האשה כדין הבעל עמה,
שתחתיו הוא קם. לפיכך, אם נתנו השליח לה ולא קראוהו
עדי מסירה, ונטלתו וזרקתו לים — הרי זו ספק מגרשת.
טו. עבר השליח ונתן הגט בינו לבניה — יטלנו ממנה
וְחזר ויתנו לה בפני שנים. ואם מת — הואיל והגט יוצא
מתחת ידה מקצת בחותמיו, הרי זה גט כשר.

טז. שליח שנטל הגט, וקדם שיגיע ליד האשה חזר הבעל
ואמר לו: גט ששלחתי עמך בטל הוא, או שקדם ואמר
לאשה: גט ששלחתי לך בטל הוא, או ששלח שליח אחר
לבטלו, או שאמר לאחרים: גט ששלחתי לאשתי בטל הוא
— הרי זה בטל, ואף על פי שהגיע גט לידיה. וכל המבטל
בפני אחרים, צריך שיבטל בפני שנים. ואם אחר שהגיע
גט לידיה או ליד שליח קבלה — אינו יכול לבטלו. ואף
על פי שחזר בתוך כדי דבור ובטלו, הואיל ואחר שהגיע
לידיה או ליד שליח קבלה או להצרה בטלו — אינו בטל,
והרי זה גט כשר.

יז. היה מחזר ומבקש שליח כדי לבטלו, או שהיה מבקש
שנים שיבטלנו בפניהם, ובין שהוא מחזר ורודף הגיע גט
לידיה, ואחר כך בטלו — אינו בטל, אף על פי שהיה מחזר
לבטלו קדם שהגיע הגט לידיה.

יח. אמר לעשרה: כתבו גט ותנו לאשתי — יכול לבטל
לזה שלא בפני זה. ואפלו בפני שנים אחרים. שלח הגט
ביד שנים — הרי זה יכול לבטל זה שלא בפני זה. ואפלו
היו עשרה, משבטלו בפני אחד מהם בטל הגט.

יט. וכן מי שאמר לשנים: גט שאני כותב לאשתי בטל
הוא, וכתב אחר כך גט ונתנו לה בפני שנים אחרים —
הרי זה בטל. וזו היא מסירת המודעא על הגט. וכן אם
אמר להם: כל גט שיכתב לי פלוני בטל, או: כל גט
שאכתב בבית דינו של פלוני הרי זה גט בטל, או: כל גט
שאכתב מכאן ועד עשרים שנה בטל — הרי זה בטל. וכן

בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל זֶה לְזֶה; שְׁמָא מְזִיף הוּא, וְתִתְּנֶנּוּ לְקַלְקֵל אוֹתָהּ
כְּדִי שֶׁתִּנָּשֵׂא וְתִתְּנֶנּוּ עַל בְּעֻלָּהָ.²⁶
ג. וְאֵלֶּה הֵן הַנָּשִׁים שֶׁחֻזְקָתָן שׁוֹנָאוֹת זֶה אֶת זֶה: חֲמוּתָהּ, וּבֵת
חֲמוּתָהּ, וְצִרְתָּהּ,²⁷ אֶפְלוּ הִתְּהָ צִרְתָּהּ וְשׂוֹאָהּ²⁸ לְאַחֶר,
וּבִמְתָּהּ,²⁹ אֶפְלוּ הִתְּהָ אַחֲוֹתָהּ וּבֵת בְּעֻלָּהָ.³⁰ אֲבָל שְׂאֵר כָּל
הַנָּשִׁים כְּשֵׁרוֹת.
ד. הַמְּבִיא גִט מִמְּקוֹם לְמְקוֹם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְחָלָה אוֹ
נָאֻס³¹ — מִשְׁלָחוּ בֵּיד אַחֶר³². וְכֵן הַשְּׂנִי אִם חָלָה —
מִשְׁלָחוּ בֵּיד אַחֶר. וְאֶפְלוּ מֵאָה. וְאִין צָרִיף עֲדִים לְחֹזֵר
וְלַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ בְּפִנְיָהּ³³. וְהַחֲזָרֹן שֶׁהִגִּיעַ הִגֵּט לְיָדוֹ נִתְּנָה
לָהּ בְּפִנְיָ שְׁנַיִם וְתִתְּנָהּ בּוֹ, אִף עַל פִּי שְׁמַת הָרֵאשׁוֹן³⁴.
ה. שְׁלִיחַ שֶׁהִבִּיא גִט מִמְּקוֹם לְמְקוֹם בְּחוּצָה לְאֶרֶץ³⁵, אוֹ
מִבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לְאֶרֶץ, אוֹ מִחוּצָה לְאֶרֶץ לְאֶרֶץ: אִם
הָיָה הַשְּׁלִיחַ עוֹמֵד בְּשַׁעַת כְּתִיבַת הִגֵּט וְחִתְּמָתוֹ — הָרִי זֶה
אוֹמֵר בְּפִנְיָ שְׁנַיִם: בְּפִנְיָ נִכְתָּב וּבְפִנְיָ נִחְתָּם³⁶. וְאַחֶר כֵּן יִתֵּן
לָהּ בְּפִנְיָהּ וְתִתְּנָהּ בּוֹ. וְאִף עַל פִּי שְׂאֵין עֲדִיו יְדוּעִין
אֶצְלָנָה. וְאֶפְלוּ הָיוּ שְׁמוֹת עֲדִיו בְּשֵׁמוֹת הָעֶכָוִים — אִין
חֻשְׁשִׁין לְהֵן³⁷.
ו. בָּא הַבַּעַל וְעָמַד וְעָרַעַר — אִין מְשַׁגְּחִין בּוֹ³⁸. לְפִיכָף³⁹
אִף הַנָּשִׁים שֶׁשׁוֹנָאוֹת זֶה אֶת זֶה נִתְּנָה לְהִבִּיא גִט זֶה וְלֹאִמַר
'בְּפִנְיָ נִכְתָּב וּבְפִנְיָ נִחְתָּם'⁴⁰.
ז. וְכֵן שְׁלִיחַ שֶׁהִבִּיא גִט בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאָמַר 'בְּפִנְיָ נִכְתָּב
וּבְפִנְיָ נִחְתָּם', אִף עַל פִּי שְׂאִינוּ צָרִיף, אִם יָבֵא הַבַּעַל וְיַעֲרַעַר
— אִין מְשַׁגְּחִין בּוֹ. וְאִם אִין הַשְּׁלִיחַ עוֹמֵד בְּשַׁעַת כְּתִיבַת
וְחִתְּמָהּ⁴¹ — לֹא יִנָּתֵן לָהּ אֲלָא אִם כֵּן נִתְּנָה בְּחוּטְמִיו⁴².
וְיִשְׁלַח⁴³ לְשִׁלִּיחַ לְהִיּוֹת מִכָּל הַשְּׁלִישָׁה שְׁקִימוֹ אוֹתָן
בְּחוּטְמִיו⁴⁴. וְאִם לֹא נִתְּנָה וְנָתַן לָהּ — הָרִי זֶה פְּסוּל⁴⁵ עַד

גוֹסְסִין לְמִיתָה, וְאִף עַל פִּי שֶׁנָּתַנוּ לָהּ — הָרִי זֶה סָפֵק
גְּרוּשִׁין, שְׂאִין גִּט לְאַחֵר מִיתָה. וְכֵן עִיר שֶׁהִקְיָה חֲחִיל
וְהָיָה בְּמִצּוֹר, וְסִפִּינָה הַמְּטָרֶפֶת בָּיִם, וְהִיּוֹצֵא לְדוֹן — הָרִי
אֵלֶּה בְּחֻזְקַת חַיִּים. וְאִם הָיָה גִט אֶחָד מֵהֵן בִּיד הַשְּׁלִיחַ —
נִתְּנָה לְאִשְׁתּוֹ וְתִתְּנָהּ בְּחֻזְקַת מִגְרָשָׁתָה.
כט. אֲבָל עִיר שֶׁבִּבְשָׁה הָיָה וְהִקְיָה, וְסִפִּינָה שֶׁאֲבָדָה
בָּיִם, וְהִיּוֹצֵא לְהַרְג מִבֵּית דִּין שֶׁל עַכְשָׁיו, וְיָמִי שֶׁגָּרְתָּהּ חָיָה
אוֹ שִׁטְפוּ נָהָר אוֹ נֶפֶלָה עָלֶיהָ מִפֶּלֶת — נִתְּנָה עָלֶיהָ חֲמָרִי
חַיִּים וְחֲמָרִי מֵתִים. וְאִם הָיָה גִט אֶחָד מֵהֵם בִּיד הַשְּׁלִיחַ —
אִינוֹ נִתְּנָה לְאִשְׁתּוֹ. וְאִם נָתַנוּ לָהּ — הָרִי זֶה סָפֵק מִגְרָשָׁתָה.
ואם נודע שְׁמַת הַבַּעַל קָדָם שֶׁיִּגִּיעַ הִגֵּט לְיָדָהּ — אִינוֹ גִּט.
ל. הַבַּעַל שֶׁשְּׁלַח גִּט לְאִשְׁתּוֹ — הָרִי הוּא חֵיב בְּמִצְוַת הַיָּהּ
וּבְכָל תְּנָאִי כְּתִיבָה עַד שֶׁיִּגִּיעַ הִגֵּט לְיָדָהּ אוֹ לְיָד שְׁלִיחַ קִבְּלָהּ.

יום שלישי ב' מנחם-אב ה'תש"ע

פרק שביעי

א. שְׁלִיחַ שֶׁהִבִּיא גִט מִמְּקוֹם לְמְקוֹם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אִף עַל
פִּי שְׁלֹא רָאָה כְּתִיבַת הִגֵּט וְלֹא יָדַע מִי הֵם עֲדִיו, אֲלָא יִתֵּן
לוֹ הַבַּעַל גִּט וְאָמַר לוֹ: תֵּן גִּט זֶה לְאִשְׁתִּי — הָרִי זֶה נִתְּנָה
לָהּ בְּפִנְיָ עֲדִים¹, וְאִף עַל פִּי שְׂאִין עֲדִיו יְדוּעִין אֶצְלָנָה,
וְתִתְּנָהּ מִגְרָשָׁתָה וְתִנָּשֵׂא בּוֹ.²
ב. בָּא הַבַּעַל וְעָרַעַר וְאָמַר: לֹא גִרְשְׁתִּיהָ מֵעוֹלָם, וְגִט
שֶׁהִיבָא לָהּ מְזִיף הוּא — יִתְּנָהּ בְּחוּטְמִיו. וְאִם לֹא נִתְּנָה
וְלֹא נִדְרָעוּ עֲדִיו כָּלֵל — תִּצָּא וְהוֹלֵד מִמֶּנּוּ, שֶׁהָרִי אִינָהּ
מִגְרָשָׁתָה³. אֲבָד הִגֵּט — הָרִי זֶה סָפֵק מִגְרָשָׁתָה. לְפִיכָף, נָשִׁים
שֶׁחֻזְקָתָן שׁוֹנָאוֹת זֶה אֶת זֶה — אִין נִתְּנָה לְהִבִּיא גִט

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) החתומים בו. (2) "שעיקר הגירושין בעדי מסירה". (3) עדי החתימה. (4) כי אפילו יבוא הבעל ויערער על הגט לומר מזוייף הוא, יבואו עדי החתימה או אנשים אחרים המכירים חתימת ידם ויעידו על זהות החתימה ויקיימוהו. ודווקא בארץ ישראל שעדים מצויים לקיימו (לאשרו), הואיל ובתי דינים קבועים שם בכל יום שני וחמישי ומצויות שיירות שהולכות לדון בבית הדין. (5) יאוסר על ידי עדי החתימה, ואין מקבלים דברי הבעל שהוא יחיד, במקום העדים שהם שניים. (6) ועדיין היא אשת איש הואיל והבעל מערער על נכונות הגט וחתימת העדים לא אושרה, והאשה עצמה אינה יודעת בזה שום דבר להשיב, העמד אשה על חזקתה והרי היא אשת איש גמורה מן הראשון. (7) ותצא מזה ומזה. (8) כינוי לשתי נשים הנשואות לבעל אחד. (9) עכשיו. (10) אשת אחי בעלה, יראה שמא סופה להיות צרתה (במקום יבוס). (11) שאומרת: זו באה במקום אמי ואוכלת כל עמלה. ובגמרא אמרו: שהוא הדין שאין הכלה נאמנת לחמותה ולא אשת האב לבת הבעל, ש"כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" וכשם שאלה שונאות את אלה, כך השונאות חוזרות לשונאות. (12) שאינו יכול להמשיך בשליחותו. (13) אבל אם לא חלה או נאנס אין שליח עושה שליח, שהבעל מקפיד. (14) שאין זה אלא גילוי דעת בלבד. (15) השליח הראשון, שכל השליחים אינם באים אלא מכוח הבעל, ולפיכך כל עוד שהבעל חי לא בטלה שליחותו, אבל אם מת הבעל בטלה שליחות כולם. (16) שאין שם שיירות מצויות וממילא לא יודמנו לה עדים לקיים חתימת עדי הגט. (17) ואף על פי שאין קיום שטר בפחות משני עדים, בכל זאת נאמן השליח כשניים, כי מן התורה "עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותם בבית דין" (שאין אדם חצוף לזייף) וחכמים הם שהחמירו להצריך "עדי קיום", ומשום תקנת עגונה הקילו חכמים להאמין השליח כשני עדים, וכדי שלא יחליפו בקיום שאר שטרות להאמין גם בהם עד אחד. - הצריכוהו לומר גם "בפני נכתב" (אף על פי שאין זה נדרש לצורך קיום הגט) להודיע שזהו דין מיוחד בגט, שלא תישאר עגונה. (18) שמא גויים חתמו בו, "מפני שרוב ישראל שבחוץ לארץ שמותייהם כשמות גויים" ובוודאי גם אלו ישראל הם, והואיל ובחוץ לארץ רובם נקראים בשמות גויים, לפיכך אף בארץ ישראל אין לחשוש שמא גויים הם, כי כן המנהג לקרוא ישראל בשמות גויים. (19) כי השליח נאמן כשניים ואין דבריו של אחד במקום שניים. (20) הואיל ואין הבעל נאמן לפוסלה. (21) שאינן מתכוונות לקלקלה בידען שהבעל לא יוכל לערער אחרי עדותן. (22) שאינו יכול לומר: בפני נכתב ובפני נחתם. (23) על ידי עדים המכירים חתימת עדי הגט. (24) ויכול. (25) שקיום שטרות בשלושה דיינים. ואף שהשליח הוא בעצמו עד - יכול הוא להיעשות דיין, שכלל הוא, כל דבר שאינו אלא מדבריהם (מדברי חכמים) עד נעשה דיין. וקיום שטרות אינו אלא מדבריהם בלבד. (26) מדבריהם, אבל אינו בטל מן התורה, שקיום שטרות אינו אלא מדבריהם, אבל מן

לא בפני נכתב, בפני נכתב כלו וחתם עד אחד אכל לא העד
השני, אפילו היה הוא העד השני — הרי זה יתקנים בחותמיו
ואחר כך ינתן לה. ואם העיד הוא ואחר על העד השני שלא
חתם בפניו⁴³ — הרי זה כשר וינתן לה. ואין צריך לומר אם
העידו שנים אחרים על כתב העד השני שזה כשר⁴⁴.
יד. שנים שהביאו גט בחוצה לארץ, אף על פי שלא נכתב
ונחתם בפניהם — הואיל ונתנו להם הפעל לתנו לאשתו,
הרי אלו נותנין לה ונתנה מגרשת. שהרי אין הפעל יכול
לערער בגט זה אף על פי שאינו מקים, שהרי שלוחיו הם
עדיין⁴⁵. שאלו אמרו השנים: בפנינו נתגרשה — הרי זו
מגרשת אף על פי שאין שם גט.
טו. כמה דברים אמורים? בזמן שהגט יוצא מתחת ידי
שניהם⁴⁶; אבל אם אין הגט יוצא מתחת ידי שניהם⁴⁷ —
צריכין לומר: בפנינו נכתב ובפנינו נחתם. לפיכך, אם אמר
אחד 'בפני נכתב' והאחר אומר 'בפני נחתם', ואפילו שנים
אומרים 'בפנינו נכתב' ואחד אומר 'בפני נחתם' — הואיל
ואינו יוצא מתחת ידי שניהם, לא ינתן לה עד שיתקנים
בחותמיו.
טז. אמר אחד 'בפני נכתב' ושנים אומרים 'בפנינו נחתם'
— כשר, אף על פי שאינו יוצא מתחת ידם⁴⁸, שהרי נתקנים
בחותמיו⁴⁹.
יז. שלית שהביא גט בחוצה לארץ ונתנו לה בינו לבינה⁵⁰,
או שנתנו לה בפני שנים ולא אמר לה 'בפני נכתב ובפני
נחתם', אף על פי ששנאט — נוטלו ממנה וחזרו ונתנו לה
בפני שנים ואומר בפניהם 'בפני נכתב ובפני נחתם'⁵¹. ואם
לא נוטלו ממנה — הרי זה פסול עד שיתקנים בחותמיו⁵².
יח. נתנו לה ולא הספיק לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם' עד
שנשתתק⁵³ — הרי זה יתקנים בחותמיו ואחר כך ינתן לה⁵⁴.

שיתקנים. ואם בא הפעל וערער ולא נתקנים — אינה
מגרשת. אבל הגט — הרי זו ספק מגרשת.
ח. ומפני מה הצריכו לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'
בחוצה לארץ? כדי שלא תהיה האשה צריכה לקימה²⁷ אם
יבוא הפעל ויערער. מפני שאין העדים מצויין לקימה
ממקום למקום בחוצה לארץ²⁸.
ט. בעל שהביא ראיה ברורה שגט זה שנאמר בו 'בפני
נכתב ובפני נחתם' מזה²⁹ הוא — הרי זה בטל. שלא
האמינו דבריו של אחד שאמר 'בפני נכתב ובפני נחתם'
אלא לדחות ערעור הפעל שאין עמו ראיה, אבל במקום
עדים שמכחישין אותו לא האמינוהו³⁰.
י. הנקרות שבארץ ישראל והנסיין³¹ שבים הגדול³²: שבתוך
התחום של ארץ ישראל — הרי הן בארץ ישראל³³, ושחוצ
לתחום — בחוצה לארץ. ובהלכות תרומות יתבאר תחומי
ארץ ישראל. ובכל בארץ ישראל לגטין³⁴.
יא. גט שכתבו בארץ ישראל וחתמו בחוצה לארץ³⁵ —
צריך שיאמר 'בפני נכתב ובפני נחתם'³⁶. כתבו בחוצה
לארץ וחתמו בארץ ישראל³⁷ — אינו צריך לומר 'בפני
נכתב ובפני נחתם'³⁸.
יב. נכתב מקצת הגט בפניו, ונחתם כלו³⁹ בפניו — אם
מקצתו הראשון הוא, הרי זה אומר 'בפני נכתב ובפני
נחתם'. אפילו לא נכתב בו אלא ששה אחת⁴⁰ בפניו, ואפילו
שמע קול הקולמוס⁴¹ כותב, וחתמו העדים בפניו — הרי
זה אומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'. וכן אם יצא הסופר
לשוק וחזר והשלים את הגט — אינו חושש שמה אחר
מצאו ואמר לו, ולשם אשה אחרת כתבו, אלא אומר 'בפני
נכתב ובפני נחתם'⁴².
יג. אמר: בפני נכתב אבל לא בפני נחתם, בפני נחתם אבל

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

התורה, עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותם בבית דין. (27) לאשר חתימת עדי הגט. (28) שאין שיירות מצויות
שם. ואפילו ממקום למקום באותה מדינה, שמצויות שיירות ביניהם - הואיל ואין האנשים מתעכבים זמן רב בבתיהם אלא נודדים
מפה לשם וטורדים בסחורתם, אינם מכירים חתימות שביניהם. (29) כגון שהביא עדים שבאותו יום הכתוב בגט לא היה השליח
כלל באותו מקום וממילא לא ראה חתימת העדים ושקר העיד. (30) לשליח. (31) האיים. (32) הוא הים התיכון שבמערבה של
ארץ ישראל. (33) והמביא גט שנכתב בספינה במים הנ"ל הרי הוא כמביא ביבשת ארץ ישראל, כי יש למים הנ"ל תורת ארץ
ישראל לענין גיטין. (34) והמביא גט ממקום למקום בבבל אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, הואיל וישיבות קבועות שם.
(35) וחזר ונתנו בארץ ישראל. (36) שהרי נחתם בחוץ לארץ. (37) וגם נתנו בארץ ישראל. (38) שהכול הולך אחר מקום
החתימה. (39) כלומר: שני העדים. (40) שורה אחת, ולדעת רש"י הכוונה לאותה שורה שבה שם האיש, האשה והתאריך, שזהו
תורף הגט ועיקרו. ולדעת התוספות הכוונה לשורה הראשונה שבנוסח הגט, שמכיון שהתחיל לכתבו לשמה, בוודאי סייעו לכתבו
לשמה. (41) העט. (42) וכל זה אינו אלא בכתיבת הגט, אבל בחתימתו צריך שיראה השליח את חתימת העדים כולה, שעדות
החתימה היא העיקר ועדות הכתיבה אינה אלא משום גזירה. (43) שהם מכירים חתימתו. (44) שהרי על חתימת הראשון העיד
השליח שראהו חותם והוא נאמן כשניים, ועל חתימת השני ישנם שני עדים. (45) ואפילו יערער ויאמר לא שלחתים אינו נאמן
נגד שניהם. (46) שנעשו שניהם שלוחים על ידי הבעל. (47) שלא נעשו שניהם שלוחים. (48) שלא נעשו שלוחים. (49) אושרה
חתימת עדי הגט על ידי שני עדים. (50) וממילא אין ערך לאמירתו: בפני נכתב ובפני נחתם, שהרי אין לפנינו שלושה שקימוהו.
(51) אבל אם אינו נוטל ממנה אינו יכול לומר בפני שניים בפני נכתב וכו', שצריך שיאמר סמוך לנתניה, ולא לאחר זמן מרובה.
(52) ואפילו נתקנים בחותמיו, עדיין צריך ליטלו ממנה ולחזור וליתן לה בפני שניים, שעיקר הגירושין בעדי מסירה. (53) נאלם,
ניטל ממנו כוח דיבורו. (54) ומשמע מדברי רבנו שאפילו אם כותב: בפני נכתב וכו', אינו מועיל, ואף על פי שבעדות מיתת
הבעל מועיל כתבו להתיר האשה להינשא כמבואר לקמן: "מה שנשתתק ובדקו אותו ... ונמצאה דעתו מכוונת וכתב שמת פלוני
... סומכים על כתיבתו ותינשא" - שם הקילו משום התרת עגונה, אבל כאן שבעלה חי אפשר להודיעו לשלוח גט על ידי שליח
שני, שיוכל לומר בפני נכתב, וגם מתוך שאפשר לקיים חתימת העדים לא הקילו לסמוך על כתב ידו.

היא בחזקת מגרשת, הואיל וגט שבידה כתוב כהלכתו⁶⁴ 34
והעדים חתומים עליו. ואף על פי שאין אנו מפירין כתב 35
אותן העדים ולא נתקנים — אין חוששין לה שמא זיפה 36
אותו, שהרי אינה מקלקלת על עצמה⁶⁵. ועוד, שהעדים 37
החתומים על הגט הרי הן כמי שגזקרה עדותן בבית דין 38
עד שיהא שם מערער⁶⁶, לפיכך נעמיד הגט בחזקתו ותנשא, 39
ואין חוששין שמא ימצא מזיף; כמו שנעמיד הגט בחזקת 40
כשר כשיביא אותו השליח⁶⁷, עד שייערער הבעל או עד 41
שיביא ראיה שהוא מזיף או בטל⁶⁸. שאם נחוש לדברים 42
אלו וכיצא בהן, כף היה לנו לחוש לגט שיתן הבעל 43
בפנינו שמא בטלו ואחר כך נתנו, או שמא עדים פסולין 44
חתמו בו והרי הוא כמזיף מתוכו, או שמא שלא לשמה 45
נכתב. וכשם שאין חוששין לזה וכיצא בו, אלא נעמידנו 46
על חזקתו עד שיערער שהוא בטל, כף לא נחוש לא לשליח⁶⁹ 47
ולא לאשה עצמה שהגט יוצא מתחת ידה⁷⁰. שאין דיני 48
האסורין פדיני הממונות⁷¹. 49

פרק שמיני

א. המגרש על תנאי, אם נתקנים התנאי — הרי זו מגרשת, 51
ואם לא נתקנים התנאי — אינה מגרשת. וכבר בארנו בפרק 52
ששי מהלכות אישות משפטי התנאין פלם. ושם נתבאר, 53
שהמגרש על תנאי — כשינתקנים התנאי, תהיה מגרשת 54
בשעה שיתקנים, לא בשעת נתינת הגט לידה. לפיכך יש 55
לבעל לבטל הגט או להוסיף על תנאו או להתנות על תנאי 56
אחר כל זמן שלא נתקנים התנאי הראשון, אף על פי שהגיע 57
גט לידה. ואם מת הבעל או אבד הגט או נשרף קדם 58
שיתקנים התנאי — אינה מגרשת. ולכתחלה לא תנשא עד 59
שיתקנים התנאי. ואם נשאת — לא תצא; אלא אם כן לא 60
נשאר בידה לקימו, שהרי בטל התנאי. ושם נתבאר, שאם 61
אמר לה: הרי את מגרשת מעכשיו או מהיום על תנאי כף 62
וכף, או שאמר לה: הרי את מגרשת על מנת כף וכף — 63
כשינתקנים התנאי, תהיה מגרשת משעת נתינת הגט לידה. 64
לפיכך אינו יכול לבטל הגט ולא להוסיף על תנאו משהגיע 65

יט. הסומא אינו יכול להביא גט זה של חוצה לארץ, מפני 1
שאינו יכול לומר 'בפני נכתב ובפני נתתם'. לפיכך, אם 2
נכתב ונתתם בפניו כשהוא פתוח⁵⁵ ונסתמא — הרי זה 3
אומר בפני שלשה 'בפני נכתב ובפני נתתם' ונותנו לה⁵⁶. 4
וכן האשה שהביאה גט זה של חוצה לארץ, צריכה שלשה 5
לומר בפניהם 'בפני נכתב ובפני נתתם'. שלא אמרו בפני 6
שנים אלא בזמן שהשליח כשר לעדות, שהרי הוא מצטרף 7
עם השנים ונמצא מקלל השלישי שקימו גט זה בדבריו, 8
שהעד נעשה דין בדבר שהוא מדבריהם. 9
כ. חלה השליח או נאנס⁵⁷ — בא לבית דין ואומר להם: 10
גט זה בפני נכתב ובפני נתתם, והן משלחין אותו ביד 11
שליח אחר. ואין השליח האחרון צריך לומר 'בפני נכתב 12
ובפני נתתם', אלא אומר: שליח בית דין אני, ונותנו לה 13
בפני עדים. 14
כא. חלה השני או נאנס — עושה שליח אחר בבית דין. 15
אפלו מאה. והאחרון אומר: שליח בית דין אני, ונותנו לה. 16
אף על פי שמת השליח הראשון. ומפני מה צריך בית דין? 17
מפני שהוא צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נתתם'. אכל אם 18
נתקנים הגט בחותמיו, אף על פי שנתנו שליח לשליח אפלו 19
מאה בינים לבין עצמם עד שהגיע הגט לידה — הרי זה 20
כשר⁵⁸. ואף על פי שלא פירש הבעל ולא אמר לו: שלחו 21
ביד אחר אם תאנס, אם חלה או נאנס — הרי זה משלחו⁵⁹. 22
כב. כל העושה שליח, אינו צריך שיהא השליח עמו בבית 23
דין; אלא אומר להם: הרי פלוני שליחי, ואפלו שלא בפניו. 24
וכן השליח עושה שליח אחר שלא בפניו, אפלו הן מאה⁶⁰. 25
כג. האיש שנתן גט לאשתו, ונכתב ונתתם בפניה, ואמר 26
לה: הרי את שליחתי להולכה עד בית דין פלוני, והם 27
נעמידו שליח ויתנו ליד גט זה ותתגרשי בו — הרי זו 28
נאמנת לומר בפניהם 'בפני נכתב ובפני נתתם'⁶¹, והם 29
נוטלין אותו ונותנין אותו לשליח לתנו לה כמאמר הבעל. 30
כד. במה דברים אמורים?⁶² כשהתנה עליה הבעל תנאי 31
זה⁶³; אכל אם לא התנה עליה, אלא נתן לה גטה, והרי 32
הגט יוצא מתחת ידה — אינה צריכה לומר כלום, והרי 33

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(55) כשהיו עוד עיניו פקוחות וראה כתיבת הגט וחתמתו. (56) והוא שמכיר האשה בטביעת קול, ואם אינו מכירה לא מועיל אם אחרים יאמרו לו שהיא זאת. (57) ואינו יכול להגיע למקום האשה. (58) כל שנתקיים בחותמיו הרי זה כמביא גט בארץ ישראל. (59) שבוודאי אין הבעל מקפיד אם מוסר שליחותו לאחר. (60) וכן האשה יכולה לעשות שליח קבלה לקבלת הגט בבית דין אפילו שלא בפני השליח, אלא מודיעה לבית-דין: הוו עלי עדים שאני ממנה את פלוני במדינת הים לשליח קבלה לקבל גיטי מיד בעלי. אלא שאין שליח קבלה עושה שליח, כיון שלא מסרה לו אלא "דברים" ודברים אינם נמסרים לשליח, כלומר, אין בדברים כוח להיות חוזרים ונמסרים לאחר, אבל שליח הולכה שקיבל לידיו גט שיש בו ממש, אותו גט חוזר ונמסר משליח לשליח. (61) אבל אינה מתגרשת עד שתאמר: בפני נכתב וכו'. (62) שהיא צריכה לומר בפני נכתב. (63) שתהיה רק שליח להולכה לפני בית דין, ועליה לקיים תנאי זה ככל תנאי אחר. (64) ואפילו לא נתן לה בעדי מסירה אלא בינו לביתה, גם כן גט כשר הוא, הואיל ועדים חתומים בו. (65) כי אם יתברר שזיפה אותו הרי אסורה על שניהם. (66) שאין אדם חצוף לזייף. (67) בארץ ישראל, שאינו צריך לומר בפני נכתב ונתתם. (68) ואז אפילו אמר השליח בפני נכתב - הגט בטל. (69) המביאו בארץ ישראל שאינו צריך לומר כלום. (70) וכן אמרו: "אשה משיגיע הגט לידה מתגרשת". שכבר נתגרשה בקבלתו, ואילו הייתה צריכה לקיים הגט בחותמיו, אזי אפילו אם תאמר בפני נכתב לא נאמין לה, שהרי היא נוגעת בדבר. (71) שבממון אין אדם נאמן על עצמו עד שיביא ראיה לדבריו, וכן אמרו: "עבד שהביא גיטו וכתוב בו עצמך ונכסי קנייך לך - עצמו קנה (נאמן הוא על שחרורו) נכסים לא קנה", שצריך עדים לקימו כשאר שטרות.

1 גט לידה. ואם אבד או נשרף, אפלו מת הבעל קדם שיתקנים
2 התנאי — הרי זו מקימת התנאי אחר מותו, וכבר נתגורשה
3 משעת נתינת הגט לידה. ויש לה להנשא לכתחלה אף על
4 פי שעדין לא נתקנים התנאי, ואין חוששין שמא לא יתקנים,
5 הואיל והיה התנאי במעכשיו או בעל מנת.
6 ב. כל המגרש על תנאי, בין שאמר מעכשיו בין שאמר אם
7 יהיה ואם לא יהיה — הרי זה לא יתיחד עם אשתו כל זמן
8 שלא נתקנים התנאי אלא בפני עד. ואפלו עבד ואפלו שפחה,
9 חוץ משפחה או בנה קטן, מפני שאינה בושא מלשמש
10 בפניהם. והדבר ידוע, שאם נתיחד עמה בפני שני עדים
11 כאחד, אפלו נתקנים התנאי אחר כך — הרי זו ספק מגרשת,
12 שמא בעלה ובטל הגט, כמו שיתבאר בהלכות אלו.
13 ג. ביצד מגרש אדם על תנאי? לא שיאמר: כתבו גט
14 לאשתי על תנאי זה, או: כתבו ותנו לה על תנאי; ואין
15 צריך לומר, שלא יכתב בתוך הגט: על תנאי זה גרש פלוני
16 את פלונית. אלא ביצד עושה? אומר לסופר לכתב ולעדים
17 לחתם, וכותבין גט כשר בלא שום תנאי בעולם, ואחר כך
18 נותן לה הגט ואומר לה: הרי זה גטך או הרי את מגרשת
19 בזה על מנת כך וכך. או יאמר להם או לשליח: תנו לה
20 גט זה על מנת כך וכך.
21 ד. כתב התנאי בגט אחר שאמר לכתב תרף הגט — הרי
22 זה גט כשר. בין שכתבו קדם חתימת העדים, בין שכתבו
23 לאחר חתימת העדים. אבל אם כתבו קדם תרף הגט, אפלו
24 כתב: על מנת כך וכך — הרי זה ספק גרושין, שהרי נשאר
25 לו זכות בגופו של גט. וכן אם התנה על פה קדם כתיבת
26 התרף — הרי זה ספק גרושין.
27 ה. המגרש את אשתו והתנה עליה, בין בכתב אחר התרף
28 בין על פה אחר התרף, ואמר לה: הרי את מתרת לכל אדם
29 חוץ מאיש פלוני, או: אלא לאיש פלוני, ונתן לה הגט על
30 תנאי זה: אם היה אותו האיש עכו"ם או עבד או אסור
31 עליה משום ערוה, כגון אביה ואחיה או אביו או אחיו —
32 הרי זה גט כשר; ואם היה אותו האיש שיש לו בה קדושין,
33 אף על פי שהוא מחייב לאוין ואף על פי שהוא קטן —
34 אינו גט, שהרי שיר בגט ואין זה פרייתות. היה בעל אחרותה,
35 שאף על פי שהוא היום אסור עליה משום ערוה, אם תמות
36 אחרותה יהיה מתר לה — הרי זו ספק מגרשת.
37 ו. אמר לה: הרי את מתרת לכל אדם חוץ ממני שיולד,
38 שאינו עתה בעולם; או: חוץ מזונתך, כלומר: תהיה מתרת
39 להנשא לכל אדם, אבל לזנות הרי את באסור אשת איש;
40 או: הרי את מתרת לכל מי שיבוא עליך בדרך כל הארץ,
41 אבל שלא בדרךך הרי את באסור; או: הרי את מתרת
42 לכל אדם חוץ ממקדש בשטר, כלומר, שהיא מתרת
43 להתקדש בכסף ובבאה, אבל בשטר הרי את באסור אשת
44 איש; או: הרי את מתרת לכל אדם חוץ מהפרת נדרך,
45 כלומר: לא נשאר לי עליך שום אישות חוץ מהפרת נדרך,
46 שאם אשתי לענן הפרת נדרים; או לענן אכילת תרימא;
47 או לענן ירשה, שאם מתה יירשנה — בכל אחד מאלו
48 הרי זו ספק מגרשת.

49 ז. אמר לה: הרי את מתרת לכל אדם חוץ מראובן
50 ושמעון, וחזר ואמר לה: הרי את מתרת לראובן ושמעון
51 — הרי זו מגרשת; שהרי בטל התנאי, שהאנשים שהתנה
52 בהן התיירן לה.
53 ח. אמר לה: הרי את מתרת לראובן — הרי זו אינה
54 מגרשת; שהרי לא בטל תנאו של שמעון. אמר לה: הרי
55 את מתרת לשמעון, או: הרי את מתרת אף לשמעון —
56 הרי זה ספק גרושין. שמא לא התיירה אלא לשמעון, וראובן
57 באסורו עומד; וזה שאמר 'אף לשמעון', כלומר: לכל אדם
58 אף לשמעון. או שמא התיירה לכל; וזה שאמר 'אף
59 לשמעון' — והוא הדין לראובן, ששמעון סמוך היה
60 לראובן בתנאו.
61 ט. התנה עליה ואמר: היום אין את אשתי ולמחר את
62 אשתי — אינה מגרשת, ואף על פי שכתב בינו לבינה
63 היום. לפיכך כותבין בגטין: מן היום הזה ולעולם.
64 י. הרי זה גטך על מנת שלא תשתי יין כל ימי חייכי —
65 אינו גט, שאין זה פרייתות. כל ימי חיי או כל ימי [חיי]
66 פלוני — הרי זה גט; שהרי כרת בינו לבינה, ולא תשא
67 לו עליה רשות כשימות אותו פלוני.
68 יא. הרי זה גטך על מנת שלא תלכי לבית אביך עד
69 שלשים יום — הרי זה גט. שלא תלכי לבית אביך לעולם
70 — אינו גט, שהרי אין זה פרייתות. לפיכך, האומר: הרי
71 זה גטך על מנת שלא תאכלי בשר (זה) לעולם, שלא תשתי
72 יין (זה) לעולם — אינו גט, שאין זה פרייתות; עד שלשים
73 יום — הרי זה גט.
74 יב. הרי זה גטך על מנת שלא תנשא לפלוני — אינו גט.
75 הא למה זה דומה? לאומר לה: הרי זה גטך על מנת שלא
76 תשתי יין לעולם, או שלא תלכי לבית אביך לעולם, או כל
77 ימי חייכי. אבל אם אמר לה: על מנת שלא תנשא לפלוני
78 עד חמשים שנה — הרי זה גט. ולא תנשא לו כל זמן
79 שהתנה. ואם נשאת — בטל הגט למפרע. ונתה עמו —
80 הולד כשר והגט כשר, שלא התנה אלא על הנשואין.
81 יג. הרי זה גטך על מנת שתנשא לפלוני, אם נשאת לו
82 — הרי זה גט, כשאמר כל התנאים. אבל אמרו חכמים: לא
83 תנשא לא לאותו פלוני ולא לאחר. לאותו פלוני לא תנשא,
84 שמא יאמרו: נשיהן נותנין במתנה זה לזה; ולאחר לא
85 תנשא, שאינו גט אלא בקיום התנאי. עברה ונשאת לאותו
86 פלוני — לא תצא. נשאת לאחר קדם שתנשא לאותו פלוני
87 — בטל הגט, ותצא והולד ממזר, וצריכה גט משני.
88 יד. הרי זה גטך והנר שלי — אינה מגרשת, שאין זה
89 פרייתות; על מנת שתתני לי את הנר — הרי זה גט, ותתן.
90 טו. חקק הגט על טס של זהב ונתנו לה ואמר לה: הרי
91 זה גטך וכתבתך — כשר. ונתקבלה כתבתה, אם יש בטס
92 כדי כתבתה; ואם לאו — ישלים כתבתה.
93 טז. כל המגרש על תנאי שמבטל הגט, כגון שהתנה לה
94 שלא תאכל בשר ולא תשתי יין כל ימי חייך, או שתהיה
95 מתרת לכל אדם חוץ מפלוני, או שהתנה עליה שאר תנאים
96 קדם כתיבת התרף: אם היה תנאו כתוב בגט וחזר ומחקו

49 אין קדושין תופסין בה. אבל אם נשאת ולא נתקנים התנאי
50 ובטל הגט — צריכה גט משני, כמו שבארנו.

פרק תשיעי

51 א. המגרש את אשתו לאחר זמן קבוע — הרי זו מגרשת
52 כשיגיע הזמן שקבע. והרי זה דומה לתנאי ואינו תנאי.
53 דומה לתנאי — שהיא מתגרשת כשיגיע הזמן שקבע;
54 ואינו תנאי — שהמגרש על תנאי הרי גרש, וזה עדין לא
55 גרש עד שיגיע אותו הזמן. לפיכך, המגרש על תנאי צריך
56 לכפל תנאו, וזה אינו צריך לכפל דברו, ולא לשאר משפטי
57 התנאין שבארנו.

58 ב. כיצד? האומר לאשתו: הרי זה גטף ולא תתגרשי בו
59 אלא לאחר שלשים יום — אינה מגרשת אלא לאחר
60 שלשים יום. ואם מת הפעל או אבד הגט או נשרף בתוך
61 שלשים — אינה מגרשת.

62 ג. הלכה והניחתו בצדי רשות הרבים, ונגנב או אבד משם
63 לאחר שלשים יום — הרי זו מגרשת, הואיל והיה הגט
64 קיים ביום שמתגרשת בו ויחדה אותו במקום שאינו רשות
65 הרבים, שצדי רשות הרבים אינן כרשות הרבים.

66 ד. וכן אם תלה הגרושין במעשה — דינו כדין מגרש אחר
67 זמן. כיצד? כגון שאמר לאשה: הרי זה גטף ולא תתגרשי
68 בו עד שתתני לי מאתים וזו — הרי זו מתגרשת אחר
69 שתתן. ואין צריך לכפל תנאו, ולא לשאר משפטי התנאין
70 שבארנו. שהרי לא גרש על תנאי, אלא עדין לא גרש זה,
71 אלא תלה הגרושין בפעשית כף וכך ואחר כך תתגרש.

72 ה. ומה בין המגרש על תנאי לזה שקבע זמן לגרושין או
73 תלאן במעשה? שהמגרש על תנאי — יש שם גרושין,
74 ואינן גומרין עד שיתקנים התנאי. לפיכך, כשיתקנים התנאי
75 — נתגרשה, אם היה הגט קיים אף על פי שאינו ברשותה,
76 ואינה צריכה לחזור ולטלו או להיותו ברשותה אחר
77 שנתקנים התנאי, שהרי הגיע לידה תחלה בתורת גרושין.
78 ואם נשאת קדם שיתקנים התנאי — לא תצא, כמו שבארנו.
79 אבל התולה גרושין בזמן או במעשה — לא הגיע גט לידה
80 בתורת גרושין, אלא בתורת פקדון עד הזמן שקבע או עד
81 שמתעשה המעשה. לפיכך, כשהגיע הזמן — צריכה להיות
82 הגט ברשותה, או תחזר ותטלנה, או שיהיה במקום שיתקדה
83 אותו בו אף על פי שאינו רשותה, כמו שבארנו, ואחר כך
84 תתגרש בו. ואם נשאת קדם שיגיע הזמן שקבע או קדם
85 שמתעשה המעשה שתלה בו הגרושין — תצא והנולד
86 ממזר; שעדין היא אשת איש גמורה, ואין כאן שם גרושין.
87 ו. הנותן גט בידי אשתו ואמר לה: אם לא תתני לי מאתים וזו
88 אין זה גט או אין את מגרשת — הרי זה לא גרש כלל, ואין
89 כאן גט, לא על תנאי ולא תלוי במעשה. וכן כל פיוצא בזה.
90 ז. הרוצה לגרש על תנאי ויהיה ענין תנאו שלא תתגרש
91 עד זמן פלוני — הרי זה מוציא ענין זה בלשון תנאי,
92 ויתלה התנאי בביאתו בזמן קבוע או בהליכתו. כיצד? כגון
93 שיאמר לה: אם לא באתי מכאן ועד שלשים יום — הרי
94 זה גט, ואם באתי בתוך שלשים יום — לא יהיה גט; ונותן

1 ונותנו לה — הרי זו ספק מגרשת; ואם היה התנאי על פה
2 — הרי זה נוטל הגט ממנה וחוזר ונותנו לה בלא תנאי
3 כלל או בתנאי פשר.

4 יז. כיצד? הרי שנתן גט לאשתו ואמר לה: הרי את מגרשת
5 בזה ומתרת לכל אדם חוץ מפלוני, אם נטלו ממנה וחזר
6 ונתנו לה ואמר לה: הרי את מתרת לכל אדם, או: הרי זה
7 גטף — הרי זו מגרשת. וכן כל פיוצא בו.

8 יח. הנותן גט לאשתו על תנאי שתתן לו מאתים וזו, וחזר
9 והתנה עליה תנאי אחר בפני עדים שתשמש אביו שתי
10 שנים — לא בטלו דבריו האחרונים את הראשונים, אלא
11 הרי זה כאומר לה: עשי אחד משני התנאים. רצת —
12 משמשת, רצת — נותנת. ואין אחד מן הראשונים ואחד
13 מן האחרונים מצטרפין. אבל אם התנה עליה שתתן לו
14 מאתים וזו, וחזר והתנה בפני שנים שתתן לו שלש מאות
15 וזו — כבר בטל התנאי של מאתים וצריכה לתן שלש
16 מאות וזו. וכן כל פיוצא בזה.

17 יט. התנה עליה שתעשה דבר זה סתם — הרי זה כמפרש
18 יום אחד, הואיל ולא פירש כמה זמן תעשה. כיצד? אמר
19 לה: הרי זה גטף על מנת שתעשי עמי מלאכה, על מנת
20 שתשמשי את אבא, על מנת שתניקי את בני; אם עשתה
21 עמו מלאכה או אם שמשה את אביו יום אחד, או שהניקה
22 בנו יום אחד בתוך הזמן שהבן יונק בו, והוא בתוך ארבעה
23 ועשרים חדש — הרי זה גט. מת הבן או מת אביו קדם
24 שתניק או שתשמש — אינו גט.

25 כ. אמר לה: על מנת שתניקי את בני או תשמשי את אבי
26 שתי שנים — הרי זו משלמת הזמן שפרש. מת הבן או
27 האב בתוך הזמן, או שאמר האב: אין רצוני שתשמשני —
28 אינו גט, שהרי לא נתקנים התנאי. וכן כל פיוצא בזה.

29 כא. הרי זה גטף על מנת שתתני לי מאתים וזו מכאן ועד
30 שלשים יום: נתנה בתוך שלשים יום מדעתו — הרי זו
31 מגרשת, לאחר שלשים — אינה מגרשת. נתנה לו בעל
32 פרחו והוא אינו רוצה לקבל — הרי זה גט פסול, עד
33 שתתן מדעתו. חזר ואמר לה בתוך השלשים יום: הרי הן
34 מחולין לך — אינה מגרשת, שהרי לא נעשה התנאי. מת
35 בתוך שלשים יום — הואיל ושלמו השלשים יום ולא
36 נתנה, אינה מגרשת.

37 כב. אמר לה: הרי זה גטף על מנת שתתני לי מאתים וזו,
38 ולא קבע זמן, ומת קדם שתתן — אינה יכולה לתן
39 ליורשין, שלא התנה עליה אלא שתתן לו. ולא בטל הגט,
40 שהרי לא קבע זמן. לפיכך, אף על פי שאבד הגט או נקרע
41 קדם שימות — הרי זה לא תנשא לזר עד שתחליץ.

42 כג. הרי זה גטף על מנת שתתני לי כלי פלוני או בגד
43 פלוני, ואבד אותו כלי או אותו בגד או נגנב, אף על פי
44 שנתנה לו אלא וזו בדמיו — אינו גט, עד שתתן אותו כלי
45 או אותו בגד עצמו, או עד שיבטל התנאי.

46 כד. מי שנתגרשה על תנאי וקדשה אחר קדם שיתקנים
47 התנאי, אם נתקנים התנאי — הרי זו מקדשת, ואם לא
48 נתקנים התנאי ובטל הגט — אינה צריכה גט משני, שהרי

יאמרו: גטו לאחר מיתה יגרש, כמו מתנתו שאינה קונה
 49 אלא לאחר מיתה.
 50 יז. הרי זה גטש מהיום אם מתי מחלי זה, ונפל עליו בית
 51 או נשכו נחש או טרפו ארי וכיוצא בזה ומת — אינו גט.
 52 יח. אמר לה: אם לא יעמד מחלי זה, ונפל עליו בית או
 53 נשכו נחש או טרפו ארי — הרי זו ספק מגרשת. הרי זה
 54 גטש מעכשיו אם מתי מחלי זה, ונעמד והלך בשוק וחלה
 55 ומת — אומדין אותה: אם מחמת החלי הראשון מת —
 56 הרי זה גט, ואם לאו — אינו גט. ואם נתק מחלי לחלי
 57 ולא עמד בשוק — הרי זה גט, ואינו צריך אמר.
 58 יט. ובכל אלו התנאים, כל הימים שמותנית הגט עד שימות
 59 ויתקיים התנאי הרי היא מגרשת לכל דבר. ובלבד שלא
 60 תתיחד עמו, כמו שבארנו.
 61 כ. חולה שרצה לגרש אשתו על תנאי כשימות, כדי שלא
 62 תפל לפני יבם, ואם עמד לא תהיה מגרשת, ולא רצה
 63 לגרשה מעכשיו כדי שלא תטרף דעתו — כף הוא כותב
 64 בגט אחר שכותב התרף, או אומר לה כשנותן הגט: אם
 65 לא מתי — לא יהיה גט, ואם מתי — יהיה גט, ואם לא
 66 מתי — לא יהיה גט. כדי שיהיה תנאי כפול, והן קודם
 67 ללאו, ולא יפתח פיו תחלה לפרענות. ואם מת — תהיה
 68 מגרשת כשימות. והוא, שיעיב הגט לידה קדם מיתה.
 69 כא. בעל שאמר לאחד: זכה בגט זה לאשתי כדי שלא
 70 תפל לפני יבם, ונתן הגט לידו, ומת הבעל קדם שיעיב הגט
 71 לידה — הרי זו ספק מגרשת. שרוב הנשים זכות הוא להן
 72 שלא יפלו לפני יבם, ולפיכך תהיה ספק מגרשת אף על פי
 73 שלא הגיע גט לידה, הואיל וזכה לה בו אחר.
 74 כב. אמר לעדים: לאחר שנים עשר חדש כתבו גט לאשתי,
 75 או שאמר להם: כתבו ותנו גט לאשתי לאחר שנים עשר
 76 חדש — הרי אלו כותבין ונותנין לה אחר הזמן שקבע. ואם
 77 כתבוהו בתוך הזמן, אף על פי שנתנהו לה לאחר זמן שאמר
 78 — אינו גט. כתבוהו אחר זמן שאמר, ומת קדם שניתן לה
 79 — אינו גט. ואם לא נודע אם מיתה קדמה לנתינת הגט או
 80 נתינת הגט קדמה למיתה — הרי זו ספק מגרשת.
 81 כג. אמר להן: כתבו ותנו לאשתי גט אחר השבוע — אין
 82 כותבין אלא עד שנה אחר השבוע. אמר להן: לאחר שנה
 83 — אין כותבין [אלא] עד לאחר חדש משנה שניה. אמר
 84 להן: לאחר החדש — (אין) כותבין עד לאחר השבת מחדש
 85 שני. אמר: לאחר שבת — (אין) כותבין לאחר השבת עד
 86 סוף יום שלישי. אמר להן: כתבו ותנו לה קדם השבת —
 87 כותבין מיום רביעי ועד סוף יום ששי ונותנין לה.
 88 כד. הרי שאחרו אחר הזמן שאמר ואחר כך כתבו ונתנו
 89 לה, כגון שאמר להן לאחר החדש וכתבו ונתנו לה לאחר
 90 שתי שבתות מחדש שני — הרי זה פסול.
 91 כה. נתיחד עמה אחר שאמר להן לכתב ולחתם ולתן לה
 92 — הרי אלו לא יכתבו. וקל וחמר הדברים: אם הגט שנתן
 93 לה לידה, כשנתיחד עמה נפסל הגט שמא בעל, קל וחמר
 94 לזה שלא נכתב. ואם כתבו ונתנו לה אחר שנתיחד עמה
 95 — אינו גט.

הגט בידה. או יאמר לה: הרי זה גטש על מנת שלא אבוא
 1 למדינה זו עד שלשים יום. וכן כל כיוצא בזה.
 2 ח. התנה עליה שיהיה גט אם לא בא עד שלשים יום
 3 למדינה זו, והיה בא בדרך בתוך שלשים יום, וחלה או
 4 עכבו נהר ולא בא עד אחר שלשים יום — הרי זה גט.
 5 אפלו עומד וצווח: הרי אני אנוס. שאין אנוס בגיטין. ואף
 6 על פי שגלה דעתו שאין רצונו לגרש.
 7 ט. התנה עליה שתתגרש כשיעבר מנגד פניה שלשים יום,
 8 והיה הולך ובא הולך ובא ולא נתיחד עמה — כשיגלה
 9 וישיקה שלשים יום תהיה מגרשת. ואף על פי שיהיה הולך
 10 ובא בתוך שלשים יום, הואיל ולא נתיחד עמה, הרי זה גט
 11 כשר. במה דברים אמורים? בשהתנה ואמר: הרי היא
 12 נאמנת עלי לומר שלא פיסתי; אבל אם לא האמינה —
 13 חוששין שמא פיסה כשהיה הולך ובא, ומחלה לו, וחזר
 14 ובטל הגט כשפסיה. ומפני חשש זה יהיה הגט פסול אחר
 15 שלשים יום. וכן האומר לאשה: הרי זה גטש לאחר שנים
 16 עשר חדש, והיה עמה במדינה — חוששין שמא פיסה, עד
 17 שיאמר: נאמנת עלי שלא פיסתי.
 18 י. וכן כל התנאים שהן תלוין ברצונה, ואם רצת ומחלה
 19 אותן לבעלה בטל הגט — חוששין לה שמא פיס, עד
 20 שיאמר: נאמנת עלי. במה דברים אמורים? במתגרשת מן
 21 הנשואין, שלבו גס בה; אבל במתגרשת מן הארוסין —
 22 אין חוששין לה שמא פיס.
 23 יא. הרי זה גטש מעכשיו אם לא באתי מכאן ועד שנים
 24 עשר חדש — אין חוששין שמא פסטר בא, שאין דרך בני
 25 אדם לבוא בצנעה. ואם תם הזמן שקבע ולא בא — הרי
 26 זו מגרשת. מת בתוך שנים עשר חדש, אף על פי שאי
 27 אפשר שיבוא והרי היא מגרשת — לא תנשא במקום יבם
 28 עד אחר שנים עשר חדש כשיתקיים התנאי.
 29 יב. בריא שהתנה שיהיה זה גט אם מתי, או חולה שהתנה
 30 שיהיה זה גט אם מתי מחלי זה — לא אמר כלום.
 31 שמשמעות 'אם מתי' — לאחר מיתה, ומשמעו מעתה.
 32 לפיכך, אם אמר 'אם מתי' — הרי זה כאומר 'לאחר מותי',
 33 ואין גט לאחר מיתה.
 34 יג. אמר לה: הרי זה גטש מעכשיו אם מתי, או מהיום אם
 35 מתי — הרי זה גט, וכשימות תהיה מגרשת.
 36 יד. אמר: הרי זה גטש מעכשיו או מהיום לאחר מיתתי,
 37 ומת — הרי זו ספק מגרשת; שמא אחר שאמר מעכשיו
 38 חזר בו מלשון מעכשיו וסמכה דעתו על לאחר מיתה, ואין
 39 גט לאחר מיתה.
 40 טו. הרי זה גטש לכשתצא חמה מנרתיקה, ומת בלילה —
 41 אינו גט. על מנת שתזרח חמה, ומת בלילה — הרי זה
 42 מגרשת, וכשתזרח חמה יתקיים התנאי. התנה עליה שאם
 43 זרחה חמה יהיה גט ואם לא זרחה לא יהיה גט, ומת בלילה
 44 — אינו גט; שהרי לא נתקיים התנאי עד שמת, ואין גט
 45 לאחר מיתה.
 46 טז. שכיב מרע שכתב גט לאשתו וגרש ועמד — אינו
 47 יכול לחזר בו, שאין גטו כמתנתו. שאם תאמר יחזר בו,

48 לה במקום אחר — אינו גט. הרי היא במקום פלוני, ונתנו
 49 לה במקום אחר — פשר, מפני שמרצה מקום הוא לו.
 50 אמר: אל תתנהו לה אלא בבית, ונתנו לה בעליה; אל
 51 תתנהו לה אלא בזמין, ונתנו לה בשמאל; תנהו לה ביום
 52 פלוני, ונתנו לה בתוך הזמן — אינו גט. אל תתנהו לה
 53 אלא ביום פלוני, ונתנו לה מלפניו או מאחוריו — אינו גט,
 54 שהרי הקפיד על עצמו של יום. וכן כל כיוצא בזה.
 55 לד. וכן האשה שאמרה לשלוחה: התקבל לי גטי במקום
 56 פלוני, וקבלו לה במקום אחר — אינו גט. הבא לי גטי
 57 במקום פלוני, והביאו לה במקום אחר — פשר.
 58 לה. האומר לשלוחו: הולך גט זה לאשתי, בין שאמר לו
 59 'הולך' בין שאמר לו 'את הולך', וחלה או נאנס — משלחו
 60 ביד אחר. ואם אמר לו: טל ממנה חפץ פלוני ותן לה גט
 61 זה — הרי זה לא ישלחנו ביד אחר. ואם שלחו ביד אחר,
 62 ויצאת האשה לקראת השליח ונתנה החפץ תחלה ואחר כך
 63 נתן לה הגט — הרי זו מגרשת.
 64 לו. נתן לה הגט תחלה ואחר כך נתנה החפץ, אפלו מיד
 65 שלח ראשון — אינו גט, שהרי עבר על דברי הבעל בדבר
 66 שסתם בני אדם מקפידין עליו; שהרי הבעל אמר לו: טל
 67 החפץ תחלה ותן לה הגט, והוא נתן ואחר כך נטל.
 68 לז. אמר לו: תן לה הגט וטל ממנה חפץ פלוני — הרי
 69 זה לא ישלחנו ביד אחר, שאין רצונו שיהיה פקדונו ביד
 70 אחר. ואם שלחו ביד אחר — הרי זה גט, בין שנתנה
 71 החפץ תחלה בין שלא נתנה אלא בסוף.
 72 לה. נתן לשליח הגט ואמר לו: לא תתנהו לה אלא אתה,
 73 ונתנו לאחר ונתנו לה — אינו גט. וכן אם אמר לו: אל
 74 תתנהו לה אתה, תנהו לפלוני והוא יתנהו לה, ונתנו לה
 75 השליח הראשון — אינו גט, לפי שלא עשהו שליח
 76 לגרושין.
 77 לט. נתן לו הגט ואמר לו: הולך גט זה לאשתי, אמר לו
 78 השליח: אני מכירה, אמר לו הבעל: תנהו לפלוני, הוא
 79 מכירה — הרי זה שליח שלא נתן לגרושין, ואינו נותן
 80 הגט אלא לפלוני שאמר הבעל; ואותו הפלוני הוא שליח
 81 לגרושין, הוא שמולכו לה או משלחו ביד אחר אם חלה
 82 או נאנס.
 83 מ. נתן הגט לשליח ואמר לו: לא תתנהו לה עד שלשים
 84 יום, וחלה או נאנס בתוך השלשים — משלחו ביד אחר;
 85 שאף על פי שאינו עכשיו שליח לגרושין, הואיל ולאחר
 86 שלשים יום יהיה שליח גרושין, עושה שליח אחר בתוך
 87 שלשים יום.
 88 מא. במה דברים אמורים? בשלא היה בעלה עמה
 89 במדינה, או שהיתה מתגרשת מן הארוסין; אבל אם
 90 מתגרשת מן הנשואין ובעלה עמה במדינה — חוששין לו
 91 שמא פיס, ואינו עושה שליח בתוך השלשים אלא אם כן
 92 אמר: נאמנת עלי שלא פסיתי. אבל נותן הגט לה לאחר
 93 שלשים, וחוששין לה כמו שבארנו עד שיאמר: נאמנת עלי
 94 שלא פסיתי.

1 כו. אמר לעשרה: כתבו גט לאשתי — אחד כותב על ידי
 2 פלם; פלכם כתבו — כותב אחד מהם במעמד פלם. הולכו
 3 גט זה לאשתי — מולכו אחד מהן על ידי פלם; פלכם
 4 הולכו גט זה לאשתי — מולכו אחד מהן במעמד פלם.
 5 כז. אמר לעשרה: כתבו גט וחתמו ותנו לאשתי — אחד
 6 מהן כותב, ושנים מהן חותמין, ואחד מהן נותנו לה. ואפלו
 7 היה הכותב אחד משני העדים שחתמו בו, והוא השליח
 8 שנתנו לה — הרי זה פשר. אמר להן: פלכם חתמו —
 9 פלם חותמין. ואם מנאן, בין שמנה פלם בין שמנה מקצתן,
 10 ואמר להן: חתמו — הרי זה כאומר להן: פלכם חתמו.
 11 ושנים שחותמין בתחלה הן משום עדים, והשאר משום
 12 תנאי. לפיכך, אם היו השאר פסולים, או חתמו זה היום וזה
 13 למחר, אפלו לימים הרבה — הרי זה גט פשר. מת אחד
 14 מהן קדם חתימה — הרי זה גט בטל. היה אחד משנים
 15 הראשונים פסול — הרי זה גט פסול, שמא יאמרו עד
 16 פסול פשר בעדות שאר שטרות בעת שיהיו העדים רבים.
 17 ולא הכשירוהו בגט שעדין רבים אלא מפני שעדי מסירה
 18 הן העקר.
 19 כח. תקנו חכמים, שהאומר לרבים לכתב גט או לחתום או
 20 להוליך גט לאשתי: אם לכתובה — אומר להן: פל אחד
 21 מכס וכתב גט לאשתי, וכן להולכה: פל אחד מכס יוליך,
 22 ואם לחתימה — יאמר להן: פל שנים מכס יחתמו בגט
 23 זה ויתנו לאשתי.
 24 כט. ולמה אמרו חכמים: עדי הגט אין חותמין אלא זה
 25 בפני זה? גזירה שמא יאמר לרבים: פלכם חתמו. אם תאמר
 26 חותמין זה שלא בפני זה — שמא יעידו שנים, ותטל הגט
 27 בידה, ותחשב שבכך העידו בו, ויעדין לא נתקיים התנאי.
 28 ל. אמר לשלשה: שנים מכס וכתבו גט לאשתי ויחתמו
 29 ויתנו לה, והיה בהן אב וכו' — בין שחתם הבן עם האחד
 30 בין שחתם האב עם האחד, הרי זה גט פשר; שהאדם עושה
 31 הבן שליח במקום האב.
 32 לא. אמר לשנים: כתבו וחתמו ותנו לפלוני שיוליך
 33 לאשתי, או תנו לשליח שיוליך לה — אחד מהן כותב,
 34 ושניהם חותמין ונותנין לשליח. ואם הולכו הן בעצמן
 35 ונתנו לה — אינו גט, שלא עשה אותן שלוחין לגרושין.
 36 כיצד יעשו? יטלו אותו ממנה ויתנוהו לשליח, ויחזיר ונתנו
 37 לה בפניה או בפני אחרים. ורבותי הורו בגט זה דבר
 38 שאינו נראה, מפני שבוש שהיה בנסחאות שלהן.
 39 לב. אמר לסופר: כתב לי גט לאשתי, כתבו ונתנו לבעל
 40 בלא עדים, ונטלו הבעל ונתנו לשליח ואמר לו: תן גט זה
 41 לאשתי בפני עדים, והלך השליח ונתנו לה בפני עדים —
 42 הרי זו ספק מגרשת. שאין השליח נאמן להתיר הערוה אף
 43 על פי שהוא עד אחד אלא מפני כתב העדים שחתמו על
 44 הגט, שהן כמי שנוקרה עדותן בבית דין עד שיהיה שם
 45 מערער, כמו שבארנו שם. ואם היו שם שני עדים שיעידו
 46 שגט זה הבעל נתנו לשליח לגרשה בו — הרי זו מגרשת.
 47 לג. האומר לשליח: תן גט זה לאשתי במקום פלוני, ונתנו

יום רביעי ג' מנחם-אב ה'תש"ע

פרק עשירי

א. כל מקום שאמרנו בחבור זה שהגט בטל, או אינו גט, או אינה מגרשת — הרי זה גט בטל מן התורה, ועדין היא אשת איש גמורה. ואם נשאת — תצא והולד ממזר. ואם היה בעלה כהן — לא נאסרה עליו משום גרושה. חוץ מן המגרש את אשתו ואמר לה: הרי את מגרשת ממני ואין את מתרת לכל, שאף על פי שאין זה גט — הרי זו פסולה לכהן מדבריהן; שגאמר: ואשה גרושה מאישה. אמרו חכמים: אפילו לא נתגרשה אלא מאישה ולא התרה לכל — נאסרה לכהן. וזהו ריח הגט שפוסל בכהנה מדבריהם.²

ב. וכל מקום שאמרנו בחבור זה שהגט פסול — הרי זה פסול מדברי סופרים בלבד. ונפסלה בו מן הכהנה מדברי תורה.³ ולא תנשא לכתחלה; ואם נשאת — לא תצא והולד כשר. וכותבין לה גט אחר כשר ונותנין לה והיא תחת בעלה.⁵ ואם אי אפשר לכתב אחר, והיה הפעל ותיק וגרש מעצמו — הרי זה משבח, אם אין לה בנים; אבל אם יש לה בנים — לא יוציא מפני פסול הגט, שמא יוציא לעז על בניו.

ג. וכל מקום שאמרנו בחבור זה הרי זה ספק גרושין, או שהיא ספק מגרשת — לא תנשא;⁸ ואם נשאת — תצא; והולד ספק ממזר, מפני שהיא ספק ערוה. וכן אם גרש את אשתו בגט פסול, או שהיתה ספק מגרשת, ורצה להחזירה — הרי זו מתרת לבעלה. ואינו צריך לחדש הנשואין¹⁰ ולברך שבע ברכות¹¹ ולכתב כתובה¹², עד שתתגרש גרושין גמורין.

ד. כל מי שנשאת בגט בטל — הרי זו צריכה גט מבעל שני מדבריהן, כדי שלא יאמרו: אשת איש יוצאה בלא גט.

וצריכה גט מן הראשון להתינה לשאר העם. ונאסרה על שניהם לעולם, אף על פי שנבעלה בשגגה¹³, כדי שלא יאמרו: החזיר זה גרושתו אחר שנשאת¹⁴. ואם עבר אחד משניהן והחזירה — יוציא¹⁵.

ה. וכן הדין באשה שבאו עדים שמת בעלה, ונשאת¹⁶, ואחר כך בא בעלה — בין שהיה בעלה פקח בין שהיה חרש, בין שנשאת לפקח בין שנשאת לחרש, שאין קדושיו קדושין גמורים¹⁷ — תצא משניהם, וצריכה גט מזה ומזה, ונאסרה על שניהם עולמית.

ו. הרי שנתקדשה¹⁸ ואחר כך בא בעלה, או נמצא הגט בטל — הרי זו מתרת לבעלה. ואינה צריכה גט משני, שאין קדושין תופסין בעריות¹⁹. ואין חוששין שמא יאמרו: אשת איש יוצאה בלא גט, בין שלא נשאת יאמרו: תנאי היה בקדושין ולא נתקיים²⁰.

ז. האשה שנשאת ונמצא הגט בטל, או בא בעלה אחר ששמעה שמת — אין הפעל הראשון והשני זכאין לא במציאתה²¹ ולא במעשי ידיה²² ולא בהפטר נדרה²³. וכל פרות²⁴ שאכלו שניהן אחר שנשאת — אין מוציאין מהן. ואין לה כתבה ולא תנאי מתנאי כתבה ולא מזונות לא על זה ולא על זה. ואם נטלה מזה או מזה — תחזיר²⁵. וכל מה שבעלה או אבד מנכסיה, ואפילו מנכסי צאן ברזל — אין מוציאין אותן לא מזה ולא מזה²⁶. והולד מן השני ממזר²⁷. ואם בא עליה הראשון קדם שגרש השני — הרי הולד ממזר מדבריהם²⁸. גרשה השני ונטלה ממנו כתבה ואחר כך בא בעלה או נמצא הגט בטל — אין מוציאין מידה מה שנטלה, לא מן המזונות ולא מן הכתובה²⁹.

ח. וכן הדין באחין, שקדש אחד אשה והלך אחיו ושמע בו שמת ויבם את אשתו ואחר כך בא³⁰ — תצא מזה ומזה, וצריכה גט מזה ומזה³¹, וכל הדברים האלו בה. וכן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) שאף על פי שאין בו ממש, ריח יש בו. (2) ולדעת מפרשים אחרים ריח הגט פוסל בכהונה מן התורה שסוברים שזהו דרש גמור. (3) שהרי מן התורה היא מגורשת. (4) בין יש לה בנים ובין אין לה בנים. (5) כמו שאמרו כיצד יעשה יטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה וכו'. (6) ישר ובעל מידות טובות. (7) שם רע. (8) מן התורה. (9) ישראל. אבל אם בעלה כהן – אסורה לו. (10) אבל צריך לקדשה קידושין שניים, שהרי מן התורה פנויה היא. ואפילו "ספק מגורשת" צריך לקדשה מחדש, שהרי היא ספק פנויה מן התורה, ואיך תעמוד תחתיו בלי קידושין גמורים. (11) והטעם, שאין מברכים על הספק, ואפילו המגורשת "בגט פסול", אף על פי שמן התורה פנויה היא, הואיל ומדבריהם אינה פנויה – אין לברך. (12) כיוון שלא הייתה יכולה לגבות כתובתה הראשונה כשהיא ספק מגורשת. (13) שלא ידעה שגיטה בטל, ואשה שזינתה תחת בעלה בשגגה מותרת לבעלה. (14) והתורה אמרה: "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה". (15) הראשון – משום מחזיר גרושתו שכופים אותו להוציא. והשני – קנסוה חכמים להיאסר עליו עולמית משום ביאת זנותם שהייתה בעבירה. (16) שאף על פי ששני עדים העידו על מותו, אין לה דין של אנוסה המותרת לבעלה הראשון. (17) אלא מדברי סופרים. (18) ועדיין לא נבעלה, נמצא שלא עשתה איסור ואין מקום לקנסה. (19) והרי היא אשת איש והיא ערוה על המקדש. (20) ונעקרו הקידושין ואינה צריכה גט. (21) השני אינו זכאי בשום דבר מן הדברים המנויים כאן, לפי שאינה אשתו, והראשון אינו זוכה, משום שכל הטעם שמציאת אשה לבעלה – הוא כדי למנוע איבה ביניהם, וכאן לא איכפת לנו אם תהיה איבה, ויוציאנה בהקדם. (22) כי מעשי ידיה לבעלה הם כנגד מזונותיה שחייב בעלה, וזו הואיל ואין לה מזונות אין לו מעשי ידיה. (23) הבעל מיפר נדרה כדי שלא תתגנה עליו (כגון נדרי עינוי נפש, "שלא ארחץ", "שלא אתקשט") וזו, – תתגנה ותתגנה. (24) מנכסי מלוג שלה. (25) ואין תפיסתה מועילה לה. (26) אלא מחזירים לה נכסיה כמו שהם ואם פחתו פחתו לה. (27) מן התורה. (28) ואסור בממזרת גמורה, שהרי מן התורה – בן כשר הוא. וכן אסור בבת ישראל כשרה, מחמת קנס. ועל כורחו אינו נושא אלא גיורת שממזר מותר בה. או ממזרת מדבריהם כמותו. (29) כשם שאינה מוציאה כתובתה ממנו, כך אינו מוציא ממנה מה שנטלה, שכשנטלה, בהיתר נטלה הואיל ולא נודע עדיין דבר איסורה לבעלה זה. (30) והרי היא אסורה עליו גם משום אשת איש וגם משום אשת אח. (31) מהראשון, צריכה גט מן התורה,

יג. וכן המוציא את אשתו משום אילונית⁴⁸ או משום שרואה דם בכל עת תשמיש⁴⁹ — הרי זה לא יחזיר לעולם. שמה תנשא לאחר, ותלד האילונית ותתרפא הנדה, ויאמר: אלו הייתי יודע שכן הוא לא הייתי מגרשה, ונמצא הגט בטל והבנים ממזרים. ואם עבר והחזיר — לא יוציא. יד. שליח שהביא גט חוץ לארץ⁵⁰ ואמר 'בפני נכתב ובפני נחתם' — הרי זה לא ישאנה, שאנו חוששים שמה ענינו נתן בה ולפיכך העיד לה. וכן העד האחד שהעיד לאשה שמת בעלה ונשאת על פיו — הרי זה לא ישאנה. וכן הקכם שאסר את האשה על בעלה בנדר⁵¹ — הרי זה לא ישאנה. וכן הנטען⁵² על השפחה ונשתחררה, על הנכרית ונתגירה — הרי זה לא ישאנה⁵³. וכן עפ"ם ועבד הפא על בת ישראל, אף על פי שחזר העכו"ם ונתגר, העבד ונשתחרר — הרי זה לא ישאנה⁵⁴. וכלן אם עברו ונשאו — אין מוציאין מידם.

טו. וכלן שהיו להם נשים⁵⁵, ומתו נשותיהן או שנתגרשו⁵⁶, והיו הנשים הן שהרגילו⁵⁷ את בעליהן לגרשם — הרי אלו מתרות להנשא להן לכתחלה⁵⁸. וכן אם הלכו נשים אלו ונשאו לאחרים⁵⁹, ונתאלמנו או נתגרשו⁶⁰ — הרי אלו מתרות להנשא להן לכתחלה⁶¹.

טז. וכל אחת מהן מתרת להנשא לכן העד שהעיד לה, או לכן הקכם שאסרה על בעלה, או לכן הנטען עליה, או לשאר קרובין; שאין אדם חוטא כדי שיהנה אחר. ומתרת האשה להנשא לאחד מעדי גרושיה או מעדי מאניה⁶², או לאחד מן הדנים שחלצה בפניהם⁶³; שאין חוששים אלא לעדות אחד. וילעולם יתרחק אדם מעדות מאו⁶⁴, ויתקרב לחליצה⁶⁵.

יז. המגרש את אשתו וחזר ובעלה בפני עדים קדם שתנשא לאחר, בין שגרשה מן הנשואין בין מן הארוסין — הואיל ואשתו היתה, הרי זו בחזקת שהחזירה, ולשם קדושין בעל ולא לשם זנות. ואפילו ראו אותה שנתן לה מעוה⁶⁶. שחזקה היא, שאין אדם עושה בעילתו באשתו בעילת זנות, והרי

אם קדש אשה והלכה למדינה אחרת ושמע³² שמתה ונשא אחותה ואחר כך נודע שלא מתה — צריכות שתייהן ממנו גט, וכל הדרכים האלו בהן.

ט. אבל אם הלכה אשתו הנשואה למדינה אחרת ושמע בה שמתה ונשא אחותה ונמצאת אשתו קימת — אין אחותה צריכה ממנו גט, ואשתו מתרת. וכן שאר העריות שנשאן בחזקת התירה³³ ונמצאו ערוה — אינן צריכות גט, שאין קדושין תופסין בעריות.

י. ומפני מה הצריכו אחות ארוסתו גט³⁴? שמה יאמרו: תנאי היתה בארוסין³⁵ וכדת נשא אחותה³⁶. והואיל ויצאה אחותה בגט, אחותה שהיא ארוסתו הראשונה אסורה, כדי שלא יאמרו: נשא אחות גרושתו³⁷.

יא. כתב הסופר וטעה ונתן גט לאיש ושוב³⁸ לאשה, או שטעו³⁹ ונטל הבעל הגט ונטלה היא השובר, וכמדמה להן שנתגרשה, ולאחר זמן הרי הגט יוצא מתחת ידי האיש: אם לא נשאת — הרי זו אינה מגרשת, ונתגלה הדבר שערין לא נתגרשה, ויתן לה הגט בפנינו, ותהיה מגרשת משעת נתינתו; ואם נשאת ואחר כך הוציא הבעל את הגט ואמר: עדין לא נתגרשה, שהרי הגט בדי ואל הגיע לידה — אין שומעין לו לאסרה על בעלה, אלא הרי זו בחזקת גרושה ונפל הגט מידה ומצאו⁴⁰ והרי בא לאסרה על הבעל השני⁴¹.

יב. המוציא את אשתו משום שם רע⁴² או משום שהיא פרוצה בנדרים, אומרין לו: הודיעה שמפני זה אתה מוציאה כדי ליסרה⁴³, ודע שאין אתה מחזירה לעולם. ומפני מה המוציא את זו לא יחזירה לעולם⁴⁴? גזרה שמה תנשא לאחר ותעשה תשובה ותהיה צנועה תחתיו, ויאמר הראשון: אלו הייתי יודע שכן הוא לא הייתי מגרשה, ונמצא במגרש על תנאי ולא נתקם שנמצא הגט בטל למפרע⁴⁵. לפיכך אומרים לו: גמור בלבך לגרשה, שאין זו חזרת לך לעולם⁴⁶. ואם עבר והחזיר קדם שנתקדשה לאחר — לא יוציא⁴⁷.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

שהרי אשתו היא, ומן השני צריכה גט מדבריהם. (32) שני עדים אמרו כן. (33) שלא ידע שהיא קרובתו. (34) והרי אחת אשתו היא וערוה היא ואין קידושין תופסין בה. (35) ולא נתקיים ובטלו קידושיה. (36) השנייה. (37) והיא ערוה עליו עד שתמות ארוסתו. (38) כתב קבלה שהאשה נותנת לבעל עם קבלת פרעון כתובתה. (39) האיש והאשה. (40) אחרי גירושיה. (41) ואין הוא נאמן לאבד זכותו של שני, שאנו חוששים שמה עשו קנוניה ביניהם והחליפו שטרותיהם לאחר שנישאת. (42) שיצא עליה לעז זנות. (43) "שלא יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים". (44) אפילו אם נמצאו הדברים שגר. (45) ובניה ממזרים. ואף על פי שמצד הדין אין ממש בדבריו, שהרי לא התנה כן בשעת נתינת הגט, - חששו חכמים ללעז, משום כבוד האשה ובניה. (46) אפילו אם תמצא צנועה, ושוב לא יוכל להוציא עליה לעז, שהרי לא חש להמתין ולבדוק אחר הדברים, ובזה גילה דעתו, שלא הייתה חביבה עליו. (47) אבל לאחר שנתקדשה נאסרה על הראשון. וכופים אותו להוציאה. (48) שחושב שהיא איילונית, איילונית לשון איל, שאינה יולדת. (49) והרי היא אסורה לבעלה. (50) כלומר בחוץ-לארץ ממקום למקום או מארץ ישראל לחוץ לארץ או מחוץ-לארץ לארץ ישראל. (51) שנדרה הנאה מבעלה ולא היפר לה ובאת לחכם להתיר לה נדרה ולא מצא לה פתח לחרטה. (52) טוענים עליו דברי לעז על יחסים בינו לשפחה. (53) שלא יאמרו אמת היה הקול הראשון. (54) שלא יאמרו משום אשה זו נתגרר או נשתחרר. (55) בשעת מעשה. (56) לאחר זמן. (57) שהתחילו בקטטה להקניט את בעליהן. (58) שעכשיו אין עליהם שום חשד. (59) כשאסרה החכם, או כשהעיד העד. (60) מהנישואין השניים. (61) שכשנישאו לאחרים באמצע נסתלק מהם כל חשד. (62) קטנה יתומה שהשיאה אחיה או אמה ואינה רוצה בבעלה, ממאנת בפני שניים והולכת לה. (63) כשהיא יבמה. (64) שמה כשתגדיל תתחרט על מיאונה. (65) ואף שמעיקר הדין מצוות יבום קודמת למצוות חליצה, בכל זאת טוב להתדבק בחליצה. (66) אין אומרים שנתן לה מעות אלו באתנה ולשם זנות בעל.

1 בִּידוֹ לַעֲשׂוֹתָהּ בְּעִילַת מִצְוָה. לְפִיכָף הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת מְקַדְּשֶׁת
2 קְדוּשֵׁי וְדֹאֵי⁶⁷, וְצָרִיכָה מִמֶּנּוּ גֹט שְׁנִי.
3 יח. נִתְיַחַד עִמָּה בַּפְּנֵי עֲדִים⁶⁸ — וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי הָעֲדִים
4 כְּאֶחָד⁶⁹: אִם הָיְתָה מְגֻרָשֶׁת מִן הַנִּשְׁוֹאִין — חוֹשֵׁשִׁין לָהּ
5 שֶׁמָּא נִבְעֵלָה, וְהֵן הֵן עֲדֵי יַחֲדוּ הֵן הֵן עֲדֵי בִיאָה⁷⁰; שֶׁכָּל
6 הַמְקַדֵּשׁ בְּבִיָּאָה — אֵינוֹ צָרִיף לִבְעַל בַּפְּנֵי עֲדִים, אֲלָא
7 יִתְיַחַד בַּפְּנֵיהֶן וַיִּבְעַל, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. לְפִיכָף צָרִיכָה גֹט
8 מִסָּפֵק, וְהָרִי הִיא סָפֵק מְקַדְּשֶׁת⁷¹. וְאִם הָיְתָה מְגֻרָשֶׁת מִן
9 הָאֲרוּסִין — אֵין חוֹשֵׁשִׁין לָהּ, שֶׁהָרִי אֵין לָבוֹ גֹּס בָּהּ.
10 יט. הוֹרוּ מְקַצֵּת הַגְּאוּנִים, שֶׁכָּל אִשָּׁה שֶׁתִּבְעַל בַּפְּנֵי עֲדִים
11 — צָרִיכָה גֹט; חֻזְקָה שֶׁאֵין אָדָם עוֹשֶׂה בְּעִילָתוֹ בְּעִילַת
12 זְנוּת⁷². וְהַגְדִּילוּ וְהוֹסִיפוּ בְּדָבָר זֶה שֶׁעָלָה עַל דַּעְתָּם, עַד
13 שֶׁהוֹרוּ, שֶׁמִּי שֵׁשׁ לוֹ בֶּן מִשְׁפָּחָתוֹ⁷³ — חוֹשֵׁשִׁין לוֹ וְלֹא
14 תִּתִּיבֵם אִשְׁתּוֹ⁷⁴, שֶׁמָּא שֶׁתָּרַר שִׁפְחָתוֹ וְאַחֲרָיָהּ כֹּף בָּא עָלֶיהָ⁷⁵.
15 וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שְׂוֹדֵאֵי שֶׁתָּרַרָה, שֶׁאֵין אָדָם עוֹשֶׂה בְּעִילָתוֹ
16 בְּעִילַת זְנוּת⁷⁶. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה רְחוּקִים הֵם בְּעֵינֵי עַד
17 מְאֹד מִדְּרָכֵי הַהוֹרָאָה, וְאֵין רְאוּי לְסַמֵּךְ עֲלֵיהֶן. שֶׁלֹּא אָמְרוּ
18 חֲכָמִים חֻזְקָה זֶה אֲלָא בְּאִשְׁתּוֹ שֶׁגֻּרָשָׁה בְּלִבָּד, אוֹ בַּמְקַדֵּשׁ
19 עַל תְּנָאֵי וּבְעַל סֶתֶם, שֶׁהָרִי אִשְׁתּוֹ הִיא, וּבְאִשְׁתּוֹ הִיא
20 שֶׁתִּחַזְקָתָהּ שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה בְּעִילַת זְנוּת עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ שֶׁהִיא בְּעִילַת
21 זְנוּת אוֹ יִפְרֹשׁ שֶׁעַל תְּנָאֵי הוּא בּוֹעֵל; אֲבָל בִּשְׂאֵר הַנָּשִׁים
22 — הָרִי כָּל זֹנָה בְּחֻזְקַת שֶׁבְּעַל לִשְׁם זְנוּת עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ כִּי
23 הוּא לִשְׁם קְדוּשִׁין. וְאֵין צָרִיף לומר בִּשְׁפָּחָה אוֹ כּוֹתִית,
24 שֶׁאֵינָה בֵּת קְדוּשִׁין, שֶׁאֵין חוֹשֵׁשִׁין לָהּ כָּלָל; וְהָרִי הֵבֵן מִהֵן
25 בְּחֻזְקַת כּוֹתִי וְעַבְד עַד שֶׁיִּדְעַד בּוֹדֵאֵי שֶׁנִּשְׁתַּחֲרָרָה אִמּוֹ אוֹ
26 נִתְגִּירָה.
27 כ. מִי שֶׁתִּחַזְקָה אִשָּׁה אִישׁ, בֵּין מִן הַנִּשְׁוֹאִין בֵּין מִן
28 הָאֲרוּסִין, וְיֵצֵא שָׂמָּה בְּעֵיר מְגֻרָשֶׁת, אֲפִלּוּ רֹב הָעִיר אוֹ כְּלָהּ
29 מִעֲבִירִין הַקּוֹל שֶׁנִּתְגִּירָה — אֵין חוֹשֵׁשִׁין לָהּ⁷⁷, וְהָרִי הִיא
30 בְּחֻזְקָתָהּ. אֲבָל אִם יֵצֵא שָׂמָּה בְּעֵיר מְקַדְּשֶׁת, וְהַחֲזוֹק הַקּוֹל
31 בְּבֵית דִּין, שֶׁהָרִי הִיא מְקַדְּשֶׁת בְּסָפֵק כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, וְאַחֲרָיָהּ
32 כֹּף יֵצֵא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁנִּתְגִּירָה מֵאוֹתָן הַקְּדוּשִׁין — הַקּוֹל
33 אֲסָרָה וְהַקּוֹל הַתִּירָה, וְהָרִי זֶה מְגֻרָשֶׁת⁷⁸.

34 כא. לֹא יֵשׁ אָדָם אִשָּׁה וְדַעְתּוֹ לְגֻרָשָׁה⁷⁹. וְלֹא תִּהְיֶה יוֹשֶׁבֶת
35 תַּחְתּוֹ וּמִשְׁמָשְׁתּוֹ וְדַעְתּוֹ לְגֻרָשָׁה. וְלֹא יִגְרֹשׁ אָדָם אִשְׁתּוֹ
36 רִאשׁוֹנָה אֲלָא אִם בֶּן מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי מִצָּא
37 בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר וְגו'. וְאֵין רְאוּי לוֹ לִמְהַר לְשַׁלַּח אִשְׁתּוֹ
38 רִאשׁוֹנָה⁸⁰. אֲבָל שְׁנִיָּה, אִם שְׁנִיָּה — יִשְׁלַחָהּ⁸¹.
39 כב. אִשָּׁה רָעָה בְּדַעְוֹתֶיהָ⁸², וְשֶׁאֵינָה צְנוּעָה כְּבָנוֹת; וְשֶׁרָאָל
40 הַפְּשֻׁרוֹת — מִצְוָה לְגֻרָשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: גֵּרֶשׁ לָךְ וַיֵּצֵא מִדּוֹן.
41 וְאִשָּׁה שֶׁנִּתְגִּירָה מִשּׁוּם פְּרִיצוּת — אֵין רְאוּי לְאָדָם כָּשֶׁר
42 שֶׁיִּשְׁאַנָּה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: זֶה הוֹצִיא רָשָׁעָה מִבֵּיתוֹ וְזֶה
43 מִכְּנִיסָהּ.
44 כג. מִי שֶׁנִּתְחַרְשָׁה⁸³ אִשְׁתּוֹ — הָרִי זֶה מְגֻרָשָׁה בְּגֹט וְתִּהְיֶה
45 מְגֻרָשֶׁת⁸⁴; אֲבָל אִם נִשְׁתַּטַּח — אֵינוֹ מוֹצִיא עַד שֶׁתִּמְכְּרָא.
46 וְדָבָר זֶה תִּקְנַת חֲכָמִים הוּא, כְּדִי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הַפְּקָר לְפְרוּצִין,
47 שֶׁהָרִי אֵינָה יְכוּלָה לְשַׁמֵּר עֲצָמָה. לְפִיכָף מִנִּיחָה וְנוֹשָׂא
48 אַחֲרָת, וּמֵאֲכִילָהּ וּמִשְׁקָהּ מִשְׁלָה⁸⁵. וְאֵין מִחְבִּין אוֹתוֹ בִּשְׂאֵר
49 כְּסוּת וְעוֹנָה, שֶׁאֵין כָּח בְּכֵן דַּעַת לְדוֹר עִם הַשּׁוֹטִים בְּבֵית
50 אֶחָד. וְאֵינוֹ חַיֵּב לְרַפְּאֵתָהּ וְלֹא לְפִדּוֹתָהּ. וְאִם גֻּרָשָׁה — הָרִי
51 זֶה מְגֻרָשֶׁת⁸⁶. וּמוֹצִיאָהּ מִבֵּיתוֹ, וְאֵינוֹ חַיֵּב לְחֹזֵר וּלְהַטְפִּיל
52 בָּהּ⁸⁷.

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

53 א. אֵין נוֹשְׂאִין אֶת הַקְּטָנָה. וְהַנּוֹשֵׂא קְטָנָה יְתוּמָה וְלֹא
54 רָצָתָה בְּבַעַל — הָרִי זֶה מִמְאָנָה וְהוֹלֵכֶת, וְאֵינָה צָרִיכָה מִמֶּנּוּ
55 גֹּט; שֶׁאֵין קְדוּשִׁין שָׁל קְטָנָה קְדוּשִׁין גְּמוּרִין, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
56 וְכֵן קְטָנָה שֶׁהִשְׂאָה אֶבְיָה וְנִתְאֲלַמְנָה אוֹ נִתְגִּירָה כְּשֶׁהִיא
57 קְטָנָה — הָרִי הִיא כִּיתוּמָה בְּחַי אֶבְיָה, וְאִם נִשְׂאָת כְּשֶׁהִיא
58 קְטָנָה — הָרִי זֶה מִמְאָנָה.
59 ב. הַחֲרָשֶׁת, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּשְׂאָתָהּ מִדְּבָרִי סוֹפְרִים כְּנִשְׂוֹאֵי
60 קְטָנָה, לֹא תִקְנֶה לָהּ שִׁתְמָאן, כְּדִי שֶׁלֹּא יִמְנְעוּ מִלְּנִשְׂאָהּ.
61 ג. מִמְאָנָה הִיא הַקְּטָנָה בֵּין מִן הָאֲרוּסִין בֵּין מִן הַנִּשְׁוֹאִין,
62 בֵּין בַּפְּנֵי בְּעָלָהּ בֵּין שֶׁלֹּא בַּפְּנֵי. וְכִשְׁם שֶׁמִּמְאָנָה בְּבַעַל, כֹּף
63 מִמְאָנָה בְּבִיבָם. וּמִמְאָנָה בְּבַעַל זֶה וּמִמְאָנָה בְּשֵׁנִי, אִם נִשְׂאָת
64 לְאַחֲרָיָהּ, וְכֵן בְּשִׁלְיִשִּׁי, אֲפִלּוּ כְּמָה פְּעָמִים. כָּל זֶמֶן שֶׁהִיא

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(67) אף על פי שלא אמר לה הריני בועליך לשם קידושין. (68) ולא ראוה נבעלת בפניהם. (69) ולא שאחד ראה אותם בשחרית והשני בין הערביים, כי המקדש בעד אחד אין חוששים לקידושיו ואפילו שניהם מודים. (70) כלומר, אף על פי שלא ראוה נבעלת בפניהם הרי זה כאילו ראוה נבעלת, כי עדות היחוד היא כעדות הביאה, הואיל ולבם גס זה בזה, וודאי לא פרשו זה מזה. (71) ואם יקדשנה אחר תהיה מקודשת גם לשני מספק. (72) וכחשעמת הראב"ד: "העמד בני ישראל ובנות ישראל על חזקתן ובחזקת כשרות הן, שלא יתפרצו בפני עדים לזנות". (73) הכנענית. (74) אם מת ולא הניח בנים אלא בן זה בלבד. (75) ואז הוא בנו לכל דבר, אבל בנו מן השפחה אינו פוטר את אשתו מן הייבום, "שזרע הבא מן השפחה - עבדים ... וכאילו אינם. (76) שהרי בידו לשחררה ואינו מניח היתר ועושה איסור. (77) לאוסרה על בעלה כהן. (78) ומותרת להינשא לאחרים. (79) שנאמר: "אל תחרוש על רעך רעה רעה והוא יושב לבטח אתך". (80) שנאוי המשלח ... כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעוות... ואפילו אם מצא בה ערוות דבר כגון שהעיד לה אחד, שמצוה לגרשה, לא יאמר אני מאמין לו ויגרשה מייד אלא יהיה מתון בדבר ... ויעשה חקירה יפה, אולי לא יצטרך לגרשה". (81) ומטעם זה כתב הרשב"א שאין מברכים על מצות גירושין, מפני שיש גירושין שהם בעבירה, כגון שלא מצא בה ערוות דבר ומגרשה מחמת שנאה. (82) במידותיה. (83) שנאלמה, אינה שומעת ואינה מדברת. (84) אף על פי שאין לה דעת, שהאשה מתגרשת בעל כורחה ואין אנו צריכים דעתה. (85) שהרי הוא נותן לה כתובתה ומוכן לגרשה, אלא שהחכמים מנעוהו, כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר - לא חיבבוהו לפרנסה. (86) שמן התורה מגורשת אם יודעת לשמור גיטה. (87) אבל חייב לתת לה כתובתה, שהרי נולד בה מום זה לאחר שנתארסה ונסתחפה שדהו.

אינו כגט הגרושין, שנתניתו מגרשה. ואינו צריך כתיבה
 לשמה, ולא מסירה, ולא דבר משפטי גט הגרושין. ואין
 כותבין בו טפסי הגט, שמה יראה כגט גרושין, לפי שאינו
 אלא כמעשה בית דין.
 י. השנים שממאנת בפניהן צריכין שהיו מכירין אותה ואת
 בעלה שמאנה בו. לפיכך, כל מי שראה אותה שמאנה
 ושמע מאוניה יש לו לכתב גט מאון לה אף על פי שאין
 מכירה. וכבר נהגו ישראל לכתב גט מאון בנסח זה:
 גט מאון
 יא. בך בשרב, בך וכן יום אחד פלוני, שנת בך וכן
 למנן פלוני, מיאנה פלונית בת פלוני בפנינו, ואמר:
 שאמי או אחי הטעוני והשיאני או קדשני ואני קטנה
 לפלוני בר פלוני, והשתא גליתי דעתי קדמיכון דלא צבינא
 ביה ולא קאימנא עמיה. ובקנא פלונית דא ואתברר לנא
 דצדיין קטנה היא. וכתבנא וחתמנא ויהיבנא לה לזכות
 ולראיה ברורה. פלוני בר פלוני עד. פלוני בר פלוני עד.
 יב. המגרש את אשתו ונתקדשה לאחר, אף על פי שלא
 בעלה — נאסרה על הראשון. ואם החזיר הראשון ובעלה
 — לוקה, וכופין אותו להוציא; שנאמר: לא יוכל בעלה
 הראשון וגו'.
 יג. ונתה עם אחר כשהיא גרושה — מתרת לחזר לבעלה;
 שנאמר: ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר — היתה
 לאיש אחר, שהיא הקדושין, היא שאוסרת אותה על בעלה
 לחזר לו.
 יד. ובכלל לאו זה, שכל אשה שזנתה תחת בעלה —
 נאסרה עליו ולוקה עליה; שנאמר: אחרי אשר הטמאה
 והרי נטמאה. אלא אם כן היתה אשת ישראל שנאנסה.
 לפיכך, כל אשה שנאסרה על בעלה על ידי קנוי וסתירה,
 אם בעל אותה — מפין אותו מפת מרדות. ואם עבר
 והחזירה אחר שגרשה — יוציא בגט.
 טו. חרש שגרש ברמיה, כמו שבארנו, והלכה ונתקדשה
 לחרש אחר, ואין צריך לומר לפקח — אסורה לחזר
 לבעלה החרש. אבל אשתו של פקח שנתגרשה, והלכה
 ונשאת לחרש, ונתגרשה — מתרת לחזר לבעלה הפקח.
 טז. הממאנת (באיש) — אינה מגרשת ממנו, ודינה עם
 בעלה שמאנה בו כדינה עם מי שלא קדשה מעולם: היא
 מתרת בקרוביו, והוא מתר בקרובותיה, ולא פסלה מן
 הפהנה. ואם נשאת לאחר, וגרשה האחר או מת או מאנה
 בו — מתרת לחזר לראשון. ולא עוד, אלא אפלו גרשה
 הראשון והחזירה, ומאנה בו, ונשאת לאחר אחר שמאנה
 בו, וגרשה האחר — מתרת לחזר לראשון; שכל היוצאת
 במאון, אף על פי שקדמו גט — הרי זו כמי שלא נתגרשה
 ממנו בגט מעולם, ומתרת לחזר לו. אבל המגרש את
 הקטנה בגט, ונשאת לאחר, ומאנה בו — אסורה לחזר
 לראשון, מפני שיצאת ממנו בגט, אף על פי שיצאת מן
 האחרון במאון. ואין צריך לומר אם גרשה האחרון או מת.
 וכן אסורה לאבי הראשון ולבנו ולאחיו, כשאר הגרושות,
 אף על פי שיצאת מן האחרון במאון.

קטנה יש לה למאן. וקטנה שלא מאנה, אף על פי שהיא
 נשואה, והלכה ונתקדשה לאחר כשהיא קטנה — קדושה
 הם מאוניה.
 ד. עד מתי הבת ממאנת? כל זמן שהיא קטנה, עד שתהיה
 נערה או עד שיודע שהיא אלונית. במה דברים אמורים?
 בשלא בא עליה הבעל אחר שנעשית בת שטים עשרה שנה
 ויום אחד; אבל אם הגיעה לזמן הזה ונבעלה — הואיל
 והבעילה קונה מן התורה כמו שבארנו, הרי זו אינה
 ממאנת. ואינה צריכה בדיקה למאון, שחזקתה שהביאה
 סימנין.
 ה. הרי שנבדקה ולא נמצאו לה סימנים — הואיל ונבעלה
 אחר שהגיעה לזמן הראוי לסימנין, הרי זו חוששין לה
 שמה הביאה ונשרו, ולפיכך צריכה גט מספק. ואם מאנה
 אחר שנבדקה, ונתקדשה לאחר — צריכה ממנו גט מספק.
 ואם נשאת — תצא מזה ומזה, והולד ספק ממזר משניהם.
 ו. קטנה שלא מאנה והגדילה, ואף על פי שלא בעלה
 בעלה משנעשית בת שטים עשרה שנה ויום אחד — הרי
 זו אינה ממאנת, שהרי הגדילה. וצריכה גט מדברי סופרים.
 שהרי לא בא עליה אחר שהגיעה לשני נערו עד שנחוש
 לה שמה הביאה סימנין ותהיה ספק מקדשת, ולא בא עליה
 אחר שהגדילה כדי שתהיה אשת איש גמורה, ונמצאת
 שאינה צריכה גט אלא מנשואי קטנות שהן מדברי סופרים.
 לפיכך, אם עמדה ונתקדשה אחר שגדלה — תופסין בה
 קדושין של שני. ואם גרש הראשון — יכנס השני. אבל
 אם גרש שני — לא יקים ראשון, שמה יאמרו: החזיר
 גרושתו מאחר שנתארסה. ואם בא עליה שני קדם שיגרש
 ראשון — תצא מזה ומזה, מפני שדומה לאשה ששמעה
 שמת בעלה ונשאת ואחר כך בא בעלה. ואין הולד מן השני
 ממזר. ואם בא עליה ראשון קדם שגרש שני — הולד
 ממזר.
 ז. אי זו היא קטנה שצריכה למאן? מבת שש עד בת עשר
 שנים — בודקין אותה לפי פי דעתה: אם יודעת לשמר
 קדושה, ושהן קדושין, לא שתשמר אותן בדרך שמשמרת
 האגוז ותמרה וכיוצא בהן — הרי זו צריכה מאון; ואם
 אינה יודעת לשמר קדושה — אינה צריכה למאן, אלא
 הולכת לבית אמה באלו לא נתקדשה מעולם. ופחותה מבת
 שש, אפלו יודעת לשמר — אינה צריכה מאון. ויתרה על
 בת עשר, אפלו סכלה ביותר — צריכה מאון. וכל מי
 שהשיאה אחיה או אמה או קרובה שלא לדעתה — אינה
 צריכה למאן.
 ח. כיצד ממאנת? אומרת בפני שני עדים: אין רצוני
 בפלוני בעלי, או: אין רצוני בקדושין שקדשני אמי או
 אחי, וכיוצא בדברים אלו. אפלו היו אורחין מסבין בבית
 בעלה, והיא עומדת ומשקה עליהן, ואמרה: איני רוצה
 בפלוני בעלי — הרי זה מאון.
 ט. השנים שממאנת הקטנה בפניהן כותבין לה: ביום
 פלוני מאנה פלונית בת פלוני בפנינו בפלוני בעלה,
 וחותמין ונותנין לה. וזה הוא גופו של גט מאון. וגט מאון

מניקה — אין כופין אותו להוציא. ולא לכנס עד אחר זמן
הניקה או עד שימות הולד.

פרק שנים עשר

א. האשה שבאה ואמרה: אשת איש הייתי וגרושה אני
— נאמנת; שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ההזקה אשת
איש, ובאה ואמרה: גרשני בעלי — אינה נאמנת להתיר
עצמה לשוק, אבל פסלה עצמה לפהנה לעולם. ואם מת
בעלה — חוששין לדבריה, וחולצת ולא מתבכמת.
ב. היו לה שני עדים שהיא גרושה, אף על פי שאין שם
גט — הרי זו תנשא לכתחלה. הוציאה גט מתחת ידה
ואמרה: גרשני בעלי בזה — הרי זו נאמנת ותנשא בו, אף
על פי שאינו מקים, כמו שבארנו.

ג. בא הבעל ונערע: אם אמר: לא נתתיו לה, אלא נפל
מפני ומצאה אותו — אינו נאמן, שהרי הודה שכתבו לה
והרי הוא יוצא מתחת ידה; אבל אם אמר הבעל: על תנאי
היה, פקדון היה, מעולם לא כתבתי, מזין הוא — יתקיים
בחותמיו או בעדי מסירה, כמו שבארנו. ואם לא נתקיים —
אינה מגרשת להיות מתרת לאחרים, אבל פסלה נפשה
מכהנה, כמו שבארנו; שהרי פסלה עצמה בהודאת פיה,
ועשתה עצמה פחיתתה של אסור.

ד. באה היא ובעלה, היא אומרת: גרשתי ואבד גטי, והוא
אומר: לא גרשתיך — אף על פי שהתקזה אשתו, הרי זו
נאמנת; תזקה אין אשה מעזה פניה בפני בעלה.

ה. אמר הבעל: גרשתי את אשתי — אינו נאמן. וחוששים
לדבריו, ותהיה ספק מגרשת. ואפילו הודת לו שגרשה —
אינו נאמן; שמא יתפונן לקלקלה, או בגט בטל גרשה והיא
אינה יודעת, [או שמא תעז פניה בו מפני שהוא מאמינה,
והיא אינה יודעת] ככד האסור שלה. לפיכך אומרים לו:
אם אמת הדבר — הרי אתם קמים, גרש אותה עתה
בפנינו.

ו. שנים אומרים 'נתגרשה', ושנים אומרים 'לא נתגרשה',
אפילו הבעל עומד והיא אומרת לו 'גרשתי' — הרי זו
בחקת אשת איש גמורה, מפני שהעדים סומכין אותה
ואפשר שתעז פניה. לפיכך, אם נשאת — תצא והולד
ממזר.

ז. במה דברים אמורים? כשאמרו 'עכשיו נתגרשה', שהרי
אומרין לה: אם אמת הדבר — הוציאי גטך; אבל אם
אמרו העדים 'מכמה ימים נתגרשה' — יש לומר אבד
הגט. והואיל והיא אומרת 'גרושה אני בודאי', ושני עדים
מעידין לה, אף על פי שהשנים מכחישים אותן, אם נשאת
לאחד מעדיה — לא תצא, שהרי היא ובעלה יודעין בודאי
שהיא מתרת, וחזקה היא שאין מקלקלין עצמן. אבל אם
נשאת לאחר, הואיל והדבר אצלו ספק; וכן אם אמרה 'איני
יודעת', אפילו נשאת לאחד מעדיה — הרי זו תצא והולד
ספק ממזר.

ח. אמרו שנים 'ראינוה שנתגרשה', ושנים אומרים 'לא
ראינוה', אם היו כלם שרים בחצר אחת — הרי זו לא

יז. הממאנת בינם — אסורה לאביו, מפני שנראת ככלתו
בעת שמת בנו; אבל לשאר קרובים — מתרת. לפיכך, אם
מאנה באחד מן היבמין — מתרת לאחריו.
יח. כל אשה שנתגרשה או שנתאלמנה — הרי זו לא
תנשא ולא תתארס עד שתמתין תשעים יום, חוץ מיום
שנתגרשה או שמת בעלה בו וחוץ מיום שנתארסה בו, כדי
שיודע אם היא מעברת או אינה מעברת, להבחין בין זרעו
של ראשון לזרעו של שני.

יט. ומיום כתיבת הגט מוזין למגרשת. ואפילו היה על
תנאי, או שלא הגיע לידה אלא לאחר כמה שנים — מיום
הכתיבה מוזין, שהרי אינו מתיר עמה משכתבו לה.
כ. וגזרת חכמים היא, שאפילו אשה שאינה ראויה לילד,
ואפילו נתגרשה או נתאלמנה מן הארוסין — צריכה
להמתין תשעים יום. אפילו קטנה או זקנה או עקרה או
אילונית, ואפילו בעלה במדינת הים או חולה או חבוש
בבית האסורין, ואפילו בתולה מן הארוסין — צריכות
להמתין תשעים יום.

כא. שפחה שנשתחררה וגזירת שנתגרשה — ממתנין
תשעים יום. ואפילו גר ואשתו שנתגרשו — מפרישין אותן
תשעים יום, כדי להבחין בין זרע שנוצר בקדשה לזרע
שלא נזרע בקדשה. וכן יפת תאר, אף על פי שנתנה לה
תורה שלשים יום לתקנת עצמה — צריכה להמתין תשעים
יום לתקנת הולד. והשלשים מכלל התשעים.

כב. הממאנת אינה צריכה להמתין. לא גזרו אלא בגרושה.
וכן המזנה אינה צריכה להמתין, מפני שמשמרת עצמה
שלא תתעבר. וכן אנוסה ומפטה אינן צריכות להמתין.
כג. מי שנשאת בטעות, ונודע שהיא אסורה לבעלה,
והוציאה בית דין מתחתיו, אם היתה קטנה שאינה ראויה
לילד — אינה צריכה להמתין; שזה דבר שאינו מצוי הוא,
וכל דבר שאינו מצוי ברכ לא גזרו בו.

כד. המאנס בתוך תשעים יום — מנדין אותו. ארס וברח
— אין מנדין אותו. כנס בתוך תשעים יום — מפרישין
אותן עד אחר זמן, ונעמד עם אשתו.

כה. וכן גזרו חכמים, שלא ישא אדם מעברת חברו ומינתה
חברו. ואף על פי שהזרע ידוע למי היא מעברת, שמא יזיק
הולד בשעת תשמיש, שאינו מקפיד על בן חברו. ומניקה
— שמא יתעפר החלב, והוא אינו מקפיד לרפאת החלב
בדברים המועילין לחלב כשיתעבר.

כו. כמה הוא זמן הניקה? ארבעה ועשרים חדש. חוץ
מיום שנוולד בו ומיום שנתארסה בו.

כז. כשם שאסור לשאף אסור לארס עד אחר זמן זה.
אפילו נתנה בנה למניקה או שגמלתו בתוך ארבעה ועשרים
חדש — לא תנשא. מת בנה — מתרת לנשא, ואין
חוששין שמא תהרנגו.

כח. עבר ונשא מעברת או מניקה בתוך זמן זה — יוציא
בגט, ואפילו היה כהן. ואם היה ישראל — יחזירנה אחר
ארבעה ועשרים חדש של מניקה. נשא וברח, ולאחר זמן
בא וישוב עם אשתו — אין בכך כלום. ארס מעברת או

חמותה, וכת חמותה, וצרתה, ויבמתה, וכת בעלה. אפלו 49
עכו"ם המסיח לפי תמו — נאמן, ומשיאין על פיו, כמו 50
שיתבאר. ואם נתפון להעיד — אינו נאמן. 51
יז. וכן הפסול בעברה מן התורה: אם בא להעיד באשה 52
שמת בעלה — אינו נאמן, ואם היה מסיח לפי תמו — 53
נאמן. אין זה פחות מן העכו"ם. אכל פסול מדבריהם — 54
נאמן לעדות אשה. 55
יח. בא עד אחד והעיד שמת בעלה, והתירוה להנשא על 56
פיו, ואחר כך בא אחר והכחיש את הראשון ואמר 'לא מת' 57
— הרי זו לא תצא מהתרה ותנשא; שעד אחד נאמן 58
בעדות אשה כשני עדים בשאר עדות, ואין דבריו של אחד 59
במקום שנים. 60
יט. באו שניהם כאחד, זה אומר 'מת' וזה אומר 'לא מת', 61
אשה אומרת 'מת' ואשה אומרת 'לא מת' — הרי זו לא 62
תנשא, ואם נשאת — תצא, מפני שהיא ספק. ואם נשאת 63
לעד שהעיד לה, והיא אומרת 'ברי לי שמת' — הרי זו לא 64
תצא. באו שנים ואמרו 'לא מת' — אף על פי שנשאת 65
תצא. 66
כ. במה דברים אמורים? בשניהם העד אחד שנשאת על 67
פיו כמו השנים שבאו והכחישו אותו, כגון שנשאת על פי 68
איש וכאו שנים ואמרו 'לא מת', או שנשאת על פי אשה 69
או על פי עצמה וכאו שתי נשים או שני פסולין של דבריהן 70
ואמרו 'לא מת'; אכל עד כשר אומר 'מת' ונשים רבות 71
אומרות 'לא מת', או פסולין אמרים 'לא מת' — הרי זה 72
מחצה על מחצה, ואם נשאת לאחד מעדיה והיא אומרת 73
'ודאי מת' — הרי זו לא תצא. 74
כא. אשה אומרת 'מת' או היא שאמרה 'מת בעלי', ואחר 75
כך בא עד כשר ואמר 'לא מת' — הרי זו לא תנשא, ואם 76
נשאת — תצא. 77
כב. אשה אומרת 'לא מת' ושתי נשים אומרות 'מת' — 78
הרי זו תנשא. וכן אם אמרו עשר נשים 'לא מת' ואחת 79
עשרה אומרות 'מת' — הרי זו תנשא. שאין אמרים שנים 80
כמאה אלא בעדים כשרים, אכל בפסולין — הלך אחר 81
הרב, בין להקל בין להחמיר. 82
כג. שני עדים אמרים 'מת' ושנים אמרים 'לא מת' — 83
הרי זו לא תנשא, ואם נשאת — תצא, מפני שהיא ספק. 84
ואם נשאת לאחד מעדיה, והיא אומרת 'ברי לי שמת' — 85
הרי זו לא תצא. 86
כד. מי שיש לו שתי נשים, ובאה אחת מהן ואמרה 'מת 87
בעלי' — הרי זו תנשא על פי עצמה, כמו שבארנו; וצרתה 88
אסורה, שאין צרה מעידה לחברתה. ואפלו נשאת זו תחלה 89
— אין אומרים: אלו לא מת בעלה לא היתה אוסרת עצמה 90
עליו; שמה משנא אתה בצרתה רוצה היא שיאסרו שתייהן 91
עליו. זאת אומרת 'מת בעלי', וצרתה מכחשת אותה 92
ואומרת 'לא מת' — הרי זו תנשא; כשם שאינה מעידה 93
לה להתירה, כך אינה יכולה להעיד לה לאסרה. זאת 94
אומרת 'מת' וצרתה אומרת 'נהרג' — הואיל ושתייהן 95
אומרות שאינו קים, הרי אלו ינשאו. 96

1 תנשא; ואם נשאת — לא תצא ותולד כשר, שבני אדם
2 עשויין לגרש בצנעה.
3 ט. האשה שלא החזקה אשת איש, ובא עד אחד ואמר:
4 אשת איש היתה ונתגרשה, ובא עד אחד ואמר: לא
5 נתגרשה — הרי שניהן מעידין שהיא אשת איש, ואחד
6 מעיד שהיא גרושה, ואין דבריו של אחד במקום שנים.
7 ולפיכך לא תנשא, ואם נשאת — תצא.
8 י. אשה ושני אנשים שבאו ממדינה אחרת, זה אומר: זו
9 אשתי וזה עבדי, וזה אומר: זו אשתי וזה עבדי, והאשה
10 אומרת: שניהן עבדי — הרי היא מתרת לכל. ואף על פי
11 ששניהן החזיקה באשת איש, הואיל וכל אחד מהן העיד
12 לעצמו, אינן נאמנים.
13 יא. שלח קבלה שהוציא גט מתחת ידו, והבעל אומר:
14 מזיף הוא — יתקם בחותמיו או בעדי מסייה, כמו
15 שבארנו. אמר הבעל: לפקדון נתתיו לו, והשלח אומר:
16 לגרושין נתנו לי — השלח נאמן. וכן אם היה הגט יוצא
17 מתחת ידי האשה, והיא אומרת: שלח זה נתנו לי, והשלח
18 אומר: בן נתתיו לה ולגרושין נתנו לי, והבעל אומר: לא
19 נתתיו לו אלא לפקדון — השלח נאמן והיא מגרשת.
20 יב. אבד הגט, אף על פי שהבעל אומר 'לגרושין נתתיו
21 לשליח' והשלח אומר 'נתתיו לה' — הרי זו ספק מגרשת;
22 שהרי החזקה אשת איש, ואין כאן אלא עד אחד ובעל.
23 ואפלו אמרה האשה: בפני נתנו לו לגרושין ונתנו השלח
24 לי — הואיל והבעל והשלח סוּעֵדִין אותה, אפשר שתעז
25 פניה, ושמה לא נתגרשה.
26 יג. שלח קבלה שקבל גט לאשה ושלחו לה בפני שני
27 עדים, והגיע הגט לידה ונטלתו, והרי הגט יוצא מתחת
28 ידה, והיא אינה יודעת אם בעלה שלחו לה או שלח קבלה
29 שלה או שלוחו של בעלה — הרי זו מגרשת, כמו
30 שבארנו.
31 יד. בא בעל ופרער שלא כתבו, או שהוא גט בטל —
32 יתקם בחותמיו, שהרי עדים מעידים שהגט שנתנו לה יצא
33 מתחת יד שלוהה שידו כידה; ואף על פי שהיא אינה
34 יודעת, הרי העדים ידעו. ואם לא נתקם — אינה מגרשת.
35 טו. מי שהחזקה אשת איש, והלכה היא ובעלה למדינת
36 הים, ושלום בינו לבניה ושלום בעולם, ובאה ואמרה: מת
37 בעלי — נאמנת, ותנשא או תתיבם. חזקה שאינה מקלקלת
38 עצמה — ותאסר עצמה על בעלה הראשון ועל זה,
39 ותפסיד כתבתה מזה ומזה, ולהיות בניה ממזרין — בדבר
40 העשוי להגלות לכל, ואי אפשר להכחיש ולא לטען טענה;
41 שאם הוא חי — סופו לבוא, או יודע שהוא חי. וכן אם
42 בא עד אחד והעיד לה שמת בעלה — תנשא על פיו,
43 שהדבר עשוי להגלות. אפלו עבד או אשה או שפחה ועד
44 מפי עד — מפי עבד, מפי שפחה, מפי קרוביו — נאמנים
45 לומר 'מת פלוני', ותנשא אשתו או תתיבם על פיהם.
46 טז. והכל נאמנים להעיד לה עדות זו, חוץ מתמש נשים,
47 שחזקתם שונאות זו את זו, שאין מעידות זו לזו במיתת
48 בעלה, שמה יתפנו לאסרה עליו ועדין הוא קים. ואלו הן:

יום חמישי ד' מנחם-אב ה'תש"ע

פרק שלשה עשר

1. א. האשה שאמרה לבעלה: גרשתי בפני פלוני ופלוני, ובאו אותן העדים והכחישוה, ואחר כך הלכה היא ובעלה, ושלוש בעולם¹, ובאה ואמרה: מת בעלי — אינה נאמנת; שזו החזקה שקרנית, ורוצה להשטמ מתחת בעלה. בא עד אחד והעיד לה שמת בעלה — לא תנשא, שמא היא שברה אותה²; ואם נשאת — לא תצא, שהרי יש לה עד.
2. ב. וכן אם היתה מלחמה בעולם, ובאה ואמרה: מת בעלי במלחמה — אינה נאמנת, ואף על פי שהיה שלום בינו לבניה; (שמא) תסמך דעתה על דברים שרפן למיתה ותאמר 'מת'. כגון שנהרגו הראשונים והאחרונים שהיה בעלה באמצעו, שהרי היא אומרת: מאחר שנהרגו אלו ואלו, נהרג הוא בכללן. לפיכך אינה נאמנת, ואפלו אמרה 'מת במלחמה וקברתי'³. אבל אם אמרה 'מת על משהו'⁴ — נאמנת.
3. ג. לא החזקה מלחמה בעולם⁶, ובאה ואמרה: מלחמה היתה במקום פלוני ומת במלחמה — לא תנשא לכתחלה, ואם נשאת — לא תצא.
4. ד. וכן האשה שאמרה: מת בעלי תחת המפלת⁷ — אינה נאמנת. וכן אם היה שלוח⁸ נחשים ועקרבים, ואמרה: נשכו נחש או עקרב ומת — אינה נאמנת, שמא תסמך דעתה על רב אנשים שמתו כך בנשיכה⁹.
5. ה. אמרה: עשנו עלינו בית¹⁰ או מערה, הוא מת ואני נצלת¹¹ — אינה נאמנת; כשם שנעשה לה גם כך נעשה לו. היתה שנת רעבון ואמרה: מת בעלי — אינה נאמנת¹¹; מת וקברתי¹² — נאמנת.
6. ו. אמרה: נפלו עלינו עכו"ם או לסטים, הוא נהרג ואני נצלת¹³ — נאמנת; שאין דרכן להרג את הנשים¹³ כדי שנאמר: כשם שנצלה היא כך נצל הוא.

- ז. היה דבר בעולם ואמרה: מת בעלי — נאמנת. שדבר פשוט בפי כל אדם, שבשנת הדבר זה חי וזה מת, ואפשר שימותו בדבר נערים חזקים וינצלו חזקים החולים, ולפי זה אין חוששין לה שמא סמכה דעתה על רב המתים.
- ח. כבר אמרנו, שעד מפי עד כשר לעדות אשה. במה דברים אמורים? ששמע מפי בן דעת שמת פלוני, כגון עבד או שפחה¹⁴; אבל אם שמע מפי שוטה או מפי קטן — אינו מעיד, ואין סומכין על דבריהם.
- ט. שמע מן התינוקות שהן אומרים: עכשיו באנו מהספד פלוני, כך וכך ספדניו היו שם, ופלוני החכם, ופלוני עלה אחר משהו, כך וכך עשו במשהו — הרי זה מעיד מפיהן על פי הדברים האלו¹⁵ וכיוצא בהן, ומשיאין את אשתו.
- י. ישראל שאמר: הרגתי את פלוני — הרי זו תנשא על פיו; שאין אדם משים עצמו רשע¹⁶, והרי העיד שמת¹⁷.
- יא. כבר אמרנו, שהעכו"ם שהסיח לפי תמו — משיאין על פיו. כיצד? היה עכו"ם מסיח ואמר: אוי לפלוני שמת, במה היה נאה וכמה טובה עשה עמי; או שהיה מסיח ואמר: כשהייתי בא בדרך נפל פלוני שהיה מהלך עמנו ומת, והמהני לדבר זה כיצד מת פתאם; וכיוצא בדברים האלו שהן מראין שאין בנחתו להעיד — הרי זה נאמן¹⁸.
- יב. ישראל ששמע מעכו"ם המסיח לפי תמו — מעיד ששמע ממנו, ותנשא על פיו. במה דברים אמורים? שלא היתה שם אמתלא¹⁹; אבל אם היתה שם אמתלא בשיתת העכו"ם שמא לא יתבון אלא לדבר אחר, כמו שאמר לאחד: עשה לי כך וכך, שלא אהרג אותך בדרך שהרגתי פלוני — אין זה מסיח לפי תמו²⁰, שפנתו להטיל אימה על זה.
- יג. וכן אם שמע מערפאות²¹ של עכו"ם שאמרו: הרגנו פלוני — אינם נאמנים, שהן מחזיקין ידי עצמן בכזב כדי להטיל אימה. וכן כל כיוצא בדברים אלו.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) כלומר, אף על פי ששלוש בעולם, וכל שכן כשמלחמה בעולם, שאינה נאמנת. (2) הואיל והחזקה שקרנית והוברר הדבר שהיא שונאת, יש לחוש שהיא ממשיכה להישמט ממנו בתחבולות שקר אפילו עד כדי שכירת עד שקר. (3) אף על פי שאינה מוחזקת שקרנית, הואיל והיא מדברת מתוך אומדן ודמיון מוטעה, או מחמת בהלה קברה אחר וסוברת שזה בעלה. (4) שלא במלחמה, אלא על מטתו בביתו. (5) "והוא הדין אם אומרת שמת או נהרג רחוק מן המלחמה ... אפילו הלך שם סמוך למערכה לקנות שלל, נאמנת". (6) כלומר, לא ידוע על מלחמה בעולם. (7) נפל הבית עליו, או שבאה רוח סערה והפילה כל בתי העיר, שמפולת הרי היא כמלחמה ואומרת כן על פי הדמיון. (8) כלומר, שנשלחו עליהם מן השמים. (9) וברור הדבר שאם אמרה מת על מטתו בביתו נאמנת בכל האופנים האלו, כמו שנאמנת בדין מלחמה. (10) הציתוהו באש ונתמלא עשן. (11) כי אפילו לא מת אומרת שמת, מתוך דמיונה וסמיכות דעתה, שבלי מזון לא יוכל לחיות ואף על פי שעזבתו חי. (12) כי ברעבון אינה בהולה כל כך לברוח, כי אין שם פחד חרב ואימת מוות, ובוודאי נתעסקה בו לקברו, אבל במלחמה אינה נאמנת לומר: מת וקברתי, כי בהולה היא לברוח מפחד המלחמה, ואיך נתעסקה בו לקברו, ובוודאי היא מדמה והוזה הזייה בלבד. (13) "אשה כלי זיינה עליה", אין הם הורגים אותה, שאינה בעלת מלחמה ומריבה כאיש, ומרחמים עליה. ובירושלמי אמרו: יכולה אשה להטמין את עצמה ולומר נכרייה אני ואין האיש יכול להטמין עצמו ולומר נכרי הוא". (14) והם בני דעת. (15) שאין כאן עדות סתם, שאינם נאמנים עליה, אלא סיפור דברים מעסקי מיתתו שרק עכשיו ראו אותם. (16) להאמין לו שהוא בעצמו הרגו, שהרי קרוב הוא לעצמו וקרוב פסול לעדות, כי אילו היה נאמן לעצמו הרי נעשה רשע (שרצח את הנפש) וממילא אינו נאמן לעדות אשה, שהתורה אמרה: אל תשת ירך עם רשע להיות עד". (17) ו"פלגינן דבוריה", כלומר "מחלקים דיבורו" ומפרשים, שהיה עם הרוצחים והוא לא הרגו, נמצא נאמן הוא להשיאה ואינו נאמן על עצמו שהוא הרגו. (18) אבל אם נתכוין להעיד אינו נאמן וכל שכן אם נתכוין להתירה להינשא - שאינו נאמן. (19) תואנה, הנמקה למראית עין. (20) להאמינו על הריגת אותו פלוני ולהשיא אשתו. (21) בתי משפט.

למיתה: אם אמר 'קברתי' — נאמן, ותנשא על פיו³⁵; ואם
לא אמר 'קברתי' — לא תנשא, ואם נשאת — לא תצא.
כ. וכן האשה שהעיד לה עד אחד שטבע בעלה ביים או
במים שאין להם סוף ולא עלה³⁶, ואבד זכרו ונשתכח שמו
— הרי זו לא תנשא על עדות זו, כמו שבארנו³⁷; ואם
נשאת — לא תצא. ואפלו היה העפום³⁸ שהסיח לפי תמו
ואמר 'טבע פלוני ביים', ונשאת על פיו — הרי זו לא תצא.
ותכס שהורה להשיאה לכתחלה — מנדין אותו³⁹.
כא. מצאנו הרוג או מת: אם פדחתו^{39א} וחסמו ופרצוהו
פניו קימין, והפירוהו בהן שהוא פלוני — מעידין עליו⁴⁰;
ואם נטל אחד מאלו, אף על פי שיש להם סימנין בגופו
ובכליו⁴¹, ואפלו שומא⁴² — אין מעידין עליו, שמא אחר
הוא. במה דברים אמורים⁴³? בשראוהו בתוך שלשה ימים
אחר הריגתו או אחר מיתתו; ואכל אחר שלשה — אין
מעידין עליו, מפני שפרצוהו פניו משתנה.
כב. טבע ביים והשליכו הים ליבשה אפלו אחר כמה
ימים⁴⁴, אם הפירו פניו וחסמו — מעידין עליו, שאינו
משתנה במים אלא לאחר זמן מרבה⁴⁵. ואם שהה ביבשה
אחר שהשליך מן הים שתיים עשרה שעות ונתפח⁴⁶ — אין
מעידין עליו, שהרי נשתנה. לשמסתפלין בצורתו כדי
להפירו להעיד עליו⁴⁷ — בודקין אותו ורואין אותו אפלו
בלילה לאור היר או לאור הלכנה.
כג. ראו אחד עומד מרחוק, ואמר⁴⁸ שהוא פלוני בן פלוני,
או פלוני במקום פלוני, והרי נשכו נחש והרי הוא מת,
והלכו ומצאוהו שנשתנה ולא הפירוהו — הרי אלו
משיאין את אשתו⁴⁹.
כד. בא אחד ואמר: אמרו לי בית דין או אנשים: קשתלך
למקום פלוני, אמר להם שמת יצחק בן מיכאל; ובא
השליח ואמר לנו, והשליח אינו יודע מי הוא זה, הואיל
ואנו יודעים פלוני הידוע בשם זה — הרי אשתו מתרת,
ואין אומרין שמא יצחק בן מיכאל אחר הוא שמת⁵⁰.
כה. יצא עכום וישראל מעמנו למקום אחר, ובא העפום⁵¹

יד. עכום שהסיח לפי תמו תחלה, אף על פי ששאלו
אותו אחר כך ובדקוהו עד שיפרש כל המאדע — הרי זה
נאמן, ומשיאין על פיו.
טו. כבר הודענו, שהעד שאמר 'שמעתי שמת פלוני', אפלו
שמע מאשה ששמעה מעבד — הרי זה כשר לעדות אשה,
ומשיאין על פיו²². ואכל אם אמר העד או האשה או העבד:
מת פלוני ואני ראיתי שמת — שואלין אותו: היאך ראית
ובמה ידעת שמת? אם העיד בדבר ברור — נאמן, ואם
העיד בדברים שרובן למיתה²³ — אין משיאין את אשתו;
שאין מעידין על האדם שמת אלא כשראוהו שמת ודאי
ואין בו ספק.
טז. כיצד? ראוהו שנפל לים, אפלו טבע ביים הגדול —
אין מעידין עליו שמת, שמא יצא במקום אחר. ואם נפל
למים מקבצים, כגון בור או מערה, שעומד ורואה כל
סביבתו²⁴, ושהה כדי שתצא נפשו²⁵ ולא עלה — מעידין
עליו שמת, ומשיאין את אשתו. וכן אם השליכוהו ביים,
והשליכו מצודה²⁶ אחריו והעלו ממנו אבר²⁷ שאי אפשר
שינטל מן החי ויחיה — הרי זה מעידין עליו שמת,
ומשיאין את אשתו²⁸.
יז. ראוהו שנפל לגב²⁹ אריות ונמרים וכיוצא בהן — אין
מעידין עליו, אפשר שלא יאכלוהו. נפל לחפירת נחשים
ועקרבים³⁰, או לתוך כבשן האש, או לתוך יורה רותחת
מלאה יין או שמן³¹, או ששחטו בו שני סימנין³² או רבן,
אפלו צמד וברח — מעידין עליו שמת, שודאי סופו למות.
וכן כל פיוצא בזה מדברים שאי אפשר שיחיה, אלא ימות
מיד בזמן קרוב — הרי אלו מעידין עליו.
יח. ראוהו צלוב³³ והעוף אוכל בו, אף על פי שדקרוהו
או קרו בו חצים — אינו מעיד עליו שמת. ואם ראו העוף
אוכל במקום שהנפש יוצאה בנטילתו, כגון מחו או לבו או
בני מעיו — הרי זה מעיד עליו שמת.
יט. עד אחד אומר: ראיתי שמת במלחמה או במפלת, או
שטבע ביים הגדול ומת³⁴, וכיוצא בדברים אלו שרובן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(22) ואף על פי שאין אנו יודעים כיצד ידע האומר הראשון שזה מת, הואיל ואי אפשר לנו לבדוקו - שהרי אינו בפנינו - אנו סומכים שבוודאי ראוהו מת ממש ומשיאים את אשתו. (23) ומיעוטם לחיים, וייתכן שגם זה נמלט והוא חי. (24) "מים שיש להם סוף - אשתו מותרת ושאלו להם סוף אשתו אסורה". (25) והוא כשלוש שעות. (26) רשת. (27) והכירו על ידי סימן מובהק שאבר זה של המושלך הוא. (28) וכתבו הרמב"ן והרשב"א שאינה מותרת אלא לאחר שנים עשר חודש. (29) מאורת חיות. (30) על ידי שדוחקם בנפילתו כשעומד עליהם מזיקים אותו. (31) והוא הדין ליורה של מים רותחים, העומדת על האש. (32) הקנה והוושט. (33) תלוי. (34) ששהה שם כדי שתצא נפשו ולא עלה. (35) ואף על פי שאשה אינה נאמנת לומר מת בעלי במלחמה וקברתיו, יש לחלק ביניהם, כי האשה מתוך צער גופה וחשקה להינשא עלולה לשקר ולומר קברתיו, או שקברה אדם אחר וסוברת שזהו בעלה, ואומרת בדומה, אבל עד המעיד למה יעיד שקר, ואין דמינו מטעהו כל כך. (36) ששהה עליו שיעור כדי שתצא נפשו. (37) ואפילו אם שנים מעידים כך הרי זו לא תנשא, הואיל ואינם מעידים אלא על הטביעה ולא על המיתה. (38) ואם הודה שטעה - אף על פי שכבר נישאת על פיו אין מנדין אותו. (39) מצחו. (40) שכן כתוב: "הכרת פניהם ענתה בס", הרי שאין עדות בשאר הגוף אלא בהכרת פנים. (41) בגדיו. (42) יבלת, שהיא סימן מובהק במקצת. (43) שמעידים על פרצוהו פניו וחוטמו. (44) לטביעתו. (45) שהמים צומתים צורת הפנים ואין מניחים אותם לנפוח ולהשתנות. (46) נפחו פניו. (47) כשמת או נהרג. (48) על עצמו הוא אומר. (49) שאפשר שנשכו בפנים ונתפח שנשתנה צורתו. (50) הואיל ולא הוחזקו באותו מקום שנים בשם זה, ואפילו הוחזקו, אם אחד מהם חי - משיאים את אשתו של השני. אבל אם הוחזקו ואין ידוע בכל אחד מהם אם הוא חי או מת, לא תנשא אשתו של אחד מהם עד שיחברר מי הוא המת.

1 והסיח לפי תמו ואמר: איש שיצא עמי מכאן מת —
2 משיאין את אשתו, ואף על פי שאין העכו"ם יודע אותו
3 האיש. והוא, שיאמר 'קברתי'51.

4 כו. וכן אם יצאו עשרה בני אדם כאחד ממקום למקום,
5 והן אסורין בקולר או נושאים גמלים52 וכיצא בדברים
6 אלו, והסיח העכו"ם לפי תמו ואמר, שעשרה אנשים
7 שהלכו ממקום פלוני למקום פלוני והם נושאים כף וכף
8 מתו בלם53 וקברנום54 — משיאין את נשותיהן55.

9 כז. ישראל שאמר: מת איש יהודי עמנו במקום פלוני, כך
10 וכך צורתו וכך היו סימניו — אין אומרים באמד הדעת
11 פלוני הוא, עד שיעיד העד שהוא פלוני ויזכיר שמו ושם
12 עירו. אבל אם אמר: אחד יצא עמנו מעיר פלונית ומת56
13 — מחפשין באותה העיר, אם לא יצא משם אלא הוא —
14 תנשא אשתו57.

15 כח. מצאו כתוב בשטר58: מת איש פלוני בן פלוני או
16 נהרג פלוני בן פלוני, ונודע שזה כתב ישראל — הרי זה
17 תנשא אשתו59. וכן מי שנשתתק, ובדקו אותו בדרך
18 שבדקין לגטין ונמצאת דעתו מכוננת, וכתב שמת פלוני בן
19 פלוני — סומכין על כתיבתו ותנשא. ואין בודקין עדי
20 אשה בדרישה60 וחקירה61. שלא אקרו חכמים בדבר
21 להחמיר אלא להקל62, משום התרת עגונה.

22 כט. אל יקשה בעיניך שהתירו חכמים הערוה החמורה63
23 בעדות אשה64 או עבד או שפחה או עכו"ם המסיח לפי
24 תמו, ויעד מפי עד, ומפי הכתב, ובלא דרישה וחקירה כמו
25 שבארנו, שלא הקפידה תורה על העדת שני עדים ושאר
26 משפטי העדות65 אלא בדבר שאין אתה יכול לעמד על
27 בריו66 אלא מפי העדים ובעדותן, כגון שהעידו שזה הרג
28 את זה67 או הלזה את זה; אבל דבר שאפשר לעמד על
29 בריו שלא מפי העד הזה, ואין העד יכול להשמיט אם אין
30 הדבר אמת, כגון זה שהעיד שמת פלוני68 — לא הקפידה
31 תורה עליו, שדבר רחוק הוא שיעיד בו העד בשקר69.

32 לפיכך הקלו חכמים בדבר זה והאמינו בו עד אחד, מפי
33 שפחה ומן הכתב ובלא דרישה וחקירה, כדי שלא תשאנה
34 בנות ישראל עגונות70.

35 סליקו הלכות גרושין

הלכות יבום וחליצה

36 יש בכללן שלש מצות. שתי מצות עשה, ומצוה אחת לא
37 תעשה, וזהו פרטן: (א) ליבם. (ב) לחלץ. (ג) שלא תנשא
38 יבמה לאיש זר עד שתסיר רשות היבם מעליה. והאשה
39 שהיא ראויה ליבום נקראת זקוקה ליבום, ורשות היבם
40 נקראת זקה.

41 ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

42 א. מצות עשה מן התורה שייבם אדם אשת אחיו מאביו,
43 בין מן הנשואין בין מן הארוסין, אם מת בלא זרע;
44 שנאמר: וכן אין לו, יבמה יבא עליה. ומן התורה אינו צריך
45 לקדש יבמתו, שזו אשתו היא שהקנו אותה לו מן השמים,
46 אלא יבוא עליה וכתבנתה על נכסי בעלה שמת.

47 ב. לא רצה ליבם או שלא רצתה היא — הרי זה חולץ
48 לה, ואחר כך תהיה מתרת להנשא לאחר. ומצות עשה מן
49 התורה לחלץ אם לא רצה ליבם, שנאמר: וחליצה נעלו וגו'.
50 ומצות יבום קודמת למצות חליצה.

51 ג. זה שנאמר בתורה 'ויבן אין לו' — אחד הבן ואחד הבת,
52 או זרע הבן או זרע הבת, הואיל ויש לו זרע מכל מקום,
53 ויבין מאשה זו בין מאחרת — הרי זה פוטר את אשתו מן
54 החליצה ומן היבום. אפילו היה לו זרע ממזר או עובד
55 פוכבים ומזלות — הרי זה פוטר את אשתו מן החליצה
56 ומן היבום.

57 ד. אבל בנו מן השפחה ומן הכותית אינו פוטר את אשתו;
58

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

51) הואיל ואינו מכירו וגם לא נקב בשמו אינו נאמן עד שיאמר "קברתי", כי חוששים שמא הוא אומר על פי אומדן וסמיכות דעתו בלבד, אבל כשמכירו ובקי בשמו, כל שאמר מת נאמן ואפילו כשלא יאמר "קברתי". 52) כלומר: אסורים בקולר שהם שלשלאות של ברזל, או שאסורים בחבלים כבדים, שמושכים בהם גמלים. 53) הרי שלושה סימנים: מניין האנשים, וסימן יציאתם ממקום פלוני למקום פלוני (וידענו בהם שכן הוא) וגם סימן הקולר שבצוואריהם, שאם לא כן, יש לחוש שמא אלה או מקצת מהם הלכו ונפרדו בדרך, ואחרים באו במקומם. 54) הואיל ואין הגוי מכיר את האנשים צריך הוא לומר: "קברנום". 55) "מעשה בשישים בני אדם שהיו מהלכים לכרכום ביתר (כשבאה ביתר במצור) ובא גוי ואמר חבל על שישים בני אדם שהיו מהלכים בדרך ביתר, שמתו וקברתים והשיאו את נשותיהם". 56) ולא הזכיר שמו כלל. 57) "והוא הדין בגוי מסיח לפי תומו". 58) שהיה כתוב וחתום, אבל בלא חתימה אין הכתב מועיל. 59) אף על פי שאין עדות מתקבלת מן הכתב, שהתורה אמרה "על פי שניים עדים" - "מפיהם ולא מפי כתבם" - בעדות אשה הקילו, כשם שהתירו בעד מפי עד. וכל זה כשכתבו ישראל, אבל כתבו גוי - לא תינשא, שלא הוכשר גוי אלא במסיח לפי תומו. 60) בדיקות העדים לראות אם דבריהם מכוונים, שמדקדקים עליהם שתיים ושלוש פעמים לראות אם אין סתירות בדבריהם. 61) כיוון הזמן והמקום, באיזה יום ובאיזו שעה וכו'. 62) "וכל המחמיר ודורש וחוקר בדברים אלו לא יפה הוא עושה ואין דעת חכמים נוחה הימנו". אבל במקום שיש לחוש לערמה צריך לדרוש ולחקור. 63) איסור ערוה שהוא חמור ועונשו מיתת בית דין. 64) שאשה נאמנה בעדות זו. 65) כגון דרישה וחקירה. 66) =ברורו. 67) שלולא העדאתם לא היינו יודעים אף פעם אם זהו הרוצח. 68) שאם יבוא חי לפנינו - יתגלה שקרו. 69) כאמרם ז"ל: "דבר העשוי להיגלות אין אנשים משקרים בו". 70) שלא תאמר מה ראו חכמים על ככה להקל בדבר, בעוד שבהרבה מקומות החמירו בדבר שהחזיק בו איסור לא להאמין עד אחד אפילו בדבר העשוי להיגלות, כגון חתיכת חלב מונחת לפנינו ובא עד אחד ואמר זה שומן ולא חלב - אינו נאמן, לפיכך מנמק רבנו, שמשום התרת עגונה ראו חכמים להקל בזה.

האחין. ואם בא הוא או אחד מהאחין על צרתה — הרי 49
זה עובר בעשה, שנאמר: יבמה יבא עליה — ולא עליה 50
ועל צרתה; ולא הוא הבא מפלל עשה — עשה. וכן החולץ 51
ליבמתו — נאסרה החליצה היא וכל צרותיה על החולץ 52
ועל שאר אחיו. וכלן אסורות עליהן מדברי סופרים 53
בשניות; שמאחר שמת אחיו בלא ולד, נסתלק אסור ערוה 54
מעל כל נשיו. לפיכך תופסין בהן הקדושין בשניות. 55
יג. החולץ ליבמתו — כשם שהיא אסורה עליו, כך 56
קרובותיה אסורות עליו, כגון אמה ובתה. וכן היא אסורה 57
לבנו ולאחיו. ואפלו שניות שלה אסורות, כגון בת בת 58
בתה. וכן היא אסורה לכן בן בנו. כללו של דבר: הרי היא 59
כאשתו שגורשה. וכן אם מתה יבמתו ועדין היא זקוקה לו 60
— אסור בקרובותיה, כאלו היתה אשתו ומתה תחתיו. וכל 61
האסורין האלו מדבריהן. ומתוך אדם לשא אחות צרת 62
חלוצתו ושארה קרובותיה. 63
יד. אסור ליבם לשא קרובת זקוקתו, כגון אמה או בתה, 64
עד שייבם אחד מאחיו לה או יחלץ לה, ותסור זקתו 65
מעליה, וישא אמה או בתה או שאר קרובותיה. אף על פי 66
שהן בלן אסורות על אחיו שחלץ או יבם, כמו שבארנו. 67
טו. הכונס את יבמתו וגורשה, אם רצה להחזיר — יחזיר; 68
מפני שהיא אשתו לכל דבר, ולא נשאר עליה שם אסור 69
מפני אחיו כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים. 70
טז. כבר בארנו בהלכות אישות, שכן תשע שנים ויום אחד 71
ביאתו ביאה, ודבר זה הלכה מפי הקבלה. לפיכך, יבם קטן 72
שבא על יבמתו, אם היה בן תשע שנים ויום אחד — 73
נקים. אבל אינו חולץ עד שייגדל ויבדק, שהרי איש כתוב 74
בפרשה לענין חליצה. ואם היה פחות מזה — אין ביאתו 75
ביאה. וביאת בן תשע שנים אינו קונה קטן גמור. לפיכך 76
אין יבמתו נותרת לזר עד שיבוא עליה אחר שהגדיל או עד 77
שיתחלץ, כמו שיתבאר. 78
יז. וכן היבמה הקטנה, אם רצה היבם ליבם אותה — 79
מיבם; אבל אינה חולצת עד שתגדיל ותבדק. ואפלו נכעלה 80
אחר שתים עשרה שנה — אינה חולצת עד שתבדק 81
וימצאו בה הסימנים. 82
יח. כשם שאין היבם חולץ עד שיעשה איש, כך אין 83
היבמה חולצת עד שתעשה אשה גדולה. ויבם קטן שבא 84
על יבמה קטנה — יגדלו זה עם זה. 85
יט. היבמה לא תתייבם ולא תחלץ עד שתמתין תשעים יום, 86
חוי מיום המיתה ומיום היבום ומיום החליצה, כשאר כל 87
הנשים. ומפני מה לא תחלץ בתוך תשעים יום? מפני 88
שאינה ראויה ליבום, ונאמר: אם לא יחפץ האיש לקחת את 89
יבמתו וחלצה נעלו וכו' — בעת שהיא עולה ליבום עולה 90
לחליצה, וכל זמן שאינה עולה ליבום אינה עולה לחליצה. 91
ואם יבם אותה או חלץ בתוך השלשה חדשים — הואיל 92
ואינה מעברת, הרי זו נפטרה ואינה צריכה כלום. 93
כ. החולץ ליבמתו ונמצאת מעברת וילדה: אם היה ולד 94
של קנמא — הרי זו כמי שלא נחלצה לו מעולם, ומתרת 95
לכהנה ומתת בקרובותיה; ואם הפילה או שלא שקה 96

שורע הבא מן השפחה — עבדים, והבא מן הכותית — 1
כותי, וכאלו אינם. הרי הוא אומר בשפחה: האשה וילדיה 2
תהיה לאדניה — מלמד שולדה כמותה. ובכותית הוא 3
אומר: כי יסיר את בנך מאחרי — מסיר אותו מלחשב 4
בקהל. ואף על פי שגששתחרר בנו מן השפחה או נתגיר בנו 5
מן הכותית — הרי הן כשאר הגרים והמשחררין, ואינם 6
פוטרין את אשתו. הרי שהיה לו בן מן השפחה שלו 7
ושחררו, ושחררה ונשאה, ומת בלא זרע — הרי זו תתייבם 8
לאחיו ואף על פי שבנה ממנו קים שכבר שחררו. 9
ה. מי שמת והניח אשתו מעברת: אם הפילה אחר מותו 10
— הרי זו תתייבם; ואם ילדה ויצא הולד חי לאויר העולם, 11
אפלו מת בשעה שנולד — הרי אמו פטורה מן החליצה 12
ומן היבום. אבל מדברי סופרים — עד שיודע בודאי שכלו 13
לו חדשיו ונולד לתשעה חדשים גמורים; אבל אם לא נודע 14
לכמה נולד: אם חי שלשים יום — הרי זה ולד קנמא 15
ופטור נשי אביו מן החליצה ומן היבום; ואם מת בתוך 16
השלשים, אפלו ביום השלשים, בין שמת מחלי בין שנפל 17
מן הגג או אכלו ארי — הרי זה ספק גפל ספק בן קנמא, 18
וצריכה חליצה מדברי סופרים, אבל לא תתייבם. 19
ו. מי שיש לו אח מפל מקום, אפלו ממזר או עובד כוכבים 20
ומזלות, בין קטן בין גדול — משיצא ראשו ורבו לאויר 21
העולם קדם שיעמות אחיו הרי זה זקק את אשתו ליבום. 22
ואם היה לו אח מן השפחה או מן הכותית — אינו אחיו 23
לדבר מן הדברים, ואינו זקק את אשתו. ואף על פי 24
שהיתה לדתו בקדשה — הואיל והיתה הורתו שלא 25
בקדשה, אינו אחיו. 26
ז. אחים מן האם אינן חשבינן אחין (אלא לאבלות 27
ולעדות, אבל) לענין ירשה או לענין יבום וחליצה — הרי 28
הן כמי שאינן; שאין אחיה אלא מאב. 29
ח. גרים שנתגירו ועבדים שגששתחררו — אין להן אחיה 30
כלל, והרי הן כגרים זה לזה. ואפלו אחד מהם הורתו שלא 31
בקדשה ולדתו בקדשה והשני הורתו ולדתו בקדשה — 32
הרי הן כגרים. ואפלו תאומים ונולדו בקדשה — אין 33
ביניהן אחיה, עד שתהא הורתן ולדתן בקדשה. 34
ט. מי שהיו לו נשים רבות ומת — ביאתה או חליצתה 35
של אחת מהן פוטרת את השאר. ואינו מיבם לשתיים, 36
שנאמר: אשר לא יבנה את בית אחיו — בית אחד הוא 37
בונה, ואינו בונה שני בתים. וכן אם היו לו אחים רבים 38
— אחד מהן חולץ או מיבם לאחת מן היבמות, ויתרו 39
שארה הצרות. 40
י. היו ביבמות אלו כשרות לכהנה ופסולות. אם היה מיבם 41
— מיבם לאי זו שירצה, ואם היה חולץ — יחלץ 42
לפסולה, כדי שלא יפסל את הכשרה לכהנה בחליצה. 43
יא. מתו לו אחין רבים ונפלו נשותיהן לפניו. אם אפשר 44
לו ליבם את כלן — מיבם, ואם לאו — חולץ כלן, או 45
חולץ למי שירצה מהן ומיבם למי שירצה, אחת מפל 46
בית ובית. 47
יב. הכונס את יבמתו — נאסרה צרותיה עליו ועל שאר 48

1. מי שמת והניח אחים רבים — מצוה על הגדול ליבם
או לחלץ, שנאמר: והיה הבכור אשר תלד. מפי השמועה
למדנו, שאינו מדבר אלא בבכור שבאחיו. כלומר, גדול
האחין יקום על שם אחיו המת. וזה שנאמר 'אשר תלד' —
משמעו אשר ילדה האם, ואין משמעו אשר תלד היבמה.
ז. לא רצה הגדול ליבם — מחזירין על כל האחין. לא רצו
— חוזרין אצל הגדול ואומרים: עליך מצוה, או חלץ או
יבם. ואין כופין את היבם ליבם, אכל כופין אותו לחלץ.
ח. אמר הגדול: המתנינו לי עד שיגדיל הקטן, או עד
שיבוא ההולף, או עד שיבכריא החרש, ונמלך בו, ואם לא
ירצה אני איבם או אני אחלץ — אין שומעין לו, אלא
אומרים לו: עליך מצוה, או יבם או חלץ.
ט. וכן אם היה הגדול במדינה אחרת — אין אחיו הקטן
יכול לומר: על אחי הגדול הוא המצוה, המתנינו לו עד
שיבוא; אלא אומרים לזה שהוא כאן: יבם או חלץ.
י. יבמה הראויה ליבום שלא רצתה להתניבם — דינה כדין
מורדת על בעלה; וכופין את יבמה לחלץ לה, ותצא בלא
כתובה. ואם הניח אחיו נשים רבות — כל מי שתבעה
היבם מהן ליבום ולא רצתה היא המורדת, וחולץ לה ותצא
בלא כתובה; ושאר צרותיה שלא נתבעו נוטלות כתבתן
כשאר האלמנות.
יא. היו היבמין רבים, ותבע אותה הגדול ליבום, והיא
אינה רוצה בו ורוצה באחיו — אין שומעין לה, שמצוה
בגדול ליבם.
יב. אמר הגדול: אני רוצה לא ליבם ולא לחלץ, הרי אחי
לפניך, ותבע אותה אחד מן האחין ליבום והיא אינה רוצה
בו, ורצתה באח אחר והוא רוצה בה — אין זו מורדת;
מאחר שנסתלק הגדול שמצוה בו — הרי כלן שוין,
והואיל והיא רוצה באחד מהן והוא רוצה בה — הרי זו
לא מרדה. ולא עוד, אלא אם היה אחד מהן במדינה אחרת,
ואמרה: הרי אני ממכתת אותו עד שיבוא ויבם אותי, אכל
זה אינו רוצה בו — אין זו מורדת. ואומרים לזה שאינו
הגדול התובע אותה: אם תרצה לחלץ לה ולתן לה כתובה
— חלץ, ואם לאו — הרי רצתה שתשכב עד שיבוא אחיה,
הואיל ואין לה דין קדימה עליו.
יג. בא זה שתלתה בו ולא רצה בה — חוזרין אצל זה
שתבע אותה ליבם והיא אינה רוצה בו, ואומרים לה: אין
כאן מי שרצה ליבם אלא זה, ומצות יבום קודמת; או
תניבם לו, או תצא בלא כתובה כדין כל מורדת.
יד. כל יבמה שאמרו שדינה שתחלץ ולא תניבם — הרי
זו נוטלת כתובה, אם יש לה כתובה, כשאר כל האלמנות.
וכן אם היה יבמה מכה שחין או שיש בו שאר מומי אנשים
— חולץ לה ונוטלת כתובה. נולדו בה מומין כשהיא
שומרת יבם — נסתחפה שדהו; אם לא רצה ליבם —
יחלץ ויתן כתובה.
טו. יבמה שנדרה הנזה מיבמה בחיי בעלה, או שנדרה
הנזה מכל היהודים — כופין אותו שיחלץ לה ותטל
כתובה. ואם נדרה לאחר מיתת בעלה — מבקשים ממנו

שלשים יום אחר שנולד — חוזר וחולץ לה הוא או אחד
מאחיו; שחליצת המעברה אינה חליצה, וביאת המעברה
אינו יבום.
כא. לפיכך, הכונס או החולץ ליבמתו המעברה — לא
תנשא צרתה עד שתלד זו, שאין הנולד מתיר עד שיצא
לאויר העולם.
כב. הכונס את יבמתו ונמצאת מעברה — מפרישין אותן
וממתינין לה: אם הפילה — יחזר ויקים; ואם ילדה, אפלו
מת ביום שנולד — הרי זה מוציאה בגט וחולץ לה, ואחר
כך תהיה מתרת לאחרים; ואם נתקם הנולד שלשים יום
אחר שנולד — הרי זה נולד של קימא, ואינה צריכה ממנו
גט, מפני שהיא צרורה עליו.
כג. ילדה לאחר ששה חדשים משנתבמה ונולד של קימא
— הרי זה הנולד ספק אם בן תשעה לראשון אם בן שבעה
לאחרון. לפיכך יוציא בגט, והולד כשר. ואם בא עליה אחר
שילדה — הבנים שיבואו אחרי ספק ממזרים.

פרק שני

א. מדברי סופרים, שלא יבוא היבם על יבמתו עד שיקדש
אותה בפני שני עדים בפרוטה או בשוה פרוטה. וזהו
הנקרא מאמר. ואין המאמר קונה ביבמה קנן גמור כמו
הביאה. והעושה מאמר ביבמתו שלא מדעתה — לא עשה
כלום, שאין האשה מתקדשת אלא ברצונה. וקטנה מן
הארוסין, אין עושין בה מאמר אלא מדעת אביה.
ב. וכשם שהוא מקדש את יבמתו, כך הוא מברך ברכת
נשואין בעשרה וכותב כתובה, כדין כל נשוא אשה. הבא
על יבמתו ולא עשה בה מאמר — קנה קנן גמור, ואינו
צריך לחזר ולקדש אחר הבעילה. ומפני אותו מפת מרדות.
וכותב לה כתובה.
ג. הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד בין באנס בין
ברצון, בין שהיה הוא מזיד והיא שוגגת או אנוסה, בין
שהיתה היא מזידה והוא שוגג או אנוס, בין שהיתה לשנה
בין שהיתה ערה, (בין שבא עליה בדרךבה בין שלא בדרךבה),
אחד המערה ואחד הגומר — קנה.
ד. במה דברים אמורים? שנתפנו לבעל; אכל (אם נפל מן
הגג ונתקע בה, או) שבא עליה שכור שאינו מפיר כלום,
או ישן — לא קנה. נתפנו לדבר אחר והטיח ביבמתו —
לא קנה; להטיח בבהמה והטיח ביבמתו — קנה, שהרי
נתפנו לשום בעילה מכל מקום.
ה. יבמה שנתבמה, ואמרה בתוך שלשים יום 'לא
נבעלתי', ואף על פי שהוא אומר 'בעלתי', וגרשה —
כופין אותו שיחלץ, והואיל וקדם וגרשה בגט. ואם עדין לא
גרש — כופין אותו שבעל או יחלץ, ויוציא בגט. גרשה
לאחר שלשים יום, והיא אומרת 'לא נבעלתי' — מבקשים
ממנו שיחלץ לה. ואם היה מודה שלא בעל — כופין אותו
לחלץ. היא אומרת 'נבעלתי', והוא אומר 'לא בעלתי' —
אינה צריכה חליצה, שאין זה נאמן לאסרה על כל אדם
אחר שפנסה.

על זה ועל זה, כמו שבארנו. והיבמה שזנתה והיא זקוקה —
לא נאסרה על יבמה, אלא רצה חולץ רצה מיבם.
כא. כל יבמה שהיא ספק מדבריהם אם יש עליה זקת יבם
או אין עליה זקת יבם, כגון יבמה שילדה ולד שלא כלו
לו חדשיו ומת בתוך שלשים יום, שדינה שתחלוץ מספק
מדבריהם כמו שבארנו, אם הלכה ונתקדשה לאחר קדם
חליצה — חולץ לה יבמה ותשב עם בעלה. ואם נתקדשה
לכהן, שהוא אסור בחליצה — אינו חולץ לה; שאין
אוסרין על זה אשתו משום ספק דבריהן. גרשה הפהן או
מת — הרי זו חולצת, ואחר כך מתרת לאחרים לכתחלה.

יום שישי ה' מנחם-אב ה'תש"ע

פרק שלישי

א. האומר 'זה בני', או שאמר 'יש לי בנים' — הרי זה
נאמן, ופטר את אשתו מן החליצה ומן היבום.
ב. אמר 'זה אחי', או שאמר 'יש לי אחין' — אינו נאמן
לאסור את אשתו ולהניחה זקוקה ליבם; שהרי זה מתפון
לאסרה לאחר מותו.
ג. היה מחזק שיש לו אחין, ואמר בפשע מיתתו 'אין לי
אחין' — אינו נאמן.⁸ וכן אם אמר על מי שהחזק אחיו
'אין זה אחי' — אינו נאמן.⁹ לא היה מחזק באחין, ויצא
קול שיש שם עדים שיעידו שיש לבעלה אחין, והעדים
במדינה אחרת, אפלו אמר הוא בפשע מיתתו 'אין לי אח'
— הרי זו חוששת¹⁰, ונתמתין¹¹ עד שיבואו העדים
שאמר¹² וישאלו¹³.
ד. מי שזנה עם אשה, בין פנויה בין אשת איש, ונתעברה,
ואמר: זה העבר ממני הוא, ואפלו היא מודה לו — אף
על פי שהוא בנו לענין ירשה¹⁴, הרי זה ספק לענין יבום.¹⁵
כשם שזנתה עם זה, כך זנתה עם אחר, ומאין יודע הדבר
שזה בנו ודאי? והרי אין לו חזקה¹⁶, אלא לעולם ספק
הוא¹⁷. ולהחמיר דנין בו, וחולצת ולא מתבטלת.¹⁸
ה. נאמן עד אחד להעיד ליבמה שמת בעלה, ומתבטלת על
פיו; או שמת יבמה או שנתן לבעלה בן, להתיירה לזר¹⁹.

1 שיחלץ לה; ואם לא רצה — הרי זו מורדת. וכן אם
2 נתפונה בנדרה אפלו בחיי בעלה כדי שלא יבם אותה —
3 אין כופין אותו לחלץ, אלא אם כן מרדה, ונמצא בלא
4 כתבה.
5 טז. יבמה שתבעה היבם לחליצה, והיא אומרת: אני
6 חולצת ולא נוטלת כתבה, אלא אשב בבית בעלי וכשאור
7 כל האלמנות — אין שומעין לה, שהרי הקנו אותה לזה
8 מן השמים, רצה — מיבם, רצה — חולץ ונותן כתבה.
9 ולא עוד, אלא אפלו אמרה: אני נזונה משלי ואשב עגונה
10 כל ימי חיי — אין שומעין לה; שהרי היבם אומר לה: כל
11 זמן שאף זקוקה לי אין נותנין לי אשה אחרת. ואפלו היה
12 נשוי — אפשר שישא אשה אחרת, או תהיה לו מריבה
13 בתוך ביתו מפני היבמה.
14 יז. יבמה שלא היה לה על בעלה כתבה מפני שהיתה
15 אסורה עליו, והרי היא מתרת ליבם כמו שיתבאר, אם רצה
16 היבם ליבם — מיבם, ואין לה עליו כתבה כדרך שלא היה
17 לה על בעלה. ודינה עם יבמה בתוספת — כמו שהיתה
18 עם בעלה. אכל אם לא כתב לה בעלה כתבה, או שמכרה
19 לו כתבתה או מחלה אותה — צריך היבם לכתב לה כתבה
20 כשאור האלמנות.
21 יח. היבמה קדם שיבוא עליה יבמה או קדם שיחלץ לה
22 הרי היא אסורה להנשא לזר, שנאמר: לא תהיה אשת המת
23 החוצה לאיש זר. ואם נשאת לאחר ובעל — לוקה הוא
24 והיא. ומוציאה בגט, ואפלו היו לו כמה בנים ממנה.
25 ונאסרה עליו ועל יבמה. ויבמה חולץ לה, ואחר כך תהיה
26 מתרת לאחרים.
27 יט. נתקדשה לאחר — לא נאסרה על יבמה, אלא נותן
28 לה הור שנקדשה גט ויבמה מיבם או חולץ. ואם היה יבמה
29 כהן, שאינו יכול לשא גרושה — תצא מן הור בגט, כדי
30 שלא יהא החוטא נשכר, ויחלץ לה יבמה.
31 כ. חזר הור שגרשה מן הארסין ונשאה אחר שחלץ לה יבמה
32 — אין מוציאין אותה מידו. אכל אם גרשה מן הנשואין,
33 וחזר ונשאה אחר שחלצה — מוציאין אותה מידו; מפני
34 שהיא דומה לאשת איש שנשאת וכל בעלה, שהיא אסורה

(1) ואין אשתי זקוקה (לאחר מותי) לייבום. (2) ואפילו הוחזק שיש לו אחים אינה זקוקה להם, שאילו רצה היה פוטרה בגט ומה לו לשקר, לפיכך נאמן להתירה ולפוטרה מזיקת יבום, ומה גם, שאין דיבורו סותר את "חזקת באחים", שאפילו אם יש לו אחים, הואיל ויש לו בנים הרי זו פטורה מיבום. (3) והרי היא זקוקה ליבום, והיא הייתה עד כה בחזקת שאינה זקוקה לייבום. (4) להינשא לאחרים עד שתחלוץ. (5) ואינו נאמן להוציאה מחזקתה הקודמת שאינה זקוקה. (6) שהיא שעה רצינית ואינו עשוי לשקר בשעה זו. (7) והרי היא פטורה מזיקת יבום. (8) ואינו נאמן במה שבידו לגרשה כי אין "מיגור" מועיל נגד חזקה, והרי הוחזק שיש לו אחים ואין נאמינו שאין לו, אולם ב"אמר יש לי בנים" אינו סותר את חזקת האחים ולפיכך נאמן. (9) לבטל החזקה הקודמת, והרי היא זקוקה לייבום. (10) לקול, ואפילו לא הוחזק הקול בבית דין. (11) מלהינשא לאחרים, שמא יש בקול ממש והרי היא זקוקה לייבום. (12) אחרים עליהם, שהם יודעים שיש לו אחים. (13) ייבדקו, מכיוון שאפשר לברר ולעמוד על הדבר מפי עדים - עלינו לברר ולא נקל באיסור אשת איש. (14) שהרי אם ירצה יכול לתת לו את נכסיו במתנה. (15) אם נאמן לומר שזה בנו. (16) שהרי מתחילת לידתו הוא בספק זה. ואין אתה יכול לומר בו העמדנו על חזקתו הקודמת. (17) שמא אינו בנו זקוקה לייבום. (18) שמא הוא בנו ואסורה ליבם. (19) ולדעת הראב"ד אינו נאמן לומר: ניתן לבעלה בן, שאין זה דבר העשוי להגלות ואפשר שהוא משקר, אולם רבנו סובר, שאין האשה סומכת עצמה על העד בלבד, ואף היא מדקדקת בדבר ובודקת אם אמת הוא, כדי שלא תצטרך לצאת מבעלה לאחר הנישואין.

- 1 אָפּלוּ עָבַד אוֹ אִשָּׁה אוֹ עַבְדִּים מִסִּיחַ לְפִי תַמּוּד²⁰ מַעֲדִיד
2 בְּמִיתַת הַיָּבָם כְּמוֹ שֶׁמַּעֲדִיד בְּאִשְׁתּוֹ אִישׁ לְהַתִּירָהּ, כְּמוֹ
3 שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּהַלְכוֹת גְּרוּשִׁין²¹.
4 ו. וְחָמֵשׁ נָשִׁים שָׂאִין מַעֲדוֹת זֶה לְזֶה שְׁמַת בְּעֵלָה²², כִּף אֵין
5 מַעֲדִינִן לָהּ שְׁמַת יָבָמָה²³. וְדִין עֲדוּת זֶה כְּדִין אוֹתָהּ עֲדוּת²⁴
6 לְעֻנְיָ עֲדִים שֶׁמִּכְחֵישִׁין זֶה אֶת זֶה בְּמִיתַת הַיָּבָם²⁵ וְלִכְלֹל דְּבָרָה²⁶.
7 ז. שְׁתֵּי יָבָמוֹת²⁷ שֶׁבָּאוּ מִמְּדִינַת הַיָּם, זֶה אוֹמֶרֶת 'מֵת בְּעָלִי'
8 וְזֶה אוֹמֶרֶת 'מֵת בְּעָלִי' — זֶה אֲסוּרָה²⁸ מִפְּנֵי בְעֵלָה שֶׁל זֶה²⁹,
9 וְזֶה אֲסוּרָה מִפְּנֵי בְעֵלָה שֶׁל זֶה; שָׂאִין יָבָמָה נֶאֱמָנָה לְהַעֲדִיד
10 לָהּ שְׁמַת יָבָמָה³⁰, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.
11 ח. הִיָּה לְאַחַת מֵהֶן עַד שְׁמַת בְּעֵלָה — זֶה שֵׁשׁ לָהּ הָעֵד
12 עוֹמֶדֶת בְּאֲסוּרָה³¹, שְׂאִינָה אֲסוּרָה מִפְּנֵי בְעֵלָה אֲלֵא מִפְּנֵי
13 יָבָמָה³²; וְזֶה שָׂאִין לָהּ עַד מִתְּרַת, שֶׁהָרִי הָעֵד הָעֵד שְׁמַת
14 יָבָמָה, וְהִיא נֶאֱמָנָה לומר שְׁמַת בְּעָלִי.
15 ט. הִיָּה לְזֶה בְּנִים³³ וְלְזֶה אֵין בְּנִים — זֶה שָׂאִין לָהּ בְּנִים
16 אֲסוּרָה³⁴, וְזֶה שֵׁשׁ לָהּ בְּנִים מִתְּרַת³⁵. הִיָּה לָהֶן יָבָם אַחֵר
17 כָּאֵן — הָרִי זֶה מִיָּבָם לְשִׁתִּיהֶן³⁶.
18 י. מֵת זֶה הַיָּבָם שֵׁיבָם אוֹתָן³⁷ — אֲסוּרוֹת לְהַנְשֵׂא לְזֶר,
19 כְּשֶׁהָיוּ בְּתַחֲלָה³⁸. נִתְיָבָמוּ וְנִתְגַּרְשׁוּ³⁹ — הָרִי אֵלּוּ מִתְּרוֹת
20 לְזֶר.
21 יא. אֵף עַל פִּי שֶׁהָאִשָּׁה נֶאֱמָנָה לומר 'מֵת בְּעָלִי' וְנִתְנָשָׂא⁴⁰
22 אוֹ תִּתְיָבָם⁴¹, אֵין הַיָּבָמָה נֶאֱמָנָה לומר מֵת יָבָמִי שֶׁתִּתְנָשָׂא
23 לְזֶר; הוֹאִיל וְהוּא אֲסוּר לֹא⁴², שֶׁמָּא הִיָּה קָל בְּעִינֶיהָ⁴³. וְכֵן
24 אֵין הַיָּבָם נֶאֱמָן לומר 'מֵת אָחִי' שֵׁיבָם אֶת אִשְׁתּוֹ, שֶׁמָּא
25 עֵינָיו נִתְּנוּ בָּהּ⁴⁴. וְאֵין הָאִשָּׁה נֶאֱמָנָה לומר 'מֵתָה אַחֹתִי'
- 26 שֶׁתִּכְנַס לְבֵיתָהּ, וְאֵין הָאִישׁ נֶאֱמָן לומר 'מֵתָה אִשְׁתִּי' שֵׁינָשָׂא
27 אֶת אַחֹתָהּ, עַד שֶׁיַּעֲדִידוּ שְׁנֵי עֲדִים שֶׁמֵּתָה אַחֹתָהּ וְאַחֵר כִּף
28 תִּכְנַס לְבֵיתָהּ; שֶׁלֹּא הָאִשָּׁה נֶאֱמָנָה עַד אַחֵר אֲלֵא מִשּׁוּם הַתִּרַת
29 עֲגוּנָה⁴⁵, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁴⁶.
30 יב. לְפִיכָף⁴⁷, הָאִשָּׁה שֶׁהִלְכָה הִיא וּבְעֵלָה⁴⁸ וְיָבָמָה לְמְדִינַת
31 הַיָּם, וְיָבָא וְאָמְרָה 'מֵת בְּעָלִי וְאַחֵר כִּף מֵת יָבָמִי', אוֹ
32 שֶׁאָמְרָה 'מֵת יָבָמִי וְאַחֵר כִּף מֵת בְּעָלִי' — הָרִי זֶה אִינָה
33 נֶאֱמָנָה⁴⁹. אֲבָל אִם הִלְכָה הִיא וּבְעֵלָה בְּלִבְדָּה⁵⁰, וְיָבָא וְאָמְרָה
34 'נָתַן לִי יָבָם בְּמְדִינַת הַיָּם וְנָתַן⁵¹', בֵּין שֶׁאָמְרָה 'מֵת יָבָמִי
35 וְאַחֵר כִּף מֵת בְּעָלִי' בֵּין שֶׁאָמְרָה 'מֵת בְּעָלִי וְאַחֵר כִּף מֵת
36 הַיָּבָם שֶׁנָּתַן לִי' — הָרִי זֶה נֶאֱמָנָה⁵²; שֶׁהָפָה שֶׁאֲסוּר⁵³ הוּא
37 הָפָה שֶׁהִתִּיר⁵⁴.
38 יג. הָאִשָּׁה שֶׁהִלְכָה הִיא וּבְעֵלָה וְיָבָא לְמְדִינַת הַיָּם, וְיָבָא
39 וְאָמְרָה 'מֵת בְּעָלִי וְאַחֵר כִּף מֵת בְּנִי' — נֶאֱמָנָה⁵⁵; שֶׁהָרִי
40 הִיָּתָה בְּחֻזְקַת הַתֵּר לְזֶר⁵⁶ בְּעַת שֶׁהִלְכָה⁵⁷. אָמְרָה 'מֵת בְּנִי
41 וְאַחֵר כִּף מֵת בְּעָלִי' — אִינָה נֶאֱמָנָה לְהַתִּיבָם⁵⁸. וְחוֹשְׁשִׁין
42 לְדִבְרֶיהָ⁵⁹, וְחוֹלְצִתָּהּ⁶⁰ וְלֹא מִתְיָבָמָה.
43 יד. הִלְכָה הִיא וּבְעֵלָה בְּלִבְדָּה⁶¹, וְיָבָא וְאָמְרָה 'נָתַן לִי בֵן
44 בְּמְדִינַת הַיָּם וְנָתַן וְאַחֵר כִּף מֵת בְּעָלִי⁶²' — נֶאֱמָנָה
45 וּמִתְיָבָמָה; שֶׁהָרִי הִיָּתָה בְּחֻזְקַת הַתֵּר לְיָבָמָה בְּעַת שֶׁהִלְכָה.
46 אָמְרָה 'מֵת בְּעָלִי וְאַחֵר כִּף מֵת הַבֵּן שֶׁנָּתַן לִי⁶³' — אִינָה
47 נֶאֱמָנָה לְפִטְרָה עֲצָמָה מִן הַיָּבָם וּמִן הַחֲלִיצָה⁶⁴. וְחוֹשְׁשִׁין
48 לְדִבְרֶיהָ⁶⁵, וְחוֹלְצִתָּהּ וְלֹא מִתְיָבָמָה.
49 טו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁶⁶? כְּשֶׁהִיָּתָה פְּסוּלָה לְכֻנָּה
50 מִתְחַלָּה⁶⁷, כְּגוֹן שֶׁהִיָּתָה גְּרוּשָׁה אוֹ חֲלָלָה⁶⁸, אוֹ שֶׁאָמְרָה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

- 20) שאינו מתכווין להעיד ולהתירה להינשא לזר. 21) כי דין עד ביבמה כדין עד באשת איש. 22) שחזקתן שונאות זו את זו.
23) שמתכוונות לקלקלה, שתינשא לזר ואחרי כן תצטרך לצאת ממנו. 24) של מיתת הבעל. 25) שהעד הראשון המעיד על
מות היבם נאמן כשניים, ואם אחר כך יבוא עד אחר ויכחישנו אין השני נאמן. 26) כגון הפסול בעבירה מן התורה אינו נאמן
לעדו. 27) נשי שני אחים. 28) להינשא לזר. 29) שהוא יבמה וזקוקה לו, ואינו בפנינו שתחלוץ לו. 30) ושמה הוא
חי. 31) להינשא לזר. 32) שאין עדות על מות יבמה, אלא יבמתה, והיא אינה נאמנה לה. 33) מבעלה, ואינה זקוקה לייבום.
34) בגלל זיקתה ליבמה. 35) ובגמרא שם אמרו: "לזו עדים ובנים ולזו לא עדים ולא בנים שתיהן מותרות", שאין כאן זיקת
ייבום, זו מפני בניה, וזו בעידי חברתה. 36) שהרי משני בתים הן, ואין אחת פוטרת את חברתה. 37) ולא הניח בנים, נמצאו
שתיהן זקוקות (מצד מיתת היבם) ליבמיהן שבמדינת היבם, שמא חיים הם. 38) לפני הייבום, שאין האחת נאמנה כלפי חברתה
להעיד שמת יבמה. 39) מיבמן. והוא הדין אם מת יבמן והניח בנים, שאין זקוקות עוד לייבום. 40) לזר, באופן שאינה זקוקה
לייבום, כגון שיש לו בנים, או אין לו אחים. 41) כשהיא זקוקה ליבם. 42) האמור בתורה: "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש
זר". 43) ולא תדקדק היטב אם מת יבמה, בניגוד לאומרת מת בעלי, שהוא איסור "אשת איש" וענשו מיתת בית דין, ובניה
מהשני ממזרים. 44) שהרי אפילו חכם שאסר את האשה על בעלה בנדר, הרי זה לא יישאנה, שמא עיניו נתן בה. 45) שאינה
יכולה להינשא לשום איש בעולם, אם לא נקבל עדות. אבל זו יכולה להינשא לאחרים, וכן גיסה יכול לישא לו אחרת. 46) "שלא
תשארנה בנות ישראל עגונות". 47) הואיל ואינה נאמנת לומר: "מת יבמי". 48) ואין לבעלה בנים והרי היא בחזקת זקוקה
ליבם. 49) להינשא לזר, והרי היא בחזקת זקוקה ליבום. 50) ולא היה כאן יבם, והרי היא בחזקת היתר לזר. 51) שילדה
חמותי במדינת היבם. 52) להינשא לזר. 53) שאמרה ניתן לי יבם והחזיקה עצמה זקוקה לייבום. 54) שהרי אמרה מת יבמי.
55) להינשא לזר. 56) אם ימות הבעל. שהרי יש להם בן ואינה זקוקה לייבום. 57) שהרי היה לה בן. וגם עכשיו אינה מוציאה
עצמה מחזקתה. 58) שהרי הייתה בחזקת מותרת לזר ואינה זקוקה לו, ויש לחוש שמא מחמת אהבתה אליו היא משקרת.
59) להחמיר, לא להתירה לזר, שהרי לדבריה זקוקה היא לייבום, ועשתה עצמה חתיכת איסור להינשא לזר. 60) כדי שתהיה
מותרת לזר. 61) ויש לה יבם והרי היא בחזקת זקוקה לו. 62) נמצאת שהיא זקוקה ליבם. 63) ואינה זקוקה עוד לייבום.
64) שהרי הוחזקה זקוקה. 65) לא להתייבם, שהרי עשתה עצמה חתיכת איסור על היבם. 66) שהיא חולצת על סמך דבריה.
67) טרם שנישאה לבעלה זה. 68) שנולדה מאיסור כהונה, כגון שאמה הייתה גרושה ונישאה לאביה הכהן, הרי בתם חללה
ואסורה להינשא לכהן.

36 שְׁהִיו הַדְּבָרִים חֲלוּףִי⁹¹ — תֵּצֵא, וְהוּלָד שְׁנוּלָד לִפְנֵי
37 הַשְּׂמוּעָה⁹² אוֹ לְאַחַר הַשְּׂמוּעָה מִמָּוֶר⁹³.

פֶּרֶק רְבִיעִי

38
39 א. בִּיצַד מִצּוֹת חֲלִיצָה? הַיֵּבָמָה הוֹלֶכֶת אַחֵר הַיָּבָם בְּמָקוֹם
40 שֶׁהוּא שָׁם, וּבָאָה לְדַגְנִין, וְהָן קוֹרְאִין לוֹ וְנוֹתְנִין לוֹ עֵצָה
41 הַהוֹנֶגֶת לוֹ וְלָהּ. אִם עֵצָה טוֹבָה לַיָּבָם — יוֹעֲצִין אוֹתָן
42 לַיָּבָם; וְאִם עֵצָה טוֹבָה לַחֲלִץ, כְּגוֹן שֶׁהֵיחָה הִיא יִלְדָּה וְהוּא
43 יִזְקֶן אוֹ הִיא יִזְקֶנָה וְהוּא יִלְדֵּךְ — יוֹעֲצִין אוֹתוֹ לַחֲלִץ.
44 ב. וְצָרִיכִין הַדַּגְנִין לִקְבֹּעַ מָקוֹם שִׁשְׁבוּ בוֹ, וְאַחֵר כֹּף תַּחֲלִץ
45 שָׁם בַּפְּנִיָּה; שְׁנָאֵמַר: וְעָלְתָה יָבָמָה הַשְּׂעִרָה אֶל הַזִּקְנִים
46 וְגו'. לֹא נִזְעָדוּ וְלֹא קָבְעוּ מָקוֹם אֶלָּא נִקְרוּ נִקְרָה, וְנִקְרָאת
47 הִיא וְהוּא לַפְּנִיָּה וְחִלְצוּ — חֲלִיצָתָה כְּשֶׁרָה.
48 ג. וּמִלְמַדִּין אוֹתָהּ וְאֵת הַיָּבָם לְקִרּוֹת, עַד שֶׁהוּא וְהִיא יִהְיוּ
49 רְגִילִין, וְתִהְיֶה יְכוּלָה לְקִרּוֹת 'לֹא אָבָה' בַּנְּשִׁימָה אַחֶת, וְאַחֵר
50 כֹּף תֹּאמַר 'יָבָמִי', כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה מִשְׁמַע דְּבָרֶיהָ אָבָה יָבָמִי.
51 ד. וּמֵאַחֵר שֶׁתִּהְיֶה רְגִילָה לְקִרּוֹת, אָף עַל פִּי שְׁלֹא קָרָא
52 בַּנְּשִׁימָה אַחֶת — אֵין מִקְפִּידִין עַל זֶה; אֲבָל אִם אֵינָה
53 יְכוּלָה — מְרַגְלִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּדַּע.
54 ה. וְהַחֲלִיצָה בְּיוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה, וּבִפְנֵי שְׁלֹשָׁה שְׁיֻדְעִין
55 לְהַקְרֹת. וְאִם אֶחָד מֵן הַשְּׁלֹשָׁה גֵּר — פְּסוּל. וְאִפְלוּ הָיָה
56 אָבִיו גֵּר וְאִמּוֹ יִשְׂרָאֵלִית — לֹא תַחֲלִץ, עַד שִׁיְהִיָּה אָבִיו
57 וְאִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. וּמִצְוָתָה בְּחִמּוּשָׁה, כְּדִי לְפָרֶסֶם הַדְּבָר. וְאוֹתָן
58 הַשְּׂנִים — אִפְלוּ הֵיוּ עֲמֵי הָאָרֶץ.
59 ו. בִּיצַד חוֹלְצִין? מִבְּיָאִין לוֹ מִנְעֵל שֶׁל עוֹר שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָקֵב
60 וְאֵינּוּ תַפּוּר בַּפְּשָׁתָן, וְלֹבֶשׁוּ בְּיָמִין, וְקוֹשֶׁר רְצוּעוֹתָיו עַל
61 רִגְלוֹ, וְעוֹמֵד הוּא וְהִיא בִּפְנֵי בֵּית דִּין, וּמִקְרִין לַיָּבָמָה
62 בַּלְשׁוֹן הַקָּדָשׁ: מֵאֵן יָבָמִי וְגו', וְאַחֵר כֹּף מִקְרִין לַיָּבָם: לֹא
63 חִפְצִיתִי לְקַחְתָּהּ, וְנוֹעֵץ רִגְלוֹ בְּאָרֶץ, וְהִיא יוֹשֶׁבֶת וּפּוֹשֶׁטֶת
64 יָדָהּ בִּפְנֵי בֵּית דִּין וּמִתְרַת רְצוּעוֹת הַמְּנַעַל מֵעַל רִגְלוֹ
65 וְחוֹלֶצֶת הַמְּנַעַל וּמְשַׁלֶּכֶת אוֹתוֹ לְאָרֶץ. וּמִשְׁיָשְׁמֵט רֵב הָעָקֵב
66 הַתָּהָה הַיָּבָמָה לָזֶר.
67 ז. וְאַחֵר כֹּף עוֹמֶדֶת וְיֹרֶקֶת בְּאָרֶץ כְּגֹדֶר פְּנִי רֵק הַנִּרְאָה
68 לַדַּגְנִין. שְׂמִצּוֹת חֲלִיצָה, שִׁיְהִיו שְׁנֵיהֶן עוֹמְדִין בְּשַׁעַת קְרִיאָה
69 וּבְשַׁעַת רְקִיקָה, וְצָרִיכִין הַדַּגְנִין לְרִאּוֹת הָרֵק הַיּוֹצֵא מִפִּיָּה.

1 'בְּמַעֲרָה הֵיינו כְּשִׁמְתָּ⁶⁹; אֲבָל אִם אֵין הַדְּבָר בֶּן — אֵינָה
2 חוֹלֶצֶת. שְׂמָא תַחֲלִץ וְיִבְאוּ עֲדִים וְיִזְעִדוּ שֶׁהַדְּבָר כְּמוֹ
3 שֶׁאִמְרָה וְהַבְעֵל מֵת תַּחֲלֶה⁷⁰, וְנִמְצָאת חֲלִיצָה זוֹ אֵינָה כְּלוּם,
4 וְתִנָּשָׂא לְכֹהֵן, וְיִרְאֶה הַרֹּאֶה אוֹתָהּ שֶׁחֲלִיצָה וְנִשְׁאֵת לְכֹהֵן
5 וְיִדְמָה שֶׁהַחֲלִיצָה מִתְרַת לְכֹהֵנָה, וְהוּא אֵינּוּ יוֹדֵעַ בְּעֲדִים
6 שְׂבָאוֹ. לְפִיכָף לֹא תַחֲלִץ וְלֹא תִתִּיבָם, אֶלָּא תִשָּׂאֵר בְּחֻזְקָת
7 זְקוּקָה כְּשִׁינָּצָה עַד שִׁיבְאוּ עֲדִים.
8 טז. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁחֲלָף בְּעִלָּה וְצִרְתָּה⁷¹ לְמַדִּינַת הָיִם, וּבְאוּ
9 שְׂנִים וְאָמְרוּ לָהּ⁷² 'מֵת בְּעִלְיָךְ' — הָרִי זוֹ לֹא תַחֲלִץ וְלֹא
10 תִתִּיבָם לְעוֹלָם, עַד שִׁיּוֹדֵעַ אִם יִלְדָּה צִרְתָּה⁷³ אוֹ לֹא יִלְדָּה.
11 וְלָמָּה לֹא תַחֲלִץ אַחֵר תִּשְׁעָה חֲדָשִׁים⁷⁴ מִמִּיתַת הַבְּעֵל וְתִהְיֶה
12 מִתְרַת לָזֶר עַל כָּל פְּנִים⁷⁵, שְׂאֵם יִלְדָּה צִרְתָּה⁷⁶ — הָרִי
13 נִפְטָרָה זוֹ, וְאִם לֹא יִלְדָּה — הָרִי נִחְלָצָה? גִּזְרָה שְׂמָא יוֹדֵעַ
14 אַחֵר הַחֲלִיצָה שִׁיְלְדָה צִרְתָּה וְלָד שֶׁל קִימָא, וְנִמְצָאת זֹאת
15 שֶׁאֵינָה חֲלוּצָה⁷⁷, וְתִנָּשָׂא לְכֹהֵן אַחֵר שֶׁנִּחְלָצָה, וְיֹאמַר
16 הַרֹאֶה שְׁלֹא יָדַע בְּעֲדִים שְׂבָאוֹ שֶׁהַחֲלִיצָה מִתְרַת לְכֹהֵן,
17 וְיִזְעִיד שֶׁרָאָה אוֹתָהּ נִשְׁאֵת לְכֹהֵנָה עַל פִּי בֵּית דִּין. לְפִיכָף,
18 אִם הֵיחָה אֶסוּרָה לְכֹהֵנָה מִתַּחֲלָתָה⁷⁸ — הָרִי זוֹ חוֹלֶצֶת
19 לְאַחֵר תִּשְׁעָה וְתִנָּשָׂא לָזֶר. אֲבָל זוֹ הַצִּרְה שֶׁהֵיחָה עִם בְּעִלָּה
20 כְּשִׁמְתָּ — תִּמְתִּין תִּשְׁעִים יוֹם כְּשֶׁאֵר הַיָּבָמוֹת⁷⁹ וְתַחֲלִץ אוֹ
21 תִתִּיבָם, וְלֹא תַחֲוֹשׁ לְצִרְתָּה שֶׁבְּמַדִּינָה הָאֲחֵרָת⁸⁰, הוּאִיל וְלֹא
22 הִיָּה בְּעִלָּה עִמָּה בְּמַדִּינָה⁸¹.
23 יז. הָאִשָּׁה שִׁמְתָּ בְּעִלָּה⁸² וְהֵיחָה לָהּ חֲמוֹת בְּמַדִּינַת הָיִם —
24 אֵינָה חוֹשֶׁשֶׁת שְׂמָא יִלְדָּה חֲמוֹתָהּ וּבְכָר נִתֵּן לָהּ יָבָם בְּמַדִּינָה
25 אַחֶרָת⁸³, שְׁלֹא גִזְרוּ בְּדָבָר זֶה; אֶלָּא נִצְמִיד אוֹתָהּ עַל
26 חֻזְקָתָה, וְהָרִי הִיא מִתְרַת⁸⁴. וְהוּא הָדִין לְאִשָּׁה שִׁמְתָּ בְּעִלָּה
27 וְהֵיחָה לוֹ בֶּן בְּמַדִּינָה אַחֶרָת — הָרִי זוֹ מִתְרַת לָזֶר; וְאֵין
28 חוֹשֶׁשִׁין שְׂמָא מֵת הַבֶּן⁸⁵, אֶלָּא הַעֲמִיד אוֹתָהּ עַל חֻזְקָתָה⁸⁶.
29 יח. יֵצֵאת חֲמוֹתָהּ מִעֶבֶרָת — הָרִי זוֹ חוֹשֶׁשֶׁת, וְלֹא תִנָּשָׂא
30 לָזֶר עַד שֶׁתִּדַּע מָה הִיָּה סוֹף עֵבוֹר חֲמוֹתָהּ, שְׂמָא נוֹלָד לָהּ
31 יָבָם קֹדֶם מִיתַת הַבְּעֵל⁸⁷.
32 יט. הָאִשָּׁה שֶׁחֲלָף בְּעִלָּה וּבָנָה לְמַדִּינַת הָיִם, וּבְאוּ וְאָמְרוּ
33 לָהּ: מֵת בְּעִלְיָךְ וְאַחֵר כֹּף מֵת בְּגוֹף⁸⁸, וְנִשְׁאֵת, וְאַחֵר כֹּף נִזְדַּע
34 שְׁחֲלוּף הֵיוּ הַדְּבָרִים⁸⁹ — תֵּצֵא, וְהוּלָד כְּשֶׁר⁹⁰. אָמְרוּ לָהּ:
35 מֵת בְּגוֹף וְאַחֵר כֹּף מֵת בְּעִלְיָךְ, וְנִתְיָבָמָה, וְאַחֵר כֹּף נִזְדַּע

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(69) ואין איש עמנו לבוא ולהעיד מי מת תחילה האב או הבן. (70) לפני שמת הבן, ואינה זקוקה ליבם. (71) שהיו לו שתי נשים, שהן צרות זו לזו. (72) לזו שנשארה כאן. (73) מבעלה. ואז תינשא לזר, כי הוולד פוטר מן הייבום. (74) כי בתוך תשעה חדשים אינה יכולה לחלוץ, שמא צרתה מעוברת ואין הוולד של קיימא, וחליצת מעוברת אינה חליצה, אפילו כשהחולצת עצמה אינה מעוברת אלא צרתה מעוברת. (75) צדדים. (76) לאחר תשעת חדשי העיבור. (77) שהרי חלצה שלא לצורך. (78) שהייתה גרושה או חללה כשנישאה לו. (79) שאינן חולצות או מתייבמות אלא לאחר תשעים יום מיום מיתת הבעל, לדעת אם מעוברות הן אם לא. (80) שנשארה כאן שמא מעוברת היא. (81) אם כן לא נתעברה ממנו. (82) ולא הניח בנים ולא היה לו אח. (83) וזקוקה לו. (84) להינשא לזר. (85) "שמא מת לא חוששים", והעמידה על חזקתה שהוא חי. (86) הקודמת, שהייתה בחזקת היתר לזר. (87) והרי היא זקוקה לו עד שתחלוץ ממנו. ודקדק לכתוב "קודם מיתת הבעל", שאילו נולד היבם לאחר מיתת הבעל אינה זקוקה לו ליבום, שהרי היא "אשת אחיו שלא היה בעולמו". (88) והרי היא מותרת לזר. (89) שבנה מת לפני בעלה, וזקוקה היא ליבם ואסורה לזר. (90) כי בנישואי יבמה לזר אין אלא איסור לאו בלבד ואין ממזר אלא מחייבי איסור כרת. (91) נמצאת זו אסורה ליבמה, ואיסור אשת אח שלא במקום מצוה הוא בעונש כרת. (92) ההודעה האחרונה, אף על פי שהייתה שוגגת ואנוסה. (93) כי הלכה היא יש ממזר מחייבי כריתות.

יח. ויבמה שנייה תתוכות — חולצת לכתחלה ואפלו
 בשניה, שלא נאמר וחליצה בידה. חליצה במנעל של בגד
 — אינה חליצה. אבל אם חליצה במנעל שאין לו עקב או
 שהיה תפור בפשתן, או שהיה מנעל של שער או של סיב
 או של שעם או של עץ, או שהיה מנעל גדול שאינו יכול
 להלך בו או קטן שאינו חופה את רב רגלו, או מנעל פרום
 שאינו חופה רב הרגל, או נפתח שאין מקבל רב הרגל —
 חליצתה פסולה.
 יט. חליצה בסנדל של עץ ומחפה עור, או היתה קרקעיתו
 עור ולחיו של שער, או שחליצה סנדל של שמאל מעל
 רגלו הימנית, או שלא היה המנעל שלו, או (שלא) היה
 גדול שיכול להלך בו, או קטן שחופה את רב רגלו, או
 נפרם שחופה את רב הרגל, או נפתח שמקבל רב הרגל —
 חליצתו כשרה.
 כ. סנדל המסגר והמחלט ושל כוכבים ומזלות שמניחין
 אותו ברגלי הצורה — לא תחליץ בו; ואם חליצה —
 חליצתה כשרה, ואף על פי שהוא אסור בהנאה. אבל סנדל
 של תרבות כוכבים ומזלות ושל עיר הנדחת, או שנעשה
 למת שיקבר בו, אם חליצה בו — חליצתה פסולה, שהרי
 אינו עומד להלך בו.
 כא. קרעה המנעל מעל רגלו או ששרפתו, או שהיה לבוש
 שני מנעלין וחליצה העליון, אף על פי שקרעה התחתון עד
 שנתגלתה רגלו — הרי זו חליצה פסולה.
 כב. יבמה שאכלה שום או גרגיר וכיוצא בהן מדברים
 שמרבין את הירק, והיה הירק זב מפייה — אינו כלום, עד
 שהיה הירק מעצמו.
 כג. רקקה דם: אם היה שותת מפייה — אינו כלום, ואם
 מצצה ורקקה — כשר; שאי אפשר לדם שנמצא בלא
 צחצוחי רך. רקקה וקלטתו הרוח קדם שגיע לכנגד פניו,
 כגון שהיתה ארבה והוא קצר — אינו כלום. ואם אחר
 שהגיע לכנגד פניו, אף על פי שלא הגיע לארץ — כשר.
 וכן אם לא ראו הדיגין הירק כשיצא מפייה — כשר.
 כד. חליצה מטעת — פסולה. כיצד? כגון שאמרו לו:
 חליץ לה ובכף אתה כונסה, או שאמרו לו: חליץ לה, שזו
 מצוה היא ואינה מפסדת עליך כלום, ואם תרצה אחר כך
 ליבם תיבם, וכיוצא בדברים אלו — פסולה. אבל אם
 הטעוהו ואמרו לו: חליץ לה על מנת שתתן לה מאתים וזו
 או על תנאי כך וכך, אף על פי שלא נתנה ולא נתקיים
 התנאי — חליצתה כשרה, שהרי נתפסו לחליץ לה.
 כה. המוסר מודעא על החליצה — חליצתו פסולה.
 לפיכך ראוי לדיגין לומר לו לבטל המודעא בדרך שעושין
 בגט. לחצוהו ישראלים והפוחה עד שחליץ: אם בדין עשו
 — חליצתו כשרה; ואם שלא בדין עשו, כגון שהיו
 הדייטות או שטעו — חליצתו פסולה. ואם העכו"ם
 אנסוהו מעצמן: אם היה בדין נותן שחליץ — חליצתו
 פסולה; ואם שלא בדין — אינה חליצה.
 כו. כל מקום שאמרנו 'אינה חליצה', או 'לא עשה כלום',
 או 'אינה כלום' — הרי היא כאלו לא נתחלה לו; ולא

ואחר כך מקרין לה: ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את
 בית אחיו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל.
 ח. הכל בלשון הקדש, שנאמר: ככה — בלשון הזה. וכל
 היושבין שם עונים אחריה 'חלוץ הנעל' של פעמים.
 וצריך שתתפוס חליצה שתחליץ לו, ויתפוס הוא שחליץ לה.
 ויעשו מעשים אלו לשמן. והסומא אינו חולץ; שנאמר:
 וינקה בפניו, ואין זה רואה הרק.
 ט. נמצא סדר החליצה כך הוא: קוראה היא תחלה: מאן
 יבמי להקים לאחיו שם בישראל, לא אבה יבמי, ואחר כך
 הוא אומר: לא חפצתי לקחתה, ואחר כך תחליץ, ואחר כך
 תרק, ואחר כך תקרא: ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את
 בית אחיו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל.
 י. ואין הסדר מעכב, אלא אם לא קראה בתחלה לא היא
 ולא הוא, או שרקקה ואחר כך חליצה, או שקראה ואחר
 כך רקקה — חליצתה כשרה.
 יא. ולמה לא תחזור ותרק על הסדר? שמה יאמרו: רקקה
 לבדה אינה כלום ואינה פוסלת מן האחין.
 יב. חליצה בלבד, ולא קראה ולא רקקה — חליצתה
 כשרה. ואין צריך לומר, שחליצה וקראה ולא רקקה, או
 שחליצה ורקקה ולא קראה, שחליצתה כשרה.
 יג. במה דברים אמורים? כשהיו יכולין לדבר, שהרי הן
 ראויין לקרות: אבל אלמת או אלם — אינן חולצין, ואם
 חלצו — חליצתן פסולה. ואינן פחרש וחרשת שחלצו
 שלא עשו כלום, לפי שהחרש או החרשת אינן בני דעת.
 יד. רקקה בלבד, שלא חליצה ולא קראה, או שרקקה
 וקראה ולא חליצה — הרי זו בחליצה פסולה. קראה היא
 והוא ולא חליצה ולא רקקה — לא עשה כלום; שנאמר:
 ככה יעשה לאיש — שהמעשה, שהוא החליצה והקריקה,
 הוא שמועיל, אבל הקריאה אינה מעכבת ואינה מועלת.
 טו. חליצה ורקקה וקראה והם יושבין או מטין על צדיהן,
 או שהיה שרוף הנעל קשור על שוקו מן הארבעה ולמטה,
 או שחליצה בפני שלשה עמי הארץ שאינן יודעין להקרות,
 וכן הסומא שחליץ — חליצתו כשרה.
 טז. חליצה בלילה, או שחליצה בפני שנים או בפני שלשה
 ונמצא אחד מהן קרוב או פסול, או שהיה המנעל קשור
 למעלה מן הארבעה, או שהתיר הוא ושמטה היא, או
 שהתירה היא ושמט הוא, או שנתפונה היא ולא נתפון הוא,
 או שנתפון הוא ולא נתפונה היא, וכן קטנה שחליצה לגדול
 — חליצתן פסולה. וכן אם חליצה בפני יחיד, ואפלו בינו
 לבין ובלילה — הרי זו חליצה פסולה. אבל חרש שוטה
 וקטן שחלצו, וכל החולץ למי שהיא פטורה מן החליצה
 ומן היבום — אינה חליצה.
 יז. יבם שרגלו הימנית תתוכה — אינו חולץ בשמאל;
 ואם חליצה מעל שמאלו — חליצתה פסולה. היתה רגלו
 עקמה לאחור או הפוכה על צדה, או שהיה מהלך על
 ראשי אצבעות רגליו — הרי זה אינו חולץ; שהחולץ צריך
 לנעץ עקבו בארץ, וזה אינו יכול. ואם חליצה למי שרגלו
 כך — הרי חליצתה פסולה.

לא. ומעידין עליו שלשה, או שנים מן השלשה, או שנים
 שראו החליצה אף על פי שאינן הדינין שחלצה בפניהן,
 כמו שבארנו. ואפלו אשה או עבד או קטן שהוא מכיר
 ונכון נאמנין לומר: זה פלוני אחי פלוני וזו היא יבמתו,
 וחולצין על פיהן. מה שאין בן בשאר עדיות של תורה, בין
 לעדות ממון בין לעדות אסור. שזה דבר העשוי להגלות
 הוא, אפשר לידע אמתת הדבר שלא מפיהן, כענין שבארנו
 בסוף הלכות גרושין. ואם רצה היכם ליבם — מקדש
 ומיבם וכותב לה כתובה כמזוהרענו.
 וזהו נסח כתבת יבמין שנהגו העם
 לב. ביום פלוני, כך וכך לירח פלוני, שנת כך וכך למנין
 פלוני, למנינא דרגילנא למימני במקום פלוני. איך פלוני בן
 פלוני אתא לקדמנא וכן אמר לנא: אחי דמן אבא שכיב,
 וחי לרבנן ולכל ישראל שבק, ובר וברת גרית ומחסין
 ומוקים שמא בישראל לא שבק, ושבק ההיא אתתא דשמה
 פלונית בת פלוני, וחזי לי מן אורייתא ליבומי יתה, כדכתיב
 בספר אורייתא דמשה: יבמה יבא עליה. ויצביאת פלונית דא
 ואתיבמת לפלוני בר פלוני יבמה לאוקומי שמא בישראל,
 כדכתיב: ויהי הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת
 וגו'. וכתב לה פלוני יבמה לפלונית יבמתיא כסף וזו מתן
 דחזו לה, דחזו פתיבין בכתובתה דכתב לה בעלה קדמנא,
 ואוסיף לה מדייליה כך וכך. ודא נדוניא דהנעלת ליה וכו',
 כשאר טפסי כתבות.
 טפס הכתבה
 לג. ביום פלוני כו'. איך פלוני בן פלוני אמר לפלונית
 בת פלוני בתולתא פלמא: הוי לי לאינתו כדת משה
 וישראל, ואנא במימר דשמיא אפלח ואוקיר ואסובר ואזיון
 ואפגנס ואכסי יתיכי כהלכות גוברין יהודאין דמוקרין
 ומסוכרין וזנין ומפרנסין ומכסין ית נשיהון בקושטא.
 ויהינא ליכי מוהר בתולתי כסף וזני מאתא, דאינון מזווי
 כספא כ"ה, דחזו ליכי מדאורייתא, ומזונייכי וכסותייכי
 וסיפוקייכי ומיעל עלליכי כאורח כל ארעא. ויצביאת פלונית
 דא והות ליה לאנתו לפלוני דנא. ורצה והוסיף לה תוספת
 על עיקר כתובתה עד משלם כך וכך. ודא נדוניא דהנעלת
 ליה כך וכך. הכל נתקבל חתן זה, ובה לידו, ונעשה
 ברשותו, וזקף הכל על עצמו כמלה ורשו. וכן אמר לנא
 פלוני חתנא דנא: אחריות כתיבתא כולא, עיקר כתובה
 ונדוניא ותוספת ושאר תנאי כתובה, קבלית עלי ועל ירתי
 בתראי ועל כל שפר ארג נכסין וקננין דאית לי תחות
 [כל] שמיא, דקנאי ודעתיד אנא למיקנה, ממקרקעי
 וממטלטלי אגב מקרקעי, כולהון יהון אחראין וערבאין
 לכתובה דא כולא, עיקר ונדוניא ותוספת, לאתפרעא מנהון
 בחיי ובתר מותי ואפילו מגלימא דעל כתפאי. וקנינן
 מפלוני דא מפל מאי דכתיב ומפרש לעילא קנינן שלם
 דלא כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרי, אלא כחזק
 וכחומר כל שטרי כתובות הנוהגות בישראל וכהוה
 וכתיקון רבותינו ז"ל. וחתמנו על שטר כתובה זו בזמן
 הנזכר לעיל. והכל בריר ושריר וקיים.

נאסרו עליו קרובותיה, ולא נפסלה מן הפקעה, ומתרת
 להתניבם. וכל מקום שאמרנו 'חליצתה פסולה' — נאסרו
 עליו קרובותיה, ונפסלה מן הפקעה, ונאסרה על האחין,
 ואינה מתיבמת, ואינה מתרת להנשא לזר עד שתחלץ
 חליצה כשרה.
 כז. עברה ונשאת — הרי זה חולץ לה חליצה כשרה והיא
 תחת בעלה, ואין מוציאין אותה מידו.
 כח. יבמה שגדלה בין האחין — הרי זו מתרת להתניבם,
 ואין חוששין לה שמא חלצה לאחד מהן בינו לבניה
 ונפסלה עליהן. אבל אם ראיתה שחלצה נעלו של אחד
 מהן — נפסלה, שמא נתכונה לחליצה, וצריכה חליצה
 כשרה להתירה לזר.
 כט. גט חליצה שגנו כותבין לה אינו אלא מעשה בית
 דין, כדי שיהיה בידה ראיה שחלצה. ואין הדינין חולצין
 אלא אם בן מכירין. לפיכך, מי שראה זאת שחלצה —
 כותבין לה גט חליצה אף על פי שאינן מכירין שזו היא
 בת פלוני ואשת פלוני ושזה שחלץ לה אחיו הוא, שהרי
 הדינין שחלצה בפניהם הכירו זה ואחר כך חלצה.
 וזהו נסח גט חליצה שנהגו בו העם:
 ל. ביום פלוני, כך וכך לירח פלוני, שנת כך וכך לברית
 עלמא, למנינא דרגילנא למימני בה במקום פלוני. אננא
 דיני, דמקצתנא חתימין לתתא, במותב תלתא כחדא הוינא
 תבין בבי דינא, וסליקא לקדמנא פלונית ברת פלוני
 ארמלתא דפלוני, וקרכת לקדמנא גבר חד דשמיא פלוני בר
 פלוני, וכן אמרה לנא פלונית דא: פלוני בר פלוני דנא
 אחיה דפלוני בעלי מאבוי הנה, דהוינא נסיבא ליה,
 ושכיב, וחי לרבנן ולכל ישראל שבק, ובר וברת גרית
 ומחסין ומוקים שמא בישראל לא שבק, והדין פלוני אחיה
 חזי ליבומי יתי. כען רבנן אמרו ליה: אי צבי ליבומי יתי
 — יבם, ואי לא — יטלע לי רגליה דימינא קדמיכון,
 ואשרי סיגיה מעל רגליה וארוך באנפיה. ואשתמודענהו
 לפלוני דנא דאחיה דפלוני מיתנא מאבוי הוא, ואמנא
 ליה: אי צבית ליבומי יתה — יבם, ואי לא — אטלע לה
 קדמנא רגלך דימינא ותשרי סינך מעל רגלך ותרוק באנפך.
 ועני ואמר לנא: לית אנא צבי ליבומי יתה. מיד אקרינוה
 לפלונית דא: מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא
 אבה יבמי, ואף להאי פלוני אקרינוהו ליה: לא תפצתי
 לקחתה. ואטלע לה רגליה דימינא, ושרת סיגיה מעל
 רגליה, ורקת באנפיה רוקא דאיתחזי לנא מפומה על
 ארעא. ותוב אקרינוה לפלונית דא: ככה יעשה לאיש אשר
 לא יבנה את בית אחיו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ
 הנעל. ואננא דיני וכל דחזו יתבין קדמנא ענינן בתריה:
 חלוץ הנעל חלוץ הנעל חלוץ הנעל, חלת זימנין.
 ומדאיתעביד עובדא דא קדמנא שרינוה לפלונית דא למקד
 להתנסבא לכל מאן דתצבי, ואינש לא ימחה בידה מן יומא
 דנן ולעלם. ובצעת מינא פלונית דא גיטא דחליצותא דא,
 וכתבנא וחתמנא ויהבנא לה לזכו כדת משה וישראל. פלוני
 בר פלוני עד. פלוני בר פלוני עד.

1 לד. ואם היתה כתבת אלמנה — כותב: פלונית אלמנתא.
2 ואם היתה כתבת גרושה — כותב: פלונית הגרושה. וכן
3 אם היתה שבויה — כותב: פלונית השבויה, כדי שלא
4 יכשל בה כהן. וכותב: ויהיבנא ליכי מוהרייכי כסף וזוי
5 מאה, דאינון מזויי כספא תריסר ופלגא, דחזו ליכי וכו'.
6 לה. כשכותבין גט יבמין או כתבת יבמין — משרטט
7 מקום הפסוקים, שאסור לכתב שלש תבות בלא שרטיט.
8 ויבמה שחלצה — מתרת להנשא ביום חליצתה, שהרי
9 אינה חולצת עד שתשלים תשעים יום.

פרק חמישי

10
11 א. היבמה שנתן לה היבם גט כריתות — פסלה ופסל את
12 צרותיה עליו ועל שאר האחין, שהרי נעשה כמי שחלץ לה.
13 ואין הגט מועיל ביבמה אלא מדבריהן, הואיל והגט מגרש
14 אשת איש. וכל גט שפוסל אשתו מן הכהנה פוסל את
15 יבמתו מן היבום. ואינה מתרת לזר עד שיהלץ לה.
16 ב. המאמר, אף על פי שאינו קונה ביבמה קנן גמור ואינה
17 נעשית בו אשת איש גמורה, צריכה ממנו גט. ואינה נתרת
18 לזר אלא בחליצה.
19 ג. ביצד? העושה מאמר ביבמתו ואינו רוצה לבעל —
20 צריך לכתב לה גט, שהרי נתקדשה לו, וצריך לחלץ לה
21 כדי להתירה לזר; שאין היבמה נתרת לזר אלא אחר בעילת
22 היבם או אחר חליצה, אבל הגט פוסלה ליבום ואינו מתירה
23 לזר, והמאמר אינו קונה בה קנן גמור כמו הבעילה.
24 ד. נתן מאמר ליבמתו, וחזר ונתן גט למאמרו — מה
25 שעשה הרי בטלו, והתרה. ויראה לי, שלא התרה אלא
26 לאחיו; אבל זה שנתן הגט — אסורה היא לו.
27 ה. נתן גט לזקתו (ולא למאמרו) — פסלה עליו ועל שאר
28 האחין, כמו שבארנו; וצריכה גט למאמרו, וחליצה
29 להתירה לזר.
30 ו. המאמר שנתן ליבמה תחלה, ולא קדמו דבר אחר ולא
31 נעשה אחריו דבר אחר, אלא שבעל אותה זה שנתן לה
32 המאמר — הוא הנקרא מאמר פשר. ואם קדמו גט או
33 חליצה, בין מיבם זה בין מיבם אחר, בין בה בין בצרתה;
34 וכן אם קדמתו בעילה בצרתה, בין ממנו בין מאחיו; או
35 שנעשה אחריו גט או חליצה, בין בה בין בצרתה, בין ממנו
36 בין מאחיו; או שבעל או נתן מאמר אחר לצרתה, בין הוא
37 בין אחיו; או שנתן לה אחיו מאמר אחר או בעלה — הרי
38 זה נקרא מאמר פסול, בין המאמר שקדמוהו המעשים
39 האלו בין המאמר שנתאחרו אחריו.
40 ז. ביצד? נתן גט או חלץ ליבמתו, וחזר ונתן מאמר לה
41 או לצרתה, בין הוא בין אחיו; או שבא על יבמתו או נתן
42 לה מאמר, וחזר ונתן לה מאמר אחר לצרתה, בין הוא בין
43 אחיו; או שנתן מאמר ליבמתו, וחזר אחיו ונתן לה מאמר
44 אחר או בעלה — הרי זה מאמר פסול, בין המאמר
45 הראשון בין המאמר האחרון.
46 ח. נמצאת למד, שהמאמר, בין שקדמו מאמר אחר או גט
47 או חליצה או בעילה, בין שקדם המאמר לאחד מאלו —

48 הרי זה מאמר פסול. חוץ מן הנותן מאמר ובעל בעילה
49 אחר המאמר, שזו היא כהלכתה.
50 ט. הבעילה שפועל היבם את יבמתו תחלה או אחר מאמרו
51 בה, ולא קדמה דבר אחר — נקראת בעילה פשרה. ואם
52 קדמה מאמר מאחיו; או גט, בין ממנו בין מאחיו, בין בה
53 בין בצרתה; או שקדמה מאמר בצרתה, בין ממנו בין
54 מאחיו — הרי זו נקראת בעילה פסולה.
55 י. החליצה שחולץ היבם ליבמתו תחלה, אם לא קדמה
56 דבר אחר — נקראת חליצה מעלה. ואם קדמה גט או
57 מאמר, בין מיבם זה בין מאחיו, בין בה בין בצרתה —
58 הרי זו נקראת חליצה פחותה.
59 יא. יבמות רבות הבאות מבית אחד, כיון שנבעלה אחת
60 מהן בעילה פשרה או נחלצה חליצה מעלה — התרו הכל,
61 ונסתלקה זקת היבם מעליהן. ואם נבעלה אחת מהן בעילה
62 פסולה, או נתן לה מאמר פסול — נאסרו כלן ליבום.
63 וצריכה גט זו שנבעלה או שנתן לה מאמר, וצריכה חליצה
64 [כל] אחת מהן להתירן לזר; שאין זקת היבום מסתלקת
65 בבעילה פחותה.
66 יב. נחלצה אחת מהן חליצה פחותה — התרה להנשא
67 לזר זו שנחלצה, אבל צרתה אסורה עד שתחלץ גם היא,
68 או עד שיהלצו כל האחין לראשונה שנחלצה החליצה
69 הפחותה; שאין חליצה פחותה מסלקת זקת יבום מבית זה
70 עד שתחזר על כל האחין, או עד שתחלץ כל אחת מהן.
71 יג. כל יבמה שנבעלה ליבמה, בין בעילה פשרה בין
72 בעילה פסולה; ואפלו בעלה אחר שחלץ לה, בין הוא בין
73 אחיו, בין לשם אישות בין לשם יבמות; ואפלו בעל צרתה
74 אחר שבעל בעילה פשרה, בין הוא בין אחיו — הרי זו
75 צריכה גט, שהרי נעשת אשת איש בבעילה. וכן כל יבמה
76 שנתן לה מאמר, בין מאמר פשר בין מאמר פסול — הרי
77 זו צריכה גט מפני המאמר, כמו שבארנו, ואחר כך יסור
78 אסור המאמר.
79 יד. כבר אמרנו, שאין הגט דוחה היבמה דחיה גמורה, וכן
80 המאמר אינו קונה בה קנן גמור; אבל הבעילה קונה קנן
81 גמור, והחליצה דוחה אותה דחיה גמורה. לפיכך, גט אחר
82 גט ביבמה, או מאמר אחר מאמר — מועיל; אבל בעילה
83 אחר בעילה וחליצה אחר חליצה — אין האחרונה מועלת
84 כלום. וכן גט או חליצה אחר הבעילה אינה כלום.
85 טו. ביצד? יבם שנתן גט ליבמתו, וחזר ונתן גט לצרתה
86 — הרי זה אסור בקרובות שתיקה. וכן שני יבמין שנתנו
87 שני גטין ליבמה אחת זה אחר זה — הרי זו בגרושה
88 לשניהן, ושניהן אסורין בקרובותיה, ואחד מהן חולץ. וכן
89 אם נתן גט ליבמתו, וחזר ונתן אחיו גט לצרתה — כל
90 אחד אסור בקרובות זו שנתן לה הגט. וכן אם נתנו מאמר
91 אחר מאמר, כמו שבארנו. אבל היבם שחלץ ליבמתו וחזר
92 וחלץ לצרתה, בין הוא בין אחיו, וכן שני יבמין שחלצו זה
93 אחר זה ליבמה אחת — אין חליצה אחרונה כלום, ואין
94 החולץ אותה באחרונה אסור בקרובותיה; שזה בחולץ
95 לשאר הנשים שאין לו עליהן זקה.

45 שלא תשאיר פנויה לעולם. לפיכך, אם היו כל היבמות
46 הבאות מבית אחד קטנות או חרשות — ביאתה של אחת
47 מהן פוטרת את כלן.
48 כד. היתה אחת חרשת ואחת קטנה — אין ביאת אחת
49 מהן פוטרת את צרתה. וכיצד תקנתה? מלמדין הקטנה
50 שתמאן, וכונס את החרשת. ואם רצה לגרשה — כותב לה
51 גט אחר שיבוא עליה, ותתר לזר.
52 כח. היתה אחת פקחת ואחת חרשת — ביאת הפקחת או
53 חליצתה פוטרת החרשת, ואין ביאת החרשת פוטרת
54 הפקחת; שאין קדושיה אלא מדבריהן. וכן גדולה וקטנה
55 — ביאת הגדולה או חליצתה פוטרת הקטנה, ואין ביאת
56 הקטנה פוטרת את הגדולה.
57 כו. היו שתייהן קטנות הראויות למאן, ובא היבם על אחת
58 מהן, וחרז ובא או הוא או אחי על השנייה — לא פסל
59 את הראשונה; ואכל מלמדין את השנייה שתמאן, ויקים זה
60 יבמתו הקטנה שנבעלה תחלה.
61 כז. וכן הדין בקטנה וחרשת, שבא היבם תחלה על הקטנה
62 וחרז ובא הוא או אחי על החרשת — לא פסל את
63 הקטנה, והחרשת צריכה גט. שביאת הקטנה מעלה מביאת
64 החרשת, שהקטנה ראויה לאחר זמן, לפיכך יקים הקטנה
65 שנבעלה תחלה.
66 כח. בא היבם תחלה על החרשת, וחרז ובא הוא או אחי
67 על הקטנה — פסל את החרשת. ומלמדין הקטנה שתמאן,
68 והחרשת יוצאה בגט.
69 כט. היו אחת פקחת ואחת חרשת: בא היבם על הפקחת
70 וחרז ובא הוא או אחי על החרשת — לא פסל את
71 הפקחת, והחרשת צריכה גט; בא היבם על החרשת וחרז
72 הוא או אחי ובא על הפקחת — פסל את החרשת,
73 והחרשת יוצאה בגט, והפקחת — בגט ובחליצה.
74 ל. היו גדולה וקטנה, ובא על הגדולה וחרז הוא או אחי
75 ובא על הקטנה — לא פסל הגדולה, ומלמדין את הקטנה
76 שתמאן; בא על הקטנה וחרז ובא הוא או אחי על הגדולה
77 — מלמדין את הקטנה שתמאן ויקים הגדולה, שבעילתה
78 קונה קנן גמור.

יום שבת קודש ו' מנחם-אב ה'תש"ע

פרק נשי

80 א. יש אחין שראויין ליבום או לחליצה. ויש אחין שאינן
81 ראויין לא ליבום ולא לחליצה, ואין להם זקה כלל, אלא
82 יבמתו מתרת לזר. ויש אחין שראויין לחליצה ואינן ראויין
83 ליבום. ויש אחין שהן ראויין ליבום ואינן ראויין לחליצה.
84 ב. ואלו הם שאין להם זקה כלל: סריס חמה ואנדרוגינוס;
85 מפגי שאינן ראויין לילד, ולא הנה להן שעת הכשר.
86

1 טז. וכן הבעל יבמתו, וחרז בין הוא בין אחי וחליץ לה או
2 לצרתה — אין חליצה זו כלום. וכן אם חזר אחי ונתן גט לה
3 או לצרתה — אינו כלום. חזר אחי ונתן לה מאמר או בעל
4 — לא עשה כלום; מאחר שבעל אחי תחלה — קנה קנן
5 גמור, ואין הקדושין תופסין באשת איש. אבל אם נתן מאמר
6 לצרתה או בעל צרתה — צריכה גט ממנו, כמו שבארנו.
7 יז. שני יבמין שיבמו שתי יבמות הבאות מבית אחד, ולא
8 נודע מי יבם תחלה — שניהן יוציאו בגט, ויתרו לזרים
9 ואסורות ליבמין. לפיכך, ראובן שהיה בירושלים ולו שתי
10 נשים, אחת בעכו ואחת בצור, ושמעון אחי בעכו ולוי
11 אחי בצור, ושמעון שמת ראובן — הדין נותן, שלא ייבם
12 אחד מהן עד שיודע מה עשה אחי, שמא קדם יבם. קדם
13 אחד מהן יבם — אין מוציאין מידו עד שיודע שאחיו
14 יבם תחלה. רצה האחד לחליץ קדם שיודע מה עשה אחי
15 — אין מונעין אותו.
16 יח. יבם קטן בן תשע שנים ויום אחד — ביאתו כמאמר
17 מן הגדול, שאינו קונה קנן גמור. ומאמר בן תשע שנים
18 ויום אחד: אם נתנו בתחלה — מועיל, וחרז הוא פוסל בו
19 על הגדול; אבל אם נתנו בסוף — אינו כלום. וגטו
20 וחליצתו אינם כלום, בין בתחלה בין בסוף.
21 יט. כיצד? בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו או
22 שנתן לה מאמר תחלה — פסלה על שאר אחין. אבל אם
23 עשה הגדול מאמר ביבמתו, וחרז בן תשע שנים ויום אחד
24 ונתן לה או לצרתה מאמר — לא עשה כלום, ולא פסלה
25 על אחי הגדול. חזר בן תשע שנים ויום אחד ובא עליה
26 או על צרתה אחר מאמר אחי הגדול — פסלה על הגדול,
27 כשני גדולים שעשו מאמר אחר מאמר, כמו שבארנו.
28 כ. בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו, וחרז אחי
29 הגדול ובא עליה או חליץ או נתן גט לה או לצרתה —
30 חרי זה פסלה על הקטן. וכן אם חזר הקטן ובא על צרתה,
31 או בא אחי האחר שהיה בן תשע שנים ויום אחד עליה
32 או על צרתה — נפסלה עליו, כדין כל מאמר ומאמר.
33 כא. בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו והגדיל, ולא
34 בא עליה משהגדיל — צריכה גט וחליצה. גט — מפגי
35 ביאתו, שהיא כמאמר; וחליצה — לחתירה לזר, שהרי לא
36 נבעלה בעילה שקונה קנן גמור. ואם בא עליה משהגדיל
37 — חרי זו צריכה גט בלבד.
38 כב. אחד בן תשע שנים ויום אחד, ואחד בן עשרים שנה
39 שלא הביא שתי שערות ולא נולדו בו סימני סריס, כמו
40 שבארנו בתחלת הספר.
41 כג. קטנה שראויה למאן והחרשת, אף על פי שקדושי
42 שתייהן מדברי סופרים כמו שבארנו, שני מיני קדושין הן:
43 קטנה יש לה קדושין כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר,
44 וקדושיה תלויין עד שתגדיל, וחרשת תקנו לה נשואין כדי

- 1 ג. ואלו מיבמין ולא חולצין: החרש והשוטה והקטן; מפני
- 2 שאין בהן דעת לחליץ. וכשיבם החרש — אינו מוציא
- 3 לעולם; שבעילתו עושה אותה אשת איש גמורה⁷, ואין
- 4 גרושיו גרושין גמורין⁸. וכן תשע שנים ויום אחד שייבם
- 5 — אינו יכול לגרש עד שיגדיל, כמו שבאנו⁹.
- 6 ד. ואלו חולצין ולא מיבמין: הספקות, כגון שהיתה ספק
- 7 ערוה על אחי¹⁰, ופצוע דפא¹¹ וכרות שפכה¹² וכיוצא בהן
- 8 ממני הסרוס¹³, והזקן ביותר שתשש כחו וכשל¹⁴. ואם
- 9 בעל סריס אדם¹⁵ — קנה¹⁶, שהרי היתה לו שעת הפשר¹⁷;
- 10 ומוציא בגט¹⁸, מפני שהוא אסור לבוא בקהל¹⁹.
- 11 והטמטום²⁰ חולץ ולא מיבם, מפני שהוא ספק²¹. ואם נקרע
- 12 ונמצא זכר²² — רצה חולץ, רצה מיבם²³. ושאר האחין²⁴
- 13 — או חולצין או מיבמין.
- 14 ה. יש יבמות שהן ראויות לחליצה או ליבום. ויש יבמות
- 15 שאינן ראויות לא לחליצה ולא ליבום, ואין עליהן זקה כלל,
- 16 ומתרות להנשא לזר. ויש יבמות שהן ראויות לחליצה אבל
- 17 לא ליבום. ויש יבמות שהן ראויות ליבום אבל לא לחליצה.
- 18 ו. ואלו שמתיבמות ולא חולצות: התרשת והשוטה
- 19 והקטנה; לפי שאין בהן דעת לקרות ולהבין. ואם רצה היבם
- 20 לגרש החרשת בגט אחר שיבעל אותה — הרי זה מגרש²⁵.
- 21 ז. ואלו שחולצות ולא מתיבמות: אסורי לאוין, והשניות,
- 22 ואסורי עשה, כמו שיתבאר. וכל אשה שהיא ספק מגרשת²⁶
- 23 — חולצת ולא מתיבמת, שמא יפגע בערוה²⁷; שאשת
- 24 אחי שגרשה אסורה עליו משום ערוה²⁸. אבל מי שהיא
- 25 מקדשת לאחיו בספק קדושין²⁹ — הרי היא כשאר כל
- 26 היבמות, וחולצת או מתיבמת, שאין כאן דבר לחוש לו³⁰.
- 1 וכן אשת החרש³¹ ונקנה ונקרה — הרי הן כשאר כל
- 2 היבמות: רצה חולץ, רצה מיבם; שנקנה ונקרה³² היתה
- 3 להן שעת הכשר.
- 4 ח. ואלו הן שהן פטורות מן החליצה ומן היבום: אשת
- 5 סריס חמה ואנדרוגינוס, ואשת השוטה ואשת הקטן,
- 6 ואילונית³³, ומי שהיא ערוה³⁴. שנאמר: ולא ימחה שמו
- 7 מישראל — פרט לסריס חמה ואנדרוגינוס, ששםם מחוי;
- 8 הואיל ואינן ראויין לילד מתחלת ברייתן, הרי הן כמין בפני
- 9 עצמו³⁵. והיה הבכור אשר תלד — פרט לאילונית, שאינה
- 10 ראויה לילד מתחלת ברייתה. לא תהיה אשת המת — פרט
- 11 לאשת שוטה וקטן, מפני שאין להם אישות כלל. ולקחה
- 12 לו לאשה — פרט לערוה, שאין לו בה לקוחין³⁶.
- 13 ט. ביצד? יבמה שהיא ערוה על יבמה, כגון שהיתה אחות
- 14 אשתו או אמה או בתה — הרי זו פטורה מן החליצה ומן
- 15 היבום, ואין לו עליה זקה כלל; שנאמר: ולקחה לו לאשה
- 16 ויבמה — מי שראויה ללקוחין וקדושין תופסין בה היא
- 17 זקוקה ליבם.
- 18 י. היתה היבמה אסורה על יבמה אסור לאו³⁷ או אסור
- 19 עשה³⁸ או שהיתה שניה³⁹ — הרי זו חולצת ולא מתיבמת.
- 20 ומפני מה צריכה חליצה⁴⁰? מפני שיש בה לקוחין; הואיל
- 21 וקדושין תופסין בהן⁴¹, הרי הן זקוקות ליבם. ומן הדין היה
- 22 שיתבמו, שהיבום מצות עשה, וכל מקום שאמה מוצא
- 23 עשה ולא תעשה — יבוא עשה ויבמה את לא תעשה; אבל
- 24 חקמים גזרו שלא יתיבמו חבבי לאוין ולא שניות, גזרה
- 25 שמא יבוא עליה פעם שניה, והרי ביאתה אסורה ואין שם
- 26 מצוה, שאין מצות עשה אלא ביאה ראשונה בלבד⁴².

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(7) "כל ביאה שאינה צריכה דעת הרי זו ביאה". וביאת יבמה אפילו בשוגג שמה ביאה. (8) שאין לו דעת לגרש. (9) כי גיטו של קטן אינו כלום. (10) שקידש האח המת אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו קידש נמצאת כל אחת מהן ספק אחות אשתו - שתיהן חולצות, שאי אפשר לייבמן, שמא יפגע באחות זקוקתו. (11) שנפצעו ביציו. (12) שנכרת הגיד שלו, ולא בידי שמים אלא שכרתו אדם או קרן וכיוצא בו. (13) שנכרתו ביציו או שחסרה אחת או שניקבה וכל אלו אסורים לבוא בקהל. (14) ואינו יכול לבעול ולהוליד. (15) שסירסו אדם ולא מחמת חולי, והרי זה בכלל פצוע דכה. (16) ויוצאת בגט בלא חליצה. (17) קודם שנסתרס. (18) וחייב להוציאה. (19) אבל נסתרס על ידי חולי כשר לבוא בקהל. וכן הזקן מותר לקיים את יבמתו. (20) "שאיין לו לא זכרות ולא נקבות אלא אטום הוא" (21) רוצה לומר: אינו מייבם מפני שאינו יכול, ואינו חולץ משום שספק הוא, שמא הוא זכר, ואם יש שם אחים אינו חולץ, שמא נקבה היא ולא נפטרה היבמה בחליצה זו. (22) הסירו ממנו הקרום המכסה את ערוותו. (23) כי ראוי הוא להוליד. (24) שאין בהם שינוי בגופם ואין עליהם שום איסור. וזה מוסב על מה שכתב בתחילת הפרק: "יש אחין שראויין ליבום או לחליצה". (25) כי גט אינו צריך את דעת האשה. (26) מבעלה המת, כגון שזרק לה גט ספק קרוב לו ספק קרוב לה. ונשאה אחיו אחרי הגירושין. (27) שהיא אסורה כרת. (28) אפילו מת אחר כך. והרי זו בכלל ה"ספיקות" שחולצות ולא מתיבמות. (29) כגון שזרק לה אחיו כסף קידושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה. וכן אם קידשה באוכל או בכלי ששווה פחות מפרוטה, שמקודשת בספק, שמא דבר זה שווה פרוטה במקום אחר. (30) ממה נפשך: אם היא מקודשת, הרי מצוה לייבמה, ואם אינה מקודשת לאחיו הרי היא זרה ומותר לנשאה. (31) מתיבמת לפיקח או חולצת. (32) שנעקרה על ידי מכה או חולי, ולפני זה הייתה ראוייה ללדת, או ששתתה כוס עיקרין, או שנישאת לארבעים שנה ושוב אינה יולדת. וכל אלו הייתה להן שעת הכושר, אבל הזקן ביותר אף על פי שהייתה לו שעת הכושר אינו מייבם, כי אינו ראוי לביאה כלל. (33) עקרה מטבעה. (34) שאסורה ליבם מחמת קרבת משפחה וחייב על ביאתו כרת. (35) "אנדרוגינוס ברייה בפני עצמה היא". (36) שאין קידושין תופסין בחיבי כריתות. (37) ולבעלה הייתה מותרת, כגון, כהן חלל שנשא כשרה שנתחללה בביאתו, והיבם הוא כהן כשר, נמצאת זו מותרת לבעלה ואסורה ליבמה, או ממזר שנשא ממזרת ויש לו אח ישראל כשר, נמצאת זו מותרת לבעלה ואסורה ליבמה. (38) כגון מצרית ואדומית דור ראשון ודור שני, ואסורה לשניהם באיסור עשה. (39) לעריות, ואסורה מדברי סופרים כגון אם אמו של יבם ולא של בעל, שהיו אחים מן האב ולא מן האם, נמצאת שניה זו מותרת לבעלה ואסורה ליבמה. (40) והלא אינה ראוייה לו, ואי אפשר לקיים בה "ולקחה לו לאשה"? (41) שצריכה גט ממנו, כי קידושין תופסים בחיבי לאוין אלא שאסור לו לקיימה. (42) להקים לאחיו שם.

יד. מי שמת אחיו והניח שמי נשים, האחת אסורה עליו⁶⁵ 27
משום ערוה⁶⁶ והשניה אינה ערוה — כשם שהערוה 28
פטורה מן החליצה ומן היבום כן צרתה פטורה, ולא נפלה 29
לו זקה כלל על בית זה; שנאמר: אשר לא יבנה את בית 30
אחיו — בית שיש לו לקוחין באי זה מהן שירצה הוא 31
שיש לו עליו זקה, ובית שמקצתו אינו יכול לבנותו, שהרי 32
אין לו בזה לקוחין, אינו בונה אפלו מקצתו שהוא מתר. 33
ונמצאת צרת הערוה ערוה עליו משום אשת אחיו⁶⁷, שהרי 34
אין לו עליה זקה⁶⁸. 35
טו. לפיכך⁶⁹, ראובן שמת והניח שמי נשים, האחת ערוה 36
על שמעון⁷⁰ ושתייהן ראיות ללוי — אין לשמעון זקה על 37
בית זה, והרי שתייהן פחת זקת לוי. יבם לוי האחת מהן, 38
שהיא צרת ערוה של שמעון, והיתה לו אשה אחרת, ומת 39
לוי⁷¹ ונפלו שתייהן לפני שמעון — שתייהן פטורות מן 40
החליצה ומן היבום משמעון: האחת — מפני שהיתה צרת 41
ערוה⁷², והשניה — מפני שהיא צרתה⁷³. וכן הדין בצרת 42
צרתה⁷⁴ עד סוף העולם. שכל אשה שאין לו עליה זקה — 43
באסור אשת אח עומדת לעולם⁷⁵. 44
טז. וכן אשת אחיו שלא היה בעולם⁷⁶ — הואיל ואין 45
לז⁷⁷ עליה זקה⁷⁸, שנאמר: כי ישובו אחים יחדו — עד 46
שישובו שניהן בעולם⁷⁹, הרי זו ערוה עליו לעולם משום 47
אשת אח⁸⁰, ופוטרת צרתה⁸¹. 48
יז. כיצד? ראובן שמת והניח אשה ונפלה לפני שמעון, 49
ואחר שמת ראובן נולד לוי⁸², בין שנולד לוי קדם שייבם 50
לה שמעון בין שנולד אחר שייבמה⁸³ — הרי אשת ראובן 51
ערוה על לוי לעולם⁸⁴. לפיכך, אם מת שמעון ונפלה זו 52

לפיכך⁴³, אם עבר ובעל יבמתו האסורה לו משום לאו או 1
משום עשה, ואין צריך לומר שניה⁴⁴ — הרי זה קנה קנן 2
גמור ומוציאה בגט⁴⁵; והיא⁴⁶ וכל צרותיה מתרות לזר, 3
שהרי נפטרו⁴⁷. 4
יא. ויבמה שהיא אלמנה מן הנשואין, ובא עליה כהן גדול 5
— לא נפטרה צרתה, שאין עשה⁴⁸ דוחה את לא תעשה 6
ועשה⁴⁹; והואיל ולא קנה מן התורה קנן גמור, לא התרה 7
צרתה לזר עד שתחליץ⁵⁰. 8
יב. היתה היבמה ערוה על בעלה, כגון שעבר או טעה 9
ולקח אחותו מאביו, ונפלה לפני אחיו⁵¹ — אין זו אשתו⁵², 10
שאין קדושין תופסין בה⁵³, ואינה לא בת יבום ולא בת 11
חליצה. ואם היתה לה צרה⁵⁴ — חולצת [או] מתיבמת⁵⁵. 12
ואם היתה זו שהיא ערוה על הבעל מתרת ליבם⁵⁶, ורצה 13
היבם לשא אותה וליבם צרתה — הרשות בידו⁵⁷. 14
יג. היתה היבמה אסורה על בעלה משום לאו או משום 15
עשה, או שהיתה שניה לבעל⁵⁸, ולא היתה אסורה על היבם 16
מצד אלו הצדדים — הרי זו מתרת ליבם. חוץ ממחזיר 17
גרושתו משנשאת⁵⁹ ומת, שהיא חולצת ולא מתיבמת⁶⁰. וכן 18
יבמה שהיא ספק ערוה על היבם, או ספק ערוה על בעלה 19
— הרי זו חולצת ולא מתיבמת⁶¹. לפיכך, מי שקדש אשה 20
בספק קדושין, ואחר כך מת אחיו שהיה נושא אחותה, 21
ונפלה לו ליבום, שהיא ספק אחות אשתו — הרי זו 22
חולצת ולא מתיבמת⁶², ומוציא את אשתו⁶³ בגט מספק. 23
ושתייהן אסורות עליו: יבמתו — מפני שהיא ספק ערוה; 24
וארוסתו — מפני שהיא ספק קרובת חלוצתו⁶⁴, שהיא 25
כשניה, כמו שבארנו. 26

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(43) הואיל ומן התורה מותר לו לבוא עליה ביאה ראשונה. (44) שאינה אלא מדברי סופרים. (45) שהרי אסור לקיימה, אלא שאינה צריכה חליצה. (46) לכשתגרש. (47) בביאתה של זו. (48) של מצות ייבום. (49) לא תעשה - "אלמנה ... לא יקח, עשה - והוא אשה בבתוליה יקח", לימד שאינה בתולה לא יקח, ולא הבא מכלל עשה, הרי הוא כעשה, אבל אלמנה מן האירוסין, שעדיין בתולה, אינה אסורה עליו אלא איסור לא תעשה, ודינה, כשאר חייבי לאוין המפורשים לעיל. (50) הצרה עצמה. (51) נמצאת, שהיא גם אחותו, - שהרי אין ייבום אלא באחים מן האב - ואסורה גם על היבם. (52) של האח המת. (53) שחייב על ביאתו כרת. (54) שיש לבעלה המת עוד אשה, שהייתה מותרת לו. (55) שהרי היא זקוקה לייבום ובמה תיפטר "הייתה אמו נשואת אביו ונישאת לאחיו מאביו (בעבירה) ומת, זו היא "אמו" שאינה פוטרת צרתה". (56) כגון שעבר אחיו ונשא חמותו, שהיא מותרת ליבמה. (57) שאינן כשתי יבמות הבאות מבית אחד, שהערוה אינה מבית זה, ואין ביאתה פוטרת את צרתה. (58) כגון שהייתה אלמנה מקודשת לכהן גדול אחיו ומת. והיבם הוא כהן הדיוט, נמצאת זו אסורה לבעלה בלאו ומותרת ליבמה, או שהיה אחיו כהן גדול ונשא בעולה ומת, שאסורה לבעלה בעשה וליבמה מותרת, וכן אם הייתה אם אמו של אחיו נשואה לו והרי היא שנייה, ומת אחיו, הרי זו מותרת ליבם שהוא אחיו מן האב ולא מן האם. (59) לאחר, שאסורה על בעלה משום לאו. (60) "במותר לה נאסרה (=לבעלה שהיה מותר לה - נאסרה) באסור לה לא כל שכן". (61) "הספיקות חלוצות ולא מתיבמות" (62) שמה היא אחות אשתו והיא ערוה עליו. (63) ארוסתו המקודשת לו מספק. (64) שיעור הדברים כאילו היה כתוב: "שהיא קרובת ספק חלוצתו". כי יבמתו אינה חלוצה וודאית, שאם ארוסתו מקודשת לו, הרי יבמתו פטורה מחליצה כאחות אשתו, וחליצתה אינה כלום, ואם ארוסתו אינה מקודשת אזי יבמתו זקוקה לו וחליצתו חליצה, נמצאת יבמתו ספק חלוצה וארוסתו קרובת ספק חלוצתו. (65) על היבם. (66) כגון שהיא בתו. (67) שלא במקום מצוה. (68) צרה אסורה, במקום ערוה עומדת. (69) הואיל וצרת הערוה היא עצמה ערוה עליו, כאשת אח שלא במקום מצוה. (70) שהיא בתו. (71) בלא בנים. (72) ונאסרת עליו משעת נפילת ראובן. (73) וכבר אמרנו: צרת ערוה אסורה. (74) הלכה צרת צרתה של בתו ונתייבמה ליהודה ולו אשה אחרת ומת ונפלו לפני שמעון שתייהן אסורות, צרת צרתה - נאסרה עליו כ"אשת אח" מלוי, והרי היא ערוה, נמצאת אשת יהודה צרתה - צרת ערוה, וכן לעולם. (75) ואין היתר לאיסורה. (76) שנולד לאחר שמת אחיו. (77) לאח הנולד. (78) אין היבמה זקוקה לו. (79) ישיבה אחת יחדיו. (80) אסורה עליו משום ערוה אשת אחיו שלא במקום מצוה. (81) מן החליצה ומן הייבום. (82) נמצא לוי זה לא היה בעולמו של ראובן אחיו. (83) אף על פי שכשנולד, לא הייתה על לוי בזיקת נשואי אחיו ראובן. (84) בגלל אחיו ראובן שלא היה בעולמו.

- 1 וְצִרְתָּהּ לִפְנֵי לֹוִי — שְׂתִיָּהּ פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וּמִן
2 הַיָּבוֹם.
3 יח. עֲשֵׂה שְׂמֵעוֹן מֵאֶמֶר בִּיבְמָתוֹ⁸⁵ אֶשֶׁת רֵאוּבֵן, וּמֵת קֶדֶם
4 שִׁיכָנַס אוֹתָהּ⁸⁶ — הָרִי לֹוִי חוֹלֵץ לְצִרְתָּהּ⁸⁷ וְלֹא מִיָּבָם⁸⁸;
5 שָׂאִינָהּ מֵאֶמֶר קוֹנֶה בִּיבְמָה קָנָן גָּמוּר⁸⁹, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
6 יט. אִשָּׁה שֶׁזִּנְתָה תַּחַת בַּעְלָהּ בְּרָצוֹן וּבַעֲדִים⁹⁰, וּמֵת קֶדֶם
7 שִׁגְרָשָׁנָה וְנִפְלָה לִפְנֵי יָבָם — הָרִי הִיא פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה
8 וּמִן הַיָּבוֹם, וְכֵן צִרְתָּהּ, כְּאִלּוּ הִיָּתָה עֲרוּהָ עַל הַיָּבָם; מִפְּנֵי
9 שֶׁטְמָאָה כְּתוּבָה בָּהּ כַּעֲרִיּוֹת⁹¹, שֶׁנֶּאֱמָר⁹²: וְהִיא נִטְמָאָה.
10 אֲבָל סוּטָה⁹³ שָׁמַת בַּעְלָהּ קֶדֶם שִׁשְׁקָנָה מִי הַמָּוִרִים⁹⁴, אוֹ
11 שֶׁאִינָהּ בַּת שְׂתִיָּה⁹⁵ אֲלֵא בַת גְּרוּשִׁין — הָרִי זֶה חוֹלֵצֶת⁹⁶
12 וְלֹא מִתִּיבָמָה. וְאִם הִיָּתָה לָהּ צָרָה — הָרִי צִרְתָּהּ מִתְּרַת,
13 וְחוֹלֵצֶת אוֹ מִתִּיבָמָת⁹⁷.
14 כ. וְכֵן שְׂתִי יָבָמוֹת הַבָּאוֹת מִבֵּית אָחִד, שֶׁהִיָּתָה הָאֵחָת מִקֵּן
15 שְׂנִיָּה עַל הַיָּבָם אוֹ מִתִּיבִי לְאוּיִן אוֹ מִתִּיבִי עֲשֵׂה אוֹ
16 אֲלוֹנִית⁹⁸ — הָרִי צִרְתָּהּ מִתְּרַת, וְחוֹלֵצֶת אוֹ מִתִּיבָמָה. אֲבָל
17 הַחוֹלֵץ לִיבְמָתוֹ, וְהִלְכָה אַחֲתָהּ חֲלוּצָתוֹ אוֹ אִמָּהּ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן
18 וְנִשְׁאָת לְאֶחָיו, וְלוֹ אִשָּׁה אַחֲרָת, וּמֵת וְנִפְּלוּ שְׂתִיָּהּ לִפְנֵי
19 — כָּשֶׁם שֶׁקְרוּבַת חֲלוּצָתוֹ אֲסוּרָה עָלָיו כִּי צִרְתָּהּ אֲסוּרָה,
20 וְהָרִי שְׂתִיָּהּ כַּשְׂנִיּוֹת לוֹ וְחוֹלֵצוֹת וְלֹא מִתִּיבָמוֹת. וּמִפְּנֵי מָה
21 אֲסוּרֵי צִרְתָּהּ קְרוּבַת חֲלוּצָתוֹ? מִפְּנֵי שֶׁמִּתְחַלֶּפֶת בְּצִרְתָּהּ
22 חֲלוּצָתוֹ.
23 כא. שְׂתִי יָבָמוֹת הַבָּאוֹת מִבֵּית אָחִד, שֶׁהָאֵחָת מִקֵּן עֲרוּהָ
24 עַל הַיָּבָם, וְהָרִי הָעֲרוּהָ אֲלוֹנִית — צִרְתָּהּ מִתְּרַת, וְחוֹלֵצֶת
25 אוֹ מִתִּיבָמָה; הוֹאִיל וְהָאֲלוֹנִית אִינָהּ בַּת יָבוֹם וְחוֹלֵצָה —
26 הָרִי זֶה כְּמוֹ שֶׁאִינָהּ⁹⁹, וְנִפְּלָה זִקְתָּהּ עַל צִרְתָּהּ בְּלִבְדוּ¹⁰⁰. וְכֵן
27 אִם גֵּרֶשׁ אֶחָיו אֶת הָעֲרוּהָ אוֹ מֵאֲנָה¹⁰¹ בּוֹ קֶדֶם שְׂמִיּוֹת, אוֹ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(85) שקידשה בכסף, וקידושי כסף ביבמה אינם קידושין גמורים אלא מדברי סופרים. "ונקרא מאמר, לפי שאין דין קידושין אלא באמירה ולא בשתיקה". (86) בביאה. (87) ואינה נפטרת משום צרת ערווה, כי אין היא צרתה ממש. (88) הואיל ומאמר קונה מקצת, הרי זו צרת ערווה במקצת מדברי חכמים. (89) להיחשב כנשואה ותיפטר צרתה בגללה. (90) הרי נאסרה עליו וצריכה ממנו גט. (91) שנאמר בהן: "אל תטמאו בכל אלה". (92) באשה שזינתה. (93) שנסתרה עם איש, אחרי שקינא לה בעלה. (94) ושוב אינה שותה. ונשארה טמאה מספק. (95) כגון ארוסה או אשת חיגר וכו'. (96) שאינה טמאה וודאי ואין דינה כערווה. (97) כשאר צרות חייבי לאוין שחולצות או מתייבמות. (98) שאינה ראוייה ללדת, ופטורה מן החליצה והיבום. (99) ואין צרתה צרת ערווה. (100) ואפילו הכיר בה בעלה שהיא איילונית. (101) שנישאה יתומה קטנה ומיאנה בו בקטנותה. (102) בחיי בעלה כשהיו נשואות יחד. (103) כלומר, בשעת מיתת בעלה. (104) שזרק לה האח כסף קידושיה בצידי רשות הרבים, ספק אם מונח בארבע אמות שלו (ואינה מקודשת) או בארבע אמות שלה (והיא מקודשת), או במקום ששניהם יכולים לשמרו, או ששניהם אינם יכולים לשמרו. (105) יתומה, שקידושיה אינם אלא מדרבנן. (106) אין אומרים תעקור נשואיה הראשונים למפרע ונמצאת שלא הייתה אשתו וצרתה אינה צרת ערווה ותתייבם. (107) ונמצאת הצרה זקוקה לייבום, ונישואיה עם האחר שלא כדין היו. (108) אבל אין הוולד ממזר, שיבמה לזר אינה אלא איסור חייבי לאוין, ואן ממזר מחייבי לאוין. (109) ונפלה זיקתו על צרתה בלבד. (110) נמצאת צרת הערווה, אסורה עליו משום אשת אחיו שלא במקום מצוה. (111) אף על פי שהיא מחייבי כריתות, ואין קידושין תופסין ליבם בה, בכל זאת צריכה גט, שמא יאמרו אחיו גירש את הערווה סמוך למיתתו ונתייבמה הצרה כדין, ונמצאת אשת איש יוצאת מבעלה בלא גט. (112) שאשת אח שלא במקום מצוה חייבין עליה כרת ויש ממזר מחייבי כריתות. (113) שאינה קרובה לא לזו ולא לזו. (114) נמצאת הנכרייה זקוקה לייבום לכל אחד מהאחים בעלי האחיות. (115) ועדיין לא נתייבמה הנכרית לאחד מהם. (116) ואשתו אסורה על האח השני משום ערווה, שהרי אחות אשתו היא. (117) אף על פי שהנכרית עדיין לא נתייבמה, - הואיל והייתה זקוקה לו בחייו, הרי היא כצרת אחות אשתו, מחמת זיקתו עליה, ואינה מתייבמת. אבל חייבת לחלוץ כי "זקוקה" אין דינה כ"כנוסה" ממש להיחשב כצרת ערווה גמורה להיפטר אף מן החליצה. (118) ולא כנס כלל את הנכרית. (119) לפני שגירש את אשתו. (120) נמצאת נכרית זו צרת אחות אשתו בזיקה ואסורה לאח השלישי. (121) שהוא דאורייתא.

ג. מת אחד מן האחין ונפלה אשתו ליבום, ואחר כך מת שני
ונפלה אשתו ליבום, שהיא אחות הראשונה, והרי שתייהן
קיימות — שתייהן חולצות ולא מתיבמות, כמו שבארנו.
ד. מתה האחרונה — חזרה הראשונה להתרה, וחולצת או
מתיבמת. מתה הראשונה — הרי אחרונה באסורה עומדת,
וחולצת ולא מתיבמת; שהרי לא היתה ראויה ליבום בשעת
נפילתה. וכן אם קדם אחד מן האחין וחלץ לאחרונה —
התרה הראשונה לשאר האחין; שהרי הזקה שאסרה אותה
הסירה אחיו בחליצתו.
ה. וכן אם היתה הראשונה ערוה על אחד מן האחין, וקדם
ויבם את האחרונה שהיא מתרת לו — התרה הראשונה
לשאר האחין; שהרי האחרונה שאסרה אותה עליהן
נתיבמה למתן לה. אבל אם היתה האחרונה היא שאסרה
על אחד מהן בלבד משום ערוה — הרי הוא מיבם
לראשונה, ושאר האחין אסורין בשתייהן, וחולצין ולא
מתיבמין, כמו שבארנו. ואם קדמו ויבסו כל אחד אחת מן
האחיות — מוציאין אותן מהן.
ו. שלשה אחין, שנים מהן נשואין לשתי אחיות, מת אחד
מבעלי אחיות ועשה השלישי ביבמתו מאמר, ואחר כך מת
בעל אחות השנייה, ונפלה האחות השנייה לפני האח
השלישי — הרי זה נותן גט לבעלת המאמר וחולץ לה,
וחולץ לאחות האחרונה, כדי להתייבן לזר.
ז. מת זה שעשה המאמר, והיתה לו אשה אחרת, ונפלו
שתייהן לפני בעל האחות — בעלת המאמר פטורה מן
החליצה ומן היבום, שהרי היא אחות אשתו; והאשה
האחרת חולצת ולא מתיבמת, שאין המאמר קונה קנן
גמור עד שיפטר את הצרה.
ח. אחד מן היבמין שקדש אחות יבמתו — אומרין לו:
המתן ואל תגרשנה ואל תשאנה עד שייבם אחיך או יחלץ
ליבמה זו הזקוקה לכלכם. חלץ לה אחיו או יבמה, או
שמתה היבמה — הרי זה יכנס ארוסתו. מתו אחיו כלם —
מוציא את ארוסתו בגט ויבמתו בחליצה. ואם מתה ארוסתו,
בין שמתה קדם מיתת האחין בין שמתה לאחר מיתת האחין
— חזרה היבמה להתרה, ורצה חולץ רצה מיבם.
ט. שלשה אחין, שנים מהן נשואין לשתי אחיות, ויש לכל
אחת משתייהן צרה, ומתו הנשואין את האחיות, ונפלו
האחיות וצרותיהן לפני יבם: אם חלץ לצרות — נפטרו
האחיות, אבל אם חלץ לאחיות — לא נפטרו צרותיהן עד
שיחלצו הצרות; מפני שחליצת אחיות חליצה שאינה מעלה,
וחליצה שאינה מעלה אינה פוטרת את הצרה, כמו שבארנו.
י. יראה לי, שכל הדין בשתי יבמות הבאות מבית אחד,

ואסור צרת ערוה בזקה אינו ידוע¹²² לכל, ובאין להתיר
הצרה ואפלו לא נתגרשה הערוה.
כז. שלשה אחין נשואין שלש נשים נכריות, מת אחד מהן
ועשה השני מאמר ביבמתו, ומת קדם שיכנס ונפלו שתייהן
לפני היבם — הרי אלו חולצות ולא מתיבמות; מפני
שבפלת המאמר עליה זקת שני יבמין, ונמצאת כאלו היא
אשת שני מתים, ודרשו חכמים ואמרו: אשת המת — ולא
אשת שני מתים, לפיכך כל אשה שעליה זקת שני יבמין
חולצת ולא מתיבמת, וכן צרתה. ואסורין מדברי סופרים.
כח. ומפני מה לא יחלץ לבעלת המאמר, שעליה זקת שני
יבמין, ויבם צרתה? גזרה שלא יאמרו: שתי יבמות הבאות
מבית אחד — אחת חולצת ואחת מתיבמת; ולפיכך אסור
אף צרתה.
כט. עשה מאמר ביבמתו, ונתן גט למאמרו, ומת — חזרה
להתרה, שהמאמר שאסרה הרי בטלו¹²³, ורצה¹²⁴ חולץ
רצה מיבם.
ל. בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו, ומת כשהוא
קטן¹²⁵, ונפלה פעם שנייה לפני אחיו הגדול — הרי זה
חולצת ולא מתיבמת; שביאת בן תשע שנים ויום אחד
כמאמר מן הגדול, כמו שבארנו, ונמצא עליה זקת שני יבמין.
לא. מי שחציה שפחה וחציה בת חורין¹²⁶ שנתקדשה
לראובן¹²⁷ ונשתחררה, וחזרה ונתקדשה לשמעון¹²⁸, ומתו
שניהם — מתיבמת ללוי, ואינה אשת שני מתים¹²⁹; אם
קדושי ראובן קדושין — אין קדושי שמעון כלום¹³⁰, ואם
קדושי שמעון קדושין¹³¹ — אין קדושי ראובן כלום¹³².

פרק שביעי

א. שנים מן האחין נשואין לשתי אחיות, ומתו שניהם,
ולא נודע אי זה מהם מת ראשון — הואיל ואי אפשר
ליבם שתייהן, והרי זקה נפלה על שתייהן, שתייהן חולצות
ולא מתיבמות. ואפלו היתה אחת מהן אסורה על היבם
משום שניה או מתיבמי עשה או מתיבמי לאוין — הרי אלו
חולצות ולא מתיבמות. אבל אם היתה אחת מהן ערוה
עליו, כגון שהיתה אם אשתו או בתה — הרי אחותה
מתרת לו, ורצה חולץ רצה מיבם; שהרי לא נפלה זקתו על
שתייהן, שאין זקה על הערוה.
ב. היתה אחת מהן אסורה על יבם זה משום ערוה,
והאחרת אסורה על היבם השני משום ערוה — האסורה
לזה מתרת לאחיו, והאסורה לזה מתרת לאחיו; שהרי נפלה
זקת כל אחד מהן על המתרת לו בלבד, ורצה חולץ רצה
מיבם לזו המתרת לו.

(122) שאינו אלא מדרבנן. (123) על ידי הגט, כשאר קידושין הנפקעין על ידי הגט. (124) האח השלישי. (125) כי אילו בא עליה משהגדיל ומת, הרי קנאה קניין גמור, ופקעה זיקת הראשון ולא נשארה עליה אלא זיקתו בלבד. (126) שהיו בעליה שני אחים או שותפים ושיחרר אחד את חלקו, או שקיבל רבה ממנה חצי דמיה ושיחרר חציה באותם הדמים. (127) והרי אין קידושיה קידושין גמורין עד שתשתחרר. (128) וראובן לא גירשה והרי זו ספק מקודשת לשניהם. (129) לומר, חצייה הייתה לזה וחצייה לזה. (130) שאין קידושין תופסים באשת איש. (131) שהשחרור שבינתיים הפקיע קידושי הראשון. (132) נמצא שלמעשה אינה אלא אשת מת אחד.

בית דין מצוין להפרישו? אמרו חכמים: אם תשב אשתו
עמו, נמצאת אחותה נשאת לך, ויאמרו: נפטר משה
אחות אשה. לפיכך מוציא החרש אשתו בגט, כדי שתהיה
אחותה אסורה לעולם.

יט. וכן שני אחין פקחין נשואין לשתי אחיות, אחת פקחת
ואחת חרשת: מת בעל החרשת — תצא משהם אחות
אשה; מת בעל הפקחת — מוציא את אשתו החרשת בגט
ואת אשת אחיו בחליצה, מפני שהוא פקח ויכול לחלץ.
כ. שני אחין, אחד פקח ואחד חרש, החרש נשוי שתי
נשים פקחות, האחת מהן ערוה על הפקח, ומת החרש —
שתייהן פטורות על כל פנים: אם נשואי הערוה נשואין —
הרי השנייה צרמה ופטורה, ואם אין נשואי הערוה נשואין —
כך לא יהיו נשואי צרמה נשואין.

כא. היתה בתו וכיצא בה חרשת ונשואה לאחיו הפקח
— צרמה חולצת ולא מתבטמת, שאין נשואי החרשת
נשואין גמורין.

כב. כל מקום שאמרנו בהלכות אלו שתי אחיות — אחת
שתי אחיות או אשה ובתה או אשה ובתה וכיצא בהן;
ענין הדברים: שהן שתי נשים שהאחת מהן ערוה עם האחרת
ואי אפשר לשא שתייהן משהם ערוה. וכן כל מקום שאמרנו
אחות אשתו או אחות יבמתו — אחד אחותה או אמה או
בתה; ענין הדברים: אחת מקרובותיה שהן ערוה עמה.

פרק שמיני

א. מי שקדש אחת משתי אחיות, ואין ידוע אי זה מהן
קדש, ומת ולו אח אחד חולץ לשתייהן כדי להתירן
לאחרים. היו לו שני אחין — אחד חולץ לאחת מהן
בתחלה, והשני מיבם לשנייה על כל פנים: אם זו היא
שקדש אחיו — הרי יבם אותה; ואם אינה אשת אחיו —
הרי נשא אשה משאר הנשים, ואחותה שהיתה אשת אחיו
כבר נחלצה. אבל לא יבם האחת בתחלה, שמא האחרת
היא אשת אחיו ונמצא שנשא קרובת זקוקתו. קדמו שני
האחים וכנסו שתי היבמות — אין מוציאין אותן מידן.

ב. שנים שקדשו שתי אחיות, זה אינו ידוע אי זה קדש וזה
אינו ידוע אי זה קדש, ומתו שניהן, לזה אח ולזה אח —
זה חולץ לשתייהן וזה חולץ לשתייהן. לזה אח אחד ולזה
שנים — היחידי חולץ לשתייהן בתחלה, והשנים אחד
חולץ ראשונה והשני מיבם; ואם קדמו וכנסו — אין
מוציאין מידן. ואפילו היו פהנים; שהחליצה שחלץ היחידי
— מספק חלץ, והחליצה אסורה לכהן מדברי סופרים,
ובספק חלוצה לא גזרו.

ג. היו לזה שני אחין ולזה שני אחין — אחיו של זה חולץ
לאחת, ואחיו של זה חולץ לאחרת, ואחר כך האח השני
של זה מיבם חלוצתו של זה, והאח השני של זה מיבם
חלוצתו של זה. קדמו שניהן וחלצו לשתייהן — לא יבמו
שני האחים האחרים, אלא אחד חולץ בתחלה ואחיו מיבם
לשנייה; ואם קדמו וכנסו — אין מוציאין מידן.
ד. האשה שהיו לה בנים והיו לכלתה בנים, ונתעברה

והאחת מהן אסורה על יבמה משום שניה או מחיבי לאוין
או מחיבי עשה, שאם חלץ לאסורה — לא התרה צרמה;
חלץ לצרה — התרה האסורה.

יא. שלשה אחין, שנים מהן נשואין שתי אחיות והשלישי
נשוי נכרית, מת אחד מבבלי אחיות ויבם הנשוי נכרית את
אשתו, ואחר כך מתה אשתו של שני, ואחר כך מת
השלישי, ונפלו שתי נשיו לפני השני (שאין לו אשה) —
הרי אלו פטורות מן החליצה ומן היבום. האחת — מפני
שהיתה אחות אשתו בשעה שמת אחיו הראשון, ונאסרה
עליו לעולם משום אשת אח, כדין אשת אחיו שלא היה
בעולמו; והנכרית — משום צרמה.

יב. וכן שני אחין נשואין לשתי אחיות ומת אחד מהן,
ואחר כך מתה אשתו של שני — הרי זו אסורה עולמית,
הואיל ונאסרה עליו בשעת נפילה. אבל המגרש את אשתו
והחזירה ומת — הרי זו מתרת ליבם. ואף על פי שנאסרה
עליו בחיי אחיו בשעה שגרשה — הרי חזרה להתרה,
וכשמת אחיו בהתרה היתה עומדת.

יג. קטנה שהשיאה אביה, וגרשה בעלה והחזירה, ומת
ועדין היא קטנה — הרי זו אסורה ליבם; מפני שגרשיה
גרשין גמורין, שהרי אביה השיאה, ואין חזרתה חזרה
גמורה, שאין קדושי קטנה קדושי גמורין, כמו שבארנו.
יד. והוא הדין למגרש פקחת, ונתגרשה והחזירה, ומת
והניחה חרשת, שהיא אסורה ליבם, ואינה חולצת ולא
מתבטמת. וצרת קטנה זו או חרשת זו — חולצת או
מתבטמת. ואם החזירה כשהיא קטנה או חרשת, וגדלה או
נתפקחה אצלו ואחר כך מת — הרי זו מתרת ליבמה.

טו. שני אחין נשואין לשתי אחיות: היו שתייהן קטנות
הראויות לקאן או חרשות, ומת אחד מהן — תצא משהם
אחות אשה, ופטורה מן החליצה ומן היבום. היו אחת גדולה
ואחת קטנה, ומת בעל הקטנה — תצא משהם אחות אשה,
ופטורה מן החליצה ומן היבום; מת בעל הגדולה — מלמדין
הקטנה שתקאן בבצלה, ונתהיה גדולה זו מתרת ליבמה.

טז. שני אחין חרשין נשואין לשתי אחיות פקחות, או
חרשות, או אחת פקחת ואחת חרשת; וכן שתי אחיות
חרשות נשואות לשני אחים פקחין, או חרשין, או אחד
פקח ואחד חרש; ומת אחד מהן — אשתו פטורה מן
החליצה ומן היבום משום אחות אשתו, שהרי אין נשואי
אחד מהן נשואין גמורין.

יז. שני אחין, אחד פקח ואחד חרש, נשואין לשתי אחיות
פקחות, או אחת פקחת ואחת חרשת והרי הפקחת היא
אשת הפקח: מת החרש — תצא אשתו משהם אחות אשה;
מת הפקח — הואיל ונשואי הפקח שמת נשואין גמורין,
וזקת זה החרש גמורה, ונשואי החרש אינן נשואין גמורין
— הרי זה החרש מוציא את אשתו בגט, מפני שאחותה
זקוקה לו; ואשת אחיו הפקח אסורה לעולם, שאינו יכול
לכנס מפני אחותה; ולא יחלץ, מפני שהוא חרש.

יח. ולמה גזרו חכמים שיוציא זה החרש אשתו החרשת,
והן אינן בני חיוב, אלא הרי הן פקטן אוכל נבלות שאין

— הרי יבם את אשתו; ואם אינו אחיו, והוא בן האב
האחר — הרי נחלצה מאחי בעלה.
ט. מי שהלך בעלה למדינה אחרת, ושקעה שמת ונשא, ואחר כך בא הבעל הראשון, ומתו שניהן, ולזה אחין ולזה אחין — אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מיבמין.
י. חמש נשים שהיה לכל אחת מהן בן ידוע, ונתערבו חמשותף וילדו כאחד במחבוא אחת חמשה בנים אחרים ונתערבו הילדים, והגדילו התערובות ונשאו נשים, ומתו חמשה האנשים, ונפלו חמש הנשים לפני חמשה הבנים הודאין, שאין אחד מהן יודע אי זה היא אשת אחיו — כיצד תנקטן? ארבע מהן חולצין לאחת תחלה, והחמישי ישא זה שנהלצה ארבע חליצות על כל פנים.
יא. כיצד? אם אשת אחיו היא — הרי יבם אותה; ואם אינה אשת אחיו — הרי היא אשת אח אחד מארבעה, והרי חלצו לה ארבעתן תחלה. וכן השננה — חולצין לה ארבעה, והאחד מן הארבעה יהיה זה שנשא הראשונה, והחמישי ישאנה. עד שנמצאו הבנים החמשה נשאו החמש נשים אחר שנהלצה כל אחת מהן ארבע חליצות.
יב. ולעולם הזה בכל הספקות הללו בעקרים אלו: שכל מי שנסתפק לה שמא בת חליצה היא לאיש זה או אינה צריכה לחליצה ממנו — אינה נותרת להנשא לזר עד שיחליץ לה אותו האיש. וכל מי שסתפק לה שמא ביאתה אסורה על איש זה, בין מדברי תורה בין מדברי סופרים — אינה מתבטלת לו. וכל שנהלצה חליצה מעלה או נבעלה בעילה כשרה — התרה צרתה לזר.
יג. ועל דרך זו תבין ותורה בכל הספקות שאירעו לענין יבום וחליצה. שהרי בארנו כל העקרין שעליהן תסמוך, ותדע מי הוא שחולץ ומי הוא שמיבם, ומי היא הפטורה מן החליצה ומן היבום ומי היא הראויה ליבם.
סלקו הלכות יבום וחליצה בסיעתא דשמיא

האשה ונתערבה בלתי, וילדו שתיקה במחבוא אחת, ונתערבו שני הילדים, והגדילו התערובות ונשאו נשים ומתו — כיצד הן נותרות? בני הפלה חולצין לשתיקה תחלה ולא מיבמין; שכל אחת מהן ספק שהיא אשת אחיו ותהיה מתרת לו, ספק שהיא אשת אחי אביו והיא צרונה עליו. אבל בני הזקנה או חולצין או מיבמין; שאם היא זו אשת אחיו — הרי יבמה, ואם היא אשת בן אחיו — מתרת להנשא לו שכבר נחלצה.
ה. מתו הבנים הידועים של זקנה ושל פלטה, והרי בני התערובות קימין — בני התערובות לנשי בני הזקנה חולצין ולא מיבמין, שהיא ספק אשת אחי אביו שהיא צרונה עליו, ספק אשת אחיו שהיא מתרת ליבמה; ולנשי בני הפלה אחד חולץ בתחלה ואחד מיבם על כל פנים: אם בן הפלה הוא שחלץ תחלה — הרי חלץ אשת אחיו, והשני מן התערובות הוא בן הזקנה ומתיר לו לשא אשת בן אחיו אחר שנהלצה מיבמה; ואם זה שחלץ תחלה הוא בן הזקנה — הרי חלץ לאשת בן אחיו ולא עשה כלום, והשני מן התערובות הוא בן הפלה והרי יבם אשת אחיו. ו. מי שלא שהתה אחר מיתת בעלה שלשה חדשים ונשא וילדה, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון אם בן שבועה לאחרון, והיו לה בנים מן הראשון ומן השני, אם מת זה הבן הספק — בני הראשון ובני השני חולצין לאשתו ולא מיבמין; שכל אחד מהן שיבוא ליבם, שמא אינו אחיו מאביו, והרי הוא אחיו מאמו בודאי, ואשת אחיו מאמו אסורה עליו לעולם משום צרונה. וכן זה הבן הספק חולץ לנשותיהן ולא מיבם.
ז. היה בן לראשון ובן לשני שלא מאשה זו שנשא בתוך זמן, ומת אחד מהן — הרי הבן הספק חולץ לאשת זה שמת או מיבם; שאם אחיו מאביו הוא — הרי יבם את אשתו, ואם אינו אחיו מאביו — הרי אין ביניהן אהנה כלל, לפיכך מתיר לו לשא את אשתו.
ח. מת הבן הספק — אחד משני הבנים הודאין חולץ לאשתו תחלה, והשני מיבם על כל פנים: אם אחיו הוא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ט תמוז' מנחם-אב ה'תש"ע

בכורים. ואם הביא בכורים מחוץ לארץ — אינן בכורים.
ב. אין מביאין בכורים אלא משבעת המינין האמורים בשבח הארץ, והם: החטים, והשעורים, והענבים, והתאנים, והרמונים, והזיתים, והתמרים. ואם הביא חוץ משבעת המינין — לא נתקדשו.
ג. אין מביאין לא מתמרים שבהרים, ולא מפרות שבצמקים, ולא מזיתי שמן שאינן מן המבחר; אלא מתמרים שבצמקים ומפרות שבהרים, לפי שהן מן המבחר. [ואם הביא שלא מן המבחר], כגון תמרים שבהרים, ותאנים סורות ומרקבות, וענבים מאבקות ומעשנות — לא נתקדשו.

יום ראשון כ"ט תמוז ה'תש"ע

הלכות בכורים

פרק שני

א. מצות עשה להביא בכורים למקדש, ואינם נוהגין אלא בפני הבית ובארץ ישראל בלבד; שנאמר: ראשית בכורי אדמתך תביא בית יי אלהיך. ומביאין בכורים של דבריהם מערי סיחון ועוג ומסורא; שהקונה בסורא — קקונה בירושלים. [אבל עמון ומואב ובבל], אף על פי שהן חבין בתרומה ובמעשרות מדבריהם — אין מביאין מהן

ד. אין מביאין בכורים משקין, חוץ מזיתים וענבים בלבד; 1
שנאמר: פרי האדמה — [ולא משקה]. ואם הביא משקין 2
— אין מקבלין ממנו. 3
ה. הקרובים לירושלים מביאין תאנים וענבים לחים, 4
והרחוקין מביאין אותן גרוגרות וצמוקין. 5
ו. אין מביאין בכורים קדם לעצרת; שנאמר: וחג הקציר 6
בכורי מעשיך. ואם הביא — אין מקבלין ממנו, אלא ויניחם 7
שם עד שתבוא עצרת ויקרא עליהן. וכן אין מביאין בכורים 8
אחר חנכה, שהבכורים שבכרו אחר חנכה הן חשובין 9
משנה הבאה, ויניחם עד אחר עצרת. 10
ז. אין מביאין בכורים לא מן החדש על הישן ולא מן הישן 11
על החדש. כיצד? לא יביא מפרות שהנטו קדם חמשה עשר 12
בשבט על פרות שהנטו אחר חמשה עשר בו. אחד הנטוע 13
ואחד העולה מאליו; שנאמר: בכורי כל אשר בארצם. 14
ח. ופרות של שתפין — חיבין בבכורים; שנאמר: בכורי 15
כל אשר בארצם [אשר יביאו]. 16
ט. הגדל בעציץ, אף על פי שהוא נקוב, והגדל בספינה 17
— אינו מביא ממנו כל עקר; שנאמר: בארצם. אבל מביא 18
מן הגדל בגג או בתרבה. 19
י. הנוטע אילן בתוך שדהו והכריכו לתוך שדה חבירו או 20
לרשות הרבים, או שהיה נוטע בשדה חבירו או ברשות הרבים 21
והכריכו בתוך שדהו, או שהיה עקרו בתוך שדהו והכריכו 22
קצתו בתוך שדהו ודרך הרבים או דרך היחיד מפסקת 23
באמצע בין העקר והצד המכרך — אינו מביא בכורים לא 24
ממה שהוציא ברשות זו ולא מן הצד שבברשות האחרון; 25
שנאמר: בכורי אדמתך — עד שיהיה כל הגדולין מאדמתך. 26
יא. נתן לו חברו רשות להכריכו בתוך שלו, אפילו לשעה 27
— הרי זה מביא בכורים. ואם היה האילן סמוך למצר חבירו 28
או נוטה לשדה חבירו, אף על פי שחביב להרחיק — הרי זה 29
מביא ממנו וקורא; שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ. 30
יב. האריסין והתכירין, ובעלי זרוע שאונסין את הבצלים 31
ולוקחין מהן ארצותם בפחות, והגולגין — אינן מביאין 32
בכורים, ואפילו נתאשו הבצלים; שנאמר: בכורי אדמתך. 33
יג. הקונה אילן בתוך שדה חבירו — אינו מביא, לפי שאין 34
לו קרקע. שלשה — יש לו קרקע. ואף על פי שאין לו 35
אלא אילנות בלבד, הרי הוא כמי שקנה קרקע. קנה אילן 36
אחד וקרקעו — הרי זה מביא. 37
יד. הלוקח פרות תלושין ולקח הקרקע — הרי זה מביא 38
בכורים, שהרי יש לו קרקע ופרותיה. מכר לו פרות חוץ 39
מן הקרקע, אפילו מחברים — מוכר אינו מביא, שהרי אין 40
לו פרות; ולוקח אינו מביא, שהרי אין לו קרקע. חזר 41
המוכר ולקח הפרות מן הלוקח — הרי זה מביא, שהרי 42
יש לו קרקע ופרותיה. 43
טו. המוכר שדהו לעובד פוכבים וחזר ולקחה ממנו — 44
הרי זה מביא ממנה בכורים מן התורה; שאינה נפקעת מן 45
המצוה בקנין העובד כוכבים, כמו שבארנו. 46

טז. אשרה שבטלה — אין מביאין ממנה בכורים; 47
שהבכורים כקדשי מקדש הן. 48
יז. הבכורים אין להם שעור מן התורה, אבל מדבריהם 49
צריך להפריש אחד מששים. והרוצה לעשות כל שדהו 50
בכורים — עושהו. 51
יח. הפריש בכוריו וחזר והוסיף עליהן או עטרן — הרי 52
התוספת בבכורים. במה דברים אמורים? כשהביא מארץ 53
ישראל; אבל אם הביא מעבר הירדן או מסוריא — אינה 54
בבכורים. ואף על פי שאינה בבכורים, אינה נאכלת אלא 55
בטהרה. ואין מעטרין את הבכורים בכל מקום אלא 56
משבעת המינים. 57
יט. כיצד מפרישין הבכורים? יורד אדם לתוך שדהו 58
ורואה תאנה שבפריה, אשכול ענבים שבכרו, רמון שבכר 59
— קושטן בגמי ואומר: הרי אלו בכורים. והם נעשים 60
בכורים במחבר משקרא להן שם, ואף על פי שצדין לא 61
בשלו כל צרכן. ומשיגמרו ויתלשם מן הקרקע — אינו 62
צריך לחזר ולקרות להם שם. לא הפרישן במחבר ולא קרא 63
להם שם ויתלשם — הרי זה מפרישם אחר שנתלשו. ואם 64
נטמאו הפרות בלן — אינו מפריש בכורים בטמאה, אלא 65
מפריש מן השחור על השמא לכתחלה. ואם אין לו פרות 66
אחרות להפריש מהן — יראה לי, שאינו מפריש בטמאה; 67
שאין מפרישין לאבוד. וכן יראה לי, שהבכורים שנטמאו 68
— אינו מסיק בהן התנור בתרומה טמאה, מפני שהן 69
כקדשי מקדש. 70
כ. המפריש בכוריו ונמקו או נבזזו או אבדו או שנגנבו או 71
שנטמאו — חייב להפריש אחרים תחתיהם; שנאמר: תביא 72
בית יי אלהיך — מלמד, שהוא חייב באחריותו עד שיביאם 73
להר הבית. 74
כא. המפריש בכוריו להעלותן בידי לירושלים — לא 75
ישלחם ביד שליח. ואם לקטן מתחלה על מנת לשלחם ביד 76
שליח — הרי זה מתר לשלחם. 77

יום שני א' מנחם-אב ה'תש"ע

פרק שלישי

א. הבכורים נותנין [אותן] לאנשי משמר והן מחלקים אותן 80
ביניהן, כקדשי המקדש. ויכרך בארנו שהן קרויין תרומה. 81
ולפיכך, זר שאכל בכורים בכל מקום — חייב מיתה בידי 82
שמים. והוא שיאכלם מאחר שנקנסו לחומת ירושלים. 83
ב. היו מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ: זה שבפנים — חייבין 84
עלי מיתה, והרי הוא הקדש לכל דבריו; וזה שבחוץ — 85
הרי הוא חלין לכל דבריו. 86
ג. כהן שאכל בכורים חוץ לירושלים מאחר שנקנסו לפנים 87
מן החומה — לוקה מן התורה. שנאמר: לא תוכל לאכל 88
בשעריך וגומר ותרומת ידך; והם הבכורים, כמו שבארנו 89
בהלכות תרומה. וכן אם אכלן הכהן בירושלים קדם הנחה 90

אומר: ושמחת בחדך; מה שמחת החג — בשלמים, אף
באן — בשלמים. ואין הקרבן מעפב.
יג. ואימתי קורין בשיר עליהן? משיגיעו לעזרה הלויים היו
מתחילין וקורין: ארומקף יי כי דליתני.
יד. הכפורים טעונים לינה. ביצד? הביא בכוריו למקדש
וקרא והקריב שלמיו — לא יצא באותו היום מירושלים
לחזור למקומו, אלא ילין שם ויחזור למחר לעירו; שגאמר:
ופנית בבקר והלכת לאהליך — כל פונות שאתה פונה מן
המקדש לכשתבוא לו לא יהיו אלא בבקר. נמצאת אומר,
שהכפורים טעונים שבעה דברים: הבאת מקום, וכלי,
וקריאה, וקרבן, ושיר, ותנופה, ולינה.

יום שלישי ב' מנחם-אב ה'תש"ע

פרק רביעי

א. כל המביא בכורים טעון קרבן ושיר ותנופה ולינה, אבל
הודוי אינו טעון בכל, לפי שיש שתיבין להביא בכורים
ואין קורין עליהם.
ב. ואלו מביאין ולא קורין: האשה והטמטום
והאנדורגינוס, לפי שהן ספק אשה, ואין יכולין לומר:
אשר נתת לי יי. וכן האפוטרופין והעבד והשליח, לפי
שאין יכולין לומר: אשר נתת לי יי.
ג. הגר — מביא וקורא. שגאמר לאברהם: אב המון גוים
נתתך — הרי הוא אב כל העולם כולו שנכנסין תחת כנפי
שכינה; ולאברהם היתה השבועה תחלה שירשו בניו את
הארץ. וכן כהנים ולוים — מביאין וקורין, מפני שיש להן
ערי מגרש.
ד. הקונה שני אילנות בתוך [שדה] של חברו — מביא ואינו
קורא, לפי שהדבר ספק אם יש לו קרקע או אין לו. וכיצד
עושה? מקדיש אותם תחלה לבדק הבית, מפני שהן ספק
חלין ואין מכניסין חלין לעזרה, והלכה פודה אותן מיד
ההקדש ואחר כך אוכלן. ומפריש מהן תרומה ומעשר, מפני
שהן ספק חלין. ונותן המעשרות שלהן לכהנים, שגא
הם ואסורין לזרים. ואינו מביא אותן בעצמו, אלא משלחן
בד שליח, כדי שלא תעפב אותן הקריאה מלאכלן; שכל
שאינו ראוי לקריאה מפני הספק — הקריאה מעפבת בו.
ה. הפריש בכוריו ומכר שדהו — מביא ואינו קורא;
שאינו יכול לומר: אשר נתת לי יי, שהרי אין לו. והלוקח
אינו חזב להפריש בכורים אחרים מאותו המין שפבר
הפריש ממנו המוכר; ואם הפריש — מביא ואינו קורא.
אבל ממין אחר — מפריש ומביא וקורא.
ו. המוכר שדהו לפרות — הלוקח מביא ואינו קורא;
שקנן פרות אינו קנן הגוף. אבל מביא אדם מנכסי אשתו
בכורים וקורא, אף על פי שאין לו גוף הקרקע; שגאמר:
אשר נתן לך יי אלהיך וליביתך. אף על פי שמתה אשתו
אחר שהפריש והוא בדרך — מביא וקורא.
ז. המוכר שדהו או שמכר אילנות וקרקען בזמן שהיובל נהג
— הרי זה מביא וקורא ביובל ראשון בלבד, שעדין לא

בעזרה — לוקח מן התורה כמי שאכלן בחוץ; לפי שהן
טעונין הנחה בעזרה, שגאמר: והנחתו לפני מזבח יי אלהיך.
ד. ומשיניחם המביאם בעזרה התירו לכהן ואף על פי
שעדין לא התורה עליהן, שאין הקריאה מעפבת אכילתן.
ובכורים שיעצאו חוץ למחיצתן וחזרו — מתרין באכילה.
ה. אכילת בכורים — באכילת תרומה לכל דבריו. ותר
בכורים: שהן אסורין לאונן, וטעונין הבאת מקום, וכהן
טהור שאכל בכורים טמאים — לוקח, כשם שלוקח ישראל
טהור שאכל מעשר שני שנטמא. מה שאין בן בתרומה.
ו. ומניין שהבכורים אסורין לאונן? שהרי נאמר בהן:
ושמחת בכל הטוב; מפלל שהוא חזב לאכלן בשמחה, לא
באנינות. והאכלן באנינות — מכין אותו מפת מרדות.
ז. הכפורים טעונין כלי, שגאמר: ושמחת בטנא. ומצוה מן
המבחר להביא כל מין ומין בכלי בפני עצמו; ואם הביאם
בכלי אחד — יצא. ולא יביאם בערבוב, אלא שעורים
מלמטה, וחטים על גביהן, וזיתים על גביהן, ותרומים על
גביהן, ורמונים על גביהן, ותאנים למעלה מן הכל. ויהיה
דבר אחד מפסיק בין מין ומין, כגון הוצין וחלף או עלין
וכיוצא בהן. ומקיף לתאנים אשכולות של ענבים מבחוץ.
ח. הביאם בכלי מתכות — נוטל הפהן הכפורים וחזור
הפלי לבעליו. ואם הביאם בכלי ערבה וחלף וכיוצא בהן
— הרי הכפורים והסלים לפניהם. ואם נטמאו הכפורים
— אין הסלים לפניהם.
ט. כשהיו מביאין את הכפורים, היו מביאין בידם תורין
ובגדי יונה. וכן היו תולין מצדי הסלים תורין ובגדי יונה, כדי
לעטר את הכפורים. אלו שעם הסלים היו קרבים עולות,
ואלו שבידיהן היו נתנין לפניהם.
י. מצות עשה להתודות במקדש על הכפורים בשעה
שמביאם. מתחיל וקורא: הגדתי היום ליי אלהיך כי באתי
אל הארץ וגומר. ארמי אבד אבי. עד שיגמר כל הפרשה
עד אשר נתת לי יי. ואין קורין אותה אלא בלשון הקדש;
שגאמר: וענית ואמרת — בלשון הזאת.
יא. בראשונה, כל מי שהיה יודע לקרות — קורא, וכל
מי שאינו יודע לקרות — מקרין אותו. נמנעו אלו שאין
יודעין לקרות מלהביא, כדי שלא יכלמו. התקינו בית דין,
שיהיו מקרין את מי שהוא יודע כמי שאינו יודע.
יב. המביא את הכפורים — יש לו רשות לתנם לעבדו
וקרובו בכל הדרך עד שמגיע להר הבית. הגיע להר הבית
— נוטל הסל על כתפו הוא בעצמו, ואפלו היה מלף גדול
שבישראל, ונכנס עד שמגיע לעזרה, וקורא ועודה הסל על
כתפו: הגדתי היום ליי אלהיך וגומר, ומוריד הסל מעל
כתפו ואוחזו בשפתיו, והכהן מניח ידו תחתיו ומניח,
וקורא: ארמי אבד אבי ויד מצרומה וגומר, עד שגומר כל
הפרשה, ומניחו בצד המזבח בקרן דרומית מערבית
בדרומה של קרן, וישתחוה ויצא. ומנין שהן טעונין
תנופה? שגאמר: ולקח הכהן הטנא מידך — לרבות את
הכפורים לתנופה. וכשם שטעונין תנופה, כך טעונין קרבן
שלמים [שיר]. שגאמר בהן: ושמחת בכל הטוב, וברגלים

1 סמכה דעתו של מוכר שמתחזר לו הקרקע. אבל אם חזר
2 ומכרה ביובל שני — הרי זה מביא ואינו קורא; שהרי סמכה
3 דעתו שאין לו אלא הפרות, וקנזן פרות אינו קנזן הגוף.
4 ח. הפריש בכוריו וחלה והרי הוא מסכן — זה שראוי
5 לירשו מביא ואינו קורא. הפריש בכוריו ושלחן ביד אחר,
6 ומת השליח בדרך, אף על פי שחזר הוא והביא — אינו
7 קורא; שנאמר: ולקחת וכתת — עד שתהיה לקיחה
8 והכתת באחת.
9 ט. הפריש בכוריו ואבדו קדם שניע להר הבית, והפריש
10 אחרים תחתיהן — מביא השניים ואינו קורא; לפי שאינו
11 יכול לומר: את ראשית כל פרי האדמה, לפי שאין ראשית.
12 ואלו השניים — אין חייבים עליהן חמש בכורים.
13 י. הביא בכוריו ונטמאו בעזרה — נופצים שם ואינו קורא.
14 יא. הביא בכוריו מאחד מן המינים וקרא, וחזר והביא
15 בכורים ממין אחר — אינו קורא עליהן; שנאמר: הגדתי
16 היום — פעם אחת בשנה הוא מגיד, ולא שמים.
17 יב. הפריש בכוריו ויבש המעין או שנקצץ האילן — מביא
18 ואינו קורא; לפי שזה כמי שאין לו קרקע, שהרי אבדה.
19 יג. המביא בכורים מאחד חג הסוכות ועד חנוכה, אף על
20 פי שהפרישן קדם החג — מביא ואינו קורא. שנאמר:
21 ושמחת בכל הטוב; ואין קריאה אלא בשעת שמחה —
22 מחג השבועות עד סוף החג. וישאר המביאין חוץ מאלו —
23 מביאין וקורין.
24 יד. הבכורים והתרומות והחלה והקרבן והחמץ ומתנות
25 בהמה הם נכסי כהן. יש לו לקנות מהן עבדים וקרקעות
26 ובהמה טמאה, ובעל חוב נוטלן בחובו, והאשה בכתבתה,
27 וקונה בהן ספר תורה.
28 טו. אף על פי שהבכורים והתרומות אסור להאכל לזרים,
29 ואף על פי שהבכורים עולין באחד ומאה בתרומה, אם
30 נתערבו בחלין בירושלים — אסורין בכל שהן במינם,
31 כמעשר שני. מפני שהוא מקום אכילתן, עשואם כדבר שיש
32 לו מתירין; ואף על פי שהבכורים אסורים לזרים אף
33 בירושלים — הרי הן אסורין בכל שהן. אפלו זרע
34 הבכורים אחר שנכנסו לירושלים — הרי הגדולין אסורין,
35 ואסורין בכל שהן אם נתערבו בירושלים; אבל הזרע
36 בכורים קדם שיכנסו לירושלים — הגדולין חלין.
37 טז. כיצד מעלין את הבכורים? כל העירות שבמעמד
38 מתכנסות לעירו של מעמד, כדי שלא יעלו יחידים;
39 שנאמר: ברב עם הדרת מלך. ובאים ולנים ברחובה של
40 עיר. ולא יכנסו לבתים, מפני אהל הטמאה. ובשחר הממנה
41 אומר: קומו ונעלה ציון אל יי אלהינו. והשור הולך
42 לפניהם, וקרניו מצפין זהב, ועטרה של זית בראשו,
43 להודיע שהבכורים משבעת המינים. והחליל מכה לפניהם,
44 עד שהם מגיעין קרוב לירושלים. והם הולכין בכל הדרך
45 וקורין: שומחתי באמרים לי בית יי נלך. ולא היו מהלכין
46 ביום אלא שתי ידות בלבד. הגיעו קרוב לירושלים, שלחו
47 לפניהם שלוחין להודיע לאנשי ירושלים, ועשרו את
48 הבכורים ופרכסו אותן. ואם היה להם לח ויבש — מראין

את הלח מלמעלה. והפחות והסגנים והגזברים יוצאין
לקראתן מירושלים. לפי הבאים הם יוצאין. אם באו אנשים
הרבה — יוצאין לקראתן רבים, ואם מעט — מעט.
ומשיכנסו כלן בשערי ירושלים יתחילו לקרות: עמדות היו
רגלינו בשעריך ירושלים.
יז. כל בעלי אמונות שבירושלים עומדין מפניהם ושואלין
בשלומן: אחינו, אנשי מקום פלוני, באצכם בשלום. והם
מהלכין בתוך ירושלים והחליל מכה לפניהם, עד שהם
מגיעים להר הבית. הגיעו להר הבית, נוטל כל אחד ואחד
סלו על כתפו ואומרים: הללויה הללו אל בקדשו וכו'. עד
כל הנשמה תהלל יה הללויה. והם מהלכים בהר הבית
וקוראין, עד שמגיעין לעזרה. הגיעו לעזרה, דברו הלויים
בשיר: ארוממך יי כי דליחני וגומר.
61

יום רביעי ג' מנחם-אב ה'תש"ע

פרק חמישי

א. מצות עשה להפריש תרומה מן העסה לכהן, שנאמר:
ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה. וראשית זו אין לה
שעור מן התורה. אפלו הפריש בשעורה — פטר את
העסה. והעושה כל עסתו חלה — לא עשה כלום, עד
שישיר מקצתו.
ב. ומדברי סופרים, שמפרישין אחד מארבעה ועשרים מן
העסה, כדי שיהיה בה כדי מתנה לכהן; שנאמר: תתן לו
— תן לו דבר הראוי לתנו מתנה. והנחתום העושה למכר
בשוק — מפריש אחד משמונה וארבעים; לפי שעסתו
מרבבה, יש בשעור זה כדי מתנה.
ג. העושה עסה למשתה בנו, אף על פי שהיא מרבבה —
מפריש אחד מעשרים וארבעה; שלא לחלק בעסת בעל
הבית. והנחתום שעשה עסה קטנה — אחד מארבעים
ושמונה; שלא לחלק בעסת הנחתום.
ד. נטמאת העסה בשוגג או באנס — מפריש אחד
מארבעים ושמונה. ואם טמאה בזדון — מפריש אחד
מעשרים וארבעה, כדי שלא יהיה חוטא נשכר. וחלה
טמאה [מותרת] (לכהן) להסקה, בתרומה טמאה.
ה. אין חייבין בחלה מן התורה אלא בארץ ישראל בלבד,
שנאמר: והיה באכלכם מלחם הארץ וגומר; ויבזמן שכל
ישראל שם, שנאמר: בבאכם — ביאת כלכם, ולא ביאת
מקצתכם. לפיכך, חלה בזמן הזה, אפלו בימי עזרא בארץ
ישראל, אינה אלא מדבריהם, כמו שבארנו בתרומה.
ו. פרות חוצה לארץ שנכנסו לארץ — חייבין בחלה,
ופרות הארץ שיצאו חוצה לארץ — פטורין; שנאמר:
אשר אני מביא אתכם שמה — שמה אתם חייבין בין על
פרות הארץ בין על פרות חוצה לארץ.
ז. מפרישין חלה בחוצה לארץ מדברי סופרים, כדי שלא
תשתפח תורת חלה מישראל. ואין מביאין חלות חוצה
לארץ לארץ, כשם שאין מביאין תרומה ובכורים משם.
ואם הביא — מניחה עד ערב הפסח ותשרף, בתרומה.

אחד, לפי שאינה מדמעת ואפלו נתערכה שנה בשנה.
ונותנין אותה לכהן עם הארץ, מפני שהיא טמאה באויר
ארץ העמים. ואין בה משום כהן המסיע במתנותיו שהוא
אסור. ואם רצה לאכל תחלה ואחר כך יפריש החלה בחוץ
לארץ — מותר; שאין עקרה אלא מדבריהם.
יג. החלה נקראת תרומה. לפיכך אינה נטלת אלא מן
המקף, כתרומה; ואינה נטלת מן הטהור על הטמא
לכתחלה.

יד. וכל שאמרנו בתרומה: לא יתרם, ואם תרם — אינה
תרומה, כך בחלה. וכל שאמרנו בתרומה: לא יתרם מזה
על זה, כך בחלה. וכל שאינו אוכל תרומה — אינו אוכל
חלה; וכל האוכל תרומה — אוכל חלה.
טו. הסומא והשכור מפרישין חלה לכתחלה; שאין בעסה
רע ויפה כדי שיכנונו ויפשו מן היפה.

יום חמישי ד' מנחם-אב ה'תש"ע

פרק ששי

א. הלוקח מן הנחתום — חיב בחלה. ומפריש מן החמה
על הצוננת ומן הצוננת על החמה, אפלו מדפוסין הרבה.
ב. אין חיבין בחלה אלא חמשה מיני תבואה בלבד, והם:
החטין, והשעורים, והפסמין, ושבלת שועל, והשיפון;
שנאמר: באכלכם מלחם הארץ, ואין קרוי לחם אלא פת
הנעשית מאלו. אבל העושה פת ארו או דחן וכיוצא בהן
מן הקטניות — אינן חיבין בחלה כלל.

ג. הלקט והשכחה והפאה וההפקר ותבואה שלא הביאה
שליש, אף על פי שהן פטורין מן התרומה — חיבין
בחלה. וכן מעשר ראשון שהקדימו בשבילים שנטלה
תרומתו, אף על פי שיש בו חלק תרומה גדולה, ומעשר
שני והקדש שנקדו, ומותר העמר ושתי הלחם ולחם הפנים
בשיפודו כל אותן המותרות — הכל חיבין בחלה.

ד. עסה של מעשר שני בירושלים, ועסת שביעית, וספק
מדמע — חיבין בחלה. אבל המדמע — פטור מן החלה.
ה. חלות תודה ורקיקי נזיר: עשאן לעצמו — פטורין מן
החלה, מפני שהן קדש; למכרן בשוק לנזירים ולמקריבי
תודה — חיבין בחלה, לפי שבדעתו, שאם לא תמכר —
יאכלנה.

ו. עסת השתפין והעושה עסה לרבים — חיבת בחלה.
ז. העושה עסה מן הסבל, בין שהקדים חלה לתרומה בין
שהקדים תרומה לחלה — מה שעשה עשוי. ואם הפריש
החלה תחלה — לא תאכל עד שיוציא עליה תרומה
ותרומת מעשר; ואם הפריש תחלה תרומה — לא תאכל
עד שיוציא עליה חלה.

ח. העושה עסה להאכיל הפת שלה לבהמה או לחיה —
פטורה. עסת הפלבים, בזמן שהרועים אוכלין ממנה —
חיבת בחלה. עסת העובד כוכבים — פטורה.
ט. היו ישראל ועובד כוכבים שתפין בעסה, אם היה בחלק
ישראל שעור עסה החיבת בחלה — הרי זו חיבת בחלה.

ח. שלשה דינין לחלה בשלש ארצות: כל הארץ שהחזיקו
בה עולי בבל עד כזיב — מפרישין בה חלה אחת בשעור,
והיא נאכלת לפנהנים. ושאר ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי
מצרים ולא עולי בבל, שהיא מכזיב ועד אמנה —
מפרישין בה שתי חלות: האחת נשרפת, והאחת נאכלת.
ומפני מה מפרישין בה שתי חלות? מפני שהחלה
הראשונה טמאה, שהרי לא נתקדשה אותה הארץ בימי
עזרא, וקדשה ראשונה בטלה משגלו; והואיל והיא ארץ
ישראל — מפרישין בה חלה אחד מארבעים ושמונה
ושורפין אותה; ומפרישין חלה שניה ונותנין אותה לכהן
לאכלה, כדי שלא יאמרו: תרומה טהורה נשרפת, שהרי
נשרפה הראשונה אף על פי שלא נטמאה טמאה ידועה
לכל. וזו שניה אין לה שעור, אלא כל שרוצה מפריש, מפני
שהיא מדבריהם. וכל הארץ מאמנה ולחוץ, בין בסוריא בין
בשאר הארצות — מפרישין שתי חלות: אחת לשרפה, כדי
שלא יאמרו: ראינו תרומה טמאה נאכלת; ואחת לאכילה,
כדי שלא תשתפח תורת חלה מישאל. והואיל וזו וזו
מדבריהם, מוטב לרבות בנאכלת. לפיכך: של שרפה —
אין לה שעור, אלא כל שהוא; ושל אכילה — אחד
מארבעים ושמונה. ומתרת לזבים ולזבות, ואין צריך לומר
לשאר טמאים.

ט. בזמן הזה, שאין שם עסה טהורה מפני טמאת המת
— מפרישין חלה אחת בכל ארץ ישראל אחד מארבעים
ושמונה ושורפין אותה, מפני שהיא טמאה ויש לה שם מן
התורה. ומכזיב עד אמנה — מפרישין שניה לכהן
לאכילה, ואין לה שעור, כשהיה הדבר מקדם.

י. חלת חוצה לארץ, אף על פי שהיא טמאה, הואיל ועקר
חיובה מדבריהם — אינה אסורה באכילה אלא על כהן
שטמאה יוצאה עליו מגופו, והם: בעלי קריין וזבים וזבות
ונדות ויולדות ומצרעין; אבל שאר הטמאים במגע שאר
הטמאות, אפלו טמאי מת — מתירים לאכלה. לפיכך, אם
היה שם כהן קטן בחוצה לארץ, בין בסוריא בין בשאר
ארצות, ורצה להפריש חלה אחת — מפריש אחד
מארבעים ושמונה, ונאכלת לקטן שעדין לא ראה קרי או
לקטנה שעדין לא ראתה נדה, ואין צריך להפריש שניה.

יא. וכן אם היה שם כהן גדול שטבל משכבת זרעו או
מזיבתו, אף על פי שלא העריב שמשו, ואף על פי שהוא
טמא מת — הרי זה מותר לאכל החלה הראשונה, ואינו
צריך להפריש שניה בחוצה לארץ. כל המפריש חלה —
מכרף תחלה: אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש חלה.
בין בארץ בין בחוצה לארץ. וכשם שמכרף על הטהורה,
כך מכרף על הטמאה. לפיכך אין האיש צרם מפריש חלה,
שאינו יכול לברך. אבל האשה הערמה שישבה וכל פניה
טוחות בקרקע — מכרכת ומפרשת חלה.

יב. הנדה וכיוצא בה — מכרכת ומפרשת חלת חוצה
לארץ; שאינה מזוהרת על מגעה, אלא על אכילתה. ואם
היה שם כהן קטן או כהן שטבל, שהיא מתרת לו לאכילה
כמו שבארנו — הרי זה מותר לאכלה עם הזר על שלחן

1 י. עובד כוכבים שהפריש חלה, אפלו בארץ ישראל —
 2 אינה חלה; אלא מודיעין אותו שאינו צריך, ותאכל לזר.
 3 ולמה לא חששו לה שמא עסה של ישראל היא ותלה
 4 אותה ביד עובד כוכבים כדי לפטרה? שאם ירצה ישראל
 5 — יפטר עצמו ויעשה ישראל עסתו פחות משעור חלה.
 6 יא. המערב קמח חטין וקמח ארז ויעשה מהן עסה: אם
 7 יש בה טעם דגן — חביבת בחלה, ואם לאו — פטורה.
 8 אפלו היה השאור חטים לתוך עסת ארז: אם יש בה טעם
 9 דגן — חביבת בחלה, ואם לאו — פטורה.
 10 יב. עסה שנלושה ביין או שמן או רבש או מים רותחים,
 11 או שנתן לתוכה תבלין, או הרתיח המים והשליף הקמח
 12 לתוכו ולשו, אם אפאה — בין בתנור, בין בקרקע, בין על
 13 המהכת והמרחשת, בין שהדביק את הבצק במהכת
 14 ובמרחשת ואחר כך הרתיח באש מלמטה עד שנאפת
 15 הפת, בין שהרתיחה ואחר כך הדביק הבצק — כל אלו
 16 חביבין בחלה. אבל העושה עסה ליבשה בחמה בלבד, או
 17 לבשלה בקדרה — הרי היא פטורה מן החלה; שאין
 18 מעשה חמה לחם. בין שלשה במים, בין שלשה בשאר
 19 משקין. וכן קלי שלשין אותו במים או בדבש ואוכלין אותו
 20 בלא אפיה — פטור. שאין חביבת אלא עסה שסופה
 21 להאפות לחם למאכל אדם.
 22 יג. עסה שלשה תחלה לעשותה מעשה חמה והשלימה
 23 לעשות פת, או שהתחיל בה לאפותה פת והשלימה לעשות
 24 מעשה חמה, וכן קלי שלשו לאפותה פת — חביבין בחלה.
 25 יד. לחם העשוי לכותח — מעשיה מוכיחין עליה: עשאה
 26 כעכין — חביבת בחלה; עשאה כלמודין — פטורה מן
 27 החלה.
 28 טו. כמה שעור העסה שחביבת בחלה? מלא העמר קמח.
 29 בין מאחד מחמשה מינים בין מחמשתן — כלם מצטרפין
 30 לשעור. וכמה הוא שעור העמר? שני קבין פחות חמש.
 31 והקב — ארבעה לגין, והלג — ארבע רביעיות, והרביעית
 32 — ארבעים על ארבעים ברום ארבעים וחצי אצבע וחמש
 33 אצבע, וכל האצבעות הם רחב גודל של יד. נמצאת למד,
 34 שהמדה שיש בה עשור אצבעות על עשור אצבעות ברום
 35 שלש אצבעות ותשיע אצבע בקרוב — הוא העמר. וכן
 36 מדה שיש בה שבע אצבעות פחות שני תשיעי אצבע על
 37 שבע אצבעות פחות שני תשיעי אצבע ברום שבע אצבעות
 38 פחות שני תשיעי אצבע — היא מדת העמר. ושתי המדות
 39 כאחד הם עולים. וכמה מכילה מדה זו? כמו ארבעים
 40 ושלש ביצים בינוניות וחמש ביצה. והם משקל ששה
 41 ושמונים סלעים ושני שלישי סלע מקמח החטים
 42 שבמצרים, שהם משקל חמש מאות ועשרים וזו מווי
 43 מצרים בזמן הזה. ומדה שמכילה כמשקל הזה מקמח
 44 החטים הזה — בה מודדין לחלה בכל מקום.
 45 טז. אסור לאדם לעשות עסתו פחות פחות מפשעור, כדי
 46 לפטרה מן החלה. והמפריש חלה מעסה שהיא פחותה
 47 מפשעור — לא עשה כלום, והרי היא חלין כשהיתה. עשה
 48 עסה פחותה מפשעור ואפאה ונתן הפת לסל, וחזר ואפה

פת אחרת ונתן לסל, אם נתקבץ בסל שעור חלה — הסל
 מצרפן לחלה, ומפריש החלה מן הפת. שנאמר: והיה
 באכלכם מלחם הארץ — מלמד, שהוא מפריש מן האפוי.
 ואין התנור מצרפן לחלה.
 יז. היו הפירות נושכות זו בזו ונתקבץ מן הכל שעור חלה
 — חביבין בחלה אף על פי שאינן בסל. אפה מעט מעט
 וקבץ הכל על לוח שאין לו תוף — הרי זה ספק. ואם
 חלה של דבריהם היא — אינו חביב להפריש עד שיצרף
 אותו כלי שיש לו תוף.
 יח. קמח שלא רקדו אלא לשו בסבין שלו, הואיל ויש בכל
 הקמח עמר — חביב בחלה. אבל אם נטל המרסן מן הקמח
 וחזר והשלים שעור העסה במרסן שהחזירו לקמח — אינו
 חביב בחלה.
 יט. נחתום שעשה עסה לעשותה שאור לחלקה — חביבת
 בחלה; שאם לא תמכר, יעשנה פת. אבל העושה עסה
 לחלקה בצק — פטורה.
 כ. נשים שנתנו קמח לנחתום לעשות להם שאור, אם אין
 בשל אחת מהן פשעור, אף על פי שיש בכללן פשעור —
 פטורה.

יום שישי ה' מנחם-אב ה'תש"ע

פרק שביעי

א. שתי עסות שיש בשתייהן שעור החביב בחלה, ואין
 באחת מהן פשעור, ונגעו זו בזו ונשכו זו את זו: אם היו
 של שנים, אפלו הן ממין אחד — פטורין מן החלה;
 שסתם שנים מקפידין. ואם ידוע שאינן מקפידין על ערוב
 העסות — הרי אלו מצטרפות.
 ב. היו שתייהן של איש אחד: אם היו ממין אחד —
 מצטרפין וחיבות בחלה, ואם משני מינין היו — אין
 מצטרפין; שסתם אחד אינו מקפיד. ואם היה מקפיד שלא
 תגע עסה זו בזו ולא תתערב עמה, אפלו היו ממין אחד
 — אין מצטרפות.
 ג. וכיצד מצטרפות אם היו של אחד ממין אחד? עסת
 החטים שנגעה בעסת הפסמין — מצטרפות; נגעה בשאר
 המינין — אין מצטרפות. וכן עסת שעורין שנגעה בעסת
 הפסמין או שבלת שועל או שיפון, וכן עסת פסמין ושל
 שבלת שועל ושל שיפון שנגעה כל אחת משלשתן
 בחברתה — הרי אלו מצטרפות.
 ד. עסת חדש — אינה מצטרפת לשל ישן, אף על פי שהן
 ממין אחד; כדי שלא יאמרו: תורמין מן החדש על הישן.
 ולא יתרום מאמצע שתייהן, אלא יביא עסה אחרת חדש או
 ישן ויצטרף להם להשלים השעור. כמה דברים אמורים?
 בעסה שנגעה בעסה אחרת; אבל הבולל קמח חמשת
 המינין ועושה מהם עסה אחת — הרי חמשתן מצטרפין
 לשעור עסת חלה, כמו שבארנו.
 ה. עסה שהיא פחותה מפשעור מכאן, ועסה פחותה
 מפשעור מכאן, ועסה שאינה חביבת בחלה באמצע, כגון

יום שבת קודש ו' מנחם-אב ה'תש"ע

פרק שמיני

1 עסת ארז או עסת תרומה או מדמע או עסת עובד כוכבים,
2 אף על פי שנוגעות זו בזו — אינן מצטרפות; שהרי דבר
3 הפטור מן החלה מבדיל באמצע.
4 ו. היה באמצע עסה שהורמה חלתה — מצטרפות;
5 שהעסה שביניהן כבר היתה מחיבת בחלה. וכן אם היה
6 ביניהן עסת הקדש — מצטרפות; מפני שראוי לפדותה
7 ותתחייב בחלה. וכן אם היתה ביניהן עסת מין אחר או עסת
8 איש אחר או עסת חדש — הרי שתי העסות שבצדדין
9 מצטרפות לחלה.
10 ז. שתי עסות, שכל אחת מהן פחותה מפשעור, שהפריש
11 חלה מזו וחלה מזו, וחזרו ונגעו זו בזו והרי בשתייהם
12 פשעור — חייבין להפריש מהן חלה; שהחלות הראשונות
13 אינן כלום.
14 ח. שני עובדי כוכבים שעשו עסה בפשעור וחלקוה, ואחר
15 כף נתגזיר, והוסיף כל אחד על חלקו אחר שנתגזיר עד
16 שהשלימו לשעור — הרי זו חייבת; שלא היתה לה שעת
17 חובה כשהיו עובדי כוכבים, שהרי פחות מפשעור היה ביד
18 כל אחד מהן.
19 ט. אבל שני ישראלים שעשו כף, וחזר כל אחד אחר
20 שחלקו והוסיף על חלקו עד שהשלימו לשעור — הרי זו
21 פטורה; שפכר היתה לה שעת חובה, והן היו פטורין
22 באותה שעה מפני שעשוה לחלק.
23 י. היתה העסה ביד העובד כוכבים והישראל בשתפות
24 וחלקו, ואחר כף נתגזיר העובד כוכבים, והוסיף הגר על
25 שלו [וישראל על שלו] עד שהשלים כל אחד עסתו לשעור
26 — של ישראל חייבת, ושל עובד כוכבים פטורה.
27 יא. הנוטל שאור מעסה שלא הורמה חלתה ונתנו לתוף
28 עסה שהורמה חלתה — הרי זה מביא עסה שניה, שהיה
29 בה עם שאור זה שעור עסה שחייבת בחלה, ונותנה בתוף
30 העסה שהורמה חלתה, ומפריש מן העסה השניה שעור
31 חלה עליה ועל השאור, כדי שישלם מן המקף. ואם אין לו
32 עסה שניה — נעשית זו בלה טבל ומפריש חלה על הכל;
33 שהטבל במינו אוסר בכל שהוא.
34 יב. עסה הטבולה לחלה — אינה בחלה, והרי היא בחלין
35 לענין הטמאה, שאין השני עושה שלישי בחלין, כמו
36 שיתבאר במקומו. ומתיר לגרם טמאה לחלין שבארץ
37 ישראל. לפיכך, שתי עסות, אחת טמאה ואחת טהורה —
38 נוטל כדי חלת שתייהם מעסה שלא הורמה חלתה ונותנו
39 באמצע סמוך לעסה הטהורה, ומושך מן הטמאה לטהורה
40 כדי ביצה, כדי לתרם מן המקף.
41 יג. עושה אדם עסה טהורה ואינו מפריש חלתה, ומניחה
42 או מניח מקצתה להיות מפריש עליה והולך חלות של
43 עסות אחרות ואפלו נטמאו העסות, עד שתעשה העסה
44 שהניח בלה חלה ויתגנה לכהן. והוא שלא תפסל מאכל
45 אדם; אבל משתסרח אינו מפריש עליה. במה דברים
46 אמורים? כשהיו אותם העסות שמפריש עליהן ספק אם
47 הורמה חלה מהן או לא הורמה; שחלת דמאי נטלת מן
48 הטהור על הטמא לכתחלה ושלם מן המקף.

49

50

א. המפריש חלתו קמח — אינה חלה, וגזל ביד כהן,
2 ושאר העסה חייבת בחלה. ואותו הקמח שהפריש לשם
3 חלה, אם יש בו עמר ועושהו עסה — הרי זה מפריש ממנו
4 חלה, כשאר כל קמח חלין.
5 ב. אימתי מפרישין חלה? כשיתן את המים ויתערב הקמח
6 במים, מפריש החלה מתחלת דבר שגולש; שגאמר: ראשית
7 ערסחכם. והוא שלא ישאר שם בצרכה קמח שלא נתערב
8 במים שעור עמר. ואם אמר: הרי זו חלה על העסה ועל
9 השאור ועל הקמח שנשפתי, ולכשתעשה בלה עסה אחת
10 תתקדש זו שבידו לשם חלה — הרי זה מתיר.
11 ג. הניח העסה עד שלש הכל וערכה ואחר כף הפריש —
12 אין בכך כלום. ואם לא הפריש החלה בצק, אלא אפה הכל
13 — הרי זה מפריש מן הפת, כמו שבארנו.
14 ד. מאימתי תתחייב העסה בחלה? משתגלגל בחטים
15 ויתערב הקמח במים, או שתטמטם בשעורים ותעשה בלה
16 גוף אחד. ואוכלין עראי מן העסה עד שתתגלגל בחטים
17 ותטמטם בשעורים. והפסמין — בחטים, ושבלת שועל
18 והשיפון — בשעורים.
19 ה. נתגלגלה בחטים ונטמטמה בשעורים, האוכל ממנה
20 קדם הפרישת חלה — חייב מיתה, מפני שהיא טבל.
21 לפיכך: אם היתה העסה חייבת בחלה מן התורה, האוכל
22 ממנה — לוקה, ככל אוכל טבל; ואם היתה חייבת
23 מדבריהם — מכין אותה מפת מרדות.
24 ו. עסה שגדמעה עד שלא תתגלגל — פטורה; משתתגלגל
25 — חייבת. וכן המקדש עסתו או המפקיר אותה קדם
26 שנתגלגלה, ופדאה או זכה בה ואחר כף גלגלה, או
27 הקדישה או הפקיר אותה אחר שנתגלגלה, ופדאה או זכה
28 בה — הרי זו חייבת בחלה.
29 ז. הקדישה קדם שתתגלגל, ונתגלגלה ביד ההקדש ואחר
30 כף פדאה — פטורה; שבשעת חובתה היתה פטורה.
31 ח. וכן עובד כוכבים שנתן לישראל לעשות לו עסה, ונתנה
32 לו במתנה עד שלא גלגלה — חייבת; ומשגלגלה —
33 פטורה.
34 ט. גר שנתגזיר והיתה לו עסה: נתגלגלה עד שלא נתגזיר
35 — פטורה; ואם משנתגזיר — חייבת. ואם ספק — חייבת
36 בחלה, לפי שהוא עון מיתה. וזו שאכל חלת ספק זו
37 וכיצא בה — אין חייב עליה חמש.
38 י. עסה שגולד בה ספק טמאה קדם שתתגלגל — יעשנה
39 בטמאה, לפי שמתיר לטמא חלין שבארץ ישראל, ותשרף
40 חלתה. נולד לה אחר שנתגלגלה ספק טמאה שודאה מטמא
41 את החלין מן התורה — יגמרנה בטהרה; שכל שודאה
42 מטמא את החלין — גזרו על ספקו בחלין הטבולים לחלה
43 שלא יטמאו אותן, הואיל ונטבלו לחלה. ותהיה החלה
44 תלויה, לא נאכלת ולא נשרפת.

14 עֲסֶתָהּ בְּטִמְאָה. וְכֵן הִנַּחְתּוֹם שְׁעוֹשָׁה בְּטִמְאָה — לֹא לְשִׁין
15 וְלֹא עוֹרְכִין עִמּוֹ, שְׂאִין מִחֲזִיקִין דִּי עוֹבְרֵי עֲבָרָה; אָבֵל
16 מוֹלִיכִין עִמּוֹ פֶּת לִפְלִטָר.
17 יֵד. הַלּוֹקֵחַ מִנַּחְתּוֹם עִם הָאָרֶץ בְּסוּרָא, וְאָמַר לוֹ: הִפְרִשְׁתִּי
18 חֲלָה — אֵינוֹ צָרִיף לְהִפְרִישׁ חֲלָה מִסָּפֶק. כָּשֶׁם שְׁלֹא נִחְשְׁדוּ
19 כָּל יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ עַל תְּרוּמָה גְּדוּלָּה, כִּךָּ לֹא נִחְשְׁדוּ בְּסוּרָא
20 עַל הַחֲלָה.
21 טו. הַלּוֹקֵחַ בַּחוּצָה לָאָרֶץ מִן הַנַּחְתּוֹם — צָרִיף לְהִפְרִישׁ
22 חֲלָה מִסָּפֶק. אָבֵל הַלּוֹקֵחַ מִבֵּית, וְאֵין צָרִיף לוֹמַר
23 הַמִּתְאַרֵּם אֲצִלּוֹ — אֵינוֹ צָרִיף לְהִפְרִישׁ חֲלָה מִסָּפֶק.

1 יא. לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם עֲסָתוֹ בְּטִמְאָה לְכַתְּחִלָּה, אֲלֹא יִזְהַר
2 וְיִשְׁתַּדֵּל וְיִשְׁתַּהר הוּא וְכָלִיו, כְּדֵי לְהִפְרִישׁ חֲלָה טְהוֹרָה. הִנֵּה
3 בֵּינוֹ וּבֵין הַמִּים יֵתֵר עַל אַרְבָּעָה מִלִּין — יַעֲשֶׂנָה בְּטִמְאָה
4 וְיִפְרִישׁ חֲלָה טְמֵאָה.
5 יב. אֵין עוֹשִׂים חֲלָת עִם הָאָרֶץ בְּטִהָרָה, אָבֵל עוֹשִׂים עֲסַת
6 חֲלִין בְּטִהָרָה. כִּיצַד? מִגִּבֵּל הָעֵסָה זֶה הַחֶבֶר, וּמִפְרִישׁ מִמֶּנָּה
7 כְּדֵי חֲלָתָהּ, וּמִנִּיחָהּ בְּכָלִי גָלִילִים אוֹ כָּלִי אֲבָנִים אוֹ בְּכָלִי
8 אֲדָמָה שְׂאִין מִקְבָּלִין טְמֵאָה; וְכִשְׁיָבֹא עִם הָאָרֶץ — נוֹטֵל
9 אֶת שְׁתֵּינֵהוּ, אֶת הָעֵסָה וְאֶת הַחֲלָה, וְאוֹמְרִים לוֹ: הִזְהַר שְׁלֹא
10 תִּגַּע בַּחֲלָה, שְׁמָא תִּחְזוֹר לְטַבְּלָהּ. וּמִפְּנֵי מָה הִתִּירוּ לוֹ זֶה?
11 מִשּׁוּם כְּדֵי חֲזִיו שֶׁל גִּבֵּל.
12 יג. אֲשֶׁת חֶבֶר מְרֻקָּדֶת וּבּוֹרֶרֶת עִם אִשָּׁת עִם הָאָרֶץ; אָבֵל
13 מִשְׁתַּטִּיל מִים בְּעֵסָה לֹא תִסִּיעַ אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עוֹשָׂה

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ט תמוז-ז' מנחם-אב ה'תש"ע

47 (הגיס) אֲשֶׁת אָחִיו אִם מֵת וְלֹא הֵנִיחַ זָרַע, וְהוּא
48 אָמַר: יִתְעַלָּה: "יִבְמָה יָבֵא עָלֶיהָ" (דברים כה, ה).
49 וּכְבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּמִּסְכָּתָא הַמִּיחַדָּת
50 לָהּ, כְּלוֹמַר מִסְכָּת יִבְמוֹת.

51 יום שישי ה' מנחם-אב ה'תש"ע
52 מצות עשה ריז.
53 הַמִּצְוָה הַרִי"ז — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ שְׁתַּחֲלוֹץ
54 הַיִּבְמָה (אשת האח שמת) לַיִבְמָה אִם לֹא יִשְׁאַנָּה,
55 וְהוּא אָמַר: יִתְעַלָּה: "וְיִחַלְצָה נָעִל מֵעַל רַגְלוֹ"
56 (דברים כה, ט) וּכְבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ
57 בַּמִּסְכָּתָא הַמִּיחַדָּת לָכָּךְ, וְהִיא מִסְכָּת יִבְמוֹת. וּכְבֵר
58 יִדְעָתָ לְשׁוֹנָם (ברכות יג. יבמות לט): "מִצְוֹת יְבוֹם
59 (שאח המת ישאנה) קוֹדֶמֶת לְמִצְוֹת חֲלִיצָה",
60 וּלְפִכֶּךָ קָרְאוּ לַמִּסְכָּתָא "יִבְמוֹת", אַף-עַל-פִּי
61 שֶׁהִיא כּוֹלֶלֶת דִּינֵי הַיְבוֹם וְהַחֲלִיצָה בְּאַחֵד.

62 יום שבת קודש ו' מנחם-אב ה'תש"ע
63 מצות לא תעשה שנו.
64 הַמִּצְוָה הַשְּׁנִי"ז — הַצֹּהֲרָה שֶׁהִזְהַרוּ שְׂאֵר בְּנֵי
65 אָדָם מִלְּבֹא עַל הַיִּבְמָה (אשת אח שמת ולא הניח
66 זרע) כְּשֶׁהִיא פִּתַּח זָקָת (קשר, שחובה על אח המת
67 — הַיְבוֹם — לִישְׁאָנָה) יִבְמָה, וְהוּא אָמַר: "לֹא-
68 תִּהְיֶה אִשְׁתְּ-הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר" (דברים כה,
69 ה). וְהַעֲוָר עַל לֹא זֶה — לֹקָה, הִיא וְהוּא.
70 וּכְבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּיבְמוֹת.

24 יום ראשון כ"ט תמוז ה'תש"ע

25 יום שני א' מנחם-אב ה'תש"ע

26 מצות עשה רכב.

27 הַמִּצְוָה הָרַכ"ב — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְגַרֵשׁ בְּסִפֵּר
28 (בשטר) דְּוָקָא אִם נִרְצָה לְגַרֵשׁ, וְהוּא אָמַר:
29 יִתְעַלָּה: "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת וְנָתַן בְּיָדָהּ"
30 (דברים כד, א). וּכְבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר
31 דִּין גְּרוּשִׁין, בְּשִׁלְמוֹת בַּמִּסְכָּתָא הַמִּיחַדָּת לָכָּךְ,
32 כְּלוֹמַר מִסְכָּת גִּטִּין.

33 יום שלישי ב' מנחם-אב ה'תש"ע

34 יום רביעי ג' מנחם-אב ה'תש"ע

35 מצות לא תעשה שנו.

36 הַמִּצְוָה הַשְּׁנִי"ו — הַצֹּהֲרָה שֶׁהִזְהַר הָאָדָם
37 מִלְּהַחְזִיר גְּרוּשָׁתוֹ אַחֵר שֶׁנִּשְׁאָת לְאַחֵר, וְהוּא
38 אָמַר: יִתְעַלָּה: "לֹא-יִוָּכַל בַּעֲלָה הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר-
39 שָׁלְחָה לְשׁוּב לְקַחְתָּהּ" (דברים כד, ד). וְהַעֲוָר עַל
40 לֹא זֶה — לֹקָה. וּכְבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ
41 בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּיבְמוֹת.

42 יום חמישי ד' מנחם-אב ה'תש"ע

43 מצות לא תעשה שנו.

44 מצות עשה רטז.

45 הַמִּצְוָה הַשְּׁנִי"ו נִדְפְּסָה בְיוֹם הַקּוֹדֶם

46 הַמִּצְוָה הָרַט"ז — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ שִׁישָׂא הַיִּבְמָם

שמואל-א יד יד-כ

יִדְּ וַתְּהִי הַמִּכָּה הָרִאשׁוֹנָה אֲשֶׁר הִכָּה יוֹנָתָן וְנִשְׂא כָּלִיו פַּעֲשָׁרִים אִישׁ כִּבְחָצִי מַעֲנָה צֶמֶד שָׂדֶה: טו וַתְּהִי חֲרָדָה בַּמַּחֲנֶה בַּשָּׂדֶה וּבְכָל־הָעָם הַמִּצֵּב וְהַמְשָׁחִית חֲרָדוֹ גַּם־הִמָּה וַתִּרְגַּז הָאָרֶץ וַתְּהִי לְחֲרָדַת אֱלֹהִים: טז וַיֵּרְאוּ הַצָּפִים לְשֹׁאֹל בַּגִּבְעַת בְּנִימָן וְהִנֵּה הַהֶמּוֹן נִמּוֹג וַיֵּלֶךְ וְהִלֵּם: פ יִיאָמֶר שֹׁאֹל לָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ פְּקֻדֵּי־נָא וִרְאוּ מִי הָלַךְ מֵעִמָּנוּ וַיִּפְקְדוּ וְהִנֵּה אֵין יוֹנָתָן וְנִשְׂא כָּלִיו: יח וַיֹּאמֶר שֹׁאֹל לְאַחִיָּה הַגִּישָׁה אֲרוֹן הָאֱלֹהִים כִּי־הִיא אֲרוֹן הָאֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: יט וַיְהִי עַד דְּבַר שֹׁאֹל אֶל־הַכֹּהֵן וְהַהֶמּוֹן אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה פְּלִשְׁתִּים וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְרַב וַיֹּאמֶר שֹׁאֹל אֶל־הַכֹּהֵן אֶסָּף יָדְךָ: כ וַיִּזְעַק שֹׁאֹל וּבְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיָּבֹאוּ עַד־הַמִּלְחָמָה וְהִנֵּה הָיְתָה חֲרֵב אִישׁ בְּרֵעֵהוּ מִהוּמָה גְּדוֹלָה מְאֹד:

רש"י

ההמון. של פלשתים, נמוג ממקומו וילך, וקרב הלום לצד ישראל: נמוג. כמו (בראשית ד יב): נד ונע: (יז) פקדו. לשון פקידה, כמו (איוב ז יח): ותפקדנו לבקרים: (יח) הגישה ארון האלהים. אורים ותומים: כי היה ארון האלהים ביום ההוא. המקרא חסר תיבה אחת, כי היה ארון האלהים שם ביום ההוא:

(יד) כבחצי מענה צמד שדה. בתוך שיעור מדת קרקע, מלא חצי מענה של מחרישת צמד בקר החורשת בשדה: מענה. הוא תלם המחרישה, שקורין ריי"א בלע"ז, וגבורה גדולה היא זו, שהיו קרובים זה לזה, ונכונים לעזור זה את זה: (טז) הצופים לשאול. הצופים אשר היו לשאול בגבעת בנימן, צופים; אישקאגט"ש בלע"ז: והנה

מצודת ציון

(יד) מענה. הוא הקו הישר, שיחרוש החורש כשיעור הראוי, וחזור וחרוש אצלו כמדתו, עד כלותו כל השדה, כמו (תהלים קכט ג): האריכו למעניתם: צמד. זוג: (טו) ותרגז. ענין רעדה: (טז) הצופים. העומדים במקום גבוה, ומשם צופים למרחוק לראות מה נעשה במלחמה: ההמון. העם רב: נמוג. ענין המסה, ורוצה לומר, מוכה ומנוגע: והלום. ענין הכאה, כמו (שופטים ה כז): והלמה סיסרא: (יז) פקדו. ענין השגחה, כמו (ירמיהו טו טז): זכרני ופקדני: (יח) הגישה. הקריבה: ובני ישראל. הוי"ו היא במקום עם, וכן (שמות א ה): ויוסף היה במצרים, ורוצה לומר עם יוסף: (יט) אסוף. ענין הכנסה, כמו (בראשית מט לג): ויאסוף רגליו: (כ) ויזעק. ענין אסיפה:

מצודת דוד

(יד) המכה הראשונה. כי לאחר זה כאשר רדפו ישראל אחריהם, הוסיפו עוד להכות בהם: כבחצי מענה וכו'. רצה לומר: עם שהעשרים האלו היו קרובים זה לזה, כי עמדו בשיעור מרחק חצי מענה אשר יחרוש האדם בצמד בקר בהשדה, עם כל זאת לא עזרו אלו לאלו: (טו) המצב והמשחית. המושל ואנשי המשחית, גם המה חרדו, עם כי מדרכם להיות אמיצי לבב: ותרגז הארץ. אמר בלשון גוזמא והפלגה: ותהי לחרדת אלהים. המחנה היתה לחרדה גדולה, כי כאשר ירצה להגדיל דבר מה, סומכו למלת 'אל' כמו [תהלים פ י]: וענפיה ארזי אל: (טז) הצופים לשאול. הצופים שהיו לשאול בגבעת בנימן: ההמון. של פלשתים, המה נמוגים והולכים ומוכים בכל פעם יותר: (יז) פקדו. ראו בהשגחה: (יח) הגישה ארון האלהים. לשאול לפניו באורים ותומים, אם נעלה עליהם: ובני ישראל. רצה לומר: הארון היה עם בני ישראל ובתוכם: (יט) עד דבר. בעוד שדבר אל הכהן לשאול באורים ותומים, היה ההמון הולך ומתרבה בדבר הנמיגה וההכאה: אסוף ידך. הכנס ידך אל עצמך להמנע מלפתוח באורים ותומים, כי אין עוד זמן לשאול בהם:

דברי הימים ב לב היב

ה וַיִּתְחַזֵּק וַיִּבֶן אֶת־כָּל־הַחֹמָה הַפְּרוּצָה וַיַּעַל עַל־הַמִּגְדָּלוֹת וַלְחֹצֶה הַחֹמָה אַחֲרֵת וַיַּחֲזֵק אֶת־הַמָּלְאָא עִיר דָּוִיד וַיַּעַשׂ שָׁלַח לָרֶב וּמַגְנִים: ו וַיִּתֵּן שָׂרֵי מִלְחָמוֹת עַל־הָעָם וַיִּקְבְּצֵם אֵלָיו אֶל־רְחוֹב שַׁעַר הָעִיר וַיְדַבֵּר עַל־לִבְכֶם לֵאמֹר: ז חֲזָקוּ וְאַמְצוּ אֶל־תִּירְאֹו וְאַל־תַּחַתּוּ מִפְּנֵי מֶלֶךְ אֲשׁוּר וּמִלִּפְנֵי כָל־הַהֲמוֹן אֲשֶׁר־עִמּוֹ כִּי־עִמָּנוּ רַב מִעִמּוֹ: ח עֲמֹ זְרוּעַ בָּשָׂר וְעִמָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְעִזָּרְנוּ וּלְהִלָּחֵם מִלְחֻמָּתָנוּ וַיִּסְמְכוּ הָעָם עַל־דְּבָרֵי יַחֲזִיקָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה: ט אַחֲרֵי זֶה שָׁלַח סִנְחָרִיב מֶלֶךְ־אֲשׁוּר עֲבָדָיו יְרוּשָׁלַיִם וְהוּא עַל־לְכִישׁ וְכָל־מְמַשְׁלָתוֹ עִמּוֹ עַל־יַחֲזִיקָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְעַל־כָּל־יְהוּדָה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם לֵאמֹר: י כֹּה אָמַר סִנְחָרִיב מֶלֶךְ אֲשׁוּר עַל־מָה אַתֶּם בְּטָחִים וַיֹּשְׁבִים בְּמִצּוֹר בִּירוּשָׁלַם: יא הֲלֹא יַחֲזִיקָהוּ מִסִּית אַתְּכֶם לָתֵת אַתְּכֶם לָמוֹת בָּרָעַב וּבְצָמָא לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יַצִּילֵנוּ מִכַּף מֶלֶךְ אֲשׁוּר: יב הֲלֹא־הוּא יַחֲזִיקָהוּ הַסִּיר אֶת־בְּמוֹתָיו וְאֶת־מִזְבְּחָתּוֹ וַיֹּאמֶר לִיהוּדָה וּלְיְרוּשָׁלַם לֵאמֹר לִפְנֵי מִזְבֵּחַ אֶחָד תִּשְׁתַּחֲוּוּ וְעָלִיו תִּקְטְרוּ:

רש"י

הבוטח באלהיו הלא הוא פשע ואפילו אם היה יכולת לעזור לו לא יהיה עוזרו כי חטא לו שהסיר את במוותיו ואת מזבחותיו ויאמר ליהודה ולירושלים לפני מזבח אחד תשתחוו ולא מוטב שישתחוה יהודה לפני מזבח אחד וירושלים לפני אחד או שנים ויותר ומה מועיל אחד לעם רב כזה שהיו סבורים שכל אותן במות שהסיר כדלעיל (ל"ח) ויגדע את האשרה וגו' שהיו בנוים לשם אלהי ישראל:

מצודת ציון

(ה) המלוא. מקום מוכן לאסיפת העם כמו קראו אחריו מלא (ירמיה יב): שלח. קבוצת חרב כמו ואיש שלחו בידו (לעיל כג): (ז) תחתו. ענין פחד ושבר: ההמון. רבוי העם: רב. גדול וחזק: (י) במצור. מל' צר ומצוק:

מצודת דוד

(ה) ויעל וכו'. ר"ל הגביה את החומה למעלה מן המגדלות: ולחצה. מן החומה ההיא בנה עוד חומה אחרת וחזק פרצות המלוא שהיתה בעיר דוד: (ח) זרוע בשר. עזרת זרוע בשר: (ט) והוא על לכיש. אז היה נלחם על לכיש ועמו כל אנשי ממשלתו: על יחזקיהו.

חזור על ראשית המקרא לומר ששלח אל יחזקיהו: (י) על מה וכו'. כאומר אם היה לכם בטחון מה להנצל מידי היה מהראוי לשבת במצור ובמצוק זמן מה להשיג תכלית טוב אבל הואיל ובטחון אין ובע"כ תהיו נמסרים בידי מה לכם לשבת במצור צאו מיד אלי ועבדו אותי: (יא) הלא יחזקיהו. כאומר הסתת יחזקיהו תועיל שתמותו ברעב ובצמא ולא לטובה היא כי אומר ה' יצילנו ואין זה בטחון: (יב) הלא הוא. כי הלא הוא בעצמו הסיר הבמות הנעשים למקום ואמר לכם לפני מזבח אחד תשתחוו וכו' ומיעט א"כ בעבודת האלוה ואך א"כ יעזרו:

רש"י

עין יעקב

שמלכך. דייגך שהדיין קרוי מלך שנאמר (משלי כט) מלך במשפט יעמיד ארץ: לודים. אומה שקורים קוניב"ש ואוכלי אדם הם והם רעבתנים: מאכל יורשים. יורשי הון רב שלא טרחו בו ואין עסוקים ודואגים לשוט אחר מזונותם ולעסוק במלאכה: בזורק אבן לחמת. וקשה לגוף (בד"ו איתא ולי"ג) [ל"ג] לא קשה ולא יפה:

דף י ע"א עד מתי יושבין בדין? אומר רב ששית: עד זמן סעודה. אומר רב חמא: מאי קראת? דכתיב: (קהלת י) "אי לך ארץ שמלכך נער, ושריך בבקר יאכלו, ושריך ארץ שמלכך בן חורים, ושריך בעת יאכלו, בגבורה ולא בשתי" בגבורה של תורה, ולא בשתי של יין. תנו רבנן: שעה ראשונה מאכל לודים. שניה מאכל לסטים. שלישית מאכל יורשים. [רביעית מאכל פועלים. חמישית מאכל כל אדם. אינו, והאמר רב פפא: רביעית זמן סעודה לכל אדם. אלא], רביעית מאכל כל אדם. חמישית מאכל פועלים. ששית מאכל תלמידי חכמים, מכאן ואילך, בזורק אבן לחמת. אומר אבוי: לא אמרן, אלא דלא טעים מידי בצפרא, אבל טעים מידי בצפרא, לית לן בה.

מתוך שיעורים באגדות חז"ל

אחר סיום כל הדברים הבוערים להיום. השעה החמישית, היא מאכל כל אדם שאינו נמצא ברשימה המנויה לעיל, ושאלו: איני? = האמנם? הרי זה לא כף! וחרי אומר רב פפא: שעה רביעית היא זמן סעודה לכל אדם? אלא, החכמים חזרו בהם והסכימו לדעת רב פפא ואמרו: שעה רביעית מאכל כל אדם, שעה חמישית מאכל פועלים. שעה ששית, שהיא כבר שעת הצהרים, היא זמן מאכל תלמידי חכמים, מכאן ואילך - הסועד פת שחרית אחר השעה הששית, בזורק אבן לחמת = כלי יין שאינו מלא, ונותן לתוכו אבנים כדי שיצא מלא, אומר אבוי: לא אמרן = לא נאמרה מגבלה זו - כזורק אבן לחמת, אלא ד=שהוא לא טעים מידי =לא טעם דבר-מה בצפרא =בבקר. אבל אם הוא טעים מידי בצפרא =אם הוא אכל דבר-מה בבקר, לית לן בה =אין לנו בזאת את המגבלה המבארת על הצם שעות ארפות.

שאלו: עד מתי חובה על הדיינים להיות יושבים בדין ולעסוק במשפט העם? אומר רב ששית: עד שיגיע זמן סעודה, אומר רב חמא: מאי קראת? =היכן יש ראיה מהמקרא לחריצותם של דייני האמת, ולעבדה שהם יחרצו דין אמת? דכתיב: "אי =וי, לשון צער לך ארץ שמלכך נער =שנערים הנם המלכים שלך. "נערים" אלה "בבקר יאכלו", ממשיך המקרא: "ושריך ארץ שמלכך בנו בחורים". ממשיך הפסוק: ושריך בעת יאכלו =הדיינים אוכלים בזמן הקבוע, בגבורה של תורה, ולא בשתי" =שתייה של יין. תנו רבנן =שנו החכמים בבריתא: שעה ראשונה של היום, מאכל לודים =אוכלי אדם רעבתניים. שעה שנייה, מאכל לסטים =שודדים, שעה שלישית, מאכל יורשים, שלא עמלו על כסף, ואינם יודעים להעריך אותו. שעה רביעית, מאכל פועלים, שהפסקת האכל נתנת להם.

בְּטוֹמָאָת מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁיו, אלא שיש לברר בְּמָה הֵם מִתְבַּפְּרִין, ועל
 זה אמרה הברייתא מוטב שִׁיתְבַּכְּרוּ הַכֹּהֲנִים בְּפָרוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, שֶׁהָיָה
 הוֹתֵר מִכָּלֵל אֶצֶל בֵּיתוֹ, שְׁבִנִי בֵּיתוֹ מִתְכַּפְּרִים עִמּוֹ, וְאֵל יִתְבַּכְּרוּ
 בְּשִׁעִיר הַנִּעְשָׂה בְּפָנִים, שְׁנֵאמַר בּוֹ 'אֲשֶׁר לַעֲמֹ, שֶׁהָיָה לֹא הוֹתֵר
 מִכָּלֵל. וְאֵם נִפְשָׁה לֹמֵר – וְאֵם תִּרְצָה לְהִשָּׁב עַל דְּרָשָׁה זוֹ, יֵשׁ לָנוּ
 לְלַמּוֹד זֹאת מִמָּקוֹם אַחֵר, שֶׁהָיָה הוּא אוֹמֵר 'בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת ה'
 וְגו' (תהלים קלח ט), הרי שהכהנים קרויים 'ביתו' והם בכלל כפרת פרו
 של אהרן, שְׁנֵאמַר 'כִּכְפֹּר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ' (ויקרא טו ו).
 מִבְּרִית הַגִּמְרָא: וְאֵם 'אֵם נִפְשָׁה לֹמֵר' – מִה הִיא נִתֵּן לְהִשָּׁב,
 שְׁמֹשׁ כִּי יֵשׁ צוּרָה בְּפִסְקוֹ נֹסֵף לְלַמּוֹד שֶׁהַכֹּהֲנִים מִתְכַּפְּרִים בְּפָרוֹ שֶׁל
 אַהֲרֹן. מִבְּרִית הַגִּמְרָא: הַקּוֹשִׁיָּא הִיא, וְכִי תִּימָא – וְאֵם תֵּאמַר, אִיךְ
 אִפְשָׁר לֹמֵר שֶׁהַכֹּהֲנִים יִתְכַּפְּרוּ בְּפָרוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, וְהָיָה 'כִּכְפֹּר בְּעֵדוֹ
 וּבְעֵד בֵּיתוֹ' בְּתִיב (ויקרא טו ו), וּמִכָּאן שֶׁרַק בְּנֵי בֵּיתוֹ מִתְכַּפְּרִים בְּפָרוֹ,
 וְלֹא שָׂאֵר הַכֹּהֲנִים. וְלִתְרָץ קוֹשִׁיָּא זֶה הַשִּׁיבָה הַבְּרִייתָא, בּוֹלָן – כֵּל
 הַכֹּהֲנִים קְרוּיִין בֵּיתוֹ, שְׁנֵאמַר (תהלים קלח ט-ב), 'בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת
 ה', יְרֵאֵה ה' בָּרְכוּ אֶת ה'.'
 הַגִּמְרָא מִקְשָׁה עַל הַמְּבֹאֵר בְּבְרִייתָא (א) שֶׁהַפְּסוֹק 'אֲשֶׁר לַעֲמֹ' נִדְרָשׁ
 לְמַעַט שְׂאִין הַכֹּהֲנִים מִתְכַּפְּרִים בְּשִׁעִיר. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְהָיָה 'אֲשֶׁר
 לַעֲמֹ' לְהָבִי הוּא דִּתָּא – וְכִי הַפְּסוֹק 'אֲשֶׁר לַעֲמֹ' שְׁנֵאמַר בְּשִׁעִיר
 הַפְּנִימִי בֹא לְמַעַט שְׂאִינוֹ מִכְּפָר עַל הַכֹּהֲנִים, הָיָה מִיָּעָי לִיָּה – הָיָה
 פְּסוֹק זֶה נִדְרָשׁ לֹמֵר, דְּקָאָמַר רַחֲמָנָא מִדְּעָם לִיָּהוּ – שְׁצִיטָה הַתּוֹרָה
 שֶׁהַשִּׁעִיר הַפְּנִימִי יִהְיֶה מִמִּמּוֹן הָעַם, וְלֹא מִמִּמּוֹן הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. מִתְרַצָּת
 הַגִּמְרָא: הֵהוּא מִ'טוֹמָאָת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' יָקָח' (ויקרא טו ד) נִפְקָא –
 דְּרָשָׁה זֹאת שֶׁהַשִּׁעִיר בֹּא מִמִּמּוֹן הָעַם נִלְמַדַּת מִהַפְּסוֹק שְׁנֵאמַר לִגְבִי
 קִרְבָּנוֹת הַכֹּהֵן בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים, שִׁיבּוּאוֹ מֵאֵת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.
 מִמְּשִׁיבָה הַגִּמְרָא וּמִקְשָׁה עַל הַבְּרִייתָא: וְהָיָה 'אֲשֶׁר לֹא' לְהָבִי הוּא
 דִּתָּא – הָאֵם הַפְּסוֹק 'אֲשֶׁר לֹא' (ויקרא טו ד) שְׁנֵאמַר בְּכָהֵן גָּדוֹל, בֹּא
 לְמַעַט שְׂאִין הַכֹּהֲנִים מִתְכַּפְּרִים בּוֹ, הָיָה מִיָּעָי לִיָּה לְבִדְתָּא – הֵלֵךְ
 פְּסוֹק זֶה נִצְרָךְ לְדִין שֶׁהַבְּרִייתָא דּוֹרֶשֶׁת מִפְּסוֹק זֶה, 'אֲשֶׁר לֹא' מִשְׁלֹ
 (מִמִּמּוֹנוֹ) הוּא מִבֵּיא, וְאִינוּ מִבֵּיא מִשְׁלֹ צָבוֹר, יָכוֹל הִייתָ לְפָרֶשׁ
 אֶחָד יָבִיא מִשְׁלֹ צָבוֹר, כִּיּוֹן שְׂאִין הַצָּבוֹר מִתְבַּפְּרִין בּוֹ, אֶבְל יָבִיא
 מִשְׁלֹ אֶחָד הַכֹּהֲנִים, כִּיּוֹן שְׂאִיָּהוּ הַכֹּהֲנִים מִתְבַּפְּרִין בּוֹ, תִּלְמִיד
 לֹמֵר 'אֲשֶׁר לֹא' (ויקרא טו ד), שְׁמִבֵּיא מִשְׁלֹ עֲצֻמוֹ וְלֹא מִשְׁלֹ כֹהֲנִים.
 וְעִידִין יָכוֹל הִייתָ לֹמֵר, שֶׁרַק לְכַתּוּלָּה לֹא יָבִיא מִמִּמּוֹן הַכֹּהֲנִים,
 וְאִילוּ בְּדִיעֵבַד אֵם הָבִיא מִהֵם בְּשֶׁר, תִּלְמִיד לֹמֵר שׁוּב וּפַעַם
 נֹסַפְתָּ 'אֲשֶׁר לֹא', הַתּוֹכֵחַ שֶׁנֶּה עָלָיו לְעַבֵּב – כְּתוּבָה הַתּוֹרָה זֹאת פַּעַם
 נֹסַפְתָּ, לֹמֵר שֶׁאִף בְּדִיעֵבַד אִינוּ כָּשֶׁר אֵלֶּא מִמִּמּוֹן הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל.
 וּמֵאֲחֵר שְׁנִצְרָךְ הַפְּסוֹק 'אֲשֶׁר לֹא', נִמְצָא שְׂאִינוֹ מִיּוֹתֵר לְמַעַט שְׂאִין
 הַכֹּהֲנִים מִתְכַּפְּרִים בְּפָרוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן גָּדוֹל, וּמִדּוּעַ הוּצְרָה הַבְּרִייתָא
 לְהִבִּיא פְּסוֹק נֹסֵף לְלַמּוֹד שֶׁהַכֹּהֲנִים מִתְכַּפְּרִים בְּפָרוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן.
 מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: תִּנָּא, הָבִי קָא קִשְׁיָא לִיָּה – כִּי כּוּנַת הַתָּנָא שֶׁל
 הַבְּרִייתָא לְהַקְשׁוֹת, מֵאֵי שְׂנָא בְּדָעָם דִּלָּא מִכְּפָר – בְּמֵה שׁוֹנֵה הָדִין
 שֶׁהַשִּׁעִיר שֶׁל הָעַם אִינוּ מִכְּפָר עַל הַכֹּהֲנִים, הָרִי זֶהוּ שְׁמוֹ דִּלָּא קָא
 חֲסִירִי בֵּיה מְמוּנָא – שְׂאִין הַכֹּהֲנִים נְחֻסְרִים מִמּוֹן בְּקִנִּית שִׁעִיר זֶה,
 דְּבִתִּיב (ויקרא טו ט) 'אֲשֶׁר לַעֲמֹ', שֶׁהַשִּׁעִיר בֹּא מִמִּמּוֹן הָעַם, וְאֵם כֵּן,
 בְּרִיתָהּ נִמִּי – בְּפָרוֹ שֶׁל אַהֲרֹן גַּם כֵּן לֹא יִתְכַּפְּרוּ, שֶׁהָיָה לֹא קָא חֲסִירִי
 בֵּיה מְמוּנָא – אִינוֹם חֲסִירִים מִמּוֹן, שְׁנֵאמַר 'אֲשֶׁר לֹא', שֶׁהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל
 מִבִּיאוֹ מִשְׁלֹ, וְלֹא יִתְכַּפְּרוּ אִף בְּפָרוֹ שֶׁל אַהֲרֹן. וְעַל שֶׁאֵלֶּה זֶה קָאָמַר
 הַתָּנָא, בּוֹלָן קְרוּיִין בֵּיתוֹ – כֵּל הַכֹּהֲנִים קְרוּיִים 'בֵּיתוֹ', וְכִלְלִים
 בְּכַפְּרָתוֹ מִמֵּה שְׁנֵאמַר בְּפִסְקוֹ (ויקרא טו ט) 'זִכִּיפֹר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ'.
 הַגִּמְרָא מִבְּרִית מִדּוּעַ יֵשׁ צוּרָה שֶׁהַכֹּהֵן יִתּוּדָה שְׁנֵי וִידִידִים. מִקְשָׁה
 הַגִּמְרָא: בְּשִׁלְמָא לְרַבִּי שְׁמַעוֹן, הִינֵנו דְּבִתִּיב תְּרִי וִידִידִין וְדָם הָפֵר
 – הַפְּסוֹקִים מְבַנִּים אֶת שִׁיטַּת רַבִּי שְׁמַעוֹן, שֶׁלְכִי יֵשׁ צוּרָה בִּידִיד
 שֶׁהַכֹּהֵן מִתּוּדָה עַל הָפֵר, וּבִידִידוֹ נֹסֵף שְׁמִתּוּדָה בְּשִׁעִיר זִרְיָקָה הָדָם,
 וְגַם בְּכַפְּרַת הָדָם עֲצֻמוֹ שְׁזוּרָק עַל הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁכֵּן חָד – אֶחָד מִהֵם מִכְּפָר
 עַל הַכֹּהֲנִים, תִּלְתּוֹת עַל עוֹן שִׁישׁ בּוֹ יִדְעִיה בְּתַחֲלִילָה וְאִין בַּה יִדְעִיה
 בְּסוֹף, וְהוּא בְּגֵד מִה שִׁעִיר הַנִּעְשָׂה בְּפָנִים מִכְּפָר עַל יִשְׂרָאֵל. וְחָד
 מִכְּפָר עַל הַכֹּהֲנִים עַל עוֹן שְׂאִין בּוֹ יִדְעִיה בְּתַחֲלִילָה וְיֵשׁ בַּה יִדְעִיה
 בְּסוֹף, וְהוּא בְּגֵד מִה שִׁעִיר הַנִּעְשָׂה בְּחִוִּץ מִכְּפָר עַל יִשְׂרָאֵל. וְחָד

מִכְּפָר עַל הַכֹּהֲנִים בְּשִׂאֵר עֲבִירוֹת, וְהוּא בְּגֵד מִה שִׁעִיר הַנִּעְשָׂה
 מִכְּפָר עַל יִשְׂרָאֵל. אֵלֶּא לְרַבִּי יְהוֹדָה, שֶׁהַכֹּהֲנִים מִתְכַּפְּרִים עַל שִׂאֵר
 עֲבִירוֹת בְּשִׁעִיר הַנִּעְשָׂה כִּשְׂרָאֵל, תְּרִי וִידִידִין וְדָם הָפֵר לְמָה לִי –
 מִדּוּעַ צִרְיָ גַם אֶת הוִידִיד שֶׁל הָפֵר וְגַם אֶת הוִידִיד שֶׁל מִתֵּן דָּמוֹ, וְגַם
 אֶת דָּם הָפֵר לְכַפְּרַת הַכֹּהֲנִים, הָרִי בְּחָד וִידִידִי, וְדָמוֹ שֶׁל פֶּר, סָנְיָא –
 דִּי בִּכְר לְכַפְּרַת הַכֹּהֲנִים, שֶׁאֶחָד יִהְיֶה כְּגֵד מִה שְׁמִכְפָּר שִׁעִיר הַפְּנִימִי,
 וְאֶחָד יִהְיֶה כְּגֵד מִה שְׁמִכְפָּר שִׁעִיר הַחִיצוֹן.
 מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אִכֵּן אִין צִרְיָ אֵלֶּא כְּפָרָה אַחַת, וְמֵה צִרְיָ שְׁנֵי
 וִידִידִים, אֶחָד לֹא – אֶחָד לְכַפֵּר עַל הַכֹּהֵן גָּדוֹל עֲצֻמוֹ וּבְנֵי בֵּיתוֹ, וְאֶחָד
 לְבֵיתוֹ – וִידִידוֹ נֹסֵף לְכַפֵּר עָלָיו וְעַל אַחֵי הַכֹּהֲנִים, בְּרִיתָנָא דְּבִי רַבִּי
 יִשְׁמַעְיֵאל, בְּךָ הִיא מִדַּת הָדִין נִזְהָנָת – כִּי הִיא הִנְהַגָּה הָרְאוּיָה,
 מוֹטֵב יָבוֹא וְזָכִיא וְיִכְפֹּר עַל הַחֲטִיָּה, וְאֵל יָבוֹא חֲטִיָּה וְיִכְפֹּר עַל
 הַחֲטִיָּה, וְלִכְךָ תַּחֲלִילָה מִכְּפָר הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עַל עֲצֻמוֹ, וְאַחֲרֵי שֶׁנַּעֲשָׂה
 זִכָּאֵי הוּא מִכְּפָר אִף עַל אַחֵי הַכֹּהֲנִים.

הדרן עלך שבועות שנים

פרק שני - ידיעות הטומאה

משנה

במשנה בפרק הראשון שנינו שאדם טמא שאכל קודש או שנכנס
 למקדש בשוגג חייב בקרבן עולה ויורד. נאמר שם, שחייב קרבן זה
 ישנו בארבעה אופנים, כיון שאין אדם מתחייב בו אלא אם לשגגתו
 קדמה 'ידיעה בתחילה', ואחריה היתה 'ידיעה בסוף'. משנתינו
 מפרשת את המשנה שבפרק הקודם ומפרטת את אופני השגגות
 האלו ואת דיניהן.
 ידיעות הטומאה – אופנים שונים שבהם מתחייב אדם קרבן על
 ששגג באיסורי טומאת מקדש וקדשיו, שתיים שהן ארבע הם. שנים
 הנלמדים ממשמעות הכתוב, ועוד שנים הנלמדים מריבוי.
 כיצד, נממא, וידע מכך, ובשעת אכילתו נעלמה ממנו הטומאה,
 כגון ששכח, ואלו זכויר היה את הקדש, כלומר, שזכר אז שבשר
 קודש הוא אוכל. או שנעלם ממנו הקדש וזכויר את הטומאה,
 כלומר, שאחר שידע שבשר קודש הוא זה, נעלם ממנו הדבר בשעת
 אכילתו, אך זכר את טומאת גופו. וכן אם אחר שידע את דבר טומאת
 גופו ודבר קדושתו של הבשר, נעלמו ממנו זה וזה – הטומאה
 והקודש. ואכל את הקדש ולא ידע, ומשאכל ידע – ואחרי שאכל
 נודע לו שעבר על איסור אכילת קודש בטומאת הגוף, הרי זה חייב
 בקרבן עולה ויורד. הרי לנו שני אופנים באיסור אכילת קודש
 בטומאה.
 נממא, וידע מכך, ונעלמה ממנו אותה טומאה כאשר נכנס
 למקדש, וזכויר את המקדש, כלומר שזכר שמקום זה הוא בית
 המקדש, או שנעלם ממנו שזה המקדש, וזכויר את הטומאה, וכן
 אם נעלם ממנו זה וזה, ונכנס למקדש ולא ידע, ומשיצא ידע –
 ואחרי שיצא נודע לו שעבר על איסור כניסה למקדש בטומאה, הרי
 זה בעולה ויורד. הרי לנו עוד שני אופנים באיסור כניסה למקדש
 בטומאה.
 המשנה דנה בגבולות המקום אשר הנכנס אליו בטומאה מתחייב
 קרבן. אחד הנכנס בטומאה לעזרה שבמקדש, ואחד הנכנס
 לתוספת העזרה חייב קרבן עולה ויורד, שקדושת תוספת העזרה
 שזה לקדושת העזרה, מאחר שההוספה נעשתה על פי הדינים
 שנאמרו בדבר, שאין מוסיפין על תחום הקדש – ירושלים ועל תחום
 העזרות של בית המקדש, אלא פרשות מלך ונביא ואזורים ותומים
 וסנהדרין של שבעים ואחד, ובשתי תולדות – שני לחמי תודה,
 שמקיפים עמם את המקום המתקדש, ובשיר – בכינורות ובמיני
 נגינה, ומשוררים בשירי מזמורים, ובית דין מהלכין, ושתי התולדות
 הנישאות בידי שני כהנים מהלכות תחילה, ובית דין מהלכים
 אחריהן, וכל ישראל מהלכים אחריהם, עד שמגיעים לסוף המקום
 שאותו רוצים לקדש,

שבועות. פרק ראשון – שבועות שנים דף יד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קיא רש"י

בטומאת מקדש וקדשיו – כשהוא אומר "על הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר" ולימד שהשווה כולם לכפרה אחת בשעיר המשתלח, לרבי יהודה מצינו שיש להם כפרה בשאר עבירות, כי היכא דחס רחמנא למיכתב עלייהו כפרה בשאר עבירות אית לן למילף מינה דיהיב להו נמי כפרה בטומאת מקדש, ובמה הן מתכפרים בו. מאי אם נפשך לומר – מה היה לו להקשות שהזקק להביא מקרא זה. וכי תיטא ביתו כתיב – ולא שאר כהנים. להכי הוא דאחא – שלא יתכפרו בו כהנים; מדעם ליהוי – משל צבור ולא משל כהן גדול; לפי שהפר בא משלו והוצרך לומר בשעיר משל צבור. להכי הוא דאחא – שלא יתכפרו בו אחרים, שהזקק להביא מקרא שיתכפרו בו כהנים; תלמוד לומר אשר לו – תלתא כתיבי בפר. אשר לו – תניינא. תלמוד לומר אשר לו – השלישי לעכב. הכי קשיא ליה – דקאמר: יכול לא יתכפרו בפרו של אהרן – שהרי כבר נאמר "אשר לו" לומר שאינו בא משל כהנים, וכיון שאינו חסירין בו ממונן לא נתכפרו בו. דמאי שנא בשעיר הפנימי דלא מתכפר בו? – כדילפינן מ"אשר לעם" יתירא. משום דלא חסרו בו ממונא. שלא נקנה משלחם. היינו דאיכא תרי וידוי – בפר, ומתן דמו. תרי וידוי – דכתיב תרי וידוי "וכפר בעדו ובעד ביתו", ואמר מר (יומא לו, ב): בכפרת בדמים הכתוב מדבר, שהרי עדיין לא נשטח חפר. ואיכא מתן דמו – דהוי שלש כפרות. לכפר על שלש עבירות, שהכהנים מתכפרין בפר כנגד שלש עבירות שישאל מתכפרין בשעירים. חד כנגד שעיר הנעשה בפנים – לתלות על שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף. וחד כנגד שעיר החיצון – לכפר על שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף. וחד כנגד שעיר המשתלח – לכפר על שאר עבירות. כחד וידוי ודמו סגי – חד כנגד שעיר הפנימי וחד כנגד שעיר החיצון. יבוא זכאי ויכפר על החייב – לפיכך מתודה וידוי ראשון עליו ועל ביתו, ולאחר שנעשה זכאי ביודיו מתודה עליו ועל אחיו. ולעולם תרוייהו חדא כפרה נינהו.

הדרן עלך שבועות שנים

בטומאת מקדש וקדשיו; כמה הם מתכפרין? מוטב שיתכפרו בפרו של אהרן, שהרי הותר מכללו אצל ביתו, ואל יתכפרו בשעיר הנעשה בפנים, שהרי לא הותר מכללו. ואם נפשך לומר – הרי הוא אומר: "בית אהרן ברכו את ה' וגו'". ומאי "אם נפשך לומר"? – וכי תימא: "ביתו" פתיב – פולין קרויין ביתו, ששנאמר: "בית אהרן ברכו את ה'... וירא ה' ברכו את ה'". – והאי "אשר לעם" להכי הוא דאחא? האי מיבעי ליה דקאמר רחמנא מדעם ליהוי! – ההוא מ'ומאת ערת בני ישראל" נפקא. – והאי "אשר לו" להכי הוא דאחא? האי מיבעי ליה לכדתניא: משלו הוא מביא ואינו מביא משל צבור; יכול לא יביא משל צבור, שאין הצבור מתכפרין בו, אבל יביא משל אחיו הכהנים, שאין הכהנים מתכפרין בו? תלמוד לומר: "אשר לו". יכול לא יביא, ואם הביא כשר? תלמוד לומר שוב: "אשר לו", הכתוב שנה עליו לעכב! – תנא הכי קא קשיא ליה: מאי שנא בדעם דלא מכפר – דלא קא חסרי ביה ממונא, דכתיב: "אשר לעם", בדאחרן נמי לא קא חסרי ביה ממונא? וקאמר: פולין קרויין "ביתו". בשלמא לרבי שמעון, היינו דכתיב תרי וידוי ודם הפר, חד כנגד שעיר הנעשה בפנים, וחד כנגד שעיר הנעשה בחוץ, וחד כנגד שעיר המשתלח; אלא לרבי יהודה, תרי וידוי ודם הפר למה לי? בחד וידוי ודמו סגי! – אהד לו ואהד לביתו, בדתנא דבי רבי ישמעאל: קד היא מדרת הדין גוהנת, מוטב יבוא זכאי ויכפר על החייב, ואל יבוא חייב ויכפר על החייב.

הדרן עלך שבועות שנים

ידעיות הפומאה – שנים שהן ארבע: נטמא וידע, ונעלמה ממונו הפומאה וזכור את הקדש; נעלם ממונו הקדש וזכור את הפומאה; נעלמו ממונו זה וזה, ואכל את הקדש ולא ידע, ומשאכל ידע – הרי זה בעולה ויורד. נטמא וידע, ונעלמה ממונו טומאה וזכור את הקדש; נעלם ממונו מקדש וזכור את הפומאה; נעלם ממונו זה וזה, ונכנס למקדש ולא ידע, ומשיצא ידע – הרי זה בעולה ויורד. אהד הנכנס לעזרה ואהד הנכנס לתוספת העזרה; שאין מוספין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא, ואורים ותומים, וסנהדרין של שבעים ואהד, ובשתי תודות ובשירי, ובית דין מהלכין ושתי תודות אחריהן, וכל ישראל אחריהם הפנימית

כולן קרויין ביתו – תימא: ולוים במה יתכפרו? אי בשל צבור – "אשר לעם" כתיב, ולוים לא מקור "עם" למאן דאמר, ופלוגתא היא בפרק "הורו" (חולין קלא, ב). ואי בשל אהרן – לא איקרו "ביתו"! וכי תימא: כיון דאשכחן שיש להן כפרה, דכתיב "וכפר" אית לן למימר דלא אתי "אשר לעם" אלא למעוטי כהנים, ויתכפרו בשל צבור – אם כן מצינו בשעיר של עם שהותר מכללו. הא? מיבעי ליה לכדתניא בו – ומדאיצטריך קרא לומר דלא מייתי משל כהנים, אלמא מתכפרין בו ומשני תנא הכי קא קשיא ליה בו, וקרא איצטריך שלא תאמר כיון שמצינו שיש להן כפרה יתכפר בשלו ויביא משלחן. אבל קצת תימא: ומאי פריך? נימא דהא דדרשין דלא מייתי משל כהנים היינו לבתר דקים לן דכהנים מתכפרין בו? שנה עליהן הכתוב לעכב – ואם תאמר: ונקו "אשר לו" תניינא לעכב משל צבור, ושלישי למצוה משלו ולא משל כהנים; ויש לומר: דסברא הוא למידרש מעיקרא למצוה קודם דנדרוש לעכב. וכן מוכח בפרק קמא דבוכים (ו, ב) ובבבא דוכתי. דלא מחסרי ממונא דכתיב אשר לעם – אף על גב דהאי נפקא לן מ'ומאת ערת בני ישראל", מכל מקום "אשר לעם" משמע משל לעם, אלא מדאייתר מוקמינן ליה שאין הכהנים מתכפרים בו. ולא מיבעיא למאן דאמר במסכת שקלים (דף ב) ובמנחות (כא, ב) שאין הכהנים מוציין לשקול, דודאי לא אתי מדידהו. אלא אפילו למאן דאמר שמצוין לשקול והשעיר בא מתרומת הלשכה, מכל מקום אם חסרו מעות הלשכה ובאו לגבות לצורך שעיר – אין גובין משלחן, או אם בא אחד ויזכה שעיר לצבור – כשר, אף על פי שלא זכו בו הכהנים. בראהרן נמי לא מחסרי ממונא – תימא: מכל מקום על כרחך כיון שמצינו שיש להן כפרה בכל מה שיש כפרה לאחריהם, מדכתיב "וכפר" – לא מצינו לאוקומה אלא בשל אהרן, מאחר שנתמעטו משל צבור מדכתיב "אשר לעם", ולא גמרינן מניה, דגלי קרא ויש לומר: ד"אשר לעם" משמע נתנית טעם – משום שהוא משל עם, ואם היו מתכפרים משל אהרן אף על גב דלא מחסרי ממונא – אם כן אין הטעם נכון. וקאמר כולן קרויין ביתו – והשתא, על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף שמכפרים שעירי רגלים – מתכפרים נמי כהנים אף על גב דלא מחסרי ממונא, הואיל ומצינו בשל אהרן מתכפרין אף על גב דלא מחסרי ממונא. ועוד, דדוקא ביום הכפרים הוא דמזכירין ריבויא, לפי שמצינו ויזלוק בכפרה בין ישראל לכהנים. שני וידוי ודם הפר – משמע שמתכפרין הכהנים בשני וידוי, אם כן מתניתין דיומא דפרק "אמר להן הממונה" (לה, ב) דקחני ביודי ראשון "אני וביתי" ותו לא, ובשני "אני וביתי ובני אהרן" – לא מתוקמא כרבי שמעון, דלדידה ביודי ראשון נמי הוה ליה למימר "ובני אהרן". ותימא: דהא רבא מוקי לה התם וידוי דשעיר המשתלח כרבי שמעון, ומסתמא כל תנאי מתניתין וידויין אתו נמי כרבי שמעון ויש לומר: דאפילו רבי שמעון מודה שאינו מזכיר בהדיא בני אהרן עד שיראה כוכא.

הדרן עלך "שבועות שנים"

ידעיות הטומאה – מתוך פירוש הקונטרס משמע שרצה לפרש כולה מתניתין בידיעה גמורה, שפירש וידע שנטמא. ואף על גב דמוקמא מתניתין כרבי דאמר ידיעת בית רבו שמה ידיעה, מכל מקום נקטה לה במתניתין סתם ידיעה אף על גב דלא צריך. והמודק יכול לפרש כולה מתניתין בידיעת בית רבו. ארבעי

ארבעי קמייאת דלא מייתי ליה לידי קרבן בר - זאת הגירסא עיקר, וכן נראה לקונטרס. אף על פי שפירש הקונטרס בריש מסכת שבת (ג, א) הנהו דאתו לידי חוב חטאת קחשי, דהיינו העקירות - לא קשיא מידי, דהתם מיירי בזה עקר וזה מניח, ובדנחא אין המניח יכול לבא לידי חוב חטאת, אבל העקר היה יכול לבא לידי חוב חטאת אם היה גומר הוצאה, אבל הכא בידיעה ראשונה לא

נתייב ובדיעה האחרונה נתייב. **זיל קרי** בי רב הוא - והוי כמו שיש כאן ידיעה, שהיה לו לשאול כיון שדבר זה ידוע לתניקות. אבל שרץ, דמטמא בכעדרה דבסמוך - אין ידוע אלא לתלמידים. ואם תאמר: תיפוק ליה ידוע בבית רבו כשלמד דצב מטמא! ויש לומר: בשלא למד, אלא ראה שהעולם נזהרים ולא ידע באיזה. אי נמי, למד ולא הבין בין צב לצפרדע מעולם. ועוד יש לפרש: זיל קרי בי רב הוא - כלומר, הרי על כרחך למד בבית רבו שצב כתיב בפרשה. ובתינוק שנשבה ליבא לאוקומה, כיון שידוע דחד מינייהו מטמא.

ונעלם ממנו מקום מקדש מהו - לפי מה שפירשתי דחשיב ידיעה מה שהיה לו לשאול, צריך לפרש דבזמן הזה מיירי שאין מצוי לישראל היכן מקומו, ומכל מקום נקט בן בבל לפי שבני ארץ ישראל וגילין להכיר יותר. ויש תימנה: אמאי לא חשיב בכך "ונעלם" מכלל ידיעה, כמו "ונעלמה מעיני כל חי" (איוב כח) דגבי תורה. **או** דלמא כיון דמקומו לא ידע ליה העלמה היא - פירש בקונטרס דלא דמי לידעת בית רבו. דהתם ידע ששרץ מטמא, וכשנגע בשרץ לא נזכר לו שלמד שיהא טמא בנגיעה זו. משמע דלא היא ידיעת בית רבו ידיעה אלא אם כן ידע בשעת נגיעה שנגע בשרץ. ולעיל בפרק קמא (ד, א) דפריך: ומי איבא דלית ליה ידיעת בית רבו ומשני: משכחת לה בתינוק שנשבה בין הגוים, הוה מצי לשנוי: כגון שלא ידע בשעת נגיעה שנגע בשרץ.

שאין

הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת. וכל שלא נעשית בכל אלו, הנכנס לשם אין חייב עליה. נטמא בעורה, ונעלמה ממנו טומאה וזכור את המקדש, נעלם ממנו זה וזה, והשתחוה או ששהה בכדי השתחוואה, או בא לו בארובה - חייב, בקצרה - פטור. זו היא מצות עשה שבמקדש שאין חייבין עליה. ואיזו היא מצות עשה שבבגדה שחייבין עליה? היה משמש עם הפהורה, ואמרה לו "נטמאתי", ופירש מיד - חייב, מפני שניצאתו הנאה לו בביתא. רבי אלעזר אומר: "השרץ... ונעלם ממנו" - על העלם שרץ חייב, ואינו חייב על העלם מקדש. רבי עקיבא אומר: "ונעלם ממנו והוא טמא" - על העלם טומאה חייב, ואינו חייב על העלם מקדש. רבי ישמעאל אומר: "ונעלם" "ונעלם" שתי פעמים, לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש. **גמרא אמר רב פפא לאבוי: שתיים שהן ארבע? שתיים שהן שש הויין: ידיעות הטומאה תחלה וסוף, ידיעות הקודש תחלה וסוף, ידיעות מקדש תחלה וסוף! - ולמעמיד, תמני הויין, דהא איבא טומאה דקודש וטומאה דמקדש תחלה וסוף! - הא לא קשיא, שם טומאה אחת היא. מפל מקום שית הויין! אמר רב פפא: לעולם תמני הויין, ארבעי קמייאת דלא מייתן ליה לידי קרבן לא קא חשיב, ארבעה בתרייתא דמייתן ליה לידי קרבן קא חשיב. ואיבא דאמרי, אמר רב פפא: לעולם תמני הויין, וארבעי קמייאת דליתנהו בכל התורה פולה קא חשיב, ארבעי בתרייתא דאיתנהו בכל התורה פולה לא קא חשיב. בעי רב פפא: נעלמו ממנו הלכות טומאה, מהו? - הויי דמי? אילימא דלא ידע אי שרץ טמא אי צפרדע טמא, זיל קרי בי רב הוא! - לעולם ידע בטומאת שרץ, וכגון דנגע בכעדרשה, ולא ידע בעדרשה אי מטמא אי לא מטמא, מאי? פיון ידע דמטמא שרץ בעולם - ידיעה היא, או דלמא פיון דכעדרשה לא ידע אי מטמא אי לא מטמא - העלמה היא? תיקו. בעי רבי ירמיה: בן בבל שעלה לארץ ישראל ונעלם ממנו מקום מקדש, מהו? - איליבא דמאן? אי איליבא דרבי עקיבא דבעי ידיעה בתחלה - הא לא מחייב על העלם מקדש, אי איליבא דרבי ישמעאל דמחייב על העלם מקדש - הא לא בעי ידיעה בתחלה! - לא צריכא, איליבא דרבי דבעי ידיעה בתחלה, ומחייב על העלם מקדש, ואמר: ידיעת בית רבו שמה ידיעה, מאי? פיון ידע דאיבא מקדש בעולם - ידיעה היא, או דלמא פיון דמקומו לא ידע ליה - העלמה היא? תיקו. "אחד הנכנס לעזרה" וכו'. מנא הני מילי? אמר רב שימי בר חייא, דאמר קרא: "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן**

שיש מקדש בירושלים אבל אין ידוע מקומו, מהו? איבא ידיעה בתחלה, או דלמא הא דתנן: נעלם ממנו מקדש - במי שהכיר בו כבר קאמר. הא לא בעי ידיעה בתחלה - כדאמרין בשילחי פירקין (ט, ב). איליבא דרבי - דאמר בשמעתא קמייאת בפרקין קמא (ד, א) דבעי ידיעה בתחלה, ומחייב על העלם מקדש. ידיעה היא - למיהוי ידיעה בתחלה. או דלמא כיון דמקומו לא נודע לו - מעולם, אין כאן ידיעה בתחלה. ולא דמי לידעת בית רבו דטומאה, דאילו התם למד שהשרץ מטמא, וכשנגע בו ידע שנגע בשרץ אבל לא נזכר לו להכיר שהוא טמא בנגיעה זו - התם קאמרין: כיון שלמד שהנוגע בשרץ טמא, וזה ידע כשנגע - אין זה העלם. אבל זה לא ידע מקום מקדש מימיו - אין כאן ידיעת בית רבו. מנא הני מילי - דבעינן כל הני לתוספת עזרה.

וכן

פנימית וחיצונה - מפרש בגמרא. **ונאכלת ונשרפת** - נמי מפרש בגמרא. **נטמא בעורה** - וידע שנטמא. **השתחוה** - בהעלם זה, או ששהה כדי השתחוואה - בגמרא מפרש שיעורא. או **שכא** לו בארובה - שיצא לו דרך ארובה, שיש קצרה וזימנו לצאת. **חייב** - ואפילו לא שהה תחלה. ושיעורין הללו הלכה למשה מסיני הם במי שנטמא בתוך העזרה. **בקצרה פטור** - היכא דלא השתחוה ולא שהה. זו היא - טומאה שאירעה לו בתוך עזרה. זו היא מצות עשה שבמקדש - דיש כאן מצות עשה "וישלוו מן המזבח" וגו' וכל טמא נפיש" (במדבר ה). שאין חייבין עליה - בית דין פר בהוראה, ולא כחן משיח, כדמפרש בגמרא. ואיזו היא מצות עשה שבגדה בו? - אידי דתנא בהוריות (ה, ב) אין חייבין על עשה שבמקדש אבל חייבין על עשה שבגדה - קתני הכא: איזו היא מצות עשה שבמקדש ואיזו היא שבגדה. היה משמש עם הפהורה - היינו דומיא דעשה שבמקדש, שאירעה לו הטומאה משבא בהיתר לידי כניסה. ואמרה לו **נטמאתי** - עכשיו, ופירש מיד בקושי האבר. **חייב** - אלא יעמוד בלא דיתה עד שימות האבר ופירוש בלא קושי, וזהו עשה. ובגמרא יליף לה. השרץ ונעלם - "או בנבלת שרץ טמא ונעלם ממנו" (ויקרא ה). רבי עקיבא אומר כו' - בגמרא מפרש מאי ביניהו. **גמרא** הכי גרסינן: אמר רב פפא לעולם תמני הויין וארבעי בתרייתא דמייתן ליה לידי קרבן קחשיב בר - ידיעות אחרונות מודיעות אותו שחטא. ואית דגרסי: ארבעי קמייאת דמייתן ליה לידי קרבן קא חשיב. ואין נראה לי, דאם כן מאי "איבא דאמר"י? אם מפני שני הטעם - אין דרך התלמוד לומר כן ולא ישאל אחריו "מאי ביניהו". **ארבעי בתרייתא** - ידיעות שבסוף איתנהו בכל התורה, שאין אדם מביא חטאת אלא אם כן נודע לו שחטא. **ארבעי קמייאת** - ידיעות שבתחלה. ליתנהו בכל התורה - שהאובל חלל בשוגג, אפילו לא נודע לו על חתיכה זו מעולם שהיא חלב ולאחר אכילה נודע לו - חייב. נעלמו ממנו הלכות טומאה - כשנגע בשרץ, וידע שנגע בשרץ אבל אינו ידוע שהוא טמא. אי שרץ מטמא - כגון הצב והלטאה שדומין לצפרדע, וסבור שאינו מטמא. זיל קרי בי רב הוא - תינוקות של בית רבן קורין "החולד והעכבר והצב", הלכך אין זו העלמה ויש כאן ידיעה בתחלה, וכשאכל את הקדש נעלמה ממנו נגיעה ראשונה - יש כאן ידיעה בתחלה והעלם אחריה, ולכשיודע לו בסוף ידא חייב. ידיעה היא - ידיעה בתחלה יש כאן. העלמה היא - ואין כאן ידיעה בתחלה. בן בבל - שידוע

וכן

שבועות דף יד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קיג

1 אינה קשה, שאין לחלק את שגגת העלם טומאה לשני אופנים, משום
2 ששם טומאה אחת היא – בין באכילת קודש בהעלם טומאה ובין
3 בכניסה למקדש בהעלם טומאה הידיעה היא על הטומאה שנטמא
4 בה, וכיון שדבר אחד הוא בשניהם, אין להחשיב את הידיעות של כל
5 אופן בפני עצמן.
6 חזרת הגמרא לקושיית רב פפא: מכל מקום קשה כמבואר לעיל,
7 שהרי שית הויין – שש הן ולא ארבע.
8 רב פפא חזר בו ומבאר את חשבון המשנה. מתרצת הגמרא: אמר
9 רב פפא, לעולם תמני הויין – באמת שמונה הן, משום שיש
10 להחשיב גם את הידיעות של האוכל קודש בהעלם טומאה וגם את
11 הידיעות של הנכנס למקדש בהעלם טומאה, אלא שארבעי קמייטא
12 – ארבע הידיעות הראשונות, כלומר הידיעות שלפני החטא, בכל
13 ארבעת האופנים, דלא מיינת ליה – שאינן מביאות את החוטא לידי
14 הבאת קרבן, שהרי כל זמן שלא נודע לו שחטא, הוא אינו מביא
15 קרבן, לא קא חשיב – אין התנא במשנה מחשיב אותן במניינו, אך
16 ארבעה בתרייתא – ארבע הידיעות האחרונות, כלומר הידיעות
17 שאחרי החטא, בכל ארבעת האופנים, דמיינת ליה – שהן המביאות
18 את החוטא לידי הבאת קרבן, שכאשר נודע לו שחטא יודע הוא
19 שעליו להביא קרבן, קא חשיב – אותן החשיב התנא.
20 הגמרא מביאה שיש שאמרו תירין אחר בשם רב פפא: ואיכא
21 דאמרי – ויש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, אמר רב פפא, לעולם
22 תמני הויין, וארבעי קמייטא – הידיעות הראשונות, שלפני החטא,
23 דליתנהו – שאין אותן ככל התורה בולה, כלומר שבחובי קרבן
24 חטאת על שאר עבירות אין תנאי שתהיה ידיעה לפני החטא, קא
25 חשיב, כיון שהן המיוחדות כ'ידיעות הטומאה', אך ארבעי בתרייתא
26 – הידיעות האחרונות, שאחרי החטא, דאיתנהו – שישנן ככל
27 התורה בולה, שגם קרבן חטאת שעל שאר עבירות אין החוטא מביא
28 אלא כאשר נודע לו שחטא, לא קא חשיב – אין התנא מחשיב אותן
29 במניינו, כיון שאינן מיוחדות כ'ידיעות הטומאה'.
30 הגמרא מבררת מה היא הידיעה בתחילה' אשר בלעדיה אין חיוב
31 קרבן: פני – נסתפק רב פפא, אדם שנגעלמו ממנו הלכות טומאה
32 כשנגע בשרץ, ולכן אף שידע שנגע בו, לא ידע שנטמא, מהו – מה
33 דינו, האם נחשב שהיתה לו ידיעה בתחילה'.
34 הגמרא מבררת כיצד מדובר בספיקו של רב פפא: היכי דמי – במה
35 מדובר, אילימא – אם נאמר שמדובר באדם שידע על דין טומאה,
36 אלא דלא ידע אי שרין טמא אי צפרדע טמא – שהוא אינו יודע
37 מה הוא המטמא את האדם בנגיעתו, האם הצפרדע או השרץ, דוחה
38 הגמרא: הרי ייל קרי בי רב' הוא – דבר הידוע לתינוקות של בית
39 רבן הוא זה, ולפיכך ודאי שכשנגע בשרץ יש כאן ידיעה טומאה,
40 וכשנעלמה ממנו נגיעה זו ואכל קודש חייב קרבן כשנודע לו שחטא,
41 ואין להסתפק בדבר.
42 הגמרא מבארת את ספיקו של רב פפא באופן אחר: לעולם ידע
43 בטומאת שרין – באמת מדובר באדם שידע ששרץ מטמא, ומדובר
44 בגון דנגע בחתיכת שרץ שגודלה כצדשה, ולא ידע כצדשה אי
45 מטמא אי לא מטמא – האם בשיעור כעדשה השרץ מטמא, או לא.
46 ועל כך הסתפק רב פפא, מא' – מה הדין בזה, האם ביון ידע
47 דמטמא שרין בעולם – כיון שהוא יודע את הדין הכללי ששרץ
48 מטמא, וכן יודע שנגע בחתיכת שרץ, ידעה היא – נחשב שיש לו
49 ידיעה בתחילה' הנצרכת לחיוב קרבן, או דלמא – או שמא ביון
50 דכצדשה לא ידע אי מטמא אי לא מטמא – כיון שהוא אינו יודע
51 ששרץ מטמא אף כבעדשה, העלמה היא – נחשב שטומאתו נעלמה
52 ממנו מתחילה, ואין כאן ידיעה בתחילה'.
53 תיקו – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפסטה.
54 הגמרא ממשיכה לברר מה היא ידיעה בתחילה' בהעלם מקדש: פני
55 רבי ירמיה, בן ככל אשר יודע שיש מקדש בירושלים האסור בכניסה
56 בטומאה, שיעלה לארץ ישראל, וכיון שמעולם לא היה בה נעלם
57 הוא ממנו מקום המקדש, ועל ידי כך שגג ונכנס אליו, על אף שידע
58 וזכר שהוא טמא, כיון שסבר שמקום הדיוס הוא זה, מהו – מה דינו,
האם ידעו על המקדש ודינו נחשבת ידיעה בתחילה', וחייב קרבן,

המשך בעמוד קל

1 והתודה הפנימית נאכלת שם, והחיצונה נשרפת. וכל עזרה או
2 תוספתה שלא נעשית בכל אלו, הנכנס לשם בטומאה אין חייב
3 עליה, משום שאין קדושתה קדושה גמורה.
4 המשנה מבארת את דין מי שנטמא בתוך המקדש: הנמא בתוך
5 העזרה ידע שנטמא, ואחר כך נעלמה ממנו הטומאה, ואולם וזכור
6 היה את המקדש, או שנגעלם הימנו המקדש וזכור היה את
7 הטומאה, או שנגעלם ממנו זה וזה, וכיון שכך, נעלם ממנו שעליו
8 לצאת מיד מן המקדש, והשתנה בטומאתו, או ששהה במקדש
9 שיעור זמן כבדי השתנה, או שפא לו – יצא לו מהמקדש בדרך
10 ארובה ואף אם לא השתנה כלל, חייב, אך אם יצא בדרך הפצצה
11 ביותר, בלי להשתחוות ובלי לשהות, פטור.
12 מאחר שנשנה במשנתנו דין הנטמא בעזרה, ביארה המשנה את דין
13 הוראת בית דין בדינו ובדין נדה, שהזכירו יחד בקיצור במשנה אחרת.
14 זו – המצוה על הנטמא בעזרה לצאת החוצה, היא מצות עשה
15 שפסקה ששן בית דין וכהן משיח תייבין עליה פר חטאת אם הורו
16 בה בשגגה להיתר.
17 ואיזו היא מצות עשה שבגדה שחייבין עליה אם הורו בה בשגגה
18 להיתר, אדם שהיה משמש עם הפהורה, ואמרה לו נטמאתי
19 עכשיו בטומאת נדה, ופירש ממנה מיד, בלי להמתין שיפסק קישוי
20 האבר, חייב. שפירשה באבר חי אסורה עליו באיסור נדה, מפני
21 שייצאתי הנאה לו בביתו, והרי זה כבא על הנדה.
22 נחלקו תנאים באיזה אופן חייבה התורה קרבן עולה ויורד. רבי
23 אלעזר אומר, נאמר בתורה בחיוב קרבן על טומאת מקדש וקדשיו
24 נפש אשר תגע וכו' או בנבלת שרץ טמא, ונגעלם ממנו והוא טמא
25 ואשם' (ויקרא ה ב), ומכך שהסמיכה התורה את ענין השרץ לנגעלם
26 ממנו יש ללמוד, שעל העלם שרץ חייב, ואינו חייב על העלם
27 מקדש, שרק אם שגגתו של החוטא היתה בהעלם הטומאה חייב
28 קרבן עולה ויורד, אך אם שגגתו היתה בהעלם המקדש או בהעלם
29 הקודש לא. ורבי עקיבא אומר, מכך שהסמיכה התורה לנגעלם
30 ממנו והוא טמא יש ללמוד, שרק על העלם טומאה חייב, ואינו
31 חייב על העלם מקדש או על העלם הקודש. רבי שמעאל אומר,
32 נאמר בתורה לנגעלם שתי פעמים (שם ב א), כדי לרבות
33 ולחייב בין על העלם טומאה ובין על העלם קודש ומקדש.

גמרא

34 הגמרא הבינה בתחילה שכונת המשנה במנן ארבע ידיעות
35 הטומאה היא בין לידיעה שבתחילה ובין לידיעה שבסוף, בכל
36 המקרים שהזכירו במשנה. הגמרא מבררת מהו החשבון של המשנה
37 שמנן הידיעות הוא ארבע. מקשה הגמרא: אמר רב פפא לאפני,
38 וכי הידיעות שתיים שהן ארבע הן, והלא לבאורה שתיים שהן שש
39 הויין – הן, דהיינו, הידיעות הטומאה תחלה וסוף – באופן ששגג
40 אדם בהעלם טומאה, הרי חיוב בקרבן הוא בתנאי שידע מתחילה
41 על הטומאה, ובתנאי שנודע לו לבסוף שחטא, הרי כאן שתי ידיעות.
42 ועוד, ידיעות הקודש תחלה וסוף – באופן ששגג בהעלם קודש,
43 התנאים לחיובו בקרבן הם שידע מתחילה שבשר קודש הוא זה,
44 ושנודע לו לבסוף שאכל קודש, הרי עוד שתי ידיעות, וידיעות
45 מקדש תחלה וסוף – באופן ששגג בהעלם מקדש, התנאים לחיובו
46 הם שידע מתחילה שמקדש הוא זה, ושנודע לו לבסוף שנכנס
47 למקדש, הרי כאן שש ידיעות.
48 הגמרא חוזרת ומקשה על רב פפא עצמו: ולמעמיך – ולפי שיטתך
49 בחשבון זה יקשה, דגם שש אינו המניין המדויק, אלא תמני הויין –
50 שמונה הן, דהא איכא – שהרי יש להחשיב טומאה דקודש וטומאה
51 דמקדש תחלה וסוף, כלומר, האופן הראשון שהזכיר רב פפא, מי
52 ששגג בהעלם טומאה, יש לחלקו לשני אופנים, כשאכל קודש
53 בטומאתו, וכשנכנס למקדש בטומאתו, ובכל אחד שתי ידיעות,
54 אחת בתחילה ואחת בסוף. נמצא שעל שתי הידיעות שרב פפא
55 החשיב במקרה זה, נוספו לנו עוד שתיים, והיה עליו להקשות שתיים
56 שהן שמונה הויין, ולא שש.
57 הגמרא דוחה את הקשיא על רב פפא: הא לא קשיא – קושיא זו

1 **וְכֵן תַּעֲשׂוּ** (שמות כה ט), והמילים 'כֵּן תַּעֲשׂוּ' מיותרות, ויש ללמוד מהן
 2 שכמו כן תעשו 'לְדוֹרוֹת', שגם בעתיד בכל מקדש שיעשו, ינהגו כל
 3 הדינים שנאמרו בעשיית המשכן, ולכן כדי לקדשו או להוסיף עליו
 4 צריך את הדברים המנויים במשנה, כפי שקידשו את המשכן במדבר.
 5 הגמרא מקשה על דרשה זו מברייתא שענינה כיצד מקדשים כלי
 6 שרת חדשים למקדש: **מֵתִיב רַבָּא, כָּל הַכֵּלִים שֶׁעָשָׂה מִשֶּׁה לְמִשְׁכָּן,**
 7 **מִשְׁחָתָן בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה מִקִּדְשֵׁתָן** בקדושת כלי שרת אף שעדיין לא
 8 השתמשו בהם, אולם **מִבְּאֵן וְאֵילָף**, כל הכלים החדשים שיעשו
 9 במשך הדורות, אין מושהים אותם, אלא **עֲבֹדְתָן מִחֲנֻכָּתָן** – התחלת
 10 העבודה בהם מקדשת אותם. וקשה, **וְאִמָּאי** – מדוע שונה דין הכלים
 11 שבכל דור מדין כלי המשכן, **וְנִימָא** – והרי יש לומר 'וְכֵן תַּעֲשׂוּ
 12 לְדוֹרוֹת' – שכדין הכלים שעשה משה כן יהיה דין כל הכלים.
 13 הגמרא מתרצת, ומבארת את מקור דין קידוש כלי המקדש. מתרצת
 14 הגמרא: **שְׁאֵנִי הָתָם** – שונה הדבר בדין משיחת הכלים, משום **דְּאָמַר**
 15 **קָרָא** (במדבר י א) 'וַיִּמָּשַׁח אֹתוֹ וַיִּקְדֹּשׁ אֹתוֹ וְאֵת כָּל כְּלָיו וְגו' וַיִּמָּשְׁחֵם
 16 וַיִּקְדֹּשׁ אֹתָם', והמילה 'אֹתָם' מיותרת, ובאה למעט, שרק אותם
 17 הכלים דינם היה להתקדש **בְּמִשְׁחָה**, ולא לְדוֹרוֹת **בְּמִשְׁחָה** – אבל
 18 לדורות, דין קידוש הכלים אינו על ידי משיחה.
 19 מקשה הגמרא: מדוע אנו ממעטים את המשיחה לגמרי, **אִימָא** –
 20 שמא נאמר שכונת התורה היא למעט שרק את 'אֹתָם' כלים קידשו
 21 דוקא **בְּמִשְׁחָה**, אך לְדוֹרוֹת הקידוש יוכל להיות **אוּ בְּמִשְׁחָה אוּ**
 22 **בְּעֹבֹדָה**.
 23 מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פִּיפָא**, דין קידוש הכלים נלמד ממה **שְׁאָמַר**
 24 **קָרָא** (במדבר י ב) 'וַלְקָחוּ אֵת כָּל כְּלֵי הַשֵּׁרֶת' וכפל ואמר 'אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ
 25 בָם פִּקְדֻשׁ', הרי שְׁתֵּלָאן הַתְּנוּב בְּשִׁירוֹת, כלומר הכתוב תלה את
 26 היותם כלי שרת בכך ששירתו בהם, שעל ידי עבודתם נתקדשו.
 27 שואלת הגמרא: הֲשִׁתָּא דְּתַב רַחֲמָנָא – עתה, מאחר שלמדנו ממה
 28 שכתוב בתורה 'אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ' שקידוש הכלים הוא על ידי עבודה,
 29 המילה 'אֹתָם' לָמָּה לִי, שהרי לכאורה אין צורך ללמוד ממנה
 30 שהכלים שבכל דור אינם מתקדשים במשיחה.
 31 מבארת הגמרא: **אִי לֹא כְּתִב רַחֲמָנָא** – אם לא היתה התורה כותבת
 32 'אֹתָם', הוּא הָיִי מְנִי – אלו, כלי המשכן הראשונים, הוּא
 33 דְּבְּמִשְׁחָה – רק להם היה די במשיחה כדי לקדשם, אבל לְדוֹרוֹת יש
 34 צורך גם בְּמִשְׁחָה וגם בְּעֹבֹדָה כדי לקדש כלים. והטעם שכך הייתי
 35 אומר, **דְּהָא** – שהרי כְּתִב 'וְכֵן תַּעֲשׂוּ', ונלמד מזה שהדינים שנאמרו
 36 בענייני המשכן נוהגים לדורות, ולכן צריך משיחה כדי לקדש, ומן
 37 הכתוב 'אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ בָם' הייתי לומד שצריך גם עבודה. לכן מִיעֵט
 38 רַחֲמָנָא ואמר 'אֹתָם', ללמד, 'אֹתָם' קידשו בְּמִשְׁחָה, ולא לְדוֹרוֹת
 39 בְּמִשְׁחָה – שדין משיחה כלל לא נאמר לדורות, והעבודה לבדה
 40 היא המקדשת.
 41 שנינו במשנה: **וּבִשְׁתֵּי תוֹדוֹת**.
 42 הגמרא מבארת את דין ההוספה על העיר בשתי תודות: **תָּנָא**
 43 בברייתא, **שְׁתֵּי הַתּוֹדוֹת שְׁאָמְרוּ חֲכָמִים שְׁמִקְפִּים אֵיתָן אֶת הַמָּקוֹם**
 44 **שֶׁמִּקְדָּשִׁים, בְּלִחְזָן אָמְרוּ וְלֹא בְּשִׁרְן**, כלומר שההקפה נעשית עם
 45 שני לחמי תודה, ולא עם בהמות שהוקדשו לקרבן תודה או עם
 46 בשרן.
 47 הגמרא מבררת את המקור לדין הקידוש בתודות ולכן שהכוונה
 48 ללחמים. שואלת הגמרא: מִנְּהִי מִלֵּי. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב**
 49 **חֲסִידָא, דְּאָמַר קָרָא** (נחמיה יב א), כשקידשו עזרא ונחמיה את ירושלים
 50 אחר שנגמרה בניית החומה, **וְאִעֲמִידָה שְׁתֵּי תוֹדוֹת גְּדוּלוֹת**
 51 **וְהַתְּלוּכוֹת לִמְזִין מַעַל לַחֻמָּה**.
 52 הגמרא מבררת את פירוש הכתוב, שממנו יתבאר שהמדובר הוא על
 53 לחמי התודה. שואלת הגמרא: **מָאִי** – מה פירוש 'תודות גדולות',

54 **אֵלִימָא** – אם נאמר שה'תודות' הן בהמות שהוקדשו לתודה,
 55 ו'גדולות' הכוונה כְּמִין גְּדוֹל מִשֶּׁה, דהיינו בקר ולא צאן, אם כן,
 56 נִימָא – יאמר הכתוב 'פָּרִים', ולמה אמר 'גדולות'. **וְאֵלָא** עלינו
 57 לפרש שהכוונה בהמות גְּדוּלוֹת כְּמִין, כלומר פרים שהם גדולים
 58 יותר משאר פרים, דוחה הגמרא, **מִי אִיכָא חֲשִׁיבוּתָא כְּמִי שְׁמִיָּא** –
 59 וכי יש חשיבות לפני ה' בגודלו של הקרבן, וְהִתְנִיָּא – והלא שנינו
 60 במשנה (מנחות ק), **נֶאֱמַר בְּעוֹלֹת בְּהֵמָה 'אִשָּׁה רֵיחַ נִיחָח'** (ויקרא א יג),
 61 ונאמר בְּעוֹלֹת הָעוֹף 'אִשָּׁה רֵיחַ נִיחָח' (שם יז), וכן בְּמִנְחָה נאמר
 62 'אִשָּׁה רֵיחַ נִיחָח' (שם ב א), מִלְּמַד שְׁאֵחָד הַמִּינִיָּה וְאֵחָד הַמִּמְעִיָּה
 63 וְכִלְכֹּד שְׁיִכּוּיִן אֵת לְבֹא לְאֲבִיו שְׁבַשְׁמִיָּים, שכולם עולים בשוה לפני
 64 ה' לריח ניחוח.
 65 מבארת הגמרא: **אֵלָא** מה פירוש 'תודות גדולות', גְּדוּלָּה שְׁבַתְּוָדָה –
 66 הגדולות מבין התודות, כלומר לחמי התודה הגדולים, **וּמָאִי נִיְהוּ** –
 67 ומה הם, לחמי הַחֲמִין של קרבן תודה.
 68 הגמרא מוכיחה שלחמי החמץ הם הגדולים מבין ארבעת מיני לחמי
 69 התודה: דְּתִנָּן – כפי ששנינו במשנה, הַתּוֹדָה הִתְּנָה בָּאָה – לחמי
 70 התודה היו נעשים מן הַמִּשֶּׁה כָּאֵין יְרוּשְׁלָמִיּוֹת של סולת, שֶׁהֵן שֶׁשׁ
 71 סאין מִדְּבָרִיּוֹת, שהסאה הירושלמית גדולה מהסאה המדברית
 72 בשישית, שֶׁהֵן שְׁתֵּי אִיפוֹת, מאחר וְהָאִיפָה היא שְׁלֹשׁ סאין
 73 מדבריות. ובשתי האִיפוֹת האלו יש עֲשָׂרִים עֲשָׂרִין, כי כל איפה היא
 74 עשרה עשרונים, והם התחלקו עֲשָׂרָה עשרונים ללחמי הַחֲמִין,
 75 וְעֲשָׂרָה עשרונים ללחמי הַמִּינִיָּה, וְכִלְכֹּד הַמִּינִיָּה היו שְׁלֹשָׁה מִינִין,
 76 חֲלוֹת, רִקְקִין, וְרִבּוֹבָה, ומכל מין היו עושים עשרה לחמים, נמצא
 77 שכל לחם חמץ היה עשוי מעשרון אחד, ואילו כל אחד משלושים
 78 לחמי המצה נעשה משליש עשרון.
 79 רמי בר חמא מחלק בין קידוש העיר לקידוש העזרה: **אָמַר רַמִּי בִּר**
 80 **חָמָא, אֵין הָעוֹזָה מִתְּקַדֶּשֶׁת אֵלָא** בשמקפים אותה בחלות של שְׁיָרֵי
 81 מִנְחָה – הנותר ממנחה אחר הקטרת קומץ ממנה על המזבח, ולא
 82 בהקפתה עם לחמי תודה, כקידוש העיר.
 83 הגמרא מבררת את מקור דינו של רמי בר חמא. שואלת הגמרא: **מָאִי**
 84 **מַעֲמָא** – מה הטעם. משיבה הגמרא: קידוש העזרה נלמד מקידוש
 85 העיר, שדין העזרה הוא כִּירוּשָׁלַיִם, מה יְרוּשָׁלַיִם דְּבִר הַנֶּאֱכָל בָּהּ
 86 מִקְדָּשָׁה – כמו שירושלים מתקדשת על ידי דבר שדינו להאכל רק
 87 בה, דהיינו לחמי תודה, אֵף עוֹזָה, דְּבִר הַנֶּאֱכָל בָּהּ, דהיינו שיירי
 88 מנחה, הוא הַמִּקְדָּשָׁה.
 89 מקשה הגמרא: לדברין, מדוע אי אפשר לקדש את העזרה בלחמי
 90 תודה, אִמּוּ לַחֲמֵי תוֹדָה בְּעוֹזָה מִי לֹא מִתְּאָכְלִי – וכי לחמי תודה
 91 אינם נאכלים בעזרה, וכי יש איסור על הכהנים לאכול בה אם רצו
 92 בכך.
 93 מתרצת הגמרא: **אֵלָא** כך הוא הלימוד, דין העזרה הוא כִּירוּשָׁלַיִם,
 94 מִה יְרוּשָׁלַיִם – כמו שירושלים מתקדשת על ידי דְּבִר הַנֶּאֱכָל בָּהּ
 95 וְאֵם יוֹצֵא מִמֶּנָּה נֶפֶסָל, דהיינו לחמי תודה, אֵף עוֹזָה מִתְּקַדֶּשֶׁת על
 96 ידי דְּבִר הַנֶּאֱכָל בָּהּ וְהַיּוֹצֵא מִמֶּנָּה נֶפֶסָל, והיינו שיירי מנחה. אך
 97 עזרה אינה מתקדשת על ידי לחמי תודה, שאינם נפסלים ביציאה מן
 98 העזרה.
 99 הגמרא ממשיכה לברר את לימודו של רמי בר חמא. שואלת הגמרא:
 100 **אִי** – אם אתה לומד מקידוש העיר בתודות, שמא תלמוד משם עוד
 101 ותאמר מִה לְחֵלן חֲמִין אֵף בָּאֵן חֲמִין – כמו שבתודות הקידוש נעשה
 102 בלחמי החמץ, אף הקידוש בשיירי מנחה יעשה רק בשיירי מנחה
 103 שנאפו חמץ.
 104 משיבה הגמרא: וְתִסְפְּרָא – וכי סבור אתה לומר כן, מִנְּחָת חֲמִין מִי
 105 **אִיכָא** – וכי יש מנחה הנאפית חמץ, והלא התורה אסרה להחמיץ
 106 את המנחה.

שבועות. פרק שני – ידיעות הטומאה דף טו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קטו רש"י

וכן תעשו – קרא יתירא למידרש לדורות. ובמי משה דהוא מלך וגביא, ואחיו כון גדול, ואורים ותומים ושבעים זקנים. שתי תורות – מנחמיה בן כהליה גמרינן. משיחתן – בשמן המשיחה, מקדשתן קדושת הגוף לכלי שרת. ולקדש את הנכנס לתוכו. מכאן ואילך – כלי הדורות לא נמשחו, אלא התחלת עבודתן מחובתן לקדושה, וחזקן לשון התחלה. אימא אותם במשיחה – ולא בעבודה. לדורות – אי בעי במשיחה אי בעי בעבודה; תלאן בשירות – מדכפל קרא בלשניה "כלי השרת אשר ישרתו", שנעשו כלי שרת על ידי שירות. הכי גרסינן: אי לאו כתיב אותם הוה אמינא – לדורות במשיחה ובעבודה, דהא כתב "וכן תעשו" במשיחה, וכתבי "שירותו" לשירות. ולבעי תרתי – קא משמע לן למעטינהו ממשיחה. דאי לאו להכי אתא למאי אתא? אי למימרא לדורות לא מיקדשי במשיחה לחודה – לישתוק קרא מיניה, ונפקא לן מ"אשר ישרתו". בלחמן ולא בכשרן – הלחם היו נושאין, שני לחמי תודה. מנא הני מילי – דבלחמן קאמר. ואעמידה שתי תורות – נחמיה קאמר בספר עזרא, כשנבנית חומת ירושלים ובא לקדש את העיר: "ואעמידה שתי תורות גדולות" אצל החומה מבחוץ, "ותחלוכות לימין מעל החומה" להקיף את העיר בתחלוכות, שהלכו דרך ימין, כשפניהם לחלל העיר הלכו ממיד לצד ימינם עד שהקיפו את כולה. ממין גידול – ובכשר קאמר קרא, וגדולות דקאמר – ממין גדול של בקר ולא של צאן. גדולות במינן – מאותו מין שהיו, שהביאו גדולות ולא קטנות. אלא גדולות שבתורה – ועל כרחך בלחם קאמר, ואשמעינן דשל חמץ היה, שהן גדולות שבחמץ תורה. דהנן – שחלות החמץ גדולות משל מצה. שהן שש מדבריות – שהוסיפו על המדות שתות מלבה, שהכניסו שש חלקים ראשונים בחמש והוסיפו חלק ששי מבחוץ. שהן שתי איפות – שהאיפה שלש סאין, והם עשרים עשרונות, שהאיפה עשר עשרונות. כדכתיב (שמות טז) "והעומר עשירית האיפה" וגו'. עשרה לחמץ ועשרה למצה – יליף מקרא במסכת מנחות: "הקריב על זבח התודה חלות מצות בלולות בשמן" – הרי מין אחד, "ורקיקי מצות משוחים בשמן" – הרי שני מינין של מצה, "סלת מרבבת חלות בלולות בשמן" – הרי שלשה מינין של מצה, וכתבי בתריה "על חלות לחם חמץ יקריב" וגו' – כנגד מצה הבא חמץ, שיהא סלת במין החמץ כנגד שלשה מינין שבמצה. ובמצה שלשה מינין – כדפרישנא. וילפינן התיב מקריא שיש בכל מין עשר חלות, אלמא חלות החמץ גדולות כשלש של מצה. בשירי מנחה – בחלות של שירי מנחה הנאכלת לכהנים. והאי קידוש דנחמיה ועזרא בקידוש העיר כתיב, אבל עזרה שהוסיפו עליה מקיפים אותה בשירי מנחה. אמו לחמי תורה בעזרה מי לא מתאכלי – אם רצו כהנים לאכול בקדשים מי מעבב עליהם? במנחה כתיב (ויקרא ו) "בחצר אהל מועד יאכלוה" ואם יצאה לחוץ נפסלה, ותודה ולחמה נאכלין בכל העיר, ואם יצאו חוץ לחומה נפסלין. הלכך ירושלים נתקדשה בלחמי תודה שנאכלי בה, ואם יצאו ממנה נפסלין, ועזרה נתקדשה בשירי מנחה שנאכלין בה, ואם יצאו ממנה נפסלין. הכי גרסינן: ותסבא מנחת חמץ מי איכא – ולא גרסינן "וכי תימא דכל נמי מנחת חמץ מי איכא", דהאי "ותסבא" שנויא הוא, למימר דעל כרחך במצה נתקדשה, דחמץ בשירי מנחה לא משכחת לה. מנחת חמץ מי איכא – הא כתיב (שם ב) "כל המנחה אשר תקריבו לה" לא תאפה חמץ.

וכי

שאיין – מוסיפין על העיר ועל העזרות – ואם תאמר: דברק קמא דסנהדרין (ב, א) לא חשיב אלא שבעים ואחד! ויש לומר: דהתם לא חשיב אלא מילי דסנהדרין, ותדע, דהנן נמי התם: איך מציאין למלחמת הרשות אלא בבית דין של שבעים ואחד, ולא הני מלך ויועץ ואורים ותומים אף על גב דבעינן להו, כדמסיק התם בגמרא (טז, א) מקרא. ואם תאמר: דהנן התם, אין דנין לא את השבט בו, ומוקי לה עולא בגמרא (שם) בבאין על עסקי נחלות בתחלתו, מה תלמוד שבעים ואחד בו. אי מה תחלתו בקלפי ואורים ותומים וכל ישראל וכו'. ומאי קושיא? אין הכי נמי, דניבעי אורים ותומים וכל ישראל, והא דלא חשיב להו התם במתניתין (ב, א) משום דלא איירי אלא במילי דסנהדרין? ויש לומר: מדכיל להו בהדי נביא השקר וכוך גדול משמע ליה דלא בעינן אלא שבעים ואחד דומיא דידהו. מאי אמרת, דשכך למתני אורים ותומים משום דלא איירי אלא במילי דסנהדרין – אם כן ליתנינהו באפי נפשיהו, דלא אתו למיטעי לשינויהו כנביא השקר.

וכן תעשו לדורות – פירש בקונטרס: ובמי משה דהוא מלך וגביא ואחיו כון גדול ואורים ותומים. ותימא: אם כן בפרק קמא דסנהדרין (טז, ב) בהעמדת סנהדרין לשבעים, דילפינן ממשא דבמקום שבעים ואחד הוה קאי, ליבעי נמי מלך וגביא ועוד, אף על גב דאדרין היה בבנין משכן, וכי נשאלו באורים ותומים לעשות משכן? הלא קדם שנתבון אחרן על ידי המלאים נעשה המשכן וקושיא ראשונה יש לתרץ, דהבא מרבין טפי משום דכתיב "וכן תעשו" דמשמע דאתא לרבווי כל הך. ואם תאמר: כלים נמי ניבעו שבעים ואחד וכי תימא: הכתוב תלאן בשירות, דאין צריך אלא שירות – הא בסמוך משמע דאי לאו "אותם" הוה אמינא דבעי משיחה ועבודה, ואם כן השתא דכתב "אותם" למעטי משיחה, שבעים ואחד מיהא לא נימעותו ויש לומר: דאתא "אותם" לגלוי ד"וכן תעשו" לא קאי אכלים, ולא בעינן בון לדורות דומיא דמשה. מתיב רבא כל הכלים שעשה משה – תימא: במשכן גופיה הוה ליה למיפרך, שיהא צריך משיחה לדורות כמו שנמשח בימי משה, כדכתיב בקרא. כדאמר לקמן (טז, ב) גבי משכן ומקדש. לדורות אי בעי במשיחה אי בעי בעבודה – הכא לא בעי למיפרך: לדורות במשיחה ובעבודה כדקאמר בסמוך, ד"אותם" משמע למעטי משיחה לדורות. ללמדרך שאחד המרבה בו – אף על גב דאמר (וימא לד, ב) הא אחד המיוחד שבעדו, וגבי פרה אדומה נמי אמרינן (לעיל יא, ב) שאם מצא נאה הימנה מצוה לפדות, מכל מקום לא היה לו להתפאר בכך כיון שמצוה בזה כמו בזה אם מתכוין לשם שמים. אין עזרה מתקדשת אלא בשירי מנחה – תימא: למאן דאמר בפרק שני (דבוחים קיג, א) דאין מנחה בבמה, היאך מתקדשת? בשלמא בימי עזרא איכא למימר דסבר כמאן דאמר קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא, ועזרא זכר בעלמא הוא דעבר. אבל בימי שלמה יהושע קשיא, וכי תימא דקדשה במנחת העומר, והא בסוכות היה קדוש בימי שלמה, כדאמר במועד קטן (ט, א) וכדמוכחי קראי? ויש לומר: כיון שהכל בא בבת אחת, הקדוש ועשיית מנחה – לא חשיבין מנחה בבמה, ובקמיצה ובהקטרה היתה מקומה מתקדש, וכל העבודה היתה מתוכתה, ומתקדש מקומה. אי נמי, כיון דלא אפשר לא צריך. והא דקאמר הכא דאין מתקדשת היינו היכא דאפשר, כגון שבאין להוסיף על העזרה. ויציא ממנה נפסל – ואם תאמר: דהר הבית היכי קדיש? שאין דבר נאכל בו שיצא ממנו נפסל, ויש לו קדושה בפני עצמו שהוא מנחה ליה. וכן בתי ערי חומה דמוכח לקמן (טז, א) שנתקדשו, והא אין דבר שנפסל ביצאו ויש לומר: היכא דלא אפשר לא אפשר, כדמוכח בשמעתא. כבשים הוא דקדשי – ולמאן דאמר תנור מקדש נמי לא מצי אפי להו מאתמול, דלא ליפסלו בלינה. ופלוגתא היא בפרק "שתי הלחם" (מנחות צה, ב).

וכי

אין

אין בנין בית המקדש בלילה – וכן אינו דוחה יום טוב. ואם תאמר: בראש השנה פרק יום טוב" (דף ל, א) גבי הרתנן יום חג כולו אסור, קאמר התם דאיבני בלילה דאיבני בחמיסו! ויש לומר: דדיינו בית המקדש דלעתיד שהוא עשוי מאליו בידי שמים, כדכתיב (שמות טו) "מקדש ה' כונו יידך", וכן מפרש במדרש תנחומא. **עד** כי אתה ה' מחסי –

דכתיב לעיל מינה "ושלמות רשעים תראה" דמשמע: באובים שהיו מצדיקין להם בשעת הבנין. אבל משם ואילך לא משמע הכי. **אסור** להתרפאות בדברי תורה – והדאמר במסכת שבת (סו, א), לאישתא בת יומא לימא הכי "ורא מלאך ה' אליך וגו'" – סבכתא שאני. **אמטו** לחכי פנימית נאכלת – לעיל פירש בקונטרס: "ואעמידה שתי תורות גדולות" אצל החומה מבחוץ. וקשיא: אם כן פנימית אמאי נאכלת? והא נפסלה בירצא, דלא מצינו שיחא קדוש חוץ לחומה, ובפרק בתרא דמכות (יט, ב) נמי אמר במעשר שני טהור שפרדן אותו בפסיעה אחת חוץ לחומה! ונראה דבפנים היו מהלכין. ואף על גב דקר' "פנימה" לחד דלהי חומה, ולפי זה היא יותר היצונה שהיא כלפי חוץ לעיר, מכל מקום קרי לה "פנימה" לפי שיש דבר אצלה. והרתנן בפרק "כיצד צולין" (פסחים פה, ב) החלוטות ועובי החומה כלפנים, אף על פי שהלכו מבפנים היה מתקדש כל מה שהיה בלבם לקדש, דלא אפשר לילך בענין אחר. ועוד, דמסקינן התם: דוקא בשוה לקרקע, ולשם היה אפשר להלך. **דקדשה** לה ראשונה – ואם תאמר: אדרבה, ראשונה נמי תאכל, דכל זמן שלא קדשה העיר אף על פי שקדשה העורה נאכלין קדשה בכל הירואה, כדתנן בפרק בתרא דובחים (קכ, ב) בשילה וטוב ובעבן שנאכלין בכל הירואה לפי שאין חומת העיר קדושה! ויש לומר: דמכיון שהלכה התורה כל שהיא, היא לא יוצא במקום שמהלכת.

תני

וכי תימא: דמחמין להו לשירים ומקדש בהו – והכתיב: **"לא תאפה חמין חלקם"**, ואמר ריש לקיש: **אפילו חלקם לא תאפה חמין**. – **אלמה לא? אפשר דמקדש בשתי הלחם בעצרת!** – **משום דלא אפשר. היכי נעבידי? נבנייה מאתמול ונקדשה מאתמול – שתי הלחם בשחיטת פבשים הוא דקדשו! נבנייה מאתמול ונקדשה האדנא – פענין קידוש בשעת הבנין! נבנייה ביום טוב ונקדשה ביום טוב – אין בנין מקדש דוחה יום טוב! נשבעה לבתר הכי ונבנייה ונקדשה – אפסילא ליה בלינה! נבנייה ממשעלי יומא ונשיר ביה פורתא, דעד דקדוש יומא לאלתר ננמריה ונקדשה – אין בנין בית המקדש בלילה; דאמר אבוי: מנין שאין בנין בית המקדש בלילה? שנאמר: **"וביום הקים את המשכן"**, ביום מקימו, בלילה אין מקימו. הלכך לא אפשר. **"ובשיר"**. תנו רבנן: שיר של תורה, בכנורות ובנבלים ובצלצלים על כל פינה ופינה ועל כל אגן גדולה שבידו שלם, ואומר: **"ארוממך ה' כי דליתני וגו', ושיר של פגעים, ושיר אומרים: שיר של נגעים. מאן דאמר דנגעים – דכתיב: "ונגע לא יקרב באהלקך"**, ומאן דאמר פגעים – דכתיב: **"פל מצדך אלה"**. ואומר: **"שש בסתר עליון בצל שדי יתלונן"** עד **"כי אתה ה' מחסי עליון שמת מעונך"**, וחזור ואומר: **"מומור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו, ה' מה רבו צרי"** עד **"לה' הישועה****

על עמך ברכתך סלה". רבי יהושע בן לוי אמר להו להני קראי וגאני. – היכי עביד הכי? והאמר רבי יהושע בן לוי: **אסור להתרפאות בדברי תורה! – להגן שאני**. – ואלא כי אמר אסור – דאיכא מכה אסור ותו לא? והתנן: הלוחש על המכה – אין לו חלק לעולם הבא! – הא איתמר עלה, אמר רבי יוחנן: ברוקק שנו, לפי שאין מוציין שם שמים על הרקיקה. **"בית דין מהלכין ושתי תורות אחריהן"** וכו'. למימרא, דבית דין קמי תורה אזלי? והכתיב: **"וילך אחריהם הושעה ונחצי שרי יהודה!"** – הכי קאמר: בית דין מהלכין, ושתי תורות מהלכות ובית דין אחריהם. ביצד מהלכות? רבי חייא ורבי שמעון ברבי; חד אמר: זו כנגד זו, וחד אמר: זו אחר זו. מאן דאמר זו כנגד זו, הפנימית – חד דמקרא נאכלת לחומה; מאן דאמר זו אחר זו, הפנימית – חד דמקרא לבית דין. תנן: הפנימית נאכלת ותיצונה נשפעת; בשלמא למאן דאמר זו אחר זו, אמטו להכי פנימית נאכלת – משום דאתיא חיצונה קמה וקדשה לה; אלא למאן דאמר זו כנגד זו, תרווייהו בהדי הדדי קא מקדשי! – וליטעמך, למאן דאמר זו אחר זו, חדא מי מקדשא? הא **"כל שלא נעשית בכל אלו"** תנן! ואפילו למאן דאמר פאחת מכל אלו, הני תרווייהו חדא מצוה היא! אלא אמר רבי יוחנן: על

וכי תימא דמחמין לשירים – דלא קפיד קרא אלא אקודם קמיצה, שלא יקטר קומץ מחמין למזבח, כדכתיב סיפיה דקרא **"כל שאור וכל דבש לא תקטירו"**. **אלמה לא – בתמיה**, וכי לא אפשר לקדשה במנחת חמין? הא אפשר דניקדשה בשתי הלחם הבאים בעצרת שהן חמין, כדכתיב (ויקרא כג) **"חמין תאפינה! מאתמול"** – מערב יום טוב. כשחישת כבשים הוא דמקדש – אף

על פי שבאים מתרומת הלשכה – קדושת דמים היא זו, אבל קדושת הגוף לפסול בירצא לא קדשי אלא בשחיטת שני כבשי עצרת שהלחם בא עממה. דגמירין מלחמי תורה ששחיטת חזבח מקדשות, כדאמרינן במנחות (עת, ב): **"קרבנו על זבח תורת שלמיו"** מלמד שאין הלחם קדוש לקרותו קרבן אלא על ידי זבחת התורה. והכי נמי בזבחת כבשים קדשי, ואין הכבשים נשחטין אלא ביום טוב. נבנייה ביום טוב – יגמור את הבנין ביום טוב. אין בנין בית המקדש דוחה את יום טוב – כדאמרינן ביבמות בפרק קמא (ו, א): יכול יתא בנין בית המקדש דוחה שבת? תלמוד לומר **"את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אני ה'"**, כולכם חייבין בכבודי. אתם והמקדש חייבין בכבודי, שהוזהרתי על השבת, וימים טובים נמי שבתות איקרו. נשבעה – ללחם עד למחר, ונבנייה למחר ונקדשה למחר – איפסלו להו בלינה ונעשו נותר, שהרי מן הנאכלין ליום יוליה הם. דעד דקדשי יומא – למוצאי יום טוב ששחטשך, מיד נגמריה להווא פורתא ונקדשה. בלילה – קודם חצות, שעדיין זמן אכילתו, הלכך לא אפשר בחמין אלא במצה. תנו רבנן שיר של תורה – היו אומרים שם בכנורות וכו', ומהו שיר של תורה – **"מומור לתודה"** (תהלים ק). **ארוממך ה' וגו'** – הוא מומור שיר תנוכת הבית, לכך אומר אותו. ושיר של פגעים – **"ושש בסתר עליון"**. ולפי שאמרו משה בהקמת משכן, דכתיב (שמות טז) **"ויברך אותם משה"**, ומה ברכן? יהי רצון שתשרה שכניה במעשה ידיכם, ויהי נועם ה' אליהו עלינו. והכי איתא בתורת כהנים. והוא מאחד עשר מומורים שאמר משה בספר תהלים, מיתפלה למשה עד סוף **"מומור לתודה"**. פגעים – מוזיקן שפוגעין בבני אדם להזיק. ואומר ה' מה רבו צרי – לפי שנאמר בו **"רבים אומרים לפגעי אין ישועתה לו באלהים סלה"**, שהיו מתלוצצים בשיר יהודה ובנימין כשהיו בני ישראל בני הגולה בונן את החומה, שנאמר (נחמיה ג) **"מה היהודים האמללים עושים וגו' היחיו את האבנים מערמות העפר והמה שרופות"**, ואומר (שם) **"גם וגו' אם יעלה שועל ופרץ חומת אבניהם"**. להני קראי – שיר של פגעים. וגו' – כשהוא הולך לישן בלילה. **דאיבא מכה** – ולחש עליה מקראות של תורה להתרפאות.

ומקשינן: ואי איכא מכה אסור הוא דקאמר בה רבי יהושע בן לוי ותו לא? אין לו חלק – הלוחש על המכה, ואומר **"כל המחלה אשר שמתי במצרים"** וגו' (שמות טו). ברוקק שנו – ברוקק ואחר כך לוחש. שאין מוציין שם שמים בו' – והכא קאמר **"כי אני ה' רופאך"**, זו כנגד זו – שני כהנים נושאין אותן זה אצל זה. חד דמקרא לחומה – שהיא פנימית, ממוצעת בין העם לחומה. חד דמקרא לבית דין – ההולכת אחרונה. וקדשה לה – ראשונה קדשה את המקום וכשנכנסה אחרונה לשם לא נפסלה בירצא שלא עברה במקום חול אלא במקום מקדש. כי חדרי גינה – שתיקן מקדשות יחד, או שתיקן יאכלו או שתיקן ישרפו. חדא מי מקדשא – את המקום? הא אנן תנן: כל שלא נעשית בכל אלו הנכנס לשם אין חייבין עליה, אלמא כולוהו בעינו! אפילו למאן דאמר – לקמן **"כל אלו"** דמתניתין אחת מכולן קאמר, או מלך או כהן גדול או נביא או סנהדרין או שתי תורות, הני שתי תורות מיהא תרווייהו בעינו, דתרווייהו חדא מילתא היא!

הגמרא דנה בהנהגתו של רבי יהושע בן לוי בקריאת פסוקי יושב
בסתר: רבי יהושע בן לוי אמר להו להני קראי ונאני – היה אומר
פסוקים אלו [שיר של פגעים] כשהיה הולך לישון בלילה.
מקשה הגמרא: היכי עבדי הכי – איך הוא היה עושה כך, והאמר –
דהרי אמר רבי יהושע בן לוי עצמו, אמור להתרפאות בדברי תורה
– להשתמש בדברי תורה לרפואה. וסברה הגמרא שהגנה מנוק הרי
היא ברפואה.
מתרצת הגמרא: אמירת דברי תורה בשביל להגן שאני – שונה היא,
שמותרת, ואלא כי – מה שאמר רבי יהושע בן לוי שאמר, מדובר
בדאבא מכה – כשאדם כבר חלה או נפצע, שאסור לו ללחוש על
מכתו פסוקים בשביל להתרפא.
מקשה הגמרא: אי – אם מדובר בדאבא מכה, וכי רבי יהושע בן לוי
אמר רק שהדבר אמור, ותו לא – ולא יותר, והתנן – דהרי שנינו
במשנה (סנהדרין ז') שהלוחש על המכה ואומר 'כל המכה אשר
שמותי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך' (שמות טו כז), איסורו
חמור כל כך עד שאין לו חלק לעולם הבא.
מתרצת הגמרא: הא איתמר עליה – הרי נאמר בבית המדרש על
משנה זו, אמר רבי יוחנן, ברוקק שנו – דין זה, שאין לו חלק לעולם
הבא, נאמר רק ביורק ואחר כך לוחש, והטעם הוא לפי שאין מוכיחין
שם שמים על הרקיקה, ובפסוק זה הוא מוכיח שם ה', באמרו 'כי אני
ה' רפאך'. ולכן על התרפאות בדברי תורה בלי רקיקה לא אמר רבי
יהושע בן לוי אלא שהדבר אסור.
שנינו במשנה: בית דין מהלכין ושתית תודות אחריהן וכו'.
הגמרא דנה בסדר ההליכה המוזכרת במשנה. שואלת הגמרא:
למימא – האם ניתן לומר דבית דין קמי תודה אולי – שבית דין
מהלכים לפני התודות, כפי שמשמע מהמשנה. והתנן – דהרי נאמר
בכתוב בענין ההליכה עם התודות בזמן עזרא (נחמיה יב לב), וילך
אחריהם הושעיה ונצי שרי יהודה, הרי שהלכו אחרי התודות.
מבאר הגמרא: הכי קאמר – כך הוא ביאור המשנה, בית דין
מהלכין, וכיצד, שתי תודות מהלכות תחילה, ובית דין מהלכים
אחריהם – אחרי התודות.
הגמרא דנה בסדר ההליכה עם שני לחמי התודה. שואלת הגמרא:
התודות האלו ביצד הן מהלכות. משיבה הגמרא: נחלקו רבי תימא
ורבי שמעון ברבי, חד – אחד מהם אמר, זו כנגד זו – שני הכהנים
הנושאים אותן הולכים זה לצד זה. וחד אמר, הנושאים אותן
מוליכים אותן זו אחר זו.
הגמרא מבארת לפי שתי השיטות את דברי המשנה שהתודה
הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת: מאן דאמר זו כנגד זו, יפרש
ש'הפנימית' היא הך דמקרבא – זו שמהלכת קרוב לחומה, ונקראת
פנימית מפני שהיא מהלכת באמצע, בין חברתה לבין החומה. ואילו
מאן דאמר זו אחר זו, יפרש ש'הפנימית' היא הך דמקרבא לבית
דין – זו שמהלכת קרוב לבית דין, כלומר המהלכת אחרי חברתה,
בינה ובין בית דין.
הגמרא מקשה על שתי השיטות ממשנתנו: תנן במשנתנו,
'הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת', מקשה הגמרא: בשלמא –
המשנה מובנת למאן דאמר זו אחר זו, אמרו להכי – שמשום כך
הפנימית נאכלת משום דאתיא חיצונה קמה וקדשה לה – שבאה
התודה החיצונית והלכה לפנייה, ובהליכתה קידשה את המקום,
וכשנכנסה השניה לא נפסלה ביוצא' כיון שלא הלכה במקום שאינו
מקודש. אלא למאן דאמר זו כנגד זו הרי תרין ביהדי הדידי קא
מיפקדי – שתייהן מקדשות את המקום יחדיו, ולכן דינן צריך להיות
שוה, אם נפסלה אחת הרי נפסלה גם האחרת, ואם לא, מדוע לא
תאכל גם החיצונה.
הגמרא חוזרת ומקשה על המקשן עצמו: ולימעימיה – ולשיתך, וכי
למאן דאמר זו אחר זו, חדא מי מיפקדיא – האחת יכולה לקדש
בלא חברתה, הא – הרי 'כל שלא נעשית בכל אלו הנכנס לשם אין
חייב עליה' תנן – שנינו במשנתנו, כלומר שכדי לקדש צריכים את
כל התנאים שנמנו במשנה, ואין יתקדש המקום בתודה הראשונה
לבדה. ואפילו למאן דאמר שיש לשנות במשנה 'באחת מקל אלו',

וכי תימא – ואם תרצה לומר דמקמיין להו לשיריה ומקדש בהו –
שרק את המנחה שמקטירים ממנה על המזבח אסרה התורה להחמיץ
אך לא את השיריים, ויחמיצו ויקדשו בהם, דוחה הגמרא: והתנן
– דהרי נאמר על המנחה (ויקרא ו') 'לא תאפה חמץ, חלקם נתתי אתה
מאשי, ואמר ריש לקיש, נסמכה המילה 'חלקם' לאיסור האפייה
ללמד שאפילו 'חלקם' של הכהנים במנחה, שהוא שירי המנחה,
'לא תאפה חמץ'.
הגמרא שבה ושואלת שקידוש העזרה יעשה דווקא במנחת חמץ.
מקשה הגמרא: אלא – מדוע תאמר שאין מנחה של חמץ, הרי
אפשר דמקדש את העזרה במנחת שתי חלקים המוקרבת בעצרת
(חג השבועות) שהיא מנחת חמץ.
הגמרא מבארת מדוע אי אפשר לקדש בשתי הלחם. מתרצת הגמרא:
ודאי אין כוונת התורה שהעזרה תתקדש במנחת שתי הלחם, משום
דלא אפשר, שהרי היכי נייעביד – איך נעשה את הקידוש בה, נבנייה
– נבנה את המקום החדש שאותו רוצים לקדש מאתמול – מערב חג
השבועות, וניקדשה מאתמול – ונקדשנו אז בשתי הלחם, אשר
נאפות כבר מבעוד יום, דוחה הגמרא: אי אפשר, משום ששתי חלקים
בשחיטת פסחים הוא דקדשי – קדושת שתי הלחם להיקרא קרבן
אינה חלה אלא בשחיטת כבשי השלמים הקריבים בחג, ולכן בערב
החג עדיין אינם קדושים.
ואם תאמר נבנייה מאתמול – בערב יום טוב, וניקדשה האידנא –
ביום טוב עם שתי הלחם, גם זה אי אפשר, כי כענין – צריך שיהיה
הקידוש בשעת הבנין.
ואם תאמר נשאר מעט חסר בבנין, ואת אותו המעט נבנייה – נגמור
ביום טוב, ונקדשה ביום טוב, הדבר אסור, כי אין בנין המקדש
דוחה יום טוב.
ואם תאמר נשפיקה לבתר הכי – נשאר את הלחם עד למחרת יום
טוב, ואז נבנייה וניקדשה, גם זה אי אפשר, שהרי אפסילא ליה
בלינה – הלחמים יפסלו כשיעבור עליהם הלילה שהוא סוף זמן
אכילתם.
ואם תאמר נבנייה מבעלי יומא – מערב יום טוב ונשייר ביה פורתא
– נשאיר בו מעט לבנות אחר יום טוב, דעד דקדשי יומא לאיתר
נבנייה וניקדשה – ומיד משחשיכה בצאת קדושת יום טוב נגמור
את בניית המעט החסר, ונקדש בלילה, דוחה הגמרא: גם זה אי
אפשר, משום שאין בנין בית המקדש בלילה, ולא נוכל לבנות
במוצאי יום טוב. דאמר אביי, מנין שאין בנין בית המקדש בלילה,
שנאמר (במדבר ט טו) 'וביום הקים את המשכן', ומהמילה 'וביום'
למדים שפיום מקימו, אך בלילה אין מקימו.
מסיקה הגמרא: הלכך לא אפשר – כיון שאי אפשר לקדש בחמץ,
הקידוש נעשה במצה, שכל שאי אפשר לעשותו אינו מעכב.
שנינו במשנה: ובשיר.
הגמרא מבארת מהו השיר שהיה נאמר בחנוכת העיר והעזרות
וכיצד נאמר: תנן רבנן בברייתא, כשהיו מקדשים את העיר והעזרה,
היו אומרים שיר של תודה – מזמור לתודה (תהלים ק), בכוזרות
ובנבלים ובצלצלים, שהלויים היו עומדים ומנגנים בהם על כל פינה
ופינה ועל כל אבן גדולה שבירושלים. ואחרי כן אומר – היו
אומרים את מזמור 'ארוממך ה' בי דליתני וגו' (תהלים ל), ושיר של
פגעים – מזמור 'יושב בסתר עלין' (תהלים צא), ויש אומרים – ויש
מכנים אותו שיר של נגעים.
הגמרא מפסיקה את הברייתא כדי לפרש את השמות השונים של
מזמור זה: מאן דאמר – מי שקרא למזמור זה שיר דנגעים, הוא
משום דבית בו ונגע לא יקרב באהלך, ומאן דאמר שיר של
פגעים – מזמור 'יושב בסתר עלין' (תהלים צא), ויש אומרים – ויש
מכנים אותו שיר של נגעים.
הגמרא חוזרת להביא את המשך הברייתא: ואומר מזמור זה
מתחילתו, 'יושב בסתר עלין בצל שדי יתלונן', עד שמגיע ל'כי
אתה ה' מחסי עליין שמת מעונך, ופוסק שם. וחזור ואומר 'מזמור
לדוד בברכו מפני אשלונו בנו. ה' מה רבו צריך' (תהלים ג), עד סופו
של המזמור 'לה' תישועה על עמך ברכתך סלה'.

ומה שנאמר במשנה הוא שבקידוש בית שני אכלו את הפנימית
 ושרפו את החיצונה על פי הוראת שעה של נביא, וכמו כן תמיד
 כאשר מוסיפים על העיר, על פי הוראת שעה של נביא בוררים איזו
 תורה נאכלת, ועל פי נביא בוררים איזו תורה נשרפת.
 שנינו במשנה: כל שלא נעשית בבל אלו בו' הנכנס לשם אין חייב
 עליה.

הגמרא דנה בקידוש העיר או העזרה שלא התקיימו בו כל התנאים
 האמורים במשנה: איתמר, רב הונא אמר, 'כל שלא נעשית בבל
 אלו' תנן – שנינו במשנתנו, ופירוש הדברים הוא שאם היה חסר
 בקידוש העזרה אפילו אחד מהתנאים המנויים במשנה, אין חייבים
 על כניסה אליה בטומאה. ורב נחמן אמר, 'באחת מכל אלו' תנן,
 כלומר שקידוש שלא התקיים בו אף אחד מן התנאים הללו אינו
 מועיל, אולם די אפילו באחד מהם כדי שתחול קדושה גמורה.

עזרא קידש את ירושלים כאשר נשלמה בניית החומה (נחמיה יב-כז)
 מבלי שיתקיימו כל התנאים שנאמרו במשנה, ושני החולקים
 מסבירים את הדבר בדרכים שונות. הגמרא מבארת מהו שורש
 מחלוקתם של רב הונא ורב נחמן: רב הונא אמר ש'כל אלו' תנן,
 הואיל וקפבר – הוא סובר שהקדושה הראשונה שנתקדשו ירושלים
 והעזרה על ידי דוד ושלמה, בקדושה זו קידשה לשעתה, וקידשה
 גם לעתיד לבא – לאחר שתחבר, וכיון שקדושה זו לא בטלה
 בחורבן, לא היה צורך לקדש מחדש כששב מן הגולה, ועזרא וכו'
 בעלמא הוא דעבר – הקידוש שעשה עזרא לא היה אלא זכר לדבר,
 ואין ללמוד ממנו את דיני קידוש העיר והעזרות. ואילו רב נחמן אמר
 ש'באחת מכל אלו' תנן, הואיל וקפבר קדושה ראשונה קידשה
 לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא, ובחורבן בטלה הקדושה, ועזרא
 קדושי קדיש – וקידושו של עזרא הוא אשר קידשה מחדש, אף על
 גב דלא הו' – שלא היו אז אורים ותומים, מכאן שאין צורך בכל
 תנאי המשנה כדי לקדש.

הגמרא מקשה על רב נחמן הסובר שהתנאים שנמנו במשנה אינם
 מעכבים: איתריביה – הקשה רבא לרב נחמן, שנינו במשנתנו, 'כל
 שלא נעשית בבל אלו הנכנס לשם אין חייב עליה'. הרי מפורש
 שאם קידשו את העזרה בלא שהיו כל אלו לא חלה קדושה גמורה.
 מתרצת הגמרא: תני – שנה, כלומר, יש לשנות במשנה 'באחת מכל
 אלו'.

הגמרא מקשה על רב נחמן מבריייתא: תא שמע ששנינו בבריייתא
 (תוספתא סנהדרין פ"ג ה"ב), אבא שאול אומר, שני ביצעין – שתי ביצות
 היו בחר המשחה – הר היתים והסמוך לירושלים, תחתונה
 ועליונה – שתיהן היו בשיפוע ההר, אחת בגובה ההר ואחת
 בשיפוליה. התחתונה נתקדשה בקדושת ירושלים, וקידושה נעשה
 בבל אלו – עם כל התנאים שנאמרו בקידוש. ואילו העליונה לא
 נתקדשה בבל אלו, אלא בידי עולי הגולה בזמן בית שני, שלא
 במלך ושלמה במונים ותומים, ולפיכך לא חל עליה דין קדושת העיר
 גמורה. והתחתונה שהיתה קדושה גמורה, היו עמי הארץ נכנסין
 לשם ואוכלין שם קדשים קלים, כדון קדשים קלים שנאכלים בכל
 העיר, אבל לא מעשר שני, שהיו משתדלים לקיים בו מצוה מן
 המובחר, והיו נכנסים לאכול דווקא בתוך החומה הפנימית, ויחברים
 – תלמידי חכמים, היו אוכלין שם קדשים קלים ומעשר שני, כיון
 שהמקום קדוש בקדושת העיר וראוי לאכילתם בו. ואילו העליונה
 שלא היתה קדושה גמורה, עמי הארץ היו נכנסין שם ואוכלין
 שם קדשים קלים, שלא ברצון חכמים, שכיון שהיה המקום מוקף
 חומה לא הכירו שהוא אינו ראוי לאכילת קדשים ולא הטריחו עצמם
 להכנס אל תוך החומה הפנימית, אבל לא מעשר שני, שהיו הזרים
 בו, כמבואר, ויחברים אף אוכלין שם לא קדשים קלים ולא מעשר
 שני. ומפני מה לא קדושה קדושה גמורה, משום שאין מוסיפין
 על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים
 ובסנהדרין של שבעים ואחד ובשתי תודות ובשיר, ובזמן שעלו מן
 הגולה לא היו להם כל אלו, לפיכך הקדושה שקידשו לא היתה
 קדושה גמורה. שואלת הבריייתא: ולמה קידשה.

הגמרא מפסיקה את הבריייתא כדי לבאר את מה שקשה בה. מקשה

הגמרא: מה פירוש השאלה 'למה קידשה', הא אמרת – הרי זה
 עתה אמרה הבריייתא שלא קידשה.
 הגמרא מבארת את הבריייתא, וחוזרת להביא את המשך דבריה.
 מבארת הגמרא: אלא כוונת השאלה 'למה קידשה' היא למה
 הכניסוה – מדוע הוסיפו לעיר בהיקף חומה ובקידוש, על אף
 שעלולה לצאת מכך תקלה. ומשיבה הבריייתא: מפני שתורפה –
 המקום הגלוי של ירושלים היתה, כיון שהיתה גבוהה ממנה, ונזקה
 היא ירושלים ליבבש משם. הרי מוכח מהבריייתא שאין קדושה גמורה
 חלה אלא כשהתקיימו כל התנאים שבמשנה, וקשה על רב נחמן.
 הגמרא מבארת שנידון מחלוקתם של רב הונא ורב נחמן שני
 במחלוקת תנאים, ולפיכך לא קשה על רב נחמן: תנאי היא – נחלקו
 תנאים בנידון זה, האם קדושה ראשונה קידשה לעתיד לבא או לא.
 ותנאי בבריייתא, אמר רבי אליעזר, שמעתי מרבותי, שששהו בוני
 בתיביל בימי עזרא, עשו קלעים – יריעות למחיצה להיכל – במקום
 כתלי ההיכל שעדיין לא נבנו, ואת הכתלים בנו בסמוך לקלעים, וכן
 עשו קלעים לעזרות כשהיו בונים את חומת העזרות. אלא שבהיכל
 עשו את הקלעים בצד הפנימי של מקום הכתלים, והיו בוני מבחוץ,
 ובעזרות עשו את הקלעים בצד החיצוני של מקום החומה, והיו בוני
 אותה מבפנים.

ממשיכה הבריייתא ומביאה את דברי רבי יהושע: אמר רבי יהושע,
 שמעתי מרבותי, שמקריבין קרבנות במקום המקדש אף על פי שאין
 בית, כלומר שנפלו כתליו של בית המקדש, ואוכלין קדשי קדשים
 בתחום העזרה אף על פי שאין קלעים – מחיצות סביב מקום
 העזרה, ואוכלים קדשים קלים ומעשר שני בירושלים אף על פי
 שאין לה חומה, מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה
 לעתיד לבא, והקדושה לא בטלה אף שחרבו העיר והמקדש.

הגמרא מפרשת את דעת רבי אליעזר כמחלוקת עם רבי יהושע.
 שואלת הגמרא: לוא מכלל – האם לא משמע מהבריייתא דרבי
 אליעזר כבר לא קידשה לעתיד לבא, שמאחר שהקדושה
 הראשונה בטלה הרי כן זמן שאין בית אי אפשר להקריב, ולשם כך
 עשו קלעים במקום כתלי ההיכל, כדי להכשיר את העזרה להקרבת
 קרבנות גם קודם שתסתיים הבנייה.

הגמרא דוחה פירוש זה ומבארת את דברי רבי אליעזר. דוחה
 הגמרא: אמר ליה רבינא לרב אשי, ממיא – מנין שיש כאן מחלוקת,
 דלמא דכולי עלמא – אולי בין רבי אליעזר ובין רבי יהושע מסכימים
 שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא, וזר מאי
 דשמיע ליה קאמר וזר מאי דשמיע ליה קאמר – וכל אחד מהם
 אמר מה ששמע מרבותיו, ורבי יהושע לא בא לחלוק על רבי
 אליעזר, כיון שרבי אליעזר כלל לא דיבר על ענין הקדושה.

ובי תימא – ואם תקשה ותאמר, אם כן קלעים לרבי אליעזר למה
 לי, הרי אפשר להקריב גם בלא קלעים, יש לפרש שהם נעשו
 לצניעותא בעלמא – לשם צניעות בלבד, שלא יהיה מקום הקודש
 פרוץ וגלוי.

המשנה בערכין (ל"ב) מונה כמה שמות עיירות שהיו מוקפות חומה
 מימות יהושע, להודיע שיש לבתיהן דין בתי ערי חומה. הגמרא
 מביאה ברייתות הדנות בדברי המשנה, והתנאים ששנו אותן הם
 החולקים האם קידשה לעתיד לבא או לא: אלא הני תנאי – אלו הם
 התנאים החולקים בזה, ותנאי בבריייתא, אמר רבי שמעאל ברבי
 יוסי, למה מנו חכמים במשנה (שם) דווקא את העיירות האלו ואמרו
 שהן מוקפות חומה מימות יהושע ויש לבתיהן דין בתי ערי חומה,
 והרי היו עוד עיירות רבות שלא מנו אותן, והיה להם למנותן. אלא
 ששפעלו בני הגולה מבבל, מציאו את אלו וקידשו, אבל
 הראשונות – עיירות אחרות מוקפות חומה שהיו לפני החורבן במלך
 מקדושתן משפטיה קדושת הארץ, וכיון שלא קודשו מחדש אין
 צורך למנותן.

אומרת הגמרא: אלמא קפבר – מוכח שרבי ישמעאל ברבי יוסי סובר
 שקדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא, משום
 שאם קידשה לעתיד לבא, הרי כל עיר שהיתה מוקפת חומה מימות
 יהושע עדיין עומדת בקדושתה.

שבועות. פרק שני – ידיעות הטומאה דף טז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קיט
רש"י
תוספות

על פי נביא – חגי זכריה ומלאכי היו שם, ועל פיהם ברוח הקודש עשו, ואין טעם בדבר. רב הונא אמר בכל אלו תנן קסבר כו' – כלומר, ואי משום קידוש עזרא דהואי בבית שני בלא מלך ובלא אורים ותומים, דאמרינן במסכת יומא (כא, ב): חמשה דברים חסר מקדש שני: אש ושכינה וארון ואורים ותומים ורוח הקודש – קסבר קדושה ראשונה דדוד ושלמה לא

בטלה, ולא הוצרך עזרא לקדש, כלומר שהוא לא הוסיף כלום באורך ורוחב, ומאי דקדש כדכתיב (נחמיה יב) 'ואעמידה שתי תודות' – לזכר בעלמא עבד. שני בצעים = מרישק'א בלעז. כהר המשחה = הר הזיתים. תחתונה ועליונה – בשיפוע ההר היו, ואחת למעלה בגבהו ואחת בשפולו. תחתונה נתקדשה בכל אלו – שמימי בית ראשון הכניסוה וחזירוה לעיר על ידי חומה אחרת. אלא בעולי גולה – שהוסיפו על העיר ובנו היקף חומה אחרת לחוץ, הכי גרסינן לה בתוספתא דסנהדרין: תחתונה שהיתה קדושה גמורה עמי הארץ נכנסים לשם ואוכלים שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני, וחברים אוכלים שם מעשר שני וקדשים קלים. עליונה שלא היתה קדושה גמורה עמי הארץ נכנסים שם ואוכלים שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני, וחברים אין אוכלין שם לא קדשים קלים ולא מעשר שני. ויש לפרש דעמי הארץ המפרישין מעשרות היו וריוש עשית בו מצוה מן המובחר, לפי שהיו שומעין דרשה "עשר בשביל שתתעשר" והיו צריכים להתודות "עשיתי ככל אשר צויתני" (דברים כו), והיו שומעים את המתרגמים "ואכלת לפני ה' אלקיך מעשר דגך תירושך ויצהרך", לכך היו נכנסין עד תוך חומת ירושלים הפנימית לקיים "לפני ה' אלהיך". אבל בקדשים לא היו מטרדין עצמן, ואוכלים אותם לפני מחומה חיצונה כשאין מוצאים אכסניא בפנים. וכשהיו אמורים להם: זו קדושה זו אינה קדושה – לא היו שומעין לנו, לפי שאמורים: זו חומה זו חומה מה לי תחתונה מה לי עליונה. שתורפה של ירושלים – גלגלה וערתה, מקום שהיא נוחה ליכבש. תנאי היא – דפליגי בקדושה ראשונה לשעתה ולעתיד לבוא. למאן דאמר לא קדושה לעתיד לבוא – איצטריך עזרא לקדשה וקדשה בלא מלך ואורים ותומים, ואית ליה "אחת מכל אלו" תנן. ולמאן דאמר קדושה לעתיד לבוא – לא הוצרך עזרא לקדש כלום אלא לזכר בעלמא, ולא גמרינן מינה. שמעתי – מרבותי. כשהיו בונים ההיכל – בימי עזרא. עושים קלעים – במקום החומה, ובונים את כתיב החומה אצל הקלעים. וכן לעזרת. אלא שהחומה – נתנו הקלעים לפני ממוקם החומה, ובונים את החומה מבחוץ, שלא יזונו עיניהם מן ההיכל. וקא סלקא דעתך דהנך קלעים לרבי אליעזר כדי להבשיר העזרות להקריב קרבן, דאם אין בית אין קרבן, דקדושה ראשונה בטלה לה. ואף על פי שאין חומה – בירושלים קודם שנבנית החומה. ומאי דשמעי ליה כו' – ולא בא רבי יהושע לחלוק על רבי אליעזר, ולא שמעיה לרבי אליעזר דאמר לא קדושה. למה מנו בו' – עיירות מנו חכמים בפרק בתרא דערכין שהיו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון לענין מצות בתי ערי חומה, והיה להם למנות עוד הרבה שלא מנאום. וקדושים – לא פירש לי כמה מקדשים ערי ארץ ישראל. קסבר לא קדושה ורמינהו כו' – היינו תנאי. וכי אלו בלבד היו – מוקפות חומה מימות יהושע בן נון? מצאו אלו – דרך ביאתם. הא אמרינן לקמן – בסיומא דדך ברייתא מסיים ואזיל: לא אלו בלבד. כל המצות האלו – מצות בתי ערי חומה, ושילוח מצורעים, ושאין עושים מגרשין שדה.

לנביא באת מכל אלו – תימנה: דמה דחקו להגיח? דכמה סתם משניות אשכחן דאית להו קדושה לעתיד לבא, בפרק קמא דמגילה (י, א) ובפרק בתרא דובחים (קכ, ב) דקדושת ירושלים אין אחריה היתר. אלא בבני גולה – אף על פי שהיה הדבר בא לידי תקלה, הכניסוה, כדי שימסרו עצמם עליהם יותר כשיש בה שם קדושה. דבולי – עלמא קדושה לעתיד לבא – ואם תאמר: דבפרק קמא דמגילה (ג, ב) אית ליה לרבי אליעזר דלא קדושה לעתיד לבוא, גבי עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית. ובריש מסכת ביצה (ג, ב) נמי אית ליה לרבי אליעזר דעיגול בעיגולין עולה בברייתא דליתרא קציעות, ומאן דאית ליה הכי קסבר ר' יוחנן בן זנון הוה דרבנן, כדמוכח בפרק "הערל" (יבמות פא, א) ויש לומר: דקדושת הארץ לגבי תרומה ומעשרות בטלה, והכא איירי בקדושת מחיצה, דאפשר דלא בטלה משום דאיקראי "נחלה". וקדושת בתי ערי חומה דמייית בסמוך נמי היא קדושת מחיצה. ואף על גב דקדושת הארץ בטלה, מכל מקום בפרק קמא דביצה (ה, ב) ביקש רבי אליעזר להפיק ברה רבעי לעניים, כדמרבנן היה צריך להוליכו לירושלים. ואם תאמר: אי בקדושת מחיצה נמי לא קדושה לעתיד לבא לרבי אליעזר, מה ידיוהו עניים כיון שלא יוכלו לאכלו בירושלים, ואם יפירו הפירות מה ידיוהו? ויש לומר: לפי שיוכלין לפדותו בשוה פרוטה אף על פי ששויי הרבה. ואפילו לכתחלה שרי כשאין הפסד להקדש כשאין בית המקדש קיים, כדמובח בפרק בתרא דערכין (כט, א) גבי ההוא גברא דאחרימינהו לנכסי. אי נמי, מודה רבי אליעזר דעזרא קידש לעתיד לבא קדושת מחיצה. נטמא

על פי נביא נאכלת ועל פי נביא נשרפת. "כל שלא נעשית בכל אלו" כו'. איתמר, רב הונא אמר: "בכל אלו" תנן, רב נחמן אמר: "באחת מכל אלו" תנן. רב הונא אמר: "בכל אלו" תנן, קסבר: קדושה ראשונה קדושה לשעתה וקדושה לעתיד לבא, ועזרא זכר בעלמא הוא דעבר; רב נחמן אמר: "באחת מכל אלו" תנן, קסבר: קדושה ראשונה קדושה לשעתה ולא קדושה לעתיד לבא, ועזרא קדושי קדוש אף על גב דלא הוו אורים ותומים. איתביה רבא לרב נחמן: כל שלא נעשית בכל אלו! – תני: באחת מכל אלו. תא שמע, אבא שאול אומר: שני ביציעין היו בבהר המשחה, תחתונה ועליונה, תחתונה נתקדשה בכל אלו, ועליונה לא נתקדשה בכל אלו, אלא בעולי גולה, שלא במלך ושלא באורים ותומים. תחתונה שרתה קדושה גמורה – עמי הארץ נכנסין לשם ואוכלין שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני, וחברים אוכלים שם קדשים קלים וקדשים קלים. עליונה שלא היתה קדושה גמורה – עמי הארץ היו נכנסין שם ואוכלין שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני, וחברים אין אוכלין שם לא קדשים קלים ולא מעשר שני. ומפני מה לא קדושה? שאין מוספין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא, ואורים ותומים, ובשתי תודות ובשיר; ולמה קדושה? – למה קדושה? הא אמרת: לא קדושה! – אלא למה הכניסוה? מפני שתורפה של ירושלים היתה, וגזקה היא ליכבש משום? – תנאי היא; דתנאי, אמר רבי אליעזר: שמעתי, כשהיו בונים בהיכל עשו קלעים להיכל וקלעים לעזרות, אלא שבהיכל בונים מבחוץ, ובעזרות בונים מבפנים. אמר רבי יהושע: שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית, אוכלין קדשי קדשים אף על פי שאין קלעים, קדשים קלים ומעשר שני – אף על פי שאין חומה, מפני שקדושה ראשונה קדושה לשעתה וקדושה לעתיד לבא; לאו מפלל דרבי אליעזר סבר: לא קדושה לעתיד לבא? אמר ליה רבינא לרב אשי: ממי? דלמא דבולי גלמא – קדושה ראשונה קדושה לשעתה וקדושה לעתיד לבא, ומר מאי דשמעי ליה קאמר, ומר מאי דשמעי ליה קאמר! וכי תימא, קלעים לרבי אליעזר למה לי? לצניעותא בעלמא! אלא הני תנאי, דתנאי, אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי: למה מנו חכמים את אלו? שפשעלו בני הגולה מצאו אלו וקדושים, אבל ראשונות בטלו משפטלה הארץ; אלמא קסבר: קדושה ראשונה קדושה לשעתה ולא קדושה לעתיד לבא. ורמינהו, אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי: וכי אלו בלבד היו? והלא כבר נאמר: "ששים עיר כל חבל ארנב ממלכת עוג בפשן, כל אלה ערים בצורות חומה גבהה!" אלא למה מנו חכמים את אלו? שפשעלו בני הגולה, מצאו אלו וקדושים. – קדושים השתא? הא אמרינן לקמן דלא צריכא לקדושי! אלא: מצאו אלו ומנאום. ולא אלו בלבד, אלא כל שתעלה בידך מסורת מאבותיך שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון – כל מצות אלו נהוגות בה, מפני שקדושה ראשונה קדושה לשעתה וקדושה לעתיד לבא. קשיא דרבי ישמעאל בר יוסי אדרבי ישמעאל בר יוסי – איבעית אימא: תרי תנאי אליבא דרבי ישמעאל בר יוסי. איבעית אימא: תרא מיניהו רבי אליעזר בר יוסי אמרה; דתנאי, רבי אליעזר בר יוסי אמר: "אשר לוא חמה" – אף על פי שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן. נטמא

יהושע לחלוק על רבי אליעזר, ולא שמעיה לרבי אליעזר דאמר לא קדושה. למה מנו בו' – עיירות מנו חכמים בפרק בתרא דערכין שהיו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון לענין מצות בתי ערי חומה, והיה להם למנות עוד הרבה שלא מנאום. וקדושים – לא פירש לי כמה מקדשים ערי ארץ ישראל. קסבר לא קדושה ורמינהו כו' – היינו תנאי. וכי אלו בלבד היו – מוקפות חומה מימות יהושע בן נון? מצאו אלו – דרך ביאתם. הא אמרינן לקמן – בסיומא דדך ברייתא מסיים ואזיל: לא אלו בלבד. כל המצות האלו – מצות בתי ערי חומה, ושילוח מצורעים, ושאין עושים מגרשין שדה.

נטמא בעזרה – תימה: אמאי לא קתני שתיש שדן? דהא מצרכין קרא בגמרא לטומאה שבפנים ויש לומר: דמתניתין לא איירי אלא בטומאה שבחוץ. **מנא** הני מילי – מהא דגמירי לקמן שיעור שדיה לא שמעינן לא מלקות ולא כרת. דהוה אמינא איסורא בעלמא הוא דאיכא. **תנהו** ענין לטומאה שבפנים – ואם תאמר: עונש שמעינן, אזהרה מניין? ויש לומר: מ'לא יטמאו את

מזניהם" (במדבר ה) דמשכר אפילו נטמא בפנים. ולא כמו שפירש בקונטרס ד'ולא יטמאו' משמע שנטמא בחוץ ולא נטמא בעזרה, דארתו כבר טימא. ומיהו, מעיקרא דבעי מנהיג מילי, משום דכיון דאכתי לא מיירר האי קרא – לית לן לאוקמה "לא יטמאו" אלא בנטמא מבחוץ, דאשכחן דהזכיר בו הכתוב במקום אחר, דכתיב (ויקרא יב) "ואל המקדש לא תבא". ועוד נראה, דמעיקרא לא בעי כלל אלא לענין כרת, אבל אזהרה פשיטא ליה דאיכא, ד'לא יטמאו' משמע דנטמא בפנים, דהא כתיב (במדבר ה) "וישלחו מן המזנה". אבל קרא דכרת משמע דאיירי באותו שראוי להתחטא קודם שיטמא משכן.

קדושתו קדושת עולם – פירש בקונטרס: שאין אחריה היתר במות. וקשה: דאם כן תפשוט מהבא דסבר רבי אליעזר דקידשה לעתיד לבא. ולספרים דגרסי נמי "רבי אלעזר" תקשה, דבפרק קמא דחולין (א, ו) אמר: אישמיטתיה דאמר רבי שמעון בן אליקים משום רבי אלעזר בן שמעון: קדשה ראשונה וכו' ולא קדשה לעתיד לבא ויש לפרש: קדושת עולם – שהאירכו בקדשה יותר. אי נמי, לפי שאין ראוי לחזור ולקדש אלא באותו מקום, קרי ליה קדושת עולם. **או** אידי ואידי מקדש או אידי ואידי משכן – משמע הבא דאף על גב דמקדש איקרי "משכן" – לא גמיר מהדרי אי לאו דכתיבי קראי יתירי. וכן בסוטה בפרק "היה מביא" (טו, א) דמצריך התם קרא לרבות שילה ובית עולמים. וכן בפרק "שני שעירים" (יזמא טו, ב) "מדבר" "המדברה" לרבות נוב וגבעון ושילה ובית עולמים. ובפרק "טרף בקלף" (שם מד, א) גבי "וכל אדם לא יהיה באהל מועד", ובפרק "הוציאו לו" (שם נג, א) גבי מעלה עשן. ותימה: דבפרק קמא דחולין (כד, א) גבי לום דשם דרשינן: יכול אף שילה ובית עולמים כן? תלמוד לומר "לעבוד עבודת עבודה" וגו', לא אמרינן אלא בזמן שהעבודה בכתף – אלמא אי לאו קרא הוה גמרינן מהדרי. ובריש עירובין (ב, א) גבי שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין, שנאמר "ושחטו

ליה לדרשה אחרינא. ומיהו קשה, כיון דמקדש איקרי משכן ומשכן איקרי מקדש, אמאי לא ידעינן שפיר בכל דוכתא תרוייהו מחד קרא, כמו היה ובהמה שזו בכלל זו? ורבינו חיים כהן היה מחלק, דברר שאינו תלוי בקדושת מקום, כהדיא דעירובין ובחולין – התם סגי בחד קרא לשניהם. אבל בשמעתין, דתלוי בקדושת מקום – לא גמיר מהדרי מטעמא דמפרש רבי אלעזר. וכן בהנהו דיומא דנעשים בפנים הוי בקדושת מקום, ושילוח שעיר המדבר בא מכלל חבירו שנעשה בפנים. וכן הדיא דסוטה דצריך קרקע המשכן. ואית דלא גרסי הכא "ליכתב או אידי ואידי מקדש" וכו', אלא גרסי: מכדי מקדש איקרי משכן ומשכן איקרי מקדש. מקדש ומשכן למה לזי? וקשה: דאם כן רבי אלעזר אמורא חולק על רבי אלעזר תנא, דרבי אלעזר קאמר כהדיא דלא גמרינן מהדרי ואמר הרב רבינו שלמה מדורו"ש: דלרבי אלעזר נמי אית ליה דגמירי מהדרי, משום דמשכן איקרי מקדש ומקדש איקרי משכן. והכי פירושא דמלתא: אם נאמר מקדש למה נאמר משכן. כלומר, כיון דאיצטריך למיכתב תרוייהו משום טומאה שבפנים כדקאמר רבי אלעזר, אמאי שני קרא בריבויא? ליכתב או תרוייהו משכן או תרוייהו מקדש ומשכן: אילו נאמר מקדש בתרוייהו הייתי אמר דלחכי איכתב קרא תנינא – למעוטי משכן, דלא נימא משכן איקרי מקדש וחייב, ולא לטומאה שבפנים. וכן אי הוה כתיב משכן בתרוייהו, הוה אמינא דאתא למעוטי מקדש, לחכי כתוב משכן ומקדש. והשתא בחד קרא סגי, והוה ידעינן תרוייהו מדמקדש איקרי משכן, אלא על כרחך אתא חד קרא לטומאה שבפנים. וקשה מכל הנהו שהבאתי שמצריך תרי קראי? ובהדיא דסוטה לא גרס בקונטרס נוב וגבעון, לפי שלא היו טוטות שוות שם, כדמוכח בפרק בתרא דובחים (קב, א). ואם תאמר: מאי שנא דגבי "המדבר" "המדברה" מצריך לרבות נוב וגבעון? ויש לומר: משום דבהדיא ענינא כתיב כפורת "והזה אל הכפרת" דמשמע בארון, ונבון וגבעון לא היה ארון. אבל קשיא לרבינו יצחק בר אשר: הא גבי מעלה עשן נמי כתיב כפרת! ונראה לו דגבי שילוח שעיר המדבר כתיב שילוח מחנה, ולכן איצטריך ריבוי, דאפשר דאין קדושת מחנות נבון וגבעון כיון שדוהרות הבמות. **קריה** לא אפים – תימה: השתחואה נמי אשכחן על אפים, דכתיב (בראשית מח) "יוצא יוסף אותם מעם ברכיו וישתחו לאפיו ארצה" (ישעיה מט), "אפים ארץ ישתחו

לך" (במדבר כב) "ויקדו וישתחו לאפיו" ויש לומר: דגמגמא אית לן קידה על אפים, ומיית דאשכחן נמי בקרא ארצה.

"נטמא בעזרה ונעלמה ממנו טומאה" וכו'. **טומאה בעזרה מנלן?** **אמר רבי אלעזר:** כתוב אחד אומר: "את משכן ה' טמא", וכתוב אחד אומר: "פי את מקדש ה' טמא"; אם אינו ענין לטומאה שבחוץ, תנהו ענין לטומאה שבפנים. **וקריאי מיתרי?** **הא מצינן צריכי!** **דתניא, רבי אלעזר אומר:** אם נאמר "משכן" למה נאמר "מקדש", ואם נאמר "מקדש" למה נאמר "משכן"? **אילו נאמר "משכן" ולא נאמר "מקדש", הייתי אומר:** על משכן יהא חייב, שהרי משוח בשמן המשיחה, ועל מקדש לא יהא חייב; ואם נאמר "מקדש" ולא נאמר "משכן", הייתי אומר: על

מקדש יהא חייב, שהרי קדושתו קדושת עולם, ועל משכן לא יהא חייב; **לכך נאמר "משכן", לכך נאמר "מקדש"!** **רבי אלעזר הכי קא קשיא ליה:** מכדי משכן איקרי "מקדש" ומקדש איקרי "משכן", נכתוב או אידי ואידי מקדש או אידי ואידי משכן, "משכן" ו"מקדש" למה לזי? שמע מינה תרתי. – בשלמא מקדש איקרי "משכן", דכתיב: "ונתתי משכני בתוכם". אלא משכן דאיקרי "מקדש" מנלן? אילימא מודכתיב: "ונסעו הקהתים נשאי המקדש" – ההוא בארון כתיב! אלא מהבא: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", וכתבי: "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן". והשתחווה או ששחה כדי השתחואה". **אמר רבא:** לא שנו אלא שהשתחוו כלפי פנים; אבל השתחווה כלפי חוץ, שחה – אין, לא שחה – לא. איכא דמתני לה אסיפא: או ששחה בכדי השתחואה – מכלל דהשתחואה גופה בעיא שהייה. **אמר רבא:** לא שנו אלא שהשתחווה כלפי חוץ, אבל כלפי פנים – אף על גב דלא שחה; והכי קאמר: השתחווה כלפי פנים, או ששחה כדי השתחואה בהך השתחואה דכלפי חוץ – חייב. הכי דמי השתחואה דאית בה שהייה, והכי דמי השתחואה דלית בה שהייה? דלית בה שהייה – זו פריעה בעלמא היא, דאית בה שהייה – פישוט ידים ורגלים. וכמה שיעור שהייה? פליגי בה רבי יצחק בר נחמני וחד דעיפיה, ונמו? **רבי שמעון בן פוי:** ואמרי לה רבי שמעון בן פוי וחד דעיפיה, ונמו? **רבי יצחק בר נחמני, ואמרי לה רבי שמעון בן נחמני:** חד אמר: במימריה דהאי פסוקא, וחד אמר: כמי' ויכרעו' לספא, וכל בני ישראל ראים ברדת האש וכבוד ה' על הבית ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחו ויהודות לה' פי טוב פי לעולם חסדו". **תנו רבנן:** קידה – על אפים, וכן הוא אומר: "ותקד ב' שבע אפים ארץ"; פריעה – על ברכים, וכן הוא אומר: "מכרע על ברכיו"; השתחואה – זו פישוט ידים ורגלים, וכן הוא אומר: "הבוא נבוא אני ואפך ואחיך להשתחות לך ארצה". **בעי רבא:** צריך שהייה למלקות, או אין צריך שהייה למלקות? לקרבן גמירי שהייה, למלקות לא גמירי שהייה; או

פתח אהל מועד, נפקא לן היכל מדיאקרי משכן ומקדש איקרי משכן ומקדש איקרי מקדש, אמאי לא ידעינן שפיר בכל דוכתא תרוייהו מחד קרא, כמו היה ובהמה שזו בכלל זו? ורבינו חיים כהן היה מחלק, דברר שאינו תלוי בקדושת מקום, כהדיא דעירובין ובחולין – התם סגי בחד קרא לשניהם. אבל בשמעתין, דתלוי בקדושת מקום – לא גמיר מהדרי מטעמא דמפרש רבי אלעזר. וכן בהנהו דיומא דנעשים בפנים הוי בקדושת מקום, ושילוח שעיר המדבר בא מכלל חבירו שנעשה בפנים. וכן הדיא דסוטה דצריך קרקע המשכן. ואית דלא גרסי הכא "ליכתב או אידי ואידי מקדש" וכו', אלא גרסי: מכדי מקדש איקרי משכן ומשכן איקרי מקדש. מקדש ומשכן למה לזי? וקשה: דאם כן רבי אלעזר אמורא חולק על רבי אלעזר תנא, דרבי אלעזר קאמר כהדיא דלא גמרינן מהדרי ואמר הרב רבינו שלמה מדורו"ש: דלרבי אלעזר נמי אית ליה דגמירי מהדרי, משום דמשכן איקרי מקדש ומקדש איקרי משכן. והכי פירושא דמלתא: אם נאמר מקדש למה נאמר משכן. כלומר, כיון דאיצטריך למיכתב תרוייהו משום טומאה שבפנים כדקאמר רבי אלעזר, אמאי שני קרא בריבויא? ליכתב או תרוייהו משכן או תרוייהו מקדש ומשכן: אילו נאמר מקדש בתרוייהו הייתי אמר דלחכי איכתב קרא תנינא – למעוטי משכן, דלא נימא משכן איקרי מקדש וחייב, ולא לטומאה שבפנים. וכן אי הוה כתיב משכן בתרוייהו, הוה אמינא דאתא למעוטי מקדש, לחכי כתוב משכן ומקדש. והשתא בחד קרא סגי, והוה ידעינן תרוייהו מדמקדש איקרי משכן, אלא על כרחך אתא חד קרא לטומאה שבפנים. וקשה מכל הנהו שהבאתי שמצריך תרי קראי? ובהדיא דסוטה לא גרס בקונטרס נוב וגבעון, לפי שלא היו טוטות שוות שם, כדמוכח בפרק בתרא דובחים (קב, א). ואם תאמר: מאי שנא דגבי "המדבר" "המדברה" מצריך לרבות נוב וגבעון? ויש לומר: משום דבהדיא ענינא כתיב כפורת "והזה אל הכפרת" דמשמע בארון, ונבון וגבעון לא היה ארון. אבל קשיא לרבינו יצחק בר אשר: הא גבי מעלה עשן נמי כתיב כפרת! ונראה לו דגבי שילוח שעיר המדבר כתיב שילוח מחנה, ולכן איצטריך ריבוי, דאפשר דאין קדושת מחנות נבון וגבעון כיון שדוהרות הבמות. **קריה** לא אפים – תימה: השתחואה נמי אשכחן על אפים, דכתיב (בראשית מח) "יוצא יוסף אותם מעם ברכיו וישתחו לאפיו ארצה" (ישעיה מט), "אפים ארץ ישתחו

לך" (במדבר כב) "ויקדו וישתחו לאפיו" ויש לומר: דגמגמא אית לן קידה על אפים, ומיית דאשכחן נמי בקרא ארצה.

שבועות דף טז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (לים שלישי) קכא

שנינו במשנה: נקמא בעזרה ונעלמה ממנו טומאה וכו' והשתחוה
או ששהה וכו' חייב.
הגמרא מבררת את מקור הדין שגם הנטמא בעזרה חייב על שהייה
בה. שואלת הגמרא: על טומאה שנטמא אדם בהיותו בעזרה מנלן
שחייב על שהייתו בה. משיבה הגמרא: אמר רבי אלעזר, כתוב אחד
אומר את משכן ה' טמא ונקרתה' (במדבר יט ג) וכתוב אחד אמר
ונקרתה וגו' כי את מקדש ה' טמא' (שם ב) (ואם אינו ענין – כיון
שאין צורך בכתוב השני בשביל ללמוד חיוב כרת לטומאה שנטמא
בה בעזרה, שכבר נלמד מהכתוב הראשון, תנהו ענין – יש ללמוד
ממנו דבר אחר, את חיוב הכרת לטומאה שנטמא בפנים).
הגמרא מקשה מברייתא האומרת ששני הכתובים נצרכים. מקשה
הגמרא: וקראי מיתרי – וכי יש כאן כתובים מיותרים, הא מיעדך
צריכי – הלא שניהם נצרכים, דתניא בברייתא, רבי אלעזר אומר,
אם נאמר 'משכן', דהיינו הכתוב הראשון, למה נאמר 'מקדש' –
הכתוב השני, ואם נאמר 'מקדש', למה נאמר 'משכן', מה הצורך
בשניהם. משיבה הברייתא: אילו נאמר 'משכן' ולא נאמר 'מקדש',
הייתי אומר שרק על ביאה בטומאה למשכן יהא חייב, שהרי חמור
הוא המשכן, שמשותף בשמן המשחה, ואילו על בית המקדש לא
יהא חייב, שלא נמשח בשמן המשחה. ואם היה נאמר רק 'מקדש'
ולא נאמר 'משכן', הייתי אומר שרק על ביאה בטומאה לבית
המקדש יהא חייב, שהרי חמור הוא, שקדושתו קדושת עולם –
שמאחר שנקדש נאסרו הבמות לעולם, ואילו על המשכן לא יהא
חייב, כיון שקדושתו אינה קדושת עולם, לכה נאמר משכן וכה
נאמר מקדש, כדי לחייב בשניהם.
הגמרא מתרצת ומבארת את שאלת הברייתא: רבי אלעזר בברייתא
הכי קא קשיא ליה – וזה ביאור מה שהתקשה בו, מבדי משכן
איברי מקדש ומקדש איברי משכן – הרי המשכן נקרא גם 'מקדש'
והמקדש נקרא גם 'משכן' וכשכתוב אחד מהם כלול בו גם השני, ואין
צורך בשני פסוקים כדי ללמד שיש חיוב בשניהם, אלא הפסוק
הראשון מלמד חיוב על טומאה שבחוץ והפסוק השני מלמד חיוב על
טומאה שבפנים, ועל כן קשה, נכתוב – כתוב התורה או אידי
ואידי – או בשני הפסוקים 'מקדש' או אידי 'משכן' 'משכן'
'מקדש' למה לי – למה שינתה התורה את הלשון בין פסוק אחד
לשני. ועל זה השיב רבי אלעזר, שאי אפשר היה לכתוב בשניהם
'משכן', כיון שאז הייתי חושב שהכתוב השני לא בא ללמד על
טומאה שבפנים, אלא למעט את המקדש, וכן להדיף, אבל הואיל
ושינתה התורה וכתבה כאן 'משכן' וכאן 'מקדש', ודאי לא מיעטה אף
אחד מהם, ושמוע מינה תרתי – שומעים אנו את שני הדברים, גם
שניהם בכלל החיוב וגם את דין טומאה שבפנים.
הגמרא מבררת היכן מצינו שהמשכן והמקדש נקראו בשני השמות.
שואלת הגמרא: בשלמא מקדש איברי משכן – המקדש נקרא
משכן, דכתוב ונתתי משכני בתוככם' (ויקרא כו יא), וזהו בית
המקדש. אלא משכן דאיברי מקדש, מנלן. אילימא שהמקור הוא
מכתוב בסדר המסעות במדבר ונסעו הקהלים נושאי המקדש'
(במדבר י כא), דוחה הגמרא: הווא בארון קרית – הכוונה שם היא
לארון הברית, שהקהלים היו מופקדים על נשיאתו.
מתרצת הגמרא: אלא מהקא – מכאן מוכח, נאמר ועשו לי מקדש
ושכנתי בתוכם' (שמות כה ח), וכתוב בפסוק שאחריו ככל אשר אני
מראה אותך את תבנית המשכן, הרי שהמשכן הוא 'המקדש'
המוזכר בפסוק הקודם.
שנינו במשנה: והשתחוה או ששהה בדי השתחוה וכו' חייב.
הגמרא מפרשת באיזו השתחוה ובאיזו שהייה הנטמא בעזרה חייב.
משמעות דברי המשנה היא שחייב על השתחוה בלי שהייה, וכן על
שהייה כשיעור השתחוה אף בלא להשתחוות: אמר רבא, לא שנו

– לא נשנה דין זה, שחייב על השתחוייתו אף אם מיהר בה, אלא
כשהחזיר פניו והשתחוה כלפי פנים בזמן שהיה עליו לצאת, אבל
אם השתחוה כלפי חוץ, שהוא בדרך יציאתו, ששה אין – דווקא
אם שהה כשיעור השתחוה חייב, אבל אם לא ששה, לא.
הגמרא מביאה שמעיה וזו בלשון אחרת: איבא דמתני לה אסיפא –
יש ששנו את דברי רבא על הסיפא של הדין, נאמר במשנה או
ששה בדי השתחוה, מדייקת הגמרא, מכלל השתחוה
גופה בעיא שהייה – משמע מזה שבהשתחוה עצמה צריך שהייה
כדי להתחייב, ועל זה אמר רבא, לא שנו – לא נשנה דין זה שחייב
על ההשתחוה רק אם שהה בה, אלא כשהשתחוה כלפי חוץ,
אבל אם השתחוה כלפי פנים חייב אף על גב דלא ששה.
הגמרא מבארת את המשנה על פי הלשון השני: והכי קאמר – וכך
מתפרשים דברי המשנה, והשתחוה היינו כלפי פנים, ולכן חייב אף
על פי שלא שהה בהשתחוייתו, או שלא השתחוה, אלא ששהה בדי
שיעור השתחוה, דהיינו השיעור הנצרך כדי להתחייב בכה
השתחוה כלפי חוץ – במקרה שהשתחוה כלפי חוץ, חייב.
הגמרא מבארת מה היא השתחוה בלי שהייה לפי הלשון השני.
שואלת הגמרא: היכי דמי – כיצד היא השתחוה דאית בה – שיש
בה שהייה, והיכי דמי השתחוה דלית בה – שאין בה שהייה.
משיבה הגמרא: השתחוה דלית בה שהייה, זו פריעה בעלמא –
כריעה בלבד היא, ואילו השתחוה דאית בה שהייה, זו השתטחות
על הארץ בפישוט ידים ורגלים.
הגמרא מבארת מה הוא שיעור ההשתחוה. שואלת הגמרא: וכמה
הוא שיעור השתחוה כדי השתחוה בפישוט ידים ורגלים. משיבה
הגמרא: פליגי בה – נחלקו בדבר רבי יצחק בר נחמני ורבי דעימיה
– והאחד החולק עמו, ומנו – ומי הוא, רבי שמעון בן פוי. ואמרי
לה – ויש שאמרו כן, רבי שמעון בן פוי ורבי דעימיה, ומנו רבי
יצחק בר נחמני, ואמרי לה – ויש אומרים שהחולק על רבי שמעון
בן פוי הוא רבי שמואל בר נחמני. חד – אחד מהחולקים אמר
שהשיעור הוא כמימריה דהא פסוקא – כשיעור אמירת פסוק זה
בשלמותו, וחד אמר שהשיעור הוא כשיעור אמירתו מ'ויברעו'
לסיפא – לסופו. והפסוק המדובר הוא, ויברעו בני ישראל רואים
בדרת האש וקבדו ה' על הרים, ויברעו אפים ארצה על הרצפה
וישתחו, והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו' (דברי הימים ב' יז א).
הגמרא מביאה ברייתא המבארת מה היא כריעה ומה היא
השתחוה: תנו רבנן בברייתא, קידה המוזכרת בכתובים, היא על
אפים, שמתכופף כשהוא עומד על רגליו, מבלי להניח את הברכים
והזרועות על הארץ, עד שפניו מגיעות לארץ, וכן הוא אומר ויתקד
בת שבע אפים ארץ' (מלכים א' יא לא) שלא היו על הארץ אלא פניה
בלבד. פריעה המוזכרת בכל מקום, היא על ברכים, שכורע על
ברכיו ומתכופף עד שפניו מגיעות לארץ. וכן הוא אומר 'מפרעו על
ברכיו' (שם כד). סתם השתחוה האמורה בתורה זו היא פישוט –
ישור הידים והרגלים תוך השתטחות על הארץ, וכן אומר 'הבוא
נבוא אני ואמך ואחידך להשתחוות לך ארצה' (בראשית לו ט).
על כניסה לעזרה או שהייה בה בטומאה במזיד, יש חיוב מלקות.
הגמרא מסתפקת האם שיעור שהייה שנאמר בחיוב קרבן בשוגג
נאמר גם בחיוב מלקות שבמזיד: בעי רבא, אדם שנטמא בעזרה
בשוגג והתרו בו שלא להתעכב בה, האם צריך שהייה בשיעור כדי
השתחוה לחיוב מלקות, או אין צריך שיעור שהייה למלקות,
וחייב אף בפחות מכך. והספק הוא, האם רק לחיוב קרבן גמרי –
קיבלו חכמים מהו שיעור שהייה, אך לענין מלקות לא גמרי שיעור
לשהייה, וכיון שאין שיעור לדבר חייבים אף בפחות מכדי
השתחוה,

או דלמא – או שמא בפנים גמירי שהיה – חכמים קיבלו מהו שיעור
השהיה בטומאה שאירעה בתוך העזרה, וקבלה זו היא בכל ענין, לא
שנא לקרבן ולא שנא למלקות – בין לקרבן ובין למלקות, ואין
חייבים בפחות משיעור זה. מסיקה הגמרא: תיקו – תעמוד שאלה זו
בספק, שלא נפשטה.

הגמרא מסתפקת בדין השהיה שחייבים עליה: בעי רבא, טמא
שקץ ותלה עצמו – החזיק את עצמו כשהוא תלוי באויר העזרה
מבלי לעמוד על הרצפה, ושהה כך כדי השתחואה, מהו דינו.
והספק הוא, האם כי גמירי – מה שקיבלו חכמים שחייבים על שהיה
בשיעור השתחואה אף מבלי להשתחוות, זה רק בשהיה דבת
השתחואה – שראויה להשתחואה, אך בשהיה דלאו בת
השתחואה – שאי אפשר להשתחוות בה, כגון בתליה באויר, בזה לא
גמירי חכמים כלל שחייבים עליה, או דלמא – או שמא בפנים
שהיה גמירי – חכמים קיבלו מהו שיעור שהיה בטומאה שאירעה
בעזרה, וקבלה זו היא בכל ענין, לא שנא דבת השתחואה ולא שנא
דלאו בת השתחואה – בין אם שהיה זו בת השתחואה ובין אם לא.
מסיקה הגמרא: תיקו.

הגמרא מסתפקת בדין המלקות שעל שהיה: בעי רב אשי, באם
נאמר שבשביל חיוב מלקות צריך שהיה כדי השתחואה, מי שמימא
את עצמו במזיד בעזרה, ורק לאחר שנטמא התרו בו שיצא מיד בלי
להשתחוות, מהו – מה דינו. והספק הוא, האם רק בטומאה שאירעה
באונס בעזרה גמירי חכמים שיעור שהיה למלקות, אם שהה
בטומאתו במזיד, אך בטומאה שהביא עליו במזיד לא גמירי שיעור
לשהיה, וחייב מלקות אף אם שהה פחות מכדי השתחואה, או
דלמא בפנים גמירי שהיה – חכמים קיבלו מהו שיעור השהיה
בטומאה שאירעה בעזרה, וקבלה זו היא בכל ענין, לא שנא באונס
ולא שנא במזיד – בין אם הטמאה באה על האדם באונס ובין אם
במזיד. מסיקה הגמרא: תיקו.

נזיר מוזהר שלא להטמא בטומאת מת, ואף אחר שכבר נטמא מוזהר
הוא שלא לשוב ולגעת במת, ושלא להשתחוות במקום הטומאה אלא
למהר ולהסתלק ממנו, ואם עבר על האיסור במזיד חייב מלקות.
הגמרא מסתפקת בדין חיוב המלקות על שהייתו במקום הטומאה:
בעי רב אשי, נזיר שנטמא בקבר – בתוך בית הקברות, כגון שנכנס
לשם מבלי להטמא ובהיותו שם נטמא באונס, והתרו בו לצאת ולא
יצא, בעי שהיה למלקות – האם צריך לשהות שיעור השתחואה
כדי להתחייב מלקות, או אינו צריך. והספק הוא, האם רק בדין
טומאה בפנים – בעזרה, שבה שייך שיעור השתחואה, גמירי
שיעור שהיה הוא כדי השתחואה, אך בדין שהיה בחוץ – במקום
אחר, כגון נזיר במקום טומאה, לא גמירי שיעור לשהיה, ויהיה חייב
אף בפחות מכדי השתחואה, או דלמא באונס גמירי שהיה –
חכמים קיבלו מהו שיעור השהיה בטומאת איסור שאירעה באונס,
וקבלה זו היא בכל ענין, לא שנא בפנים ולא שנא בחוץ – בין בדין
שהיה במקדש בטומאה, ובין בדין שהיית נזיר בטומאה. מסיקה
הגמרא: תיקו.

שנינו במשנה: בא לו בארובה חייב, בקצרה פטור וכו'. נאמרו

במשנה שני אופנים שבהם מי שנטמא בעזרה חייב על שהיה: א. אם
עמד ושהה כשיעור כדי השתחואה. ב. אף בהליכה חייב, אם
ביציאתו מן העזרה הלך בדרך הארוכה ולא בקצרה. הגמרא דנה
באופן השני. אמר רבא, דין הפטור להולך בדרך הקצרה שאמרו
חכמים, הוא אפילו אם הלך עקב בצד גזל – בפסיעות קטנות,
ואפילו הלך בנחת ושהה בהליכתו כל היום כולו.

הגמרא מסתפקת בדין שיעור השהיה שבאופן הראשון: בעי רבא,
שהיה ששהה מי שהלך בדרך הקצרה, ועצר בדרכו כמה פעמים
ושהה שהיה מועטת, מהו שיצטרפו – האם רק מצטרפות לחייבו
כשהן עולות יחד לשיעור כדי השתחואה, או לא.
מקשה הגמרא: מדוע הסתפק רבא, ותיפשוט ליה מדידה – והלא
אפשר לפשוט את ספיקו מן הדין שאמר הוא עצמו, שאף אם שהה
כל היום בהליכתו, פטור.

מתרצת הגמרא: הנה פדלא שהה – שם מדובר שלא עמד כלל ולא
שהה בלי הליכה, אלא הלך לאיטו וכך התעכב כל היום, ועל זה
אמר רבא שפטור, אך באופן ששהה פחות מכדי השתחואה יש
להסתפק אם מצטרפת שהיה זו לשהיה אחרת שכמותה לחיבו.

הגמרא דנה בדין החיוב ליצא בדרך הארוכה: בעא מיניה – שאל
אבי מרבה, בא לו בארובה שיעור קצרה – יצא בדרך הארוכה,
אך רץ במהירות עד שלא שהה בדרכו החוצה אלא כשיעור הליכה
בהילוך בינוני בדרך הקצרה, מהו – מה דינו. והספק הוא, האם
שיעור גמירי – חכמים קיבלו שהשהה ביציאתו כשיעור ההליכה
בדרך הארוכה חייב, וכי בא לו – ולכן אם הלך בארובה אך לא
שהה אלא כשיעור ההליכה בקצרה, פטור, או דלמא דוקא גמירי
– דווקא כך קיבלו, שאם יצא בארובה חייב ואם יצא בקצרה פטור,
בין אם רץ ובין אם הלך בנחת, שהליכת הדרך הארוכה אינה שיעור
שבו מתחייבים, אלא היא המעשה שעליו חייבים.

משיבה הגמרא: אמר ליה – אמר לו רבה, לא נתנה הארובה
להדחות אצלך שתהיה הליכתו בה מותרת, אפילו אם ירוץ.

הגמרא מקשה על רבה שפסק שדוקא גמירי: מתקן לה רבי זירא
– הקשה רבי זירא על רבה, לפי דבריו שאם הלך בארובה לעולם
חייב, אלא דקיימא לן – הדין המקובל בדינו (סנהדרין פג), שכוון טמא
ששימש – שעבד עבודה במקדש, עונשו הוא במיתה ביד שמים,
הכי משפחת לה – כיצד מוצא אתה דין זה, שהיה חייב מיתה ולא
כרת. הלא ודאי מדובר שנטמא בתוך העזרה, ואי דלא שהה – אם
לא שהה בעבודתו כדי השתחואה, הדין עבד עבודה – איך עשה
עבודה, איזו עבודה קטנה יש שיכולה להעשות בפחות מכדי
השתחואה. ואי דשהה כדי השתחואה, הרי פר כרת הוא – מחוייב
כרת הוא, על שהייתו. אי אמרת בשלמא שיעורא גמירי – אם נאמר
שמה שחכמים קיבלו הוא שיעור לחיוב, מובן הדבר, הואיל ומשפחת
לה – מוצא אתה שהיה בלי להתחייב כרת, כגון דאנסי נפשיה
בקצרה ועבד עבודה – שלאחר שעבד עבודה ואף אם שהה בה כדי
השתחואה) התאמץ והכריח את עצמו לרוץ מהר בדרך הקצרה, כך
שכל זמן שהייתו בעזרה לא הגיע לשיעור הליכה בקצרה יחד עם
שיעור השתחואה.

המשך ביאור למס' שבועות ליום שני עמ' ב

הגמרא מתרצת ומבארת את דין המשנה על פי שתי השיטות: אלא
אמר רבי יוחנן, באמת אין דין קבוע לאכול אחת מהתודות ולשרוף
את השניה,

כלומר שהמשנה שאמרה שאין חייבים דיברה במקרה שלא התקיים
אף אחד מן התנאים הללו, אך די גם באחד מהם כדי שהקידוש יחול
כראוי, הרי מכל מקום הני תריניהו – שתי התודות האלו בודאי תרא
מצוה היא – דבר אחד הן, ואין די באחת מהן בלא חברתה.

שבועות. פרק שני – ידיעות הטומאה דף יז עמוד א – מותוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קבג רש"י

או דלמא בפנים גמירי שהייה – בטומאה שאירעה לו בתוך העזרה. תלה עצמו באויר – כדי שהייה. טימא עצמו במזיד – ואם תמצני לומר צריך שהייה למלקות בטומאת אונס ושהיית מזיד, טומאת מזיד מי בעיא שהייה או לא? נזיר בקבר – נזיר שנטמא באונס בתוך בית הקברות, דומיא דנטמא בעזרה שלא נתחייב (בפנים) בכניסתו. כגון שנכנס לבית הקברות בשידה תיבה ומגדל, ובא חבירו ופרע עליו את מעזיבת גג האהל, ונטמא באויר בית הקברות, והתרו בו "צא" ולא יצא, ומידו לא שהה כדי השתחוואה. צריך שהייה למלקות או לא – קרבן לא שייך וכא כלל, שאין כרת בנזיר שנטמא. וקרבן נזיר טמא לאו אעין טומאה אתי, אלא למיחל עליה נזירות טהרה כשאר מחוסרי כפרה. ובענין זה מפורש שהייה זו במסכת נזיר. בפנים גמירי שהייה – בטומאת עזרה, דשיכא בה השתחוייה. אפילו כל היום כולו – שהה בהליכתו. שהיה הולך ויצא בנחת – פטור. מהו שיצטרפו – היה יוצא בקצרה ושהה מעט, וחרו והלך דרך יציאתו ושהה מעט, מהו שיצטרפו לכשיעור? תפשוט ליה מדידה – דלא מצטרפי, דהא איהו הוא דאמר: אפילו כל היום כולו. התם כולא שהה – בלא הילוך כלל. כעא מיניה אבי מרבה – בר נחמני, שהיה רבו. וכל היכא דאיכא "בעא מיניה" רבה הוא ולא רבא. בא לו בארובה כשיעור קצרה – שיעא בדרך הארובה, אבל רץ במרוצה עד שלא שהה ביציאתו אלא כשיעור דרך קצרה בהילוך בינוני, מהו? שיעור – ארובה גמירי לחיוב, וליכא. או דלמא דוקא גמירי בארובה חייב – לא שנא רץ לא שנא לא רץ. לא ניתנה ארובה לידחות אצלו – להתיך אפילו במרוצה. דקימא לן – בסנהדרין ב"אלו הן הנשרפין (פג, א): כהן טמא ששימש בעזרה במיתה בידי שמים. היכי משכחת לה – דאין בה כרת? על כרחך בנטמא בעזרה הוא דמשכחת לה, דאי בנטמא בחוץ ונכנס – איחייב ליה כרת בכניסתו. אי לא שהה – ועבודתו כדי השתחוייה. היכי עביד עבודה – איז עבודה וטנה תיעשה בפחות מכדי שהיית השתחוואה. אי אמרת בשלמא – בכל שיעורי דמתניתין, בין בהשהיה בין ביציאת ארובה, שיעורא גמירי לחיוב, כגון שיעור שהייה ביציאת קצרה או שיעור יציאת ארובה בלא שהייה. משכחת לה – שהייה בלא חיוב כרת. כגון דאנים נפשיה בקצרה – לאחר ששימש ושהה בשימוש כדי שהייה, יצא לו בקצרה, ואנס עצמו במרוצה עד שלא שהה שיעור עכבתו ומשנטמא שיעור שהייה ויציאת קצרה בהילוך בינוני.

אלא

כדפירשתי לעיל. נזיר בקבר צריך שהייה למלקות או לא – ואם תאמר: והאמר בפרק "שלשה מינין" (נזיר מב, א) גבי נזיר שהיה מת מונח על כתיפו והושיטו לו מת אחר ונגע בו, יכול יהא חייב? תלמוד לומר "ולא יחלל" – במי שאינו מחולל, יצא זה שמחולל ועומד. ופרקי מדרגת: היה מטמא ואמר לו "אל תטמא" "אל תטמא" חייב על כל אחת ואחת. ומשני: כאן בחיבורין כאן שלא בחיבורין. משמע: כל זמן שלא פירש מן המת אינו חייב במה שהושיט לו מת אחר, משום דאין מוסיף טומאה על טומאה, וכל זמן שמונח טומאה על כתיפו, מי שנוגע בו טמא טומאת שבעה. ולא מחייב אלא שלא בחיבורין, שכבר פירש מן הראשון, דמי שהיה אז נוגע בו לא היה טמא אלא טומאת ערב – לכך כשחזר ונוגע בו חייב שהוסיף טומאה בנגיעה זו, דמי שהיה נוגע בו בשעת נגיעה זו וידה טמא טומאת שבעה. ואם כן, הא אמאי ילקח על השהייה כל זמן שלא פירש? ויש לומר: דהא דפטור ליה כשהושיטו לו מת אחר, היינו בשלל הספקי להשליך מת הראשון מעליו, לפיכך אינו מוסיף טומאה. אבל הכא הוא מוסיף טומאה, שבכל שעה הוא מוזהר לפרוש מן הקבר. ורבינו תם מפרש: דהא איירי בשטמא סמוך לחשיכה, דכלא פירש גמירי מוסיף לו יום אחר על ידי שהייה. ונראה דההיא דנזיר דמפליג בין בחיבורין בין שלא בחיבורין אתי כמאן דאמר במסכת שמחות (פרק ד) דאפילו באותו יום שנטמא אינו יכול לחזור ולטמא, לפי שמוסיף טומאה בחיבורין כדפירשתי. אבל למאן דשרי התם ליטמא באותו יום עצמו, דלא חשיב ליה תוספת טומאה כיון שאינו מוסיף ימים, לא אתאי. א' דשהה בר כרת הוא – הקשה רבינו תם: מה בכך אם הוא בר כרת? מכל מקום איכא נפקותא טובא, דהא קיימא לן (מכות כג, א) חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתות, ואם בטל כרת נשאר עליו מיתתו ועוד נפקא מינה דמיתה, כגון שהויד בשימוש טומאה ושגג בטומאת מקדש.

או דלמא בפנים גמירי שהייה, לא שנא לקרבן ולא שנא למלקות? תיקו. פעי רבא: תלה עצמו באויר עזרה, מהו? פי גמירי שהייה – שהייה דבת השתחוואה, דלאו בת השתחוואה לא גמירי. או דלמא בפנים שהייה גמירי, לא שנא דבת השתחוואה ולא שנא דלאו בת השתחוואה? תיקו. פעי רב אשי: טימא עצמו במזיד, מהו? באונס גמירי שהייה, במזיד לא גמירי שהייה, או דלמא בפנים גמירי שהייה, לא שנא במזיד? תיקו. פעי רב אשי: נזיר בקבר, פעי שהייה למלקות או אינו צריך? בפנים גמירי שהייה, בחוץ לא גמירי שהייה. או דלמא באונס גמירי שהייה, לא שנא בפנים ולא שנא בחוץ? תיקו. "בא לו בארובה – חייב, בקצרה – פטור" וכו'. אמר רבא: קצרה שאמר – אפילו עקב בצד גודל, ואפילו כל היום כולו. פעי רבא: שהיית מהו שיצטרפו? – ותפשוט ליה מדידה! – התם ברא לא שהה. בעא מיניה אבי מרבה: בא לו בארובה שיעור קצרה, מהו? שיעור גמירי, וכי בא לו בארובה שיעור קצרה – חייב, בקצרה – פטור. או דלמא דוקא גמירי: בארובה – חייב, בקצרה – פטור? אמר ליה: לא נתנה ארובה להדחות אצלו. מתקיף לה רבי יורא: אלא דקימא לן ממוא ששימש במיתה, היכי משכחת לה? אי דלא שהה – היכי עביד עבודה? אי דשהה – בר כרת הוא! אי אמרת בשלמא שיעורא גמירי, משכחת לה – דאנים נפשיה בקצרה ועבר עבודה.

אלא

וחשב שהייה כמעשה, כיון דתחילת הלבישה על ידי מעשה. והבא אפילו אי לא בעינן שהייה כדי השתחוואה, מכל מקום בעינן כדי יציאת וכוניסה, אבל בפחות מכלל, כי היכי דבעינן גבי כלאים כדי פשיטה ולבישה. ונראה דאפילו אי תמצני לומר דגמירי שהייה כדי השתחוואה למלקות במקדש ובגזיר – היינו משום דדמו לשהיה דקרבן דגבי מקדש, אבל לגבי כלאים פשיטא דלא גמירי, דלא שייך התם השתחוואה כלל. טימא עצמו במזיד מאי – צריך לומר בדשעה שטימא עצמו לא ידע שהיה במקדש, דאי ידע וטימא עצמו במזיד – אפילו שכח אחר כך לא מחייב קרבן, דהא לא שב מדידתו הוה. ואי למלקות בעי, צריך לומר דלא התרו בו אלא לאחר שטימא עצמו, דאם התרו בו קודם לא בעי שהייה

תלה עצמו באויר עזרה מהו – אית ספרים דגרסי: אויר עזרה כעזרה דמי או לא. וקשה: דבפרק "כל הפסולין" (ובחים לב, א) אמר: טמא שהכניס ידו לפנים חייב, דביאה במקצת שמה ביאה. ובפרק "כל הפסולין" (שם לב, ב) נמי אמר: ואי אמרת ביאה במקצת שמה ביאה היכי מעיל ידיה בבהונת? משמע דאויר נמי נתקדש. ועוד, אי לאו כעזרה דמי, אם כן כשמולק דם ואיברים למזבח – יפסל ביוצאו ונראה כנריתות הספרים דגרסי "כי גמירי שהייה היכא דבר השתחוואה הוא". צריך שהייה למלקות – בטימא עצמו בשוגג איירי. אבל אם היה שרץ במקדש והתרו בו שלא טמא עצמו – בלא שהייה גמירי מילקא לקי, כדמובח בפרק "מי שאמר חריני נזיר" (נזיר יז, א). דקאמר התם, בעי רבא: נזיר הוא בבית הקברות מי בעי שהייה או לא? דאמר: היכי דמי? איילמא דקאמר "לא תנזור" – מי בעי שהייה בו, ואין לתמוה דהתם בעי רבא אי גמירי שהייה אבראי, אבל בפנים למלקות פשיטא ליה דגמירי שהייה. דהתם בעי: אם תמצני לומר דבפנים גמירי שהייה למלקות, בחוץ מהו? ורבינו תם גרס התם "רב אשי", דרב אשי בעי לה הכא בסמוך, ושייך לעיל טו, ב' או אין צריך – שהייה למלקות. הבא משמע דלקי אשהייה, דלא קמבעיא ליה אלא אי צריך שהייה כשיעור השתחוואה או לא. וקשה: בפרק בתרא דמכות (כא, א) תנן גבי היה לובש כלאים ואמר לו "אל תלבש" "אל תלבש" – הוא פושט ולובש – חייב על כל אחת ואחת. ואמר רב ביבי בגמרא: לא פושט ולובש ממש אלא מנכנס ומוציא ידו בבית אונקלי שלו. רב אשי אמר: אפילו לא שהה אלא כדי לפשוט וללבוש. מכלל דרב ביבי לא מחייב בשהייה ויש לומר: דרב ביבי לא פליג אדרב אשי, אלא דלא נחת לאשמועינן חידוש של שהייה, אלא לאשמועינן דבהכנסת בית אונקלי חייב אף על פי שאינו לובש כל המלבוש. אי נמי, לרב ביבי לא לקי אשהייה משום דהוי לאו שאין בו מעשה, והבא איירי למאן דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. אי נמי, איירי לענין איסור מלקות ולא לענין חיוב. ורב אשי דפליג עליה התם וחשב שהייה כמעשה, כיון דתחילת הלבישה על ידי מעשה. והבא אפילו אי לא בעינן שהייה כדי השתחוואה, מכל מקום בעינן כדי יציאת וכוניסה, אבל בפחות מכלל, כי היכי דבעינן גבי כלאים כדי פשיטה ולבישה. ונראה דאפילו אי תמצני לומר דגמירי שהייה כדי השתחוואה למלקות במקדש ובגזיר – היינו משום דדמו לשהיה דקרבן דגבי מקדש, אבל לגבי כלאים פשיטא דלא גמירי, דלא שייך התם השתחוואה כלל. טימא עצמו במזיד מאי – צריך לומר בדשעה שטימא עצמו לא ידע שהיה במקדש, דאי ידע וטימא עצמו במזיד – אפילו שכח אחר כך לא מחייב קרבן, דהא לא שב מדידתו הוה. ואי למלקות בעי, צריך לומר דלא התרו בו אלא לאחר שטימא עצמו, דאם התרו בו קודם לא בעי שהייה

אפילו

אפילו כנס כולו חוץ מחוטמו טהור - ואם נכנס דרך פניו, משכנס רובו - טמא, אבל במיעוט - לא, דרבי אושעיא דהבא אית ליה אפילו גבי טמא שנכנס למקדש ביאה במקצת לא שמה ביאה, דבפרק "כל הפסולין" (ובחים לב, ב) פריך לעולא דאמר ביאה במקצת שמה ביאה, ועוד, דאפילו עולא דאמר שמה ביאה - דוקא גבי מקדש, כדמפרש התם, משום דכתיב "בכל קדש לא תגע ואל

המקדש לא תבא" מה נגיעה במקצת שמה נגיעה אף ביאה במקצת שמה ביאה, אבל גבי בית המנוגע מודה דלא שמה ביאה, דלא מצינו שהקיש הכתוב. דאי לא תימא הכי, תקשה לעולא ממתינתין דמסכת ידים (פרק ג משנה א) ומייתי לה בפרק שני דחולין (לג, ב) המכניס ידיו לבית המנוגע, ידיו תחלות דברי רבי עקיבא, וחכמים אומרים ידיו שניות, ומפרש במסכת חולין דכולי עלמא ביאה במקצת לא שמה ביאה, ובגזירה ידיו אטו גופו קמיפלגי, ומיהו, כשנכנס רובו הוי טמא, דרובו ככולו, ותימה: דדרך אחוריו נמי, כשנכנס רובו היא טמא מטעם דרובו ככולו, ומשכנס כולו הוי טמא, מידי דהוה אכלים שבביתו יש לומר: דאם כן לא היה חילוק בין דרך ביאה לדרך אחוריו, ואמאי כתיב "והבא אל הבית", דמשמע דרך ביאה? וליבא למימר דאיצטריך לומר דהבא טעון כיבוס בגדים כששהה בכדי אכילה פריס. דסברא הוא דאפילו נכנס דרך אחוריו כולו, אם שהה כשיעור שהיה טעון כיבוס בגדים, דבכל ענין כתיב (והבא אל הבית) "והאוכל בבית יכבס בגדיו".

דרך ביאה אסרה תורה - אף על גב דאמר בפרק קמא דחולין (י, ב) דיציאה דרך אחוריו שמה יציאה, דקאמר: כזו גדול ביום הכפורים יוכיח דכתיב ביה יציאה, ותנן: יצא ובא לו דרך בניסו - היינו משום דדרך לצאת כן, בתלמוד הגמרא מרבה, כדמפרש בפרק "הוציאו לו" (יומא נג, א), ואין אוכלין שם קדשי קדשים - אפילו יש נקב לראות שם דרך פתח עזרה, דבעינן שיראה פתח עזרה בשעת אכילה, כדאמר בפרק "איהו מקומן" (ובחים נו, א), ואין שוחטים שם קדשים קלים - והוא הדין דאין אוכלין, דגגים ועליות לא נתקדשו, כדאמר בפרק "כיצד צולין" (פסחים פה, א) אלא נקט שחיטה משום דאכילה בעזרה לא שייכא בקדשים קלים. וטמא שנכנס דרך גגין להיכל פטור - תימה: אמאי פטור? תיפוק ליה דחייב משום גג דהיכל גופיה, שהרי נתקדש, כדמשמע בסוף פרק "כיצד צולין" (פסחים פה, ב) גבי הא דאמר רב: גגין ועליות לא נתקדשו, ופריך (שם פו, א) מהא דתנא: עליית בית קדשי קדשים חמורה מקדשי הקדשים, ומשני רב יוסף: שאני היכל כו' - משמע שנתקדשו עליות, ומסתבר דגגין ועליות דין אחד להוון וצריך לומר דאף על פי שנתקדשו עליות - גג לא נתקדש, דעליה

גופה לא ידענן אלא מקרא דזר, והתם לא כתיב אלא עליות. וכן מוכח התם בהדיא, דקאמר: תא שמע וגו' קודש, ולא משני: מהיכל מותב איניש, כדפירש שם בקונטרס: משום דבקרא לא כתיב גגין. אבל עשה ועל לא תעשה שבגדה - ואף על גב דאמר בפרק בתרא דמכות (יג, ב) דבעינן דומיא דעבודה זרה, דאמר רחמנא לא תעביד ואי עביד מייחבי, יצא פסח ומילה - עשה דגדה לא תעביד הוא, דלא תפוש בהנאה מרובה. ובלתלמיד חכם - חזא הוא דמחייב. אף על פי שהוא מויד על הפרישה, מכל מקום על הכניסה חשבינן ליה שם מדיעה, דאימא יצר אלכביה, כדאשכחן בכתובות בפרק "נערה" (נא, ב).

אלא אי אמרת דוקא גמירי, היכי משכחת לה? אמר אביי: מאי קושיא? משכחת לה - כגון שבא בקצרה והפך בציונרא, וכדרב הונא; דאמר רב הונא: זר שהפך בציונרא - חייב מיתה. גופא, אמר רב הונא: זר שהפך בציונרא - חייב מיתה. היכי דמי? אי דלא הפך לה לא מיעפלי - פשיטא! ואי דלא הפך בהו נמי מיעפלי - מאי קא עבדי? - לא צריכא, דאי לא הפך בהו מיעפלי בתרתי שעי, והשתא מיעפלי בחד שעטא. והא קא משמע לך, דכל קרובי עבודה - עבודה היא. אמר רבי אושעיא, בעינא דאימא מילתא ומסתפינא מתבריא: הנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו, ואפילו פולו חוץ מחוטמו - טהור, דכתיב: "והבא אל הבית", דרך ביאה אסרה תורה, ומסתפינא מתבריא, אי הכי פולו נמי! אמר רבא: פולו - לא גרע מפלים שבבית, דכתיב: "ולא יטמא כל אשר בבית". תניא נמי הכי: גגין הללו - אין אוכלין שם קדשי קדשים, ואין שוחטין שם קדשים קלים, וטמא שנכנס דרך גגין להיכל - פטור, שנאמר: "ואל המקדש לא תבא", דרך ביאה אסרה תורה. וזו היא מצות עשה שבמקדש שאין חייבין עליה וכו'. היכא קאי, דקאמר "זו היא"? - התם קאי: אין חייבין על עשה ועל לא תעשה שבמקדש, ואין מביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבבגדה, ומביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבבגדה. וקאמר: זו היא מצות עשה שבמקדש שאין חייבין עליה. ואיזו היא מצות עשה שבבגדה שחייבין עליה? היה משמש עם הטהורה, ואמרה לו "נמאמתי" ופירש מיד - חייב, מפני שייצאתו הנאה לו כביאתו. איתמר, אביי אמר משכחיה דרבי חייה בר רב: חייב שתיים; וכן אמר רבא אמר רב שמואל בר שבתא אמר רב הונא: חייב שתיים, חדא אפניסה וחדא אפרישה. הוי בה רבה: במאי? אילימא סמוך לוסתה, ובמאי? יבולגי לבעול, אלא אפרישה אמאי ליחייב? מיד הוא! ואי

ואי

אלא אי אמרת דוקא גמירי - שהה כדי השתחוויה חייב, ואפילו יצא לו בקצרה במרצוה נתיחייב בשחייתו. חייב משכחת לה - בלא כרת? משכחת לה - בעבודה בלא שהייה. שנטמא ויצא מיד בקצרה, ודרך יציאתו היה אחוז מולג בידו, והכה בו באחד מן האברים שעל המערכה והפך מה שלמעלה למטה. כדרב הונא דאמר - זר שהפך בציונרא - עבודה היא, שמקרב עיכולו, ויש כאן עבודה בלא שהייה. חייב מיתה - משום "והזר הקרב יומת" (במדבר יח). חוץ מחוטמו - שהוא בולט להלן משאר הגוף. מכלים שבבית - שהיו בו מתחלתו, ולא קרינא בהו "והבא אל הבית", ואפילו הכי טמאים כדכתיב (ויקרא יד) "ופנו את הבית", כדי שלא יטמא כל אשר בבית. גגין הללו - שבגזרה. אין אוכלין שם קדשי קדשים - הנאכלים לפני מן הקלעים. דקסבר גגין ועליות לא נתקדשו, אלא הרצפה והאוויר עד הגג. וטמא שנכנס כו' - אלמא כל היכא דכתיב ביאה, דרך ביאה בעינן. היכא קאי דקאמר זו היא - היכא שנה: אין חייבין על עשה שבמקדש, דקאמר הכא: זו היא מצות עשה שבמקדש כו? התם קאי - במסכת הוריות. אין חייבין - בית דין בהוראתם, על עשה ועל לא תעשה שבמקדש. כלומר על הוראת טומאת מקדש וקדשיו, בין שהוא של עשה, כגון שנטמא בעזרה דהיינו עשה ד"וישלחו", בין שהוא של לא תעשה, כגון נטמא בחוץ דאיכא אזהרת "אל המקדש לא תבא" (שם יב). והתם מפרש טעמא דאין חייבין, משום דאין מביאין פר בהוראה אלא על העלם דבר ששגגו חטאת קבועה ליחיד, אבל טומאת מקדש - קרבן עולה ויורד הוא. ואין מביאין אשם תלוי - היחידים שבא לידם ספק כרת והוצינן הכתוב אשם תלוי - אין מביאין אותו על ספק טומאת מקדש, לפי שאינו בא אלא על ספק דבר ששגג ודאי חטאת קבועה. והתם יליף לה מקראי. שבגדה - להכי נקט גדה, משום דמשכחת לה עשה דומיא דנטמא בעזרה באונס שהוא מוחרר לצאת, כגון שהיה משמש עם הטהורה ואמרה לו נמאמתי. מביאין אשם תלוי - היחידים. דאין אשם בעבור, ד"נפש" כתיב ביה. וקאמר - הכא במתניתין. והו מצות עשה - ששנויה התם. וחייב שתיים - הפורש מן הגדה בקישוי. אילימא סמוך לוסתה - שאינו אנוס על כניסתו, דהוי ליה לאסוקי אדעתיה שמוא תראה בשעת תשמיש. ומיהו מויד לא הוי. כבסורי יבולגי לבעול - לפרוש קודם שתראה. אי בתלמיד חכם - שיועד שהמשמש עם הטהורה ואמרה לו "נטמאתי" צריך להמתין עד שימות (והאבר). ואי

ואי

ואי

שבועות דף יז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קכה

להאכל בעזרה, ואין שותטין שם קדשים קלים, שדינם להשחט
בעזרה, וכן טמא שנכנס דרך הנגף להיכל, פטור, משום שנאמר
(שם יב ד) 'ואל המקדש לא תבא', ומלשון 'ביאה' נלמד שרק דרך
ביאה אסרה תורה. הנה מוכח בברייתא, שכל מקום שנאמר בתורה
ביאה, אין בכלל זה אלא ביאה כדרכה.
שנינו במשנה: זו היא מצות עשה שבמקדש שאין חייבין עליה וכו',
ואיזו היא מצות עשה שבנדה שחייבין עליה, היה משמש עם
הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב מפני שיציאתו הנאה לו
כביאתו. מלשון 'זו היא' משמע שדברי משנתינו הם המשך של
משנה אחרת, והיא באה לבאר את הדין שנשנה שם באופן כללי.
הגמרא מבררת איזו היא, ומביאה את אותה משנה. שואלת הגמרא:
היא קאי, דקאמר 'זו היא' – היכן היא המשנה שאלהי מכוון התנא
במשנתינו, באמרו 'זו היא'.
משיבה הגמרא: הן קאי – משנה זו נשנית במסכת הוריות (ה),
ששנינו, אין בית דין חייבין פר העלם דבר כשהורו בטעות על מצות
עשה ועל מצות לא תעשה שבטומאת מקדש וקדשיו, ואין היחידים
מביאין אשם תלוי כשעברו על עשה ועל לא תעשה שבטומאת
מקדש וקדשיו. אבל בית דין חייבין פר העלם דבר כשהורו בטעות
על מצות עשה ועל מצות לא תעשה שבנדה, ומביאין היחידים
אשם תלוי כשעברו על עשה ועל לא תעשה שבנדה. וקאמר –
ואמר על כך התנא במשנתינו, שהמצוה על מי שנטמא בעזרה למחר
ולצאת ממנה ושהזכרה במשנתינו, זו היא מצות העשה שבמקדש
שעליה נאמר שם שאין חייבין עליה. וממשיכה המשנה: ואיזו היא
מצות העשה שבנדה שעליה נאמר שחייבין עליה פר העלם דבר
ואשם, היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי עכשיו
בטומאת נדה, ופירש ממנה מיד, כלי להמתין שיפסק קישוי האבר,
חייב כרת במזיד, וחטאת בשוגג, שפרישה באבר חי אסורה עליו
באיסור נדה, מפני שיציאתו הנאה לו כביאתו, והרי זה כבא על
הנדה.
הגמרא דנה בחיוב החטאת על פרישה מן הנדה בקישוי: איתמר,
אפי' אמר משמיה דרב חייא בר רב, אם כשאמרה לו אשתו
נטמאתי לא המתין אלא פרש מיד, בשגגה, חייב שתים – שתי
חטאות. וכן אמר רבא אמר רב שמואל בר שבתא אמר רב הונא,
חייב שתים, תרא אבניסה – חטאת אחת על איסור ביאת נדה שעבר
משנטמא, ותרא אפרישה – חטאת אחת על הפרישה, שהיא
מעשה איסור נוסף בפני עצמו.
הגמרא מבררת באיזה אופן חייב שתי חטאות. דרך רוב הנשים
לראות דם נדה בזמנים קבועים, וקביעות זו היא הנקראת וסת. חייב
אדם לפרוש מאשתו בעונת הוסת שלה, דהיינו בכל אותו יום או
לילה שבו רגילה לראות, ואף קודם שהגיעה שעת הוסת.
מבררת הגמרא: הוי כה דבה – רבה עיין בשמועה זו, ושאל, במאי
מדובר, אילימא – אם נאמר שמדובר בבא על אשתו סמוך לוסתה,
ובמאן – וצריך עוד לבאר, במי מדובר, אילימא בתלמיד חכם, הבקי
בדיני התורה, בשלמא אבניסה ליתני – מוכן הדין שחייב על
הכניסה, כיון ששוגג הוא באיסור הנדה שנכשל בו, ואינו אנוס, שהרי
זה סמוך לוסתה והיה לו לחשוש שמא תראה דם בשעת תשמיש, וכן
אינו מזיד, הואיל וקסבר יכולני לבעול – הוא היה סבור שיש
ביכולתו לבעול ולהספיק לפרוש קודם שתיטמא. אלא אפרישה
אמאי ליתני – מדוע חייב חטאת נוספת על פרישתו בקישוי, והלא
מזיד הוא בפרישתו, שהרי תלמיד חכם הוא ויודע שהמשמש עם
הטהורה ונטמא צריך להמתין עד שימות האבר, ומזיד אינו חייב
חטאת.

אלא אי אמרת דוקא גמירי – אלא אם אתה אומר שדווקא כך
קיבלו חכמים, שהשוהה כדי השתחוואה חייב על שהייתו, ואף אם
יצא אחר כך במרוצה, חייב משפחת לה – איך יתכן דין הבריייתא,
שכוון טמא ישהה במקדש וישמש מבלי להתחייב כרת.
הגמרא מתרצת באיזה אופן נאמר הדין בברייתא: אמר אפי', מאי
קושיא, משפחת לה – יתכן שכוון שנטמא עבד עבודה בלי שהייה,
כגון שאחרי שנטמא מיהר וקא לצאת בדרך הקצרה, ובדרך יציאתו
הפך בצניזא – הכה באחד האיברים הנשרפים על המזבח והפכו
במזלג שהיה בידו. ועל מעשה זה הוא חייב מיתה אם עשהו במזיד,
אך כרת אינו חייב, מאחר שלא עשהו כשיעור. ותירוק זה הוא בדרך
הונא, הסובר שהפיכת האיברים במזלג היא עבודה שחייבים עליה,
דאמר רב הונא, וך – שאינו כהן שפך בצניזא, חייב מיתה בידי
שמים, כדן זר שעבד עבודה במקדש.
הגמרא מבארת את דברי רב הונא: גופא, אמר רב הונא, וך שפך
איברים שעל האש בצניזא, חייב מיתה. שואלת הגמרא: חייב דמי
– במה מדובר, אי דלא הפך לה לא מיעבלי – אם בלא שהיה הופך
איברים אלו הם לא היו מתעכלים באש, פשיטא – הלא פשוט הוא
דין זה ולמה הוצרך רב הונא להשמיעו. ואי דלא הפך בהו נמי
מיעבלי – ואם גם בלא שהיה הופך אותם הם היו מתעכלים, מאי קא
עבדי – מה עשה, הלא מעשיו לא הוסיפו כלום, ומדוע חייב מיתה.
מתרצת הגמרא: לא צריקא דאי לא הפך בהו מיעבלי בתרתי שעי
והשתא מיעבלי פחד שעתא – לא הוצרך רב הונא לומר זאת אלא
באופן שאם לא היה הופך בהם היו מתעכלים בשתי שעות, ועתה
שהפכם התעכלו בשעה אחת, והא קא משמע לן – ובכך השמיע
לנו רב הונא דכל קרוכי עבודה עבודה היא – שכל פעולה שמחישא
ומקרבא את תכלית העבודה נחשבת גם היא לעבודה.
בית שיש בו נגע צרעת דינו שהכנסו אליו נטמא (ויקרא יד מז), ושכל
הכלים שבתוכו טמאים (שם לו). הגמרא דנה איזהו אופן הביאה שבו
הבא לבית המנוגע נטמא, ומביאה ראיא מדין ביאה למקדש
בטומאה.
אמר רבי אישעיא, בעינא דאימא מילתא – מבקש אני לומר דבר,
ומסתפינא מחבריא – ומתירא אני מבני הישיבה. הדבר שרצוני
לומר הוא שהנכנס לבית המנוגע – לבית שנטמא בנגע צרעת דרך
אחוריו – בהליכה לאחור, ואפילו נכנס כולו אל תוך הבית חוץ
מחוטמו שנותר בחוץ, פטור, משום דתניב (ויקרא יד מז) 'והבא אל
הבית כל ימי הסגיר אותו וטמא', ומכיון שהזכירה התורה לשון
'ביאה', הרי שרק בדרך ביאה אסרה – טימאה התורה, ואין דרכו
של אדם ללכת אחורנית. ומסתפינא מחבריא – ומה שאיני אומר
כן, הוא מחמת יראתי מבני הישיבה.
מקשה הגמרא: אי הכי, כולו נמי – גם אם נכנס כולו לבית המנוגע
דרך אחוריו יהיה טהור, שהרי ביאתו היתה שלא בדרך, ומדוע אתה
אומר כן רק באופן שחלק מגופו נשאר בחוץ.
מתרצת הגמרא: אמר רבא, אם נכנס כולו, לא נרע – אין הוא גרוע
מכלים שבבית, דתניב (שם לו) 'ופנו את הבית בטרחם ונא הפך וגו'
ולא יטמא כל אשר בבית, ומכאן שכל המטלטלים שנמצאים בבית
כאשר הכהן מטמא אותו, נטמאים, אף על פי שלא באו אל הבית
המנוגע אלא היו שם כבר קודם לכן. וכמותם, אף הבא אל הבית
שלא בדרך ביאה נטמא מחמת היותו בבית, אף שלא נטמא מחמת
ביאתו אליו.
הגמרא מביאה ראיא לדברי רבי אושעיא מברייתא שהוזכר בה דין
ביאה למקדש שלא כדרכה: תניא נמי הכי בברייתא כדברי רבי
אושעיא, גגין הללו – גגות הלשכות שבעזרה, אינם קדושים
בקדושת העזרה, ולכן, אין אוכלין שם קדשים, שדינם

וְאִי – ואם נאמר שמדובר בַּעֲם הָאֶרֶץ, שאינו בקי בהלכות, והוא שוגג בין בביאה ובין בפרישה, הרי אִידי וְאִידי – בעברו את שני האיסורים האלו, כמי שאֵכָל שְׁנֵי זֵיתֵי חֵלֶב בַּהֶעֱלֵם אַחֵר הוּא, שאינו חייב אלא חטאת אחת, משום שאת איסור הביאה ואיסור הפרישה הוא עבר בהעלם אחד, בלא שיוודע לו ביניהם שנתחייב על ביאתו חטאת, כי כשאמרה לו נטמאתי לא הבין מזה שנתחייב חטאת על הכניסה, לפי שהיה סבור שהוא אנוס באיסור שנכשל בו, ואנוס פטור מחטאת.

וְאִלֵּימָא – אם נאמר שפְּתִילֵי מִיד חֲכָם, דוחה הגמרא: וְלֹא חָדָא לֹא מִיחֵיב – והרי אינו חייב אפילו חטאת אחת, כי אֲבִינִסָּה אָנוּס הוּא, כיון שלא היה עליו להעלות על דעתו שתיטמא שלא בשעת וסתה, ופטור, וּפְרִיִשָּׁה מִיֵּיד הוּא ופטור, שהרי יודע הוא שאסור לפרוש באבר חי. וְאִי – אם נאמר שמדובר בַּעֲם הָאֶרֶץ, חָדָא הוּא דְמִיחֵיב – הרי אינו חייב אלא חטאת אחת, אֲפִרְיָשָׁה, שהוא שוגג בה, בסברו שפרישה באבר חי מותרת, אבל על הכניסה פטור כיון שהוא אנוס, שלא היה עליו להעלות בדעתו שתיטמא עתה.

הגמרא מבארת איזהו האופן שבו חייב שתי חטאות. מתרצת הגמרא: חָדָר – חזר וְאָמַר רְבָא, לְעוֹלָם – באמת מדובר בַּסְמוּךְ לְוִסְתָּהּ, וְכַתְּלִיֵּי חֲכָם, וכגון שהוא תלמיד חֲכָם לְוֹ – לענין זה שיוודע שצריך לפרוש מאשתו סמוך לוסתה, וְאִלּוּם אֵין תְּלִמִּיד חֲכָם לְוֹ – אין הוא יודע שהמשמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי צריך לפרוש באבר מת. נמצא שאת שני האיסורים הוא עשה בשוגג, בשתי העלמות, הוא שגג בכניסתו כי סבור היה שיספיק לפרוש קודם שתיטמא, וכשאמרה לו נטמאתי הרי נודע לו שחטא באיסור נדה ונתחייב חטאת, ולכן כאשר שב ושגג בפרישתו באבר חי מחמת אי ידיעת האיסור, נתחייב על הפרישה חטאת נוספת.

הגמרא מביאה מקור ממשניות לשני חיובי החטאת הללו: אָמַר רְבָא, וְתַרְוִיחֵיהּ תְּנִינָה – ואת שני החיובים האלו שנינו במפורש במשנה, הן את החיוב על בְּנִיִּסָּה סמוך לוסתה תְּנִינָא – שנינו, והן את החיוב על פְּרִיִשָּׁה באבר חי תְּנִינָא. את החיוב על פְּרִיִשָּׁה באבר חי תְּנִינָא, דְּקָתְנִי – שכן שנה התנא במשנתו, הִיָּה מְשַׁמֵּשׁ עִם הַטְהוּרָה וְאָמַרָה לֹא נִטְמַאתִי, וּפִירֵשׁ מִיָּד, חֵיב חטאת על פרישתו באבר חי. ואת החיוב על בְּנִיִּסָּה סמוך לוסתה תְּנִינָא במשנה (נדה יד.), שהאיש והאשה שבדקו את עצמם אחרי התשמיש במטלית וְנִמְצָא דָם עַל המטלית שָׁלוּ, ודאי ראתה דם בזמן התשמיש או לפני כן, לפיכך שניהם מְטַמְּאִין בטמאת נדה, וְחֵיבִין בְּקִרְבָּן חטאת, על איסור בעילת נדה שבה בשגגה לידם. מבאר רבא: מֵאִי לָאוּ – האם אין מדובר בשימוש סמוך לְוִסְתָּהּ, וְחֵיבִים בקרבן אֲבִינִסָּה, כלומר על תשמיש בטומאה, שכיון שהיה עליהם להמנע מתשמיש סמוך לוסת, הם נחשבים שוגגים באיסור הנדה ולא אנוסים, ומכאן ראייה שיש חיוב חטאת על המשמש סמוך לוסתה ונטמאה בשעת תשמיש.

רב אדא דוחה את הראיה מהמשנה בנדה, ומעמיד אותה באופן אחר: אָמַר לִיה רַב אֲדָא בִּר מִתְנָא לְרְבָא, לְעוֹלָם אִימָא לָךְ – באמת אומר לך שמדובר בַּשְּׁלֵא סְמוּךְ לְוִסְתָּהּ, וְחֵיבִים קרבן אֲפִרְיָשָׁה, וכגון שבזמן התשמיש אמרה לו נטמאתי ופרש באבר חי, אבל על הכניסה אין חייבים כלל, משום שהם אנוסים, כיון שהיה זה שלא בסמוך לוסתה.

וְכִי תִימָא – ואם תקשה ותאמר, אם כן, את דין החיוב על הפְּרִיִשָּׁה לְמָה לִי – כשסידר רבי יהודה הנשיא את המשנה, למה שב ושנאו שם, הֲאֵת תְּנָא לִיה הרי כבר שנה אותו במשנתו, על זה אתרץ לך, הֲאֵת אֲפִרְיָשָׁה לְאֲשְׁמוּעִינָן – הרי הוצרך להשמיענו דין אחר השנוי באותה משנה, שאם נִמְצָא דָם עַל המטלית שָׁלוּ, שניהם מְטַמְּאִים בַּסֶּפֶס, וּפְטוּרִין מִן הַקֶּרֶן, וְאִיִּדְךָ דְּכַעֲי מִיתְנָא נִמְצָא עַל שָׁלוּ – ואגב דין 'נמצא על שלח' שאותו ביקש רבי יהודה הנשיא לשנות שם, תְּנָא נָמִי – שנה גם את דין נִמְצָא עַל שָׁלוּ, העוסק בחיוב על הפרישה.

רבינא מקשה על פירושו של רב אדא במשנה בנדה ודוחה את דבריו. מקשה הגמרא: אָמַר לִיה רְבִינָא לְרַב אֲדָא, מִי מִצִּית לְאִוְקָמָה

לְהֵתִיא – וכי יכול אתה להעמיד את המשנה ההיא בַּשְּׁלֵא סְמוּךְ לְוִסְתָּהּ, ולומר שחייבים אֲפִרְיָשָׁה, והֲאֵת נִמְצָא קָתְנִי – והרי במשנה נאמר 'נמצא על שלח', ולשון 'נמצא', לְבָתֵּר חֵבִי מְשַׁמֵּעַ – משמע ממנה שרק אחרי התשמיש, כשקנחו ומצאו דם, נודע להם על הטומאה, וְאִי – ואם נפרש כדבריו, שהחיוב הוא אֲפִרְיָשָׁה, הרי מְעִיקָרָא כִּי פִרֵּשׁ לִיה, מְעִיקָרָא הוּא לִיה יְדִיעָה – כבר כשפרש היתה לו ידיעה על הטומאה, ומחמתה פרש.

אָמַר לִיה רְבָא לרב אדא, צִיִּית מֵאִי דְקָאָמַר רְבָךְ – שמע למה שאמר רבך רבינא, שאי אפשר לפרש במשנה שהחיוב הוא על הפרישה, ובהכרח יש ראייה ממנה שחייבים על הכניסה. רב אדא מקשה על דברי רבינא מברייטא: אָמַר לִיה – השיב לו רב אדא, הִיָּבִי מִצִּית – איך אפשר לפרש שהחיוב הוא על הכניסה, דְּתִנָּא עֲלָה – והרי על דברי המשנה שבנמצא על שלו חייבים בקרבן שנינו בברייטא, זֶה הֵיא מִצִּוֹת עֲשֵׂה שֶׁבְּנִדָּה שְׁחִיבִין עָלֶיהָ, וְאִם אִיתָא – ואם כדבריו, שהחיוב הוא על הכניסה, הרי מִצִּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה הֵיא זֶה שְׁחִיבִים עֲלֶיהָ, איסור בעילת הנדה, ולא מצות עשה, לפרוש באבר מת, כפי שאני מפרש.

רבא מתרץ את הברייטא: אָמַר לִיה רבא, אִי תְּנִיתָא – אם שונה אתה ברייתא זו, חֲסֵר וְתִנָּי חֵבִי – תקן אותה כמשנה חסירה שיש להוסיף בדבריה, והוסף בה כך, זֶה – הכניסה, שהיא האיסור שעליו נאמר במשנה שחייבים בקרבן, לֹא מִצִּוֹת, הֵיא תַעֲשֶׂה שֶׁבְּנִדָּה שְׁחִיבִין עָלֶיהָ, דהיינו אזהרת התורה שלא לכוף על הנדה, ומסייפה הברייטא, אִדָּם שֶׁהִיָּה מְשַׁמֵּשׁ עִם הַטְהוּרָה וְאָמַרָה לֹא נִטְמַאתִי וּפִירֵשׁ מִיָּד, חֵיבִי. והחובה לפרוש באבר מת, זֶה הֵיא מִצִּוֹת עֲשֵׂה שֶׁבְּנִדָּה כֹּו' שחייבין עליה.

הגמרא מבארת מה צריך לעשות מי שבשעת תשמיש אמרה לו אשתו נטמאת: אָמַר מִר – הובא לעיל במשנה הדין שאם פִירֵשׁ מִיָּד חֵיבִי, כיון שעבר בכך איסור. שואלת הגמרא: אלא הִיָּבִי עֲבִיד – כיצד יעשה. משיבה הגמרא: אָמַר רַב הִנָּנָא מְשַׁמֵּי דְרְבָא, נִזְעִין עֲשֵׂר אֲפִרְיָנִי – תוקע ידיו ורגליו בְּקִרְבָּנָהּ ונשען עליהן כדי שלא יגע בה, ומעמיד עצמו בלא דישה עַד שְׁיָמֹות הָאֵבֶר, וְטוֹבִיָּה – ואשריו, שכן היא טוהרת.

רבא מוכיח ממשנתו דין כללי בדיני עריות: אָמַר רְבָא, זֹאת אֲוִמְרָת – ממשנה זו שמשמע ממנה שעל פרישה באבר מת פטור, מוכח, שְׁהַמְשַׁמֵּשׁ באבר מֵת בְּעִרְיֹת פְטוּר, שאין זו נחשבת בעילה. דְּאִי סְלָקָא דְעֵתָךְ – שאם תעלה בדעתך שהמשמש מת בעריות חֵיבִי, יהיה קשה, חֲבָא מֵאִי מְעַמָּא פְטוּר – כאן, בפרש מן הנדה בלי קישור, מדוע פטור. אלא מה יש לך לתרץ, שבאמת המשמש מת חייב, ורק כאן הוא פטור מְשֻׁם דְּאָנוּס הוּא לפרוש, כי אין בידו מה לעשות, על זה קשה, אִי – אם הטעם משום שְׁאָנוּס הוּא, כִּי פִירֵשׁ מִיָּד נָמִי וּפְטוּר – גם מי שפרש מיד צריך להיות פטור, שהרי אתה אומר שאם חילוק בין משמש מת למשמש חי ואף המשמש מת חייב, על כך אין בנידון שלנו בין כך יש לפטור משום שְׁאָנוּס הוּא, ובמשנה נאמר שחייב. אלא ודאי הטעם שפטור אינו משום אָנוּס, אלא משום שכל משמש מת פטור.

אביי דוחה את ההוכחה וחולק על רבא: אָמַר לִיה אֲבִי, לְעוֹלָם אִימָא לָךְ – באמת אומר לך שְׁהַמְשַׁמֵּשׁ מֵת בְּעִרְיֹת חֵיבִי, וְהָבָא – ובאן בפרש מן הנדה, מֵאִי מְעַמָּא – מה הטעם שפְטוּר כשעשה כן באבר מת, מְשֻׁם דְּאָנוּס הוּא. וְהָאֵת דְּאֲמָרָת – ומה שהקשית, אם כן כִּי פִירֵשׁ מִיָּד אִימָא חֵיבִי – כשפרש באבר חי מדוע הוא חייב, הלא גם הוא אנוס, יש לבאר שהטעם לחיבו הוא משום שְׁהִיָּה לֹא לְפִירֵשׁ בְּהִנָּחָה מוֹעֲמָת, דהיינו באבר מת. והוא פִירֵשׁ מִיָּד בְּהִנָּחָה מְרֻכָּה.

רבה בר חנן מקשה על אביי: אָמַר לִיה רַבָּה בִּר חֲנִן לְאֲבִי, אִם כֵּן, שְׁהַמְשַׁמֵּשׁ מת בעריות חייב, הרי מְצִינוּ חִילּוּק בֵּין 'אֲרוּכָה' ו'קֶצֶרָה' בְּנִדָּה בנידון שבמשנתו, שאם יצא ב'ארוכה', כלומר שהארץ ושהה ועד שימות האבר, פטור, ואם יצא ב'דרך הקצרה', כלומר שפרש מיד, חייב,

שבועות. פרק שני – ידיעות הטומאה דף יח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קכז רש"י

ואי בעם הארץ – שהוא שוגג על שתיקה. אבל שני זיתי חלב בהעלם אחד הוא – שלא נודע לו בין זה לזה, ואינו חייב אלא אחת. אף זה, לא נודע לו בין כניסה לפרישה שחטא, שכשאמרה לו "נטמאתי" אינו יודע שנתייבב על הכניסה, כסבור: אנוס אני עליה, שהרי לא למד שמוחרין ישראל לפרוש מן נשותיהן סמוך לוסתן, ואין זה אנוס אלא שוגג. וכיון דלא למד –

נמצא שלא ידע בין כניסה לפרישה שחטא, ודוה ליה בא על נדה שתי בעילות בהעלם אחד. אלא בשלא סמוך לווסתה – זה אנוס על הכניסה הוא, שלא היה לו לעלות בדעתו. ואי בתלמיד חכם ולא חזא לא מיחייב – דאכניסה אנוס ואפרישה מזיד. ואי בעם הארץ חזא הוא דמיחייב אפרישה – דאומר מותר, אבל אכניסה אנוס. ובתלמיד חכם לזו – כלומר, יודע שישאל מזההרין לפרוש מנשותיהן סמוך לוסתן, כדאמר לקמן מ"והזרתם את בני ישראל מטומאתם", ואין יודע שהמשמש עם הטוהרה ואמרה "נטמאתי" צריך לפרוש באבר מת. דהוה ליה שוגג על שתיקה, אכניסה – דסבור יכולני לבעול, ואפרישה – אומר מותר. ושני זיתי חלב בהעלם אחד לא הוא, שהרי תלמיד חכם הוא לזו, שלא היה לו לבעול סמוך לוסתה, ואין זה אנוס אלא שוגג, כסבור יכולני לבעול קודם, וכי אמרה לו "נטמאתי" ידע שחטא אכניסה, והוא ליה ידיעה בין כניסה לפרישה, ואם תאמר: מזיד הוא בבעילת סמוך לוסתה! אין זו קשיא, שאין כרת חזיב חטאת על סמוך לוסתה עד שתטמא, ובעילת הטומאה שוגג הוא. כסבור יכולני לבעול. נמצא על שלו – דם על המפה שקנה בה אחר תשמיש. טמאים – שניהם טומאת שבעה, היא משום נדה, והוא משום בועל נדה. דודאי ראתה דם קודם בעילה או בשעת בעילת תשמיש. וחייבין – שניהם בקרבן. שלא בסמוך לוסתה – דאכניסה אנוס, ואפרישה הוא דמיחייב ליה, כגון שאמרה לו "נטמאתי" ופירש בקושי. לקמן פריך: "נמצא" קתני. פרישה למה לי – לרבי שסידר את המשנה לאשמועינן. חזא תנא ליה – חז' מתניתין דשבועות. אידי דבעי למיתני נמצא על שלה – שמחלק שם בין קנחה מיד לקנחה לאחר שעה, שבקנחה מיד קתני: טמאים וחייבים בקרבן, ובלאחר זמן דאיכא למימר לאחר תשמיש ראתה, קתני: פטורין מן הקרבן. בתר הכי – בקנחה שאחר תשמיש קאמר. אמר ליה רבא – לרב אדא. ציית מאי דקאמר לך – רבינא רבך, דלא בפרישה מצית לאוקמה. אמר ליה היכי מצית – לאוקמה בכניסה? דתני עלה דהדיא נמצא על שלו: חז' היא מצות עשה שבגדה, ואם איתא – דבכניסה איירי, מצות לא תעשה היא ואין כאן עשה! אמר ליה אי תנית חסר ותני הכי – אם אתה שונה הברייתא, תקן אותה בלשון "חסורי מחסרה", ותני הכי: חז' היא מצות לא תעשה שבגדה. היה משמש עם הטוהרה ואמרה לו "נטמאתי" ופירש מיד – זו מצות עשה שבגדה. כל זה צריך להוסיף על משנתך. נועץ צפרניו – כלומר, יעמיד עצמו בלא דיעה עד שימות האבר. וטוביה = ואשריו. כלומר, זו היא הטובה לו. ואת אומרת – מתניתין דקתני: פירש מיד, דמשמע: הא פירש באבר מת פטור – שמעינן מינה שהמשמש בעריות באבר מת פטור. דאי סלקא דעתך – בעלמא חייב, הכא מאי טעמא פטור: משום דאנוס הוא – דאין לו עוד מה לעשות. כי פירש מיד נמי ליפטר – הואיל ואין חלוק פטור לאבר מת ומשמש בקושי. מצינו ארוכה וקצרה – חלוק בין קצרה וארוכה, שאם האריך ושהה – פטור, ואם פירש בקצרה, כלומר מיד – לאו חייב.

ואי בעם הארץ, אידי ואידי אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד הוא! ואלא בשאין סמוך לוסתה, ובמאן? אילימא בתלמיד חכם – ולא חזא לא מיחייב, אכניסה אנוס, אפרישה מזיד! אי בעם הארץ – חזא הוא דמיחייב, אפרישה! הדר אמר רבא: לעולם בסמוך לוסתה, ובתלמיד חכם, ובתלמיד חכם לזו ואין תלמיד חכם לזו. אמר רבא: ותווייהו תנייהו, בניהם תנינא, פרישה תנינא; פרישה תנינא, דקתני: היה משמש עם הטוהרה, ואמרה לו "נטמאתי", ופירש מיד – חייב; בניהם תנינא: נמצא על שלו – טמאין וחיובין בקרבן; מאי לאו בסמוך לוסתה, ואכניסה? אמר ליה רב אדא בר מתנא לרבא: לעולם אימא לך בשלא סמוך לוסתה, ואפרישה. וכי תימא: פרישה למה לי? הא תנא ליה! הא איצטריך לאשמועינן: נמצא על שלו – טמאים בספק ופטורין מן הקרבן, ואידי דבעי מיתנא נמצא על שלו, תנא נמי נמצא על שלו. אמר ליה רבינא לרב אדא: מי מצית לאוקמה להחיא בשלא סמוך לוסתה, ואפרישה? והא "נמצא" קתני, ו"נמצא" לבתר הכי משמע, ואי אפרישה – מעיקרא כי פריש ליה, מעיקרא הוויא ליה ידיעה! אמר ליה רבא: ציית מאי דקאמר רבך. – היכי מצית? דתניא עלה: זו היא מצות עשה שבגדה שחיבין עליה; ואם איתא, מצות לא תעשה היא! אמר ליה: אי תניתא – חסר, ותני הכי: זו היא מצות לא תעשה שבגדה שחיבין עליה. היה משמש עם הטוהרה ואמרה לו "נטמאתי" ופירש מיד – חייב, זו היא מצות עשה שבגדה כו. אמר מר: פירש מיד פירש מיד? אמר רב הונא משמיה דרבא: נועץ עשר צפרניו בקרקע עד שימות, וטוביה, אמר רבא, זאת אומרת: המשמש מת בעריות – פטור; דאי סלקא דעתך חייב, הכא מאי טעמא פטור – משום דאנוס הוא; אי אנוס הוא, כי פירש מיד נמי נפטור, אנוס הוא! אמר ליה אבוי, לעולם אימא לך: המשמש מת בעריות – חייב, והכא מאי טעמא פטור? משום דאנוס הוא. והא דאמרת: כי פירש מיד אמאי חייב? שהיה לו לפרוש בהנאה מועטת ופירש בהנאה מרובה. אמר ליה רבה בר חנן לאבוי: אם כן, מצינו ארוכה וקצרה בגדה, ואין

בכם הארץ אידי ואידי אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד הוא – משמע הכא דאף על פי שנודע לו בניתים שבא על הנדה, כיון שלא נודע לו שנתייבב חטא, שסבור להיות אנוס – חשבינן ליה בהעלם אחד. וכן פירש בקונטרס. ואם תאמר: דאמר בפרק "כלל גדול" (שבת עא, א) בעי מניה רבי ירמיה מרבי יזרא: קצר וטוחן כחצי גרוגרת בשגת שבת וזון מלאכה, חזר וקצר כחצי גרוגרת בודון שבת ושגת מלאכה, מהו שיטטרפו? אמר ליה חלוקים הן לחטאות ולא מיצטרפו, פירוש: שיהיה בכל פעם כגרוגרת היה חייב שתי חטאות, אף על פי שלא היה ידיעת איסור בניתים! ויש לומר: דרבא לטעמיה, דסבירא ליה התם דאינו חייב אלא אחת. אי נמי, התם חשיב ליה ידיעה כיון שנודע לו כל מה שהיה ספק באותה שעה. לעולם אימא לך שלא בסמוך לוסתה ואפרישה – והוא הדין דהוה מצי למימר: בסמוך לוסתה ואפרישה. והא נמצא קתני – תימא: דעדיפא מניה הוה מצי למיפך מהא דקתני סיפא: נמצא על שלה טמאים מספק ופטורין מן הקרבן. ואמאי פטור כיון דאמרה "נטמאתי".

המשמש מת בעריות פטור – והא דתנן בפרק שני נדה (יד, א), נמצא על שלה כשיעור וסתה חייבין בקרבן, ומפרש בגמרא: משל לשמש ועד, זה נכנס וזה יוצא. וצריך לאוקמה דפירש בקישור, דאי בפירש מת – אף זה שיעור וסתה.

דאי סלקא דעתך חייב כו – כל מה שמדקדק רבא מן המשנה יכול לדקדק מן הפסוק, דנפקא לן בשמעתין אודרה למשמש עם הטוהרה ואמרה לו "נטמאתי" מדכתיב "ואל אשה נבדת טומאתה לא תקרב", דלא תפרש משמע, אלמא משמש מת פטור, דכיון שהזוהר שלא לפרוש יש לו להמתין עד שימות האבר. ותימא: דבפרק "הבא על יבמות" (יבמות נה, ב) נפקא ליה לרבא מ"שכתב זרע" דכתיב באשת איש, דמשמש מת פטור. אמ' כן מצינו ארוכה וקצרה בגדה – יש מפרשים: אם כן, כדרב הונא דאמר נועץ צפרניו. וקשה: דתקשי ליה מתניתין, דמשמע שיש תקנה בשלא פירש מידו אלא יש לפרש דאדאמי פריך: דבשלמא אי משמש מת פטור – אין שייך כאן ארוכה וקצרה, כיון שאין איסור בעילת נדה בשתיקה, כמו גבי מקדש שיש בשתיקה טומאת מקדש. ולהכי לא תנא ארוכה וקצרה בגדה, שהפטור אינו על ידי שהיא בעילה קצרה, אלא על ידי שאין כאן בעילה כלל. אלא לאבי דאמר חייב, ובעילה היא כשפירש באבר מת, הוה ליה למתני: פירש בארוכה, דהיינו דנאה מרובה – חייב, ובקצרה, שמקצר הנאת תשמיש דהיינו הנאה מועטת – פטור. דלא נטעי למימר משמש מת בעריות פטור, מדשבקינן להאי לישנא דתנן גבי מקדש! ומשני: דלאכי שבקינן, משום דלא מיתני שפיר, כיון דארוכה דהתם קצרה דהכא. וכי תימא דליתני איפכא: בקצרה חייב בארוכה פטור – כיון דלא מצי למיתני בהי חכם שבקינן להווא לישנא לגמרי. ועוד, שאם כן לא היה שונה טעם הפטור והחזיב, דאדרבה, ארוכה משמע טפי חיוב וקצרה פטור.

אלמא

שמעינן מינה שהמשמש באבר מת פטור – דאין לו עוד מה לעשות. כי פירש מיד נמי ליפטר – הואיל ואין חלוק פטור לאבר מת ומשמש בקושי. מצינו ארוכה וקצרה – חלוק בין קצרה וארוכה, שאם האריך ושהה – פטור, ואם פירש בקצרה, כלומר מיד – לאו חייב.

שבועות. פרק שני – ידיעות הטומאה דף יח עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ) תוספות רש"י

יִכְוִלְנָה לְבַעֲלוֹ, וְאִמְרָהּ לֹא נִטְמְאִי - חַיִּיב שְׁתִּים, 1
וְאִין חִילּוֹק בֵּין פִּירֶשׁ בְּקוּשִׁי לִפְרֶשׁ מִזֶּה. וְנִרְאֶה 2
שֶׁכֵּן דַּעְתּוֹ, רִבְזִין דְּבֵא עֲלֶיהָ סִמּוֹךְ לִסְתֵּה - 3
מִתְחַלְלָה שִׁגְגָּה בִּשְׁתִּינָה אֲכִסְיָה וְאִפְרִישָׁה, 4
וּשְׁמֵאֲמִירָה לֹא נִטְמְאִי הִיא יִדְעֵה בֵּין שִׁגְגָּה 5
כְּנִסְיָה לִשְׁגָּתָה פִּירֶשָׁה. שִׁשְׁעָה פִּירֶשָׁה חֲשִׁבְיָה 6
שִׁגְגָּה, אָף עַל פִּי שִׁירְדַּע בִּשְׁעַת פִּרְשָׁה שְׁהוּא 7
עִבְשִׁיו בּוֹעֵל נֹדֶה, כִּיּוֹן שַׁעַל יָדִי כְּנִסְיָה בָּאָה לֹה. 8
וְקִישִׁי: דְּהֵא מִשְׁמַעַל לַעֲלוֹ דְּלֹא מִשְׁכַּחַת חַיִּיב 9
שְׁתִּים אֲלֵא בְּתַלְמִיד חֶכֶם לִזּוֹ וְלֹא לִזּוֹ, וְלֹהֲאִי 10
פִּירֶשׁ מִשְׁכַּחַת לֹא תַלְמִיד חֶכֶם לִשְׁתִּינָה, וְכִגּוֹן 11
שְׁפִירֶשׁ מִתּוֹ וִישׁ לִזְמוֹר: דְּהֵא דְּאִדְּקִים תַּלְמִיד 12
חֶכֶם לִזּוֹ וְלֹא לִזּוֹ - מִשּׁוּם דְּסִבֵּר מִשְׁמַעַל מִתּוֹ 13
פְּטוֹר, וְלֹא מִיַּחֲדִיב שְׁתִּים אֲלֵא בְּפִירֶשׁ מִידִּי. וְזִמָּה 14
שֶׁחֹכִיר בָּאֵן קִבְּטֶרֶס וְתַלְמִיד חֶכֶם לִזּוֹ וְלֹא לִזּוֹ 15
כְּדֹאקִימָנָא - מִשּׁוּם פִּירֶשׁ בְּקוּשִׁי פִירֶשׁ כֵּן. אֲבֵל 16
קִישִׁי: דְּבִמְסַכַּח שְׁבַת שִׁילְחָה פֶּרֶק "הַזֹּהֲרִק" (קָב, 17
א) גִּבִּי הִדְיָא דְּהֵא: וְזִנֵּה הַכֵּל כֵּן חַיִּיב טַחֲוֹת 18
אִינִן חֲשִׁבִּי עַד טַחֲוֹת תַּחֲלִית וְסוּפִין מִשְׁמַעַל 19
דָּאֵם וְדָק אֲבָן תִּזְכֹּר לֵאחֲרֵי שִׁצְאָה מִידִּי - פְּטוֹר, 20
וְאָף עַל גִּבִּי מִשְׁתַּחֲלָה יִצְאָה מִידִּי בִּשְׁגָּה וְלֹא הִידָּה 21
יִכּוֹל לְחֻזְרִיָּה עֵדוּ: וְנִרְאֶה לִפְרֶשׁ: דְּרִיִּיק מִדְּקִי 22
לֵיה אֲבִי נֹסֹס - מִכֵּל דְּבִשְׁלֵא סִמּוֹךְ לִסְתֵּה 23
עֲקִינִי, דְּאִי כְּסִמּוֹךְ לִסְתֵּה לֹא שִׁיךְ לִמְקִירָה 24
אֲנוּס כִּין בִּשְׁשַׁע בִּשְׁעַת כְּנִסְיָה, וְלֹא מִפִּירֶשׁ אֲלֵא 25
מִשּׁוּם דְּהִדְיָא חֲרָא שִׁגְגָּה שֶׁחֵבֵל בֵּא עַל יָדִי שִׁגְגָּה 26
רֵאשׁוֹנָה. וְאֵם תֵּאמְרוּ: מִי דְּחִקוֹ אֲלֵאבִי לְאֹקֻמָּה 27
מִתְנִיתִין שְׁלֵא בִּשְׁעַת וְסוּחָה, וּלְפִטוֹר לְגִמְרִי הִיכָא 28
דִּפִּירֶשׁ מִזֶּה: לִקְוֵמָה כְּסִמּוֹךְ לִסְתֵּה, וְלִקּוּי פְּטוֹר 29
דְּמִתְנִיתִין אִפְרִישָׁה וִישׁ לִזְמוֹר: דְּלִישְׁנָא דְּמִתְנִיתִין 30
מִשְׁמַעַל לֵיה דְּפִטוֹר לְגִמְרִי בִּשְׁלֵא פִירֶשׁ מִידִּי. 31
אֲמַר קִרָּא דְּחֵלֵי דְּנִתָּה עֵלִי - "מִצִּילִי" דְּרִישׁ. 32
אֲבֵל מִיתוּדִי" לֹא דְּרִישׁ, דְּהֵא אִיצְטְרִיךְ 33
לְכַדְרִישׁ בִּ"חֻזְלִיךְ" (בִּכְמוֹת מֵט, ב) דְּאִפִּילֹּ 34
בִּשְׁעַת דְּנִתָּה קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בִּהּ. **לֹא** תַעֲשֶׂה 35
מִנָּא לֹן - דְּלֹא מִיַּחֲדִיב טַחֲוֹת אֲלֵא אֵם כֵּן יֵשׁ בִּהּ 36
לֹא, מִידִּי דְּהֵא אִפְסֹס מִיִּתְלָה. 37
מִדְּבַרְעִי 38

דלא דמו, אַרופֿה דהקא קצרה דהקא. מתקוף לה
 ר אב"י אָנוס הוא? אַלמא
 ו; והא אב"י דאמר ה"ב
 ססקנו! - כי איתמר דאב"י
 כי יותן בן יוס' בן לקוניא
 : אזהרה לבועל גדה מנין
 היה: אזהרה לבועל גדה?
 א תקרב! אלא, אזהרה
 לו "נממאתי" דלא נפרש
 קרא: "ותהי גדתה עליו",
 אשבחן עשה, לא תעשה
 קרא: "לא תקרב", "לא
 תבי: "האמרים קרב אליך
 ו רבנן: "והזרתם את בני
 ואשיה: מ"פן אזהרה לבני
 מוד לסתן. וכמה? אמר
 שום רבי שמעון בן יוחאי:
 ד לוסתה, אפילו הויין לו
 בתיב: "והזרתם את בני
 תה", וסמך ליה: "אחרי
 אמר רבי יוחנן: כל הפורש
 לו בנים זכרים, דכתיב:
 ד", וסמך ליה: "אשה כי
 בן לוי אמר: הויין לו בנים
 בדיל וגלוהות". אמר רבי
 מן: כל המבדיל על תיין
 זכרים, דכתיב: "להבדיל
 תה: "להבדיל בין הממא
 רבי חוריו". רבי יהושע

בְּיָמֵינוּ כִּי יָפֶת אָמַר רַבִּי
שְׁמַאי: "וְהִתְקַדְּשֶׁתֶּם
"הַשָּׂרֵץ וְנַעֲלֶם מִמֶּנּוּ"
כֹּה:
בְּעֵינֵינוּ עַד הִדַּע אִי בָשָׂר
הִידַע דְּאִימָא בְּעוֹלָם, לֹא
אִיבָא בִּינֵינוּהּ. דְּעוֹלָא רַמִּי
הִידַע אִי בָשָׂר אִימָי אִי
חֵיב, נוֹתֵר אַבְל - חֵיב!
אֲחוּתוֹ בְּעַל - חֵיב: אָמַר
בֶּה", עַד שִׁידַע לָךְ בְּמָה
הָא, מַכְדִּי בְּחֵיב: "בְּכָל
הִידַע אִי בָשָׂר אִימָי אִי

לכדרבי
בִּלְהָ אִימָמִי. - וְרַבִּי עֲקִיבָא? אִיִּדִי
דבְּעִי

שבועות דף יח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קכט

הגמרא מביאה כמה מימרות שבהן מפורש עונש העובר באיסור זה
 ושכר המקיימה: **אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, כל**
שאינו פורש מאשתו סמוך לוסתה, אפילו הוויין לו – אפילו אם
היו לו בנים בבני אחר, מתים, דכתיב, 'והורתם את בני ישראל
מבומאמתם', ובאותה פרשה נאמר 'והורו בנדרתה' (שם טו ל), וסמוך
ליה – ונסמכה לענין זה פרשת 'אחרי מות שני בני אהרן' (שם טו א),
ללמד שעונש כילוי בנים בא על עון זה.
אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל הפורש מאשתו סמוך
לוסתה, הוויין – יהיו לו בנים זכרים, דכתיב (ויקרא יא מז) 'להבדיל בין
הטמא ובין הטהור', והיינו הנוהר להבדיל בין טומאה לטהרה,
וסמוך ליה – ובסמוך לזה נאמר (שם יב ב) 'אשה כי תזרע וילדה זכר,
רבי יהושע בן לוי אמר, הוויין לו בנים ראויין להוראתה, דכתיב (שם
י יא) 'להבדיל וגו' ובין הטמא ובין הטהור, ולהורות את בני ישראל.
 הגמרא מביאה עוד מצוות שבשכרן יזכה אדם לבנים זכרים או
 ראויים להוראה: **אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל**
המבדיל על היין במוצאי שבתות, הוויין לו בנים זכרים, דכתיב
בענין שתויי יין שאסורים להכנס למקדש (שם) 'להבדיל בין הקדש
ובין החול', והיינו הבדלה בין קדושת שבת לחול, וכתיב התם –
ובמקום אחר נאמרה לשון הבדלה כעין זה (ויקרא יא מז) 'להבדיל בין
הטמא ובין הטהור', וסמוך ליה (שם יב ב) 'אשה כי תזרע וילדה
זכר'. רבי יהושע בן לוי אמר, בנים ראויין להוראתה יהיו לו, דכתיב
(שם י יא) 'להבדיל בין הקדש ובין החול וגו' ולהורות את בני
ישראל.
אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר, כל המקדש את עצמו
בשעת תשמיש לשמש בדרך צניעות, הוויין לו בנים זכרים, שנאמר
(שם יא מד) 'והתקדשתם והייתם קדושים', וסמוך ליה – ונסמכה
לפרשה שבה אמור פסוק זה, פרשת 'אשה כי תזרע וילדה זכר.
שנינו במשנה: רבי אליעזר אומר, השרץ ונעלם ממנו ב' על העלם
שרץ חייב ואינו חייב על העלם מקדש. רבי עקיבא אומר, ונעלם
ממנו והוא טמא, על העלם טומאה חייב ואינו חייב על העלם מקדש.
 הגמרא מבארת במה נחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא. שואלת
 הגמרא: **מאי בינייהו – מהו ההבדל בין דעת רבי אליעזר ודעת רבי**
עקיבא, הרי לכאורה שניהם אמרו דבר אחד, שהחייב נאמר רק
כשהשגגה היתה בהעלם טומאה, ולא כשהיתה בהעלם מקדש.
 משיבה הגמרא: **אמר חזקיה, ידיעת טומאת השרץ והנבלה איבא**
ביניהו – היא הדבר שבו חלוקים הם, שרבי אליעזר סבר, בעיניו עד
ידע אי בשרץ איטמי אי בנבלה איטמי – אין אדם מתחייב קרבן
עולה ויורד אלא אם היתה לו ידיעה בתחילה במה נטמא, אך אם ידע
שנטמא ולא ידע במה, כגון שהיו לפניו שרץ ונבלה ונגע באחד מהם
ואינו יודע במה נגע, אין זו ידיעה בתחילה. ורבי עקיבא סבר, לא
בעיניו עד ידע – אין צורך שידע זאת, דכיון דידע דאיטמא בעולם
– שכוין שידע בתחילה שנטמא בטומאה לא, שחייב. ואי צריך שידע
אי בשרץ איטמי אי בנבלה איטמי, ובכל אופן חייב.
ובן אמר עולא, שרץ ונבלה איבא ביניהו. והיכן אמר זאת עולא,
דעולא רמי דרבי אליעזר אדרבי אליעזר ומשני – שעולא הקשה
על דברי רבי אליעזר במשנתנו מדבריו בברייתא, ותיירץ, ומדבריו
עולה שבו נחלקו.
 הגמרא מביאה את קושייתו ותיירצו של עולא. הקשה עולא: **מי**
אמר רבי אליעזר בעיניו עד ידע אי בשרץ איטמי אי בנבלה
איטמי – האם רבי אליעזר אמר שכדי להתחייב צריך שידע תחילה
במה נטמא, ואין די בידיעתו שנטמא באופן כללי בלי ידיעת הפרטים,
כמבואר במשנתנו, ורמינהו (בריות יט), אמר רבי אליעזר, אדם
שואי שגג בעבירה המחייבת חטאת, אך ספק הוא איזו היא העבירה
שעבר, חייב, כי מה נפשך – מה שתרצה לומר, בין כך ובין כך נמצא
שיש לחייבו, בין אם חלב אכל, הוא חייב חטאת, ובין אם נזתר אכל
הוא חייב חטאת, בין אם שבת חילל חייב, ובין אם יום הכפורים
חילל חייב, בין אם אשתו נדה פעל חייב, ובין אם אחותו פעל חייב.
אמר לו רבי יהושע, הרי הוא אומר (ויקרא ד ב) 'או הודע אליו
חטאתו אשר חטא בה', ולא היה צריך לומר 'בה' משמע שאינו

ואנן במקדש הנין – והרי במשנתנו שנינו חילוק זה רק בענין
המקדש, ואם אכן חילוק זה היה קיים גם בנדה, היה למשנה לשנותו
גם בנדה.
 מתרצת הגמרא: **אלא הטעם שהמשנה לא חילקה כך גם בנדה,**
משום דלא דמי – שאין החילוק בין הארוכה לקצרה דומה בשני
המקומות, שכן ארוכה דהכא קצרה דהתם – דין הארוכה שבנדה
הוא כדין הקצרה שבביאת מקדש, שהמאריך ושוהה עד שימות
האבר פטור, כדין המקצר מלשהות במקדש בטומאה, שפטור,
וארוכה דהתם קצרה דהכא – ודין הארוכה שבמקדש הוא כדין
הקצרה שבנדה, שהמאריך במקדש בטומאה חייב, וכן הוא דין
המקצר בנדה ופורש מיד שחיב.
 רב הונא מקשה על מה שהובא בגמרא בשם אביי, שטעם הפטור
 במשנתנו לפורש באבר מת הוא משום אנוס: **מתקף לה – הקשה**
רב הונא פריה דרב נתן, ומי אמר אביי – האם יתכן שאביי אמר
שמי שפרש באבר מת מן הנדה באופן המוזכר במשנה אנוס הוא
ולכן פטור, אלא ששלא סמוך לוסתה קאמרינן – ומוזה מוכח
שהוא מפרש שהמשנה עוסקת בשלא סמוך לוסתה, ולכן הוא אנוס,
שלא היה לו לחשוש שמא תיטמא, והא אביי דאמר – והרי אביי
הוא זה שאמר על משנתנו שעל הפרישה בקישוי חייב שתיים (לעיל
גר) אלא שסמוך לוסתה עסקינן – מוכח שבמשנה מדובר בסמוך
לוסתה, כפי שנתבאר בגמרא לעיל (ע"א) שאי אפשר להעמיד את
דברי אביי שחייב שתיים אלא באופן זה.
 הגמרא חוזרת בה ומבארת את דברי אביי שלא כפי שנתפרשו לעיל.
 מתרצת הגמרא: **כי איתמר דאביי – מה שנאמר בשם אביי שחייב**
שתיים, לא על המשנה, העוסקת בשלא סמוך לוסתה נאמר, אלא
בעלמא איתמר – כדבר בפני עצמו, שהמשמש עם הטהורה סמוך
לוסתה ואמרה לו נטמאתי ופרש ממנה, כיון ששגג וסבר שיכול הוא
לבעול קודם שתיטמא, חייב שתיים, על הכניסה ועל הפרישה, ואף
אם פרש באבר מת.
 הגמרא מבררת מה מקור האיסור לפרוש בקישוי מן הנדה: **בעא**
מיניה – ושאול רבי יוסי בן לקוניא מרבי שמעון בן יוסי
בן לקוניא, אזהרה לבועל נדה מניין מן התורה – היכן נאמרה
אזהרה שלא לבוא על נדה. שקל קלא פתק ביה – נטל רבי שמעון
בן יוסי רגב אדמה וזרק לעברו, שהרי האזהרה לבועל נדה מפורשת,
'ואל אשה בנדה טומאתה לא תכרב' (ויקרא יח יט), מבארת הגמרא:
אלא, כוונת שאלת רבי יונתן היתה, אזהרה למשמש עם הטהורה
ואמרה לו נטמאתי, דלא נפרש – שלא יפרוש מיד בקישוי, מניין
– מניין למדנדה.
 משיבה הגמרא: **אמר חזקיה, אמר קרא (שם טו כד) בבועל נדה, ואתי**
נדהה עליו וטמא, ומתיבת 'עליו' למדים שיש אופן שבו אפילו
שהאשה היא בשעת נדהה, מצווה האיש שתהא נידוהה 'עליו',
וישהה כך ולא יפרוש בעודו בקישוי, וזהו באופן ששימש עמה
ואמרה נטמאתי.
 שואלת הגמרא: **אשכחן – מצינו מצות עשה, בדבר, אך אזהרת לא**
תעשה' מניין. משיבה הגמרא: אמר רב פפא, אמר קרא (שם יח יט)
'ואל אשה בנדה טומאתה לא תכרב', ולא תכרב' נמי לא תפרוש'
הוא – ומשמעות הציווי 'לא תכרב' היא גם 'לא תפרוש', דכתיב –
כמו שכתוב (ישעיה סה ה) 'האומרים קרב אליך אל תגש כי כי
קדשתך', הרי שתיבת 'קרב' מתפרשת גם לפרוש ולהמנע
מלהתקרב.
 הגמרא מביאה ברייתא שבה נשנית מצות הפרישה סמוך לוסת,
 ומקורה: **תנו רבנן בברייתא, נאמר בתורה (ויקרא טו לא) 'והורתם את**
בני ישראל מבומאמתם', אמר רבי יאשיה מיהן אזהרה לבני ישראל
שיפרשו מנשותיהן מתשמיש סמוך לוסתן – סמוך לזמן שרגילות
הן לראות את דם נידותן, שמא תראה האשה דם בזמן שישמשו,
ויעברו על איסור בעילת נדה. מבררת הגמרא: וכמה הוא שיעור
'סמוך לוסת'. משיבה הגמרא: אמר רבה, עונה – או יום או לילה.
אם זמן הוסת ביום, יש לפרוש כל אותו יום, ואם לילה הוא, כל
הלילה.

לברוק מה אירע, **אִי מִטּוֹמָאָה קָא פֿרִיש** – אם פרישתו של החוטא
מִן הָעֵבֶרֶה הִיטָה עַל יָדֵי שְׁנוּדָּה לֹו שְׁהוּא טָמֵא, שִׁכְשָׁמְרוּ לוֹ 'טָמֵא
אֹתָהּ' בְּלֹא לְהוֹכִיר אֶת הַמִּקְדָּשׁ, פֶּנֶה וַיֵּצֵא מִמֶּנּוּ, הָרִי הַתְּבַרֵּר בּוֹזֵה
שְׁבִיאוֹתוֹ לְמִקְדָּשׁ הִיטָה מַחֲמַת הָעֶלֶם **טוֹמָאָה שְׁבִירוֹ, וְחִיּוֹ, וְאִי**
מִמִּקְדָּשׁ קָא פֿרִיש – אם פרישתו מן העבירה היתה כאשר נודע לו
שְׁהוּא מִקּוֹם מִקְדָּשׁ, שִׁכְשָׁמְרוּ לוֹ 'מִקְדָּשׁ הוּא זֶה' מִבְּלִי שֶׁהוֹכִירוּ לוֹ
שְׁהוּא טָמֵא, פֶּנֶה לִצְלַת מִמֶּנּוּ, הָרִי מֵתְבַרֵּר בּוֹזֵה שְׁכִנִּיתוֹ לִשְׁם הִיטָה
מַחֲמַת הָעֶלֶם **מִקְדָּשׁ שְׁבִירוֹ, וּפִטּוֹר**.
הַגְמָרָא דּוֹחָה אֶת דְּבַר רַב אִשִּׁי: **אִמְר לִיה רַבִּינָא לִרְבִּי אִשִּׁי**, בִּאֻפֹּן
שֶׁאִמְרוּ לוֹ 'מִקְדָּשׁ הוּא זֶה', **כְּלוּם פֿרִישׁ מִמִּקְדָּשׁ** – וְכִי פִרִישְׁתּוֹ מִן
הָעֵבֶרֶה הִיטָה רַק מַחֲמַת יָדִיעָתוֹ שְׁהוּא הַמִּקְדָּשׁ, **אֱלָא וְדִאי מִשּׁוּם**
שֶׁנֹּכַח עַל יָדֵי כֶּךָ גַּם בְּטוֹמָאָה וְהִכִּיר שְׁהוּא עוֹמֵד בְּמִקְדָּשׁ בְּטוֹמָאָה.
וְכֵן בִּאֻפֹּן שֶׁאִמְרוּ לוֹ 'טָמֵא אֹתָהּ', **כְּלוּם פֿרִישׁ מִטּוֹמָאָה** – וְכִי פִרִישׁ
מִן הָעֵבֶרֶה רַק מַחֲמַת יָדִיעָתוֹ שְׁהוּא טָמֵא, **אֱלָא וְדִאי מִשּׁוּם** שֶׁנֹּכַח
עַל יָדֵי כֶּךָ גַּם שֶׁמֻּקֹּם זֶה הוּא הַמִּקְדָּשׁ וְזֹא הִכִּיר שְׁהוּא עוֹמֵד בְּמִקְדָּשׁ
בְּטוֹמָאָה, **אֱלָא נִצָּא שֶׁבֶכַל אֻפֹּן כְּנִסְתּוֹ לְמִקְדָּשׁ הִיטָה מַחֲמַת שְׁנֵי**
הַדְּבָרִים, **וְיִצְא לֹא שְׁמָעוֹן** – אִיךְ הִבְדֵּל מַחֲמַת מִה פִרִישׁ מִן הָעֵבֶרֶה,
וּבִכַּל אֻפֹּן בִּ'הֶעֱלֵם זֶה וְזֶה' פִּטּוֹר.
הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִיתָא הַמְּבַרֵּרֶת אֶת דִּינֵי ה'יָדִיעָה בְּתַחֲלִיל' הַנִּצְרָת
לְחִיּוֹב קֶרֶב: **תָּנִי רַבִּנָּן בְּבִרְיָתָא, שְׁנֵי שְׁבִילִין בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, שְׁהִיָּה**
הָאֶחָד טָמֵא וְהָאֶחָד טָהוֹר, וְאִין יָדוּעַ אִיזְהוּ הַטָּמֵא, **וְהֵלֵךְ אָדָם**
בְּשִׁבִּיל הָרָאשׁוֹן וְלֹא יִנָּכֵס, לְמִקְדָּשׁ, וְאַחֵר כֶּךָ הֵלֵךְ גַּם בְּשְׁנֵי, וְנִטְמָא
בּוֹדָא, וְיָדוּעַ עַל כֶּךָ, וְנִעְלָמָה מִמֶּנּוּ טוֹמָאוֹתוֹ וְנִכְנָס לְמִקְדָּשׁ, **חֵיִיב קֶרֶב**
עוֹלָה וַיּוֹרֵד, כִּיּוֹן שֶׁקֹּדֶם כְּנִסְתּוֹ הִיטָה לוֹ 'יָדִיעָה וְדֹאִית' עַל טוֹמָאָתוֹ.
הֵלֵךְ בְּרָאשׁוֹן וְנִעְשָׂה סֶפֶק טָמֵא וְיָדוּעַ עַל כֶּךָ, וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ הַדְּבַר **וְנִכְנָס**
לְמִקְדָּשׁ, וְאַחֵר מִכֵּן נִטְהַר עַל יָדֵי שְׁתֵּיהֶן, **וְשִׁנָּה בְּהוֹאֲתָא, וּמִבְּלִי**
וְנִעְשָׂה טָהוֹר בְּלִי סֶפֶק, כִּיּוֹן שֶׁאִף אִי הַשְּׁבִיל הָרָאשׁוֹן הִיָּה אֲמֻלָּה,
טָמֵא הִרִי כִּבֵּר נִטְהַר בְּדִין, **וְהָאֶחָד בְּךָ הֵלֵךְ בְּשִׁבִּיל הַשְּׁנֵי** וְיָדוּעַ שֶׁנִּעְשָׂה
שׁוּב סֶפֶק טָמֵא, וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ הַדְּבַר **וְנִכְנָס** לְמִקְדָּשׁ, **חֵיִיב, מִשּׁוּם** שְׁהוּא
בּוֹדָא יִכְנָס לְמִקְדָּשׁ בְּטוֹמָאָה, אוּ בְּבִיאוֹתָא הָרָאשׁוֹנָה אֶל הַמִּקְדָּשׁ אוּ
בְּבִיאוֹתָא הַשְּׁנִיָּה, וְלִכְלֵל אַחַת מִחוּץ קִדְמָה 'יָדִיעָה בְּתַחֲלִיל'. **וְרַבִּי שְׁמַעְיוֹן**
פֿוֹטֵר, מִשּׁוּם שֶׁבִּשְׁתֵּי הַפְּעָמִים יָדִיעָתוֹ בְּתַחֲלִיל עַל הַטּוֹמָאָה לֹא
הִיטָה יָדִיעָה וְדֹאִית.
מְבִיאָה הַבְּרִיתָא עוֹד שְׁתֵּי: **וְרַבִּי שְׁמַעְיוֹן בֶּן יְהוֹדָה פֿוֹטֵר בְּכוּלָּן** –
אִף בִּאֻפֹּן הָרָאשׁוֹן הַמְּשֻׁכֵּר בְּבִרְיָתָא **מִשּׁוּם** – בְּשֵׁם **רַבִּי שְׁמַעְיוֹן**.
הַגְמָרָא מְבַרֵּרֶת אֶת דַּעַת רַבִּי שֶׁמַּעוֹן בֶּן יְהוֹדָה. שְׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: הָאֵם
בְּכוּלָּן פֿטֵר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוֹדָה,

17 בתחילה; ולכן אף שלא ידע מעולם שהמקום אליו נכנס הוא מקום
18 המקדש, חייב קרבן על כניסתו זו, **אִלּוּ דָּלְמָא** – או שמא **בִּיּוֹן דְּמָקוֹמוֹ**
19 **לֹא יָדַע לִיה** – כיון שמעולם לא ידע היכן הוא מקום המקדש,
20 **הַעֲלָמָה הִיא** – הרי הוא מתחילת טומאתו בהעלם, ואין כאן 'ידיעה'
21 בתחילה; ולפיכך הוא אינו מתחייב קרבן. שאין די ב'ידיעה בתחילה'
22 בענין הטומאה, אלא צריך שתהיה 'ידיעה בתחילה' גם בענין
23 המקדש, וידיעתו על המקדש בלא לדעת את מקומו אינה נחשבת
24 ידיעה בענין המקדש.
25 תלין – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפסטה.
26 שנינו במשנה: **אֶחָד הַנִּכְנָס לְעוֹרָה וכו'** שאין מוסיפין על העיר ועל
27 העזרות אלא וכו'. הגמרא דנה בדין קידוש תוספת העזרה ותוספת
28 העיר שזנזר במשנה. שואלת הגמרא: **מָנָא הֵנִי מִלִּי** – מהדיכן למדנו
29 שצריך את כל הדברים האלו כדי לקדש את העיר והעזרה. משיב
30 הגמרא: **אִתְּ רַב שִׁמְיָא בַר חִינָא**. דְּאֶמְרֵי קָרָא, שהקב"ה אמר למשה
31 וְעָשֹׂה לִי מִקְדָּשׁ וּשְׁכֵנִתִּי בְּתוֹכָם. כָּל אֲשֶׁר אֲנִי מֵרָאָה אוֹתָהּ אֵת
32 תְּכֵנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תְּכֵנִית כָּל בָּלְיוֹ

שבועות. פרק שני – ידיעות הטומאה דף יט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קלא רש"י

לכדרי – בפרק קמא (שבועות ז, א): אקרא אני חיה, בהמה למה נאמרה כו. **פרט**
למתעסק – בדבר היתר, ובא לידו איסור ולא נתכוין לגופה של זו, כגון נתכוין
לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, נתכוין לאשתו והרי אחרת עמה במטה,
ונשמטה אשתו ובאה אחרת תחתיה. ואיזהו חייב – נתכוין לחתוך כסבור תלוש
ונמצא מחובר, או כסבור היום חול, או
כסבור מלאכה זו מותרת, ומכל מקום לזו
נתכוין. וכן בא על אחרתו ונתכוין לגוף זה,
כסבור היא אשתו. דרב ששת מחליף כו' –
כשהיה שונה משנתנו פעמים מחליף דברי זה
לדברי זה ולא היה מקפיד, לפי שאין ביניהם
חיוב ופטור. העלם זה וזה – טומאה ומקדש,
מהו לרבי אליעזר ורבי עקיבא דפטרי על
העלם מקדש. **אי מטומאה פריש** – אי מחמת
טומאה שהודיע לו פירש מן העבירה (ומביא
קרבן) שאמרו לו: טמא אתה. הרי העלם
טומאה בידו – איגלאי מילתא שביאתו
למקדש בשביל העלם טומאה היה. **ואי**
ממקדש קפריש – שאמרו לו: מקדש הוא זה,
ומחמת כן תוהא על ביאתו, ולא הזכירו לו
טומאה – איגלאי מילתא דמשום העלם
מקדש נכנס לו. כלום פריש ממקדש כו' –
כשהודיעוהו אחד מהם שם אל לבו לומר מה
בך, ומתוך כך נזכר על השני. ומכל מקום
העלם שניהם היה בידו. **אלא לא שנה** –
ופטור. **אי טמא** – מת קבור בו, ואי אפשר
להלך שלא יאדעהו. והלך **בראשון** – ואינו
יודע אם בטמא אם בטהור, ולא נכנס
למקדש. **בשני ונכנס** – וחזר והלך בשני, וידע
שהלך בשניהם. והרי הוא טמא דאי, ונכנס
למקדש בהעלם טומאה שנתעלם ממנו
טומאה. **חייב** – קרבן עולה ויורד, שיש כאן בתחלה ידיעה ודאית. הלך **בראשון** –
ידע שהוא ספק טמא. **ונכנס** – למקדש בהעלם טומאה, ששכח הילוכו בשביל זו.
והזה ושנה – הזה בשלישי ושנה בשביעי וטבל. וחזר והלך **בשני** – וידע שהוא ספק
טמא. **ונכנס** – למקדש בהעלם טומאה. **חייב** – או מחמת ביאה ראשונה או מחמת
ביאה שנייה. דמה נפשך, או ביאה ראשונה או ביאה שנייה בטומאה היתה. ורבי
שמעון פוטר – דאין כאן באחת מכולן ידיעה ודאית בתחלה. שאף ידיעה תחלה של
שביל שני ספיקא היא, שהרי טהר לו מטומאה ראשונה אם הראשון הוא הטמא.
פוטר בכולן – אף בראשונה. ולקמן מפרש לה.

ואפילו

שייך למיפטריה מטעם מלאכת מחשבת. ועוד מתעסק אחר, כגון סבור שהוא שומן או רוק ובלעו, דכיוצא בו מיפטר לענין שבת מדכתיב "בה", והבא לית לן למעוטי, משום דנהנה. וטעמא
דנהנה ומשום מלאכת מחשבת לא קאי אכולהו. ומה שפירש הקונטרס כאן: מתעסק היינו נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר. ואיזהו חייב? נתכוין לחתוך את זה וחתך זה וכסבור
שהוא תלוש ונמצא מחובר – אין נראה לפרש, אלא נראה בדפרישית. **הרי** העלם טומאה בידו וחייב – תימה: דהבא, ולקמן בפרק שלישי (כו, א) גבי העלם שבועה והעלם חפץ, פשיט
רב נחמן לחיובא. ובפרק "כלל גדול" (שבת ע, ב) גבי העלם שבת והעלם מלאכה פשיט לפטורא ויש לומר: דלא דמי, דהבא סבירא הוא דלחייב כיון דאיכא נמי העלם טומאה. אבל התם
אין סבירא לחייבו על כל אחת ואחת, דכיון דבשגגת שבת ודון מלאכות לא מיחייב אלא חרא. השתא נמי דשגג במלאכה הרי יש כאן נמי שגגת שבת. **הרי** העלם מקדש בידו ופטור –
אומר רבינו תם: דלא מיפטר אלא מקרבן עולה ויורד, אבל חטאת קבועה חייב, דהא גמרין מעבודת זרה דכל שהיבים על זדונו כרת חייבים על שגגתו חטאת. והא דאמר בפרק קמא
(שבועות ב, א) דעל שאין בה ידיעה בתחלה ששעיר החיצון מכפר, אלמא לא מוקמינן ליה בחטאת קבועה, דהא היה ביה חטאת קבועה לא היה חיצון מכפר אמיד דבר קרבן הוא – התם
ודאי מיפטר לגמרי, שלא יהא חמור אין בה ויש בה מיש בה ויש בה. ומיהו קשיא, דלשינא דקאמר הכא דפטור משמע דפטור לגמרי. ועוד, דלקמן פרק שלישי (כד, ב) גבי "יש אוכל
אכילה אחת" דחיק לאשכוחי חטאת קבועה בטמא שאכל את הקדש, ומוקי לה בנשיא וכו' אלעזר. ולוקמה בהעלם קדש! על כן נראה דפטור לגמרי, משום דהוי דבר שהיה בכלל ויצא
לדון בדבר החדש, כדאמרין לקמן בפרק שלישי (כה, ב) גבי שבועת העדות. **אמר** רב אשי חזין אי מטומאה קפריש כו' – תימה: מנא ידעינן אי משום דאמרו ליה "טמא אתה" ופירש
– דלמא אי הוה אמרי ליה נמי "מקדש הוא" היה פירש, ואי דאמרו ליה מעיקרא מקדש הוא ולא פירש – דלמא אי הוה אמרו ליה נמי "טמא אתה" לא היה פריש, אלא השתא דאמרו
ליה תרווייהו פרישו ונראה, דרב אשי לא בא לפשוט הבעיא, אלא בא לפרש שפעמים יש לברר איזה שכוח ממנו יותר, כגון דנישיליה אי מחמת טומאה הוה מידבר אמוקשו ומחמת מקדש
לא הוה מידבר אטומאה – אם כן לא היה העלם טומאה בידו, ואם להפך – הוי (העלם) מקדש בידו, ואם שניהם שבוין בשוה – בהו דאי מבעיא לן. ולגבי שבת בפרק "כלל גדול" (ע, ב)
יש ספרים שכתבו בהן במילתיה דרב אשי: אי משבת קפריש – העלם שבת בידו, ואי כי מודיע ליה אשבת אבתי צריך לאודועיה אמלאכות – העלם מלאכה בידו. ואין גירסה זו נכונה,
דאבתי צריך לפרש: וכי מודיע ליה אמלאכה – לא צריך לאודועיה אשבת, לפי מה שפירשנו. אלא גרסין: אי משבת קפריש אי משום מלאכה קפריש. ועוד נראה לפרש בענין אחר: אי
משום טומאה קפריש – אפילו אם הודיעוהו טומאה באחרונה, דאף על גב דאילו הודיעוהו בתחלה לא היה פריש – חשיב פריש מחמת טומאה, כיון דקרבן על ידי בתרייתא קאתי. ואי
אמרו ליה: מקדש הוא, ופריש – ידיעה בתרייתא דמקדש הוא ופטור. וכענין זה יש לפרש שהיה דללקמן (כו, א) גבי העלם שבועה והעלם חפץ, והוהא דשבת. **הלך** בראשון ונכנס כו' –
אי ברשות היחיד איירי, בחד נמי חייב, דספק טומאה ברשות היחיד ספיקו טמא. אבל הכא איירי ברשות הרבים, דמוקמינא ליה בחזקת טהרה.

עשו

מדבעי למיכתב בהמה וחיה לכדרי – בלא חיה נמי מצי למדרש הכי: אקרא אני "בכל
דבר טמא", אלא לאו דוקא נקט חיה, וחיה נמי לא נכתבה אלא בשביל דבר
שנתחדש בה, כדתנא דבי רבי ישמעאל, ומשום דרבי נקט חיה במילתיה – נקט נמי הכא
בהמה וחיה כדריב. ותימה: דבפרק "בהמה המקשה" (חולין עא, א) משמע דאי לאו קרא
דבהמה טמאה בכלל חיה טמאה – לא הוה
דריש רבי גורא שוה, משום דאיצטריך בהמה
טמאה לגופה. ודווקא בלא חיה נמי הוה דרשין
גורא שוה דבהמה, ד"מכל דבר טמא" נפקא ויש
לומר: דאי לאו בהמה בכלל חיה לא הוה דרשין
גורא שוה דבהמה טמאה אף על גב דכתיב "בכל
דבר טמא", אלא הוה אמינא דאתו פרטי
לאשמועינן דבעינן ידיע אי בשרץ איטמא אי
בבילה איטמא, אפילו לרבי עקיבא. אבל השתא
דבהמה בכלל חיה, הוי כאילו כתב בהמה שתי
פעמים – שמע מינה לכדרי הוה דאתא. ולרבי
אליעזר אתא נמי לאשמועינן דבעינן ידיע אי
בשרץ אי בבילה איטמא משרץ ונבילה. ולרבי
עקיבא, כיון דעל כרחק משום דבהמה בכלל חיה
כדפרישית, מהשתא שמע מינה בכולהו לא
נכתב אלא בשביל דבר שנתחדש בה, ולא בעינן
ידיע בבואי איטמא. **פרט** למתעסק – בפרק
"ספק אכל" (בכורות טו, ב) מסיק: מתעסק דמאי
אי דחלבים ועריות – חייב שכן נהנה! אלא
מתעסק דשבת, כדשמואל. ובקונטרס לא דק,
דחזירי נמי מתעסק דעירות. ומיהו תימה:
דאמאי "בה" פרט למתעסק דשבת?
תופק ליה מטעמא דשמואל, דאמר התם דפטור
מטעם דבעינן מלאכת מחשבת ואמילתא
דשמואל גופיה קשה: דאי טעמא דנהנה עיקר
לחייב בחלבים ועריות – למה לי למיפטריה

ואפילו

שבט משום מלאכת מחשבת, ואי טעמא דמלאכת מחשבת עיקר – למה לי למחייב
בחלבים ועריות משום דנהנה ונראה, דאיכא תרי גוני מתעסק: כגון נתכוין לחתוך
זה וחתך מחובר אחר, דמיפטר מטעם שלא נעשית מחשבתו, ולא שייך למיפטריה משום
מתעסק. ועוד מתעסק אחר, כגון נתכוין לחתוך את התלוש ולהגביה את התלוש, למר
כדאית ליה ולמר כדאית ליה, ונמצא מחובר, דנעשית מחשבתו ומיפטר משום "בה" פרט
למתעסק, ובתרייהו איירי שמואל. ומשום הכי קאמר בכריתות: אלא מתעסק דשבת
כדשמואל, דאיירי נמי שמואל במתעסק דמיפטר משום "בה" לרבי אליעזר, אלא שלא
חשש לפרש שלא טעם דמלאכת מחשבת דלא איירי בה רבי אליעזר. ובחלל נמי איכא תרי
גוני מתעסק, כגון נתכוין לאכול חלב זה ואכל חלב אחר, דחייב בלא טעמא דנהנה, ולא
דמיפטר מטעם מלאכת מחשבת. ועוד מתעסק אחר, כגון סבור שהוא שומן או רוק ובלעו, דכיוצא בו מיפטר לענין שבת מדכתיב "בה", והבא לית לן למעוטי, משום דנהנה. וטעמא
דנהנה ומשום מלאכת מחשבת לא קאי אכולהו. ומה שפירש הקונטרס כאן: מתעסק היינו נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר. ואיזהו חייב? נתכוין לחתוך את זה וחתך זה וכסבור
שהוא תלוש ונמצא מחובר – אין נראה לפרש, אלא נראה בדפרישית. **הרי** העלם טומאה בידו וחייב – תימה: דהבא, ולקמן בפרק שלישי (כו, א) גבי העלם שבועה והעלם חפץ, פשיט
רב נחמן לחיובא. ובפרק "כלל גדול" (שבת ע, ב) גבי העלם שבת והעלם מלאכה פשיט לפטורא ויש לומר: דלא דמי, דהבא סבירא הוא דלחייב כיון דאיכא נמי העלם טומאה. אבל התם
אין סבירא לחייבו על כל אחת ואחת, דכיון דבשגגת שבת ודון מלאכות לא מיחייב אלא חרא. השתא נמי דשגג במלאכה הרי יש כאן נמי שגגת שבת. **הרי** העלם מקדש בידו ופטור –
אומר רבינו תם: דלא מיפטר אלא מקרבן עולה ויורד, אבל חטאת קבועה חייב, דהא גמרין מעבודת זרה דכל שהיבים על זדונו כרת חייבים על שגגתו חטאת. והא דאמר בפרק קמא
(שבועות ב, א) דעל שאין בה ידיעה בתחלה ששעיר החיצון מכפר, אלמא לא מוקמינן ליה בחטאת קבועה, דהא היה ביה חטאת קבועה לא היה חיצון מכפר אמיד דבר קרבן הוא – התם
ודאי מיפטר לגמרי, שלא יהא חמור אין בה ויש בה מיש בה ויש בה. ומיהו קשיא, דלשינא דקאמר הכא דפטור משמע דפטור לגמרי. ועוד, דלקמן פרק שלישי (כד, ב) גבי "יש אוכל
אכילה אחת" דחיק לאשכוחי חטאת קבועה בטמא שאכל את הקדש, ומוקי לה בנשיא וכו' אלעזר. ולוקמה בהעלם קדש! על כן נראה דפטור לגמרי, משום דהוי דבר שהיה בכלל ויצא
לדון בדבר החדש, כדאמרין לקמן בפרק שלישי (כה, ב) גבי שבועת העדות. **אמר** רב אשי חזין אי מטומאה קפריש כו' – תימה: מנא ידעינן אי משום דאמרו ליה "טמא אתה" ופירש
– דלמא אי הוה אמרי ליה נמי "מקדש הוא" היה פירש, ואי דאמרו ליה מעיקרא מקדש הוא ולא פירש – דלמא אי הוה אמרו ליה נמי "טמא אתה" לא היה פריש, אלא השתא דאמרו
ליה תרווייהו פרישו ונראה, דרב אשי לא בא לפשוט הבעיא, אלא בא לפרש שפעמים יש לברר איזה שכוח ממנו יותר, כגון דנישיליה אי מחמת טומאה הוה מידבר אמוקשו ומחמת מקדש
לא הוה מידבר אטומאה – אם כן לא היה העלם טומאה בידו, ואם להפך – הוי (העלם) מקדש בידו, ואם שניהם שבוין בשוה – בהו דאי מבעיא לן. ולגבי שבת בפרק "כלל גדול" (ע, ב)
יש ספרים שכתבו בהן במילתיה דרב אשי: אי משבת קפריש – העלם שבת בידו, ואי כי מודיע ליה אשבת אבתי צריך לאודועיה אמלאכות – העלם מלאכה בידו. ואין גירסה זו נכונה,
דאבתי צריך לפרש: וכי מודיע ליה אמלאכה – לא צריך לאודועיה אשבת, לפי מה שפירשנו. אלא גרסין: אי משבת קפריש אי משום מלאכה קפריש. ועוד נראה לפרש בענין אחר: אי
משום טומאה קפריש – אפילו אם הודיעוהו טומאה באחרונה, דאף על גב דאילו הודיעוהו בתחלה לא היה פריש – חשיב פריש מחמת טומאה, כיון דקרבן על ידי בתרייתא קאתי. ואי
אמרו ליה: מקדש הוא, ופריש – ידיעה בתרייתא דמקדש הוא ופטור. וכענין זה יש לפרש שהיה דללקמן (כו, א) גבי העלם שבועה והעלם חפץ, והוהא דשבת. **הלך** בראשון ונכנס כו' –
אי ברשות היחיד איירי, בחד נמי חייב, דספק טומאה ברשות היחיד ספיקו טמא. אבל הכא איירי ברשות הרבים, דמוקמינא ליה בחזקת טהרה.

עשו ספק ידיעה כידעיה - לא דמי לנגע בבערשה דריש פירקא (יד, ב) ולא ידע אי כזית מטמא אי בבערשה מטמא. דהתם הוא מסופק אי שייכא כלל טומאה במה שנגע, אבל הכא פשיטא ליה דאיכא טומאה, הלכך הו' ליה ידיעה טפי. **כאן** שנה רבי ידיעות ספק מחלקות לחטאות - תימיה: לריש לקיש תיקשה דרבי שמעון בן יהודה אדרבי שמעון בן יהודה, דהכא לא פליג ארבי אלא לענין אשם

תלוי, אבל בזה מחלקות לחטאות מודה. ולעיל פטר גבי מקדש, ולא חשיב ליה ידיעה! ואם יש לחלק ולומר דגבי מקדש בעינן ידיעה מעלייתא טפי, משום דבעינן ידיעה בתחלה ודאית דומיא ידיעה בתרייתא - אם כן חיבי פריך מריש לקיש אריש לקיש? ובדוחק יש לומר דהבי פריך: אמאי מוקי לה כרבי ישמעאל? לוקמה כרבי, ולימא דסבירא ליה דאין חילוק בין ידיעה המחלקת לחטאות ובין ידיעה דמקדש, ופליג אדרבי שמעון בן יהודה. **נוקמה** כרבי - תימיה: דבלא דהיא ידיעת ספק מחלקת תקשה ליה: נוקמה כרבי דאמר ידיעת בית רבו שמה ידיעת ועוד, דמסתעם ספק ידיעה לא מצי לאוקמה כרבי, דהא אידו לא בעי ידיעה כלל ויש לומר: שזה לא היה חידוש אי הוה מוקי לה כרבי דלא בעי אלא ידיעת בית רבו. אלא הכי פריך: דאפילו כמאן דבעי ידיעה גמורה מצי לאוקמה, וכרבי דאמר ידיעות ספק מחלקות.

הדרן עלך ידיעות הטומאה

שבועות שתיים. ורמיהו שבועה שאוכל לך - משנה היא בפרק שני דנדרים (טז, א). אף על גב דהתם קתני "השבועה שאוכל לך" והכא קתני "שבועה" - דרך הגמרא לקצר המשנה שהביא, ואין חילוק בין "שבועה" ל"השבועה", דהאני מתנינן דהתם נמי פריך ממתניתין דהכא בגמרא, ומשני כי הכא. ולא גרסינן בסמוך "בריייתא במסרבינן בו לאכול". דאין לומר שהביא ברייתא משום דלא קתני "השבועה", דלא הוה ליה למיפיר מבריייתא כיון דמצי למיפיר ממתניתין. אלא גרסינן: התם במסרבינן. **לא** שבועה לא אוכל לך אסור - דמשמע: הא מה שאוכל לך יהא באיסור שבועה. ואף על גב דבפרק שני דנדרים (שם) מוקי רישא דרך משנה כרבי מאיר, ורבי מאיר לית ליה "מכלל לאו אתה שומע דן" גבי נדרים, כדאמרין סוף פרק קמא דנדרים (יג, ב) - יש חילוק בין שבועה לנדרים, כמו שאפרש בסוף פרק "שבועת העדות" (שבועות לו, ב) דבור המתחיל הכי גרסינן בעור השם.

שאי

ואפילו בקמייתא? כמה נפישד טמא הוא! אומר רבא: **הכא במאי עסקינן - בגון שהלך בראשון, ובשעה שהלך בשני שכח שהלך בראשון, דהויא ליה מקצת ידיעה. ובהא קא מיפלגי, תנא קמא סבר: אמרינן מקצת ידיעה ככל ידיעה, ורבי שמעון סבר: לא אמרינן מקצת ידיעה ככל ידיעה. "הלך בראשון ונכנס, הוה וישנה וטבל, חזר והלך בשני ונכנס - חייב, ורבי שמעון פוטר". ואמאי חייב? ספק ידיעה הוא! אומר רבי יוחנן: כאן עשו ספק ידיעה כידעיה; וריש לקיש אמר: הא מני? רבי ישמעאל היא, דאמר: לא בעינן ידיעה בתחלה. ורבי יוחנן אדרבי יוחנן, ורבי דריש לקיש אדריש לקיש; דתניא: אוכל ספק חלב ונודע, ספק חלב ונודע - רבי אומר: כלשם שמביא חטאת על כל אחד ואחד, כך מביא אשם תלוי על כל אחד ואחד. רבי שמעון בן יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון אמרו משום רבי שמעון: אינו מביא אלא אשם תלוי אחד, שנאמר: "על שגגתו אשר שגג", התורה ריבתה שגגות הרבה ואשם תלוי אחד; ואמר ריש לקיש, כאן שנה רבי: ידיעות ספיקות מתחלקות לחטאות. ורבי יוחנן אמר: כלשם שידיעות ודאי בעלמא מתחלקות לחטאות, כך ידיעות ספק מתחלקות לאשמות; בשלמא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן לא קשיא: כאן עשו, ולא בכל התורה פולה עשו; הכא הוא דלא פתיקא ידיעה בהדיא - מ"ונעלם" הוא דקא אתי, ולא בכל התורה פולה עשו - דכתיב "או הודע אליו", ידיעה מעלייתא בעינן; אלא לריש לקיש, אדמוקים ליה כרבי ישמעאל, נוקמה כרבי - הא קא משמע לן, דרבי ישמעאל לא בעי ידיעה בתחלה. - פשיטא דלא בעי, מדלא מייטרי ליה קראי "ונעלם", דמתייב על העלם מקדש! - מהו דתימא: פי לית ליה - מקראי, אכל מוקרא אית ליה, קא משמע לן.**

הדרן עלך ידיעות הטומאה

שבועות שתיים שהן ארבע: "שבועה שאוכל" ו"שלא אוכל", "שאכלתי" ו"שלא אכלתי". "שבועה שלא אוכל", ואכל כל שהוא - חייב, דכרי רבי עקיבא. אמרו לו לרבי עקיבא: היכן מצינו באוכל כל שהוא שהוא חייב, שנה חייב? אמר להם רבי עקיבא: וכי היכן מצינו במקדש ומביא קרבן, שנה מדבר ומביא קרבן? גמרא למימרא, ד"שאוכל" דאכילנא משמע. ורמיהו: "שבועה לא אוכל לך", "שבועה שאוכל לך", "לא שבועה שלא אוכל לך" - אסור! אומר אביי: לעולם דאכילנא משמע, לא קשיא: כאן במסרבינן בו לאכול, כאן בשאין מסרבינן

ואפילו בקמייתא - בתמיה, ממה נפשך טמא הוא, קודם שנכנס היה טמא ודאי, וידיעת ודאי הוה ליה בתחלתו שכח שהלך בראשון - ואין כאן אלא מקצת ידיעה. **תנא קמא סבר בו** - תנא קמא אליבא דרבי שמעון, שפוטרי בהוה ושנה ואינו פוטר בראשונה. סבר: כיון דטומאת ודאי הוא, אף על גב דאידו לא ידע לה לכולהו דתהיו ליה ידיעת ודאי, אלא ידיעת ספק - עדיפא היא מנהך ידיעות ספק דהוה ושנה, דהתם ידע ליה לכולה מילתא ואפילו הכי ספק הוא, אבל הכא אי הוה ידע לה לכולה מילתא הוה ליה ידיעה ודאית, דהלכך לאו ידיעת ספק היא אלא מקצת ידיעה ודאית, ומקצת ידיעה ככל ידיעה. ורבי שמעון בן יהודה אליבא דרבי שמעון סבר: לא אמרינן מקצת ידיעה ודאית ככל ידיעה. **ואמאי ספק ידיעה היא** - לתנא קמא פריך. **אבל ספק חלב** - חתיכה ספק חלב וספק שומן. **ונודע** - לו לאחר זמן שהוא ספק חלב, והרי הוא באשם תלוי. חזר ואכל ספק חלב, ונודע לו שספק חלב אבל. **כשם שמביא חטאת בו** - לקמה פליגי רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש בפירושא דהא מילתא דרבי. **על שגגתו אשר שגג** - בפרשת אשם תלוי כתיב. **כאן שנה רבי ידיעות ספק מחלקות לחטאות** - והכי קאמר רבי: כשידע לו לאחר זמן שחלב היה - יביא חטאת על כל אחד ואחד, שידיעת ספק שהיתה לו בינתים מחלקת דלא ניהו שני זיתי חלב בהעלם אחד. כך כל זמן שלא נודע לו שהן ודאי חלב אלא ספק חלב - מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת. אלמא מדקתני: שמביא חטאת על כל אחת, סבירא ליה ידיעות ספק מחלקות לחטאות. ורבי יוחנן אמר - לא אמר רבי כן, אלא כי פירשה: כשם שלענין חטאות שבאין על ידיעת ודאי - ידיעת ודאי שבינתים מחלקות לחטאות, כך לענין אשם תלוי הבא על ידיעת ספק - ספק ידיעות שבינתים מחלקות לאשמות. **אדמוקים לה כרבי ישמעאל בו** - מאי דוחקיה למימר דלא בעי האי תנא ידיעה בתחלה? דלמא לעולם בעי, וסבירא ליה כרבי דאמר ספק ידיעה כידעיה! **הא קא משמע לן** - ריש לקיש. **מדלא מייטרי ליה קרא** - דריש במתניתין "ונעלם" להעלם טומאה והעלם מקדש. **מגמרא** - הלכה למשה מסיני.

הדרן עלך ידיעות הטומאה

משנה שבועות. שאוכל ושלא אוכל - דן שתיים המפורשות, דכתיב (ויקרא ה) "להרע או להטיב" דמשמע להבא, ו"לא אוכל" - להרע, "אוכל" - להטיב. **אבלתי** ו**שלא אבלתי** - דן שתיים הנוספות ממדרש חכמים, כדיליף לה רבי עקיבא לקמן בפירוקן (כה, א) מייבוי הכתוב. **מדבר ומביא קרבן** - בשביל ביטול דיבורו, וכיון דמשום ביטול דיבורו הוא - אף זהו ביטול דיבורו, שהאומר "לא אוכל" דעתו לאסור עצמו בכל שהוא.

גמרא שבועה לא אוכל לך בו - אמר אחד משלש לשונות הללו - אסור לו לאכול משל אותו האיש שנדר הימנו, דהכי משמע "שבועה לא אוכל לך" - שבועה עלי שלא אוכל משלך. **שבועה שאוכל לך** - באיסור שבועה יהא עלי מה שאוכל משלך. דהכי משמע: מה שאוכל לך יהא באיסור שבועה. **לא שבועה לא אוכל לך** - לא יהא עלי באיסור שבועה מה שלא אוכל משלך, הא מה שאוכל לך יהא באיסור שבועה.

שבועות דף יט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קלג

הבין על שנתנו אשר שגג, ויש לדרוש, שהתורה ריבתה בכתוב
זה 'שנתנו' תרבה שחייבים עליה, וחיבה רק אשם תלוי אחד, מכאן
שאף על הרבה שגגות כאלה חייבים רק אשם תלוי אחד.
ואמר ריש לקיש לפרש את דברי רבי, פאן – בברייתא זו שנה רבי
שגם ידיעות ספיקות מתחלקות לחטאות – ידיעת ספק בין חטא
לחטא מחלקת אותם לשני חיובי חטאות. שביאור דברי רבי כך הוא,
כשם שבאם יודע לו לבסוף בודאי ששתי החתיכות שאכל היו חלב,
יהיה חייב שתי חטאות ולא אחת, משום שידעת הספק שהיתה לו
בין זו לזו מחלקת אותן לשני חיובים, כך גם כשלא נודעה לו מהותן
של החתיכות שאכל, ידיעת הספק שנודעה לו בין אכילה לאכילה
מחלקת אותן לחיובי בשני אשמות. ורבי יוחנן אמר, שביאור דברי
רבי כך הוא, בשם שידיעות ודאי בעלמא מתחלקות לחטאות –
כשם שאם בין האכילה הראשונה לשניה היתה לו ידיעה ודאית
שעבר איסור, ידיעה זו מחלקת לחיובי שתי חטאות, כך גם ידיעות
ספק מתחלקות לאשמות – ידיעתו שהחתיכה שאכל היתה ספק
חלב מחלקת את אכילתו לחיובי שני אשמות. נמצא שרבי יוחנן
וריש לקיש מודים שהדין בנידון שבברייתא הוא שחייב שני אשמות
משום ידיעת הספק שהיתה בינתיים, ומחלוקתם היא בדין קרבן
חטאת, האם ידיעת ספק בין חטא לחטא נחשבת ידיעה לחלק ביניהם.
וקשה, שהרי לעיל הובא שרבי יוחנן אמר שידעת ספק נחשבת
ידיעה, וריש לקיש לא הסכים איתו, ואילו כאן השיטות מוחלפות.
הגמרא מתרצת את שיטת רבי יוחנן, אך עדיין מקשה על ריש לקיש.
אומרת הגמרא: בשלמא – [ומבין] דרבי יוחנן אדרבי יוחנן לא קשיא
– קושיית הסתירה בדברי רבי יוחנן אינה קשה, הואיל ויש לחלק,
שרק פאן – ב'ידיעה בתחילה' הנצרכת בטומאת מקדש וקדשיו, עשו
ידיעת ספק בידיעה, ולא בכל התורה כולה עשו, שבידיעה
המחלקת לחיובי חטאת ידיעת ספק אינה נחשבת ידיעה. וטעם
החילוק, כי הקא הוא דלא בתיבא ידיעה בהדיא – רק כאן, לגבי
קרבן עולה ויורד, ידיעת ספק נחשבת ידיעה, כיון שלא כתוב בתורה
במפורש שצריך 'ידיעה בתחילה', ורק קמא שנאמר (ויקרא ה) 'ונעלם
ממנו' הוא דקא אתי – למדים, שרק אם בתחילה היתה לחוטא
ידיעה, שאחר כך נעלמה ממנו, הוא חייב (לעיל ד), ועל כן מספיקה גם
ידיעת ספק שנעלמה ממנו, ולא בכל התורה כולה עשו ידיעת ספק
בידיעה, משום דבתיב מפורש בחיוב קרבן חטאת (ויקרא ד כח) 'או
הודע אליו חטאתו אשר חטא', על כן בידיעה המחלקת לחיובי
חטאת ידיעה מעלייתא בעינן – נצרכת ידיעה גמורה.
אלא לריש לקיש קשה, אדמוקים ליה – עד שהוא נדחק להעמיד
את תנא קמא בברייתא של שני שבילין ברבי ישמעאל, הסובר שאין
צריך 'ידיעה בתחילה', ולבאר שלכן חייב אף באופן שהיתה לו רק
ידיעת ספק בתחילה, נזקקה – יעמיד את תנא קמא שבברייתא
בשיטת רבי, אשר ריש לקיש עצמו אמר שהוא סובר שידעת ספק
נחשבת ידיעה.
הגמרא מתרצת את ריש לקיש: הא קא משמע לן – בזה שריש לקיש
העמיד את הברייתא כרבי ישמעאל הוא בא להשמיע לנו דרבי
ישמעאל לא בעי ידיעה בתחלה – שרבי ישמעאל לא מצריך ידיעה
בתחילה כדי להתחייב קרבן עולה ויורד. ובאמת ריש לקיש מודה
לתירוצו של רבי יוחנן (לעיל) שידעת ספק נחשבת ידיעה.
מקשה הגמרא על תירוץ זה: פשיטא דלא בעי – הלא פשוט הדבר
שרבי ישמעאל לא מצריך 'ידיעה בתחילה', מדלא מיתרי ליה
קראי – מכיון שלא נותרו לו פסוקים מיותרים לדרוש מהם דין זה,
הואיל ונאמר בתורה 'ונעלם' שתי פעמים (ויקרא ה א-ב), והוא
דרש מ'ונעלם' אחד שחייב על העלם טומאה, ומ'ונעלם' השני הוא
דרש דמיתריב על העלם מקדש, ונמצא שלא נותר לו
'ונעלם' ללמוד ממנו שצריך 'ידיעה בתחילה' כפי שדרשו בגמרא
לעיל (ד), ומדוע הוצרך ריש לקיש להשמיע לנו שרבי ישמעאל לא
מצריך 'ידיעה בתחילה'.

ואפילו בקמייתא – באופן הראשון המוזכר בברייתא, שנכנס
למקדש אחר שהלך בשני השבילים בלא להסתר, והרי קמא נפשה
– מה שתרצה לומר, בין אם השביל הראשון הוא הטמא ובין אם
השני, נמצא שאדם זה מביא הוא בודאי, ומאחר שקודם שנכנס
היתה לו ידיעה ודאית על טומאתו מדוע יהיה פטור.
הגמרא מפרשת את הרישא של הברייתא באופן שונה מההבנה
הראשונה, ומבארת את מחלוקת רבי שמעון בן יהודה ותנא קמא
בדעת רבי שמעון. מתרצת הגמרא: אמר רבא, הקא קמא עסקינן
– כאן, באופן הראשון המוזכר בברייתא, במה מדובר, בגון שהלך
בראשון תחילה, וידע שהלך בו, ואולם בפעם שחלף בשני שכתב
שהלך בראשון, ולכן סבר אחר הליכתו בשני שהוא אינו אלא ספק
טמא, דהויא ליה – שהיתה לו לפני כניסתו למקדש מקצת ידיעה
ודאית על טומאתו. דהיינו שהאמת היתה שהוא היה אז ודאי טמא,
אך הוא לא ידע זאת בתחילה, אלא ידע רק מקצת הדבר, וסבר
שהוא ספק טמא. ובהא קא מיפלי – ובוה נחלקו, שתנא קמא סבר
בדעת רבי שמעון שאין לפטור באופן זה, שהואיל והטומאה היא
טומאת ודאי, אמרינן – אנו אומרים שמקצת ידיעה בה הרי היא
בכל ידיעה – בידיעה שלמה, וידיעתו של אדם זה נידונה כ'ידיעה
בתחילה', וחייב. ורבי שמעון בן יהודה סבר בדעת רבי שמעון, לא
אמרינן – אין אומרים שמקצת ידיעה ודאית הרי היא בכל ידיעה.
לסיכום, תנא קמא אמר שרבי שמעון נחלק עם חכמים (השיטה
המחייבת באופן השני) רק בידיעת ספק, שהם מחייבים והוא פטור,
אך במקצת ידיעה ודאית חייב לדברי הכל. ורבי שמעון בן יהודה
אמר שנחלקו גם בזה וגם בזה. ונמצא ששלש שיטות הן בברייתא: א.
תנא קמא בדעת רבי שמעון, המחייב במקצת ידיעה ודאית ופטור
בידיעת ספק. ב. חכמים, המחייבים בידיעת ספק, וכל שכן במקצת
ידיעה ודאית. ג. רבי שמעון בן יהודה בדעת רבי שמעון, הפטור הן
בוה והן בזה.
הגמרא מבארת את שיטת תנא קמא (וחכמים) המחייב באופן השני
שבברייתא. שנינו בברייתא: הלך בראשון ונעשה ספק טמא, וידע על
כך, ונעלם ממנו הדבר ונכנס למקדש, הוה ונשנה ומכל ונסתר
בודאי, ותור וחקל בשני ונעשה שוב ספק טמא וידע על כך, ונעלם
ממנו הדבר ונכנס למקדש, חייב. ורבי שמעון פוטר, שואלת
הגמרא: ואמאי חייב – מדוע לדעת תנא קמא חייב באופן זה, והלא
ספק ידיעה הוא זה, שלא היתה כאן ידיעה ודאית בתחילה.
הגמרא מביאה מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש כיצד לבאר זאת: אמר
רבי יוחנן, פאן – בידיעה בתחילה' הנצרכת בטומאת מקדש
וקדשיו, עשו ספק ידיעה בידיעה, וגם ידיעתו שהוא ספק טמא
נחשבת 'ידיעה בתחילה'.
וריש לקיש אמר ביאור אחר, הא מני – דעת תנא קמא בברייתא זו
בשיטת מי היא, כשיטת רבי ישמעאל היא, דאמר לא בעינן ידיעה
בתחילה – הסובר שלחיוב קרבן עולה ויורד כלל לא נצרכת 'ידיעה
בתחילה', ולכן חייב תנא קמא באופן שהיתה לו רק ידיעת ספק,
אולם לשיטת החולקים עליו וסוברים ש'ידיעה בתחילה' היא תנאי
לחיוב זה, ידיעת ספק אינה נחשבת ידיעה.
הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יוחנן וריש לקיש ממה שפירשו
בברייתא העוסקת בדין קרבן אשם תלוי. מקשה הגמרא: ורבי דרבי
יוחנן אדרבי יוחנן – דברי רבי יוחנן שהוכחו לעיל נסתרים לכאורה
מדבריו במקום אחר, ורמי ריש לקיש אדריש לקיש – וכן דברי ריש
לקיש שם סותרים לכאורה את דבריו כאן. דתניא בברייתא, אדם
שאכל בשוגג חתיכה שהיא ספק חלב ספק שומן, משום שסבור היה
שהיא של שומן, ונודע לו שהיתה זו חתיכה מסופקת, והוא חייב אשם
תלוי, וקודם שהביא קרבן אירע לו שוב שאכל בשוגג חתיכה שהיא
ספק חלב, ונודע לו אחר כך שספק חלב היתה, רבי אומר, בשם
שבקרבן חטאת מביא חטאת על כל אחד ואחד – על כל אכילה
בפני עצמה, כך זה מביא קרבן אשם תלוי על כל אחד ואחד – על
כל אכילה ואכילה. רבי שמעון בן יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון
אמרו משום – בשם רבי שמעון, אינו מביא אלא אשם תלוי אחד,
שנאמר בקרבן אשם תלוי (ויקרא יד ה) 'והביא איל תמים וגו' וכפר עליו

מקשה הגמרא: לשון 'מבטא' נמי הכתוב (ויקרא ה) 'לכל אשר יבטא
האדם בשבועה' ומשמע ש'מבטא' הוא התפסה בדבר אחר שכבר
נשבע עליו.
אביי חוזר מדבריו הקודמים ומביא מקור חדש: אלא אמר אביי,
'מבטא' שבועה מהכא (במדבר לז) 'ואם היו תהיה לאיש ונדרתה
עליה או מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה' ואילו שבועה לא
קאמר – ולא נאמר 'אשר אסרה על נפשה בשבועה', אם כן קאמר
אסרה עצמה, בלשון 'מבטא', ולא התפיסה בדבר שנשבעה עליו
כבר. ומוכח ש'מבטא' היא שבועה עצמה ולא התפסה בשבועה.
רבה מתרץ את הברייתא בדרך אחרת: רבא אמר, לעולם אימא לך
– אומר לך מיתפס בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו דמי ואין
חלה שבועתו, ולא הסתפק בזה התנא בברייתא: והכי קאמר התנא,
'מבטא' היא לשון שבועה, 'איסר' נמי לשון שבועה הוא. ומה
שנאמר בברייתא 'איסור איסר אם אתה אומר' וכו', היינו שאסריה
דאיסר – ענין איסורו של 'איסר', שאמרתי לך שהוא שבועה אין
הדבר כן בכל מקרה, שלא כל הלשונות שוות בו שהרי הפילו
הכתוב בין נדר לשבועה, ללמדך שאם הוציא בלשון נדר, ובגון
שאמר 'איסר כיכר זו עלי' שהיא לשון הנודרים, הרי זה נדר ואם עבר
עליו פטור מקרבן עולה ויורד. ואם הוציא בלשון שבועה, ובגון
שאמר 'איסר שלא אוכל כיכר זו' שכן היא לשון הנשבעים, הרי זה
שבועה, ואם עבר עליה חייב קרבן עולה ויורד. וזה שנאמר
בברייתא, 'אם אתה אומר איסר שבועה חייב ואם לאו פטור', שאם
אמר איסר בלשון שבועה הרי זה חייב קרבן משום שהיא שבועה,
ואם לא אמר בלשון שבועה אלא בלשון נדר, פטור מקרבן מפני
שהוא נדר ואינו שבועה. ממשיך רבא: היכן הפילו הכתוב לאיסר בין
נדר לשבועה, ומשיב, בפסוק (שם פסוק א) 'ואם בית אישה נדרה או
אסרה אסר על נפשה בשבועה' וגו', הרי שאיסר מוזכר בין נדר
לשבועה.
הגמרא מבארת שאביי ורבא לשיטתם: ואידו למעמייהו – אביי ורבא
הלכו לטעמיהם, דאייתמר, מתפס בשבועה – נשבע על כיכר אחת
ושב אמר על השניה, תהיה זו כראשונה, אביי אמר כמוציא
שבועה מפיו דמי וחייב על השניה, ורבא אמר, לאו כמוציא
שבועה מפיו דמי ולא חלה השבועה על השניה, ולפיכך פירש רבא
את הברייתא לפי שיטתו, שאין מדובר בה בענין התפסה בשבועה.
הגמרא מקשה על רבא: מיתבי, איזהו 'איסר' האמור בתורה
שעובר עליו בלא יחל דברו, זה האומר הרי עלי שלא אוכל פסח
ושלא אשתה יין ביום שמת בו אביו או ביום שמת בו פלוני או
ביום שנהרג בו גדליה בן אחיקם או ביום שראה ירושלים
בחרבנה, הרי זה אסור באכילת בשר ושתית יין. ואמר שמואל
בביאור דברי הברייתא, והוא שנדר וקא מאותו היום – מדובר
שקיבל עליו לפני כן נדר שלא יאכל בשר ביום שמת בו אביו לעולם,
ועכשיו הוא מתפס באיסור נדר שבאותו היום. ומבואר שהמתפס:
בנדר הרי הוא בלא יחל כנדר עצמו. הגמרא מסיימת את הקושא:
בשלמא לאביי, מדמתפס בנדר הרי זה נדר וכמבואר בברייתא אם
כן גם מתפס בשבועה הרי זה שבועה וכמו שאמר אביי,

מסרבין בו לאכול, והיינו מתניתין בשאין מסרבין בו לאכול אלא
נשבע מעצמו, ובוה דבריו מתפרשים שמחייב את עצמו לאכול,
וברייתא במסרבין בו לאכול ואומרים לו 'תאכל תאכל' וקאמר
הוא, לא אכילנא ולא אכילנא, וממשיך ואומר 'שבועה שאוכל',
דכי קא משתבע הכי קאמר – שאז כאשר הוא נשבע כך היא
כוונתו, שבועה שלא אוכל.
רב אשי מתרץ את הסתירה באופן אחר: רב אשי אמר, תתקן את
הגירסא בברייתא ותני – ושנה בה 'שבועה שאי אוכל לך' ובמקום
'שבועה שאוכל לך'. מקשה הגמרא: אי הכי מאי למימרא – אם כן
איזה חידוש השמיעה הברייתא בכך. מתרצת הגמרא: מהו דתימא –
היה מקום לומר שמי שהוציא מפיו שבועה שאי אוכל לך לא נתכוון
לכך אלא רצה לומר 'שבועה שאוכל' ולשניה דאייתקילא ליה – אך
לשוננו נתקל, וגימגם באות 'א' של 'אוכל', ומתוך כך 'אוכל' נשמע
כ'אי אוכל'. קא משמע לן שאין אומרים כן.
בפרשת נדרים ושבועות האמורה בתורה (במדבר ל) מוזכרות לשון
'מבטא' ולשון 'איסר', הסוגיא דלהלן עוסקת בביאור אותן הלשונות:
תנו רבנן בברייתא, 'מבטא' זו שבועה, 'איסר' זו שבועה, איסור של
'איסר' מהו ובלומר, מהו דינו של העובר על 'איסר', תלוי, שאם
אתה אומר 'איסר' זו שבועה, העובר עליו חייב, ואם לאו, העובר
על 'איסר' פטור.
הגמרא תמדה: הברייתא מסיימת אם אתה אומר איסר שבועה וכו',
כלומר שאין דבר זה מוחלט, והא אמרת בתחילת הברייתא באופן
ברור ש'איסר' שבועה הוא.
אביי מפרש את הברייתא: אמר אביי, הכי קאמר התנא, 'מבטא' זו
שבועה, שהאומר 'מבטא כיכר זו עלי' הרי הוא כאומר 'שבועה שלא
אוכל כיכר זו'. 'איסר' זה מיתפס בשבועה, שהאומר 'איסר עלי
כיכר זו' הרי הוא כמי שנשבע על הכיכר וחוזר ואמר על כיכר אחרת,
'הרי זו כזו', וזהו הנקרא 'התפסה', שמתפס את השני בראשון. ומדו
האיסור החל על האדם שאמר 'איסר', משיבה הברייתא, יש
להסתפק בדבר, אם אתה אומר מיתפס בשבועה – הנשבע על
כיכר אחת ואחר כך אמר על השניה 'תהיה זו כזו', כמוציא שבועה
מפיו דמי וכאילו נשבע בפירוש על הכיכר השניה, ואם אכלה חייב
קרבן או מלקות, אם כן גם האומר 'איסר' חייב קרבן או מלקות. ואם
המתפס בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו ממש, ואין בו אלא
איסור בלבד אבל פטור מקרבן וממלקות, גם האומר 'איסר' פטור
מקרבן וממלקות.
אביי מבאר את המקור לכך ש'מבטא' הוא שבועה: וממאי ד'מבטא'
שבועה היא. דכתיב (ויקרא ה) 'או נפש כי תשבע לבטא בשפתים'
ומשמע שנשבע על ידי שמבטא בשפתים, והיינו מזכיר לשון 'מבטא'.
מקשה הגמרא: לשון 'איסר' נמי – וגם כן יש לומר שהיא שבועה,
דכתיב (במדבר לז) 'כל נדר וכל שבועת איסר', הרי שיש שבועה
שהיא שבועה של איסר, נמצא שאיסר הוא שבועה עצמה ולא רק
התפסה בשבועה כמו שפירש אביי.
אביי חוזר ומביא מקור לדבריו לגבי 'איסר': אלא ממאי ד'איסר'
מיתפס בשבועה הוא, דכתיב (שם פסוק יא) 'או אסרה אסר על נפשה
בשבועה' ומשמע שאסרתו ותפסתו בדבר שנשבעה עליו כבר.

המשך ביאור למס' שבועות ליום חמישי עמ' ב

אשר תגע בכל דבר טמא, ומה שהוסיף הכתוב ואמר 'או בנבלת
שרץ טמא, למה לי, שמע מינה – יש ללמוד מתיבות אלו, שבענין
עד דיעה אי בשרץ איטמי אי בנבלת איטמי – צריך שידע תחילה
במה נטמא.
הגמרא מבארת מדוע הוזכרה בכתוב נבלת שרץ לשיטת רבי עקיבא:
ורבי עקיבא שאמר שחייב קרבן הוא אף בלי ידיעת מין הטומאה,
הוא מפרש, דאידי

חייב עד שיודע לך פמה חטא. הרי מוכח שרבי אליעזר סובר
שלחוב קרבן חטאת די בידיעתו שחטא. בלי ידיעת הפרטים.
ומשני – ועולא תירץ, התיב – בענין חיוב חטאת הכללי אין צריך
שידע מה היה חטאו, כיון שא'א הודע אליו חטאתו אשר חטא בה,
והביא את קרבנו' אמר רחמנא (שם), ומשמע, על כל 'אשר חטא',
חטא כל שהוא, ואף אם אינו יודע מה הוא, יביא חטאת, אבל חטא
– בחיוב קרבן עולה ויורד, מכדי כתיב – הרי כבר כתוב (שם ה) 'נפש

שבועות. פרק שלישי – שבועות שנים דף כ עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קלה

שאי אוכל לך פשיטא – לא פריך פשיטא אלא משום דהיינו "שלא אוכל לך" דקתני, דהא
א"שלא אוכל" לא קשיא ליה פשיטא.
לישנא איתקל ליה – וליכא למיפרך: כיון דאשמעינן "שאי אוכל" אמאי איצטרך למיתני
ברישא "שלא אוכל לך"? דו ואף זו קתני. ואם תאמר: נשייליה מה היה בדעתה
יש לומר: כגון שאמר שבדעת כל מה שיהיה
משמעות לשוננו. אי נמי, כגון שכתב מה היה
בדעתו. ובגדרים (טו, א) מפרש אמאי רב אשי לא
אמר כאביי. **איסור** מיתפס בשבועה – פירש
בקונטרס: דאם אמר "איסור עלי ככר זה" הוי כמי
שנשבע על הככר וחזר ואמר על ככר אחר "הרי
זה כזה", שהתפס את השני בראשון. וקשה
לדקמן קתני בברייתא: איזהו איסור האמור
בתורה "הרי עלי" כו, ואילו "איסור ככר זה עלי"
לא קתני! ומה שפירש נמי "איסור איסור" –
כלומר, איסור של איסור זה מה דינו, אם אתה
אומר מתפס בשבועה כו' שתוכל להוכיח מקרא
בשום מקום שהוא כמוציא שבועה מפיו וחייב
קרבן – אף איסור זה כו'. קשה, דמשמע דתנא
בא לאשמעינן דין איסור, ואינו משמענו כלום.
שהרי מסתפק במתפס שבועה עצמו. ועוד, דאין
דרך משנה וברייתא שיתפסק התנא אם חייב או
פטור. ועוד, מאי "ואודא לטעמיה" דקאמר לקמן,
דהבא מתפסקא ליה לאביי ולקמן פשיטא ליה
דכמוציא שבועה מפיו דמי. ועוד, דבכל הספרים
גרסין בסמוך "כמוציא שבועה מפיו וחייב" בריי,
ולפירוש הקונטרס הוה ליה למינקט "חייב" בלא
ויה' ומפרש רבינו תם: דמבטא הכתוב בפרשה
הוא לשון שבועה, שנשבע בלשון "מבטא"
כפירוש נמי בקונטרס. אבל איסור הכתוב בפרשה
אינו שבועה שיאסור עצמו בלשון "איסור", אלא
במתפס בשבועה הכתוב מדבר, שנשבע על
הככר וחזר ואמר על ככר אחר "הרי עלי שלא
אוכל ככר זה כזה", ודיינו איסור דקרא. והכי נמי
מפרש לה בברייתא לאביי: ואיסור של איסור זה,
אם אתה אומר מתפס בשבועה, כלומר
שהתפס בככר שנשבע עליו – הוי כמוציא
שבועה מפיו וחייב. ואם לאו, שלא התפסו
באחד אלא אמר "איסור ככר זה עלי" – אין זה
לשון שבועה. ופטור. אי נמי הכי פירוש: אם
אתה אומר מתפס בשבועה, פירוש: שהתפסו
בלשון שבועה, שהוכיח לשון אכילה ואמר "הרי
עלי שלא אוכל זה כזה". ואם לאו, שלא הוכיח
לשון אכילה, אלא אמר "הרי עלי זה כזה" –
פטור. ועוד יש לפרש: "איסור איסור" היינו איסור
שלישי, שהתפס ככר שלישי בשני. ואם אתה
אומר מתפס בשבועה, דהיינו השני, כמוציא
שבועה מפיו דמי, דהוי לגמרי כראשון – אף
לענין להתפס בו חייב גם בשלישי, ואם לאו –
פטור. מיהו הא פשיטא ליה שדינו כראשון
להתחייב קרבן בשני. ורבא פליג עליה ופטור אף
בשני. אבל תימה: דאבחי מספקא ליה לתנא

אלא

מסרבין = מציצין. מתניתין בשאין מסרבין בו – הלכך "שאוכל" דקא אכילנא
הוא. רב אשי אמר תני – בברייתא: "שבועה שאי אוכל לך". דאיתקל – נכשל, ולא
נתכוין לומר "שאי". **איסור שבועה** – מפרש לקמיה. **איסור איסור** – איסרתו של איסור
מה הוא? **אם אתה אוסר בו** – מאי קאמר? והא אמרת איסור לשון שבועה הוא,
והדר תני "אם אתה אוסר!" הכי קאמר

מבטא שבועה – האומר "מבטא ככר זה עלי"
כאומר "שבועה שלא אוכלנו", ואם אכלו
הרי זה בעולה ויורד. **איסור מיתפס בשבועה**
– "איסור עלי ככר זה" הרי הוא כמי שנשבע
על הככר וחזר ואמר על ככר אחר "הרי זה
כוה", שהתפס את השני בראשון. **איסור
איסור** – ומדו איסורו של איסור זה? **אם אתה
אוסר בו** – אם תמצא לומר שהמתפס
בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי, ואם
אכלו חייב קרבן – אף זה האומר "איסור ככר
זה עלי" חייב קרבן אם אכלו. שהאיסור לשון
התפסת שבועה הוא. ואם לאו – שהמתפס
בשבועה אינו כנשבע לענין קרבן ומלקות, אף
האיסור אין בו לא קרבן ולא מלקות. או?
אסרה אסר בשבועה – משמע שאסרתו
ותפסתו בדבר שנשבעה עליו ככר. או **מבטא
שפתיה אשר אסרה וגו'** – ולא כתיב
"שבועה", במה אסרה את נפשה – בלשון
"מבטא". **רבא אמר** – לא איתתפיק ליה
לתנא למימר בהא "אם אתה אוסר",
דפשיטא ליה דמתפס בשבועה לא כמוציא
שבועה מפיו הוא. והכי קאמר **מבטא שבועה
איסור נמי** – לשון שבועה הוא. **איסור זה
הטילו הכתוב בו** – היינו פירוש ד"איסור
איסור אם אתה אוסר", והכי קאמר: איסור של
איסור שאמרת לך שהוא שבועה – לא כל
הלשונות שוות בו, שהרי הטילו הכתוב בין
נדר לשבועה. אם אמירתו בלשון שבועה,
כגון "איסור שלא אוכל ככר זה", כן לשון
הנשבעין, ואומרים "שלא אוכל" – אף האיסור
שהוציאו בלשון זה שבועה הוא, וחייב קרבן.
ואם לאו, אלא הוציאו בלשון נדר, שאמר
"איסור ככר זה עלי", שהוא לשון הנודרים
– קונם זה עלי" – אף זה נדר, ופטור מקרבן.
כיום שמת בו אביו – כאשר אסרתי עלי
בשר ביום שמת בו אבא לעולם. והוא שנדוד
ובא מאותו היום – שקיבל עליו ככר נדר
שלא יאכל בשר ביום שמת בו אביו לעולם.
וכן יום שמת בו פלוני, וכן יום שנהרג בו
גדליה. וקסלקא דעתא השתא דהיינו מתפס
בנדר, וקתני: איזהו איסור האמור בתורה
שהוא ב"לא יחל דבר" – האומר "הרי עלי"
כו', אלמא המתפס בנדר הרי הוא ב"לא
יחל" כנדר עצמו, ומדמתפס בנדר נדר –
מתפס בשבועה שבועה!

תריין

בשלישי! והא דגרסין נמי "וחייב" בריי' לא אתי שפיר. **ואילו** שבועה לא קאמר – דאי הוה כתיב שבועה, הוה מפרש שאותה מבטא אסרה על נפשה בלשון שבועה. אבל השתא על
כרחיך אית לן לפרש: במה אסרה על נפשה – בלשון "מבטא". ואם תאמר: והא נמי כתיב (במדבר לו) ואסרה אסר בבית אביה בנעוריה? יש לומר: כיון דלא כתיב "אף" יש לומר דאנדר
דכתיב ברישא דקרא קאי. **שלא** אוכל בשר – לא חש התנא לדקדק בלשוננו, דבלשון זה אינו חל, ד"שלא אוכל" הוי דבר שאין בו ממש, שאינו אוסר על עצמו כלום, כמו "קונם שאני
ישן" דלא אמר כלום אם לא אמר "קונם עיני בשניה", כדאמרין בפרק שני נדרים (טו, א). והבא נמי צריך שיאמר "קונם אכילת בשר עלי". ומיהו שמוז' של חלקל, דדוקא גבי שינה לא
אמר כלום משום דשינה עצמה אין בה ממש. **מדמתפס** בנדר נדר כו' – ואם תאמר: שמואל אמאי מפרש איסור במתפס בנדר? והא איסור דקרא קאמר אביי דהיינו מתפס בשבועה
יש לומר: דמתפס בנדר יליפין ממתפס בשבועה, וניחא ליה לשמואל לאוקמא ברייתא בגדרים, שרגילות הוא שבני אדם נודרין מלאכול בשר ומלשתות יין ביום שראו ירושלים בחורבנה,
ואין רגילות לאסור עצמם בשבועה.

אלא לרבא קשיא – אף על גב דרבא נמי מודה דמתפס בנדר נדר, דמשנה שלימה היא: מי שאמר "הריני נזיר" ושמע חבירו ואמר "ואני" (נזיר ב, ב), וכן בנדרים קאמר דבקרבו הוי נדר, מכל מקום פריך לרבא אמאי דמפרש איסור דקרא מתפס. ורבא משני דלא קאי איסור דקרא. **דבי** לא נדר – פירש בקנטרס דלא גרסין "בין דמדברנן הוא דאסור

כי נדר חייל עליה איסור כל יחיל", דהא אי נמי הוי דאורייתא דאמרינן לקמן (כה, א) ונדרים חלין על דבר מצוה כדבר השרות. מיהו נראה לרבי יצחק דגרסינן ליה שפיר. אף על גב דאי הוי דאורייתא נמי חייל עליה נדר, מכל מקום דבר אחר שתולה בו לא איקרי נדר בדבר הנדור, כיון דאי לא נדר איכא עליה איסור דאורייתא. ועוד, דהא נדרים חלין על דבר מצוה בבטול מצוה איירי, כדנתב בפרק שני דנדרים (טז, א): כיצד? אמר "קונם שאיני נוטל לולב" "שאיני מניח תפלין" כדמסקינן בהם בגמרא מ"כי ידור נדר לה" אפילו בדבר של שם חייל עליה. אבל אם נדר לקיים מצוה, כגון שאמר "קונם שלא אוכל ביום הכפורים" או "שלא אוכל נבילות וטריפות" – לא חייל, דאין איסור חל על איסור. ולהכי איצטריך טעמא דמדברנן. ומיהו לרבי יהודה בן בתירא דאית ליה לקמן בפרקין (כו, ב) דנשבע לקיים את המצוה חייב – כל שכן נדרים שחלין לבטל שיהיו לקיים.

קונמות עובר משום כל יחל – בשבועה נמי עובר משום "כל יחל", דהכתיב (במדבר ל) "ואם השבע" וגו' ו"לא יחל דבריו ובפרק שני דנדרים (טז, ב) תניא בהדיא דיש בשבועה ב"לא יחל". והכא הכי קאמר: בקונמות ליכא אלא "כל יחל" גרידא.

נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה – משמע דקידוש דאורייתא. וכן משמע בהדיא בריש "מדין" (ברכות ב, ב). ותימה: דבריש מסכת נזיר (ה, א) אמר: "מדין ושכר יזיר" – לאסור יין מצוה כיון הרשות. ופריך: מאי נינהו, קידושא ואבדלתא, מושבע ועומד מחר סיני הוא. ומפרש רבינו חם בתמיה: וכי מושבע ועומד מחר סיני הוא דאיצטריך קרא למעוטי? אלמא דמדברנן הוא. דבניחיתא אין לפרש, דאדרבה, משום דמושבע ועומד מחר סיני הוא איצטריך קרא לאסור, כדמשני התם: אלא כי הא דאמר רבא "שבועה ששאתה יין" ואמר "הריני נזיר", דאיצטריך קרא דחייל עליה נזירות לפי שהוא מושבע ועומד ויש לומר: דקידוש דאי מדאורייתא, אבל על היין אינו אלא מדברנן. והדאמר בערבי פסחים (ק, א): וכוהו על היין – אסמכתא בעלמא היא. אי נמי, אפילו הוא דרשה

גמורה, הא דמברך צריך שיעטעס היינו מדברנן. **כל** שישנו בשמירה ישנו בזכירה – איפכא ליכא למימר, דלחומרא מקשינן (יבמות ה, ב). ובסוף פרק קמא דקדושין (לה, ב) דרשין: "לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך" – כל שישנו בהשחתה ישנו בהקפה והני נשי הואיל וליתנהו בהשחתה כו', הא דדרשין לקולא – משום דאיפכא לא שייך למיזרי. ונשי לית להו זקן. וכן הדאמר בערכין (ג, ג) גבי הדתנא: הכל חייבין בציצית הכניס לזים וישראלים כו', ומסיק: והני כהני דהואיל ואישתרי כלאים גבייהו לא ליהיבו – התם נמי אי אפשר לומר איפכא. אבל בפרק "אלו עוברין" (פסחים מג, ב) קשה, דמשמע דאי לא דאיתרבו נשים לאבילות חמץ הוה דרשין לקולא: כל שאינו בקום אכול מצה אינו בכל תאכל חמץ ויש לומר: דהתם משום דאית למילף "חמשה עשר" "חמשה עשר" מתג הסוכות, ומסוכה נשים פטורות כדילפינן בפרק "הדישן" (סוכה בת, א) מ"האורח". אי נמי, סברא דמדרש קרא מסיפיה לרישיה. אבל קשה, דלמאן דאמר (מנחות מג, א) ציצית מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות – לשתרו נשים בכלאים, דכל שאינן בגדלים אינן בכל תלבש שעטנז, דהיינו מסיפיה לרישיה וכי תימא הכי נמי, אם כן בסוף פרק קמא דביצה

(יד, ב) גבי משלחן בגדים בין תפורין בין שאינן תפורין, ופריך: כלאים למאי הווי? לימא מתניתין כמאן דאמר נשים פטורות מן הציצית וחוץ לנשים! ולמאי דפרישית נמי דלחומרא מקשינן, תימה: דליחייבו בציצית לכולי עלמא!

אלא לרבא קשיא! – אמר לך רבא, תריץ ואימא הכי:
אזיהו איסור נדר האמור בתורה? האומר: "הרי עלי שלא אוכל בשר ושללא אשתה יין כיום שמת בו אביו", "כיום שנהרג בו פלוני". ואמר שמואל: והוא שגזר וכן מאותו היום; מאי טעמא? אמר קרא "איש כי ידר נדר לה", עד שידור בדרב הנדור. "כיום שמת בו אביו", פשיטא! – "כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם" איצטריך ליה, סלקא דעתך אמינא: כיון דכי לא נדר נמי אסור – כי נדר נמי לא הויא עליה איסור, והאי לאו מיתפס בגדר הוא, קא משמע לן. ואף רבי יוחנן סבר לה להא דרבא: **דכי אתא רבין אמר רבי יוחנן: "מבטא לא אוכל לך", "איסור לא אוכל לך" – שבועה. כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: "אוכל" ו"לא אוכל" – שקר, ואזהרתיה מהבא: "לא תשבעו בשמי לשקר"; "אכלתי" ו"לא אכלתי" – שוא, ואזהרתיה מהבא: "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא", קונמות – עובר ב"לא יחל דבריו". מיתבי: שוא ושקר אחד הן; מאי לאו מדשוא לשעבר, אף שקר נמי לשעבר, אלמא "אכלתי" ו"לא אכלתי" – שקר הוא! – מדיי איירא? הא פראיתא והא פראיתא. ומאי דבר אחד הן? דבדיבור אחד נאמר, פרתנא: "זכור" ו"שמו" דביבור אחד נאמר, מה שאין יכול הפה לדבר, ומה שאין האוזן יכול לשמוע. – בשלמא התם דיבור אחד נאמר – פורב אדא בר אהבה, דאמר רב אדא בר אהבה: נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה, דאמר קרא: "זכור" ו"שמו", כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו נמי בזכירה. **אלא הכא למאי הלכתא מיבעי ליה? – אלא, כשם שלוקה על שוא, כך לוקה נמי על שקר. – פלפי לייא? – אלא אימא: כשם שלוקה על שקר, כך לוקה נמי על שוא. – פשיטא, האי לאו והאי לאו! – מהו דתימא דאמר ליה רב פפא לאבוי: לא ינקה כלל קא****

תריץ ואימא כו' – כלומר, האי תנא לאו במתפס בנדר איירי, אלא בעיקר נדר איירי, ואשמעינן שאינו חייב בנדר אלא אם כן פירשהו ואחר כך תלאו בדבר הנדר עליו כבר, כדילף לה ואזיל מקרא. והכי קאמר: איהו איסור נדר. אבל מיתפס בנדר לאו נדר הוא. והכי דמי מיתפס? כגון שלא פירש "הרי עלי שלא אוכל בשר ושללא אשתה יין", אלא אמר "הרי עלי יום זה כיום שמת בו אביו" "כיום שראה את ירושלים בחורבנה". פשיטא – כיון דטעמא משום דנדר ובא הוא עליו, מיתת אביו מה לי כאן? וכי משום דמת בו אביו מיגרע גרע איסוריה? הרי נדר ובא עליו הכי גרסין: סלקא דעתך אמינא דכיון דכי לא נדר אסור כי נדר נמי לא מיתפס בנדר הוא קא משמע לן ואף רבי יוחנן כו' – ולא גרסין: כיון דמדברנן הוא דאסור כי נדר חייל עליה איסורא בלא יחל. לא גרסין לה להא, דהא אי נמי מדאורייתא הוא, אמרינן (שבועות כה, א): הנדרים חלים על דבר מצוה כדבר השרות. ואף רבי יוחנן סבר לה להא דרבא – דאיסור שהוציאו בלשון שבועה שבועה. **אוכל ולא אוכל – כלומר, שבועה להבא קרי שבועת שקר. ואזהרתיה מלא תשבעו בשמי לשקר – והכי קאמר: לא תשבעו בשמי כדי לשקר בשבועתכם לאחר זמן, והמורה בו צריך להתרות בו שהוא עובר באזהרת "לא תשבעו בשמי לשקר". אכלתי ולא אכלתי – כל שבועה לשעבר שאינה אמת קריה שבועת שוא, דלשון שוא לשון ולא כלום, כמו "בחבלי השוא" (ישעיהו ה), "לשוא הכיתו את בניכם" (ירמיהו ב). אף כאן יצאתה מפיו לבטלה. ואזהרתיה מ"לא תשא", והמקרא הוה צריך להתרות בו. קונמות הרי זה בלא יחל – כלומר, "לא יחל" דמשמע להבא – לאו לאזהרת שבועת להבא אתא. דשבועת להבא מ"לא תשבעו בשמי לשקר" נפקי, וכי אתא "לא יחל" – לאזהרת נדרים אתא. לאפוקי מדברין דאמרי: אזהרת שבועת להבא אתא מ"לא יחל". מה שוא לשעבר – כגון ששבע על דבר שאי אפשר, שחבל יודעים שאין שבועה זו כלום. אף שקר לשעבר – כגון "אכלתי" ו"לא אכלתי", והדיא לא מקריא שוא לפי שאין הכל מכירים בה אם אמת אם שקר. ועל כרחק שבועת להבא מ"לא יחל דבריו. אבל "לא תשבעו בשמי לשקר" שבועה לשעבר מפיכם. **בדרך אדא – כלומר, להקיש "זכור"****

ל"שמו" בקידוש היום, דנפקא לן מ"זכור את יום השבת" וזכרו על היין, ואף על גב דשאר מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות – בזו חייבות, דאיתקש ל"שמו" דביבור אחד, כל שישנו בשמירת לאוי שבת ישנו בקידוש. והנשים ישנן בשמירה, דכל מצות לא תעשה, בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא, נשים חייבות. **הבי גרסינן: אלא כשם שלוקה על שוא כו' – להכי קאמר אחת חוץ, לנענין מלקות. כלפי לייא – כלפי היכן אתה פונה? זו הדין. היא דאילו שקר אשכחן בה לא שיש בו מעשה, כגון "לא אוכל" ואכל, שעבר על שבועתו על ידי מעשה. אבל "אכלתי" ו"לא אכלתי" לאו שאין בו מעשה הוא! **אלא אימא כשם שלוקה על שקר – בלאו שיש בו מעשה – כך לוקה על שוא אף על פי שאין בו מעשה. דנפקא לן מ"לא ינקה ד" (שמות כ) כדלקמן (כא, א): ה' הוא דלא ינקה, אבל בית דין של מטה מלקין אותו אם התרו בו ומנקין אותו. פשיטא – דהא כתיב קרא "לא ינקה ה'". מהו דתימא דאמר ליה רב פפא לאבוי – לקמן בשמעתין: אימא לא ינקה כלל.****

בְּרֵאשִׁיתָא – שבועת שקר כדניה (להבא) ושבועת שוא כדניה
 ולשעבר, ואינן שוות זו לזו, וּמֵאֵי, ומהו כוונת הברייתא שאמרה
 שוא ושקר דְּבַר אֶחָד הֵן, אין הכוונה לשבועה כלל, אלא למה
 שכתוב בדיברות הראשונות (שמות כ יג) 'לֹא תַעֲנֶה בְרַעַךְ עַד שֹׁקֶר'
 ובדיברות השניות (דברים ה טז) 'לֹא תַעֲנֶה בְרַעַךְ עַד שְׂוֹא', ומה שאמר
 התנא שאחד הם, היינו דְּבִיבּוּר אֶחָד נֶאֱמָר, בְּרֵאשִׁיתָא, וְכֹזֵר וְאֵת
 יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ) הכתוב בדיברות הראשונות (שמות כ ח), וְשֹׁמֵר וְאֵת
 יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ) הכתוב בדיברות השניות (דברים ה יא), דְּבִיבּוּר אֶחָד
 נֶאֱמָר, למשה מפי הקדוש ברוך הוא, והוא מֵה שֶׁאֵין יָכוֹל הִפֵּה של
 אדם לְדַבֵּר וּמֵה שֶׁאֵין הֶאֱזִין יָכוֹל לְשֹׁמֵעַ, ולא שמע משה אלא
 בדרך נס.
 הגמרא דוחה את התירוץ: בְּשִׁלְמָא הָתֵם, בזכור ושמור, דְּבִיבּוּר אֶחָד
 נֶאֱמָר, להקיש אחד לשני בְּדִבְרֵי אֶדָא פֶּר אֶהְבֵּה, דָּאֵמֵר רַב אֶדָא
 פֶּר אֶהְבֵּה, נְשִׁים חַיִּיבוֹת בְּקִידוּשׁ הַיּוֹם דְּבַר תּוֹרָה, שחיוב קידוש
 היום נלמד מ'זכור' אֵת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ' (שמות כ ח), שפירושו, וזכרו
 על היין, ואף על פי שבשאר מצוות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות
 מהן, בּוֹז חַיִּיבוֹת, משום דָּאֵמֵר קֵרָא 'זְכוֹר' (שם) וְשֹׁמֵר' (דברים ה יא),
 והוקשו אחד לשני על ידי שנאמרו בדיבור אחד, ללמד שְׂכָל שְׁיָשְׁנוּ
 בְּשִׁמְרֵיהֶן של איסורי שבת יִשְׁנוּ בְּזִכְרָהּ, והיינו שחייב בקידוש, וְהֵנִי
 נְשִׁי – והנשים הוֹאִיל וְאִיתְּנָהוּ נְמִי –[ישנן גם כן] בְּזִכְרָהּ וחייבות
 מצוות לא תעשה, אִיתְּנָהוּ נְמִי –[ישנן גם כן] בְּזִכְרָהּ וחייבות
 בקידוש, אֵלָּא הֵכָא לְמֵאֵי הִלְכְתָא מִיבְעִי לִיה – אבל כאן, ב'עד
 שקר' ו'עד שוא', לאיהו צורך נאמרו בדיבור אחד, הלא אין למדים
 מכך דבר. אלא על כרחך לא נאמרו בדיבור אחד, ומה ששינו
 בברייתא 'שוא ושקר אחד הן', מדבר בשבועות כסברתינו הראשונה,
 ולכאורה הכוונה בזה ללמד שגם שבועת שקר היא לשעבר, כמו
 שאמרנו לעיל, וקשה על דברי רב דימי.
 הגמרא מתרצת את הברייתא באופן חדש: אֵלָּא הפירוש במה ששינו
 'שוא ושקר אחד הן', ששבועות שוא ושקר שוות לענין המלקות,
 שְׂכָשֵׁם שְׁלוֹקָה עַל שְׁבוּעַת שְׂוֹא בְּךָ לֹקָה נְמִי עַל שְׁבוּעַת שֹׁקֶר.
 הגמרא תמזה: בְּלִפְי לִיָּא – כלפי דיכין אתה פונה, הלא הלכת אחר
 ההיפך, שהרי לגבי שבועת שקר פשוט שישנו אופן שלוקה עליו,
 וכגון שנשבע שלא יאכל ואכל, שהוא לאו שיש בו מעשה ולוקים
 עליו, אבל בשבועת שוא, שהיא לשעבר וכגון אכלתי או לא אכלתי
 אין בה מעשה שאין האיסור אלא עצם הדיבור, ומן הדין היה שלא
 ילקה עליו. מתקנת הגמרא: אֵלָּא אֵימָא – תאמר להיפך, בְּשִׁם
 שְׁלוֹקָה עַל שְׁבוּעַת שֹׁקֶר באופן שיש בה מעשה, בְּךָ לֹקָה נְמִי עַל
 שְׁבוּעַת שְׂוֹא אף על פי שאין בה מעשה. ויצא לו לתנא דין זה ממה
 שכתוב בשבועת שוא (שמות כ ז) 'כִּי לֹא יִנְקֶה ה' אֶת אִשְׁרָךְ יִשְׂאֵל אֵת שְׁמוֹ
 לְשְׂוֹא', ודרשו (לקמן כא) ה' הוא שלא ינקה אבל בית דין של מטה
 מלקים אותו ובכך מנקים אותו מהעון. מקשה הגמרא: בְּשִׁמְטָא
 שלוקה על שבועת שוא, שהרי כתוב (שם) 'כִּי לֹא יִנְקֶה ה'', ומשמע
 ש'ה' הוא שלא ינקה אבל בית דין מלקים ומנקים אותו, והיא דרשה
 פשוטה (הֵאִי לָאוּ וְהֵאִי לָאוּ). מתרצת הגמרא: אין הדבר פשוט
 משום דְּמָהוּ דְּתִימָא – שהיה מקום לומר בְּרֵאשִׁיתָא לִיה – כמו שהקשה
 רַב פֶּפְא לֵאבִי (בגמרא לקמן), מדוע דורשים מ'כִּי לֹא יִנְקֶה ה'', ש'ה'
 הוא שלא מנקה אבל בית דין של מטה מלקים אותו ומנקים אותו,
 והלא בפשוטו יש לפרש פסוק זה שלא יִנְקֶה בְּלָל, לא ה' ולא הבית
 דין של מטה,

אֵלָּא לְרֵבָא קִשְׁיָא, שאם המתפס בשבועה אין זו שבועה, כמו כן
 המתפס בנדר אין זה נדר, וזה נסתר מהברייתא.
 מתרין רבא: אֵמֵר לֶךְ רֵבָא, תְּרִין וְאֵימָא הֵכִי – תרין ופרש את דברי
 הברייתא באופן הבא, שאין התנא עוסק ב'איסור' הכתוב בפסוק ואינו
 מדבר במתפס בנדר אלא בעיקר הנדר, ומשמיע שאינו חייב בנדר
 אלא אם כן פירשו ואחר כך תלאו בדבר הנדר עליו כבר, וכך הם
 דברי הברייתא, אִיזְהוּ אִיסָר נִדְרָא הָאֵמֵר בְּתוֹרָה, הָאֵמֵר תְּרִי עֲלִי
 שְׂוֹא אוֹכֵל בֶּשֶׂר וְשְׂוֹא אֲשֶׁתָּה יִין בְּיוֹם שְׁמֵת בּוֹ אֲבִיו, בְּיוֹם
 שְׁנֵהֲרֵג בּוֹ פְּלוֹנִי, ואין זו התפסה בנדר אלא עיקר הנדר, שהרי אמר
 בפירוש 'הרי עלי שלא אוכל', וְעַל הַזֶּה אֵמֵר שְׂמוּאֵל, וְהוּא שְׁנֵהֲדוּר
 וְכָא מֵאֵתוֹ הַיּוֹם, ונמצא שתולה עכשיו את נדרו בנדר אחר. ומפרש
 רבא: מֵאֵמָא שְׂצִירָא לתלות דווקא בדבר הנדר, אֵמֵר קֵרָא
 (במדבר ל א) 'אִישׁ כִּי יִדְּוֹר נִדְרָא לֵה', עַד שִׁדְּוֹר בְּדָבָר הַנִּדְּוֹר, אבל אם
 תלה בדבר האסור, אין זה נדר.
 הגמרא שואלת על דברי הברייתא: 'בְּיוֹם שְׁמֵת בּוֹ אֲבִיו', מדוע
 הזכיר התנא מיתת אביו, הלא פְּשִׁיטָא שחל הנדר וכיון שהתפס
 ביום שהיה בו נדרו. משיבה הגמרא: אכן אין חידוש בדוגמא זו, אלא
 'בְּיוֹם שְׁנֵהֲרֵג בּוֹ גְּדֻלָּה בֶּן אֲחִיקֶם' אֵימָרֵיהֶן לִיה, ואגב זה שנה
 שאר הדוגמאות. והטעם שהוצרך להשמיע זאת אף על פי שגם
 במקרה זה מדובר שהיה נדרו מאותו היום, משום דְּסָלְקָא דְּעֵתָהּ
 אֵמִינָא, בִּינֵן דְּכִי לֹא נִדְרָא – שאם לא היה אסור עליו בשר ויין ביום
 שמת בו גדליה בן אחיקם, נְמִי היה אֵסוּר בהם, שהרי יום צום הוא,
 אם כן כִּי נִדְרָא עֲכָשִׁיו נְמִי לֹא הוּא עֲלִיה אֵיסוּר – לא יחול עליו
 איסור נדר וְהֵאִי לָאוּ מִיתְּפִים בְּנִדְרָא הוּא, משום שלא התפס
 באיסור נדר שבאותו היום אלא באיסור שגזרו חכמים שלא לאכול
 ולשתות. קָא מְשַׁמְעֵ לָן – לפיכך השמיע התנא שאין אומרים כן,
 אלא אומרים שהתפס בנדר, וכיון שנדר בדבר הנדר, חל עליו
 הנדר.
 מוסיפה הגמרא: וְאַף רַבִּי יוֹחָנָן כִּכְרָ לֵה לֵהָא דְּרֵבָא ש'איסור'
 שהוציאו בלשון שבועה שבועה הוא, דְּכִי אֶתָּא – שהרי כשבא רַבִּין
 מארץ ישראל לבבל אֵמֵר בשם רַבִּי יוֹחָנָן, אדם שאמר 'מִבְּמָטָא לֹא
 אוֹכֵל לֶךְ' או שאמר 'אִיסָר לֹא אוֹכֵל לֶךְ', הרי זו שְׁבוּעָה.
 הגמרא מבררת את מקורות האזהרות של שבועות ונדרים: כִּי אֶתָּא
 – כשבא רַב דִּימִי מארץ ישראל לבבל, אֵמֵר בשם רַבִּי יוֹחָנָן, שבועה
 שְׂאוּכֵל וְכֵן שבועה שלא אוֹכֵל, אם עבר הרי זו שבועת שֹׁקֶר,
 וְאִתְּרִיתָה מִהֵכָא (ויקרא יט יב) 'וְלֹא תִשְׁבַּעוּ בְּשִׁמִּי לְשֹׁקֶר' וגו',
 שפירושו, לא תשבועו בשמי כדי לשקר בשבועתכם לאחר זמן. ואם
 נשבע לשעבר, כגון שְׂאִכְלִיתִי וְכֵן שְׂאִכְלִיתִי, אם אין דבריו אמת
 הרי זו שבועת שְׂוֹא, לפי שיצאה מפיו לבטלה, וְאִתְּרִיתָה מִהֵכָא
 (שמות כ ז) 'לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשְׂוֹא' וגו'. ועל קוֹנְמוֹת –
 נדרים, עֹבֵר בְּלֹא יַחֲל דְּבִרֵּי' (במדבר ל א).
 מקשה הגמרא: מִיִּתְיָ, שנינו בברייתא, שְׂוֹא וְשֹׁקֶר אֶחָד הֵן, כלומר
 שבועת שוא ושבועת שקר שוות הן בדבר מסוים. מֵאִי לָאוּ – וכי אין
 הפירוש, שְׂמִדְּשְׁבוּעַת שְׂוֹא, שהוא נשבע נגד הידוע לכל אדם, היא
 לְשַׁעֲבֵר, כלומר שמיד בשעת השבועה היא לשוא, אֵת שבועת שֹׁקֶר
 נְמִי לְשַׁעֲבֵר, אֵלָּא – מוכח ששבועה שְׂאִכְלִיתִי וְכֵן שבועה שלא
 אִכְלִיתִי, שהן שבועות לשעבר, שבועת שֹׁקֶר הוּא, ולא כמו שאמר
 רב דימי ששבועת שקר היא להבא.
 מתרצת הגמרא: מִיִּדִּי אִירִיא – וכי ראייה היא, הָא בְּרֵאשִׁיתָא וְהָא

הגמרא מקשה על ברייתא זו מברייתא אחרת: ורמינהי – וקשה
מברייתא, ששינו, אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי, וכי רק עיירות
אלו שנמנו במשנה בלבד היו מוקפות חומה מימות יהושע, והלא
כבר נאמר בערים שכבש משה בעבר הירדן המזרחי, 'ששים עיר כל
חבל ארנוב ממלכת עוג בבשן. כל אלה ערים בצורות חומה
גבוהה' (דברים ג ד-ה). אלא למה מנו חכמים דווקא את אלו, משום
שכשעלו בני הגולה מצאו את אלו בדרך ביאתם, וקידשו.
הגמרא מפסיקה את הברייתא כדי לבאר את מה שקשה בה. מקשה
הגמרא: מדוע אמרה הברייתא שחזרו וקידשו השתא – עכשיו,
מלבד הקדושה הראשונה שנתקדשו בראשונה, הא אמרינן לקמן –
הרי בברייתא זו עצמה נאמר בסמוך דלא צריכא לקדושי – שאין
צורך לקדש את העיירות מחדש מפני שמעולם לא בטלה קדושתן.
מבאר הגמרא: אלא ודאי הכוונה היא שמצאו את אלו בדרכם,
ומנאום.
הגמרא חוזרת להביא את המשך הברייתא: ולא אלו בלבד, אלא
כל עיר שתעלה בידך מפורת מאבותיך שהיא מוקפת חומה
מימות יהושע בן נון, כל המצות האלו שנהגות בעיירות המוקפות
מימות יהושע, נהגות גם בה, מפני שקדושה ראשונה קידשה
לשעתה וקידשה לעתיד לבא.
מקשה הגמרא: קשיא דרבי ישמעאל בר יוסי אדרבי ישמעאל בר

יוסי – מצינו סתירה בין דברי רבי ישמעאל ברבי יוסי בברייתא
הראשונה, שבה מוכח שסובר שלא קידשה לעתיד לבא, ובין דבריו
בברייתא השניה, שבה אמר במפורש שקידשה לעתיד לבא.
מתרצת הגמרא: איבעית אימא – אם תרצה תוכל ליישב זאת כך,
תרי תנאי אליבא דרבי ישמעאל בר יוסי – שני תנאים הם ששנו
את שתי הברייתות, ונחלקו מהי דעתו של רבי ישמעאל ברבי יוסי,
האם קידשה לעתיד לבא או לא.
הגמרא מתרצת תירוץ נוסף. ואיבעית אימא – ואם תרצה אפשר
לתרץ בדרך אחרת, תדא מיניהו – אחת מהברייתות רבי אלעזר בר
יוסי אמרה, ולא רבי ישמעאל ברבי יוסי אשר אמר את הברייתא
השניה.
הגמרא מביאה ברייתא אשר ממנה אכן נראה שרבי אלעזר ברבי
יוסי אומר שקדושה ראשונה קידשה לעתיד לבא: דתנאי – שהרי
שינו בברייתא, רבי אלעזר בר יוסי אמר, נאמר בתורה (ויקרא כה ל)
על בית מבתי ערי חומה 'וקם הבית אשר בעיר אשר לוא חומה
לצמיתת לקנה אתו'. קרי 'לו', והיינו שיש לעיר חומה, אולם כתוב
'לא', משמע שאין לה חומה, ללמד שהדין האמור בפסוק נאמר אף
על פי שאין לו – (לעיר) עכשיו חומה, ורק הנה לו קודם לכן. הרי
שהוא סובר, שאף על פי שחרבה חומתה, עדיין העיר קדושה
בקדושתה הראשונה.

המשך ביאור למס' שבועות ליום שלישי עמ' ב

אית ליה – אבל יש לו מקור לכך מהלכה למשה מסיני, קא משמע
לן – לכן השמענו ריש לקיש, שדעת רבי ישמעאל היא שאין צריך
ידיעה בתחילה.

הדרן עלך ידיעות הטומאה

פרק שלישי – שבועות שתיים

הפרק שלפנינו עוסק בדיני שבועת ביטוי ושבועת שוא. שבועת ביטוי,
הוא שנשבע לעשות דבר בעתיד או לא לעשותו, או שנשבע לשעבר
שכך וכך היה המעשה. העובר עליה, אם היה מזיד לוקה, ואם היה
שוגג מביא קרבן עולה ויורד.

משנה

שבועות ביטוי הן שתיים – שני אופנים הכתובים בתורה בפירוש, שהן
ארבע – ועם האופנים שנתרבו ממדרש חכמים, הם ארבעה סוגים.
המשנה מבארת את ארבעת האופנים: שבועה שאוכל ושבועה שלא
אוכל, הן דוגמאות לשני האופנים המפורשים בתורה, שנאמר (ויקרא
ה ד) 'או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב, ומשמע
שהיא שבועה להבא, ופירוש 'להיטיב' כגון לאכול שהוא מטיב
לגופו, ו'להרע' כגון שלא לאכול, שמענה את עצמו.
ושני האופנים הנוספים הם, שבועה שאכלתי ושבועה שלא אכלתי,
שהן שבועות לשעבר, ודרשו להלן (כו.) שגם הם בכלל שבועת ביטוי.
המשנה מבארת פרטי הדינים: אמר שבועה שלא אוכל, ואכל כל
שהוא, חייב, דברי רבי עקיבא. אמרו לו חכמים לרבי עקיבא, היכן
מצינו באוכל כל שהוא מדבר האסור שהוא חייב, כדי שנוכל

לדמות ולומר שהה הנשבע חייב בכל שהוא, שדעת הנשבע על
האכילה של תורה, וכיון שאינה אלא בכזית, אם אכל פחות מכך
פטור. אמר להם רבי עקיבא, וכי היכן מצינו במדבר ומביא קרבן
על ביטול דיבורו כדי שנאמר שבדומה לכך גם זה הנשבע מדבר
ומביא קרבן על ביטול דיבורו. וכיון שאיסור שבועה תלוי בביטול
דיבורו, אף האוכל כל שהוא עובר על שבועתו, שהאומר 'לא אוכל'
דעתו לאסור עצמו אפילו בכל שהוא.

גמרא

הגמרא מקשה סתירה לגבי משמעות 'שבועה שאוכל': שנינו
במשנתינו 'שבועה שאוכל ושלא אוכל, למימרא – מכאן מבואר
דהלשון 'שבועה שאוכל' דאכילנא משמע – משמעותה 'שאני
אוכל'. ורמינהי – וקשה ממה ששינו במקום אחר, אדם שאמר
לחבירו אחת מלשונות דלהלן: א. שבועה לא אוכל לך, ב. שבועה
שאוכל לך, ג. לא שבועה שלא אוכל לך, הרי זה אסור לאכול משל
חבירו, שמשמעות לשונות הללו היא כדלהלן: א. 'שבועה לא אוכל
לך', שבועה עלי שלא אוכל משלך, ב. 'שבועה שאוכל לך', באיסור
שבועה יהיה עלי מה שאוכל משלך, ג. 'לא שבועה שלא אוכל לך',
לא יהיה עלי באיסור שבועה מה שלא אוכל משלך, אבל מה שאוכל
משלך יהיה באיסור שבועה. ומבואר שמשמעות 'שבועה שאוכל לך'
לאסור את האכילה, ולא לחייב את עצמו לאכול כפי שמוכח
ממשנתינו.
מתרץ אביי: אמר אביי, לעולם דאכילנא משמע, ומברייתא לא
קשיא, שיש לחלק, כאן מדובר במסרבין ב – מפצירים בו לאכול
וכאן בשאין

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 **א.** אסור לתן כלי מנוקב מלא שמן על פי הנר^א כדי שיהא השמן מטפף כל שעה לתוך הנר גזרה שמה יסתפק
- 2 מהשמן שבכלי כיון שאינו מחובר לנר ויש בזה איסור משום מכבה^ב שעל ידי פן יכבה הנר בזמן קרוב יותר
- 3 מאם לא היה מסתפק ממנו כלום והיה נוטף פולו לתוך הנר.
- 4 ואף להאומרים דמותה לחתוך נר של שעה הדולק ביום טוב ואין בזה משום מכבה הואיל ובשעה שחותך ממנו
- 5 אינו (מכבה) [מכבה] אורו כלל ואף על פי שגורם לו לכבות במהרה אין בכך כלום כמו שיתבאר בסימן תקי"ד^ג
- 6 ולפי דבריהם אף כאן אין בו משום מכבה בשנוטל מהשמן שבכלי כיון שאינו מכבה כלל את אור הנר בשעת
- 7 נטילתו שהרי נשאר עדיין שמן בכלי שיטפף לנר מכל מקום חוששין שמה ימלך ויטול מהנר כל השמן עם הכלי
- 8 או בלא הכלי ונמצא מכבה אור הנר בשעת נטילתו ויש בזה משום מכבה לדברי הכל^ד.
- 9 ואם חיבר הכלי לנר חבור יפה בסיד או בחרסית^ה הרי זה מותר דכיון שחברו לו נעשה כלי אחד ובדול הוא
- 10 ממנו משום איסור שבת^ו כמו מהנר עצמו ולא יבא להסתפק ממנו:

חלק ב סימן רסה, דין כלים הנתנים תחת הנר סעיף א

הלכתא רבתא

- א [על פי הנר - כל נר אפילו אינו של מצוה^א.]
- ב [איסור משום מכבה - היינו כשם שאסור לכבות אש בשבת - כן אסור למהר כיבוי אש בשבת^ב.]
- ג [משום מכבה לדברי הכל - אפילו נשאר בנר ריבוי שמן המספיק לדלוק עד מוצאי שבת - חייב משום מכבה, שברגע שמפסיק השמן לרדת לתוך הנר - נפחת מיד גובה השמן שבנר ומתרחק מן הפתילה ומכבה אורה^ג.]
- ד [בחרסית - חרס שכתשו - אם גבלו במים נקרא 'חרסית'^ד.]
- ה [משום איסור שבת - שאין להסתפק מן השמן שבנר עצמו - משום שמרחיק את השמן מן הפתילה ומכבה אורה - ולכן דין השמן כמוקצה מחמת איסור שאין לנגוע בו^ה.]

ציונים והוספות

- (1) קו"א סק"א.
- (2) ולכן הוסיפו לגזור שלא להניח כלי עם שמן המטפף לתוך הנר, אבל אין איסור ההסתפקות מהנר מחמת גזירה שמה יסתפק מהנר עצמו שאז אין לאסור להניח הכלי אלא רק שלא יסתפק מהכלי (דהוא גזירה לגזירה), וכן אין האיסור משום שהוקצה למצוותו - שהרי אין מדובר רק על נר של מצוה, וכן לא משום שהוקצה לאיסורו - כיון שאין לאסור השמן במוקצה קודם שירד לנר (קו"א סק"א, וראה עוד קו"א סי' ערה סק"ב).
- (3) סעיף ח (לגבי יו"ט): נר של שמן שהוא דולק יפה מותר. לקצרו ע"י שיבעירו באמצעיתו עד שיחלקנו לשתי נרות דולקות אפילו אינו צריך כלל להדליק חלק השני אלא כדי שישורף הנר במהרה.
- אבל אסור לקצרו ע"י שיחתכנו מלמטה בסכין או בדבר אחר
- אפילו אם הוא נר גדול מאוד וחס עליו שלא ישרף כולו מפני שהוא גורם למהר כיבוי הנר שלא ע"י ריבוי הבערה (היינו שלדיעה זו אין איסור בקיצור הנר אף שממהר הכיבוי - ולהלכה נהגו להקל רק באופן של ריבוי הבערה, אבל באופן אחר יש להחמיר באיסורי תורה כמבואר שם בקו"א סק"ב).
- (4) כן משמע מסי' תקיד סעיף ו לגבי המסתפק משמן שבתוך הנר עצמו וכן הוא הדין במסתפק בכל השמן שבכלי המטפף לנר שגורם מיד לשמן שבנר להתרחק מעט מהפתילה.
- (5) פיה"מ להרמב"ם כלים פ"י משנה ב (ובכ"מ), ויש שפירשו שהכוונה לאדמה שעושים ממנה החרס (ראה רע"ב כלים פ"ג משנה ז, רש"י ותוס' בבא קמא דף סט, א. ד"ה חרסית).
- (6) ראה סי' תקיד ס"ו, וקו"א כאן סק"א.

שולחן ערוך – הלכות בציעת הפת

לברך תחילה ברכה אחת מעין ג' כמו שיתבאר בס' ר"ח:

ח במה דברים אמורים בלחם גמור שדרך בני אדם לקבוע
סעודתו עליו אבל מיני לחמים שיתבארו לפנינו שאין דרכם
של רוב בני אדם לקבוע סעודתם עליהם אין מברכים עליהם
המוציא וברכת המזון רק בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין
שלש אלא אם כן אוכל שיעור שאחרים רגילים לקבוע סעודה
לפעמים על שיעור כזה לפי שברכת בורא מיני מזונות כוללת
גם הלחם שהוא מזון ולא קבעו לברך המוציא על הלחם אלא
מפני חשיבותו שסועד הלב וכל לחם שאין קובעים עליו סעודה
בטלה חשיבותו אלא אם כן יש בו כדי לסעוד.

וכן ד' ברכות של ברכת המזון לא קבעו עליו אלא מפני
חשיבותו שמן התורה היה די בברכה אחת מעין ג' שהרי לא
נאמר בתורה אלא פעם אחת וברכת את ה' אלהיך על הארץ
הטובה אשר נתן לך ודרשו מפסוק זה לברך על המזון ועל
הארץ ועל המקדש ודי בברכה אחת לכולם אלא שחכמים תקנו
לברך על כל אחד בפני עצמו ולא תקנו אלא בלחם שרגילים
לקבוע סעודה עליו אבל מיני לחמים שאין רגילים לקבוע עליהם
אפילו הוא אכל ושבע מהם שנתחייב לברך אחריהם מן התורה
דיו בברכה אחת מעין ג' של תורה אלא אם כן אכל שיעור שבני
אדם קובעים עליו כשאוכלים מין לחם זה במקרה אבל אם רוב
בני אדם אין קובעים עליו אף על פי שהוא קובע עליו בטלה
דעתו אצל רוב בני אדם.

ומכל מקום אם הוא קבע סעודתו עליו ואכל עמו בשר ודברים
אחרים כמו שנוהגים בסעודת לחם גמור עד ששבע וגם אחרים
רגילים לקבוע עליו אם אוכלים עמו שאר דברים כמו שאכל
הוא מברך המוציא וברכת המזון וכן אם הוא שבע ממנו לבדו
וגם אחרים רגילים לשבוע ממנו כשמלפתין אותו באיזה ליפתן
מברך המוציא וברכת המזון.

ומכאן אתה למד ששיעור קביעות סעודה האמור כאן אינו
כשיעור סעודה האמור בעירוב שהוא כג' ביצים שהיא פחותה
שבסעודת עניים הבריאיים ושם סעודה עליה אבל אינה סעודת
רוב בני אדם הבריאיים (כשאוכלין ממנו לבדו בלא ליפתן ודברים
אחרים) (אלא כשיעור עומר לגולגולת לב' סעודות) שאל"כ מה
הועילו כאן לשער שיעור שאחרים קובעים עליו עם איזה ליפתן
הרי גם על ידי ליפתן אין שם סעודה עליה בפחות מכג' ביצים
פת שאל"כ למה הצרכו בשתי סעודות של עירובי תחומין
כשתי סעודות פת אם פחות מכן ראוי לב' סעודות ע"י ליפתן
יהא די בזה לערובי תחומין מקל וחומר מליפתן של פת מב'
סעודות שמעריבין בו כל שכן הפת הנאכלת בב' סעודות הללו.

ואם מתחלה היה בדעתו לאכול מעט וברך בורא מיני מזונות
ואח"כ נמלך ואכל שיעור שרוב בני אדם קובעים [סעודה] עליו
יברך אחריו ברכת המזון אע"פ שלא בירך המוציא לפניו כגון
שלא היה כדי קביעות סעודה במה שנשאר לפניו אחר שנמלך
אבל אם נמלך לאכול עוד כשיעור קביעות סעודה מלבד מה
שאכל כבר צריך ליטול ידיו ולברך המוציא תחילה וא"צ לברך
תחילה ברכה אחת מעין ג' על מה שכבר אכל לפי שמצטרף עם
מה שיאכל להפטר בברכת המזון כיון ששניהם מין לחם אחד
משא"כ באוכל דבר שטעון ברכה מעין ג' לפני סעודת לחם
גמור שאין מצטרפין זה עם זה להפטר בברכת המזון אלא צריך

ט ואלו הם מיני לחמים שאין דרכם של בני אדם לקבוע
סעודתם עליהם פת הבאה בכיסנין ולחמניות וטרוקנין
וטריא.

פת הבאה בכיסנין יש מפרשים שהיא פת עשויה כמין כיס
שממלאין אותה קודם אפייתה בדבש או בצוק"ר או שקדים או
אגוזים או שאר כל מיני פירות או תבלין אע"פ שהעיסה עצמה
נילושה במים לבד ונאפת בתנור או במחבת בלא שום משקה
(כגון עפ"ל פלאדי"ן או פאוו"דלא פלאדי"ן) ובכלל זה מה
שעושים בפורים עיסה רחבה וכפולה וממלאים אותה
בשומשמן ואפילו אם המילוי הוא רב מאוד ועיקר הכוונה בפת
זו לאכילת המילוי מכל מקום מין דגן הוא חשוב ואינו בטל
לגבי המילוי ואע"פ שהוא רב ממנו ולכך מברכין עליו בורא
מיני מזונות וגם המילוי נפטר בברכה זו שהוא טפל למין דגן.

והוא שמתכוונין ג"כ לאכילת מין הדגן שהיא העיסה שבה
המילוי אע"פ שאין זו עיקר הכוונה אבל אם אין מתכוונין כלל
לאכול העיסה כגון אותם ריקין דקין שנותנים מרקחת עליהם
שהדבר ידוע שאין מתכוונים כלל לאכול העיסה רק שבאים
לדבק המרקחת עליהם כדי שלא יטפּו הידים מהדבש הרי הם
טפלים לגבי המרקחת וברכת המרקחת פוטרתן ואפילו אם אכל
תחלה המרקחת ונשארו הרקיקים לבדם אבל במדינות אלו
שמוניחים המרקחת על הדובשנין (שקורין לעקו"ך פלאדי"ן)
שטובים למאכל א"כ כוונתו ג"כ על אכילת הדובשנין ומברך
עליהם בורא מיני מזונות ופוטר את המרקחת שהיא טפילה למין
דגן:

י וכל עיסה שהמילוי טפל אליה אף על פי שאוכלה לבדה אחר
שנטל המילוי ממנה אינו מברך עליה אלא בורא מיני מזונות
ולא המוציא הואיל ובשעת אפייתה היתה באה בכיסנין אבל אם
אינו אוכל אלא המילוי שנטל ממנה לבדו מברך עליו ברכה
הראויה לו שהכל או בורא פרי האדמה או בורא פרי העץ.

וכל זה כשהמילוי הוא מפירות וכיוצא בהם מדברים שאין דרך
לקבוע סעודה עליהם לא ללפת בהם את הפת ולא למזון
ולשובע אלא אוכלים אותם לקנוח סעודה ולתענוג כמ"ש בסמ"ח
קע"ז ולכן אין דרכם של רוב בני אדם לקבוע סעודה ג"כ על
הפת הממולאת מהם אבל אם המילוי הוא מדברים שדרך בני
אדם לקבוע סעודה עליהם ללפת בהם את הפת כגון בשר ודגים
וגבינה וביצים וירקות (או שדרך לקבוע סעודה עליהם למזון
ולשובע אע"פ שאין מלפתין בהם הפת כגון כרוב ותורדן וכל
כיוצא בהם ממעשה קדירה שהם מעיקר הסעודה) כמו שיתבאר
שם אין מילוי זה מוציא את הפת הממולאת בו מתורת לחם
גמור שהכל קובעים עליו לפי שגם על זו אין רוב בני אדם
נמנעים מלקבוע סעודה עליהם מפני המילוי שבה כיון שהמילוי
ראוי ג"כ לקבוע עליו סעודה ללפת בו את הפת (או למזון
ולשובע).

ויש אומרים שאין חילוק בין מילוי פירות למילוי בשר וגבינה
וכיוצא בהם ולעולם מברך בורא מיני מזונות אלא א"כ אוכל
שיעור שרוב בני אדם קובעים עליו והעיקר כסברא הראשונה
וירא שמים לא יאכל מהם פחות משיעור קביעת סעודה אלא
בתוך הסעודה למזון ולשובע כמו שיתבאר:

צריכה ונושא שם שמים לשוא אבל לא לשקר אפילו אם בירך
על דבר שאינו מזון כלל.
וכל בעל נפש הרוצה להחמיר על עצמו לא יאכל פחות משיעור
קביעות סעודה (אלא פת שנילושה במשקין או מי פירות והיא
ממולאת בפירות וכיוצא בהם) כי אם בתוך הסעודה למזון
ולשובע כמו שיתבאר:
יג לחמניות הן ריקיין דקים (שקורין ניבל"ש) ובקצת מדינות
אלו (בלינע"ש) הנעשים מתערובת קמח ומים בקדרה
בלילה רכה מאד ושופכים על עלי ירקות רחבים ונאפית בתנור
עם העלים או שופכים על מחבת שאין בה משקה שדינה כתנור
בין שהרתיחה תחלה ואח"כ שפך בה בין ששפך בה ואח"כ
הרתיחה ומעט משקה שמושחין המחבת שלא תישרף העיסה
אינו נקרא משקה.
אבל אם יש בה משקה אפילו אוכל מהם שיעור קביעת סעודה
מברך בורא מיני מזונות ומעין ג' לפי שלא היתה עליהם תורת
לחם מעולם לא בשעת לישתם כיון שבלילתם רכה ולא בשעת
אפייתם כיון שנטגנו במשקה ואין לחם אלא האפוי ולא מטוגן.
ואפילו אותם שאין בלילתן רכה מאד כל שאין בלילתן עבה אין
עליהן תורת לחם בשעת לישיה ולא בשעת אפייה אם נטגנו
במשקה אבל אם נאפו בתנור או במחבת בלי משקה לחם גמור
הוא ומברכין עליו המוציא אפילו לא אכל שיעור קביעת סעודה
שכיון שאין בלילתן רכה מאד דרכם של בני אדם לקבוע עליהם
סעודה לפעמים אע"פ שאין בלילתם עבה לגמרי.
יש אומרים שאותן שבלילתן רכה מאד אין מברכין עליהם
המוציא וברכת המזון כשאוכל שיעור קביעות סעודה אלא
כשאין ריקיין דקין מאד אחר האפיה כגון ששפך הרבה על
העלים או על המחבת עד שנעשו עבים קצת ע"י האפיה אע"פ
שאין עבים לגמרי אבל אם גם אחר האפיה הם ריקקים דקים
מאד כגון אותם שאופים בדפוס בין ב' ברזלים אין קביעות
סעודה מועלת בהם לברך המוציא וברכת המזון לפי שאין
עליהם תורת לחם כלל גם בשעת האפיה כיון שהם ריקקים
דקים מאד ויש לחוש לדבריהם שלא לאכול מהם כשיעור
קביעות סעודה כי אם בתוך הסעודה למזון ולשובע.
וכן בטריאת דהיינו שלוקחים קמח ומים ומערבין ושופכין על
הכירה והוא מתפשט ונאפה יש אומרים שאין עליו תורת לחם
כלל ואפילו אוכל כשיעור קביעות סעודה מברך בורא מיני
מזונות ומעין ג'.
(אבל טרוקנין דהיינו שעושים גומא בכירה ונותנים בה קמח
ומים מעורבים בה אע"פ שבלילתה רכה מאד מכל מקום כיון
שע"י האפיה נעשים עבים מועלת בהם קביעות סעודה לברך
המוציא וברכת המזון כעל לחם גמור אבל בפחות משיעור
קביעות סעודה מברך בורא מיני מזונות הואיל ובלילתו רכה
מאד ואין דרך רוב בני אדם לקבוע עליהם סעודה):
יד וכל מיני לחמים הללו שאין דרך רוב בני אדם לקבוע
סעודה עליהם אם בא לאוכלם בתוך הסעודה לקנוח סעודה
ולתענוג להקל מכווד המאכל כמו שרגילין שכוססין עוגות
יבשות בסוף הסעודה או מיני מתיקה אינם נפטרים בברכת הפת
וצריך לברך עליהם בתחילה בורא מיני מזונות כמו שצריך לברך
על פירות שאוכלין בקנוח סעודה כמ"ש בס"י קע"ז אלא שהפת

יא ויש מפרשים שפת הבאה בכיסנין היא פת שנילושה בדבש
או בחלב וחמאה או בשומן או בשמן או במי ביצים או
במי פירות ויין או בשאר משקין חוץ ממים ואפילו עירב בה
מעט מים אם הרוב הוא משאר משקין מברכין עליו בורא מיני
מזונות וברכה אחת מעין ג' ואע"פ שכל המשקין אין מוציאין
העיסה שנילושה בהם מתורת לחם לענין חלה מכל מקום אין
דרך בני אדם לקבוע סעודה אלא על פת שנילושה במים לפיכך
אין בה חשיבות לחם גמור לברך המוציא וברכת המזון אלא
א"כ אוכל שיעור שרוב בני אדם קובעים עליו וכן אם עירב בה
תבלין הרבה יותר ממים אע"פ שנילושה במים לבד ואפי' אם
עירב בה תבלין ודבש יותר מקמח שכמעט הדבש והתבלין הם
עיקר והקמח הוא לדבקם ולהקפותם אין הקמח טפל אצלם
לברך עליהם ברכה הראויה להם לפי שמלבד מה שהקמח מדבק
ומקפה התערובת הוא מכשירו ומתקנו ג"כ לאכילה ומן הסתם
ניתן הקמח בתערובות זה על דעת שניהם לדבק ולהכשיר וכיון
שהוא מין דגן הוא חשוב ואינו בטל בתערובת כל שבא ג"כ
להכשירו לאכילה ולכן מברכין על תערובת זו בורא מיני מזונות
ואם אכל שיעור קביעות סעודה מברך ברכת המזון על תערובת
זה (כמו שמברכין ברכת המזון על תערובת קמח תבואה בקמח
קטניות שעשה מהם פת אם יש בתערובת כזית בכדי אכילת פרס
קמח תבואה כמו שיתבאר לקמן) אבל עיסה שנילושה במים
ועירב בה מעט דבש ותבלין אע"פ שטעם הדבש ותבלין נרגש
בעיסה אין מברכין עליה בורא מיני מזונות אלא המוציא וברכת
המזון כיון שהרוב מים וכן במעט חלב וחמאה ושמן ושומן
ושאר משקין ומי פירות ועל כן יפה עושים שאופין עוגות
(שקורין שמאל"ץ קוק"ן) ללחם משנה כי אין שם רק מעט
שומן:
יב ויש מפרשים שפת הבא בכיסנין היא פת שנילושה אפילו
במים ואפילו אינה מתובלת ואינה ממולאת אלא שעושים
אותה עוגות יבשות וכוססין אותה לתיאבון ולא כדי להשביע
(שקורין קיכלי"ך).
ולענין הלכה יש להקל בדברי סופרים כדברי כולם ובפרט בספק
ברכות שלא לברך ברכת המזון ד' ברכות על מה שלסברא אחת
די בברכה אחת מעין ג' כי אין כאן ספק של תורה אף אם אכל
כדי שביעה שהוא חייב בברכת המזון מן התורה שהרי מן
התורה די לעולם בברכה אחת מעין ג'.
וכיון שמברך ברכה אחת מעין ג' אין לו לברך המוציא שלא
יהיו ברכותיו סותרות זו את זו ועוד שברכת בורא מיני מזונות
כוללת גם כן לחם גמור אלא שמפני חשיבותו הוציאנוהו מכלל
שאר מזון וקבעו לו ברכה בפני עצמו וכל שאין ברור לנו שיש
בו חשיבות לחם גמור אין להוציאו מחזקתו שהוא בכלל מזון
בודאי ואע"פ שהמברך בורא מיני מזונות על לחם גמור לא יצא
ידי חובתו הואיל ונשתנה לעילוי וחשיבות נשתנית ברכתו מכל
מקום בספק לחם גמור יצא שספק ברכות של דבריהם להקל
ואפי' לכתחילה אין כאן חשש ברכה לבטלה שכיון שהקילו
חכמים בדבריהם לצאת בספק ברכה אין זו ברכה שאינה צריכה
ואינה לבטלה בודאי כיון שיוצא בה ידי חובתו ורשאי לאכול
על ידה ואינו נושא שם שמים לשוא ולא לשקר שהרי מברך ה'
באמת שברא מיני מזונות ולא עוד אלא שגם זה מזון הוא אלא
שכשאנו יוצא בה ידי חובתו בברכה זו הרי זו ברכה שאינה

1 הבא בכיסנין לפי שנחלקו בה ויש אומרים שלחם גמור הוא מה
2 שיש אומרים שהוא פת הבאה בכיסנין לפיכך אין לברך בתוך
3 הסעודה אלא על מה שלדברי הכל נקרא פת הבאה בכיסנין.
4 אבל אם בא לאוכל למזון ולשובע הרי הם באים מחמת
5 הסעודה ונפטרים בברכת הפת כמו שנפטרים כל מעשה קדרה
6 שבתוך הסעודה שבאים למזון אף על פי שאין מלפתין בהם את
7 הפת כמו שיתבאר שם ואפילו מיני עיסה הממולאים בפירות
8 א"צ לברך אפילו על הפירות שבהם כמו שמברכין על שאר
9 הפירות שבתוך הסעודה לפי שהפירות הללו הם טפילים לגבי
10 העיסה שהוא מיני דגן ונפטרים עמה בברכת הפת הואיל והיא

11 באה בתוך הסעודה למזון ולשובע כמו שהם נפטרים עמה
12 בברכת בורא מיני מזונות כשמברך עליה שלא בתוך הסעודה
13 או בתוך הסעודה כשהיא באה לקנוח ותענוג ואין להחמיר
14 וליקח קצת פירות מן העיסה ולברך עליהם כי היא ברכה
15 לבטלה אם אוכל גם העיסה ואפילו מיני עיסה שבלילתם רכה
16 מאד ונטגנו במשקה שאין עליהם תורת לחם כלל אפילו
17 כשאוכלים מהם שיעור קביעות סעודה אעפ"כ נפטרים בברכת
18 הפת כשבאים בתוך הסעודה למזון ולשובע כמו שנפטרים כל
19 מעשה קדרה שבאים לתבשיל ולמזון:

חלק א סימן קסח, על איזה מיני פת מברכין טעמים ח"ד

לקוטי תורה

1 **תוכן הפרק:** עניינה של "שמירת שבת" - להתקדש
2 בקדושתו ית', "כמוני כמוהם כביכול"
3 **ושמרו בני ישראל את השבת.**
4 מלשון הכתוב, שמדגיש "ושמרו בני ישראל את
5 השבת" - אע"פ שכל המצוות ניתנו לישראל דוקא,
6 ומ"מ דוקא גבי שבת מודגש שבנ"י הם השומרים
7 מצוה זו - משמע, שיש קשר מיוחד בין בני ישראל
8 והשבת, שמחמתו רק הם נצטוו על השבת.
9 **כי הנה ענין השבת שבו שבת ה'.**
10 להבין זה יש להקדים ביאור ענין השבת, שהרי
11 יסודה של שבת הוא - שביתת הקב"ה ביום זה, "כי
12 ששת ימים עשה ה' גו' וביום השביעי שבת וינפש",
13 אשר מזה מובן, שאם נבין ענין שביתת הקב"ה ביום
14 השבת, יובן ג"כ ענין "שמירת" השבת שנצטוו עלי'
15 בני ישראל, וממילא יתבאר גם הקשר המיוחד בין
16 שבת ובני ישראל דוקא.
17 **כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ בו,**
18 **דהיינו שהשפיל את עצמו כביכול וצמצם כעשרה**
19 **מאמרות, יהי רקיע בו, בששת ימי המעשה, לברוא**
20 **ולהוות ולהחיות רוח שפלים.**
21 התוכן הפנימי של שביתת הקב"ה ביום השבת
22 (שאינו ח"ו כפשוטו, שהרי לא בעמל ברא הקב"ה את
23 עולמו) יובן ע"פ ביאור אופן התהוות העולמות
24 והנבראים, וקיומם וחיותם בששת ימי המעשה:
25 דהנה הקב"ה בכבודו ובעצמו הוא למעלה ונבדל
26 לגמרי מגדר נבראים, ובריאית העולמות וקיומם הוי
27 השפלה (היינו ירידה) עצומה לפניו ית', לפי שהבריא
28 מוגדרת ומוגבלת, ובכדי שיומשך בה שפע מוגבל זה
29 מאתו ית' צריך להיות צמצום עצום, שהקב"ה צמצם

30 את אורו בעשרה מאמרות פרטיים (שהם עשרה מיני
31 כוחות וחיות אלקיים מצומצמים ומוגדרים) שמהם
32 נשפעת חיות פרטית לכל נברא להחיותו ולקיימו -
33 ולפיכך, לגבי הקב"ה עצמו כל הנבראים הם בבחינת
34 "רוח שפלים".
35 **בבחינת חיצוניות מלכותו ית' לבד.**
36 חיות אלקית זו המתפשטת ממנו ית' לברוא
37 ולהחיות הנבראים היא רק בחינת "חיצונית" מאלקות
38 - בחינת "מלכותו ית' לבד".
39 **כדכתיב מלכותך מלכות כל עולמים, שהתהוות**
40 **כל עולמים וחיותם אינו אלא מבחינת מלכותו ית'.**
41 הפירוש הפנימי בכתוב "מלכותך מלכות כל
42 עולמים" הוא, שחיות כל העולמות כולם, גם של
43 העולם העליון ביותר, אינה אלא ממידת מלכותו ית',
44 שהיא המידה האחרונה (כידוע בענין "עשר ספירות"
45 עליונות, שמלכות היא ה"ספירה" האחרונה).
46 *[והולך ומסביר זה שמדת המלכות המח' העולמות*
47 *היא רק בחינה חיצונית בלבד (כאמור):]*
48 **ואינו כדמיון הנשמה המחיה את הגוף, שמתלבשת**
49 **בתוכו להחיותו, ויש לה התפעלות ממקרי ושנוי**
50 **הגוף בו.**
51 אף שחיות הנבראים היא חיות אלקית כאמור,
52 והיא מתלבשת בתוך כל הנבראים כמו שאמרו בזהר
53 דהקב"ה "ממלא כל עלמין" (ממלא כל העולמות) כדי
54 להחיותם, מ"מ, "אינו כנשמת האדם תוך גופו שהיא
55 נתפסת תוך הגוף עד שמתפעלת ומקבלת שינויים
56 משינויי הגוף וצער, מהכאות או קרירות או חמימות
57 האש וכיוצא", וכפי שרואים שצער גופני בא' מאברי
58 הגוף פועל בלבול והעדר המנוחה בכללות הנפש -

1 דזהו רק בנשמה, לפי שגם מהות הנשמה עצמה
2 מתלבשת בתוך הגוף;

3 משא"כ אני הוי' לא שניתני כתיב, שאין בו שום
4 שינוי ח"ו מצד רבוי הנבראים, וכמאמר אתה הוא
5 עד שלא נברא העולם כו'.

6 אע"פ שהקב"ה מהוה ומחיה ומקיים את העולם,
7 עם כל זה "אינו מתפעל ח"ו ממאורעי העולם ושינוייו
8 ולא מהעולם עצמו, שכולם אינן פועלים בו שום שינוי
9 ח"ו", היינו לא רק שאין הקב"ה מתפעל מהשינויים
10 שבנבראים, אלא גם עצם פעולת הבריאה אינה פועלת
11 שינוי בהקב"ה; דנברא העושה איזו פעולה, הרי
12 בשעת מעשה הוא עסוק בזה, שכוחות נפשו מלוכשים
13 בעשי', ונמצא שנפשו מתפעלת ומשתנית ע"י העשי',
14 שאינו דומה מצב הנפש קודם העשי' למצבה בשעת
15 העשי'; משא"כ אצלו ית', אע"פ שהוא בורא את
16 העולם, אין פעולה זו עושה בו שום שינוי.

17 וזהו פירוש נוסח התפלה "אתה הוא עד שלא
18 נברא העולם אתה הוא משנברא העולם" - "פירוש
19 הוא ממש בלי שום שינוי" - שבריאת העולם הזה וכן
20 בריאת כל העולמות העליונים אינה פועלת שום שינוי
21 ו"התפעלות" בהקב"ה, כי הוא ית' אינו משתנה כלל
22 מהבריאה.

23 [והטעם לכך:]

24 לפי שאינו מתלבש בתוך העולמות להחיותם
25 בבחינת פנימיות מהותו ועצמותו ית'.

26 ההבדל בין הנשמה שמתפעלת ממקרי הגוף
27 להקב"ה שאינו משתנה ח"ו מן הבריאה, הוא לפי
28 שהקב"ה בכבודו ובעצמו אינו מתלבש בתוך
29 העולמות, דאע"פ שהוא ית' נמצא בכל מקום, מכל
30 מקום, להיות שאינו "מתלבש" בהם, הוא נשאר
31 ברוממותו והבדלתו מן הנבראים, ולפיכך אינו משתנה
32 מהם.

33 [אך לכאן קשה, הרי סוף-סוף נמשכת מאתו ית' חיות
34 אלקית לברוא ולהחיות את הנבראים, וכיצד אינו משתנה
35 על ידי המשכת החיות מאתו ית'?

36 לזה ממשיך:]

37 אלא רק התפשטות זיו והארה ממנו ית'.
38 החיות האלקית המתפשטת מאתו ית' אינה אלא
39 "הארה" בלבד ממהותו ועצמותו ית'. משל לדבר
40 מהשמש המאירה לארץ ולדרים עלי': ישנו עצם כדור

41 השמש עצמו (המאור), וישנו אור השמש המתפשט
42 ממנו להאיר את העולם, וכשם שאין אור זה חלק מגוף
43 כדור השמש אלא זיו והארה בעלמא ממנו, כך אין
44 החיות האלקית המח' העולמות, מהותו ית' בעצמו,
45 כי אם זיו והארה בעלמא ממנו ית'.

46 ולכך אין בריאת העולמות פועלת בו שום שינוי,
47 דכמו במשל הנ"ל מאור השמש, שהיות וגוף השמש
48 עצמו אינו מתפשט כלל לארץ, והאור המתפשט מן
49 השמש לארץ הוא רק זיו בעלמא (שאינו בו מאומה
50 ממהות השמש), לכן אין השמש משתנית במאומה
51 מפעולת האור והזיו, דאין שום נפק"מ ושינוי לשמש
52 אם אור השמש מאיר לארץ ומחמם אותה ומצמיח כו',
53 אם לאו - כך בנמשל למעלה, דהיות שהקב"ה בכבודו
54 ובעצמו "אינו מתלבש בתוך העולמות", והחיות
55 האלקית המתלבשת בעולמות להוותם ולהחיותם היא
56 רק הארה בלבד ממהותו ועצמותו ית', על כן אין
57 בריאת והתהוות העולמות פועלת שום שינוי בו ית'.

58 שעלה ברצונו להיות מלך עליהם.

59 זהו גם הטעם שהחיות המתפשטת ממנו ית'
60 להחיות העולמות היא מידת מלכותו ית' (כנ"ל,
61 שחיות כל העולמות היא ממלכותו ית'), לפי שענין
62 המלכות (מה "שעלה ברצונו להיות מלך עליהם")
63 מורה על ענין זה - "התפשטות חיצונית", זיו והארה
64 בלבד.

65 פירוש: ענין המלכות הוא רק ענין חיצוני במלך,
66 שכן, כל גדר המלכות הוא רק הנהגת הזולת, היינו
67 שאין זו מעלה ושליונות של המלך עצמו (כמו שכלו
68 ומדותיו - שהן מעלות ועניני שליונות של נפש האדם
69 עצמה, היינו האדם כשהוא לעצמו, שהוא איש חכם,
70 חסדן וכיוצא בזה), אלא רק בשייכות לבני אדם שחוץ
71 ממנו.

72 ונמצא, שהמלכות היא בחינה חיצונית, היינו
73 בחינה שהיא רק בשביל מה שמחוץ לאדם.

74 והוא חיותם וקיומם מה שנקרא שמו עליהם,
75 וכמ"ש הודו על ארץ ושמים כו'.

76 זאת ועוד:

77 במדת המלכות גופא, רק בחינה חיצונית ממנה
78 נמשכת בנבראים להחיותם ולקיימם.

79 וכפי שאנו רואים במלך בשר ודם להבדיל,
80 שהמלך מנהיג את המדינה בדרך של התנשאות, שאין

1 המלך עצמו מתגלה ומתקרב אל העם - שהרי הוא
2 נשאר "מרומם" ובהבדלה מהם; ורק ש"אימת" המלך
3 היא על העם, ועל ידי אימה זו המתפשטת מן המלך
4 עליהם, הוא מושל עליהם ומנהיג אותם.

5 וזהו גם פירוש המאמר "מלך שמו נקרא" - שרק
6 "שם" המלך נקרא על העם, לפי שאין "עצמות" המלך
7 מתפשטת עליהם, אלא רק "אימתו" לבד. וזה נקרא
8 "שם" המלך, דכמו ש"שם" המלך אינו חלק ממהות
9 המלך עצמו ורק חיצוניותו (וערכו של "שם" המלך
10 לגבי המלך עצמו, הוא כערך הארת השמש לגבי
11 השמש), כך "אימת המלך" המתפשטת מן המלך על
12 אנשי מדינתו להנהיג אותם, הוא ענין חיצוני לגבי
13 עצמות המלך.

14 וכך בנמשל, שהקב"ה בעצמו רם ונשא מנבראים,
15 ורק "הארה" מתפשטת ממנו ית' להחיות העולמות
16 בבחינת "שמו", וזהו "הודו על ארץ ושמים", רק הוד
17 וזיו בעלמא. וזהו תוכן הענין "שהתהוות כל עולמים
18 וחיותם אינו אלא מבחינת מלכותו ית'", דזה מדגיש
19 כיצד בריאת העולמות וקיומם הם רק מהארה לבד
20 המתפשטת ממנו ית', כענין שם המלך שנקרא על
21 מדינתו ועמו.

22 [אלא שבמלך בשר ודם, התפשטות המלך על
23 המדינה היא רק בשביל הנהגת העם (ולא בשביל עצם
24 קיומם, שהרי העם קיים בלי המלך), ואילו למעלה, זה
25 "שעלה ברצונו להיות מלך עליהם" - הוא הוא הקיום
26 והחיות של הנבראים].

27 והתפשטות זו נחשבת ירידה והשפלה גדולה לגבי
28 הקב"ה בבחינת פנימיותו.

29 מאחר שהחיות האלקית המתפשטת ומתלבשת
30 בעולמות היא רק זיו והארה בלבד מאתו ית' (שאין
31 בה מאומה ממהותו ועצמותו ית'), מובן, שגילוי
32 והמשכת הארה חיצונית זו מאתו ית' היא ירידה
33 והשפלה עצומה לגבי הקב"ה בכבודו ובעצמו, מאחר
34 שאין לזיו והארה זו שום תפיסת מקום לגבי הקב"ה
35 (ה"פנימיות" דלמעלה).

36 וזהו מה שמלאכת הבריאה היא השפלה גדולה
37 לפניו ית', וכנ"ל, שהקב"ה "השפיל את עצמו כביכול
38 וצמצם בעשרה מאמרות", שהן רק זיו והארה בלבד.

39 וביום השבת נתעלה בבחינת פנימיות אין סוף ב"ה,
40 והרי זה נק' בחינת שביתה אצלו.

41 לאחר שנתבאר תוכן ענין "מלאכת" הבריאה
42 בששת ימי המעשה, היינו הצמצום והירידה וההשפלה
43 להמשיך מאתו זיו והארה בלבד לברוא ולהחיות
44 העולמות - יובן גדר "שביתה" הקב"ה ביום השבת.
45 דבגמר מלאכת הבריאה, היינו כשמסתיימים ההשפלה
46 והצמצום בעשרה מאמרות, אזי היא העלי' כביכול
47 מירידה והשפלה זאת (כמו שמבאר בסמוך), שהחיות
48 חוזרת ועולה בבחינת "פנימיות אין סוף ב"ה", כפי
49 שהוא ית' רם ונשא לגמרי מגדר הבריאה.

50 - ו"עלי" זו קרוי "שביתה" אצלו ית'.

51 [וביאור הקשר בין "עלי" ל"שביתה":]

52 ער"מ כאדם המדבר, שבשעה שהוא מדבר מצמצם
53 שכלו ומורידו בהדבורים, וכאשר אינו רוצה לדבר
54 פוסק ושובת, והרי אז עלה שכלו למקורו אשר שם
55 משכן החכמה.

56 כמו אדם (להבדיל) הרוצה לבאר סברא עמוקה
57 לתלמיד, שצריך לעמול למצוא מלים מתאימות
58 שיוכלו לבטא את הרעיון העמוק, ונמצא שבשעה
59 שמדבר דברי שכל הוא מצמצם את רעיונותיו ומורידם
60 במלים מסויימות, ובגמר דיבורו כאשר הוא פוסק
61 ושובת מלדבר, אזי חוזר ו"עולה" השכל למקורו,
62 למקום ששוכנת שם החכמה תמיד, ששכלו שב
63 ו"עולה" למדריגתו העצמית, כפי שהוא בלי צמצום
64 וירידה בתוך המילים;

65 וכך הוא בנמשל, שבמשך ששת ימי המעשה
66 הקב"ה מצמצם ומשפיל את אורו וחיותו בתוך "עשרה
67 מאמרות" (דיבורו ית'), וביום השבת שובת ו"עולה"
68 מצמצום זה.

69 ונמצא, שהתוכן הפנימי של "שביתה" הוא "עלי".

70 בן, ויותר מכן לאין קץ ותכלית, מתעלה ביום
71 השבת למעלה ממדרגת החכמה, שנחשבת כעשי'
72 גופני' כמ"ש בולם בחכמה עשית.

73 בנמשל, ה"עלי" שבאה על ידי השביתה מדיבורו
74 ית', היא גדולה הרבה יותר לאין קץ מהעלי' שבמשל
75 הנ"ל מאדם השוכנת מדיבורו.

76 כי בדיבור האדם, שנפשו היא נפש שכלית (היינו
77 שהשכל הוא ממהות הנפש עצמה), הרי בגמר הדיבור,
78 כשהאדם שב למדריגתו העצמית (כפי שהיא למעלה
79 מירידה וצמצום בדיבור), הרי העלי' למקורו היא
80 ל"משכן החכמה".

וכמאמר ואתה נפחת בי ומאן דנפח כו'.

וזהו מ"ש בבריאת האדם "ויפח באפיו נשמת חיים", ואמרו רז"ל "מאן דנפח מתוכו נפח". דהנה יש שני אופנים שאדם מוציא הבל מפיו - על ידי דיבור או על ידי נפיקה, ו"כמו שיש הפרש והבדל גדול באדם התחתון עד"מ, בין ההבל שיוצא מפיו בדיבורו להבל היוצא על ידי נפיקה, שביצא בדיבורו מלובש בו כח וחיות מעט מזער והוא בחינת חיצונית מנפש החי' שבקרב, אבל ביוצא בכח הנופח דמתוכו נפח מלובש בו כח וחיות פנימי' . . ככה ממש . . יש הפרש עצום מאד למעלה בין כל צבא השמים . . שנבראו מאין ליש וחיים וקיימים מבחינת חיצונית החיות והשפע שמשפיע אין סוף ב"ה להחיות העולמות, ובחינה זו נקראת בשם רוח פיו עד"מ כמ"ש וברוח פיו כל צבאם . . ובין נשמת האדם שנמשכה . . מבחינת פנימיות החיות והשפע שמשפיע אין סוף ב"ה".

כלומר:

כשם שבנפיקה גשמית מלובש כח פנימי של האדם, כך הוא בנמשל אצל הקב"ה, דלשון "ויפח" שנאמר כלפי מעלה בבריאת נשמת האדם מורה על כך שבהמשכה זו (לברוא נשמה) מלובשת "תוכיות ופנימיות" של הקב"ה כביכול.

ואמרו רז"ל מאין באת כו'.

ועל זה אמרו רז"ל "מאין באת", שהפירוש הפנימי בזה הוא, שהנשמה שרשה מבחינת "אין", כלומר, "אין" הוא תואר על אור אין סוף ב"ה שלמעלה לגמרי מגדר הנבראים, כי מאחר שאין לנבראים שום השגה ותפיסא בו ית' לכן קוראים אותו בשם "אין".

והיות והנשמה היא "חלק אלקה ממעל ממש", ומושרשת במהותו ועצמותו ית' - בחינת "אין", לכן אמרו חז"ל "מאין באת".

שבחינת ומדרגת ישראל גבוה מאד נעלה מבחינת התפשטות חיצונית מלכותו ית'.

אשר מכל זה מובן, שנשמות ישראל הן "גבוה מאד נעלה" מהאור והחיות המתפשטים ממנו ית' להחיות העולמות ושאר הנבראים, משום שאותה חיות היא רק מבחינת "חיצונית המלכות", משא"כ נשמות ישראל מושרשות בפנימיות אור אין סוף ב"ה עצמו.

ולכן נאמר ושמרו בני ישראל את השבת, להתקדש בקדושתו ית'.

אבל למעלה, הרי הקב"ה בכבודו ובעצמו הוא למעלה מעלה מגדר החכמה, והוא מרומם כל כך מחכמה עד שמדריגת החכמה נחשבת כעשי' גופנית אצלו ית' (שזהו הפירוש הפנימי ב"כולם בחכמה עשית", שאף גילוי בחינת חכמתו ית' (שהיא הבחינה הראשונה והעליונה ביותר בבריאה) נחשב כמו עשי' גשמית לגבי הקב"ה.

אלא כמאמר אנת חכים ולא בחכמה ידיעא כו'.

ועל זה אמרו בתיקונים "אנת הוא חכים ולא בחכמה ידיעא", דזה שהקב"ה הוא "חכם" ("אנת חכים") אינו כלל ענין החכמה הידוע אצל נבראים, כי חכמתו כפי שבאה לידי גילוי בשביל בריאת העולמות (היינו חכמה דאצילות), אף שהיא חכמתו ית' וחכמה עילאה, אין לה שום ערך ודמיון אל הקב"ה עצמו, עד שהיא כעשי' גופנית אצלו ית', כנ"ל, שמזה מובן, דזה ש"אנת הוא חכים" אינו בערך כלל וכלל לנבראים.

ולפיכך, ה"עלי" של אורו ית' (מהצמצום בעשרה מאמרות) ביום השבת "בבחינת פנימית אין סוף ב"ה", היא עלי' למעלה מעלה מחכמתו ית', מאחר שהקב"ה בכבודו ובעצמו אינו בגדר חכמה כלל.

[לאחרי שנתבאר תוכן ענין שביתת הקב"ה - יובן הטעם ששמירת שבת שייכת רק לנשמות ישראל:]

ולפי שישאל עלו במחשבה.

הפירוש הפנימי במאמר רז"ל "ישראל עלו במחשבה" הוא, שנשמות ישראל נמשכו ממחשבתו ית', דלא כשאר כל הנבראים כולם (אפילו מלאכים עליונים) שנבראו רק מדיבורו ית' - דזה מורה על העילוי שבנשמות ישראל, שמקורן הוא מה"פנימיות" של אלקות. שכן, המעלה במחשבה על הדיבור היא, שכח הדיבור הוא רק כח חיצוני של הנפש, שעל ידו מוציא האדם את רעיונות שכלו או רגשי לבבו אל הזולת שחוץ ממנו, היינו שהדיבור הוא מה שהאדם מגלה את עצמו לאחרים, משא"כ המחשבה היא בתוך האדם עצמו, ושם מתגלה פנימיות האדם ואמיתותו לעצמו.

וכך, בחינת דיבורו של הקב"ה הוא מה שהקב"ה מצמצם את אורו בשביל התהוות נבראים, משא"כ נשמות ישראל מושרשות בהקב"ה בכבודו ובעצמו שהוא למעלה מגדר "זולת", כמשל מחשבת האדם להבדיל שהיא בתוך האדם עצמו.

1 ומטעם זה גם קדושת שבת - שהיא גילוי פנימיות
2 אור אין סוף ב"ה, כנ"ל - שייכת רק לנשמות ישראל,
3 לפי שרק הן מושרות בבחינת פנימיות אור אין סוף
4 ב"ה.

5 וזהו הפירוש הפנימי ב"ושמרו בני ישראל את
6 השבת", שאין הכוונה רק לשמירת מצוות לא תעשה
7 שבה, אלא כענין השמירה כפשוטו, שבני ישראל
8 "שומרים" את השבת, היינו שבכוחם של ישראל
9 "לשמור" קדושה זו בתוכם, עד שהם עצמם יתקדשו
10 בקדושתו ית' המאירה ביום השבת.

11 להיות שבת לה' אלקיך בו'.

12 ועל זה נאמר "שבת לה' אלקיך", דקאי על גדר
13 שביתת האדם, שצריך להגיע לידי בחינת "שבת לה'
14 אלקיך", כלומר, ענינה של שמירת שבת הוא,
15 שקדושתו ית' (המאירה בשבת) תשכון בתוך הנשמה,
16 עד שהוי' יהי "אלקיך" - אלקה שלך, שהאדם מתקדש
17 "בקדושתו ית'".

18 וכתוב בני ובין בני ישראל אות היא בו', כלומר,
19 כמוני כמוהם כביכול.

20 ובה יובן מה שנאמר בשבת "בני ובין בני" אות
21 היא גו', שעצם נתינת השבת לבניי היא אות, מפני
22 שהיא מורה על הקשר הפנימי שבין הקב"ה לישראל,
23 "כמוני כמוהם כביכול". שהרי עניינה של שבת הוא
24 גילוי אור אין סוף ב"ה עצמו שלמעלה מגדר
25 הנבראים, ורק נשמות ישראל מסוגלות להכיל
26 ו"לשמור" גילוי אלקות זה, מחמת היותן מושרות
27 כביכול במדריגה זו, כנ"ל.

28 ונמצא, דזה גופא ש"ושמרו בני ישראל את
29 השבת" הוא "אות" "בני ובין בני ישראל" - שישאל
30 וקב"ה אחד הם כביכול, עד שהקב"ה אומר על בני
31 ישראל "כמוני כמוהם כביכול".

32 וזהו ששת ימים תעבוד בו', בבחינת חיצונית עשי'
33 כדי פרנסתו, וכיום השביעי שבת לה', להיות
34 מתעלה במקורא דכולא, להבטל אליו ולדבקה בו
35 ית'.

36 היות שנשמות ישראל הן בבחינת "כמוני כמוהם
37 כביכול", על כן גם עבודתן עלי אדמות היא דומה
38 לבוראן, דכשם שבששת ימי המעשה משפיל הקב"ה
39 את עצמו כביכול ומצמצם את אורו וחיותו ב"עשרה
40 מאמרות" להוות ולהחיות את העולמות, שחיות זו היא
41 רק התפשטות חיצונית ממנו ית' (הנק' חיצונית
42 מלכותו ית') - כך נצטוו ישראל "ששת ימים תעבוד",
43 שבמשך ששת ימי החול הם "משפילים" את עצמם
44 להתעסק בעניני העולם הזה בשביל פרנסה (לשם
45 שמים), שעשי' זו היא ענין חיצוני לגמרי (שאין
46 פנימיות הנשמה מתגלית בזה).

47 וכשם שבשבת יש "שביתה" למעלה, שהקב"ה
48 מתעלה כביכול מהשפלה חיצונית זו ואז מתגלה
49 פנימיות אור אין סוף ב"ה - כך הוא בבני ישראל,
50 ש"ביום השביעי" עבודתם היא - "שבת לה'",
51 להתעלות לגמרי מענייני העולם ולגלות את קדושת
52 הנשמה כפי שהיא מצד שרשה ומקורה, ועי"ז הם
53 מתבטלים לאלקות, לדבקה בו ית' בתכלית הדביקות
54 וההתאחדות.

ושמרו בני ישראל את השבת פרק ראשון

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

9 מפני עוצם בחי' ההתכללות בעצמותו כו' הרי אז לא יהי'
10 בחינת המשכה כלל למטה בעולם הנברא ויהי' כלא הי' כו',
11 ואם יהי' בחי' ההמשכה דקריאת שם בחי' שוב יותר מכפי
12 המדה כמו ענין ההמשכה מיש ליש ממהות למהות כנ"ל
13 הרי ישאר עולם הנברא בבחי' נפרד לעצמו כנ"ל בכל
14 התהות יש מיש, וזהו ענין ב' ההפכים שבין אור לכלי שמצד
15 האור הוא בחי' ההתנשאות וההתכללות אל עצמו ומצד
16 בחי' הכלי שהוא ענין השם הוא בחי' ההמשכה למטה כו'

1 אף הנה באמת הרי יש כאן ב' הפכים מן הקצה אל הקצה,
2 א' בחי' המשכ' מאצי' לבריאה להיות בחי' יש מאין
3 כו', והב' בחי' בטול היש הנברא למקורו בבחי' אין דאצי'
4 מצד בחי' ההתנשאות וההתכללות בעצמות המאציל כמו
5 ענין הפסקת קריאת השם כנ"ל, ולפ"ז צ"ל בחי' ממוצע
6 ביניהם דוקא שהרי אם יהי' בחי' רצוא דהתנשאות
7 והתכללות אל עצמותו יותר מכפי המדה, כמו עד"מ מי
8 שהוא טרוד ביותר בעצמותו שלא יפנה כלל לקוראו בשמו

זה בבחי' או"כ שנק' צלם ודמות והיינו בחי' או"א דכתי'
מ"ה שמו ומ"ה שם בנו כו' וכת' ויברא ה' אלהים את
האדם בצלמו כו' ב' שמות דהוי' ואלקים שהן בחי' או"א
תרינ' רעין כו' וגם זיווגיהו תדיר להמשיך מוחין לז"א
בשביל צורך שפע העולמות דבי"ע בבחי' החיצוני' כו'
כנ"ל, והוא ע"י ענין המדידה באו"כ דז"א שיהי' במדה
ומשקל במזג האמצעי דוקא כדי שיהי' קיום המציאות של
העולמות כנ"ל, והיינו שא' בזהר דאו"א נק' מתקלא כו'
וכמ"ש מי מדד בשעלו מים כו' וכמ"ש במ"א וד"ל.
והנה כמ"כ בבחי' בנין הנוק' דז"א בבחי' המל' הי' צריך
ג"כ להיות בחי' מדידה בבחי' או"כ שבמל'. וזהו
ויבן ה' אלהים את הצלע דאו"א תקינו לה כו' וכמ"ש באר
חפרוה שרים כו', אך זה הי' דוקא אחר שנפלה תרדמ"ה
על האד"ם דלעילא אז ויקח אחת מצלעותיו כו' שהוא
בנין הנוק' דז"א כידוע, והענין הוא להיות מבואר למעלה
בבחי' הרצוא שהוא בבחי' האור בלא כלי היינו בחי'
ההתנשאות וההתכללות אל עצמו דוקא עד שלא יפנה
לקוראו, וכמו כאשר הוא טרוד ביותר כו'.

בספר עמ"ה כו' שנעשו המלך בעצמותו

וצ"ל בחי' ממוצע ביניהם והוא בחי' קו המדה שמודד ונותן
שעור לב' הפכי' הללו דאורות וכלים שיהי' בהם בחי' מדה
ומשקל במזג השוה ולא יגבור הא' על זולתו כלל, וע"כ
מסיבת זה האמצעי יוכל להיות התהות עולם הבריאה
בבבחי' יש ואעפ"כ אינו בבחי' יש נפרד כתפוח לגבי כח
הצומח אלא הוא בבחי' בטול מיש לאין ואמנם לא
שמתבטל לגמרי כו', וא"כ יש בנברא בחי' אמצעי מב'
הפכי' דאו"כ הנ"ל שהוא להיות בטל מחמת בחי' רצוא
והוא בחי' יש מחמת בחי' שוב, ואין הבטול בטול לגמרי
ואין היש בחי' יש נפרד לגמרי, וזהו מפני בחי' האמצעי
שבאו"כ כנ"ל. וז"ש והחיות רו"ש גם בנבראים וד"ל.
וזהו נעשה אדם בצלמינו כדמותינו, פי' צלם ודמות הוא
בחי' או"כ, שהדמות הוא ענין התואר בלבד שמתאר
לעצם הדבר כידוע והצלם הוא צורה העצמי' כו', וכך בחי'
הכלי הוא בחי' תואר לתאר ולהגביל את האור כו' וכמ"ש
במ"א. והנה על הכסא דמות כמראה אדם ויש בו בחי'
צל"ם ודמו"ת כמ"ש בצלמינו כדמותינו שזהו בחי' או"כ
דז"א דאצי' שנק' אדם דאצי' כידוע, וזהו שא' נעשה אדם

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

המשפיע להתלמיד, שא"א להיות ההשפעה אא"כ יצמצם
שכלו בכדי שיהי' מובן להתלמיד לכך בעת עסקו להשפיע
א"א לו להתבונן בשארי ענינים שלו כי כל התבוננותו
ועיונו בזה הדבר שמשפיע, ונמצא מהות ועצמות המשפיע
נתפס וטרוד בההשפעה הרי נעשה בו שינוי מקודם
שהשפיע לאחר"כ משא"כ בו ית' כתיב אני הוי' לא שניתי
אתה הוא לאחר שנבה"ע כמו קודם שנבה"ע בשוה ממש
וא"כ א"א שיהי' ההשתלשלות בדרך עו"ע אלא שההוות
כל העולמות ממנו ית' הוא רק מבחי' הארה וזיו בעלמא,
ונקראת בחי' הארה זו בחי' שם בלבד היינו שם כבוד
מלכותו כמו מלך ב"ו שנק' מלך על המדינה אין לו בעצם
חיבור עם המדינה רק שמו נק' עליהם, כמ"כ התהוות כל
העולמות הוא רק מבחי' שם כבוד מלכותו שהמאציל ית'
נק' מלך עליהם, וזיו מאתו ית' הוא מחי' ומהוה כל
העולמות, דהיינו מה שעלה ברצונו שיהי' בחי' מלך
עליהם ואין מלך בלא עם, זהו מחיה ומהוה כל העולמות,
ונגלה בחי' מלכותו ע"י כמה צמצומים והסתרים שיהיו
נעשים בחי' עם לשון עוממות בחי' נפרדים שאז שייך
בחי' מלוכה, אבל באמת את השמים ואת הארץ אני מלא
כמו קודם שנבה"ע כיון שכל העולמות מקור חיותם

מג) והיו הדברים כו', להבין ענין והיו הדברים ואח"כ
ודברת במ כו', יובן עפמ"ש"ל אות מ"א
שהקב"ה נק' חתן וכנס"י נק' כלה ונת' שם איך שיש ב'
פירושים בכלה וה"ע ב' מיני מס"נ ונק' שכינתא עילאה
שכינתא תתאה, וכמ"כ יובן בענין שהקב"ה נק' חתן לשון
חות דרגא ע"ש הירידה והמשכת והתלבשות א"ס ב"ה
בהעולמות, והנה יש ב' בחי' ירדות והמשכות וכמשי"ת
אי"ה, וזהו ענין מצהלות חתנים מחופתן חתנים לשון רבים
כי יש ב' בחי' חתן והיינו שמב' בחי' מס"נ שהן ב' בחי'
כלה נמשך אח"כ ב' בחי' המשכות שהן ב' בחי' חתן,
וזהו"ע והיו הדברים ואח"כ ודברת כו' שהם ב' ההמשכות
שלאחר ב' מס"נ הנ"ל דאחד ובכל נפשך כו', ולהבין זה,
הנה בגמ' ובמדרשים קוראים לו ית' הקב"ה, והטעם לזה
כי אנו אומרים מלך משובח ומפואר עדי עד שמו הגדול
וכן ארז"ל עד שלא נבה"ע הי' הוא ושמו בלבד, ולכאורה
תמוה איך שייך בחי' שם קודם שנבה"ע דהלא ענין השם
הוא מה שזולתו קוראו בו ואיך שייך זה קודם שנבה"ע
שהי' הוא לבדו הוא, אך הענין כי הנה התהוות העולמות
מאא"ס ב"ה אינו ע"י השתלשלות עו"ע, כי בהשתלשלות
עו"ע נעשה שינוי בהעילה ע"י ההשפעה כמו הרב

1 והתהוותם רק מבחי' הארה וזיו כו', וזהו ענין מארז"ל
 2 קודם שנבה"ע ה' הוא ושמו בלבד, פי' שמו שהי' קודם
 3 שנבה"ע היינו המקור והשרש והיכולת שיש באא"ס ב"ה
 4 שהי' יכול להתהוות ממנו כל העולמות שיעלה בחפצו
 5 ורצונו ע"י התגלות ההארה וזיו שיוכל לגלות ממנו ית',
 6 שבחי' יכולת גילוי זה נק' שמו הגדול ראשית הגילוי, אבל
 7 עצמותו ית' למעלה מעלה מהארה זו שהארה זו בטילה
 8 במהו"ע ית' כטפה מאוקיינוס ויתר ע"כ לאין ערוך וכזיו
 9 השמש במקורו כמש"ל באריכות, אלא שלאחר כמה
 10 דילוגים וצמצומים שיש בהמשכת הארה וזיו הנ"ל אז יש
 11 בחי' השתלשלות עילה ועלול כו' דהיינו בהשתלשלות
 12 הספירות בספירות עצמן כמש"ל, אבל ההמשכה ממה"ע
 13 ית' היא בדילוג הערך ולא בהשתלשלות עו"ע וכנ"ל רק
 14 מהארה וזיו וגם זה נמשך ע"י צמצומים עצומים הידועים
 15 בע"ח. וזהו ענין הפסוק שיר השירים אשר לשלמה, מלך
 16 שהשלוש שלו, דהיינו שכדי שהי' נמשך הארה משמו
 17 הגדול להתלבש בהעולמות וראשית כל העולמות היא
 18 הח"ע והיא בחי' אורייתא דמחכמה נפקת, הנה המשכה זו
 19 משמו הגדול בהתורה הוא ע"י בחי' שיר וה"ע נגינות
 20 טעמי התורה זרקא סגול, דלכאורה צ"ל מה נצרך זה
 21 לאותיות התורה, אמנם הענין כי אורייתא מחכמה נפקת
 22 והנה לגבי מהו"ע ית' הוא צמצום גדול וכמאמר אנת חכים
 23 ולא בחכמה ידיעא כו' ולאו מכל אינון מדות איהו כלל,
 24 לכך כדי שהי' הארה משמו הגדול להתהוות ספי' חכמה
 25 הוא ע"י נגינה ושיר פי' בחי' תענוג נתאווה הקב"ה ועלה
 26 ברצונו הפשוט שהי' התהוות עולמות אבי"ע עי"ז נתהווה
 27 בחי' ספי' חכמה אנת חכים ונתגלה חכמת התורה, והנה
 28 יש בחי' שיר בפסוק שהוא בלשון זכר (כמ"ש שיר חדש)
 29 ויש שירה שהוא לשון נקבה כמ"ש את השירה הזאת
 30 והענין כי ההמשכה וההתגלות מלמעלה למטה הוא ע"י
 31 שיר ותענוג כנ"ל, וכמ"כ גם העלא' העולמות ממטה
 32 למעלה הוא ע"י שיר וכידוע בפי' מ"ש רז"ל כל בעלי
 33 השיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר דהיינו בחי' תשוקה
 34 וכלות הנפש לעלות ולהתכלל במאצילן ב"ה וכמו בניגון
 35 שיש בו קולות עולין ויורדים שהם בחי' רצוא ושוב
 36 ולמעלה מעלה הוא בחי' מטולמ"ט ויש כמה מיני עליות
 37 לאין קץ ושיעור והכל בבחי' שיר וזהו כל בעלי השיר
 38 יוצאין בשיר כו', והנה כל השירים הללו שמלמטה למעלה
 39 נק' שירה בה' לשון נקבה בחי' כלה ומבחי' כלה נמשך
 40 שמחת חתן מהעלם לגילוי משמח חתן עם הכלה פי' ע"י
 41 הכלה, שע"י בחי' השירה בה' בחי' כלה נמשך שיר העליון
 42 בחי' דכר הוא המשכת אור א"ס ב"ה הסוכ"ע מבחי' שמו
 43 הגדול טעמי התורה ורננא דאורייתא להתלבש בתורה, וזהו
 44 שיר השירים פי' שיר העליון המשכת סוכ"ע שממנו
 45 מקבלים השירים שלמטה דהיינו שבעלי השיר יוצאין
 46 בשיר כו' בחי' כלה כו' והוא ענין יחו"ד דו"נ, שיר עם

47 השירים, אשר לשלמה, כענין עושה שלום במרומיו מיכאל
 48 שר של מים וגבריא' שר של אש ב' הפכים כו' כך להיות
 49 התחברות והתכללות שני הפכים ממטה למעלה ומלמעלה
 50 למטה כי הוא ית' קדוש ומובדל ואין ערוך כו' וכטפה מים
 51 אוקיינוס כו' והעולמות הם בחי' יש נפרד, וכדי להיות
 52 התחברות אא"ס בטפה זו שאין ערוך ממש כו' מוכרח
 53 להיות המשכת עונג עליון שיתענג בהמשכת הטפה כו'
 54 ועונג זה הוא ענין השיר שמזה נעשה השלום התקשרות
 55 המשפיע במקבל כו' ושלמה בחולם מלך שהשלוש שלו
 56 היא המשכת טפת דכר וגם שלמה בה' מורה על לשון
 57 נקבה היא בחי' ההעלא' שמלמטה למעלה שבהתחברות
 58 שניהם נעשה יחוד עליון ונמשך שיר להשירים, והגורם
 59 כ"ז הוא מ"ש ישקני מנשיקות פיהו, כי ענין נשיקין גילוי
 60 אהבה פנימית כאהבת האב לבנו יחידו שמרוב האהבה
 61 הגדולה אשר תוכו רצון אהבה כאש בוערה אינה יכולה
 62 לצאת מכח אל הפועל בגילוי כ"א בבחי' צמצום גדול
 63 שמתצמצמת בהבל הפה ורוח פיו, כך התשוקה הגדולה
 64 הזאת והענג העליון הזה להיות התגלות והתלבשות אא"ס
 65 בבחי' הטפה וההשפעה שבתורה היא בבחי' דילוג וקפיצה
 66 שלא בבחי' השתלשלות כ"א בבחי' צמצום גדול יושב
 67 ועוסק בתורה כו' משובח ומפואר עדי עד שמו הגדול. וזהו
 68 יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי שיומם ע"י ישראל
 69 העוסקים בתורה ממשיכים חסד עליון בכל יום בחי'
 70 השפעה מלמעלה למטה וכמארז"ל שלש שעות ראשונות
 71 הקב"ה יושב ועוסק בתורה שניות יושב ודן שלישי' יושב
 72 וזן כו' שהוא ענין התלבשות אור א"ס בהשפעה, אבל
 73 בלילה שירה עמי הוא שיר של המלאכים ממטה למעלה
 74 שהוא אחר המשכות ישראל ביום יומם יצוה ה' חסדו כו'
 75 ושירה כתיב שירה קרי בחולם הוא ענין יחוד דו"נ כי
 76 שירה בה' הוא בחי' נוק' אבל שירה בחולם בחי' דכר ולכן
 77 כתיב ישקני מנשיקות פיהו ולא פיו בתוספת ה"א בחי'
 78 יחוד דו"נ, והנה כ"ז הוא בחי' חתן הא' חות דרגא המשכת
 79 אא"ס להתלבש בתורה ח"ע חכים ולא בחכמה ידיעא כו'
 80 ובזה יובן ג"כ מה שכינו חז"ל לו ית' הקב"ה היינו
 81 שבאמת הוא קדוש ומובדל מכל העולמות כמו קודם
 82 שנבה"ע וחכמ' היא בחי' עשי' לגבי מהו"ע ית', ואעפ"כ
 83 ברוך הוא דהיינו ענין יושב ועוסק בתורה שיושב ומשפיל
 84 עצמו להיות מתלבש בתורה כאדם היושב שמשפיל קומתו
 85 ונק' לכך חתן חות דרגא כנ"ל וירידה זו היא פי' ברוך הוא
 86 לשון ברכה והמשכה כנודע: ובחי' חתן הב' הוא כשכבר
 87 נמשך ונתלבש אור א"ס בתורה שיהא נמשך גם למטה
 88 בבי"ע ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל להיות גילוי
 89 אור א"ס למטה כמו למעלה ויהא נמשך גם למטה עונג
 90 העליון בתורה ומצות דבי"ע וזהו אשר קדשנו במצותיו
 91 אשר הוא עונג העליון נמשך במצותיו ובתורה כי התורה
 92 אינה רק פי' וביאור המצות. והנה במצות נאמר אלה

המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם פי' שהאדם
עושה אותם להיות מצות וכמ"ש ועשיתם אותם אתם כתיב
ואח"כ וחי בהם שמקבל מהם חיות שהן למעלה ממדריגת
האדם, דהנה כל המצות הם מדברים גשמיים אתרוג סוכה
ציצית וקרבנות מן הבהמה ומן הבקר קרבנו ששרש
הבהמה היא מבחי' התוהו לפני מלך לבני' כו'
למעלה מבחי' אדם וכמארו"ל אפי' יתוש קדמך אלא שנפל
למטה בשבירה ומה שהי' יכול להתברר וליכלל בקדושה
נתהוו מלאכים מיכאל וגבריאל כו' ומה שלא הי' יכול
להתברר נפל למטה מטה עד שבעולם העשיה נתהוו
בהמות וחיות גשמיים וכל אשר נעשה תחת השמש, וע"י
האדם ששרשו משם מ"ה דתיקון בחי' חכמה שמעלה
ומקריב קרבנו ע"ג המזבח הנה זאת תורת הבהמה היא
העולה למקורה ושרשה שבעולם התוהו למעלה מבחי'
האדם עד שהאדם הוא מקבל חיות מהם וחי בהם כו',
ועד"ז הוא בכל המצות שציצית הוא מצמר גשמי ותפילין
מקלף כו' הוא ג"כ עד"ז שלמטה הנה האדם הוא העושה
אותם להיות מצוה שיומשך בהם המשכת אור א"ס אבל
למעלה הנה מעלת המצוה הגבה ומאד נעלה כי תרי"ג
מצות דאורי' וז' דרבנן גי' תר"ך עמודים כמו העמוד
שמחבר מעלה ומטה וז"ש אחור וקדם צרתני כו': והנה
המשכת ב' חתנים הנ"ל להיות חות דרגא הוא ע"י ב' בחי'
כלה משמח חתן עם הכלה כי מבחי' כלל הא' בחי' מס"נ
וכליון גורם אתעדל"ע המשכת אור א"ס שמו הגדול
להתלבש בתורה ח"ע והחכמה מאין כו' ומבחי' כלל הב'
כלתה נפשי כו' בחי' יש מי שאוהב כו' כנ"ל נמשך ח"ע
להתלבש גם בתורה ומצות דבי"ע, ולכן אחר המס"נ באחד
ואהבת בכל נפשך כתי' והיו הדברים כו' ודברת במ כו'
שהם ב' המשכות הנ"ל והיו הדברים אשר אנכי כו' מי
שאנכי מצוך כו' היינו המשכת בחי' א"ס שהוא אנכי מי
שאנכי להיות מצוך שיתלבש בתורה ח"ע וזהו בחי' חתן
הא' כנ"ל ואח"כ ודברת במ הוא בחי' חתן הב' דהיינו
שיומשך הגילוי גם למטה וכענין אני המשנה המדברת

בפיך וכמ"ש ודברי אשר שמתי בפיך שהדברים שהאדם
מדבר בד"ת למט' הוא ממש כביכול דבורו ית' אשר שם
בפיו שנמשך ונתלבש למטה כדיבור האדם וזהו ודברת במ
ל' הנהגה והמשכה כמו ידבר עמים תחתינו היינו שמוליך
וממשיך בחי' אא"ס המלוכש בח"ע שהיא התורה להאיר
למטה ע"י דיבורו בד"ת וכמ"ש רז"ל הקב"ה יושב ושונה
כנגדו, וב' המשכות אלו נעשים ע"י ב' בחי' העלאות שהם
ב' בחי' כלל דהיינו מס"נ באחד ובחי' ואהבת בכל נפשך
ובכל מאדך כו', (וכעין זה נת' במ"א ע"פ לבבתיני אחותי
כלה שהקב"ה אומר לכנ"י שהיא עושה אותו להיות בחי'
לב והלב עד"מ נמשך ממנו ב' המשכות הא' רוח חיים
מחלל הימני והב' דם שבחלל השמאלי ורוח החיים
מתלבש בדם ועד"מ למעלה ח"ע ב' המשכות הנ"ל והיינו
ע"י אחותי כלל ב' העלאות הנ"ל ודו"ק ועי"ש), וזהו
משכיל לאיתן כו' חסדי ה' עולם אשירה פי' איתן הם
תנאים (כי איתנים אותיות תנאים כנודע) שע"י תורתם
ועבודתם הם ממשיכים בלימוד התורה בחי' משכיל ח"ע
להיות נמשך לעולם בבחי' חסד וזהו חסדי ה' עולם
אשירה שנמשך לעולם ע"י בחי' שיר ותענוג נתאוה
הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים והיינו ע"י כלות הנפש
ומס"נ שמלמטה שהוא בחי' השיר שמלמטה למעלה
שע"י נמשך השיר שמלמעלה למטה שיר השירים יחוד
חתן וכלה כו' והנה מצהלות חתנים מחופתן כי מקודם
שיומשך ויתגלה בחי' חתן שהוא התלבשות שמו בח"ע
צ"ל מקודם המשכת בחי' חופה ומקיף הוא בחי' סוכ"ע
כי על מהותו ועצמותו אין שייך לומר אפי' בחי' סוכב
שאינו בגדר עלמין כלל רק בבחי' הזיו שייך לומר שהוא
בחי' סוכ"ע והיינו שכדי שיומשך איזה גילוי צ"ל מקודם
בחי' חופה וסוכב ואח"כ מתגלה ונחית הארה בבחי'
פנימי' התלבשות בח"ע וזהו קול מצהלות חתנים מחופתן
דוקא שמבחי' המקיף נמשך אח"כ הגילוי כו' וז"ש ודברי
אשר שמתי בפיך היא בחי' המשכה ע"י התורה כנ"ל ובצל
ידי כסיתך הוא בחי' המקיף כנ"ל:

שרש מצות התפלה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

לדבור, והוא שהדבור עם היותו לבוש להלביש בו שכל
מ"מ כשרוצה אינו מדבר כלל, ונמצא כי ברצונו יכול
למנוע מלדבר, וכמ"ש עת לחשות ועת לדבר, משא"כ
המח' היא תמיד, יום ולילה לא תשבות המח' מלחשוב,
שהרי השכל נובע תמיד ממקורו הוא בחי' האין שלו
ותמיד מתלבש בחי' ברק המבריק שבמקור שכלו בבחי'

והכח שיש לנש"י להיות בבחי' אמונה זו בבחי' ממכ"ע
וסוכ"ע, להיותם מאמינים בני מאמינים, והענין
הוא דהנה אנו רואי' בענין מח' ודבור אם כי שניהם הם
אותיות המלבישי' איזהו דבר וכמשנ"ת מזה במ"א שענין
המח' לגבי עצמו הוא כדיבור לגבי זולתו, ע' בד"ה רכב
אלקי' (ך"ח), ומ"מ הרי אנו רואי' הפרש גדול בין מח'

1 אותיות המח' עד שיהי' מובן אצלו או שיבין שזה אינו
2 מובן, והרי עכ"פ א"א לעצור כח המח' לבלי יחשוב כלל,
3 ולכן עיקר הצינוי הוא על המח' להיותה תמיד, וגם כי
4 להיותה דקה ורוחני' יותר מן הדבור לכן היא פועלת
5 פעולתה יותר, וזהו שארז"ל הרהורי עבירה קשין מן
6 העבירה, והיינו מטעמי הנ"ל, וכשם שע"י המחשבה יכול
7 להוריד נפשו כן ע"י מח' טובה ונכונה מעלה נפשו כו'.
8 ועד"ז יובן למעלה שבחי' המח' היא תמיד כו'. והנה כתי'
9 כי לא מחשבותי מחשבותיכם שלמטה באדם הנה המח'
10 לא תפעול מאומה בזולתו, שבוזה הוא יתרון הדבור על
11 המח' שבאדם, שע"י הדבור יבין זולתו ויעשה הדבר
12 שמצוה לעשות, משא"כ המח' אפי' אם יחשוב כל היום
13 כולו לא יבין זולתו ולא יעשה הדבר כלל. אבל למעלה
14 נא' שלא מחשבותי מחשבותיכם שתיכף כשעלה ברצונו
15 להתהוות נתהוה, ועיקר ההתהוות הוא מן המח' דוקא
16 וכמ"ש בזהר שבמח' א' נבראו כל העולמות, ומה שנפרטו
17 בעשרה מאמרות פרטיים בדבור זהו מפני שאם היו מבחי'
18 המח' לבד לא הי' מציאות הנברא' ליש ודבר כ"א היו
19 בבחי' הביטול תמיד ועד' עלמא דאתכסי', ועיקר רצונו
20 הי' בכדי שיהי' דירה בתחתונים שא"א בלתי מציאת
21 התחתוני' תחלה לזה הי' צריך לפרוט בדבור, אבל באמת
22 עיקר התהוותם הוא מבחי' המח', וגם מה שנשארו מבחי'
23 המח' הם בעילוי יותר, וכערך עלמא דאתכסי' על עלמא
24 דאתגלי'. ועפ"ז יובן מה שנש"י הם מאמיני' בבחי' סוכ"ע
25 וממכ"ע, בהיות ידוע כי נש"י עלו במח', ונת"ל בענין
26 המח' שנובעת תמיד, ולכן כשעלו במח' ה"ה בני מאמיני'

27 ולכן הם מאמינים בחידוש יש מאין תמיד בכל עת ובכל
28 רגע כמאמר ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה
29 בראשית, ואם הי' נפסק על רגע א' הי' חוזר כל העולם
30 ומלואו לאין ואפס, אשר מפני זה נק' נש"י מאמיני' בני
31 מאמינים כו'.
32 **אמנם** הנה אמונת נש"י שהוא בבחי' סוכ"ע וממכ"ע הנה
33 כ"ז הוא בבחי' מה ששייך לעולמות, כי ענין
34 ממכ"ע שהוא כמארז"ל מה הנשמה ממלא את כל הגוף
35 כך הקב"ה ממלא את כל העולם נת' לעיל שזהו כענין
36 חיות הנשמה לגוף שהעולם הוא גוף גדול א"כ זהו ודאי
37 שייך לעולמות, כ"א אפי' בחי' סוכ"ע הוא ג"כ שייך
38 לעולמות, שענין סוכ"ע הוא כמשל השמים שמקיפי' את
39 הארץ, והארץ היא כגרגיר חרדל נגד השמים, עכ"ז גם
40 השמים הם מוגבלים בבחי' שיעור ומספר ידוע, ועל הארץ
41 ארז"ל סומכי דארעא שית אלפי פרסא, ומ"מ היא כגרגיר
42 חרדל נגד השמים המקיפה מכל צד כנ"ל, אך מזה עצמו
43 מובן אשר גם השמים המה מוגבלי' רק שהוא במספר
44 היותר גדול כו'. ועד"ז יובן בענין סוכ"ע וממכ"ע שגם
45 בחי' סוכ"ע הוא ג"כ מה ששייך לעלמין, דעם היות שזהו
46 מה שהוא בבחי' מקיף ואינו מתלבש בפנימי' מ"מ ה"ה
47 מקיף את העולם שבהכרח לומר ששייך קצת לעולם
48 דאל"כ למה הוא מקיף, ונודע כי המקיף נותן ג"כ חיות
49 כמו האו"פ, וגם מזה מובן שבהכרח לומר שהמקיף שייך
50 להניקף והוא לפי ערך דבר הניקף, הגם שבעצם אין ערוך
51 כו' כמ"ש מזה במ"א, ונמצא כי אמונת נש"י הוא רק
52 בבחי' אוא"ס השייך לצורך התהוות העולמות.

ד"ה כי תשא את ראש בני'

ש"פ ויקהל פ' שקלים, ל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

12 היינו בהדברים השייכים לעובדי אלקי', יש חילוקי' ע"ד
13 וסביביו נשערה כו') ודרכי מוסר שבאגדות ופרקי אבות
14 והידורי מצות כו') להיות כי בזה הוא עיקר הזכוך והתיקון
15 שזהו תכלית העבודה, וגם מהטעם המבואר בלקו"ת ד"ה
16 ושמע אבי' את נדרה. ובענינים אלו צריך האדם לידע מה
17 יתבע מעצמו) ולא שיתבע מעצמו הכל, ניט אלץ דארף
18 ארין, כשם שגרוע מאד כאשר שום דבר לא איכפת לו
19 (בוע"ט הוא שאין לו שום יוקר וחביבות באיזה דבר אז
20 עס זאל ארין און מאנען די זאך ועושה רק כמצות אנשים
21 מלומדה בקרירות בלי שום חיות בהדבר ומכ"ש שאינו
22 מהדר בה, ובסו"מ הוא שלא איכפת לו לעיין ולדייק

1 **דהנה** לפי האמת צריך האדם לידע בעצמו לפי מדריגתו
2 בעבודה במה ירצה ומה יתבע מעצמו (ומובן שאין
3 הכוונה בענינים עקריים דסו"מ וע"ט וכמ"ש במ"א דבקיום
4 המצות שוים כל ישראל בלי שום חילוק והפרש כלל, רק
5 הכוונה היא, דהנה כל מי שמתחיל בעבודה (שזהו ג"כ
6 באמת חובה על כאו"א וכמשנת"ל פ"ו שתכלית ירידתו
7 בעולם הוא לעבוד את ה' כו') צריך להחמיר על עצמו
8 ולקדש עצמו הן בעניני סו"מ והן בעניני וע"ט (ונכלל בזה
9 כמה ענינים מדקדוקי סופרים בגדרים וסייגים (ור"ל בכמה
10 ענינים כו' כי יש בזה הרבה דברים השוים ג"כ לכל נפש
11 מישראל, ויש בהם דברים השייכים לעובדי אלקים, ובוזה

- 1 באיזה דבר אם הוא באמת בתכלית הכשרות עד"מ רק
2 סומך על הסתם עס רירט איהם ניט אן די זאך און עס ארט
3 איהם ניט ער זאל נאכזוכען דעם אמיתית הדבר ומכ"ש
4 שאינו מחמיר על עצמו באיזה ענינים כנ"ל שהעובד צריך
5 להחמיר ע"ע כו'), כמו"כ לא טוב כאשר כל דבר איכפת
6 לו (אז אלץ ארט) וכמו שית'.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ז

1 ירידת הנשמה – צורך עליה, ע"י קיום תומ"צ באמונה פשוטה, בכחות שניתנו לה בשעת ירידתה
2 למטה, כדי לכבוש את נה"ב הנמשך בטבעו אחר ענינים חומריים

- 3 **אָמַנָם** ידוע דירידה זו שהנשמה יורדת למטה להתלבש
4 בגוף גשמי, הנה ירידה זו היא צרך עליה, והינה דעל
5 ידי זה שהנשמה יורדת למטה להתלבש בגוף ונפש הבחמית
6 דוקא, ועוסק בתורה ועבודה שבלב זו תפלה, ומקום את
7 המצות באמונה טהורה, בקבלת על מלכות שמים, ואינו
8 מתפעל כלל משום מונע ומעכב, אלא עומד חזק בדעתו
9 ללמד תורה ולקיים את המצות, הנה על ידי זה נעשה עליית
10 הנשמה במדרגה עליונה יותר מכמו שהיתה מעמדה ומצבה
11 של הנשמה קדם ירידתה להתלבש בגוף, דהנה אמרו
12 רבותינו ז"ל "משביעים אותו תהי צדיק ואל תהי רשע",
13 דצדיק הוא זכאי ורשע הוא חייב, וידוע דפרוש וענין השבעה
14 זו אינו כפשוטו שהוא השבועה אלא מלשון שבע (זאט),
15 והינו דבעת ירידת הנשמה למטה להתלבש בגוף, הרי
16 נותנים לה כחות על זה שייכולה להתגבר על חמירות הגוף,
17 לכבש את הנפש הבחמית, לנצח את ההעלמות וההסתרים.
18 ובאור הענין הוא, דהנה אמרו רבותינו ז"ל (קדושין ל עמוד
19 ב) "אמר רבי שמעון בן לקיש, יצרו של אדם מתגבר עליו
20 בכל יום ומבקש המיתו, שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש
21 להמיתו, ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו אין יכול לו,
22 שנאמר אלקים לא יעזבנו בידו", דהנה הנפש הבחמית הוא
- 23 בטבעו ורגילותו נמשך אחרי הענינים הגשמיים והחמריים,
24 ולכן נקרא בשם "בהמה", דכשם שהבהמה הרי כל ענינה
25 הוא באכילה ושתייה ושאר עניני החמר והגוף, הנה כמו כן
26 הנפש הבחמית שבאדם הרי הוא נמשך רק אל הענינים
27 הגופניים במאכל ובמשתה וכן בשארי ענינים הטבעיים,
28 דהולך אחרי עיניו לחמד כל טוב גשמי בתאנה וכבוד, וכמו
29 שכתוב "לעלוקה שתי בנות הב", שהנפש הבחמית
30 בטבעו הוא נפש רחבה, שמתאנה וחומד את כל אשר יראה
31 בעיניו בטוב גשמי וחמרי, ורוחו גבה עליו שהוא יקר וחביב
32 בעיני עצמו במאד, ומתנשא על בני אדם ורודף אחרי
33 הכבוד, ורוצה אשר יכבדו אותו, ועינו רעה גם בשל אחרים,
34 דלא מיבעיז דכל אשר יש לו הוא רק בשביל עצמו בלבד,
35 הנה עוד זאת שמקנא וחומד גם מה שיש לאחרים, ותמיד
36 כל היום וכל הלילה הוא רודף אחרי תאוות וחמדות לבבו,
37 כבהמה ממש, וכל חכמתו והשפלותיו המה איף להשיג
38 למלא תאוות נפשו וחמדות לבבו, ובכל דבר הוא מצדיק את
39 עצמו בכמה טענות והוכחות אפלו טענות של שקר, וכמו
40 שנראה במוחש בכמה בני אדם הנמשכים אחרי רגילות טבע
41 הנפש הבחמית רחמנא לצלן, הנה כל מעינם וכל מחשבותם
42 הוא רק באהבת עצמו, בכמה אפנים שונים.

ושבת פרשת פנחס, תרפ"ז

פעטערבורג, בסעודת הודאה

ד. אין צריך לומר.

לקוטי דיבורים

- 1 **מכתב מכ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע**
2 **ב"ה. ד' י"ז אייר רצ"ד.**
3 במענה על שאלתך אודות ימי מאסרי, וימי גלותי
4 בעיר מקלט קאסאראמא, אף כי הכל כתוב ברשימותי,
5 אבל מפני סיבות שונות אי אפשר לגלותם. רק קטעים
- 6 אחדים ורשמים כוללים, מה שאין בהם פגיעה בכבוד
7 מי שהוא.
8 המאסר בשנת תרפ"ז הוא המאסר השביעי, כי חמש
9 פעמים נאסרתי בימי שלטון הישן, ושתי פעמים בימי
10 שלטון החדש.

1 המאסר הראשון בליובאוויטש בילדותי בהיותי בן
2 אחת עשרה שנה. וכאשר – על פי עצתו והוראתו של
3 מורי הר' ניסן – התחלתי בשנת תרנ"ב לרשום את
4 זכרונותי בספר, רשמתי גם מאורע זה ונרשם ברשימות
5 תרנ"ג.
6 המאסר השני בליובאוויטש בחדש אייר תרס"ב. על
7 פי מלשינותם של המורים דבית הספר חברת מפיצי
8 השכלה בליובאוויטש.
9 המאסר השלישי בליובאוויטש בחדש טבת תרס"ו
10 בסיבת השתתפותם של חברי מפלגת פועלי ציון
11 בהתקוממות נגד המשטרה בליובאוויטש.
12 המאסר הרביעי בפעטראגראד בחדש טבת תר"ע
13 בסיבת הלשנתו של היהודי המלומד ק.
14 המאסר החמישי בפעטראגראד בחדש שבט תרע"ו
15 בסיבת השתדלותי בהשגת חומר חוקי ודיני פטורין
16 המשרתים בקדש, מעבודת הצבא.
17 המאסר הששי בחדש תמוז תר"פ ברוסטוב דון,
18 בסיבת הלשנתו של ראש היעווסעקציע ברוסטוב ד.
19 אמנם כולם היו מאסרי שעות, רק זה השביעי הוא
20 הנכבד מכולם.
21 בנוהג שבעולם אשר המשל הוא קל מהנמשל,
22 והנמשל מכובד מהמשל, אם מאסר הגוף בבית אסורים
23 של עץ ואבן הוא עינוי, הנה מה גדול העינוי של הנפש
24 האלקית במאסר הגוף ונפש הבהמית, מי בעדארף זער
25 אין דעם פארטיפן [יש להתעמק בכך].
26 לא אכחד כי המאסר השביעי, הנה לעתים גורם לי
27 הנאה מיוחדת, והאות כי זה כשבע שנים אחרי המאורע,
28 הרי מזמן לזמן הנני לוקח לי מועד להתבודד ולצייר
29 לעצמי אותן השמועות והדיבורים, המחזות והחלומות
30 אשר שמעתי ראיתי וחלמתי בימים ההם.
31 האדם הנה מלבד זאת אשר בימי חייו יש לו תקופות
32 קבועות, ימי הילדות, נערות, בחרות, אברכות, ימי
33 הגדלות זקנה ושיבה, ומלבד מצב כשרונותיו, אם רגילים

34 ובינונים, או מאירים ונפלאים, וכן טבעו אם ביישן ועצב
35 או עליו וצוהל, הנה מלבד כל זאת הרי ההשגחה העליונה
36 מזמנת לו תקופות מיוחדות אשר לפעמים משנים טבע
37 האדם ומפתחים כשרונותיו להעמידו על גובה מיוחד,
38 להסתכל בתכלית חיי האדם על פני האדמה.
39 התקופה היותר חזקה בפעולתה על מהלך נפשו של
40 האדם והתפתחות כשרונותיו, היא התקופה העשירה
41 בעיניים ויסורים, בעד עבודת תעמולה בשקידה ובמרץ
42 בשביל איזה דיעה מן הדעות, ובפרט מי שהוא מתאבק
43 ולוחם עם רודפיו ולוחציו בעד קיום וחיזוק דתו.
44 תקופה זו עם היותה סבוכה בעיני הגוף ויסורי
45 הנפש, עם זה הנה עשירה היא ברושמים חזקים והם ימי
46 האור בחיי האדם.
47 כל מאורע ומאורע בתקופה הלזו חשוב הוא ונכבד
48 למאד, ומה גם מאורע של מאסר וכלא הנה לגדל
49 התועלת הרוחנית הבאה לרגלם ראוי הוא לציין לא רק
50 הימים והלילות כי אם גם השעות והרגעים, כי כל שעה
51 ורגע של צער סיגוף ועינוי מביא תועלת מופלגה וחוזק
52 דעת בלתי מוגבל, כי גם החלש נהפך לגבור שבגבורים.
53 המאסר הותחל רבע על שעה שלישית לילה בליל ג'
54 אור ליום רביעי חמשה עשר לחדש סיון תרפ"ז ונמשך
55 עד שעה חצי השני צהרים ביום הראשון בשלישי לחדש
56 תמוז תרפ"ז, בעיר לעניערעד – פטרסבורג.
57 שמונה עשר יום אחת עשרה שעות וחמשה עשר
58 מינוט.
59 ובו ביום אחרי התעכבי בביתי כשש שעות הנה
60 בשעה חצי השמינית לפנות ערב יצאתי במסע ההולך
61 לעיר קאסטרמא, ובאתי שמה למחרת – ביום השני –
62 ארבעה לחדש תמוז, והתעכבתי בגלות עד יום הרביעי
63 שלשה עשר בתמוז שעה חצי הראשונה צהרים.
64 תשעה ימים ושבע עשרה שעות.
65 ובזה הנני למלא בקשתך ושולח לך ליקוטים
66 מהרשימות על דבר המאסרים בעתם ובזמנם*.

רשימת המאסר חלק א

(* רשימות על דבר מאסר הראשון השלישי נדפסו ב"התמים" חוברות ז"ח.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק צ"ז – המשכון החי

1 יעקב קערפיל, עם-הארץ לשעבר מהעיירה טשעריי, ואשר הודות לר' הערש לייב, יכול היה
2 להיחשב כעת בין יהודיה הלמדנים של העיירה. בנוסף לכך עקב היותו יהודי בעל יד רחבה, הוא הפך
3 להיות מאוד מקובל ונכבד בעיירה טשעריי.

- 1 פעם אירע דבר שהשפיע מאוד על יעקב קערפיל ירא השם וטוב הלב.
- 2 באחד הכפרים, אשר נמצא לא הרחק מטשריי, התגורר יהודי בשם גרשון יצחק, אותו הכיר יעקב
- 3 קערפיל מזה שנים רבות.
- 4 גרשון יצחק החזיק בחכירה את בריכות הדגים והנהרות שבאחוזותיו של פריץ עשיר, כדי לדוג
- 5 בהם דגים. נוסף לכך היו לו בית מרזח וחנות בכפר בו התגורר.
- 6 אותו גרשון יצחק, היה עם-הארץ גדול. כמו כן היה מטופל בילדים רבים, רובם בנים, אך לא
- 7 החזיק עבורם מלמד, וגם לא שלחם למלמד בעיירה הסמוכה. בקשר לבנות, הרי זה היה בכלל מופרך,
- 8 מי סבר בכלל שבנות צריכות ללמוד?
- 9 למרות זאת, הרי כאשר הגיע הזמן לקישורי שידוכים עבור בנותיו חיפש עבורן גרשון יצחק חתנים
- 10 למדנים, הוא הבטיח לחתנים נדוניה הגונה וכן שיהיו סמוכים על שולחננו.
- 11 הכל היה יכול להתנהל כשורה בעסקיו של גרשון יצחק. אך קרה והפריץ הזקן, אשר באחוזותיו
- 12 היו הבריכות והנהרות, העביר את הטיפול באחוזותיו לידי בנו הבכור. ובעוד שהפריץ הזקן היה אכזר,
- 13 היה בנו טוב לב מטבעו, ואם כך היה אמור העברת הטיפול מהפריץ הזקן לבנו אך להטיב את עסקיו
- 14 של גרשון יצחק.
- 15 אך באותו זמן הגיע לכפר כומר חדש, שונא ישראל גדול, והוא החל להסית את הגויים, שלא
- 16 יבקרו בבית המרזח של גרשון יצחק ושלא יקנו בחנותו.
- 17 "יהודי" הסביר הכומר לגויים "אינו מאמין באמונה הנוצרית, ולכן, אסור שיהיה איתו כל מגע
- 18 ומשא".
- 19 ואז החל גרשון יצחק לסבול מהפסדים הן בבית המרזח והן בחנותו. ולכן, הייתה עיקר פרנסתו
- 20 צריכה להגיע באופן טבעי מבריכות הדגים.
- 21 אך גם יכול הדגים ירד פלאים, כאילו שמעו גם הדגים את הסתותיו של הכומר כנגד גרשון יצחק,
- 22 ולא הסכימו להילכד ברשתותיו של גרשון יצחק אותם פיזר בנהרות ובבריכות.
- 23 מובן, שכאשר הפדיון מבית המרזח ומהחנות קטן, ודיג הדגים מהנהרות והבריכות אינו מביא
- 24 מספיק רווחים, מתחילים להיות כיסיו של גרשון יצחק ריקים ממצלצלים, ואינו יכול לעמוד כעת
- 25 בתשלומי דמי השכירות בזמנם.
- 26 היות וגרשון יצחק מכיר את הפריץ הצעיר עוד מילדותו. צריך הוא רק לספר לו שכעת נמצא הוא
- 27 במצוקה, והנ"ל מוכן באמת להמתין עם התשלומים.
- 28 ובינתיים ממשיך חובו של גרשון יצחק לתפוח. וכאשר הביט הפריץ הזקן פעם אחת בחשבונות
- 29 אחוזותיו וראה שגרשון יצחק חייב לו הרבה כסף, התמלא הפריץ חֶמָה, והזמין אליו תיכף ומיד את
- 30 גרשון יצחק. גם הסבריו של בנו הצעיר אינם מרגיעים אותו.
- 31 "לא אתן שהחוב ימשיך לגדול" מזהיר הפריץ הזקן את גרשון יצחק "שלם את חובך מייד. נותן
- 32 אני לך לא יותר מחודש על מנת שתכסה את חובך"!
- 33 כאשר חלף החודש המדובר, ועדיין לא היה בידי גרשון יצחק במה לסלק את חובו, הודיע לו
- 34 הפריץ הזקן - אשר כעת כבר הגיעו אצלו הדברים לידי עקשנות ונצחנות - שאם לא ישלם תיכף ומייד
- 35 את חובו ישליך אותו ואת אשתו לכלא, ויחרים את כל רכושו, ועל ידי כך יכוסה חובו.

- 1 היה זה בעיצומו של חורף, כפור עז שרר בחוץ, ואיש לא נראה בדרכים, לגרשון יצחק לא הייתה
2 כל הכנסה, וגם לא נראה באופק אדם שאצלו יוכל גרשון יצחק ללוות כסף.
- 3 בינתיים התערב הכומר צורר היהודים, ויעץ לפריץ עצה מצמררת:
- 4 "לשם מה צריך אתה" אומר הכומר לפריץ הזקן "לכלוא את החוכר - גרשון יצחק - ואשתו, כאשר
5 מזה לא יכנס לך מאומה. טוב יותר לקחת את אחד מילדי גרשון יצחק כמשכון. ואז לא ינוח היהודי
6 ולא ישקוט עד ששיג את הכסף על מנת לפדות בו את ילדו. לעומת זאת, אם לא יצליח היהודי לגייס
7 את הכסף, יוכל הפריץ לקחת את הילד שנמצא ברשותו לשמד".
- 8 הכומר אף הצביע על אחד מילדיו של גרשון יצחק, אותו ייקח הפריץ כמשכון, היה זה ילדו דוד
9 בן השנים-עשר.
- 10 עצתו של הכומר מצאה חן בעיני הפריץ, והוא לקח את דוד בן השנים עשר אליו, כאשר הוא
11 קובע תאריך מסוים אשר עד אז יוכל החוכר גרשון יצחק לפדות את בנו "המשכון החי".
- 12 בביתו של גרשון יצחק פרצה יללה, המשפחה הייתה אובדת עצות: היכן משיגים סכום כזה לפדיון
13 בנם?
- 14 יעקב קערפיל אשר מעת לעת היה מגיע לכפר ותמיד היה מתארח אצל גרשון יצחק, לא נראה
15 אותו חורף - עקב הקור העצום - כבר כמה שבועות ברציפות.
- 16 שבוע בטרם פג האולטימטום, שלח הפריץ לקרוא לגרשון יצחק ואשתו. כאשר הגיעו לחצרו של
17 הפריץ, קיבלם הפריץ בזלזול על כך שהם לא הביאו את הכסף עבור חובם.
- 18 "מתרה אני בכם" צרח הפריץ "שכאשר יחלוף הזמן והכסף לא יגיע אלי, אקח את שניכם אלי
19 לעבדים. דוד ילדכם יהיה כולו שלי לתמיד. הוא יהיה שלי עבור הריבית שצמחה על החוב, ואילו
20 אתם שניכם תחזירו על ידי עבודתכם את הקרן".
- 21 הפריץ אף הודיע להם, על החלטתו להעביר את דוד בנם על דתו, ולמען האמת אף החל כבר
22 בהכנות לכך, הילד נמצא כבר ברשותו של הכומר - התגרה בהורים הנדהמים.
- 23 האב והאם פרצו בבכי. הם החלו לבקש תחנונים שלא יקח מהם את ילדם.
- 24 "אהפוך עולמות על מנת להשיב לך את הכסף שאני חייב לך" ביקש גרשון יצחק "אשלם לך אף
25 את הריבית אשר צמחה על החוב, העיקר שתוציא את דוד בננו מידי הכומר".
- 26 אך הפריץ לא אבה לשמוע את דבריהם.
- 27 "לכם - שניכם - יש אפשרות עדיין לפדות עצמכם מעבדות" דיבר איתם הפריץ קשות "אך בנכם
28 דוד חייב לעבור לאמונתנו. הוא טוב מדי בכדי להישאר יהודי".
- 29 כדי להוכיח לגרשון יצחק ואשתו כי הוא נחוש בהחלטתו, החל להצליף בחוכר היהודי ובאשתו,
30 עם השוט שבידו, ללא רחמנות, ומשניהם זב דם רב. עד שהוציאו משם כל עוד נפשם במ.
- 31 אך מה שקורה לחייהם שלהם כבר לא היה אכפת להם. הם היו מקריבים את חייהם העיקר שבנם
32 דוד יינצל מהשמד.
- 33 גרשון יצחק לא עצר, והלך במהרה לפריץ הצעיר. הוא אמנם היה ידידותי וקשוב, שלא כמו אביו

- 1 האכזר. החוכר - גרשון יצחק - החל להתחנן בתחנונים. העיקר, שהוא, הפריץ הצעיר, יעמוד על כך,
- 2 ויציל את ילדו מהשמד.
- 3 הפריץ הצעיר הבטיח לחוכר גרשון יצחק, להשתדל מאוד על מנת למלא את מבוקשו. הוא עצמו
- 4 היה מסופק האם יוכל לפעול משהו אצל אביו.
- 5 בכל מקרה הוא רצה לדעת מה קורה ומה שלומו של דוד אשר כבר היה ברשותו של הכומר.
- 6 להורים כבר לא הייתה כל ידיעה ממנו.
- 7 כעבור מספר ימים היה כבר לפריץ הצעיר מה להודיע בקשר לילדם. מצד אחד הייתה להם נחמה
- 8 פורתא ממה ששמעו. אך מצד שני, החרף כאבם.
- 9 הפריץ הצעיר מסר להם, שתיכף בהתחלה ניסה הכומר לכפות על דוד בכוח את האמונה הנוצרית.
- 10 אך - למרות שלדוד הייתה היכרות מועטה ביהדות, היות והוא אף פעם לא הלך לחידר, ומלמד לא
- 11 הוחזק עבדו - הוא הראה עקשנות חזקה, ממש מסירות נפש - ולא ציית לכומר.
- 12 הכומר ציווה עליו לאכול חזיר, אך דוד סירב בתוקף. ובכלל סירב לכל מיני דברים שציווה עליו
- 13 הכומר, ולכן הקה אותו הכומר. אך כל זה הגביר את סרבנותו ועקשנותו של דוד, עד שהכומר הכהו
- 14 מכות חזקות יותר, עד שדוד נפל אין אונים, חבול ורצוצ, מבלי יכולת לזוז ממקומו.
- 15 הכומר הספיק כבר להפנים שאינו יכול לפעול מאומה על דוד, לכן, הרפה ממנו, באופן זמני.
- 16 "הכומר יצטרך להמתין ימים מספר עד שדוד ישוב לאיתנו" ניחם הפריץ הצעיר את החוכר גרשון
- 17 יצחק "הוא לא יוכל להמיר את דתו ולהעבירו לנצרות כה מהר כפי שחשב לעשות".
- 18 עד כמה שהיה כואב לבם של ההורים - החשיבו ידיעה זו כנחמה פורתא.
- 19 רק עכשיו החל גרשון יצחק לטכס עצה במרץ איך לגייס את הכסף שהוא חייב לפריץ. הוא היה
- 20 חייב לגייס מספיק כסף על מנת שיוכל לשלם הן את קרן החוב, והן את הריבית שצמחה על החוב,
- 21 כדי שלא תהיה לפריץ כל עילה להחזקתו של דוד ברשותו.

22

אגרות קודש

[תחלת מ"ח תרפ"ב]

- 10 טוב ונכון הדבר שהתיישבו בעיר ניקאל' ולומדים וחוזרים
- 11 דא"ח. שקדו על התורה בכל כוחכם כי היא חייכם וחיינו,
- 12 ובוה תצליחו בהצלחה מרובה, כי אור קדש הקדשים נורא
- 13 עילאה חופף עליכם ועלינו בהתעוררות רחמי שמים ע"י הוד
- 14 כ"ק נשיאינו אבינו רבינו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
- 15 זצוקלה"ה נב"מ זי"ע אשר מסר נפשו האצולה עלינו בהיותו
- 16 אתנו פה יחד בגוף, ומה גם עתה העומד בהיכל קדש הקדשים
- 17 מתחנן ומבקש רחמים בעד עם הקדש צאן מרעיתו תלמידיו
- 18 ותלמידי תלמידיו ד' עליהם יחיו.
- 19 תמימים יקרים יחיו, דעו כי נחלת אלקים שפכה עלינו
- 20 אור זוהר מבהיק, עולה ומזהיר. כל אחד ואחד מאתנו, אם

- 1 ב"ה
- 2 אל התלמידים היקרים היושבים בניקאל'
- 3 ד' עליהם יחיו
- 4 שלום וברכה
- 5 מכתבם מדי' שופטים הנכתב ע"י תלמידינו מר ארי' ליב
- 6 שי' איידילנאנט, התאחר בדרך הילוכו, וגם הגיעני בימי בין
- 7 כסא לעשור בערך, אשר עתים הללו קדושים הם לכאוי"א
- 8 מישראל ומוקדשי לעבודה שבלב, בעבודה פנימית מבלי מצא
- 9 מקום לדבר דבר איש את רעהו, ובכן נשאר הדבר עד היום.

1 כי אזובי קיר אנחנו, עשבי השדה, אבל משדה אשר ברכו הוי',
2 גבורים אנחנו, ת"ל כאשר אנחנו עושי דברו ית' ויתעלה
3 בלימוד תורתו וההתעסקות בתפלה, וכאשר מוסרים אנחנו
4 עצמינו לעבדי הוי' הן המה כ"ק אבותינו רבותינו הקי'
5 זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע אשר מאורם תאיר נפשינו רוחינו
6 ונשמתינו, איש איש מאתנו יעמוד חזק על משמרתו משמרת
7 הקדש בעוז נפש ובהדר דעת יעמוד על משמרתו לשקוד בתורה
8 לפאר את הלב לנקותה מכל סיג וחלאה, ולשעבד את המוח.
9 העולם כאדרת ושמלה פרוסה לפנינו להאירה באור אלקי
10 אשר הנחילונו הוד רבותינו הקדושים זצוקלה"ה, החלש
11 יאמר גבור אני, וזאת תעודתי עלי אדמות.
12 תמימים יקרים דעו את אשר לפניכם, אין לנו בעולמינו
13 אלא התורה והעבודה, איש איש מכם ידע את אשר לפניו.

14 התרועעו והתאחדו כולכם תלמיד[י] האדם הגדול בענקים
15 אשר מרוח קדושתו נסך עליכם. פתחו סגור לבבכם, הוציאו
16 זיקי להבת שלהבת אהבתכם אל התורה והעבודה, ועבדו את
17 הוי' בכל לבבכם ובכל נפשכם. שנה חדשה נתן לנו אל אלקי
18 ישראל לטובה ולברכה, התחזקו והאירו, בשנת אורה וישועה
19 קרובה לנו ע"י עבודתינו בתורה ובמצות באהבה וחיבת
20 הקדש.
21 ובבקשה להודיעיני בכ"ע מנועם שלומכם הטוב ומאופן
22 חייכם ברוחניות ובגשמיות, כי זה חלקי בחיים להיות עמכם
23 בכ"מ שאתם שם, מבלי התחשב עם ריחוק המקום, כי לבבינו
24 אחת היא, וריחוק לא תדע.
25 היו ברכה ברו"ג כאו"נ ובן מו"ר.

[אג"ק מוהרי"צ כרץ יד]

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט תמוז, תשי"ד
ברוקלין.
שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ב תמוז בו כותב שהתקרב קצת ללימוד החסידות ולדרכי החסידות וכו'. הנה
כיון שגם הוא מדגיש קצת במילא מובן שמכיר שאין זה מספיק וע"פ מרז"ל יגעת ולא מצאת אל תאמין
הנה בו הדבר תלוי להוסיף בהנ"ל כפי יכולתו שזהו כפי שדורשים ממנו והיינו בלימוד כפשוטו ללמוד תורת
החסידות נוסף על לימודו בתורת הנגלה במסירה ונתינה ושקידה אמיתית אשר לימוד פנימיות התורה
נשמטא דאורייתא מוסיפה חיות בלימוד הנגלה וקיום המצות.

ולהודעתו של הבר מצוה של אחיו... שי' בתשעה באב - יהפך במהרה לששון ולשמחה - בודאי
יתחיל אחיו בלימוד ספר התניא קדישא ותהי' זה הכנה והתחלה טובה לעבודת השם בדרך שיקוים בו
קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו שעל זה מיוסד התניא וכלשון רבנו הזקן בשער הקדש.

בודאי שומר שלשת השיעורים השווים לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ
זי"ע והם בחומש תהלים ותניא הידועים ומשתדל שגם ידידיו ישמרום וזכות הרבים תלוי בו.

בברכה,
בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

פרק שלישי משנה א

עֲקִיבָא בֶן מַהֲלָאֵל אוֹמֵר, הִסְתַּכַּל בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים וְאִין אֶתָּה בָּא לְיַד עֲבִירָה. דַּע, מֵאִין בָּאתָ, וּלְאֵן אָתָּה הוֹלֵךְ, וּלְפָנֵי מִי אָתָּה עֲתִיד לֵתֵן דִּין וְחֶשְׁבוֹן. מֵאִין בָּאתָ, מִמַּטֶּה סְרוּחָהּ, וּלְאֵן אָתָּה הוֹלֵךְ, לְמָקוֹם עֶפֶר רַמָּה וְתוֹלַעָה. וּלְפָנֵי מִי אָתָּה עֲתִיד לֵתֵן דִּין וְחֶשְׁבוֹן, לְפָנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

דרך נוספת - על-פי חסידות - לבאר פסקה זו (כענין בפני עצמו):

בהסבר המושג "עבירה" מבואר בחסידות שזהו על-דרך "העברה" מרשות לרשות. כשאדם עובר על רצון ה', הרי הוא "מעביר" את מה שהיה קודם לכן ברשות הקדושה [=רשות-היחיד, "יחידו של עולם" - הקב"ה] לרשות הסטרא-אחרא [=רשות הרבים, שכן הסטרא-אחרא הוא מקום של פירוד וריבוי]. כדי למנוע אפשרות של "עבירה" כזו, על האדם להיות חדור בענין "אחדות השם" - שאין עוד "רשות" מלבד רשותו של הקב"ה ("אין עוד מלבדו").

זהו אפוא תוכן דברי המשנה - "הסתכל בשלושה דברים": מבואר בכמה מקומות ששלימות האחדות היא דוקא במספר שלוש.

יחיד (מספר אחד) אינו מבטא אחדות משום שכל עוד אין מציאות שנייה, אחדותו (של היחיד) טרם הועמדה במבחן ואי-אפשר לכוונה עדיין - "אחדות".

כשיש שני דברים המנגדים זה לזה, בוודאי שאין להחשיב זאת לאחדות.

אחדות אמיתית היא כאשר יש שני דברים שונים ונפרדים זה מזה ובכל-זאת שניהם מסכימים זה לזה ושרויים באחדות זה עם זה. החיבור והצירוף בין שני הדברים הוא מציאות חדשה, מציאות שלישית. נמצא כי דוקא המספר שלוש מבטא אחדות באופן השלם ביותר.

בדומה לכך אנו מוצאים בענין "שני כתובים המכחישים זה את זה" - עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם". כלומר, ההסכמה בין שני הכתובים נפעלת על ידי "כתוב שליש" המכריע ביניהם.

כך גם לגבי בריאת העולם: ביום הראשון נאמר "יום אחד" שכן אז היה הקב"ה "יחיד בעולמו". ביום השני לא נאמר "כי טוב" לפי שבו נבראה המחלוקת. דוקא ביום השלישי נאמר פעמיים "כי טוב", כי המספר שלוש שולל מחלוקת ופועל אחדות.

זאת אפוא כוונת משנתנו - "הסתכל בשלושה דברים": כאשר מתבוננים בכל שלושת הדברים - רואים ומבינים כי מציאות העולם אינה סותרת למציאות ה', אלא להיפך, "בארץ מתחת" נרגש ש"אין עוד" (מלבדו יתברך) - אזי, "אין אתה בא לידי עבירה".

(ספר השיחות ה'תשמ"ט)

לאחר דברי המשנה "הסתכל בשלושה דברים", מפרטת המשנה את שלושת הדברים - "דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון".

נשאלת השאלה: "מניינא למה לי?", לשם מה צריך להודיע מראש את מספר הדברים? ואף אם נאמר כי יש חשיבות בידיעת המספר - הלא המשנה עצמה מפרטת ומונה את הדברים שבהם צריך להסתכל והכל רואים כי שלשה הם!

אחד הביאורים הוא:

אמירת המשנה "הסתכל בשלושה דברים" היא ענין העומד בפני עצמו גם בלי הפירוט שבהמשך. כלומר, באומרה "הסתכל בשלושה דברים" רומזת המשנה לשלושה דברים יסודיים, שעל-ידי הסתכלות בהם - "אין אתה בא לידי עבירה".

מה הם שלושת הדברים?

ההתבוננות הראשונה צריכה להיות במאמר רז"ל¹, "אני נבראתי לשמש את קוני". בשלב ראשון אנו רואים רק שני "דברים": א) האדם ("אני"), ב) הקב"ה ("קוני"). אומרת לנו משנתנו כי אין די בהתבוננות בשני דברים אלה ומוכרחים ל"הסתכל בשלושה דברים". דהיינו, בנוסף על מציאות האדם ומציאות הקב"ה עליו להתבונן גם במציאות העולם אשר נברא על-ידי הקב"ה כדי שבו ועל-ידו יעבוד האדם את הקב"ה ("לשמש את קוני").

תכלית בריאת העולם וירידת הנשמה למטה, בעולם הזה התחתון, היא להשלים את הכוונה האלוקית - "נתאווה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים"³. יהודי בעבודתו מזכך את הגוף והנפש הבהמית וגם את חומריות העולם ועל-ידי זה הוא עושה לקב"ה "דירה".

על כן נחוצה הסתכלות ב"שלושה דברים": לא מספיק שהאדם עושה את גופו הגשמי ("אני") "דירה" לקב"ה; עליו לעשות גם מהעולם הזה התחתון "דירה" לו יתברך.

ומזה שלמען מטרה זו - העבודה של עשיית דירה לו יתברך בתחתונים - כדאית היתה ירידת הנשמה למטה⁴, למדים אנו את גודל המעלה שב"ירידה" זו, עד כדי כך, שגם הנשמה עצמה מתעלית על ידי גילוי "עצמות" הקב"ה ("דירה" לו יתברך), ו"עליה" זו מונעת ממנה את האפשרות של עשיית חטא - "אין אתה בא לידי עבירה"!

(ספר השיחות ה'תנש"א, כרך ב)

1. לשון הש"ס שבת עג, ב. ועוד. 2. קידושין פב, ב. 3. ראה תניא פרק לו. מדרש-תנחומא נשא טז. 4. "כי הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל" (תניא פרק לז).

פרק ג' הלכה י'

גִּבְהַּ הַמִּנּוֹרָה הָיָה שְׁמוֹנֶה עָשָׂר טַפָּח: הָרְגֵלִים וְהַפֶּרֶח שְׁלֹשָׁה, וּשְׁנֵי טַפָּחִים חֶלֶק, וְטַפָּח שָׁבוּ גִבְיַע בַּפֶּתוֹר וּפֶרֶח, וְטַפָּחִים חֶלֶק; וְטַפָּח בַּפֶּתוֹר, וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ - אֶחָד הֵילָךְ וְאֶחָד הֵילָךְ, וְנִמְשְׁכִין וְעוֹלִין בְּנֶגֶד גִּבְהַּ הַמִּנּוֹרָה; וְטַפָּח חֶלֶק; וְטַפָּח בַּפֶּתוֹר, וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ - אֶחָד הֵילָךְ וְאֶחָד הֵילָךְ, וְנִמְשְׁכִין וְעוֹלִין בְּנֶגֶד גִּבְהַּ הַמִּנּוֹרָה; וְטַפָּח חֶלֶק; וְטַפָּח בַּפֶּתוֹר, וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ - אֶחָד הֵילָךְ וְאֶחָד הֵילָךְ, וְנִמְשְׁכִין וְעוֹלִין בְּנֶגֶד גִּבְהַּ הַמִּנּוֹרָה; וְטַפָּחִים חֶלֶק; נִשְׁתַּיְרוּ שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים, שָׁפְתָן שְׁלֹשָׁה גִבְיָעִים, בַּפֶּתוֹר וּפֶרֶח. וְזוֹ הִיא צוּרְתָּהּ:

נקודות משיחות קודש

המשכן רואים את ציורו של הרמב"ם ופירושו של ר' אברהם בן הרמב"ם, היו גם הם כותבים שאין כל מחלוקת בזה ולכולי עלמא היו הקנים "ביושר".

ואם כנים הדברים, מהנכון להחזיר עטרה ליושנה - שכל העושים ציורים מהמנורה יציירו את קני המנורה באלכסון כדעת רש"י והרמב"ם.

עוד עניין בזה: הציור הרגיל של המנורה שששת הקנים הם כחצאי קשת הוא עפ"י השערה חיקוי מציור המנורה אשר לא יהודים ציירו ברומי, ועל "שער הנצחון" של טיטוס ימ"ש! שנוסף לזה שציור המנורה שעל שער טיטוס אינו מדויק כלל - הרי זה נעשה, כמובן, כדי להראות ולבטא את השליטה והממשלה של רומי על היהודים ר"ל, עד שחקקו שם בכמה מקומות את התיבות "יודעא קאפטא" ("יהודה שבויים"). והיו זמנים שבהם היו מכריחים יהודים לבא להשער, שיראו את הכתוב ורשום שם בכדי להשפילם. נמצא, שציור קני המנורה כחצאי קשת צריך להביא לזעקת שבר - נוסף על זה וגם זה עיקר שזהו היפך רש"י והרמב"ם - גם מפני שזה נותן הסכם מסויים ר"ל להציור שעל שער טיטוס, שנעשה כדי לצער יהודים ולהשפילם!

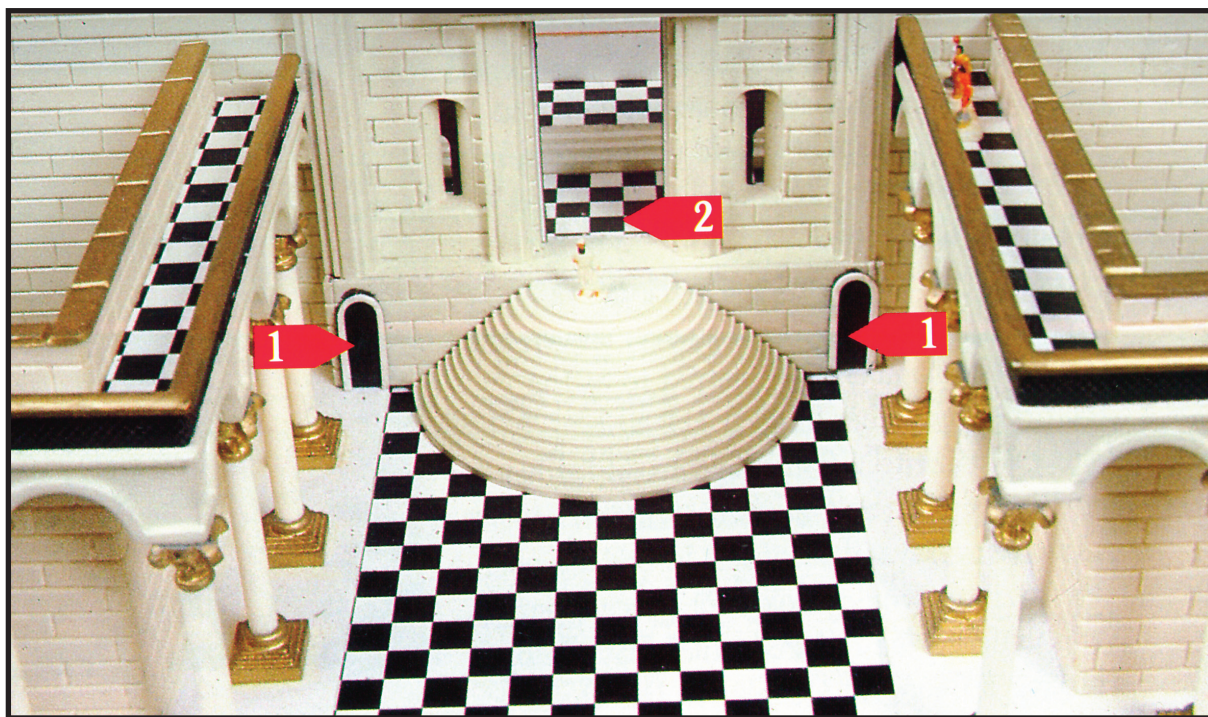
(לקוטי שיחות חלק כ"א, שיחה ג' לפר' תרומה)

בציור המנורה שבגוף כתב יד קדשו של הרמב"ם (בפירושו למשניות), ישנו עוד פרט השונה מבציורים הרגילים של המנורה - ששת קני המנורה נמשכים למעלה באלכסון, דלא כבציורי המנורה הרגילים, שהם נמשכים כחצאי קשת.

ואעפ"י שבנוגע לפרט זה, אולי היה מקום לומר בדוחק הכי גדול, שהרמב"ם צייר "להקל על הציור" - אבל מפורש בפירוש רבנו אברהם בן הרמב"ם: "ששת הקנים ... נמשכים מגופה של המנורה לצד ראשה ביושר כמו שצייר אותה אבא מרי ז"ל, לא בעיגול כמו שצייר אותה זולתו". כך איתא גם בפירוש רש"י על התורה שששת הקנים "באלכסון נמשכים ועולים".

בעל משנת חסידים בספרו "מעשה חושב" כותב בפשטות שששת הקנים "נמשכים בעיגול", ומדייק זאת מדברי הרמב"ם שכתב "נמשכים ועולים". וכן מביא מבעל "חכמת המשכן" שכתב "נראה ... שהיו עולים הקנים כמעט בעיגול". אולם מאחר שב"מעשה חושב" מפרש ש"נמשכין בעיגול" מסתימת לשון הרמב"ם שלא הזכיר בחיבורו "אלכסון", הרי לאחר שנתגלה גוף כתב יד קדשו של הרמב"ם בציור המנורה, ועדותו של בן הרמב"ם בזה - בטל היסוד ובטל הבנין.

ובמחילת כבוד תורתם, ולפי עניות דעתי נראה ברור, שאם היו המעשה חושב ובעל חכמת

1. לשכת הכנורות 2. שער ניקנור

פרשת דברים

א אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבָּר בְּעֶרְבָה מִלֹּא סוּף בֵּין-פָּאֶרָן וּבֵין-תְּפֵל וּלְבֵן וַחֲצֵרֶת וְדִי זָהָב: ד אַחֵר עֶשְׂרֵי יוֹם מִחֹרֵב הַדֶּדֶךְ הִרְשַׁעִיר עַד קִדַּשׁ בְּרִנֵּעַ: ה וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בַּעֲשֻׁתֵי-עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ בְּאַחֵר לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּלֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֱלֹהֵם: (ו) ד אַחֲרֵי הִפְתּוּ אֶת סִיחֵן מִלֶּדֶת הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחִשְׁבֹּן וְאֵת עֹג מִלֶּדֶת הַבְּשָׁן אֲשֶׁר-יוֹשֵׁב בַּעֲשֻׁתָּרֶת בְּאֲדָרְעִי: ז בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאַרְץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בָּאֵר אֶת-הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר: ח יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחֹרֵב לֵאמֹר רֶב-לָכֶם שָׁבֹת בְּהַר הַזֶּה: ט פָּנּוּ וּסְעוּ לָכֶם וּבֵאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל-כָּל-שִׁכְנָיו בְּעֶרְבָה בְּהַר וּבִשְׂפֵלָה וּבְגִבֹּה וּבְחוּף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְבֹּנוֹן עַד-הַנְּהַר הַגָּדֹל נְהַר-פָּרָת: (י) יִשְׂרָאֵל ח רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֵיכֶם אֶת-הָאָרֶץ בָּאוּ וּרְשׁוּ אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתִּיכֶם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר אַחֲרֵיהֶם: יא וְאָמַר אֲלֵכֶם בַּעֲתָה הָיָה לֵאמֹר לֹא-אוּכַל לְבָדִי שְׂאֵת אֶתְכֶם: יב יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנֵּכֶם הַיּוֹם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם רָבִי: יג יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתְכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כֶּכֶם אֵלֶּף פְּעָמִים וַיְבָרֶךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~

הוֹאִיל מֹשֶׁה בָּאֵר אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר (א, ח)
בַּשְּׂבָעִים לְשׁוֹן פִּרְשָׁה לָהֶם (רש"י)

יֵשׁ לְשָׁאֵל, מִדּוּעַ הָיָה צָרָה בַּתְּרַגּוּם הַתּוֹרָה, וְהָרִי כָּל יִשְׂרָאֵל דְּבָרוֹ אִזּוֹ לְשׁוֹן קִדְּשׁ? וְאֶפְלוּ אִם הָיָה בְּזָה צָרָה, לָמָּה הָיָה מֹשֶׁה רַבְּנוֹ עֲצָמוֹ צָרִיף לְהַתְעַסֵּק בַּתְּרַגּוּם זֶה? וְיֵשׁ לומר, דְּהַנָּה לְפָנֵי חֶטָּא דִּזְרָה הַפְּלָגָה דְּבָרוֹ בְּלִם שְׂפָה אַחַת, לְשׁוֹן הַקִּדְּשׁ, וְהַחֲטָא גַּרְם פְּרוּד בַּעֲוֹלָם, שְׂבָעִים לְשׁוֹן, כַּאֲשֶׁר אִישׁ אֵינוֹ מְבִין אֶת שִׁפְתֵי רַעְיוֹ. מוֹכֵן אִם כֵּן, שְׂתַּרְגּוּם הַתּוֹרָה מִלְּשׁוֹן קִדְּשׁ לְשׂוֹן מִשְׁמַעוֹת – הַמְּשַׁכֵּת אַחֲדוּת גַּם בְּמִקּוֹם הַפְּרוּד. וְזֶה הָיָה מְכַרַח לְהַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי מֹשֶׁה דּוֹקָא, כִּי רַק הַגְּבוּהָ גְבוּהָ בְּיוֹתֵר, יָכוֹל לְרַדֵּת עַד 'לְמִטָּה מִטָּה בְּיוֹתֵר'. (זקוטִי שִׁיחוֹת ג עמ' 862)

שְׁנֵי יֵב אֵיכָּה אִשָּׁא לְבָדִי מִרְחֹכֶם וּמִשְׂאֵכֶם וּרְיִיכֶם:
יֵב הָבּוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבִנִים וְיִדְעִים

לְשִׁבְתֵיכֶם וְאֲשִׁימָם בְּרָאשֵׁיכֶם: יד וַתַּעֲנוּ אֹתִי וַתֹּאמְרוּ טוֹב הַדְּבָר אֲשֶׁר-דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת: טו וְאַתָּה אֶת-רָאשֵׁי שְׂבִימֶיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְיָדְעִים וְאֵתְּנוּ אוֹתָם רָאשִׁים עֲלֵיכֶם שְׂרֵי אֱלָפִים וְשְׂרֵי מֵאוֹת וְשְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת וְשִׁטְרִים לְשִׁבְתֵיכֶם: טז וְאַצִּוֶּה אֶת-שְׂפִימֶיכֶם בַּעֲתָה הָיָה לֵאמֹר שְׁמַע בֵּין-אֲחֵיכֶם וּשְׁפִטְתֶּם צֶדֶק בֵּין-אִישׁ וּבֵין-אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ: יז לֹא-תִפְּרוּ פָנִים בְּמִשְׁפָּט בִּקְטָן בְּגָדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא תִגְדּוּ מִפְּנֵי-אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לְאֱלֹהִים הוּא וְהַדְּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו: יח וְאַצִּוֶּה אֶתְכֶם בַּעֲתָה הָיָה אֶת כָּל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: יט וְנִפְעַם מִחֹרֵב וְנִלְדָּה אֶת כָּל-הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַהוּא אֲשֶׁר רָאִיתֶם הַדֶּדֶךְ הַר הָאֱמֹרִי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲתָנוּ וְנָבֵא עַד קִדַּשׁ בְּרִנֵּעַ: כ וְאָמַר אֲלֵכֶם בְּאַתֶּם עַד-הַר הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ: כא רְאֵה נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לְפָנֶיךָ אֶת-הָאָרֶץ עֲלֶה יֵשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ אֶל-תִּירָא וְאֶל-תַּחַת:

~ נקודות משיחות קודש ~

רֶב לָכֶם שָׁבֹת בְּהַר הַזֶּה (א, ח)

עַל הַפְּסוּק רֶב לָכֶם בְּנֵי לִוִּי (קרח טז, ג) פִּרְשׁ רש"י: הִרְבָּה יוֹתֵר מִדְּאִי לְקַחְתֶּם לְעַצְמְכֶם גְּדֻלָּה. וְאִף כָּאֵן – יִשְׁבְּתֶם כְּכֹר בְּהַר הַזֶּה הִרְבָּה יוֹתֵר מִדְּאִי. יֵשׁ כָּאֵן הוֹרָאָה כְּלָלִית בַּעֲבוּדַת הָאֵדָם לְקוֹנוֹ: אִם הוּא 'יוֹשֵׁב' בְּמִקּוֹם אֶחָד, אִם הוּא נִשְׁאָר בְּאוֹתָהּ דְּרָגָה בַּעֲבוּדַת ה' וְאֵינוֹ מִתְקַדֵּם הַלָּאָה, הַנָּה אִף שְׂהִיא דְּרָגָה טוֹבָה וְנִצְלִית – הָרִי זֶה 'הִרְבָּה יוֹתֵר מִדְּאִי'. עֲלֵיו לְהִיטֵי 'מִהֲלָךְ', תְּמִיד עֲלֵיו לְשִׂאף וּלְלָכַת מִחִיל אֶל חִיל, בְּכַחֲנִית מַעֲלִין בְּקִדְּשׁ. (זקוטִי שִׁיחוֹת כד עמ' 18)

שְׁלִישִׁי כִּי וַתִּקְרְבוּן אֵלַי בְּלָכֶם וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלַח אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וְיַחֲפְרוּ-לָנוּ אֶת-הָאָרֶץ וְיִשְׁבּוּ אֲתָנוּ דְּכָר אֶת-הַדֶּדֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלָה-פָּה וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר נָבֵא אֱלֹהֵינוּ: כִּי וַיִּמָּב בַּעֲיֵנִי הַדְּבָר וְאַקַּח מִכֶּם שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד לְשִׁבְתִּי: כג וַיִּפְּגּוּ וַיַּעֲלוּ הָהָרָה וַיָּבֵאוּ עַד-נַחַל אֲשַׁפֵּל וַיַּרְגּוּ אֹתָהּ: כד וַיִּקְחוּ בִידֶם מִפְּרֵי הָאָרֶץ וַיֹּרְדּוּ אֵלֵינוּ וַיִּשְׁבּוּ אֲתָנוּ דְּכָר

אֶתְנַנֶּה וְהֵם יִירָשׁוּהָ: ^א וְאַתֶּם פָּנּוּ לָכֶם וּסְעוּ
הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף: ^ב וּתְעַנּוּ ^א וְתֹאמְרוּ אֵלַי
חַטָּאנוּ לַיהוָה אֲנַחְנוּ נַעֲלָה וְנִלְחַמְנוּ כִּכְלֹ אֲשֶׁר־צִוָּנוּ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְתַחֲגֹרֵ אִישׁ אֶת־כְּלֵי מִלְחָמָתוֹ וְתַחֲיִנוּ
לַעֲלֹת הַהָרָה: ^ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֲמַר לָהֶם לֹא
תַעֲלֹוּ וְלֹא־תִלַּחֲמוּ כִּי אֵינִי בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִגְנְפוּ
לִפְנֵי אֵיבֵיכֶם: ^ג וַיֹּאדָבֶר אֵלֵיכֶם וְלֹא שָׁמַעְתֶּם
וְתֹמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וְתִזְדּוּ וְתַעֲלֹוּ הַהָרָה: ^ד וַיֵּצֵא
הָאָמָרִי הַיֵּשֶׁב בְּהָר הַהוּא לְקִרְאָתְכֶם וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם
כַּאֲשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים וַיִּכְתּוּ אֶתְכֶם בְּשַׁעִיר
עַד־חֲרָמָה: ^ה וְתִשָּׁבוּ וְתִבְכּוּ לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־שָׁמַע
יְהוָה בְּקִלְכֶם וְלֹא הֶאֱזִין אֵלֵיכֶם: ^ו וְתִשָּׁבוּ בְּקִדְשׁ
יָמִים רַבִּים כִּימִים אֲשֶׁר יִשְׁכַּתֶּם: ^ז אֲנִי וְנָפִן וְנִסְפַּע
הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי וְנִסַּב
אֶת־הַר־שַׁעִיר יָמִים רַבִּים: ^ח

~ נקודות משיחות קודש ~

וּטְפַכֶּם . . . הִמָּה יִבְאוּ שָׁמָּה וְלָהֶם אֶתְנַנֶּה (א, לט)

הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, שֶׁהִיא נִצְחִית, נִוְתְּנָה לָנוּ כָּאֵן הַיּוֹרָאָה
נִצְחִית: לְדֹר צִרִיף לְדַעַת, שֶׁמִּבְּלֵי הַבֶּטָּע עַל עֵצִים וְגִדְלֵי מַעֲלָה
הַיּוֹרִי, הוּא יָכוֹל וְצִרִיף לִשְׁאֵף לְהַגִּיעַ לְהַשְׁגִּים גְּדוּלִים עוֹד יוֹתֵר!
שָׁכֵן, כָּכֵל עֲנִינֵי טוֹב וְקִדְשָׁה קִיִּימָת תְּמִיד הַאֲפָשְׁרוֹת לְהַתְעַלּוֹת
יוֹתֵר יוֹתֵר. וְכַאֲשֶׁר הִזְלֵד יוֹדַע שֶׁהַשְׁגִּי מִזְכִּים גַּם אֶת הַיּוֹרִי –
הוּא מִתְאַמֵּץ בִּיתֵר שְׂאֵת וּבִיתֵר עֵז. (אֲגוּרוֹת קוֹדֶשׁ כֵּג עִמ' תי)

חֲמִישִׁי ^א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ^ב רַב־לָכֶם סָב אֶת־
הָהָר הַזֶּה פָּנּוּ לָכֶם צִפְנָה: ^ג וְאַתְּ־הָעֵם צֹו לֵאמֹר
אַתֶּם עֲבָרִים בְּגִבּוֹל אֲחֵיכֶם בְּגִי־עֲשׂוֹ הַיִּשְׁבִּים
בְּשַׁעִיר וַיִּירָאוּ מִכֶּם וְנִשְׁמַרְתֶּם מֵאֹד: ^ד אֶל־תִּתְּנוּ
כֶּם כִּי לֹא־אַתֶּן לָכֶם מֵאֲרָצִים עַד מִדְבָּר בְּהַרְגֵּל
כִּי־יִרְשָׁה לַעֲשׂוֹ נִתְּתִי אֶת־הָרָה שַׁעִיר: ^ה וְאֶכֶל תִּשְׁבְּרוּ
מֵאֲתָם בִּכְסֵף וְאֶכְלִיתֶם וְגַם־מִיָּם תִּכְרוּ מֵאֲתָם
בִּכְסֵף וְשִׁתִּיתֶם: ^ו כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיךָ בִּרְכֵךְ בְּכָל־
מַעֲשֶׂה יָדְךָ יִדַּע לְכַתֹּף אֶת־הַמִּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה זֶה ^ז
אַרְבַּעִים שָׁנָה יְהוָה אֱלֹהֵיךָ עִמָּךְ לֹא חִסְרָת דְּבָר:
^ח וְנַעֲבֹר מֵאֵת אֲחֵינוּ בְּגִי־עֲשׂוֹ הַיִּשְׁבִּים בְּשַׁעִיר
מִדְבָּר הָעֲרָבָה מֵאִילָת וּמַעֲצֵינָם גִּבֹּר וְנָפִן וְנַעֲבֹר דֶּרֶךְ
מִדְבָּר מוֹאָב: ^ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל־תִּצַּר אֶת־מוֹאָב

וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ:
^כ וְלֹא אֲבִיתֶם לַעֲלֹת וְתֹמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
^{כא} וְתִתְּנוּ בְּאֵהֱלֵיכֶם וְתֹאמְרוּ בְּשִׁנְאָת יְהוָה אֲתָנוּ
הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת אֲתָנוּ בְּיַד הָאָמָרִי
לְהַשְׁמִידָנוּ: ^{כב} אָנָּה ^א אֲנַחְנוּ עַלִּים אֲחֵינוּ הַמִּסּוּ
אֶת־לִבְכֶּנוּ לֵאמֹר עִם גְּדוֹל וְרֵם מִמֶּנּוּ עָרִים גְּדֹלֹת
וּבְצוּרֹת בְּשָׁמַיִם וְגַם־בְּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ שָׁם:
^{כג} וַאֲמַר אֲלֵכֶם לֹא־תַעֲרִצוּ וְלֹא־תִירָאוּן מֵהֶם:
^{כד} יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִתְלַךְ לִפְנֵיכֶם הוּא יִלָּחֶם לָכֶם
כָּכֵל אֲשֶׁר עָשָׂה אֶתְכֶם בְּמִצְרַיִם לַעֲיִינֵיכֶם:
^{כה} וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נִשְׁאָף יְהוָה אֱלֹהֵיךָ
כַּאֲשֶׁר יִשְׂאֵא־אִישׁ אֶת־בְּגָדוֹ בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
הִלַּכְתֶּם עַד־בְּאֵכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה: ^{כו} וּבַדְּבָר
הַזֶּה אֵינְכֶם מֵאֲמִינִים בִּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ^{כז} הִתְלַךְ
לִפְנֵיכֶם בְּדֶרֶךְ לְתוֹר לָכֶם מָקוֹם לְחַנְתְּכֶם בְּאֵשׁ ^א
לִילָה לִרְאֹתְכֶם בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תִּלְכוּ־בָהּ וּבַעֲנֵן יוֹמָם:
^{כח} וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל דְּבָרֵיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשְׁבַּע
לֵאמֹר: ^{כט} אִם־יִרְאָה אִישׁ בְּאֲנָשִׁים הָאֵלֹהִים הַדּוֹר
הַזֶּה הִזָּה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת
לְאַבְתִּיכֶם: ^ל וְזוֹלָתִי כָלֵב בֶּן־יִפְנֶה הוּא יִרְאָנָה
וְלֹא־אַתֶּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּרְדַּבְּתָּה וּלְבָנֵינוּ יַעַן אֲשֶׁר
מָלֵא אַחֲרֵי יְהוָה: ^{לא} וְגַם־כִּי תִתְּנָנָה יְהוָה בְּגִלְלָכֶם
לֵאמֹר גַּם־אַתָּה לֹא־תִבָּא שָׁם: ^{לב} יְהוָה יַעֲשֶׂה כִּי־יִנּוֹן
הַעֲמִד לִפְנֵיךְ הוּא יָבֵא שָׁמָּה אֶתוֹ חִזְק כִּי־הוּא
יִנְחִלָנָה אֶת־יִשְׂרָאֵל:

~ נקודות משיחות קודש ~

בְּשִׁנְאָת ה' אֲתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (א, כז)

וְהוּא הִיָּה אוֹהֵב אֶתְכֶם (רש"י)

מִבְּאֵר בִּסְפָרִים, שֶׁאֲמִירָה זוֹ גְּרָמָה לְתַשְׁעָה בָּאָב, וְכִמוּ שֶׁנֶּאֱמַר
אֵיכָה יִשְׁבָּה בְּדֹר הָעִיר – רָאִשִׁי תִּבּוֹת אֵיכָה. וְרִשִׁי מַעֲוֹד
וּמִחֻזָּק אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר אֶהְבְּתֶם הַטְּבַעִית לְאַבְתִּיכֶם
שֶׁבְּשָׁמַיִם מִסְתַּרְתָּ, וְאֵין הֵם מְרַגִּשִׁים אֶת תְּסֻדִּיו, וְעַד שֶׁשָּׁמַיִם
אוֹר לְחֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ לְאוֹר – אֵין שׁוֹם תְּלִישׁוֹת כָּלֵל וְכָלֵל, תְּלִילָה,
בְּאֶהְבְּתָה הַקִּבְיָה לְיִשְׂרָאֵל. (לְקוּסִי שִׁיחוֹת לִד עִמ' 23)

רְבִיעִי ^א וּטְפַכֶּם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבוּ יְהוָה וּבְנֵיכֶם אֲשֶׁר
לֹא־יִדְעוּ הַיּוֹם טוֹב וְרָע הִמָּה יָבֵאוּ שָׁמָּה וְלָהֶם

בְּשִׁעוֹר וְהַמּוֹאֲבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעַר עַד אֲשֶׁר־אֶעְבֹּר
 אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ:
 וְלֹא אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חֲשָׁבוֹן הַעֲבְרָנוּ בּוֹ כִּי־תִקְשֶׁה
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת־רוּחוֹ וְאִמְנֵן אֶת־לִבָּבוֹ לְמַעַן תִּתֵּנוּ
 בְּיַדְךָ כַּיּוֹם הַזֶּה: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וטפסם אשר אמרתם לבז יהיה (א, לט)
 לכאורה, מהי ההדגשה על הטף וזקא, ודרי המרגלים טענו
 שכלם יהיו לבז, גם הגדולים? ויש לבאר, דהנה 'קטן' בעבודת
 ה' הוא מי שעוסק בתורה ובמצוות שלא לשמה, ובתוצאה מן
 לא נקלט מזון רוחני זה בפנימיות, אלא הוא 'מתפורר', וכדרכו
 של תינוק, שמפורר יותר ממה שאוכל (לקט טוב ויגש מז, יב). זו
 היתה טענת המרגלים: אם יבנו לארץ ישראל ויתעסקו שם
 בדברים ארציים, יהיה עסק התורה והמצווה שלא לשמה והוא
 'תפורר'. על כך בא מצנה ה', 'שעבודת ה'שף' יקרה יותר
 מעבודת דור המדבר, וזאת מצד מעלת ה'אתפכיא' – האדם
 כופה את עצמו ועוסק בתורה ובמצוות. (לקוטי שיחות ב עמ' 581)

ששי א ויאמר יהוה אלי ראה החלתי תת לפניך
 את־סיחון ואת־אֶרְצוֹ הַחַל רֹשׁ לְרִשֶׁת אֶת־אֶרְצוֹ:
 וַיֵּצֵא סִיחֹן לִקְרָאתָנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לְמַלְחָמָה
 יִהְיֶה: וַיִּתְּנֵהוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ וַנִּבֶּה אֹתוֹ
 כְּתִיב וַתִּבְנוּ וַתִּבְנוּ קִרִּי וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ: וַנִּלְכֹּד
 אֶת־כָּל־עָרָיו בַּעַת הַהוּא וַנַּחֲרֵם אֶת־כָּל־עִיר מֵתָם
 וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף לֹא הִשְׁאֲרָנוּ שְׂרִיד: וְרַק הַבְּהֵמָה
 בָּזְזוּנוּ לָנוּ וּשְׁלַל הָעָרִים אֲשֶׁר לָכְדָנוּ: מַעֲרֵר
 אֲשֶׁר עַל־שַׁפְת־נַחַל אַרְנֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר בְּנַחַל וְעַד־
 הַגִּלְעָד לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר שָׁגְבָה מִמֶּנּוּ אֶת־הַכָּל
 נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ: וְרַק אֶל־אָרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן
 לֹא קִרְבַּת כָּל־יָד נָחַל יִבְקַע וְעָרֵי הָהָר וְכָל אֲשֶׁר־צִוָּה
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: ג וַנִּפֶּן וְנַעַל דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עֹג
 מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתָנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לְמַלְחָמָה
 אֲדָרָעִי: ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיַדְךָ
 נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אֶרְצוֹ וְעַשִּׂיתָ לוֹ
 כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמּוֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב
 בַּחֲשָׁבוֹן: ה וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ גַם אֶת־עֹג
 מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וַנִּבְּחֵהוּ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־
 לוֹ שְׂרִיד: וַנִּלְכֹּד אֶת־כָּל־עָרָיו בַּעַת הַהוּא לֹא

וְאֶל־תִּתְּנֵהוּ בָּם מַלְחָמָה כִּי לֹא־אֵתָּן לָךְ מֵאֶרְצוֹ
 יִרְשָׁה כִּי לְבִנְיָלוֹט נָתַתִּי אֶת־עַר יִרְשָׁה: וְהָאֱמּוֹנִים
 לְפָנֵינוּ יֹשְׁבוּ בָּהָ עַם גָּדוֹל וְרַב וְרַם כְּעַנְקִים:
 וּרְפָאִים יִחְשְׁבוּ אִף־הֵם כְּעַנְקִים וְהַמּוֹאֲבִים יִקְרָאוּ
 לָהֶם אֱמּוֹנִים: וּבְשִׁעוֹר יֹשְׁבוּ הַחֲרִים לְפָנֵינוּ וּבְנֵי
 עַשׂוֹ יִירָשׁוּם וַיִּשְׁמִידוּם מִפְּנֵיהֶם וַיִּשְׁכְּבוּ תַּחְתָּם
 כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאָרֶץ יִרְשָׁתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה
 לָהֶם: וְעַתָּה קָמוּ וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת־נַחַל זָרָד וַנַּעֲבֹר
 אֶת־נַחַל זָרָד: וְהַיָּמִים אֲשֶׁר־הִלְכָנוּ מִמֶּקְדֵּשׁ בְּרָנֵעַ
 עַד אֲשֶׁר־עֲבָרְנוּ אֶת־נַחַל זָרָד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה
 עַד־הֵם כָּל־הַדּוֹר אֲנִשִּׁי הַמַּלְחָמָה מִקֶּרֶב הַמַּחְנֶה
 כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם: וְגַם יִדְּיָהוּהָ הָיְתָה בָּם
 לְהָמָם מִקֶּרֶב הַמַּחְנֶה עַד תָּמָם: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תָּמּוּ
 כָּל־אֲנִשֵּׁי הַמַּלְחָמָה לְמוֹת מִקֶּרֶב הָעָם: ס וַיַּדְבֵּר
 יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: הִנֵּה עָבַר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב
 אֶת־עַר: וְקִרְבַּת מוֹל בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־תִּצְרֶם וְאֶל־
 תִּתְּנֵהוּ בָּם כִּי לֹא־אֵתָּן מֵאֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לָךְ יִרְשָׁה כִּי
 לְבִנְיָלוֹט נָתַתִּיהָ יִרְשָׁה: ד אָרֶץ־רְפָאִים תִּחְשַׁב אִף־
 הוּא רְפָאִים יִשְׁבוּ־בָהּ לְפָנֵינוּ וְהָעַמּוֹנִים יִקְרָאוּ לָהֶם
 זְמוֹמִים: ה עַם גָּדוֹל וְרַב וְרַם כְּעַנְקִים וַיִּשְׁמִידֵם
 יְהוָה מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיִּשְׁכְּבוּ תַּחְתָּם: וַכַּאֲשֶׁר
 עָשָׂה לְבְנֵי עַשׂוֹ הַיֹּשְׁבִים בְּשִׁעוֹר אֲשֶׁר הִשְׁמִיד
 אֶת־הַחֲרִי מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיִּשְׁכְּבוּ תַּחְתָּם עַד הַיּוֹם
 הַזֶּה: וְהָעַנְזִים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצִירִים עַד־עֹגָה בַּפְּתָרִים
 הַיֵּצְאִים מִכַּפְּתוֹר הִשְׁמִידֵם וַיִּשְׁכְּבוּ תַּחְתָּם: וְקוֹמוּ
 פָּעוּ וְעִבְרוּ אֶת־נַחַל אַרְנֹן רֹאֵה נָתַתִּי בְיַדְךָ אֶת־
 סִיחֹן מֶלֶךְ־חֲשָׁבוֹן הָאֱמּוֹרִי וְאֶת־אֶרְצוֹ הַחַל רֹשׁ
 וְהַתְּנֵה בּוֹ מַלְחָמָה: וְהַיּוֹם הַזֶּה אֶחָל תֵּת פַּחַדְךָ
 וַיִּרְאֶתְךָ עַל־פְּנֵי הָעַמּוֹנִים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר
 יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֶךָ וְרָגְזוּ וַחֲלוּ מִפְּנֶיךָ: וְאַשְׁלַח
 מַלְאָכִים מִמִּדְבַּר קִדְמוֹת אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ חֲשָׁבוֹן
 וּדְבַרִי שְׁלוֹם לֵאמֹר: וְאֶעֱבְרָה בְּאֶרְצְךָ בְּדֶרֶךְ בְּדֶרֶךְ
 אֶלְךָ לֹא אֶסּוֹר יָמִין וּשְׁמֹאול: וְאֶכֹּל בִּכְסֶּף
 תִּשְׁבְּרֵנִי וְאֶכְלֵתִי וּמִים בִּכְסֶּף תִּתֵּן־לִי וְשִׁתִּיתִי רַק
 אֶעֱבְרָה בְּרַגְלִי: וַכַּאֲשֶׁר עָשׂוּ־לִי בְנֵי עַשׂוֹ הַיֹּשְׁבִים

גשמי - תלויה בכריאות הנפש, הבאה על ידי אמונה שלמה באלקים. (רשימות חוברת יז עמ' 7)

שביעי^{טו} ולמכיר נתתי את־הגלעד: ^{טז} ולראובני ולגדי נתתי מן־הגלעד ועד־נחל ארנן תוד הנחל וגבל ועד יבק הנחל גבול בני עמון: ^{יז} והערכה והירדן וגבל מפגרת ועד ים הערכה ים המלח תחת אשדות הפסגה מזרחה: ^{יח} ואצו אתכם בעת ההוא לאמר יהוה אלהיכם נתן לכם את־הארץ הזאת לרשתה חלוצים תעבדו לפני אחיכם בני־ישראל כל־בני־חיל: ^{יט} רק גשיכם וטפכם ומקנכם ידעתי כי־מקנה רב לכם ישבו בעריכם אשר נתתי לכם: ^כ מפני כ' עד אשר־יניח יהוה ל אחיכם בכם וירשו גם־הם את־הארץ אשר יהוה אלהיכם נתן להם בעבר הירדן ושבתם איש לירשתו אשר נתתי לכם: ^{כא} ואת־יהושע צויתי בעת ההוא לאמר עיניך הראות את כל־אשר עשה יהוה אלהיכם לשני המלכים האלה כן־יעשה יהוה לכל־הממלכות אשר אתה עבר שמה: ^{כב} לא תיראום כי יהוה אלהיכם הוא הנלחם לכם: ססס

ק"ה פסוקים מלכ"ה סימן

~ נקודות משיחות קודש ~

חלוצים תעבדו לפני אחיכם (ג, יח)

שְׁהִיו גְּבוּרִים . . . שְׁנַאֲמַר וְטָרַף זָרוֹעַ אֶף קָדְקֵד (רש"י)
כל יהודי חייב לעסוק ב'כיבוש הארץ' – עליו לכבש את 'חלקו בעולם' ולעשות ממנו 'ארץ ישראל'. וקיימים שני סוגי מניעות שיש להתגבר עליהם: קדקד רומז על מניעה שכלית, שנדמה לו לאדם שאין בכחו ללחם מלחמה זו, וזרוע רומז על מניעה גשמית, שקשה לו לוותר על עניניו הגשמיים כדי לעסוק בכבוש זה. והיו חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת (רש"י ברכה לג, כ), כלומר: אין זמן לעסוק עם ה'זרוע' בפני עצמו ועם ה'ראש' בפני עצמו, בסדר מסדר. וכידוע, שבזמן הזה אין סדר בעבודת הברורים, אלא צריך להיות חטף ואכל חטף ושתי.

(שיחות ש"פ דברים תשד"מ – התוועדות תשד"מ ד עמ' 2321)

היתה קריה אשר לא־לקחנו מאתם ששים עיר כל־חבל ארזב ממלכת עוג בפשן: ^ה כל־אלה ערים בצרת חומה גבהה דלתים ובָּרִיחַ לְבַד מַעְרֵי הַפְּרָזִי הִרְבֵּה מְאֹד: ^ו ונחרם אותם כאשר עשינו לסיחן מלך חשבון החרם כל־עיר מתם הנשים והטף: ^ז וכל־הבהמה ושלל הערים בזונו לנו: ^ח ונָקַח בַּעַת הַהוּא אֶת־הָאָרֶץ מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בַּעֲבַר הַיַּרְדֵּן מִנַּחַל אֲרֵנָן עַד־הַר חֶרְמוֹן: ^ט צִידִנִּים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן שְׂרִין וְהָאֲמֹרִי יִקְרְאוּ־לוֹ שְׁנִיר: ^י כל ערי המישר וכל־הגלעד וכל־הפשן עד־סלכה ואדרעי ערי ממלכת עוג בפשן: ^{יא} כי רק־עוג מלך הפשן נשאר מיתר הרפאים הנה ערשו ערש ברזל הלה הוא ברבת בני עמון תשע אמות ארבה וארבע אמות רחבה באמת־איש: ^{יב} ואת־הארץ הזאת ירשנו בעת ההוא מערער אשר־על־נחל ארנן ויחצי ה־הגלעד ועריו נתתי לראובני ולגדי: ^{יג} ויתר הגלעד וכל־הפשן ממלכת עוג נתתי לחצי שבט המנשה כל חבל הארזב לכל־הפשן ההוא יקרא ארץ רפאים: ^{יד} יאיר בן־מנשה לקח את־כל־חבל ארזב עד־גבול הגשורי והמעכתי ויקרא אתם על־שמו את־הפשן חַת יאיר עד היום הזה:

~ נקודות משיחות קודש ~

הנה ערשו ערש ברזל, הלא היא ברבת בני עמון (יא, א)

ערשו: עריסה של קטן (רשב"ם)

שטתו של 'עוג מלך הפשן' היא, שבהנוף קטנים העקר הוא בקריאות הגוף, 'ערש ברזל'. והוא הפיץ ופרסם שטה זו ברב עם, בעיר הבירה - רבת בני עמון. אף האמת היא, שגם בקריאות הגוף חייבת להיות מבססת על רוחניות ואמונה, כי בלאו הכי, למה לא יחטא הבן ויירדף אחרי מותרות, דבר שיפגע, בסופו של דבר, גם בקריאות הגוף. ומפלט עוג היתה בדרך הטבע, לא בדרך גס, שהרי משה רבנו קפץ והכהו בחרב בקרסליו (רש"י סוף פרשת חקת), שהיא פעלה טבעית. לומר לך: גם בקריאות הגוף - ונצחון

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: הספר תורה ולאחר שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לְפָנַי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֲזַחִים הֵיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרִכֶּיהָ דְּרִכֵּי־נֶגַעַם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֶשֶׂר וְכְבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדדיקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר פָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוֹקֵן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת דברים ישעיה פרק א

א חֲזוֹן יִשְׁעִיהוּ בֶן־אֲמוּץ אֲשֶׁר חָזָה עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם בִּימֵי עֲזִיָּהוּ יוֹתֵם אָחִיו יַחֲזִקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה: ב שָׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהָאָרֶץ אֶרֶץ כִּי יִהְיֶה דִבָּר בָּנִים גִּדְּלָתִי וְרוֹמְמָתִי וְהֵם פָּשְׁעוּ כִּי: ג יָדַע שׁוֹר קָנָהוּ וַחֲמֹר אָבוֹם בַּעֲלָיו יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנֵן: ד הָיוּ גֹי חָטָא עִם פֶּבֶד עוֹן זָרַע מִרְעִים בָּנִים מִשְׁחִיתִים עֲזָבוּ אֶת־יְהוָה נֹאצוּ אֶת־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נָזְרוּ אַחֲזֹר: ה עַל־מָה תָּבוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה כָּל־רֹאשׁ לַחֲלִי וְכָל־לֵב דָּוִי: ו מִפֶּת־רֶגֶל וְעַד־רֹאשׁ אֵין־בּוֹ מָתֵם פָּצַע וַחֲבוּרָה וּמִכָּה טָרִיהָ לֹא־זָרוּ וְלֹא חָפְשׁוּ וְלֹא רָפְכָה בְּשִׁמּוֹן: ז אֲרֻצְכֶם שְׁמָמָה עָרֵיכֶם שְׂרָפוֹת אֵשׁ אֲדַמְתֶּכֶם לִנְגִידְכֶם זָרִים אֲכָלִים אֹתָהּ וּשְׁמָמָה בְּמַהֲפַכַת זָרִים: ח וְנוֹתַרָה בַת־צִיּוֹן בְּסִפָּה בְּכָרֶם בְּמִלּוּנָה בְּמִקְשָׁה בְּעִיר נְצוּרָה: ט לֹאִי יִהְיֶה צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד בְּמַעֲט כְּסֹדֶם הָיִינוּ לַעֲמָרָה דָּמִינוּ: י שָׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה קִצִּינוּ סֹדֶם הָאֲזִינוּ תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עִם עַמָּרָה: יא לָמָּה לִי רִב־זִבְחִיכֶם יֹאמַר יְהוָה שְׁבַעֲתִי עֲלוֹת אֵילִים וַחֲלָב מְרִיאִים וְדָם פָּרִים וּכְבָּשִׁים וְעִתוּדִים לֹא חָפְצָתִי: יב כִּי תִבְאוּ לִרְאוֹת פָּנֵי מִי־בִקֵּשׁ זֹאת מִיֶּדְכֶם רָמֶם חֲצָרִי: יג לֹא תוֹסִיפוּ הִבִּיא מִנְחַת־שָׁוִא קִטְרַת תּוֹעֵבָה הִיא

לִי חֹדֶשׁ וְשִׁבְתָּ קְרָא מִקְרָא לֹא־אוֹכֵל אֹן וְעֶצְרָה: י־חֲדָשִׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שְׁנֵאָה נִפְשִׁי הָיוּ
עָלַי לְטֹרַח נִלְאִיתִי נִשְׂאָ: טוּ וּבִפְרִשְׁכֶם בְּפִיכֶם אֲעֲלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי־תִרְבּוּ תִפְלָה אֵינֶנִּי
שֹׁמֵעַ יְדֵיכֶם דְּמִים מָלְאוּ: טז רָחֲצוּ הַזֹּכּוֹ הַסִּירוּ רַע מֵעַלְלֵיכֶם מִנְגֵד עֵינַי חֲדָלוּ הָרַע:
י־לִמְדוּ הַיֵּטֵב דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּט אֲשֶׁרוֹ חֲמוּץ שִׁפְטוֹ יָתוּם רִיבֹו אֶלְמָנָה: יח לְכוּ־נָא וְנוֹכַחַה
יֹאמַר יְהוָה אִם־יְהִיו חֲטֵאֵיכֶם בְּשָׁנִים בְּשָׁלֹג יִלְפִינוּ אִם־יֹאדִימוּ כְתוּלָע בַּצֹּמֶר יִהְיוּ:
יט אִם־תֹּאכְלוּ וְשִׁמְעַתֶּם טוֹב הָאָרֶץ תֹּאכְלוּ: כ וְאִם־תִּמְאֲנוּ וּמְרִיתֶם חֶרֶב תֹּאכְלוּ כִּי פִי
יְהוָה דֹּבֵר: כא אֵיכָה הִיְתָה לְזוֹנָה קְרִיָּה נֹאמָנָה מְלֹאתִי מִשְׁפָּט צֶדֶק יִלֵּן בָּהּ וְעַתָּה
מְרֻצָּחִים: כב בְּסֻפָּךְ הִיְתָה לְסִיגִים סִבְאָד מְהוּל בְּמִים: כג שָׁרִיף סוּרִיִּם וְחִכְרִי גִנְזִים כָּלוּ
אֲהֵב שָׁחַד וְרֹדֵף שְׁלֹמֹנִים יָתוּם לֹא יִשְׁפֹּטוּ וְרִיב אֶלְמָנָה לֹא־יָבוֹא אֵלֵיהֶם: כד לָכֵן נָאִם
הָאֲדוֹן יְהוָה צִבְאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל הוּא אֲנַחֵם מִצָּרֵי וְאֲנַקְמָה מֵאוֹיְבָיו: כה וְאֲשִׁיכָה יָדִי עָלֶיךָ
וְאֶצְרֶךָ בְּכַף סִינִיךָ וְאֶסִּירָה כָּל־בְּדִילֶיךָ: כו וְאֲשִׁיכָה שְׁפֹטֶיךָ בְּכִרְאִשׁוֹנָה וְיַעֲצִיךָ בְּבִתְחִלָּה
אֲחִירֶיכֶן יִקְרָא לָךְ עִיר הַצֶּדֶק קְרִיָּה נֹאמָנָה: כז צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפְדֶּה וְשִׁבְיָהּ בַּצִּדְקָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צֹדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֹאמֵן, אַתָּה
הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֹאמְנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל
מֶלֶךְ נֹאמֵן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו:
רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׁמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ, בְּמַהֲרָה
יָבוֹא וְיַגִּיל לָבֵנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת
כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ,
מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָה לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשֶׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹךְ בְּפִי כָּל חַי תְּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת דברים-חזון בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	5:45	5:41	8:42	8:40	9:12	9:14	10:23	10:25	19:51	19:49	20:17	20:15	19:29	20:26
חיפה (ק)	5:40	5:36	8:37	8:39	9:09	9:11	10:21	10:23	19:54	19:52	20:21	20:19	19:22	20:30
ירושלים (ק)	5:40	5:36	8:37	8:39	9:08	9:10	10:20	10:22	19:52	19:50	20:19	20:17	19:11	20:26
תל אביב (ק)	5:44	5:40	8:39	8:41	9:11	9:13	10:23	10:25	19:52	19:50	20:19	20:16	19:30	20:29
אוסטריה וינה (ק)	5:07	5:01	8:27	8:30	8:58	9:02	10:19	10:21	20:58	20:53	21:35	21:30	20:36	21:49
אוסטרליה מלבורן (ח)	7:28	7:31	9:24	9:23	9:56	9:55	10:46	10:46	17:20	17:24	17:48	17:52	17:06	18:03
אוקראינה אודסה (ק)	5:18	5:12	8:33	8:36	9:05	9:08	10:24	10:26	20:52	20:48	21:27	21:22	20:31	21:26
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	4:52	4:46	8:12	8:15	8:44	8:47	10:04	10:06	20:44	20:39	21:21	21:15	20:22	21:19
אוק. ז'יטומיר (ק)	5:11	5:04	8:33	8:37	9:05	9:09	10:27	10:30	21:16	21:11	21:56	21:49	20:54	21:53
אוקראינה קייב (ק)	4:55	5:01	8:25	8:29	8:57	9:00	10:19	10:21	21:11	21:06	21:51	21:44	20:49	21:48
אוקראינה דונייצק (ק)	4:42	4:36	8:02	8:05	8:33	8:36	9:53	9:56	20:31	20:26	21:08	21:02	20:09	21:06
איטליה מילאנו (ק)	5:47	5:42	9:01	9:04	9:33	9:36	10:52	10:54	21:15	21:11	21:49	21:44	20:54	22:02
אקוואדור קיטו (ח)	6:09	6:08	8:42	8:43	9:12	9:12	10:14	10:15	18:31	18:31	18:53	18:53	18:13	18:57
ארגנטינה ב. איירס (ח)	7:55	7:57	9:53	9:53	10:26	10:25	11:17	11:17	18:01	18:05	18:28	18:31	17:46	18:43
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	9:02	8:59	10:54	10:52	11:24	11:23	12:13	12:12	18:39	18:44	19:08	19:12	18:25	19:16
ארה"ב בולטימור (ק)	5:51	5:47	8:55	8:57	9:27	9:30	10:42	10:44	20:37	20:34	21:07	21:03	20:16	21:07
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	5:35	5:30	8:42	8:45	9:14	9:16	10:30	10:32	20:32	20:29	21:03	20:59	20:11	21:13
ארה"ב ג'רסי (ק)	5:36	5:31	8:42	8:45	9:14	9:17	10:30	10:32	20:31	20:28	21:02	20:58	20:11	21:13
ארה"ב דטרויט (ק)	6:06	6:01	9:16	9:19	9:47	9:50	11:04	11:06	21:14	21:10	21:46	21:41	20:53	21:56
ארה"ב היוסטן (ק)	6:29	6:26	9:22	9:24	9:54	9:56	11:05	11:07	20:28	20:26	20:54	20:52	20:08	21:03
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	5:50	5:46	8:48	8:51	9:20	9:22	10:33	10:34	20:11	20:08	20:38	20:35	19:51	20:47
ארה"ב מיאמי (ק)	6:37	6:34	9:26	9:27	9:58	10:00	11:08	11:09	20:18	20:17	20:43	20:41	19:59	20:52
ארה"ב ניו הייבן (ק)	5:31	5:26	8:37	8:40	9:10	9:12	10:25	10:27	20:28	20:24	20:59	20:55	20:07	21:11
ארה"ב שיקאגו (ק)	5:25	5:20	8:35	8:38	9:06	9:09	10:22	10:25	20:32	20:28	21:03	20:59	20:11	21:13
בוליביה לא פאס (ח)	6:51	6:52	9:14	9:14	9:43	9:43	10:41	10:42	18:24	18:26	18:47	18:49	18:08	18:53
בלגיה אנטוורפן (ק)	5:43	5:37	9:08	9:11	9:40	9:44	11:02	11:05	21:58	21:52	22:39	22:32	21:35	22:57
בלגיה בריסל (ק)	5:44	5:37	9:09	9:13	9:40	9:44	11:03	11:05	21:58	21:52	22:38	22:31	21:35	22:55
בלרוס ליובאוויטש (ק)	4:36	4:28	8:11	8:15	8:42	8:47	10:09	10:12	21:34	21:27	22:22	22:13	21:10	22:17
ברזיל ס.פאולו (ח)	6:43	6:44	8:54	8:55	9:26	9:26	10:21	10:21	17:40	17:43	18:04	18:07	17:24	18:14
ברזיל ריו דה ז'נירו (ח)	6:27	6:29	8:40	8:40	9:11	9:11	10:07	10:07	17:28	17:30	17:52	17:54	17:12	18:01
בריטניה לונדון (ק)	4:58	4:51	8:25	8:29	8:56	9:00	10:19	10:22	21:20	21:14	22:01	21:54	20:57	22:18
בריטניה מנצ'סטר (ק)	4:57	4:49	8:28	8:32	9:00	9:04	10:24	10:27	21:39	21:32	22:23	22:15	21:15	22:43
גרמניה ברלין (ק)	5:00	4:53	8:28	8:32	9:00	9:04	10:24	10:27	21:30	21:24	22:13	22:05	21:07	22:09
גרמניה פרנקפורט (ק)	5:29	5:22	8:53	8:57	9:24	9:28	10:46	10:49	21:38	21:33	22:18	22:11	21:16	22:15
הודו בומביי (ח)	6:08	6:06	8:50	8:52	9:23	9:24	10:30	10:31	19:22	19:21	19:46	19:45	19:03	19:49
הודו פונה (ח)	6:03	6:01	8:47	8:48	9:18	9:20	10:26	10:27	19:19	19:18	19:43	19:42	19:00	19:46
הונגריה בודפשט (ק)	5:00	4:54	8:18	8:21	8:50	8:53	10:09	10:12	20:43	20:39	21:20	21:14	20:22	21:18
טורקיה איסטנבול (ק)	5:43	5:39	8:50	8:52	9:22	9:25	10:38	10:40	20:40	20:37	21:11	21:07	20:19	21:11
יוון אתונה (ק)	6:13	6:08	9:15	9:18	9:47	9:50	11:02	11:03	20:52	20:49	21:21	21:18	20:32	21:22
מולדובה קישינב (ק)	5:24	5:18	8:39	8:43	9:12	9:15	10:31	10:34	21:01	20:57	21:37	21:32	20:40	21:36

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו מ. סיטי (ק)	6:57	6:59	9:48	9:49	10:18	10:19	10:26	10:27	20:27	20:26	20:51	20:49	20:08	20:53
ניו זינלנד קרייסטצ'רץ'(ח)	7:59	7:55	9:42	9:41	10:15	10:13	11:01	11:01	17:11	17:16	17:42	17:46	16:57	17:50
נפאל קטמנדו (ח)	5:09	5:12	8:07	8:08	8:37	8:39	9:48	9:49	19:09	19:07	19:34	19:33	18:50	19:37
סינגפור סינגפור (ח)	7:02	7:03	9:31	9:32	10:04	10:05	11:06	11:07	19:18	19:19	19:41	19:41	19:01	19:45
פולין ורשא (ק)	4:22	4:30	7:59	8:02	8:30	8:34	9:53	9:56	20:59	20:53	21:42	21:35	20:37	21:39
פרו לימה (ח)	6:28	6:27	8:46	8:46	9:19	9:19	10:17	10:17	18:00	18:01	18:22	18:24	17:43	18:28
צרפת ליון (ק)	5:57	6:03	9:18	9:21	9:50	9:53	11:08	11:11	21:34	21:30	22:09	22:04	21:13	22:21
צרפת פריז (ק)	5:54	6:01	9:22	9:25	9:53	9:56	11:14	11:16	21:57	21:52	22:35	22:29	21:35	22:49
קולומביה בוגוטה (ח)	5:43	5:44	8:21	8:22	8:51	8:51	9:54	9:55	18:20	18:21	18:43	18:43	18:03	18:47
קנדה טורונטו (ק)	5:42	5:47	8:59	9:02	9:30	9:33	10:48	10:50	21:03	20:59	21:36	21:32	20:42	21:47
קנדה מונטריאול (ק)	5:12	5:18	8:32	8:35	9:04	9:07	10:22	10:25	20:46	20:42	21:21	21:16	20:25	21:33
קפריסין לרנקה (ק)	5:39	5:43	8:40	8:42	9:13	9:15	10:25	10:27	20:02	20:00	20:30	20:27	19:42	20:31
רוסיה מוסקבה (ק)	4:53	5:02	8:42	8:46	9:12	9:16	10:39	10:43	22:16	22:08	23:06	22:57	21:51	23:28
רוסיה רוסטוב נא-דונו (ק)	5:33	5:39	8:56	8:59	9:28	9:31	10:47	10:50	21:19	21:15	21:55	21:50	20:57	21:54
שווייץ ציריך (ק)	5:35	5:41	9:00	9:03	9:31	9:34	10:51	10:53	21:27	21:22	22:03	21:58	21:05	22:15
תאילנד בנגקוק (ח)	5:54	5:56	8:34	8:35	9:07	9:08	10:12	10:13	18:53	18:52	19:16	19:15	18:34	19:19

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מן כל אויב וארב ולסמים וחיות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אל

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il